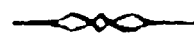
JĀTAKATTHAVAṆṆANĀ

BY

V. FAUSBØLL.



THE JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS OF

GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

VOL. I

LONDON
PUBLISHED FOR THE PALI TEXT SOCIETY
BY
MESSRS. LUZAC & COMPANY, LTD.
46 GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C.1
1962

First published, by Trübner & Co. - 1877
Reprinted - - - - - 1962

PRINTED IN GREAT BRITAIN BY OFFSET LITHOGRAPHY BY
BILLING AND SONS LTD., GUILDFORD AND LONDON

DEDICATED

TO THE MEMORY OF

THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH

RASMUS KRISTIAN RASK

THE PEASANT'S SON.

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Kopenhagen Palm leaf MS. (C^k) described in Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis, Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C^s)[1], the Editor of Moggallāna's Abhidhānappadīpikā, the other by L. Corneille Wijesinha Mudaliyar (C^v).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 sucim pi asucim pi for sucimhi asucimhi, p. 47—48 halāhala for kolāhala, p. 75—76 pūjayamāno for pūjiyamāno, p. 84 -sirim̐ for -sirī, p. 112 sati for satim̐, p. 122 tumhe for tumhehi, p. 124 gamissati for gamessati, p. 142. gatā for gatam̐, p. 156 vutte for vutto, p. 170 esa for esā, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 nandiñ for nandī, p. 185 nahāpeti for nahāpehi, p. 192 añjana for añja, p. 193 pavitthe for pavittho, p. 195 laddhan for laddhā, p. 200 vaddhiñ for vaddhī? p. 204 Sakko for Sakke, p. 206 Sujātā for Sujātam̐, p. 224 ārādhetīti for ārādheti. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the Tepiṭaka Buddhavacana in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the Jātaka from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the Jātaka Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources[2] than Cingalese Mss. I can only give

[1] The first part only, the Nidāna, written on palm-leaves.

[2] In the Phayre Collection in London there is no copy of the Jātakatthavaṇṇanā, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as ekadevatâpi ṭhātuṁ samattho nâhosi p. 72, balavā mettī p. 189, bhībhaccha p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as vutte p. 156 and pavitthe p. 193, considering that you find e for o in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskritic orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99,14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavaṇṇanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

Page 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
— 2 line 2 from the bottom, before [2]Ck add I. Cfr. Dhp. p. 116.
— 3 l. 19, for upari pāsāda- read uparipāsāda-.
— 13 l. 1, for māṇi- read mani-.
— 14 l. 16, yasmā . . . samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
— 25 l. 2, for vicinissami read vicinissāmi.
— 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
— 27 l. 10 fr. the b., after dasapāramiṁ add [9].
— 29 l. 20, for nama read nāma.
— 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
— 38 l. 20, for bodhi. So read bodhi, so.
— 45 l. 10 fr. the b., for esa read esā.
— 47 l. 14 for sukhaṁ dukkhaṁ read sukhaṁdukkhaṁ.
— 50 l. 2 fr. the b., add read haritapattāya?
— 53 l. 10, for muccitvā read muñcitvā.
— 56 l. 11, for siribhavaṁ read sirivibhavaṁ.
— 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 118).
— 62 l. 12 fr. the b., for -sadīso read -sadiso.
— 63 l. 10, for Kanthakāṁ read Kanthakaṁ.
— 80 l. 7, for yevā read yeva.
— 92 l. 19, for paṭiññaṁ read paṭiññaṁ.
— 92 l. 22, for -hirañña- read -hirañña-.
— 107 l. 14, for ossaṭṭhbahāvo read ossaṭṭhabhāvo.
— 120 l. 22, for mālākāre read mālakāre.
— 124 l. 5 fr. the b., for [4]so all three MSS. instead etc. read [4] so all three MSS. [5] so all three MSS. instead etc.
— 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C[s] C[v].
— 131 l. 4, for -saṇṭhitam read -saṇṭhitaṁ.
— 149 l. 5 fr. the b., for therī read theri.
— 192 l. 9 fr. the b., for palivethetva read paliveṭhetvā.
— 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikhī.

PRELIMINARY REMARKS 2

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Kopenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C^s), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C^v). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Kopenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṁsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads picchi-.
— 11 l. 5 fr. the b. āgamanaṁmaggaṁ, so also B-V. (Phayre Coll.)
— 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuhi.
— 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharukkhamūlamhi.
— 17 l. 6 fr. the b., for yaṁ B-V. reads yā (= yāni?).
— 19 l. 18, B-V. dasasahassina.
— 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiṁsmiṁñci.
— 21 l. 1, B-V. paripūraya.
— 25 l. 18, for ubhato koṭisu read ubhatokotisu.
— 27 l. 2, B-V. abhivandisuṁ.
— 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattiyo.
— 31 l. 15, for mukhaṁ vivaṭamatte read mukhaṁvivaṭamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
— 36 l. 10, B-V. tejasiṁ.
— 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads bhikkhāyupagataṁ.
— 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) sulehi vijjhayante pi koṭṭiyante pi satthihi.
— 46 v. 266, C-P. mātāpitā na maṁ dessā atthānaṁ me na desiyo.
— 47 v. 267, C-P. - - na pi bhāyāmi kassaci mettāphalenupatthaddho - - tadā.
— 47 v. 268, C-P. - - chavaṭhikaṁ unidhāya - - dassenti nappakaṁ.
— 47 v. 269, C P. - - pathavī aviñāya sukhaṁdukkhaṁ sāpi dānaphalā - -.
— 105 l. 17, read medhāvîti.
— 122 l. 22, so all three MSS. instead of aggiṁ va sandhaman?
— 126 l. 5, after akaṁsu *Bp* adds Bārāṇasi antarabāhirānaṁ kiṁ agghati taṇḍulanālikā va assapañcasatehi agghati tāni ekataṇḍulanāḷikā iti Bodhisatto imaṁ gātham āha:

Kiṁ agghati taṇḍulanālikā ca
Bārānasī antarabahirānaṁ
assapañcasatehi tāni ca
ekā taṇḍulanāḷikā ti. Tasmiṁ etc.

Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
— 140 l. 20, read -mahāsālo.
— 142 l. 20, soḷasanipāte, so all three MSS. instead of dvādasa-.
— 152 l. 17, after upasaṁvase, add (Dhp. p. 329).
— 153 l. 22, read dhiratthu.
— 155 l. 15, for kaṇḍitaṁ read kaṇḍī, taṁ.
— 155 l. 17, read taṁ sallañ ca, mahantaṁ.
— 155 l. 18, for gāḷhavedhitaṁ read gāḷhavedhī, taṁ.
— 156 l. 8, for ratthehi read rasehi.
— 158 l. 8, for vatahaṁ read va tahaṁ.
— 169 l. 17, add 18. after ti.

Page 171 l. 3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for ti read 'ti, likewise in similar passages.
— 171 l. 15, etaṁ - - - vadhissasîti. ought to have been printed in the middle type. After padan ti there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
— 172 l. 8, Imasmiṁ - - - nāma seems to belong to the Comment.
— 175 l 11, for thapayiṁsu read ṭhapayiṁsu
— 180 l. 22, for adūbhāyasapathaṁ read adūbhāya sapathaṁ.
— 191 l. 10, for atitaṁ read atītaṁ.
— 194 l. 12, galesu, so all three MSS. instead of gale?
— 197 l 4, for pane read pana.
— 197 l. 12, for heṭṭhāmañcato read heṭṭhā mañcato.
— 197 l 23, for na cirassa read nacirassa here and elsewhere
— 198 l. 28, for issariyaṁ nissāya 'pāṇavadhaṁ read 'issariyaṁ nissāya pāṇa-.
— 211 l. 1 fr. the b., note, for imañ read imaṁ.
— 213 l. 13, for aṇḍako sampadaletvā read aṇḍakosam padāletvā.
— 215 l 1, C-P. (Phayre Coll.) has mahā pajjalito sikhi.
— 221 l. 3, nagaravāsikaṁ, so all three MSS. instead of Jetavanavāsikaṁ.
— 227 l. 13, for n' atthi, Taṁ read n' atthi. Taṁ
— 235 l. 15, for 'kilant amhā' read 'kilant' amhā'.
— 240 l. 20, for pavaṭitvā read pavaṭṭitvā.
— 241 l. 3 fr. the b, Navanipāte, so all three MSS instead of Chanipāte (= Kapotajātaka in Pañcanipāta).
— 248 l. 11, Rohiṇījātaka, cfr. L. Feer in Journ. Asiat. 1875. VI p. 282.
— 248 l. 18, for mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṁ read „mātu - - vināsaṁ.
— 250 l. 1, for rukka- read rukkha-.
— 253 l. 1, for ten' eva vacakāraṇena read ten' eva ca kāraṇena. C^k C^v have teneva vacakāraṇena, C^s teneva kāraṇena.
— 253 l. 2, katvā, so all three MSS., omit katvā?
— 253 l. 6. for aggho read with C^v C^s anaggho.
— 253 l. 7, for ulloki, tato read with C^k C^s ullokite.
— 254 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add so also C^s.
— 254 l. 2 fr. the b., note, after [5] read so C^k C^s;.
— 254 l. 1 fr. the b., note, after [6] read so C^k C^s;.
— 255 l. 1 fr. the b., note, for both read all three.
— 255 l 1 fr. the b, note, after [2] add C^s.
— 256 l. 2, for attanâpi C^s has attano pi.
— 258 l. 2 fr. the b., note, after [2] add C^s.
— 258 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add C^s -sīnaṁ.
— 258 l. 2 fr. the b., note, after idāni add C^s idāni nakkhattaṁ bhavissatīti and idāni nakkhattaṁ bhavissatī added after bhavissatī.
— 258 l. 1 fr. the b., note, after [5] add so C^k C^s;.
— 259 l. 1 fr. the b., note, after [1] add so C^s;.
— 260 l. 1 fr. the b., note, after devā? add C^s has devā.
— 260 l. 1 fr. the b., note, after [2] add C^s.
— 260 l. 1 fr. the b., note, after [3] add so C^v C^s;.
— 260 l. 1 fr. the b., note, after [4] add so C^v C^s;.
— 261 l. 1 fr. the b., note, for so both read so all three.
— 261 l. 1 fr. the b., note, after C^v add C^s.
— 262 l. 3 fr the b., for hanāpetvā read hanāpetha[2],.
— 262 l. 2 fr. the b., note, for nahāpetvā read nahāpetha.
— 262 l. 2 fr. the b., note, cross out note 3.
— 265 l. 4 & 3 fr. the b., for -sumuggaṁ, sumugge read -samuggaṁ, -samugge.
— 266 l. 2, for nahānānulitto read nahātānu-.
— 267 l. 22 and p. 268 l. 13, for karoth' eva read karotv-eva?
— 268 l. 23, for macca- read maṭṭa-.
— 268 l. 2 fr. the b., note, after [9] add C^k maccasā-,.
— 269 l. 21, for surā read suraṁ?

Page 286 l. 16, for acriyā read ācariyā.
— 290 l. 1, for jimaṁ ūtagītaṁ read imaṁ jūtagītaṁ.
— 292 l. 10, omit one puppha?
— 296 l. 20, for sīlābhedaṁ read sīlabbhedaṁ.
— 300 l. 4, for velāya read velayo?
— 300 l. 30, for pati- read paṭi-.
— 304 l. 30, for āgantvā read agantvā?
— 305 l. 18, for karomîti paṭijaggāhi read karomîti. Paṭijaggāhi.
— 306 l. 13, for aññaṁ read aññā?
— 307 l. 11, for inaggā read naggā?
— 317 l. 22, for amhākuṁ read amhākaṁ.
— 322 l. 2 fr. the b., note, for du gandha read duggandha.
— 326 l. 1, for pacchā bāhaṁ read pacchābāhaṁ here and elsewhere.
— 326 l. 20, cross out the comma after atthi.
— 330 l. 16, for valākakaṁ read valāhakaṁ.
— 331 l. 22, for Pajjunnadevamarājassa read -devarājassa.
— 332 l. 3 fr. the b., for khandhāvāraṁ khandhe read khandhāvāraṁkhandhe.
— 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
— 339 l. 4, cross out [2] after catūhi.
— 339 l. 11, for janapade read jānapade?
— 339 l. 12, for vapakamme read vapanakammante?
— 345 l. 15, for pañca read ca?
— 351 l. 6, for atthi read n' atthi?
— 360 l. 24, for pabbijitānaṁ read pabbajitānaṁ.
— 360 l. 30, for nagaratonikkhamanto read nagarato nik-.
— 367 l. 10, for dhammānuvattī read dhammānu-.
— 370 l. 19, for danādimutto read dānādhimutto?
— 387 l. 8, for kattabbākatabbaṁ read kattabbākattabbaṁ.
— 388 l. 1, for paṭibaddho read paṭibandho?
— 389 l. 8, for yatha ca read yathā vā.
— 389 l. 16, fr. the b., for mayham read mayhaṁ.
— 397 l. 18, for pajāpati read pajāpatī.
— 408 l. 23, for lābhcgga- read lābhagga-.
— 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read Bp.
— 422 l. 20, for kundakhajjakaṁ read kundakakhajjakaṁ.
— 422 l. 2 fr. the b., note, for B read Bp.
— 424 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
— 426 l. 1 fr. the b., note, for B read Bp.
— 427 l. 22 for nikkhanto sadiso read nikkhantasadiso.
— 430 l. 16, for laṁghananaṭaka yoniyaṁ read laṁghananaṭakayoniyaṁ.
— 433 l. 4 fr the b., for kāretîti read kārentîti?
— 442 l. 1, for pariyesamāno read -mānā.
— 442 l. 3, for tāta read tātā?
— 445 l. 14, for ākasena read ākāse naṁ?
— 457 l. 20, for nivesānaṁ read nivesanaṁ.
— 459 l. 7, for -gaṇḍusaṁ read -gaṇḍūsaṁ.
— 462 l. 20, for sikkhā read sikhā.
— 470 l. 28, for avatthitattā bhaya- read avatthitattābhaya-.
— 480 l. 1, for jāyatī read jāyati.
— 483 l. 13, for kalahaṁ katvā „kassaci read „kalahaṁ katvā kassaci
— 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 12).
— 486 l. 19, for Bodhisattassa rajjena read Bodhisattaṁ sarajjena?
— 488 l. 13. for mrana- read maraṇa-.
— 491 l. 25, for sāmi pade read sāmipāde.
— 498 l. 15, for utthāya read uṭṭhāya.
— 504 l. 14, for nāsīviso read āsīviso?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

1. Jātikoṭisahassehi pamāṇarahitaṁ hitaṁ
lokassa lokanāthena kataṁ yena Mahesinā
2. Tassa pāde namassitvā katvā Dhammassa c' añjaliṁ
Saṁghañ ca patimānetvā sabbasammānabhājanaṁ
3. Namassanādito[1] assa puññassa Ratanattaye
pavattassânubhāvena bhetvā[2] sabbe upaddave
4. Taṁ taṁ kāraṇam āgamma desitāni jutīmatā
Apaṇṇakādīni purā jātakāni Mahesinā
5. Yāni yesu ciraṁ Satthā lokanittharaṇatthiko[3]
anante bodhisambhāre paripācesi[4] nāyako
6. Tāni sabbāni ekajjhaṁ āropentehi saṁgahaṁ[5]
Jātakaṁ nāma saṁgītaṁ[6] dhammasaṁgāhakehi[7] yaṁ
7. Buddhavaṁsassa etassa icchantena ciraṭṭhitiṁ
yācito abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṁsaṭṭhavihārena sadā saddhivihārinā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
9. Mahiṁsāsakavaṁsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhunā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacariyānaṁ ānubhāvaṁ acintiyaṁ
tassa vijjotayantassa Jātakass' Atthavaṇṇanaṁ
11. Mahāvihāravāsīnaṁ vācanāmagganissitaṁ
bhāsissaṁ[8], bhāsato tam me sādhu gaṇhantu sādhavo.

[1] C^k namassanādino? [2] C^k hetvā, C^v hatvā. [3] C^k -nittaraṇa-, C^s -nittaraṇa- corrected to -nittharaṇa-. [4] C^k paripāceti. [5] C^s saṅgahaṁ. [6] C^s saṅgītaṁ, [7] C^s -saṅgāhakehi. [8] C^s bhāsissam.

Sā panâyaṁ Jātakassa Atthavaṇṇanā Dūrenidānaṁ Avidūrenidānaṁ Santikenidānan ti imāni tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṁ suṇanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā[1] yasmā suṭṭhu viññātā nāma hoti tasmā taṁ tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma. Tattha ādito tāva tesaṁ nidānānaṁ paricchedo veditabbo. Dīpaṁkarapādamūlasmiṁ hi katābhinīhārassa Mahāsattassa yāva Vessantarattabhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṁ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimaṇḍe sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṁ nāma. Santikenidānaṁ pana tesu tesu ṭhānesu viharato tasmiṁ tasmiṁ yeva ṭhāne labbhatîti. Tatr' idaṁ Dūrenidānaṁ nāma:

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṁ catunnaṁ asaṁkheyyānaṁ matthake Amaravatī nāma nagaraṁ ahosi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito[2] ca saṁsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivaṭṭā akkhitto anupakkuṭṭho jātivādena abhirūpo dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṁ kammaṁ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitaro kālam akaṁsu. Ath' assa rāsivaḍḍhako amacco ayapotthakaṁ[3] āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādibharite gabbhe vivaritvā „ettakaṁ[4] te kumāra mātusantakaṁ ettakaṁ pitusantakaṁ ettakaṁ ayyakapayyakānan" ti yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanaṁ ācikkhitvā „etaṁ paṭijaggāhîti" āha. Sumedhapaṇḍito cintesi: „imaṁ dhanaṁ saṁharitvā mayhaṁ pitupitāmahādayo paralokaṁ gacchantā ekaṁ kahāpaṇam pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamanakāraṇaṁ kātuṁ vaṭṭatîti" rañño ārocetvā nagare bheriñ[5] carāpetvā mahājanassa dānaṁ datvā tāpasapabbajjaṁ pabbaji. Imassa pan' atthassa āvibhāvatthaṁ imasmiṁ ṭhāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā pan' esā kiñc' āpi Buddhavaṁse nirantaraṁ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na suṭṭhu pākaṭā, tasmā taṁ antarantarā gāthābandhadīpakehi vacanehi saddhiṁ kathessāma. Kappasatasahassādhikānaṁ hi catunnaṁ asaṁkheyyānaṁ matthake dasahi saddehi avivittaṁ Amaravatîti ca Amaran ti ca laddhanāmaṁ nagaraṁ ahosi; yaṁ sandhāya Buddhavaṁse vuttaṁ:

[1] C^a C^v seem to have viññānattā and C^k viññānatthā [2] C^k pītito. [3] so all three MSS. [4] C^v ettakan. [5] C_s bheriṁ.

12. Kappe ca[1] satasahasse ca caturo ca asaṁkhiye
Amaraṁ nāma nagaraṁ dassaneyyaṁ manoramaṁ
dasahi saddehi avivittaṁ annapānasamāyutan ti.

Tattha **dasahi saddehi avivittan** ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mutiṅgasaddena vīṇāsaddena[2] gītasaddena sammasaddena saṁkhasaddena tāḷasaddena[3] „asanātha[4] pivatha khādathā" 'ti dasamena saddenā 'ti imehi dasahi saddehi avivittaṁ[5] ahosi. Tesaṁ pana saddānaṁ ekadesam eva gahetvā

13. Hatthisaddaṁ assasaddaṁ bherisaṁkharathāni ca
khādatha pivatha c'-eva annapānena ghositan ti

Buddhavaṁse vuttagāthaṁ vatvā

14. Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
sattaratanasampannaṁ nānājanasamākulaṁ
samiddhaṁ devanagaraṁ va āvāsaṁ puññakamminaṁ.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakoṭisannicayo pahūtadhanadhaññavā[6]
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇaṁ[7] vedāna pāragū[8]
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṁ gato ti

vuttaṁ hi. Ath' ekadivasaṁ so Sumedhapaṇḍito upari pāsādavaratale rahogato hutvā pallaṁkaṁ ābhujitvā nisinno cintesi: „punabbhave paṇḍita paṭisandhigahaṇaṁ nāma dukkhaṁ tathā nibbattanibbattaṭṭhāne sarīrabhedanaṁ, ahañ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo maraṇadhammo, evaṁbhūtena mayā ajātiṁ ajaraṁ avyādhiṁ adukkham asukhaṁ sītalaṁ Amatamahānibbānaṁ pariyesituṁ vaṭṭati, avassam bhavato muñcitvā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabban" ti; tena vuttaṁ:

17. „Rahogato nisīditvā evaṁ[9] cintes' ahan tadā:
'dukkho punabbhavo nāma sarīrassa ca bhedanaṁ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c' ahan tadā
ajaraṁ amaraṁ khemaṁ pariyesissāmi Nibbutiṁ.
19. Yan nūn' imaṁ pūtikāyaṁ nānākuṇapapūritaṁ[10]
chaḍḍayitvāna[11] gaccheyyaṁ anapekho anatthiko.

---

[1] C^v omits ca. [2] C^k C^s vīṇa-. [3] C^s tāla-. [4] C^s asuātha. [5] C^v vivittaṁ. [6] C^s C^v pahuta-. [7] C^k tiṇṇa, C^v tiṇṇa corrected to tiṇṇaṁ. [8] C^k C^s pāragu. [9] C^s evañ. [10] all three MSS. -kunapa-. [11] C^k chaḍḍhayitvāna, C^s jaḍḍhayitvāna.

20. Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuye,[1]
pariyesissāmi taṁ maggaṁ bhavato parimuttiyā' ti.

Tato uttarim pi evaṁ cintesi: „yathā hi loke dukkhassa paṭipakkhabhūtaṁ sukhaṁ nāma atthi evaṁ bhave sati tappaṭipakkhena vibhavenâpi bhavitabbaṁ, yathā ca uṇhe sati tassa vūpasamabhūtaṁ sītam pi atthi evaṁ rāgādīnaṁ[2] vūpasamena Nibbānenâpi bhavitabbaṁ. yathā ca pāpakassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajjadhammo pi atthi yeva evam eva pāpikāya jātiyā sati sabbajātikhepanato ajātisaṁkhātena Nibbānenâpi bhavitabbam evā" 'ti; tena vuttaṁ:

21. 'Yathâpi dukkhe vijjante sukhaṁ nāma pi vijjati
evaṁ bhave vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
22. Yathâpi uṇhe vijjante aparaṁ vijjati sītalaṁ
evaṁ tividhaggi vijjante Nibbānaṁ icchitabbakaṁ.
23. Yathâpi pāpe vijjante kalyāṇam pi[3] vijjati
evam eva jāti vijjante[4] ajātim pi icchitabbakan' ti.

Aparam pi cintesi: „yathā nāma gūtharāsimhi nimuggena purisena dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannaṁ mahātaḷākaṁ disvā 'katarena nu kho maggena ettha gantabban' ti taṁ taḷākaṁ gavesituṁ yuttaṁ yaṁ tassa agavesanaṁ na so taḷākassa doso evaṁ kilesamaladhovane Amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agavesanaṁ na Amatanibbānamahātaḷākassa doso, yathā ca corehi samparivārito puriso palāyanamagge vijjamāne pi sace na palāyati na so maggassa doso purisass' eva doso evam eva kilesehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbānagāmimhi sive magge maggassa agavesanaṁ nāma na maggassa doso puggalass' eva doso, yathā ca vyādhipīḷito puriso vijjamāne vyādhitikicchake vejje sace taṁ vejjaṁ gavesitvā vyādhiṁ[5] na tikicchāpeti na so vejjassa doso evam eva yo kilesavyādhipīḷito kilesavūpasamamaggakovidaṁ vijjamānam eva ācariyaṁ na gavesati tass' eva doso na kilesavināsakassa ācariyassā" 'ti; tena vuttaṁ:

24. 'Yathā gūthagato puriso taḷākaṁ disvāna pūritaṁ
na gavesati taṁ taḷākaṁ na doso taḷākassa so
25. Evaṁ kilesamaladhove vijjante Amatantale[6]
na gavesati taṁ taḷākaṁ na doso Amatantale.[7]

[1] Cv hetuyo. [2] Cs rāgādinaṁ. [3] Cs kalyāṇam pi corrected to kalyāṇam api. [4] Cv evaṁ jātimhi vijjante. [5] Cs vyādhiṁ. [6] Cv -taḷe. [7] Ck Cv -taḷe.

26. Yathā arīhi[1] pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evaṁ kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati taṁ maggaṁ na doso sivamañjase.
28. Yathâpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti taṁ vyādhiṁ na so doso tikicchake
29. Evaṁ kilesavyādhīhi dukkhito paṭipīḷito
na gavesati taṁ ācariyaṁ na so doso vināyake' ti.

Aparam pi cintesi: „yathā maṇḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattaṁ kuṇapaṁ[2] chaḍḍetvā sukhaṁ gacchati evaṁ mayâpi imaṁ pūtikāyaṁ chaḍḍetvā anapekhena Nibbānanagaraṁ pāvisitabbaṁ[3], yathā ca naranāriyo ukkārabhūmiyaṁ uccārapassāvaṁ katvā na taṁ ucchaṅgena vā ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā va chaḍḍetvā gacchanti evaṁ mayâpi imaṁ pūtikāyaṁ anapekhena chaḍḍetvā Amataṁ[4] Nibbānanagaraṁ pavisituṁ vaṭṭati, yathā ca nāvikā nāma jajjaraṁ nāvaṁ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṁ aham pi imaṁ navahi vaṇamukhehi paggharantaṁ kāyaṁ chaḍḍetvā anapekho Nibbānanagaraṁ pavisissāmi, yathā ca puriso nānāratanāni ādāya corehi saddhiṁ maggaṁ gacchanto attano ratananāsabhayena te chaḍḍetvā khemaṁ maggaṁ gaṇhāti evaṁ ayam pi karajakāyo ratanavilopakacorasadiso, sac' āhaṁ ettha taṇhaṁ karissāmi ariyamaggakusaladhammaratanam me nassissati, tasmā mayā imaṁ corasadisaṁ kāyaṁ chaḍḍetvā Nibbānanagaraṁ pavisituṁ vaṭṭatîti"; tena vuttaṁ:

30. 'Yathâpi kuṇapaṁ[5] puriso kaṇṭhe baddhaṁ jigucchiya
mocayitvāna gaccheyya sukhī serī sayaṁvasī
31. Tath' ev' imaṁ pūtikāyaṁ nānākuṇapasañcayaṁ[6]
chaḍḍayitvāna gaccheyyaṁ anapekho anatthiko.
32. Yathā uccāraṭṭhānamhi karīsaṁ naranāriyo
chaḍḍayitvāna gacchanti anapekhā anatthikā
33. Evam eva[7] imaṁ kāyaṁ nānākuṇapapūritaṁ[8]
chaḍḍayitvāna gacchissaṁ vaccaṁ katvā yathā kuṭiṁ.
34. Yathâpi jajjaraṁ nāvaṁ paluggaṁ[9] udakagāhiniṁ[10]
sāmī chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anatthikā

[1] C^s aribhi. [2] C^k C^v kunapaṁ, C^s kunapaṁ corrected to kuṇapaṁ. [3] C^v pāvisi- corrected to pavisi-. [4] C^k amata. [5] C^s C^v kunapaṁ. [6] C^k C^s -kunapa-. [7] C^k evam evāha, C^s evam evāhaṁ. [8] C^s -kunapa- corrected to -kuṇapa-. [9] C^s paḷuggaṁ. [10] C^v -gāhiṇiṁ.

35. Evam eva imaṁ kāyaṁ navacchiddaṁ dhuvassavaṁ
chaḍḍayitvāna gacchissaṁ chinnaṁ[1] nāvaṁ va sāmikā.
36. Yathâpi puriso corehi gacchanto bhaṇḍam ādiya
bhaṇḍacchedabhayaṁ disvā chaḍḍayitvāna gacchati
37. Evam eva ayaṁ kāyo mahācorasamo[2] viya,
pahāy' imaṁ gamissāmi kusalacchedanābhayā'" ti.

Evaṁ Sumedhapaṇḍito nānāvidhāhi upamāhi imaṁ nekkhammūpasaṁhitaṁ atthaṁ cintetvā sakanivesane aparimitaṁ bhogakkhandhaṁ heṭṭhāvuttanayena kapaṇaddhikādīnaṁ[3] vissajjetvā mahādānaṁ datvā vatthukāme ca kilesakāme ca pahāya Amaranagarato nikkhamitvā ekako va Himavante Dhammakaṁ nāma pabbataṁ nissāya assamaṁ katvā paṇṇasālañ ca caṁkamañ ca māpetvā pañcahi nīvaraṇadosehi vivajjitaṁ „evaṁ samāhite citte" ti ādinā nayena vuttehi aṭṭhahi kāraṇaguṇehi samupetaṁ abhiññāsaṁkhātaṁ balaṁ āharituṁ tasmiṁ assamapade navadosasamannāgataṁ sāṭakaṁ pajahitvā dvādasaguṇasamannāgataṁ vākacīraṁ nivāsetvā isipabbajjaṁ pabbaji; evaṁ pabbajito aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ taṁ paṇṇasālaṁ pahāya dasaguṇasamannāgataṁ rukkhamūlaṁ upagantvā sabbaṁ dhaññavikatiṁ pahāya pavattaphalabhojano hutvā nisajjaṭṭhānacaṁkamavasen' eva padhānaṁ padahanto sattāhabbhantare yeva aṭṭhannaṁ samāpattīnaṁ pañcannañ ca abhiññānaṁ lābhī ahosi, evan[4] taṁ yathāpatthitaṁ abhiññābalaṁ pāpuṇi; tena vuttaṁ:

38. „Evâhaṁ cintayitvāna nekakoṭisataṁ dhanaṁ
nāthānāthānaṁ datvāna Himavantaṁ upāgamiṁ.
39. Himavantassa avidūre Dhammako nāma pabbato
assamo sukato mayhaṁ paṇṇasālā sumāpitā.
40. Caṁkamaṁ tattha māpesiṁ[5] pañcadosavivajjitaṁ
aṭṭhaguṇasamūpetaṁ,[6] abhiññābalam āhariṁ.
41. Sāṭakaṁ pajahiṁ tattha navadosamupāgataṁ,
vākacīraṁ nivāsesiṁ dvādasaguṇamupāgataṁ.
42. Aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ pajahiṁ paṇṇasālakaṁ,
upāgamiṁ rukkhamūlaṁ guṇe dasah' upāgataṁ.
43. Vāpitaṁ ropitaṁ dhaññaṁ pajahiṁ niravasesato,
anekaguṇasampannaṁ pavattaphalam ādiyiṁ.

[1] C^v chinnaṁ corrected to jinnaṁ, C^s jinnaṁ corrected to jiṇṇaṁ. [2] C^v mahācorabhato. [3] C^s kapanaddhikādinaṁ, C^k kapaniddhikādīnaṁ, C^v kapanaddhikādīnaṁ. [4] C^s evaṁ. [5] C^v māpetvā. [6] so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānaṁ padahiṁ nipajjaṭṭhānacaṁkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇin" ti.

Imāya pana pāḷiyā[1] Sumedhapaṇḍitena assamapaṇṇasālacaṁkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṁ pan' ettha attho: Mahāsattaṁ „Himavantaṁ ajjhogahetvā ajja Dhammakapabbataṁ pavisissatîti" disvā Sakkena[2] Vissakammadevaputtaṁ āmantetvā „tāta ayaṁ Sumedhapaṇḍito 'pabbajissāmîti' nikkhanto, etassa vasanaṭṭhānaṁ māpehîti". So tassa vacanaṁ sampaṭicchitvā ramaṇīyaṁ assamaṁ supaṇṇasālaṁ manoramaṁ caṁkamaṁ māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphannaṁ taṁ assamapadaṁ sandhāya „Sāriputta tasmiṁ Dhammakapabbate

Assamo sukato mayhaṁ paṇṇasālā sumāpitā,
caṁkamaṁ tattha māpesiṁ pañcadosavivajjitan" ti

āha. Tattha sukato mayhan ti sukato mayā, paṇṇasālā sumāpitā ti paṇṇacchadanasālâpi me sumāpitā ahosi; pañcadosavivajjitan ti pañc' ime caṁkamanadosā nāma[3]: thaddhavisamatā antorukkhatā gahanacchannatā[4] atisambādhatā ativisālatā ti, thaddhavisamabhūmibhāgasmiṁ hi caṁkame caṁkamantassa pādā rujanti phoṭā uṭṭhahanti cittaṁ ekaggataṁ na labhati kammaṭṭhānaṁ vipajjati, mudusamatale pana phāsuvihāraṁ āgamma kammaṭṭhānaṁ sampajjati[5], tasmā thaddhavisamabhūmibhāgatā eko doso ti veditabbo, caṁkamassa anto majjhe vā koṭiyaṁ vā rukkhe sati pamādam āgamma caṁkamantassa nalāṭaṁ vā sīsaṁ vā paṭihaññatîti antorukkhatā dutiyo doso, tiṇalatādigahanacchanne[6] caṁkame caṁkamanto andhakāravelāyaṁ uragādike pāṇe akkamitvā vā māreti tehi vā daṭṭho dukkhaṁ āpajjatîti gahanacchannatā tatiyo doso, atisambādhe caṁkame āyāmato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṁkame[7] caṁkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhâpi aṅguliyo pi bhijjantîti atisambādhatā catuttho doso, ativisāle caṁkame caṁkamantassa cittaṁ vidhāvati ekaggataṁ na labhatîti ativisālatā pañcamo doso, puthulato pana diyaḍḍharatanaṁ dvīsu passesu ratanamattaṁ[8] anucaṁkamanaṁ dīghato saṭṭhihatthaṁ mudutalaṁ[9] samavippakiṇṇavālukaṁ caṁkamanaṁ vaṭṭati, Cetiyagirimhi dīpappasādaka-Mahindattherassa caṁkamanaṁ viya tādisaṁ ahosi, tenâha: caṁkamaṁ tattha māpesiṁ pañcadosavivajjitan ti, aṭṭhaguṇasamūpetan ti aṭṭhahi samaṇasukhehi upetaṁ, aṭṭh' imāni samaṇasukhāni nāma: dhanadhaññapariggahābhāvo anavajjapiṇḍapātapariyesanabhāvo nibbutapiṇḍaṁ bhuñjanabhāvo[10] raṭṭhaṁ pīḷetvā dhanasāraṁ vā sīsakahāpaṇādīni vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhakilesābhāvo upakaraṇesu nicchandarāgabhāvo coravilope nibbhayabhāvo rājarājamahāmattehi asaṁsaṭṭhabhāvo catusu disāsu appaṭihatabhāvo, idaṁ

---

[1] C^k pāliyā, C^s pāliyā corrected to pāḷiyā. [2] C^v Sakko. [3] C^v omits nāma. [4] C^s gahana- corrected to gahaṇa-. [5] C^v sammajjati, C^s sammajjati corrected to sampajjati. [6] C^s -gahaṇa-. [7] C^v omits caṁkame. [8] C^k C^v ratanamatta [9] C^v mudutala. [10] so all three MSS.

vuttaṁ hoti: yathā tasmiṁ assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha sukhāni vindituṁ evaṁ aṭṭhaguṇasamupetaṁ[1] taṁ assamaṁ māpesin ti; abhiññābalam āharin ti pacchā tasmiṁ assame vasanto kasiṇaparikammaṁ katvā abhiññānañ ca samāpattīnañ ca uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṁ ārabhitvā[2] thāmappattaṁ vipassanābalaṁ āhariṁ[3], yathā tasmiṁ vasanto taṁ balaṁ āharituṁ sakkomi[4] evaṁ taṁ assamaṁ tassa abhiññatthāya vipassanābalassa anucchavikaṁ katvā māpesin ti attho; sāṭakaṁ pajahiṁ tattha navadosamupāgatan ti etthâyaṁ ānupubbikathā[5]: tadā kira kuṭilenacaṁkamādipatimaṇḍitaṁ[6] pupphūpagaphalūpagarukkhasañchannaṁ ramaṇīyaṁ madhurasalilāsayaṁ apagatavāḷamigabhiṁsanakasakunaṁ pavivekakkhamaṁ assamaṁ māpetvā alaṁkatacaṁkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṁ saṁvidhāya nisīdanatthāya caṁkamavemajjhe samatalaṁ muggavaṇṇasilaṁ māpetvā anto paṇṇasālāyaṁ jaṭāmaṇḍalaṁ vākacīraṁ tidaṇḍakuṇḍikādike tāpasaparikkhāre maṇḍape pānīyakuṭapānīyasaṁkhapānīyasarāvāni[7] aggisālāyaṁ aṅgārakapalladāruādīnîti[8] evaṁ yaṁ yaṁ pabbajitānaṁ upakārāya saṁvattati taṁ sabbaṁ māpetvā paṇṇasālabhittiyaṁ „ye keci pabbajitukāmā ime parikkhāre gahetvā pabbajantū“ 'ti akkharāni chinditvā devalokam eva gate Vissakamme devaputte Sumedhapaṇḍito Himavantapāde girikandarānusārena attano nivāsānurūpaṁ phāsukaṭṭhānaṁ olokento nadīnivattane vissakammanimmitaṁ sakkadattiyaṁ ramaṇīyaṁ assamaṁ disvā caṁkamanakoṭiṁ gantvā padavalañjaṁ[9] apassanto „dhuvaṁ pabbajitā dhuragāme bhikkhaṁ pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālaṁ pavisitvā nisinnā bhavissantîti“ cintetvā thokaṁ āgametvā „'ativiya cirāyantîti' jānissāmîti“ paṇṇasālakuṭidvāraṁ[10] vivaritvā anto pavisitvā ito c' ito ca olokento mahābhittiyaṁ akkharāni vācetvā „mayhaṁ kappiyaparikkhārā ete, ime gahetvā pabbajissāmîti“ attanā nivatthapārutaṁ sāṭakayugaṁ pajahi, tenâha: sāṭakaṁ pajahiṁ tatthā ti, evaṁ paviṭṭho ahaṁ Sāriputta tassaṁ paṇṇasālāyaṁ sāṭakaṁ pajahiṁ navadosamupāgatan ti sāṭakaṁ pajahanto nava dose disvā pajahin ti dīpeti, tāpasapabbajjaṁ pabbajitānaṁ hi sāṭakasmiṁ nava dosā upaṭṭhahanti: mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṁ kilissanabhāvo eko kiliṭṭho ca dhovitabbo ca rajitabbo ca hoti, paribhogena jīraṇabhāvo eko jiṇṇassa hi tunnaṁ vā aggaladānaṁ[11] vā kātabbaṁ hoti, puna pariyesanāya durabhisambhavabhāvo eko, tāpasapabbajjāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānaṁ sādhāraṇabhāvo eko yatha hi naṁ[12] paccatthikā na gaṇhanti tathā gopetabbaṁ hoti, paribhuñjantassa vibhūsanaṭṭhānabhāvo eko, gahetvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo eko ti; vākacīraṁ nivāsesin ti tadā ahaṁ Sāriputta ime nava dose disvā sāṭakaṁ pahāya vākacīraṁ nivāsesiṁ, muñ-

[1] C^s C^v samūpetaṁ. [2] C^v āharitvā. [3] C^k C^s āhari. [4] C^s sakkoti. [5] C^v ānupubbakathā, C^k anupubbakathā. [6] C^s kuṭilena-. [7] C^k C^v -kūṭa- [8] C^s C^v aṁgāra-. [9] C^k C^v padavaḷañjaṁ. [10] C^s -sālā-, C^k -sālā- corrected to -sāla-. [11] C^k C^v aggaḷa-. [12] C^v taṁ.

jaṭinaṁ hīrabīraṁ katvā ganthetvā[1] kataṁ vākacīraṁ nivāsanapārupanatthāya[2] ādiyin ti attho, dvādasaguṇamupāgatan ti dvādasahi ānisaṁsehi samannāgataṁ, vākacīrasmiṁ hi dvādasa ānisaṁsā: appagghaṁ sundaraṁ kappiyan ti ayan[3] tāva eko ānisaṁso, sahatthā kātuṁ sakkā ti ayaṁ dutiyo, paribhogena sanikaṁ[4] kilissati dhoviyamāne[5] pi papañco n' atthîti ayaṁ tatiyo, paribhogena jiṇṇe pi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo pañcamo, tāpasapabbajjāya sāruppabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṁ nirūpabhogabhāvo[6] sattamo, paribhuñjantassa vibhūsanaṭṭhānābhāvo aṭṭhamo, dhāraṇasallahukabhāvo navamo, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasamo, vākuppattiyā dhammikaanavajjabhāvo ekādasamo, vākacīre naṭṭhe pi anapekkhabhāvo dvādasamo ti; aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ pajahiṁ paṇṇasālakan ti kathaṁ pajahi, so kira varasāṭakayugaṁ omuñcanto cīvaravaṁse laggitaṁ anojapupphadāmasadisaṁ rattaṁ vākacīraṁ gahetvā nivāsetvā tass' upari aparaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ vākacīraṁ paridahitvā punnāgapupphasantharasadisaṁ sakhuraṁ ajinacammaṁ ekaṁsaṁ katvā jaṭāmaṇḍalaṁ paṭimuñcitvā cūḷāya saddhiṁ niccalabhāvakaraṇatthaṁ sārasūciṁ[7] pavesetvā muttajālasadisāya sikkāya pavālavaṇṇaṁ[8] kuṇḍikaṁ odahitvā tīsu ṭhānesu vaṁkaṁ kājaṁ ādāya ekissā kājakoṭiyā kuṇḍikaṁ ekissā aṁkusapacchiṁ tidaṇḍakādīni olambetvā khāribhāraṁ aṁse katvā dakkhiṇena hatthena kattaradaṇḍaṁ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthamahācaṁkame aparāparaṁ caṁkamanto attano vesaṁ oloketvā „mayhaṁ mano matthakaṁ patto, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekabuddhādīhi sabbehi vīrapurisehi vaṇṇitā thomitā ayaṁ pabbajjā nāma, pahīnaṁ me gihibandhanaṁ, nikkhanto 'smi[9] nekkhammaṁ[10], laddhā me uttamapabbajjā, karissāmi samaṇadhammaṁ, labhissāmi maggaphalasukhan" ti ussāhajāto khārikājaṁ otāretvā caṁkamavemajjhe muggavaṇṇasilāpaṭṭe suvaṇṇapaṭimā viya nisinno divasabhāgaṁ vītināmetvā sāyanhasamayaṁ paṇṇasālaṁ pavisitvā bidalamañcakapasse kaṭṭhattharikāya nipanno sarīraṁ utuṁ gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhitvā attano āgamanaṁ āvajjesi: „ahaṁ gharāvāse ādīnavaṁ disvā amitabhogaṁ anantaṁ yasaṁ pahāya araññaṁ pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paṭṭhāya pamādacāraṁ carituṁ na vaṭṭati, pavivekaṁ hi pahāya vicarantaṁ micchāvitakkamakkhikā khādanti, idāni mayā vivekaṁ anubrūhetuṁ vaṭṭati, ahaṁ hi gharāvāsaṁ palibodhato disvā nikkhanto, ayañ ca manāpā paṇṇasālā, beluvapakkavaṇṇaparibhaṇḍakatā bhūmi, rajatavaṇṇā setabhittiyo, kapotapādavaṇṇaṁ paṇṇacchadanaṁ, vicittattharakavaṇṇabidalamañcako, nivāsaphāsukaṁ vasanaṭṭhānaṁ, etto atirekatarā viya me gehasampadā paññāyatîti" paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi, paṇṇasālāparibhogasmiṁ hi aṭṭha ādīnavā: mahāsambhārena dabbasambhāre samodhānetvā karaṇapariyesanabhāvo eko ādīnavo, tiṇapaṇṇamattikāsu patitāsu

[1] C^k gantetvā, C^s gantetvā corrected to ganthetvā. [2] C^k -pārūpana-. [3] C^v ayaṁ. [4] C^v sanikaṁ. [5] C^k C^v dhopiyamāne. [6] C^k -bhogābhāvo. [7] C^k C^s -sūciṁ. [8] C^k pavāḷavaṇṇa, C^v pavāḷavaṇṇaṁ. [9] C^v smiṁ. [10] C^k C^v nekkhamma.

tāsaṁ punappuna ṭhapetabbatāya nibaddhajagganabhāvo dutiyo, „senāsanan[1] nāma mahallakassa pāpuṇāti, avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cittekaggatā na hotîti“ uṭṭhāpanīyabhāvo[2] tatiyo, sītuṇhapaṭighātena kāyassa sukhumālakaraṇabhāvo catuttho, „gehaṁ[3] paviṭṭhena yaṁ kiñci pāpaṁ sakkā kātun“ ti garahapaṭicchādanabhāvo pañcamo, „mayhan“ ti pariggahakaraṇaṁ chaṭṭho, „gehassa atthibhāvo nāma sadutiyakavāso“ ti sattamo, ūkamaṁkuṇagharagoḷikādīnaṁ sādhāraṇatāya bahusādhāraṇabhāvo aṭṭhamo, iti ime aṭṭhaādīnave disvā Mahāsatto paṇṇasālaṁ[4] pajahi, tenâha: aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ pajahiṁ paṇṇasālakan ti; upāgamiṁ rukkhamūlaṁ guṇe dasah' upāgatan ti „channaṁ paṭikkhipitvā dasahi guṇehi upetaṁ rukkhamūlaṁ upagato 'smîti“ vadati, tatr' ime dasa guṇā: appasamārambhatā eko guṇo, „upagamanamattakam eva hi tattha hotîti“ appajagganatā[5] dutiyo, „taṁ hi sammaṭṭham pi asammaṭṭham pi paribhogaphāsukaṁ hoti yeva“ anuṭṭhāpanīyabhāvo[6] tatiyo, „garahaṁ na paṭicchādeti, tattha hi pāpaṁ karonto lajjatîti“ garahāya apaṭicchannabhāvo catuttho, „abbhokāsavāso viya kāyaṁ na santhambhetîti“ kāyassa asanthambhanabhāvo pañcamo, pariggahakaraṇabhāvo chaṭṭho, gehālayapaṭikkhepo sattamo, bahusādhāraṇagehe viya „paṭijaggissāmi[7] naṁ[8], nikkhamathā“ ti nīharaṇakābhāvo aṭṭhamo, vasantassa sappītikabhāvo navamo, rukkhamūlasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapekkhabhāvo dasamo ti, „ime dasa guṇe disvā rukkhamūlaṁ upagato 'smîti“ vadati; imāni ettakāni kāraṇāni sallakkhetvā Mahāsatto punadivase bhikkhāya pāvisi, ath' assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkhaṁ adaṁsu, so bhattakiccaṁ niṭṭhapetvā assamaṁ āgamma nisīditvā cintesi: „nâhaṁ 'āhāraṁ labhāmîti' pabbajito, siniddhāhāro nām' esa mānamadapurisamade vaḍḍheti, āhāramūlakassa ca dukkhassa anto n' atthi, yan nūnâhaṁ vāpitaṁ ropitaṁ dhaññanibbattaṁ āhāraṁ jahitvā pavattaphalabhojano bhaveyyan“ ti; so tato paṭṭhāya tathā katvā ghaṭanto vāyamanto sattāhabbhantare yeva aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññā nibbattesi, tena vuttaṁ:

Vāpitaṁ ropitaṁ dhaññaṁ pajahiṁ niravasesato,
anekaguṇasampannaṁ pavattaphalam ādiyiṁ,
Tattha-ppadhānaṁ padahiṁ nisajjaṭṭhānacaṁkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpuṇin ti.

Evaṁ abhiññābalaṁ patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vītināmente Dīpaṁkaro[9] nāma Satthā loke udapādi. Tassa paṭisandhijātibodhidhammacakkappavattanesu sakalâpi dasasahassīlokadhātu saṁ-

[1] C[s] senāsanan corrected to senāsanaṁ. [2] all three MSS. uṭṭhāpaniya-. [3] C[v] gahaṁ corrected to garahaṁ. [4] C[k] paṇṇasālam. [5] C[k] -jaggantā, C[v] -janatā. [6] C[k] anuṭṭhāpaniya-. [7] C[v] paṭijaggissāmiṁ corrected to -ssāmi. [8] C[v] omits naṁ. [9] C[v] dīpaṅkaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāviravaṁ viravi, dvattiṁsa pubbanimittāni pāturahaṁsu. Sumedhatāpaso samāpattisukhena vītināmento n' eva taṁ saddam assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttaṁ:

45. „Evaṁ me siddhippattassa vasībhūtassa sāsane
Dīpaṁkaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
46. Uppajjante ca jāyante bujjhante dhammadesane
caturo nimitte nâddasaṁ[1] jhānaratisamappito“ ti.

Tasmiṁ kale Dīpaṁkaradasabalo catuhi khīṇāsavasatasahassehi parivuto anupubbena cārikaṁ caramāno Rammakaṁ nāma nagaraṁ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṁkaro kira samaṇissaro paramābhisambodhiṁ patvā pavattavaradhammacakko anupubbena cārikaṁ caramāno Rammanagaraṁ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasatîti“ sutvā sappinavanītādīni c' eva bhesajjāni vatthacchādanāni ca gāhāpetvā gandhamālādihatthā yena Buddho yena Dhammo yena Saṁgho tanninnā tappoṇā tappabbhārā hutvā Satthāraṁ upasaṁkamitvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṁ nisinnā, dhammadesanaṁ sutvā svātanāya nimantetvā uṭṭhāyâsanā pakkamiṁsu. Te punadivase mahādānaṁ sajjetvā nagaraṁ alaṁkaritvā Dasabalassa āgamanamaggaṁ alaṁkarontā udakabhinnaṭṭhānesu paṁsuṁ[2] pakkhipitvā samaṁ bhūmitalaṁ katvā rajatapaṭṭavaṇṇaṁ vālukaṁ ākiranti, lājāni c' eva pupphāni ca vikiranti, nānāvirāgehi vatthehi dhajapaṭāke ussāpenti, kadaliyo c' eva puṇṇaghaṭapantiyo ca patiṭṭhāpenti. Tasmiṁ kāle Sumedhatāpaso attano assamapadā uggantvā tesaṁ manussānaṁ uparibhāgena ākāsena gacchanto te haṭṭhatuṭṭhe manusse disvā „kin nu kho kāraṇan“ ti ākāsato oruyha ekamantaṁ ṭhito manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imaṁ maggaṁ alaṁkarothā“ 'ti; tena vuttaṁ:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṁ
tassa āgamanaṁmaggaṁ[3] sodhenti tuṭṭhamānasā.
48. Ahan tena samayena nikkhamitvā sakassamā
dhunanto vākacīrāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātaṁ janaṁ disvā tuṭṭhahaṭṭhaṁ pamoditaṁ
orohitvāna gaganā manusse pucchi tāvade:

[1] Ck Cs nāddasāsiṁ. [2] Ck Cs paṁsu. [3] so all three MSS.

50. 'Tuṭṭhahaṭṭho pamodito vedajāto mahājano,
kassa sodhīyati[1] maggo añjasaṁ vaṭumāyanan'" ti.

Manussā āhaṁsu: „bhante Sumedha na tvaṁ jānāsi: 'Dīpaṁkaradasabalo sammāsambodhiṁ patvā pavattavaradhammacakko cārikaṁ caramāno amhākaṁ nagaraṁ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayan[2] taṁ Bhagavantaṁ nimantayimha, tass' etaṁ Buddhassa Bhagavato āgamanamaggaṁ alaṁkaromā'" 'ti. Sumedhatāpaso cintesi: „'Buddho' ti kho ghosamattam pi loke dullabhaṁ, pag eva Buddhuppādo, mayâpi imehi manussehi saddhiṁ Dasabalassa maggaṁ alaṁkarituṁ vaṭṭatîti". So te manusse āha: „sace bho tumhe etaṁ maggaṁ Buddhassa alaṁkarotha mayham pi ekaṁ okāsaṁ detha, aham pi tumhehi saddhiṁ maggaṁ alaṁkarissāmîti". Te „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā „Sumedhatāpaso iddhimā" ti jānantā udakabhinnokāsaṁ sallakkhetvā „tvaṁ imaṁ ṭhānaṁ alaṁkarohîti" adaṁsu. Sumedho buddhārammaṇaṁ pītiṁ[3] gahetvā cintesi: „ahaṁ imaṁ okāsaṁ iddhiyā alaṁkarituṁ pahomi, evaṁ alaṁkato pana maṁ na paritosessati, ajja mayā kāyaveyyāvaccaṁ kātuṁ vaṭṭatîti" paṁsuṁ āharitvā tasmiṁ padese pakkhipi. Tassa tasmiṁ padese analaṁkate yeva Dīpaṁkaro Dasabalo mahānubhāvānaṁ chaḷabhiññakhīṇāsavānaṁ catuhi satasahassehi parivuto devatāsu dibbamālagandhādīhi[4] pūjayantesu[5] dibbasaṁgītesu pavattantesu[6] manussehi[7] mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūjayantesu[8] anantāya Buddhalīḷhāya Manosilātale vijambhamāno sīho viya taṁ alaṁkatapaṭiyattamaggaṁ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhīni ummīletvā alaṁkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitaṁ asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṁ[9] byāmappabhāya[10] samparivāritaṁ maṇivaṇṇagaganatale nānappakārā[11] vijjullatā viya āveḷāveḷabhūtā c' eva yugaḷayugaḷabhūtā ca chabbaṇṇaghanabuddharasmiyo[12] vissajjentaṁ rūpaggappattaṁ attabhāvaṁ oloketvā „ajja mayā Dasabalassa jīvitapariccāgaṁ kātuṁ vaṭṭatîti" „mā Bhagavā kalale akkami, maṇiphalakasetuṁ pana akkamanto viya saddhiṁ catuhi khīṇāsavasatasahassehi mama piṭṭhiṁ maddamāno gacchatu, taṁ me bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāyā" 'ti kese mocetvā ajinajaṭāvā-

[1] C^s sodhīyati. [2] C^s mayaṁ. [3] C^s buddhorammaṇaṁ pītiṁ, C^v buddhārammaṇapītiṁ. [4] C^s -gandhādisu, C^k gandhādīsu. [5] C^v pūjayantīsu. [6] C^v pavattīyamānesu. [7] so all three MSS.! instead of manussesu? [8] C^v pūjiyamānesu. [9] C^s anuvyañjitaṁ. [10] C^s vyāma-. [11] C^s -karā, C^v -kāra. [12] C^k -ghaṇa-.

kacīrāni kāḷavaṇṇe[1] kalale pattharitvā māṇiphalakasetuṁ viya kalalapiṭṭhe nipajji; tena vuttaṁ:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṁsu: 'Buddho loke anuttaro
Dīpaṁkaro nāma Jino uppajji lokanāyako,
tassa sodhīyatī[2] maggo añjasaṁ vaṭumāyanaṁ'.
52. 'Buddho' ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade,
'Buddho Buddho' ti kathayanto somanassaṁ pavedayiṁ.[3]
53. Tattha ṭhatvā vicintesiṁ tuṭṭho saṁviggamānaso:
'idha bījāni ropissaṁ, khaṇo ve mā upaccagā,
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekokāsaṁ dadātha me,
aham pi sodhayissāmi añjasaṁ vaṭumāyanaṁ'.
55. Adaṁsu te mam' okāsaṁ sodhetuṁ añjasaṁ tadā.
'Buddho Buddho' ti cintento maggaṁ sodhem' ahan tadā.
56. Aniṭṭhite mam' okāse Dīpaṁkaro mahāmuni
cattārisatasahassehi[4] chaḷabhiññehi tādihi[5]
khīṇāsavehi vimalehi paṭipajji añjasaṁ[6] Jino.
57. Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū[7],
āmoditā naramarū sādhukāraṁ pavattayuṁ.
58. Devā manusse passanti manussâpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṁ.
59. Devā dibbehi turiyehi manussā mānusakehi ca
ubho pi te vajjayantā[8] anuyanti Tathāgataṁ.
60. Dibbaṁ mandāravaṁ pupphaṁ padumaṁ pāricchattakaṁ
disodisaṁ okiranti ākāsanabhagatā[9] marū.
61. Campakaṁ salaḷaṁ nīpaṁ nāgapunnāgaketakaṁ
disodisaṁ ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñcitv' ahaṁ tattha vākacīrañ ca cammakaṁ
kalale pattharitvāna avakujjo nipajj' ahaṁ.
63. 'Akkamitvāna maṁ Buddho saha sissehi gacchatu,
mā[10] kalale akkamittho, hitāya me bhavissatîti'"

so kalalapiṭṭhe nipannako va puna akkhīni ummīletvā Dīpaṁkaradasabalassa Buddhasiriṁ sampassamāno evaṁ cintesi: „sace ahaṁ iccheyyaṁ sabbakilese jhāpetvā saṁghanavako hutvā Rammanagaraṁ paviseyyaṁ,

[1] C^k C^s kāla-. [2] C^s C^v sodhīyati. [3] C^k pavedayaṁ. [4] so all three MSS. [5] C^k tādīhi, C^v tādisi. [6] C^s añjasañ. [7] C^k C^s bahu. [8] C^k vejjayantā. [9] C^v ākāsatalagatā. [10] C^k C^s add naṁ.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiyā[1] kiccaṁ n'atthi, yan nūnâhaṁ Dīpaṁkaradasabalo viya paramābhisambodhiṁ patvā dhammanāvaṁ āropetvā mahājanaṁ Saṁsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṁ, idaṁ mayhaṁ patirūpan" ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṁ katvā nipajji; tena vuttaṁ:

64. „Puthaviyaṁ[2] nipannassa evam me āsi cetaso:
'icchamāno ahaṁ ajja kilese jhāpaye mama.
65. Kim me aññātavesena dhammaṁsacchikaten' idha,
sabbaññutaṁ[3] pāpuṇitvā Buddho hessaṁ sadevake.
66. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinā,
sabbaññutaṁ[4] pāpuṇitvā santāressaṁ sadevake.
67. Iminā me adhikārena purisena thāmadassinā
sabbaññutaṁ pāpuṇāmi tāremi janataṁ bahuṁ.
68. Saṁsārasotaṁ chinditvā viddhaṁsitvā tayo bhave
dhammanāvaṁ samāruyha santāressaṁ sadevake'" ti,

yasmā pana Buddhattaṁ patthentassa

69. Manussattaṁ liṅgasampatti hetu Satthāradassanaṁ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandatā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabhāvasmiṁ yeva hi ṭhatvā Buddhattaṁ patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supaṇṇassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabhāve pi purisaliṅge ṭhitass' eva patthanā samijjhati itthiyā vā paṇḍakanapuṁsakaubhatobyañjanakānaṁ[5] vā no samijjhati, purisassa pi tasmiṁ attabhāve arahattappattiyā hetusampannass' eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jīvamānakabuddhass' eva santikā patthentassa patthanā samijjhati parinibbute Buddhe cetiyasantike vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṁ santike patthentassâpi pabbajjāliṅge ṭhitass' eva samijjhati no gihiliṅge ṭhitassa, pabbajitassâpi pañcābhiññassa aṭṭhasamāpattilābhino yeva samijjhati na imāya guṇasampattiyā virahitassa, guṇasampannenâpi yena attano jīvitaṁ Buddhānaṁ pariccattaṁ hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannass' eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannassâpi yassa Buddhakāradhammānaṁ atthāya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyeṭṭhi[6] tass' eva samijjhati na itarassa, tatth' idaṁ chandamahantatāya opammaṁ: sace hi evam assa „yo sakalacakkavāḷagabbhaṁ ekodakībhūtaṁ attano bāhubalena pataritvā pāraṁ gantuṁ

[1] C[v] nibbānappattiyā. [2] C[v] puthuviyaṁ. [3] C[k] sabbaññūtaṁ, C[v] sabbaññutam. [4] C[v] sabbaññutam. [5] C[s] -vyañjana-. [6] C[v] pariyeṭṭhī.

samattho so Buddhattaṁ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṁ veḷugumbasañchannaṁ viyūhitvā madditvā padasā gacchanto pāraṁ gantuṁ samattho so Buddhattaṁ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṁ sattiyo ākoṭetvā nirantaraṁ sattithalasamākiṇṇaṁ padasā akkamamāno pāraṁ gantuṁ samattho so Buddhattaṁ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṁ vītaccikaṁgārabharitaṁ pādehi maddamāno pāraṁ gantuṁ samattho so Buddhattaṁ pāpuṇātîti" yo etesu ekam pi attano dukkaraṁ na maññati „ahaṁ etam pi taritvā vā gantvā vā pāraṁ gahessāmîti" evaṁ mahantena chandena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyeṭṭhiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpaso pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṁ katvā nipajji. Dīpaṁkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sīsabhāge ṭhatvā maṇisīhapañjaraṁ[1] ugghāṭento viya pañcavaṇṇapasādasampannāni akkhīni ummīletvā kalalapiṭṭhe nipannaṁ Sumedhatāpasaṁ disvā „ayaṁ tāpaso Buddhattāya[2] abhinīhāraṁ katvā nipanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no" ti anāgataṁ saññāṇaṁ pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṁkheyyāni atikkamitvā Gotamo nāma Buddho bhavissatîti" ñatvā ṭhitako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imaṁ uggatapaṁ[3] tāpasaṁ kalalapiṭṭhe nipannan" ti. „Evaṁ bhante". „Ayaṁ Buddhattāya[4] abhinīhāraṁ katvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānaṁ catunnaṁ asaṁkheyyānaṁ matthake Gotamo nāma Buddho bhavissati, tasmiṁ pan' assa attabhāve Kapilavatthu[5] nāma nagaraṁ nivāso bhavissati, Māyā nāma devī[6] mātā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatisso nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupaṭṭhāko Ānando nāma, aggasāvikā Khemā nāma therī[7], dutiyasāvikā Uppalavaṇṇā[8] nāma therī[9] bhavissati, paripakkañāṇo mahābhinikkhamanaṁ katvā mahāpadhānaṁ padahitvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā Nerañjarāya tīre paribhuñjitvā bodhimaṇḍaṁ āruyha assattharukkhamūle abhisambujjhissatîti"; tena vuttaṁ:

70. "Dīpaṁkaro[10] lokavidū[11] āhutīnaṁ paṭiggaho
ussīsake maṁ ṭhatvāna idaṁ vacanam abravi[12]:
71. 'Passatha imaṁ tāpasaṁ jaṭilaṁ uggatāpanaṁ,
aparimeyye ito kappe Buddho loke bhavissati.

[1] Cs Cv maṇi-. [2] Cs buddhatthāya. [3] Cs uggatapan. [4] Cs buddhattāya corrected to buddhatthāya. [5] Cv kapilavattuṁ. [6] Cs devi. [7] Ck Cs theri. [8] all three MSS. uppalavaṇṇa. [9] Cs theri. [10] Cv dīpaṅkaro. [11] Ck Cs lokavidu. [12] Cv -bruvī.

72. Aho Kapilavhayā rammā nikkhamitvā Tathāgato
padhānaṁ padahitvāna katvā dukkarakāriyaṁ
73. Ajapālarukkhamūle nisīditvā Tathāgato
tattha pāyāsam aggayha Nerañjaram upehiti.
74. Nerañjarāya tīre pāyāsaṁ ādāya so Jino
paṭiyattavaramaggena bodhimūlamhi ehiti.
75. Tato padakkhiṇaṁ katvā bodhimaṇḍaṁ anuttaro
assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
76. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati,
pitā Suddhodano nāma, ayaṁ hessati Gotamo.
77. Anāsavā vītarāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
78. Ānando nām' upaṭṭhāko upaṭṭhissati taṁ Jinaṁ,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
79. Anāsavā vītarāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato ‚Assattho' ti pavuccati'"[1].

Sumedhatāpaso „mayhaṁ kira patthanā samijjhissatîti" somanassappatto ahosi. Mahājano Dīpaṁkaradasabalassa vacanaṁ sutvā „Sumedhatāpaso kira Buddhabījaṁ Buddhaṁkuro" ti haṭṭhatuṭṭho ahosi. Evaṁ c' assa ahosi: „yathā nāma puriso nadiṁ taranto ujukena titthena uttarituṁ asakkonto heṭṭhātitthena uttarati evam evaṁ[2] mayaṁ Dīpaṁkaradasabalassa sāsane maggaphalaṁ alabhamānā anāgate yadā tvaṁ Buddho bhavissasi[3] tadā tava sammukhā maggaphalaṁ sacchikātuṁ samatthā bhaveyyāmā" 'ti patthanaṁ ṭhapayiṁsu. Dīpaṁkaradasabalo pi Bodhisattaṁ pasaṁsitvā aṭṭhahi pupphamuṭṭhīhi pūjetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. Te pi catusatasahassasaṁkhā khīṇāsavā Bodhisattaṁ gandhehi ca mālehi[4] ca pūjetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkamiṁsu. Devamanussā pana tath' eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto sabbesaṁ paṭikkantakāle sayanā vuṭṭhāya „pāramiyo vicinissāmîti" puppharāsimatthake pallaṁkaṁ ābhujitvā[5] nisīdi. Evaṁ nisinne Bodhisatte sakaladasasahassacakkavāḷe devatā sannipatitvā sādhukāraṁ katvā „ayya Sumedhatāpasa porāṇakabodhisattānaṁ pallaṁkaṁ ābhujitvā[6] 'pāramiyo vicinissāmā' 'ti nisinnakāle yāni pubbanimittāni nāma paññāyanti tāni sabbāni pi ajja pātubhūtāni, nissaṁsayena tvaṁ Buddho

[1] Ck pavuccatīti. [2] so all three MSS. [3] Ck Cv bhavissati. [4] Cv mālāhi. [5] Ck ābhuñjitvā. [6] Cv ābhuñjitvā.

bhavissasi, mayam etaṁ jānāma: yass' etāni nimittāni paññāyanti ekantena[1] so Buddho hoti, tvaṁ attano viriyaṁ daḷhaṁ katvā paggaṇhā" ti Bodhisattaṁ nānappakārehi thutīhi abhitthuniṁsu[2]; tena vuttaṁ:

80. „Idaṁ sutvāna vacanaṁ asamassa Mahesino
āmoditā[3] naramarū: 'Buddhabījaṁkuro ayaṁ'.
81. Ukkuṭṭhisaddā vattanti appoṭhenti hasanti[4] ca
katañjalī namassanti dasasahassī[5] sadevakā.
82. 'Yad' imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanaṁ
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imaṁ.
83. Yathā manussā nadiṁ tarantā paṭititthaṁ virajjhiya
heṭṭhātitthe gahetvāna uttaranti mahānadiṁ
84. Evam evaṁ[6] mayaṁ sabbe yadi muñcem' imaṁ Jinaṁ
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imaṁ'.
85. Dīpaṁkaro Lokavidū[7] āhutīnaṁ paṭiggaho
mama kammaṁ pakittetvā dakkhiṇaṁ[8] padam uddhari[9].
86. Ye tattha āsuṁ Jinaputtā sabbe padakkhiṇam akaṁsu maṁ,
narā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuṁ.
87. Dassanam me atikkante sasaṁghe Lokanāyake
haṭṭho haṭṭhena cittena āsanā vuṭṭhahiṁ tadā.
88. Sukhena sukhito homi pāmujjena [10] pamodito,
pītiyā ca abhissanno[11] pallaṁkaṁ ābhujiṁ tadā.
89. Pallaṁkena nisīditvā evaṁ cintes' ahan tadā:
'vasībhūto ahaṁ jhāne abhiññāsu pāramiṁ gato,
90. Sahassikamhi[12] lokamhi isayo n' atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhiṁ īdisaṁ sukhaṁ'.
91. Pallaṁkābhujane[13] mayhaṁ dasasahassādhivāsino[14]
mahānādaṁ pavattesuṁ: 'dhuvaṁ[15] Buddho bhavissasi.
92. Yaṁ pubbe Bodhisattānaṁ pallaṁkavaramābhuje
nimittāni padissanti tāni ajja padissare.
93. Sītaṁ vyapagataṁ hoti uṇhañ ca upasammati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassīlokadhātu[16] nissaddā hoti nirākulā,
tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

[1] C^k C^v ekattena. [2] C^k C^s abhitthutiṁsu. [3] C^k C^v amoditā, C^s āmodinā? [4] C^k sahanti, C^s sahanti corrected to hasanti. [5] C^k C^s dasasahassi. [6] so all three MSS. [7] C^s -vidu. [8] C^v dakkhiṇa. [9] C^k uddharī, C^v uddhariṁ. [10] C^s pāmojjena. [11] C^k C^v abhissanto. [12] C^v sāh-. [13] C^s -bhuñjane. [14] C^v tidasassādhivāsino. [15] C^v tuvaṁ. [16] C^v dasasahassī-.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' ajja pupphitā sabbe, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' ajja phalitā sabbe, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
98. ākāsaṭṭhā ca bhummaṭṭhā ratanā jotanti tāvade,
te p' ajja ratanā jotanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
99. Mānusakā ca dibbā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
100. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
102. Niraye pi dasasahassī[1] aggī[2] nibbāyi tāvade,
te p' ajja nibbutā[3] aggī[4], dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
104. Anovaṭṭena udakena mahiyā ubbhijji tāvade,
taṁ p' ajj' ubbhijjate mahiyā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattaṁ gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
106. Bilāsayā darīsayā nikkhamanti sakāsayā,
te p' ajja āsayā chuddhā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānaṁ, santuṭṭhā honti tāvade,
te p' ajja sabbe santuṭṭhā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
108. Rogā tad' ūpasammanti jighacchā ca vinassati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
109. Rāgo tadā tanu[5] hoti, doso moho pi nassati,
te p' ajja vigatā sabbe, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
110. Bhayaṁ tadā na bhavati, ajja p' etaṁ padissati,
tena liṅgena jānāma: dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
111. Rajo n' uddhaṁsati[6] uddhaṁ, ajja p' etaṁ padissati,
tena liṅgena jānāma: dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
112. Aniṭṭhagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati,
so p' ajja vāyatī gandho, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

[1] C^s dasasahassi. [2] C^k C^s aggi. [3] C^v nibbuto. [4] C^k C^s aggi. [5] C^v tanū. [6] C^v -satī.

113. Sabbe devā padissanti ṭhapayitvā arūpino,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
114. Yāvatā nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
115. Kuḍḍā kavāṭā selā ca na hont' āvaraṇan[1] tadā,
ākāsabhūtā te p' ajja, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
116. Cutī ca upapattī[2] ca khaṇe tasmiṁ[3] na vijjati,
tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.
117. Daḷhaṁ paggaṇha viriyaṁ, mā nivatta abhikkama,
mayaṁ p'etaṁ vijānāma: dhuvaṁ Buddho bhavissasîti"".

Bodhisatto Dīpaṁkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāḷe devatānañ ca[4] vacanaṁ sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānaṁ kathāya aññathattaṁ, yathā hi ākāse khittaleḍḍussa patanaṁ jātassa maraṇaṁ aruṇe uggate suriyass' uṭṭhānaṁ āsayā nikkhantasīhassa sīhanādanadanaṁ garugabbhāya itthiyā bhāramocanaṁ dhuvaṁ avassabhāvi evam evaṁ[5] Buddhānaṁ vacanaṁ nāma dhuvaṁ amoghaṁ, addhā ahaṁ Buddho bhavissāmîti"; tena vuttaṁ:

118. „Buddhassa vacanaṁ sutvā dasasahassīna[6] c'ūbhayaṁ
tuṭṭhahaṭṭho pamudito evaṁ cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavacanā Buddhā, amoghavacanā Jinā,
vitathaṁ n'atthi Buddhānaṁ, dhuvaṁ Buddho bhavām' ahaṁ.
120. Yathā khittaṁ nabhe leḍḍu dhuvaṁ patati bhūmiyaṁ
tath' eva Buddhaseṭṭhānaṁ vacanaṁ dhuvasassataṁ.
121. Yathâpi sabbasattānaṁ maraṇaṁ dhuvasassataṁ
tath' eva Buddhaseṭṭhānaṁ vacanaṁ dhuvasassataṁ.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanaṁ dhuvaṁ
tath' eva Buddhaseṭṭhānaṁ vacanaṁ dhuvasassataṁ.
123. Yathā nikkhantasayanassa sīhassa nadanaṁ dhuvaṁ
tath' eva Buddhaseṭṭhānaṁ vacanaṁ dhuvasassataṁ.
124. Yathā āpannasattānaṁ bhāramoropanaṁ[7] dhuvaṁ
tath' eva Buddhaseṭṭhānaṁ vacanaṁ dhuvasassatan'" ti.

So „dhuv' āhaṁ Buddho bhavissāmîti" evaṁ katasanniṭṭhāno buddhakārake dhamme upadhāretuṁ "kahan nu kho Buddhakārakadhammā,

[1] Ck hontāvāraṇan, Cv hontācaraṇan. [2] Ck uppatti, Cv Cs uppattī. [3] Cv khantesmiṁ. [4] Ck Cs devatānaṁ ca, Cv -naṁ ca corrected to -nañca. [5] so all three MSS. [6] Ck dasasahassina. [7] Ck bhāravoropanaṁ?

kiṁ uddhaṁ udāhu adho disāsu vidisāsū" 'ti anukkamena sakaladhammadhātuṁ vicinanto porāṇakabodhisattehi āsevitanisevitaṁ paṭhamaṁ dānapāramiṁ disvā evaṁ attānaṁ ovadi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya paṭhamaṁ dānapāramiṁ pūreyyāsi, yathā hi nikkujjito udakumbho nissesaṁ katvā udakaṁ vamati yeva na paccāharati evam evaṁ dhanaṁ vā yasaṁ vā puttadāraṁ vā aṅgapaccaṅgaṁ vā anoloketvā sampattayācakānaṁ sabbaṁ icchiticchitaṁ nissesaṁ katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā Buddho bhavissasîti" paṭhamaṁ dānapāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṁ:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito
uddhaṁ adho dasadisā yāvatā dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhiṁ paṭhamaṁ dānapāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi anuciṇṇaṁ mahāpathaṁ.
127. 'Imaṁ tvaṁ paṭhamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
dānapāramitaṁ gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.
128. Yathâpi kumbho sampuṇṇo yassa kassaci adhokato
vamate udakaṁ nissesaṁ na tattha parirakkhati
129. Tath' eva yācake disvā hīnamukkaṭṭhamajjhime
dadāhi dānaṁ nissesaṁ kumbho viya adhokato'" ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato dutiyaṁ sīlapāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya sīlapāramiṁ pūreyyāsi, yathā hi camaramigo nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evaṁ tvam pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā sīlam eva rakkhanto Buddho bhavissasîti" dutiyaṁ sīlapāramiṁ daḷham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṁ:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhiṁ dutiyaṁ sīlapāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
132. 'Imaṁ tvaṁ dutiyaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
sīlapāramitaṁ gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.
133. Yathâpi camarī vālaṁ kismici[1] pativilaggitaṁ
upeti maraṇaṁ tattha na vikopeti vāladhiṁ (Cfr. Ælian 16,11.)

[1] Cᵛ kismiṁ.

134. Tath' eva catusu bhūmīsu[1] sīlāni paripūriya[2]
parirakkha[3] sabbadā sīlaṁ camarī viya vāladhin'" ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato tatiyaṁ nekkhammapāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya nekkhammapāramiṁ pūreyyāsi, yathā hi ciram pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha sinehaṁ karoti atha kho ukkaṇṭhati yeva avasitukāmo hoti evam eva tvaṁ sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhave ukkaṇṭhito muñcitukāmo hutvā nekkhammābhimukho va hohi, evaṁ Buddho bhavissasîti" tatiyaṁ nekkhammapāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhim tatiyaṁ nekkhammapāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
137. 'Imaṁ tvaṁ tatiyaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
nekkhamme pāramiṁ gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tattha rāgaṁ abhijaneti muttiṁ yeva gavesati
139. Tath' eva tvaṁ sabbabhave passa andughare viya,
nekkhammābhimukho hohi bhavato parimuttiyā'" ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato catutthaṁ paññāpāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya paññāpāramim pi pūreyyāsi, hīnamajjhimukkaṭṭhesu kiñci[4] avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasaṁkamitvā pañhaṁ puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacāriko bhikkhu hīnādibhedesu kulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippaṁ yāpanaṁ labhati evaṁ tvam pi sabbapaṇḍite upasaṁkamitvā pañhaṁ pucchanto Buddho bhavissasîti" catutthaṁ paññāpāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhiṁ catutthaṁ paññāpāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
142. 'Imaṁ tvaṁ catutthaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
paññāpāramitaṁ gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.

C^v bhūmisu. [2] C^k C^v paripūraya. [3] C^v parirakkhe. [4] so all three MSS.

143. Yathâpi[1] bhikkhu bhikkhanto hīnamukkaṭṭhamajjhime
kulāni na vivajjento evaṁ labhati yāpanaṁ.

144. Tath' eva tvaṁ sabbakāle paripucchanto budhaṁ janaṁ
paññāpāramitaṁ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'"

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato pañcamaṁ viriyapāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya viriyapāramiṁ pūreyyāsi, yathā sīho migarājā sabbairiyāpathesu daḷhaviriyo hoti evaṁ tvaṁ sabbabhavesu sabbairiyāpathesu daḷhaviriyo anolīnaviriyo samāno Buddho bhavissasîti" pañcamaṁ viriyapāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṁ:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

146. Vicinanto tadā dakkhiṁ pañcamaṁ viriyapāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.

147. 'Imaṁ tvaṁ pañcamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
viriyapāramitaṁ gaccha yadi bodhiṁ pattum icchasi.

148. Yathâpi sīho migarājā nisajjaṭṭhānacaṁkame
alīnaviriyo hoti paggahītamano sadā

149. Tath' eva tvam pi sabbabhave paggaṇha viriyaṁ daḷhaṁ,
viriyapāramitaṁ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'"

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato chaṭṭhaṁ[2] khantipāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya khantipāramiṁ pūreyyāsi, sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi, yathâpi paṭhaviyaṁ nāma sucim pi pakkhipanti asucim pi na tena paṭhavi[3] sinehaṁ na paṭighaṁ karoti khamati sahati adhivāseti yeva evam evaṁ tvam pi sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddho bhavissasîti" chaṭṭhaṁ khantipāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttaṁ:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

151. Vicinanto tadā dakkhiṁ chaṭṭhamaṁ khantipāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.

152. 'Imaṁ tvaṁ chaṭṭhamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
tattha advejjhamānaso sambodhiṁ pāpuṇissasi.

[1] Ck Cs yathā. [2] Cv chaṭṭha corrected to chaṭṭhamaṁ. [3] so all three MSS.

153. Yathâpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbaṁ sahati nikkhepaṁ na karoti paṭighaṁ dayaṁ
154. Tath' eva tvam pi sabbesaṁ sammānāvamānakkhamo
khantipāramitaṁ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato sattamaṁ saccapāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya saccapāramim pi[1] pūreyyāsi, asaniyā matthake[2] patamānāya pi dhanādīnaṁ atthāya chandādīnaṁ vasena sampajānamusāvādaṁ nāma mā akāsi. yathā hi osadhitārakā[3] nāma sabbautusu[4] attano gamanavīthiṁ jahitvā aññāya vīthiyā na gacchati sakavīthiyā va gacchati evam evaṁ tvam pi saccaṁ[5] pahāya musāvādaṁ nāma akaronto yeva Buddho bhavissasîti" sattamaṁ saccapāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttaṁ:

155. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhiṁ sa'tamaṁ saccapāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
157. 'Imaṁ tvaṁ sattamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
tattha advejjhavacano sambodhiṁ pāpuṇissasi.
158. Yathâpi osadhī nāma tulābhūtā[6] sadevake
samaye utupasse[7] vā na vokkamati vīthito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā vokkami vīthito,
saccapāramitaṁ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato aṭṭhamaṁ adhiṭṭhānapāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi, yaṁ adhiṭṭhāsi tasmiṁ adhiṭṭhāne niccalo bhaveyyāsi, yathā hi pabbato nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano ṭhāne yeva tiṭṭhati evam evaṁ tvam pi attano adhiṭṭhāne niccalo honto[8] va Buddho bhavissasîti" aṭṭhamaṁ adhiṭṭhānapāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttaṁ:

160. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare.
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

---

[1] C^k saccapāramiṁ. [2] C^v mattake, C^s mattake corrected to matthake. [3] C^k osadhikārakā. [4] so all three MSS. [5] C^s saccam. [6] C^k tulabhūtā. [7] C^s utuvasse. [8] C^s bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṁ aṭṭhamaṁ adhiṭṭhānapāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
162. 'Imaṁ tvaṁ aṭṭhamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
tattha tvaṁ acalo hutvā sambodhiṁ pāpuṇissasi.
163. Yathâpi pabbato selo acalo suppatiṭṭhito
na kampati bhusavātehi sakaṭṭhāne va tiṭṭhati
164. Tath' eva tvam pi adhiṭṭhāne sabbadā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramiṁ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato navamaṁ mettāpāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya mettāpāramiṁ pūreyyāsi, hitesu pi ahitesu pi ekacitto bhaveyyāsi, yathâpi udakaṁ nāma pāpajanassa pi kalyāṇajanassa pi sītabhāvaṁ ekasadisaṁ katvā pharati evam evaṁ[1] tvaṁ sabbasattesu mettacittena ekacitto honto[2] Buddho bhavissasîti" navamaṁ mettāpāramiṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṁ:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṁ navamaṁ mettāpāramiṁ
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
167. 'Imaṁ tvaṁ navamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
mettāya asamo hohi[3] yadi bodhiṁ[4] pattum icchasi.
168. Yathâpi udakaṁ nāma kalyāṇe pāpake jane
samaṁ pharati[5] sītena pavāheti rajomalaṁ
169. Tath' eva tvam pi ahitahite samaṁ mettāya bhāvaya,
mettāpāramitaṁ gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakārakadhammehi bhavitabban" ti uttarim pi upadhārayato dasamaṁ upekkhāpāramiṁ disvā etad ahosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṁ ito paṭṭhāya upekkhāpāramim pi pūreyyāsi, sukhe pi dukkhe pi majjhatto va bhaveyyāsi, yathâpi paṭhavī[6] nāma sucim pi asucim pi[7] pakkhippamāne majjhattā va hoti evam evaṁ tvam pi sukhadukkhesu majjhatto va honto[8] Buddho bhavissasîti" dasamaṁ upekkhāpāramiṁ[9] daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṁ:

[1] C^k eva. [2] C^k bhonto? C^s bhonto. [3] C^k C^s hoti. [4] C^k bodhim. [5] C^k parati C^v harati. [6] C^k paṭhavi, C^s C^v paṭhaviṁ. [7] so all three MSS., instead of sucimhi asucimhi? [8] C^s bhonto. [9] C^k C^s u,ekhā-.

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dakkhiṁ dasamaṁ upekhāpāramiṁ[1]
pubbakehi Mahesīhi āsevitanisevitaṁ.
172. 'Imaṁ tvaṁ dasamaṁ tāva daḷhaṁ katvā samādiya
tulābhūto daḷho hutvā sambodhiṁ pāpuṇissasi.
173. Yathâpi paṭhavī nāma nikkhittaṁ asuciṁ suciṁ
upekkhati[2] ubho p' ete kopānunayavajjitā
174. Tath' eva tvam pi sukhadukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitaṁ[3] gantvā sambodhiṁ pāpuṇissasîti'".

Tato cintesi: „Imasmiṁ loke Bodhisattehi pūretabbā bodhiparipācanā Buddhakārakadhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aññe n' atthi, imâpi dasa pāramiyo uddhaṁ ākāse pi n' atthi, heṭṭhā paṭhaviyam pi puratthimādisu[4] disāsu pi n' atthi, mayhaṁ yeva pana hadayamaṁsantare patiṭṭhitā" ti. Evaṁ tāsaṁ hadaye patiṭṭhitabhāvaṁ disvā sabbâpi daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāya punappuna sammasanto anulomapaṭilomaṁ sammasati, pariyante gahetvā ādiṁ pāpeti, ādimhi gahetvā pariyante ṭhapeti, majjhe gahetvā ubhato osāpeti, ubhato koṭisu[5] gahetvā majjhe osāpeti[6], aṅgapariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāramiyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāmā 'ti dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelaṁ vinivaṭṭento[7] viya Mahāmeruṁ manthaṁ[8] katvā cakkavāḷamahāsamuddaṁ āluḷento[9] viya ca sammasi. Tassa dasa pāramiyo sammasantassa sammasantassa dhammatejena catunahutādhikāni dve yojanasatasahassāni bahalā ayaṁ mahāpaṭhavī[10] hatthinā akkantanaḷakalāpo[11] viya pīḷiyamānaṁ ucchuyantaṁ viya mahāviravaṁ viravamānā saṁkampi sampakampi sampavedhi, kulālacakkaṁ viya telayantacakkaṁ viya ca paribbhami; tena vuttaṁ:

175. „'Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddhaṁ n' atthi aññatra, daḷhaṁ tattha patiṭṭhaha'.
176. Ime dhamme sammasato sabhāvasarasalakkhaṇe
dhammatejena vasudhā dasasahassī pakampatha.
177. Calatī[12] ravatī puthavī[13] ucchuyantaṁ va pīḷitaṁ;
telayante yathā cakkaṁ evaṁ kampati medinîti".

[1] so all three MSS. [2] so all three MSS. [3] so all three MSS. [4] C^v puratthimādi. [5] so all three MSS. [6] C^k obhāseti. [7] C^s vinivaddhento, C^k vinivaddhento? [8] C^k mattha, C^s matthaṁ, C^v matthaṁ corrected to manthaṁ. [9] C^k āluḷanto, C^s āluḷento. [10] C^k paṭhavī, C^s mahāpaṭhavī. [11] C^s -naḷa-. [12] C^s calati. [13] C^s puthavi.

Mahāpaṭhaviyā kampamānāya Rammanagaravāsino saṇṭhātuṁ asakkontā yugantavātamhā[1] hatā mahāsālā[2] viya mucchitamucchitā papatiṁsu, ghaṭādīni kulālabhājanāni pavaṭṭantāni[3] aññamaññaṁ paharantāni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṁ. Mahājano bhītatasito Satthāraṁ upasaṁkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgāvaṭṭo[4] ayaṁ bhūtayakkhadevatāsu aññatarāvaṭṭo[5] ti, na hi mayaṁ etaṁ jānāma, api ca kho sabbo pi ayaṁ mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakaṁ bhavissati udāhu kalyāṇaṁ, kathetha no etaṁ kāraṇan" ti āha. Satthā tesaṁ kathaṁ sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayittha, n' atthi vo itonidānaṁ bhayaṁ, yo so mayā ajja Sumedhapaṇḍito 'anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasîti'[6] vyākato so idāni pāramiyo sammasati, tassa pāramiyo sammasantassa viloḷentassa[7] dhammatejena sakaladasasahassilokadhātu[8] ekappahārena kampati c' eva ravati cā" 'ti āha: tena vuttaṁ:

178. „Yāvatā parisā āsi Buddhassa parivesane,
pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭānekasahassāni kumbhīnañ ca satā bahū
sañcuṇṇamathitā tattha aññamaññ' ūpaghaṭṭitā[9].
180. Ubbiggā tasitā bhītā bhantā vyādhitamānasā
mahājanā samāgamma[10] Dīpaṁkaram upāgamuṁ.
181. 'Kiṁ bhavissati lokassa kalyāṇaṁ atha pāpakaṁ,
sabbo upadduto loko, taṁ vinodehi cakkhumā'.
182. Tesaṁ sadā[11] saññāpesi Dīpaṁkaro Mahāmuni[12]:
'vissatthā hotha mā bhātha imasmiṁ puthavikampane,
183. Yam ahaṁ ajja vyākāsiṁ 'Buddho loke bhavissati'
eso sammasatī dhammaṁ pubbakaṁ jinasevitaṁ.
184. Tassa sammasato dhammaṁ Buddhabhūmiṁ asesato
tenâyaṁ kampitā puthavī dasasahassī sadevaketi'".

Mahājano Tathāgatassa vacanaṁ sutvā haṭṭhatuṭṭho mālāgandhavilepanaṁ ādāya Rammanagarā nikkhamitvā Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhiṇaṁ katvā Rammanagaram eva pāvisi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammasitvā viriyaṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanā vuṭṭhāsi: tena vuttaṁ:

[1] so all three MSS. [2] C[s] sālā corrected to mahāsālā. [3] C[k] C[s] pavaddhantāni. [4] C[k] C[s] nāgāvaddho. [5] C[k] C[s] -vaddho. [6] C[k] bhavissasītiti, C[v] bhavissatīti. [7] C[k] C[s] vilolentassa.. [8] C[k] C[s] -sahassī-. [9] C[k] C[v] upaghaṭṭitā? [10] C[s] C[v] yamāgamma. [11] C[s] tadā, C[v] sadā corrected to tadā. [12] C[k] C[v] mahāmunī.

185. „Buddhassa vacanaṁ sutvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe maṁ upasaṁkamma puna pi maṁ abhivandiyuṁ[1].
186. Samādiyitvā Buddhaguṇaṁ daḷhaṁ katvāna mānasaṁ
Dīpaṁkaraṁ namassitvā va[2] āsanā vuṭṭhahiṁ tadā" ti.

Atha Bodhisattaṁ āsanā vuṭṭhahantaṁ sakaladasasahassacakkavāḷe[3] devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedhatāpasa[4] tayā ajja Dīpaṁkaradasabalassa pādamūle mahatī patthanā patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṁ vā chambhitattaṁ vā ahosi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṁ pāramiyo pūretvā sammāsambodhiṁ paṭivijjha, yathā pupphūpagaphalūpagā rukkhā samaye pupphanti c' eva phalanti ca tath' eva tvam pi samayaṁ anatikkamitvā khippaṁ bodhim uttamaṁ phusassū" 'ti ādīni thutimaṅgalāni payirudāhaṁsu, evaṁ payirudāhitvā attano attano devaṭṭhānam eva[5] agamaṁsu. Bodhisatto pi devatāhi abhitthuto „ahaṁ dasapāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānaṁ[6] catunnaṁ asaṁkheyyānaṁ matthake Buddho bhavissāmîti" viriyaṁ daḷhaṁ katvā adhiṭṭhāya nabhaṁ abbhuggantvā Himavantam eva agamāsi; tena vuttaṁ:

187. „Dibbaṁ mānusakaṁ pupphaṁ devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vuṭṭhahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthiṁ devā mānusakā ubho:
'mahantaṁ patthitaṁ tuyhaṁ taṁ labhassu yathicchitaṁ.
189. Sabbītiyo vivajjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippaṁ bodhim uttamaṁ.
190. Yathâpi samaye patte pupphanti pupphino dumā
tath' eva tvaṁ mahāvīra Buddhañāṇena pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayuṁ dasapāramiṁ[7]
tath' eva tvaṁ mahāvīra pūrehi[8] dasapāramiṁ.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimaṇḍamhi bujjhare
tath' eva tvaṁ mahāvīra bujjhassu Jinabodhiyaṁ.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkaṁ pavattayuṁ
tath' eva tvaṁ mahāvīra dhammacakkaṁ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath' eva tvaṁ puṇṇamano viroca dasasahassiyaṁ.

[1] so all three MSS. [2] C^v omits va. [3] C^v -cakkavāle. [4] C^v Sumedha [5] C^k devaṭṭhānaṁ omitting eva. [6] C^k -sahassādhikaṁ, C^s -sahassādhikaṁ corrected to -sahassādhikānaṁ. [7] C^v dasapāramī. [8] C^s pūresi. [9] C^v dasapāramī.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena[1] atirocati
tath' eva lokaṁ muñcitvā viroca siriyā tuvaṁ.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhiṁ
evaṁ sadevakā lokā osarantu tav' antikaṁ'.
197. Tehi thutippasattho so dasa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanaṁ pāvisī tadā" ti

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaravāsino pi kho nagaraṁ pavisitvā buddhapamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adaṁsu. Satthā tesaṁ dhammaṁ desetvā mahājanaṁ saraṇādisu[2] patiṭṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhamitvā tato uddham pi yāvatāyukaṁ tiṭṭhanto sabbaṁ Buddhakiccaṁ[3] katvā anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yaṁ vattabbaṁ taṁ sabbaṁ Buddhavaṁse vuttanayen' eva veditabbaṁ, vuttaṁ hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasaṁghaṁ Lokanāyakaṁ
upagañchuṁ saraṇaṁ tassa Dīpaṁkarassa Satthuno.
199. Saraṇāgamane kañci[4] nivesesi Tathāgato
kañci[5] pañcasu sīlesu sīle dasavidhe paraṁ.
200. Kassaci deti sāmaññaṁ caturo phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassacī varasamāpattiyo[6] aṭṭha deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chaḷabhiññā pavecchati.
202. Tena yogena janakāyaṁ ovadati Mahāmuni,
tena vitthārikaṁ āsi Lokanāthassa sāsanaṁ.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dīpaṁkarasanāmako
bahū[7] jane tārayati parimoceti duggatiṁ.
204. Bodhaneyyaṁ janaṁ disvā satasahasse pi[8] yojane
khaṇena upagantvāna bodheti taṁ Mahāmuni.
205. Paṭhamābhisamaye[9] Buddho koṭisataṁ abodhayi,
dutiyābhisamaye[10] Nātho satasahassaṁ abodhayi[11].
206. Yadā devabhavanamhi Buddho dhammaṁ adesayi
navutikoṭisahassānaṁ tatiyābhisamayo ahu.

[1] C^s tịpena. [2] so all three MSS. [3] C^s sabbabuddhakiccaṁ, C^v sabbaṁ kiccaṁ. [4] C^k C^s kiñci. [5] C^s kiñci corrected to kañci. [6] so all three MSS. [7] C^k C^s bahu. [8] C^v hi. [9] C^s -samayo. [10] C^s -samayo, C^v -samayo corrected to -samaye. [11] C^k abodhayī.

207. Sannipātā tayo āsuṁ Dīpaṁkarassa Satthuno:
koṭisatasahassānaṁ paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nāradakūṭamhi pavivekagate Jine
khīṇāsavā vītamalā samiṁsu satakoṭiyo.
209. Yadā vasī[1] Mahāvīro Sudassanasiluccaye[2]
navutikoṭisahassehi pavāresi tadā Muni.
210. Ahaṁ tena samayena jaṭilo uggatāpano
antalikkhamhi caraṇo pañcābhiññāsu pāragū[3].
211. Dasavīsaṁsahassānaṁ dhammābhisamayo ahu,
ekadvinnaṁ abhisamayo gaṇanāto[4] asaṁkhiyā.
212. Vitthārikaṁ bāhujaññaṁ iddhaṁ pītaṁ[5] ahū[6] tadā
Dīpaṁkarassa Bhagavato sāsanaṁ suvisodhitaṁ.
213. Cattāri satasahassāni chaḷabhiññā mahiddhikā
Dīpaṁkaraṁ Lokaviduṁ parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusaṁ bhavaṁ
appattamānasā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitaṁ pāvacanaṁ arahantehi tādihi
khīṇāsavehi vimalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaraṁ Rammavatī nāma, Sumedho nāma khattiyo,
Sumedhā[7] nama janiyā Dīpaṁkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalo[8] ca Tisso ca ahesuṁ aggasāvakā,
Sāgato nām' upaṭṭhāko[9] Dīpaṁkarassa Satthuno.
218. Nandā c' eva Sunandā ca ahesuṁ aggasāvikā,
bodhi tassa Bhagavato Pipphalîti pavuccati.
219. Asītihatthamubbedho Dīpaṁkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālarājā va phullito.
220. Satasahassaṁ vassāni āyuṁ tassa Mahesino,
tāvatā tiṭṭhamāno so tāresi janataṁ bahuṁ.
221. Jotayitvāna saddhammaṁ santāretvā mahājanaṁ
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sā ca iddhī[10] so ca yaso[11] tāni ca pādesu cakkaratanāni[12]
sabbaṁ samantarahitaṁ, nanu rittā sabbasaṁkharā[13]" ti.

[1] C^v vasi. [2] C^s -siḷuccaye. [3] C^s C^v pāragu. [4] C^s gaṇanātho corrected to gaṇanāto, C^v gaṇanātho. [5] C^v C^s pītaṁ corrected to phītaṁ. [6] C^s ahu. [7] C^s C^v sumedha. [8] C^k C^v sumaṁgalo. [9] C^s nāmūpaṭṭhāko. [10] C^s iddhi. [11] C^s so ca so, C^v ce yaso corrected to so ca yaso. [12] so all three MSS. [13] C^s -saṁkhārā, C^k -saṁkarā.

228. „Dīpaṁkarassa aparena[1] Kondañño nāma Nāyako anantatejo amitayaso appameyyo durāsado".

Dīpaṁkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekaṁ asaṁkheyyaṁ atikkamitvā Kondañño nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā ahesuṁ, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṁ, dutiye koṭisahassaṁ, tatiye navutikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma cakkavattī[2] hutvā koṭisatasahassasaṁkhassa buddhapamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adāsi. Satthā Bodhisattaṁ „Buddho bhavissasîti" vyākaritvā dhammaṁ desesi. So Satthu dhammakathaṁ sutvā rajjaṁ niyyādetvā pabbaji. So tīṇi[3] Piṭakāni uggahetvā aṭṭha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīnajjhāno[4] Brahmaloke nibbatti. Kondaññabuddhassa pana Rammavatī nāma nagaraṁ, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvakā, Anuruddho nāma upaṭṭhāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvikā, Sālakalyāṇi[5] bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ sarīraṁ, vassasatasahassaṁ āyuppamāṇaṁ ahosi. Tassa aparabhāge ekaṁ asaṁkheyyaṁ atikkamitvā ekasmiṁ yeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṁsu: Maṅgalo[6] Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesuṁ, tesu[7] paṭhamasannipāte[8] koṭisatasahassaṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye koṭisahassaṁ, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kir' assa Ānandakumāro navutikoṭisaṁkhāya parisāya saddhiṁ dhammasavanatthāya Satthu santikaṁ agamāsi[9]. Satthā tassa ānupubbikathaṁ[10] kathesi, so saddhiṁ parisāya saha[11] paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇi. Satthā tesaṁ kulaputtānaṁ pubbacaritaṁ olokento iddhimayapattacīvarassa upanissayaṁ disvā dakkhiṇahatthaṁ pasāretvā „etha bhikkhavo" ti āha. Sabbe taṁ khaṇaṁ yeva iddhimayapattacīvaradharā saṭṭhivassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāraṁ vanditvā parivārayiṁsu. Ayam assa tatiyo sāvakasannipāto ahosi. Yathā pana aññesaṁ Buddhānaṁ samantā asītihatthappamāṇā yeva sarīrappabhā ahosi na evaṁ, tassa pana Bhagavato sarīrappabhā niccakālaṁ dasasahassilokadhātuṁ[12] pharitvā aṭṭhāsi. Rukkhapaṭhavipabbatasamuddādayo antamaso ukkhaliyādīni upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya ahesuṁ. Āyuppamāṇaṁ pan' assa navutivassasahassāni ahosi. Ettakaṁ kālaṁ candasuriyādayo attano pabhāya virocituṁ na sakkhiṁsu, rattindivaṁparicchedo na paññāyittha, divā suriyālokena viya sattā

---

[1] apareṇa corrected to aparena. [2] C^k C^v cakkavatti. [3] C^k tīni, C^v tīni corrected to tīṇi. [4] C^v -hīṇa-. [5] so all three MSS. [6] C^k C^v maṁgalo. [7] C^s tesu corrected to te, C^v te corrected to tesu. [8] C^s -pātesu. [9] C^s āgamāsi. [10] C^s anupubbikathaṁ. [11] C^s sahā. [12] C^v dasasahassī.

niccaṁ Buddhāloken' eva vicariṁsu, sāyaṁ pupphanakusumānaṁ pāto va ravanasakuṇādīnañ ca vasena loko rattindivaṁparicchedaṁ[1] sallakkhesi. „Kiṁ pana aññesaṁ Buddhānaṁ ayam ānubhāvo n' atthîti" no n' atthi, te hi pi ākaṁkhamānā dasasahassī[2] vā lokadhātuṁ tato vā bhiyyo ābhāya phareyyuṁ, Maṅgalassa[3] pana Bhagavato pubbapatthanāvasena aññesaṁ vyāmappabhā viya sarīrappabhā niccam eva dasasahassilokadhātuṁ[4] pharitvā aṭṭhāsi. So kira Bodhisattacariyakāle vessantarasadise attabhāve ṭhito saputtadāro vaṁkapabbatasadise pabbate vasi. Ath' eko Kharadāṭhiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānajjhāsayataṁ[5] sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṁkamitvā Mahāsattaṁ dve dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttake" ti haṭṭhapahaṭṭho udakapariyantaṁ paṭhaviṁ kampento dve pi dārake adāsi. Yakkho caṁkamanakoṭiyaṁ ālambanaphalakaṁ nissāya ṭhatvā passantass' eva Mahāsattassa mūlakalāpaṁ viya dārake khādi. Mahāpurisassa yakkhaṁ oloketvā mukhaṁ vivaṭamatte aggijālā viya lohitadhāraṁ uggiramānaṁ tassa mukhaṁ disvâpi kesaggamattam pi domanassaṁ na uppajji[6], „sudinnaṁ vata me dānan" ti cintayato pan' assa sarīre mahantaṁ pītisomanassaṁ udapādi. So „imassa me nissandena anāgate iminā va nīhārena rasmiyo nikkhamantū" 'ti patthanaṁ akāsi. Tassa taṁ patthanaṁ nissāya Buddhabhūtassa sarīrato rasmiyo nikkhamitvā ettakaṁ ṭhānaṁ phariṁsu. Aparam pi 'ssa pubbacaritaṁ atthi: so kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyaṁ disvā „imassa Buddhassa mayā jīvitaṁ pariccajituṁ vaṭṭatîti" daṇḍakadīpikāveṭhananiyāmena sakalasarīraṁ veṭhāpetvā ratanamakulaṁ satasahassagghaṇakaṁ[7] suvaṇṇapātiṁ sappissa pūrāpetvā tattha sahassaṁ vaṭṭiyo[8] jāletvā taṁ sīsenâdāya sakalasarīraṁ[9] jālāpetvā cetiyaṁ padakkhiṇaṁ karonto sakalarattiṁ vītināmesi, evaṁ yāva aruṇuggamanā vāyamantassa pi 'ssa lomakūpamattam pi usumaṁ na gaṇhi, padumagabbhaṁ paviṭṭhakālo viya ahosi, dhammo hi nām' esa attānaṁ rakkhantaṁ rakkhati: tenâha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacāriṁ,
dhammo suciṇṇo[10] sukham āvahāti,
esânisaṁso dhamme[11] suciṇṇe[12]:
na duggatiṁ gacchati dhammacārîti"

[1] Ck Cv rattindivaparicchedaṁ. [2] Ck Cs dasasahassi. [3] Cs Cv maṁgalassa. [4] Ck Cv dasasahassī-. [5] Cs -sayanaṁ. [6] Ck Cs upajji. [7] all three MSS. satasahassaġghanakaṁ. [8] Cs vaddhiyo. [9] Ck omits jāletvā - - sakalasarīraṁ. [10] Ck Cv sucinno. [11] Ck dhammo, Cv dhammo corrected to dhamme. [12] Ck sucinno.

imassâpi kammassa nissandena tassa Bhagavato sarīrobhāso dasasahassilokadhātuṁ[1] pharitvā aṭṭhāsi. Tadā amhākaṁ Bodhisatto Suruci nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṁ „nimantessāmîti“ upasaṁkamitvā madhuradhammakathaṁ sutvā „sve mayhaṁ bhikkhaṁ gaṇhatha bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti. „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante sabbehi pi saddhiṁ mayhaṁ gehe bhikkhaṁ gaṇhathā“ 'ti. Satthā adhivāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṁ gacchanto cintesi: „ahaṁ ettakānaṁ bhikkhūnaṁ yāgubhattavatthādīni dātuṁ nona sakkomi, nisīdanaṭṭhānaṁ pana kathaṁ bhavissatîti“. Tassa sā cintā caturāsītiyojanasahassamatthake ṭhitassa devarañño Paṇḍukambalasilāsanassa uṇhabhāvaṁ janesi. Sakko „ko nu kho maṁ imasmā ṭhānā cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokento Mahāpurisaṁ disvā „Surucibrāhmaṇo buddhapamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā nisīdanaṭṭhānatthāya cintesi, mayâpi tattha gantvā puññakoṭṭhāsaṁ gahetuṁ vaṭṭatîti“ vaḍḍhakivaṇṇaṁ nimminitvā[2] vāsipharasuhattho Mahāsattassa purato pātur ahosi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha. Mahāpuriso disvā „kiṁ kammaṁ karissasîti“ āha. „Mama ajānanasippaṁ nāma n' atthi, gehaṁ vā maṇḍapaṁ vā yo yaṁ kāreti tassa taṁ kātuṁ jānāmîti“. „Tena hi mayhaṁ kammaṁ atthîti“. „Kiṁ ayyā“ 'ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesaṁ nisīdanamaṇḍapaṁ karissasîti“. „Ahaṁ nāma kareyyaṁ sace me bhatiṁ dātuṁ sakkhissathā“ 'ti. „Sakkhissāmi tātā“ 'ti. „Sādhu karissāmîti“ gantvā ekaṁ padesaṁ olokesi. Dvādasaterasayojanappamāṇo padeso kasiṇamaṇḍalaṁ[3] viya samatalo ahosi. So „ettake ṭhāne sattaratanamayo maṇḍapo uṭṭhahatū“ 'ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthaviṁ[4] bhinditvā maṇḍapo uṭṭhahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā ahesuṁ, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇitthambhesu pāvālamayā[5], pavālatthambhesu[6] maṇimayā, sattaratanamayesu sattaratanamayā va[7] ghaṭakā ahesuṁ. Tato „maṇḍapassa antarantare kiṁkiṇikajālaṁ olambatū“ 'ti olokesi. Saha olokanen' eva jālaṁ olambi yassa mandavāteritassa pañcaṅgikass' eva turiyassa madhurasaddo niggacchati, dibbasaṅgītivattanakālo[8] viya hoti. „Antarā[9] gandhadāmamāladāmāni olambantū“ 'ti cintesi, dāmāni olambiṁsu. „Koṭisatasahassasaṁkhānaṁ

[1] C^v dasasahassī-. [2] C^v nimmiṇitvā. [3] C^k kasina-. [4] C^k C^v puthuviṁ corrected to puthaviṁ. [5] C^k C^v pavāḷa-. [6] C^v pavāḷa-. [7] C^s ca. [8] C^v -saṁgīti-. [9] C^s antarantarā.

bhikkhūnaṁ āsanāni ca ādhārakāni ca paṭhaviṁ bhinditvā uṭṭhahantū“ 'ti cintesi, tāvad eva uṭṭhahiṁsu. „Koṇe koṇe ekekā udakacāṭiyo uṭṭhahantū“ 'ti cintesi, udakacāṭiyo uṭṭhahiṁsu. Ettakaṁ māpetvā brāhmaṇassa santikaṁ gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapaṁ oloketvā mayhaṁ bhatiṁ dehîti“ āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṁ olokesi, olokentass' eva sakalasarīraṁ pañcavaṇṇāya pītiyā nirantaraṁ phuṭaṁ ahosi. Ath' assa maṇḍapaṁ oloketvā etad ahosi: „nâyaṁ maṇḍapo manussabhūtena kato, mayhaṁ pana ajjhāsayaṁ mayhaṁ guṇaṁ āgamma addhā Sakkabhavanaṁ uṇhaṁ ahosi, tato Sakkena devaraññā ayaṁ maṇḍapo kārito bhavissati, na kho pana[1] me yuttaṁ evarūpe maṇḍape ekadivasaṁ yeva dānaṁ dātuṁ sattāhaṁ dassāmîti“ cintesi. Bāhirakadānam[2] hi kittakam pi samānaṁ Bodhisattānaṁ tuṭṭhiṁ[3] kātuṁ na sakkoti, alaṁkatasīsaṁ[4] pana chinditvā añjitaakkhīni uppāṭetvā hadayamaṁsaṁ vā ubbattetvā dinnakāle Bodhisattānaṁ cāgaṁ nissāya tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sivijātake devasikaṁ pañcakahāpaṇammaṇāni vissajjetvā catusu dvāresu majjhe nagare dānaṁ dentassa taṁ dānaṁ cāgatuṭṭhiṁ uppādetuṁ nâsakkhi, yadā pan' assa brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci tadā nāni uppāṭetvā dadamānass' eva hāso uppajji, kesaggamattam pi cittaṁ[2] aññathattaṁ nâhosi. Evaṁ dānaṁ nissāya Bodhisattānaṁ titti nāma n' atthi. Tasmā so pi Mahāpuriso „sattāhaṁ mayā koṭisatasahassasaṁkhānaṁ bhikkhūnaṁ dānaṁ dātuṁ vaṭṭatîti“ cintetvā tasmiṁ maṇḍape nisīdāpetvā sattāhaṁ gavapānaṁ nāma dānaṁ adāsi. Gavapānan ti mahante mahante kolambe[5] khīrassa pūretvā uddhane āropetvā ghanapākapakke khīre thoke taṇḍule pakkhipitvā pakkaṁ madhusakkaracuṇṇasappīhi abhisaṁkhatabhojanaṁ vuccati. Manussā yeva pana parivisituṁ nâsakkhiṁsu, devâpi ekantarikā hutvā parivisiṁsu[6]. Dvādasaterasayojanappamāṇaṭṭhānam pi bhikkhū gaṇhituṁ na-ppahosi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdiṁsu. Pariyosānadivase sabbabhikkhūnaṁ pattāni dhovāpetvā bhesajjatthāya sappinavanītamadhuphāṇitādīni[7] pūretvā ticīvarehi saddhiṁ adāsi. Saṁghanavakabhikkhunā laddhacīvarasāṭakā satasahassagghanakā[2] ahesuṁ. Satthā anumodanaṁ karonto „ayaṁ puriso evarūpaṁ mahādānaṁ adāsi, ko nu kho bhavissatîti“ upadhārento „anāgate kappasatasahassādhikānaṁ dvinnaṁ asaṁkheyyānaṁ matthake Gotamo nāma Buddho bhavissatîti“ disvā Mahāpurisaṁ āmantetvā „tvaṁ

---

[1] C^k omits pana. [2] so all three MSS. [3] C^k C^v tuṭṭhi. [4] C^s alaṁkatasīsaṁ. [5] C^k kolambe. [6] C^k pavisiṁsu. [7] C^k -ppāṇitā-, C^v -pphāṇitā-, C^s -pphāṇitā- corrected to -phāṇitā-.

ettakaṁ nāma kālaṁ atikkamitvā Gotamo nāma Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇaṁ sutvā „ahaṁ kira Buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmîti" cintetvā tathārūpaṁ sampattiṁ kheḷapiṇḍaṁ viya pahāya Satthu santike pabbaji, pabbajitvā Buddhavacanaṁ uggaṇhetvā[1] abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne Brahmaloke nibbatti. Maṅgalassa[2] pana Bhagavato nagaraṁ Uttaraṁ nāma ahosi, pitâpi Uttaro nāma khattiyo, mātâpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvakā, Pālito nāma upaṭṭhāko, Sīvalī ca Asokā ca dve aggasāvikā, Nāgarukkho bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ sarīraṁ ahosi. Navutivassasahassāni ṭhatvā parinibbute pana tasmiṁ ekappahāren' eva dasacakkavāḷasahassāni ekandhakārāni ahesuṁ, sabbacakkavāḷesu manussānaṁ mahantaṁ ārodanaparidevanaṁ ahosi.

225. „Koṇḍaññassa aparena[3] Maṅgalo[4] nāma nāyako
tamaṁ loke nihantvāna dhammokkam abhidhārayîti".

Evaṁ dasasahassilokadhātuṁ[5] andhakāraṁ katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye Kañcanapabbatamhi[6] navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahosi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno" ti sutvā ñātisaṁghaparivuto nāgabhavanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāraṁ kāretvā mahādānaṁ datvā paccekaṁ dussayugāni datvā saraṇesu patiṭṭhāsi. So pi naṁ Satthā „anāgate Buddho bhavissasîti[7]" vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṁ[8] Khemaṁ nāma ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca aggasāvakā, Udeno nām' upaṭṭhāko, Soṇā ca Upasoṇā ca aggasāvikā, Nāgarukkho[9] ca[10] bodhi, navutihatthubbedhaṁ sarīraṁ, navuti yeva vassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosîti.

226. „Maṅgalassa[11] aparena[12] Sumano nāma nāyako
sabbadhammehi asamo sabbasattānam uttamo".

[1] Cv uggahetvā. [2] Ck maṁgalassa. [3] Cs apareṇa. [4] Ck Cv maṁgalo. [5] Ck Cv dasasahassī-. [6] Ck -pabbatampi, Cv -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. [7] Ck Cv bhavissatīti. [8] Cs naṅgaraṁ. [9] Cs nāṅgarukkho. [10] Cv va. [11] Ck Cv maṁgalassa. [12] Cs apareṇa.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassâpi[1] tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte gaṇanā nāma n' atthi, dutiye koṭisatasahassaṁ bhikkhū ahesuṁ, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya sirasi añjaliṁ ṭhapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇaṁ vatvā uttarāsaṁgena pūjaṁ akāsi. So pi naṁ[2] „Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṁ Sudhaññavatī[3] nāma ahosi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma, Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvakā, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvikā, Nāgarukkho[4] ca[5] bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, āyuṁ[6] saṭṭhivassasahassānîti.

227. „Sumanassa aparena[7] Revato nāma nāyako
anūpamo[8] asadiso atulo uttamo Jino" ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisataṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Ajito[9] nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya buddhapamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adāsi. So pi naṁ „Buddho bhavissasîti[10]" vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṁ Sudhammaṁ nāma ahosi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātâpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvakā, Anomo nāma upaṭṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvikā, Nāgarukkho[4] ca[11] bodhi, aṭṭhapaññāsahatthubbedhaṁ[12] sarīraṁ ahosi, navutivassasahassāni āyuppamāṇan ti.

228. „Revatassa aparena[13] Sobhito nāma nāyako
samāhito santacitto asamo appaṭipuggalo" ti.

Tassa aparabhāge ekaṁ asaṁkheyyaṁ atikkamitvā ekasmiṁ kappe tayo Buddhā nibbattiṁsu: Anomadassī[14] Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭha bhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakkhasenāpati[15] ahosi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-

[1] Cv tassapi. [2] Cv taṁ. [3] Ck dhaññavatī. [4] Cs nāṅgarukkho. [5] Ck Cv va. [6] Cv āyu. [7] Cs apareṇa. [8] Cs anupamo. [9] Cs ajino? [10] Ck Cs bhavissatīti. [11] Cs Cv va. [12] Ck Cv -paṇṇāsa-, Cs -pannāsa-. [13] Cs apareṇa. [14] Cs anomadassī. [15] Ck Cv -senāpatī.

satasahassānaṁ yakkhānaṁ adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṁghassa mahādānaṁ adāsi. Satthâpi naṁ „anāgate Buddho bhavissasîti“ vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavatī[1] nāma nagaraṁ[2] ahosi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvakā, Varuṇo nāma upaṭṭhāko, Sundarī ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhapaññāsahatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyū[3] 'ti.

229. „Sobhitassa aparena[4] Sambuddho dipaduttamo
Anomadassī[5] amitayaso tejasī[6] duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṁ bhikkhū[7] ahesuṁ, dutiye tīṇi[8] satasahassāni, tatiye agāmake araññe mahāvanasaṇḍavāsīnaṁ bhikkhūnaṁ[9] dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasmiṁ vanasaṇḍe vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraṁ nirodhasamāpattiṁ samāpannaṁ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṁ katvā pītisomanassajāto tikkhattuṁ sīhanādaṁ naditvā sattāhaṁ buddhārammaṇaṁ[10] pītiṁ avijahitvā pītisukhen' eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṁ katvā payirupāsamāno aṭṭhāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṁ oloketvā „bhikkhusaṁghe pi cittaṁ pasādetvā saṁghaṁ vandissatîti“ „bhikkhusaṁgho āgacchatū“ 'ti cintesi. Bhikkhū tāvad eva āgamiṁsu. Sīho saṁghe cittaṁ pasādesi. Satthā tassa manaṁ oloketvā „anāgate Buddho bhavissatîti“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakaṁ nāma nagaraṁ[11] ahosi, Padumo nāma rājā pitā, mātâpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvakā, Varuṇo nām' upaṭṭhāko, Rāmā ca Uparāmā[12] ca aggasāvikā, Soṇarukkho[13] nāma bodhi, aṭṭhapaññāsahatthubbedhaṁ[14] sarīraṁ ahosi, āyuṁ[15] vassasatasahassan ti.

230. „Anomadassissa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ,

[1] Ck candavati. [2] Cs naṅgaraṁ. [3] Cs āyu. [4] Cs apareṇa. [5] Cs anomadassi. [6] Cs tejasi. [7] all three MSS. bhikkhu. [8] Cs tīni, Cv tīni corrected to tīṇi. [9] Cs bhikkhunaṁ. [10] Ck Cv buddhārammaṇā. [11] Cs naṅgaraṁ. [12] Cs Surāmā, Ck omits uparāmā ca. [13] Cs soṇa- [14] Cs Cv pannāsa-, Ck paṇṇāsa-. [15] Cv āyu.

dutiye navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Bodhisatto isi pabbajjaṁ pabbajitvā pañcasu abhiññāsu aṭṭhasu ca samāpattīsu[1] vasī hutvā buddhapamukhassa saṁghassa mahādānaṁ datvā lohitacandanena pūjaṁ akāsi. So pi taṁ[2] „anāgate Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhaññavatī nāma nagaraṁ ahosi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto[2] ca aggasāvakā, Vāseṭṭho nām' upaṭṭhāko, Uttarā ca Phaggunī[3] ca aggasāvikā, Mahāsoṇarukkho[4] nāma bodhi, sarīraṁ aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ ahosi, navutivassasahassāni āyū 'ti[5].

231. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Nārado nāma nāmena asamo appaṭipuggalo" ti.

Nāradabuddhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmiṁ kappe eko va[6] Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā Bodhisatto Jaṭilo nāma Mahāraṭṭhiyo hutvā buddhapamukhassa saṁghassa cīvaradānaṁ adāsi. So pi naṁ „anāgate Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle titthiyā nâhesuṁ, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇaṁ agamaṁsu. Tassa nagaraṁ[7] Haṁsavatī[8] nāma ahosi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvakā, Sumano nāma upaṭṭhāko, Amitā ca Asamā ca aggasāvikā, Sālarukkho ca[9] bodhi, sarīraṁ aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassaṁ āyuṁ[10]

232. „Nāradassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jino akkhobbho sāgarūpamo" ti.

Tassa aparabhāge tiṁsakappasahassāni atikkamitvā Sumedho ca Sujāto cā 'ti ekasmiṁ kappe dve Buddhā nibbattiṁsu. Sumedhassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte Sudassananagare[11] koṭisataṁ khīṇāsavā ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma māṇavo[12] hutvā nidahitvā ṭhapitaṁ yeva

[1] Cs samāpattisu, Ck samāpatti. [2] so all three MSS. [3] Ck phaggunī. [4] Cs -soṇa-. [5] Ck Cs āyuti. [6] Cv omits va. [7] Cs nañgaraṁ. [8] Cs haṁsavati. [9] Cs Cv va. [10] Cv āyu. [11] Cs -nañgare. [12] Cs mānavo.

asītikoṭidhanaṁ vissajjetvā buddhapamukhassa saṁghassa mahādānaṁ datvā dhammaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya nikkhamitvā pabbaji. So pi naṁ „anāgate Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanaṁ nāma nagaraṁ[1] ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, matâpi Sudattā nāma, Saraṇo ca Sabbakāmo ca dve aggasāvakā, Sāgaro nāma upaṭṭhāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, Mahānīparukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ ahosi, āyu[2] navutivassasahassāni.

233. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako
durāsado uggatejo sabbalokuttamo munîti".

Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte saṭṭhibhikkhusahassāni ahesuṁ, dutiye paññāsaṁ[3], tatiye cattārīsaṁ[4]. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā[5] hutvā „Buddho uppanno" ti sutvā upasaṁkamitvā dhammaṁ sutvā buddhapamukhassa saṁghassa saddhiṁ sattahi ratanehi catumahādīparajjaṁ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaraṭṭhavāsino raṭṭhuppādaṁ gahetvā ārāmikakiccaṁ sādhentā buddhapamukhassa saṁghassa niccaṁ mahādānaṁ adaṁsu. So pi naṁ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṁ[6] Sumaṅgalaṁ[7] nāma ahosi, Uggato[8] nāma rājā pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Sudassano ca Devo ca aggasāvakā, Nārado nāma upaṭṭhāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvikā, Mahāveḷurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahāsākhāhi morapiñjakalāpo[9] viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīraṁ paññāsahatthubbedhaṁ[10] ahosi, āyuṁ[11] navutivassasahassānîti.

234. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako
sīhahan'usabhakkhandho appameyyo durāsado" ti.

Tassa aparabhāge ito aṭṭhārasakappasatamatthake ekasmiṁ kappe Piyadassī Atthadassī Dhammadassîti tayo Buddhā nibbattiṁsu. Piyadassissa pi[12] tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo ti. Tadā Bodhisatto Kassapo nāma māṇavo[13] tiṇṇaṁ vedānaṁ pāraṁ gato va hutvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā koṭisatasahassadhanapariccāgena

---

[1] C[s] naṅgaraṁ. [2] so all three MSS. [3] C[s] paṁñāsaṁ. [4] C[k] C[s] cattārīsaṁ. [5] C[v] cakkavattirājā. [6] C[s] naṅgaraṁ. [7] C[k] C[v] sumaṁgalaṁ. [8] C[s] upaggato. [9] C[s] -kalāpā. [10] all three MSS. paṇṇāsa-. [11] C[v] āyu. [12] C[v] piyadassissāpi. [13] C[s] C[v] mānavo.

saṁghārāmaṁ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhāsi. Atha naṁ Satthā „aṭṭhārasakappasataccayena Buddho bhavissasîti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomaṁ nāma nagaraṁ[1] ahosi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca aggasāvakā, Sobhito nām' upaṭṭhāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca aggasāvikā, Piyaṅgurukkho[2] bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, navutivassasahassāni āyū[3] 'ti.

285. „Sujātassa aparena[4] sayambhū[5] lokanāyako
durāsado asamasamo Piyadassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭhanavutibhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye aṭṭhāsītisatasahassāni, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapupphachattaṁ āharitvā Satthāraṁ pūjesi. So pi naṁ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitaṁ nāma nagaraṁ[6] ahosi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca aggasāvakā, Abhayo nām' upaṭṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikā, Campakarukkho bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā samantato sabbakālaṁ yojanamattaṁ pharitvā aṭṭhāsi, āyuṁ vassasatasahassānîti[7].

286. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabho
mahātamaṁ nihantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisataṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye sattatikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Sakko devarājā hutvā dibbagandhapupphehi ca dibbaturiyehi ca pūjaṁ akāsi. So pi naṁ[8] vyākāsi. Tassa Bhagavato Saraṇaṁ[9] nāma nagaraṁ ahosi, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca aggasāvakā, Sunetto nām' upaṭṭhāko. Khemā ca Sabbanāmā ca aggasāvikā, Rattakuravakarukkho bodhi, bimbijālo ti pi vuccati. Sarīraṁ pan' assa asītihatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyū 'ti.

287. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso
tamandhakāraṁ vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

[1] C^s anomanāmanaṅgaraṁ. [2] C^k C^v piyaṁgu-. [3] C^s āyu. [4] C^k aparena. [5] C^s sayambhu. [6] C^s naṅgaraṁ. [7] C^v -sahassanti. [8] C^v taṁ. [9] C^k C^v saraṇan.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṁ kappe eko va Siddhattho nāma Buddho udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṁ bhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno Mañgalo[1] nāma tāpaso hutvā mahājambuphalaṁ āharitvā Tathāgatassa adāsi. Satthā taṁ phalaṁ paribhuñjitvā „catunavutikappamatthake Buddho bhavissasîti" Bodhisattaṁ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaraṁ[2] Vebhāraṁ nāma ahosi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sambalo ca Sumitto ca aggasāvakā, Revato nāma upaṭṭhāko, Sīvalī ca Surāmā ca aggasāvikā, Kaṇikārarukkho[3] bodhi, sarīraṁ saṭṭhihatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyū 'ti.

288\. „Dhammadassissa aparena[4] Siddhattho nāma nāyako
nihanitvā tamaṁ sabbaṁ suriyo v' abbhuggato[5] yathā" ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmiṁ kappe dve Buddhā nibbattiṁsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnaṁ koṭisataṁ ahosi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā Bodhisatto māhābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjaṁ pabbajitvā mahiddhikabhāvaṁ patvā „Buddho uppanno" ti sutvā dibbaṁ mandāravapadumaṁ pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gacchantaṁ Tathāgataṁ pūjesi, ākāse pupphavitānaṁ akāsi. So pi naṁ Satthā „ito dvenavutikappe Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemaṁ nāma nagaraṁ ahosi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ea aggasāvakā, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Phussā ca Sudattā ca aggasāvikā, Asanarukkho bodhi, sarīraṁ saṭṭhihatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyū 'ti.

239\. „Siddhatthassa aparena[6] asamo appaṭipuggalo
anantasīlo amitayaso Tisso lokagganāyako" ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte saṭṭhiṁ[7] bhikkhusatasahassāni, dutiye paññāsa[8], tatiye dvattiṁsa. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma khattiyo hutvā mahārajjaṁ[9] pahāya Satthu santike pabbajitvā tīṇi[10]

---

[1] C^k C^v maṁgalo. [2] C^s naṅgaraṁ. [3] C^s C^v kanikāra-. [4] C^s aparena. [5] C^s vabbhugato. [6] C^s aparena. [7] C^v saṭṭhi. [8] C^k C^s paṇṇāsa, C^v_k pannāsa. [9] C^s C^v mahārajjam. [10] C^k C^s tīni.

piṭakāni uggahetvā mahājanassa dhammakathaṁ kathesi sīlapāramiñ ca pūresi. So pi naṁ Buddho tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato Kāsi[1] nāma nagaraṁ[2] ahosi, Jayaseno nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvakā, Sabhiyo nāma upaṭṭhāko, Cālā ca Upacālā aggasāvikā, Āmalakarukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhapaññāsahatthubbedhaṁ[3] ahosi, navutivassasahassāni āyū 'ti.

240. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi ahū[4] Satthā anuttaro
anūpamo[5] asamasamo Phusso lokaggaṇāyako" ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte aṭṭhasaṭṭhiṁ[6] bhikkhusatasahassaṁ ahosi, dutiye ekasatasahassaṁ, tatiye asītisahassāni. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitaṁ sovaṇṇamayapīṭhaṁ Bhagavato adāsi. So pi taṁ[7] „ito ekanavutikappe Buddho bhavissasîti[8]" vyākāsi. Tassa Bhagavato Bandhumatī nāma nagaraṁ[9] ahosi, Bandhumā nāma rājā pitā, Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca aggasāvakā, Asoko nāma upaṭṭhāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvikā, Pāṭalirukkho bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā sadā sattayojanāni pharitvā[10] aṭṭhāsi, asītivassasahassāni āyū 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Vipassī nāma nāmena loke uppajji cakkhumā" ti.

Tassa aparabhāge ito ekatiṁsakappe Sikhī ca Vessabhū cā'ti dve Buddhā ahesuṁ. Sikhissâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassaṁ ahosi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṁghassa sacīvaraṁ[11] mahādānaṁ pavattetvā sattaratanapatimaṇḍitaṁ hatthiratanaṁ datvā hatthipamāṇaṁ katvā kappiyabhaṇḍaṁ adāsi. So pi naṁ[12] „ito ekatiṁse kappe Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Aruṇavatī nāma nagaraṁ ahosi, Aruṇo nāma khattiyo pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvakā, Khemaṁkaro nāma upaṭṭhāko, Makhilā ca Padumā ca aggasāvikā, Puṇḍarīkarukkho bodhi,

[1] so all three MSS. [2] C^s nāṅgaraṁ. [3] C^s C^v -pannāsa-, C^k paṇṇāsa. [4] C^k āhū, C^s ahu. [5] C^s anupamo. [6] C^v -satthī. [7] C^k nam? [8] C^k bhavissatīti. [9] C^s naṅgaraṁ. [10] C^k paritvā. [11] C^k cīvaraṁ. [12] C^k C^v taṁ.

sarīraṁ sattatiṁsahatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā yojanattayaṁ pharitvā aṭṭhāsi, sattatiṁsavassasahassāni āyū 'ti.

242. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo
Sikhīsavhayo[1] nāma Jino asamo appaṭipuggalo" ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassâpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asītibhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye sattati, tatiye saṭṭhi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṁghassa sacīvaraṁ mahādānaṁ datvā tassa santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Buddharatane cittikārapītibahulo ahosi. So pi naṁ Bhagavā „ito ekatiṁsakappe Buddho bhavissasîti" vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Suppatīto nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvakā, Upasanto nāma upaṭṭhāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvikā, Sālarukkho bodhi, sarīraṁ saṭṭhihatthubbedhaṁ ahosi, saṭṭhivassasahassāni āyū 'ti.

243. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi asamo appaṭipuggalo
Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino" ti.

Tassa aparabhāge imasmiṁ kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo amhākaṁ Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto[2], tattha cattālīsaṁ[3] bhikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṁghassa sapattacīvaraṁ[4] mahādānañ[5] c' eva añjanāni bhesajjāni c' eva datvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā pabbaji. So pi naṁ Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro[6] ca Sañjīvo ca aggasāvakā, Buddhijo nāma upaṭṭhāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvikā, Mahāsirīsarukkho bodhi, sarīraṁ cattālīsahatthubbedhaṁ ahosi, cattālisaṁ vassasahassāni āyū 'ti.

244. „Vessabhussa aparena[7] Sambuddho dipaduttamo
Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado" ti.

[1] Cv sikhīsavhayo corrected to sikhivhayo. [2] Cv sāvakasannipāto, Cs sannipāto corrected to sāvakasannipāto. [3] Ck cattālisaṁ. [4] Ck pattacīvaraṁ. [5] Ck mahādānaṁ. [6] Cs Cv vidhuro. [7] Cs aparena.

Tassa aparabhāge Koṇāgamano[1] nāma Satthā udapādi. Tassâpi eko sāvakasannipāto, tattha tiṁsabhikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccagaṇaparivuto Satthu santikaṁ gantvā dhammadesanaṁ sutvā buddhapamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā mahādānaṁ pavattetvā pattuṇṇacīnapaṭṭaṁ[2] koseyyaṁ kambalaṁ dukūlāni[3] c' eva suvaṇṇapaṭṭakañ[4] ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṁ[5] vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavatī nāma nagaraṁ[6] ahosi, Yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇī mātā, Bhiyyoso[7] ca Uttaro ca aggasāvakā, Sotthijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca aggasāvikā, Udumbararukkho bodhi, sarīraṁ vīsatihatthubbedhaṁ[8] ahosi, tiṁsavassasahassaṁ āyū 'ti.

245. „Kakusandhassa aparena[9] Sambuddho dipaduttamo
Koṇāgamano[10] nāma Jino lokajeṭṭho narāsabho" ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loke udapādi. Tassâpi eko sāvakasannipāto, tattha vīsatibhikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma māṇavo[11] hutvā tiṇṇaṁ vedānaṁ pāragū bhūmiyañ ca antalikkhe ca pākaṭo Ghaṭīkārassa kumbhakārassa mitto ahosi. So[12] tena saddhiṁ Satthāraṁ upasaṁkamitvā dhammakathaṁ sutvā pabbajitvā āraddhaviriyo tīṇi piṭakāni uggahetvā vattāvattasampattiyā Buddhasāsanaṁ sobhesi. So pi naṁ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaraṁ Bārāṇasī nāma ahosi, Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavatī nāma brāhmaṇī mātā, Tisso ca Bhāradvājo ca aggasāvakā, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anuḷā[13] ca Uruveḷā ca aggasāvikā, Nigrodharukkho bodhi, sarīraṁ vīsatihatthubbedhaṁ ahosi, vīsativassasahassāni āyū 'ti.

246. „Koṇāgamanassa aparena[14] Sambuddho dipaduttamo
Kassapo nāma so Jino dhammarājā pabhaṁkaro" ti.

Yasmiṁ pana kappe Dīpaṁkaradasabalo udapādi tasmiṁ aññe pi tayo Buddhā ahesuṁ. Tesaṁ santikā Bodhisattassa vyākaraṇaṁ n' atthi,

[1] Ck Cs konāgamano, Cv koṇāgamaṇo. [2] Ck -paddhaṁ, Cs pattuṇṇaṁ cīṇapaddhaṁ. [3] Ck Cs dukulāni. [4] Ck -patthakañ, Cs -paddhakañ. [5] Cs taṁ. [6] Cs naṅgaraṁ. [7] Cv yaso. [8] Ck tiṁsatihatthubbedhaṁ. [9] Cs apareṇa. [10] Ck konāgamano, Cs konāgamanā. [11] Ck Cs mānavo. [12] Ck omits so. [13] Cs anulā [14] Cs apareṇa.

tasmā te idha na dassitā, Aṭṭhakathāyam pana tamhā kappā paṭṭhāya sabbe Buddhe dassetuṁ idaṁ vuttaṁ:

247. „Taṇhaṁkaro Medhaṁkaro atho pi Saraṇaṁkaro
Dīpaṁkaro ca sambuddho Koṇḍañño dipaduttamo.
248. Maṅgalo[1] ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāto ca Piyadassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhi Vessabhū
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo câpi nāyako.
251. Ete ahesuṁ Sambuddhā vītarāgā samāhitā[2]
sataraṁsîva uppannā mahātamavinodanā,
jalitvā aggikkhandhā[3] va nibbutā te sasāvakā" ti.

Tattha amhākaṁ Bodhisatto Dīpaṁkarādīnaṁ catuvīsatiyā Buddhānaṁ santike adhikāraṁ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri asaṁkheyyāṇi āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṁ Sammāsambuddhaṁ añño Buddho nāma n' atthi. Iti Dīpaṁkarādīnaṁ catuvīsatiyā Buddhānaṁ santike laddhavyākaraṇo pana Bodhisatto. Yena pana tena

Manussattaṁ' liṅgasampatti hetu Satthāradassanaṁ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandatā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhatîti

ime aṭṭhadhamme samodhānetvā Dīpaṁkarapādamūle katābhinīhārena[4] „handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito" ti ussāhaṁ katvā „vicinanto tadā dakkhiṁ paṭhamaṁ dānapāramin" ti dānapāramitādayo buddhakārakadhammā diṭṭhā ne[5] pūrento yeva Vessantarattabhāvā āgami, āgacchanto va[6] ye te katābhinīhārānaṁ Bodhisattānaṁ ānisaṁsā saṁvaṇṇitā:

252. „Evaṁ sabbaṅgasampannā bodhiyā niyatā narā
saṁsaraṁ dīgham addhānaṁ kappakoṭisatehi pi
253. Avīcimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
nijjhāmataṇhā khuppipāsā na honti kālakañjakā,
na honti khuddakā pāṇā uppajjantâpi duggatiṁ,

[1] Ck Cv maṁgalo. [2] Cs mahāyasā. [3] Cs aggikkhandho. [4] Cs -hāreṇa, Cv -hāro na. [5] Cv te. [6] so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te,
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṁ na gacchanti, ubhatovyañjanapaṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā,
256. Muttā ānantarīkehi[1] sabbattha suddhagocarā
micchādiṭṭhiṁ na sevanti kammakiriyadassanā,
257. Vasamānâpi saggesu asaññaṁ[2] na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā visaṁyuttā bhavābhave
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramîti"

te ānisaṁse adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa Akittibrāhmaṇakāle Saṁkhabrāhmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsudassanakāle Mahāgovindakāle Nimimahārājakāle Candakumārakāle Visayhaseṭṭhikāle Sivirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya pūritattabhāvānaṁ[3] parimāṇaṁ n' atthi. Ekantena pan' assa Sasapaṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagataṁ disvā sakattānaṁ[4] pariccajiṁ,
dānena me samo n' atthi, esā me dānapāramîti"

evaṁ attapariccāgaṁ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Sīlavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāgarājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājassa[5] putta-Alīnasattukumāra-kāle ti sīlapāramitāya pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Saṁkhapālajātake

260. „Sūlehi pi[6] vijjhayanto[7] koṭṭayante[8] pi[9] sattihi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me sīlapāramîti"

evaṁ attapariccāgaṁ karontassa sīlapāramitā paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayogharapaṇḍitakāle ti mahārajjaṁ pahāya nekkhammapāramitāya pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma n' atthi. Ekantena pana Cūlasutasomajātake[10]

---

[1] C^v -rikehi. [2] C^k C^s asaṁñaṁ. [3] C^k pūritatthabhāvānaṁ corrected to pūritatthabhāvanaṁ, C^v pūjitattabhāvānaṁ corrected to pūritatta-. [4] C^s sakkantānaṁ corrected to sakattānaṁ. [5] C^s jayaddinarājassa, C^k jayaddiya-. [6] C^k C^v omit pi. [7] so all three MSS., instead of vijjhayante? [8] C^s koṇḍayante, C^v koṭṭayanto. [9] C^k omits pi. [10] C^k cūḷa-.

261. „Mahārajjaṁ hatthagataṁ kheḷapiṇḍaṁ[1] va chaḍḍayiṁ,
cajato na hoti laganaṁ, esā me nekkhammapāramîti“

evaṁ nissaṅgatāya[2] rajjaṁ chaḍḍetvā nikkhamantassa nekkhammapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle[3] Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bodhiparibbājakakāle Mahosadhapaṇḍitakāle ti paññāpāramiyā[4] pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Sattubhattajātake Senakapaṇḍitakāle

262. „Paññāya[5] pavicinanto 'haṁ[6] brāhmaṇaṁ mocayiṁ dukhā,
paññāya[5] me samo n' atthi, esā me paññāpāramîti[7]“

antobhastagataṁ sappaṁ dassentassa paññāpāramī[7] paramatthapāramī nāma jātā. Tathā viriyapāramitādīnam pi pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Mahājanakajātake

263. „Atīradassī jalamajjhe hatā sabbe va mānusā,
cittassa aññathā n' atthi, esā me viriyapāramîti“

evaṁ mahāsamuddaṁ tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Khantivādajātake

264. „Acetanaṁ va koṭṭente[8] tiṇhena pharasunā mama
Kāsirāje na kuppāmi, esā me khantipāramîti“

evaṁ acetanābhāvena viya mahādukkhaṁ adhivāsentassa khantipāramī paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasomajātake

265. „Saccavācaṁ anurakkhanto cajitvā mama jīvitaṁ
mocayiṁ ekasataṁ khattiye, paramatthasaccapāramîti[9]“

evaṁ jīvitaṁ cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake

266. „Mātāpitā na me dessā, na pi me dessaṁ mahāyasaṁ,
sabbaññutaṁ piyaṁ mayhaṁ, tasmā vatam adhiṭṭhahin“ ti

[1] C^k C^s khela-. [2] C^v nissaṁgatāya. [3] C^s C^v vidhura-. [4] C^s paṁñā-. [5] C^s paṁñāya. [6] C^s omits haṁ. [7] C^s C^k paṁñā-. [8] C^s koṇḍente. [9] C^s paramatthaṁ saccapāramīti, C^k paramatthapāramīti.

evaṁ jīvitam[1] pi cajitvā vataṁ adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājajātake

267. „Na maṁ koci uttasati, na pi 'haṁ bhāyāmi[2] kassaci,
mettābalen' upatthaddho ramāmi pavane sadā" ti

evaṁ jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Lomahaṁsajātake

268. „Susāne seyyaṁ kappemi chavaṭṭhikaṁ upadhāy' ahaṁ,
gomaṇḍalā upagantvā rūpaṁ dassent' anappakan" ti

evaṁ gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkhaṁ uppādentesu pi upekhaṁ anativattassa upekhāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṁkhepo, vitthārato pan' esa attho Cariyāpiṭakato gahetabbo. Evaṁ pāramiyo pūretvā Vessantarattabhāve[3] ṭhito

269. „Acetanâyaṁ puthavī[4] aviññāya sukhaṁ dukhaṁ,
sâpi dānâbalā mayhaṁ sattakkhattuṁ pakampathā" 'ti

evaṁ mahāpaṭhavikampanāni[5] mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato cuto Tusitabhavane nibbatti. Iti Dīpaṁkarapādamūlato paṭṭhāya yāva ayaṁ Tusitapure nibbatti ettakaṁ ṭhānaṁ Dūrenidānaṁ nāmā 'ti veditabbaṁ.

II. Avidūrenidāna.

Tusitāpure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalāhalaṁ[6] nāma udapādi. Lokasmiṁ[7] hi tīṇi halāhalāni uppajjanti: Kappahalāhalaṁ Buddhahalāhalaṁ Cakkavattihalāhalan ti. Tattha vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṁ bhavissatîti Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikiṇṇakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjamānā rattavatthanivatthā ativiya virūpavesadhārino[8] hutvā manussapathe vicarantā evaṁ ārocenti: „mārisā[9], ito vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṁ bhavissati, ayaṁ loko vinassissati, mahāsamuddo pi

[1] C[s] jīvitaṁ. [2] C[v] bhayāmi. [3] C[k] C[v] vessantarabhāve. [4] C[k] C[v] puthavi, C[s] paṭhavī. [5] C[s] mahāpaṭhavī. [6] so all three MSS. instead of -kolāhalaṁ? [7] C[v] tassāpi lokasmiṁ. [8] C[s] -dhāriṇo. [9] C[s] mārisā mārisā, C[k] mārisa.

sussissati, ayañ ca mahāpaṭhavī[1] Sineru ca pabbatarājā uḍḍayhissanti vinassissanti, yāva Brahmalokā lokavināso bhavissatîti[2] mettaṁ mārisā bhāvetha, karuṇaṁ muditaṁ upekkhaṁ mārisā bhāvetha, mātaraṁ upaṭṭhahatha pitaraṁ upaṭṭhahatha, kule jeṭṭhāpacāyino hothā" 'ti. Idaṁ Kappahalāhalaṁ nāma. Vassasahassassa accayena pana sabbaññu-Buddho loke uppajjissatîti lokapāladevatā: „ito mārisā vassasahassassa accayena Buddho loke uppajjissatîti" ugghosentā[3] āhiṇḍanti. Idaṁ Buddhahalāhalaṁ nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatîti devatā yeva: „ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko[4] rājā loke uppajjissatîti" ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idaṁ Cakkavattihalāhalaṁ nāma. Imāni tīṇi halāhalāni mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddaṁ sutvā sakaladasasahassacakkavāle[5] devatā ekato sannipatitvā „asuko nāma satto Buddho bhavissatîti" ñatvā taṁ upasaṁkamitvā āyācanti, āyācamānā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbâpi tā ekekacakkavāle[5] Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmehi saddhiṁ ekacakkavāle[5] sannipatitvā Tusitabhavane Bodhisattassa santikaṁ gantvā „mārisā[6], tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattiṁ na Māra-Brahma-Cakkavattisampattiṁ[7] patthentehi pūritā lokanittharaṇatthāya[8] pana sabbaññutaṁ[9] patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya[10], samayo mārisa Buddhattāyā[10]" 'ti yāciṁsu. Atha Mahāsatto devatānaṁ paṭiññaṁ[11] adatvā va kāladīpadesakulajanettiāyuparicchedavasena pañcamahāvilokanan nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho" ti[12] „akālo nu kho" ti paṭhamaṁ kālaṁ vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddhaṁ vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānaṁ jātijarāmaraṇāni na paññāyanti[13], Buddhānañ ca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma n' atthi, tesaṁ aniccadukkhamanattā ti kathentānaṁ „kin nām' etaṁ kathentîti" n' eva sotabbaṁ na saddhātabbaṁ maññanti[14], tato abhisamayo na hoti, tasmiṁ asati aniyyānikaṁ sāsanaṁ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnaāyukālo[15] pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānañ ca dinno ovādo ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati udake daṇḍarāji[16] viya khippaṁ

[1] C^k -paṭhavi. [2] C^v bhavissati. [3] C^s ugghosento. [4] C^k cakkavatti. [5] C^v -vāḷe. [6] so all three MSS. [7] C^k na māra na brahma na cakkavattisampattiṁ, C^s nā māra na brahma na cakkavattisampattiṁ. [8] C^s nittarana-. [9] C^v sabbaññūtaṁ. [10] C^k C^s buddhatthāya. [11] C^k C^s patiṁñaṁ. [12] C^s omits ti. [13] C^s paṁñāyanti. [14] C^s maṁñanti. [15] C^s -ayakālo. [16] C^k -rājī.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddhaṁ āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo[1] ti passi. Tato dīpaṁ vilokento saparivāre cattāro dīpe oloketvā „tīsu dīpesu Buddhā na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattantîti“ dīpaṁ passi. Tato „Jambudīpo nāma mahā, dasayojanasahassaparimāṇaṁ[2], katarasmiṁ nu kho padese Buddhā nibbattantîti“ okāsaṁ vilokento Majjhimadesaṁ passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparaṁ paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhiṇāya disāya Salalavatī nāma nadī tatoparaṁ paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakaṇṇikan[3] nāma nigamo tatoparaṁ paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūṇan[4] nāma brāhmaṇagāmo tatoparaṁ paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usīraddhajo nāma pabbato tatoparaṁ paccantimā janapadā orato majjhe“ ti evaṁ Vinaye vutto padeso. So āyāmato tīṇi yojanasatāni vitthārato aḍḍhatiyāni parikkhepato navayojanasatānîti. Etasmiṁ padese Buddhā Paccekabuddhā aggasāvakā mahāsāvakā asīti mahāsāvakā cakkavattirājā aññe ca mahesakkhā[5] khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idaṁ c' ettha Kapilavatthukaṁ nāma nagaraṁ, tattha mayā nibbattitabban“ ti niṭṭhaṁ agamāsi. Tato kulaṁ vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulaṁ lokasammataṁ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatîti“ kulaṁ passi. Tato mātaraṁ vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṁ pana pūritapāramī, jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasīlā yeva hoti, ayañ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayañ ca me mātā bhavissatîti, kittakaṁ pan' assā[6] āyun“ ti dasannaṁ māsānaṁ upari satta divasāni passi. Iti imaṁ pañcamahāvilokanaṁ viloketvā „kālo me mārisa[7] Buddhabhāvāyā“ 'ti devatānaṁ saṅgahaṁ karonto paṭiññaṁ[8] datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanaṁ pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanaṁ atthi yeva. Tatra naṁ devatā „ito cuto sugatiṁ gacchā“ 'ti[9] pubbe katakusalakammokāsaṁ

[1] C^k nibbattitabbo kālo. [2] C^k C^s -parimānaṁ. [3] C^s setakaṇṇikan. [4] C^v thuṇan. [5] C^k C^s mahesakkā. [6] C^s panassa. [7] so all three MSS. [8] C^s paṭiṁñaṁ. [9] C^k C^v ito cuto sugatiṁ gacchati, C^s ito cuto sugatiṁ gaccha ito cuto sugatiṁ gacchātu corrected to - - gacchāti.

sārayamānā vicaranti. So evaṁ devatāhi kusalaṁ sārayamānāhi parivuto tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Tassâvibhāvatthaṁ[1] ayaṁ anupubbakathā: Tadā kira Kapilavatthunagare[2] āsāḷhinakkhattaṁ[3] ghuṭṭhaṁ ahosi. Mahājano nakkhattaṁ kīḷati[4]. Mahāmāyā devī pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurāpānaṁ[5] mālāgandhavibhūtisampannaṁ[6] nakkhattakīḷaṁ[7] anubhavamānā sattamadivase pāto va uṭṭhāya gandhodakena nahāyitvā cattāri satasahassāni vissajjetvā mahādānaṁ datvā sabbālaṁkāravibhūsitā varabhojanaṁ bhuñjitvā uposathaṅgāni[8] adhiṭṭhāya alaṁkatapaṭiyattaṁ sirigabbhaṁ pavisitvā sirisayane nipannā niddaṁ okkamamānā imaṁ supinaṁ addasa: Cattāro kira naṁ mahārājāno sayanen' eva saddhiṁ ukkhipitvā Himavantaṁ netvā saṭṭhiyojanike Manosilātale sattayojanikassa mahāsālarukkhassa heṭṭhā ṭhapetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Atha nesaṁ deviyo āgantvā deviṁ Anotattadahaṁ netvā manussamalaharaṇatthaṁ nahāpetvā dibbavatthaṁ nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni pilandhāpetvā[9] — tato avidūre Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānaṁ atthi — tattha pācīnasīsakaṁ dibbasayanaṁ paññāpetvā[10] nipajjāpesuṁ. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidūre eko Suvaṇṇapabbato — tattha caritvā tato oruyha Rajatapabbataṁ abhirūhitvā[11] uttaradisato āgamma rajatadāmavaṇṇāya soṇḍāya setapadumaṁ gahetvā koñcanādaṁ naditvā kanakavimānaṁ pavisitvā mātusayanaṁ tikkhattuṁ padakkhiṇaṁ katvā dakkhiṇapassaṁ tāḷetvā[12] kucchiṁ paviṭṭhasadiso ahosi. Evaṁ uttarasāḷhanakkhattena[13] paṭisandhiṁ gaṇhi. Punadivase pabuddhā devī taṁ supinaṁ rañño ārocesi. Rājā catusaṭṭhimatte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā[14] haritupattāya[15] lājādīhi katamaṅgalasakkārāya[16] bhūmiyā mahārahāni āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānaṁ brāhmaṇānaṁ sappimadhusakkarābhisaṁkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapātiyo pūretvā suvaṇṇarajatapātīhi yeva paṭikujjetvā[17] adāsi aññehi[18] ca ahatavatthakapilagāvidānādīhi[19] te santappesi. Atha tesaṁ sabbakāmehi santappitānaṁ[20] supinaṁ ārocāpetvā „kiṁ bhavissatîti" pucchi. Brāhmaṇā āhaṁsu: „mā cintayi mahārāja, deviyā te kucchimhi[21] gabbho patiṭṭhito, so

[1] C^k tassāvibhāsatthaṁ. [2] C^s -naṅgare. [3] C^s āsālhi-. [4] C^k C^s kīlati. [5] C^k C^s -surāpāna. [6] C^v -gandhavibhūsanasampannaṁ. [7] C^s -khīlaṁ. [8] C^k uposathaggāni. [9] C^v piḷandhāpetvā. [10] C^k C^s paṁñāpetvā. [11] C^k C^s abhiruhitvā. [12] C^k tāletvā, C^s phāletvā. [13] so all three MSS. [14] C^s pakkhosāpetvā. [15] C^s bharitupannāya corrcted to bharitupattāya, C^v haritupallittāya. [16] C^v -maṁgala-. [17] C^k patikujjhetvā. [18] C^k aṁñehi. [19] C^s āhata- [20] C^v santappikānaṁ. [21] C^k kucchismiṁ.

ca kho purisagabbho na itthigabbho, putto te bhavissati, so sace agāraṁ ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavattī[1], sace agārā nikkhamma pabbajissati Buddho bhavissati loke vivattacchaddo" ti. Bodhisattassa pana mātukucchimhi paṭisandhigahaṇakkhaṇe[2] ekappahāren' eva sakaladasasahassī lokadhātu saṁkampi sampakampi sampavedhi. Dvattiṁsa pubbanimittāni pātur ahiṁsu: dasasu cakkavālasahassesu[3] appamāṇo obhāso phari, tassa taṁ siriṁ daṭṭhukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabhiṁsu, badhirā saddaṁ suṇiṁsu[4], mūgā samālapiṁsu, khujjā ujugattā ahesuṁ, paṅgulā padasā gamanaṁ paṭilabhiṁsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi mucciṁsu[5], sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppipāsā vūpasami, tiracchānānaṁ bhayaṁ nâhosi, sabbasattānaṁ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṁvadā ahesuṁ, madhurenâkārena assā hasiṁsu[6] vāraṇā gajjiṁsu, sabbaturiyāni sakasakaninnādaṁ muñciṁsu aghaṭṭitāni[7] yeva, manussānaṁ hatthupagādīni[8] ābharaṇāni viraviṁsu, sabbadisā vippasannā ahesuṁ, sattānaṁ sukhaṁ uppādayamāno mudu sītalo vāto vāyi, akālamegho vassi, paṭhavito pi udakaṁ ubbhijjitvā vissandi, pakkhino ākāsagamanaṁ vijahiṁsu, nadiyo assandamānā[9] aṭṭhaṁsu, mahāsamudde madhuraṁ udakaṁ ahosi, sabbatthakam eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni[10] sabbapupphāni pupphiṁsu, rukkhānaṁ khandhesu khandhapadumāni sākhāsu sākhāpadumāni latāsu latāpadumāni pupphiṁsu, thale silātalāni bhinditvā uparūpari satta satta[11] hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamiṁsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattiṁsu, samantato pupphavassaṁ vassiṁsu[12], ākāse dibbaturiyāni vajjiṁsu, sakaladasasahassī[13] lokadhātu vaṭṭetvā vissaṭṭhamālāguḷaṁ[14] viya uppīḷetvā[15] baddhamālākalāpo viya alaṁkatapaṭiyattaṁ mālāsanaṁ viya ca ekamālāmālinī[16] vipphurantavālavījanī pupphadhūpagandhaparivāsitā[17] paramasobhaggappattā ahosi. Evaṁ gahitapaṭisandhikassa Bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya Bodhisattassa c' eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇatthaṁ khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkhaṁ gaṇhiṁsu. Bodhisattamātu purisesu rāgacittaṁ n' uppajji, lābhaggayasaggappattā ca ahosi sukhinī[18] akilantakāyā, Bodhisattañ ca anto-

[1] C^k C^s cakkavatti. [2] C^k C^s -gaṇhana-. [3] C^k cakkavāḷa-. [4] C^s C^v suniṁsu. [5] C^k samucciṁsu. [6] C^v hesiṁsu. [7] C^k aghaṭṭhitāni. [8] C^v hatthūpagādīni, C^s hatthupagādīni corrected to hatthupagatādīni, C^k hatthupagādini. [9] C^s C^v asandamānā. [10] C^k -jādīhi. [11] C^s sattā. [12] C^v vassi. [13] C^k -sahassi. [14] C^k visaṭṭha-, C^s C^v vissaṭṭhamālāgulaṁ. [15] C^k upīletvā, C^s uppīletvā. [16] C^s ekaekamālīni. [17] C^k -parivāritā. [18] C^k sukhuni, C^s sukhīni.

kucchigataṁ vippasanne maṇiratane āvutapaṇḍusuttaṁ viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā na sakkā hoti aññena[1] āvasituṁ vā paribhuñjituṁ vā tasmā Bodhisattamātā sattāhajāte Bodhisatte kālaṁ katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā[2] itthiyo dasamāse appatvâpi atikkamitvâpi nisinnâpi nipannâpi vijāyanti na evaṁ Bodhisattamātā, sā pana Bodhisattaṁ dasamāse kucchinā pariharitvā ṭhitā va vijāyati, ayaṁ Bodhisattamātu dhammatā. Mahāmāyâpi devī pattena telaṁ viya dasamāse kucchiyā Bodhisattaṁ pariharitvā paripuṇṇagabbhā ñātigharaṁ gantukāmā Suddhodanamahārājassa ārocesi: „icchām' ahaṁ deva kulasantakaṁ Devadahanagaraṁ gantun" ti. Rājā „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā Kapilavatthuto yāva Devadahanagarā maggaṁ samaṁ kāretvā kadalipuṇṇaghaṭadhajapaṭākādīhi[3] alaṁkārāpetvā deviṁ sovaṇṇasivikāya nisīdāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvinnaṁ pana nagarānaṁ antare ubhayanagaravāsīnam[4] pi Lumbinivanaṁ[5] nāma maṅgalasālavanaṁ atthi. Tasmiṁ samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā sabbaṁ ekaphāliphullaṁ[6] ahosi, sākhantarehi c' eva pupphantarehi ca pañcavaṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakuṇasaṁghā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalaṁ Lumbinivanaṁ[7] cittalatāvanasadisaṁ mahānubhāvassa rañño susajjitaāpānamaṇḍalaṁ viya ahosi. Deviyā taṁ disvā sālavanakīḷaṁ kīḷitukāmatā[8] udapādi. Amaccā deviṁ gahetvā sālavanaṁ pavisiṁsu. Sā maṅgalasālamūlaṁ gantvā sālasākhāyaṁ gaṇhitukāmā ahosi. Sālasākhā suseditavettaggaṁ viya onamitvā deviyā hatthapathaṁ upagañchi[9]. Sā hatthaṁ pasāretvā sākhaṁ aggahesi. Tāvad eva c' assā[10] kammajavātā caliṁsu. Ath' assā sāṇiṁ parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sālasākhaṁ gahetvā tiṭṭhamānāya eva c' assā gabbhavuṭṭhānaṁ ahosi. Taṁ khaṇaṁ yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāno[11] suvaṇṇajālaṁ ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattaṁ sampaṭicchitvā mātu purato ṭhapetvā „attamanā devi[12] hohi, mahesakkho te putto uppanno" ti āhaṁsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkūlena[13] asucinā makkhitā nikkhamanti na evaṁ[14] Bodhisatto. Bodhisatto

[1] Ck Cs aṁñena. [2] Ck Cs aṁñā. [3] Cv kadalī-. [4] Ck Cs -vāsinam. [5] Ck Cv lumbinī-. [6] Ck ekaphālipullaṁ, Cs ekapāliphullaṁ. [7] Cs Cv ḷumbinī-. [8] Ck sālavanaṁ kīlitu-, Cs sālavanakīliṁ kīlitu-. [9] Cs upagañji. [10] Ck tāvadevassā, Cv tāvadevavassā. [11] Cs mahābrāhmaṇo, Cv mahābrāhmaṇo corrected to mahābrahmāṇo. [12] Cv devī. [13] Ck paṭikulena. [14] Ck taṁ evaṁ, Cs na eva.

pana dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya nissenito[1] otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā ṭhitako mātukucchisambhavena kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhittamaṇiratanaṁ viya jotanto[2] mātukucchito nikkhami. Evaṁ sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkāratthaṁ ākāsato dve udakadhārā nikkhamitvā Bodhisattassa ca mātu c' assa sarīre utuṁ gāhāpesuṁ. Atha naṁ suvaṇṇajālena paṭiggahetvā ṭhitānaṁ Brahmānaṁ hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukhasamphassāya ajinappaveṇiyā gaṇhiṁsu, tesaṁ hatthato manussā dukūlacumbaṭakena, manussānaṁ hatthato muccitvā[3] paṭhaviyaṁ patiṭṭhāya puratthimadisaṁ olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni[4] ekaṅgaṇāni[5] ahesuṁ. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā „Mahāpurisa idha tumhehi sadiso añño n' atthi, kut' ettha uttaritaro" ti āhaṁsu. Evaṁ catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā[6] uparîti dasa pi disā anuviloketvā[7] attano sadisaṁ adisvā „ayaṁ uttarā[8] disā" ti sattapadavītihārena agamāsi Mahābrahmunā setacchattaṁ dhāriyamāno Suyāmena vālavījaniṁ aññehi ca devatāhi sesarājakakudhabhaṇḍahatthāhi anugammamāno, tato sattamapade ṭhito „aggo 'ham asmi lokassā" 'ti ādikaṁ āsabhiṁ vācaṁ nicchārento sīhanādaṁ nadi[9]. Bodhisatto hi tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto eva vācaṁ nicchāresi Mahosadhattabhāve Vessantarattabhāve imasmiṁ attabhāve ti. Mahosadhattabhāve kir' assa mātukucchito nikkhamantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāraṁ hatthe ṭhapetvā gato. So taṁ muṭṭhiyaṁ katvā va nikkhanto. Atha naṁ mātā „tāta kiṁ gahetvā āgato sîti" pucchi. „Osadhaṁ ammā" 'ti. Iti osadhaṁ gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmaṁ akaṁsu. Taṁ osadhaṁ gahetvā cāṭiyaṁ pakkhipiṁsu. Āgatāgatānaṁ andhabadhirādīnaṁ[10] tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjaṁ ahosi. Tato „mahantaṁ idaṁ osadhaṁ[11], mahantaṁ idaṁ osadhan" ti uppannavacanaṁ upādāya Mahosadho t' ev' assa nāmaṁ jātaṁ. Vessantarattabhāve pana mātukucchito nikkhamanto dakkhiṇahatthaṁ pasāretvā va „atthi nu kho amma kiñci gehasmiṁ, dānaṁ dassāmîti" vadanto nikkhami. Ath' assa mātā „sadhane kule nibbatto si tātā" 'ti puttassa hatthaṁ

[1] C^k C^s nissenito. [2] C^s jotento. [3] C^k C^s muñcitvā. [4] C^v cakkavāḷā-. [5] C^k ekaṁganāni, C^s ekaṅganāni. [6] C^s evaṁ disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C^v evaṁ catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. [7] C^s anuloketvā. [8] C^k uttara. [9] C^v nadī. [10] C^k andhabadhirānaṁ. [11] C^k omits mahantaṁ idaṁ osadhaṁ.

attano hatthatale katvā sahassatthavikaṁ ṭhapāpesi. Imasmiṁ pana attabhāve imaṁ sīhanādaṁ nadīti. Evaṁ Bodhisatto tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācaṁ nicchāresi. Yathā ca paṭisandhikkhaṇe jātikkhaṇe pi 'ssa dvattiṁsa pubbanimittāni pātur ahiṁsu[1]. Yasmiṁ pana samaye amhākaṁ Bodhisatto[2] Lumbinivane[3] jāto[4] tasmiṁ yeva samaye Rāhulamātā devī[5] Channo amacco Kāḷudāyi[6] amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gāvutappamāṇā ekā addhayojanappamāṇā[7] ekā tigāvutappamāṇa ekā yojanappamāṇā ahosîti ime satta sahajātā nāma. Ubhayanagaravāsino Bodhisattaṁ gahetvā Kapilavatthunagaram eva agamaṁsu. Taṁ divasaṁ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodanamahārājassa putto jāto, ayaṁ kumāro bodhitale nisīditvā Buddho bhavissatîti" Tāvatiṁsabhavane[8] haṭṭhatuṭṭhā devasaṁghā celukkhepādīni[9] pavattentā kīḷiṁsu[10]. Tasmiṁ samaye Suddhodanamahārājassa kulūpako[11] aṭṭhasamāpattilābhī[12] Kāḷadevalo[13] nāma tāpaso bhattakiccaṁ katvā divāvihāratthāya Tāvatiṁsabhavanaṁ gantvā tattha divāvihāraṁ nisinno tā devatā disvā „kiṁkāraṇā tumhe evaṁ tuṭṭhamānasā kīḷatha[14], mayhaṁ p'etaṁ kāraṇaṁ kathethā" 'ti pucchi. Devatā āhaṁsu: „mārisa 'Suddhodanarañño putto jāto, so bodhitale nisīditvā Buddho hutvā dhammacakkaṁ pavattessati, tassa anantaṁ Buddhalīḷhaṁ daṭṭhuṁ dhammañ ca sotuṁ lacchāmā' 'ti iminā kāraṇena tuṭṭh' amhā" 'ti. Tāpaso tāsaṁ vacanaṁ sutvā khippaṁ devalokato oruyha rājanivesanaṁ pavisitvā paññattāsane nisinno „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi nan" ti āha. Rājā alaṁkatapaṭiyattaṁ kumāraṁ ānāpetvā[15] tāpasaṁ vandāpetuṁ abhihari. Bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jaṭāsu patiṭṭhahiṁsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena vanditabbayuttako añño nāma n'atthi, sace hi ajānantā Bodhisattassa sīsaṁ tāpasassa pādamūle ṭhapeyyuṁ sattadhā assa muddhaṁ[16] phaleyya[17]. Tāpaso „na me attānaṁ nāsetuṁ yuttan" ti uṭṭhāyâsanā Bodhisattassa añjaliṁ paggahesi. Rājā taṁ acchariyaṁ disvā attano puttaṁ vandi. Tāpaso atīte cattālīsa kappe anāgate cattālīsā 'ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattiṁ disvā „bhavissati nu kho Buddho udāhu no" ti āvajjitvā upadhārento „nissaṁsayaṁ Buddho bhavissatîti" ñatvā „acchariyapuriso ayan" ti

[1] C^v pāturahaṁsu. [2] C^k bodhisatte. [3] C^s C^v lumbinīvane. [4] C^k C^s jāte. [5] C^s devi. [6] C^k kaludāyi. [7] C^v aḍḍha-. [8] C^v -bhavanato. [9] C^s celu-. [10] C^k kiḷiṁsu, C^s C^v kīliṁsu. [11] C^k kuḷūpako. [12] C^k C^v -lābhi. [13] C^s kāla-. [14] C^s kīlatha. [15] C^k anāpetvā, C^s āṇāpetvā. [16] C^v muddha. [17] C^s paleyya.

sitaṁ akāsi. Tato „ahaṁ imaṁ Buddhabhūtaṁ daṭṭhuṁ labhissāmi nu kho“[1] ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālaṁ katvā Buddhasatena pi Buddhasahassena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo[2] Arūpabhave[3] nibbattissāmîti“ disvā „evarūpaṁ nāma acchariyapurisaṁ Buddhabhūtaṁ daṭṭhuṁ na labhissāmîti[4], mahatī[5] vata me jāni[6] bhavissatîti“ parodi. Manussā disvā „amhākaṁ ayyo idān' eva hasitvā puna rodituṁ upaṭṭhito. kin nu kho bhante amhākaṁ ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatîti“ pucchiṁsu. „N' atth' etassa antarāyo, nissaṁsayena Buddho bhavissatîti“. „Atha kasmā paroditthā“ 'ti. „'Evarūpaṁ purisaṁ Buddhabhūtaṁ daṭṭhuṁ na labhissāmi, mahatī[7] vata me jāni[8] bhavissatîti' attānaṁ anusocanto rodāmîti“ āha. Tato „kin nu kho me ñātakesu koci etaṁ Buddhabhūtaṁ daṭṭhuṁ labhissati na labhissatîti“ upadhārento bhāgineyyaṁ Nālakadārakaṁ addasa. So bhaginiyā gehaṁ gantvā „kahaṁ te putto Nālako“ ti. „Gehe ayya“. „Pakkosāhi[9] nan“ ti. Attano santikaṁ āgataṁ āha: „Tāta Suddhodanamahārājassa kule putto jāto Buddhaṁkuro, esa pañcatiṁsa vassāni atikkamitvā Buddho bhavissatîti[10], tvaṁ etaṁ daṭṭhuṁ labhissasîti, ajj' eva pabbajāhîti“. Sattāsītikoṭidhane kule nibbatto dārako „na maṁ mātulo anatthe niyojessatîti“ cintetvā tāvad eva antarāpaṇato[11] kāsāvāni c' eva mattikāpattañ ca āharāpetvā kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā „yo loke uttamapuggalo taṁ uddissa mayhaṁ pabbajjā“ ti bodhisattābhimukhaṁ añjalim[12] paggayha pañcapatiṭṭhitena vanditvā pattaṁ thavikāya pakkhipitvā aṁsakūṭe olambetvā Himavantaṁ pavisitvā samaṇadhammaṁ akāsi. So paramābhisambodhiṁ pattaṁ Tathāgataṁ upasaṁkamitvā Nālakapaṭipadaṁ kathāpetvā puna Himavantaṁ pavisitvā arahattaṁ patvā ukkaṭṭhapaṭipadaṁ paṭipanno satt' eva māse āyuṁ pāletvā ekaṁ Suvaṇṇapabbataṁ nissāya ṭhitako va anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase[13] sīsaṁ nahāpetvā[14] „nāmagahaṇaṁ gaṇhissāmā“ 'ti rājabhavanaṁ catujātikagandhehi vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikiritvā asambhinnapāyāsaṁ pacāpetvā tiṇṇaṁ vedānaṁ pārage aṭṭhasataṁ brāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisīdāpetvā subhojanaṁ bhojetvā

[1] C[s] adds no. [2] C[s] asakuneyye, C[v] asakkuneyye. [3] C[s] arūpabhavane. [4] C[s] labhissāmi. [5] C[k] mahati. [6] C[k] jāti. [7] C[k] mahati. [8] C[k] jāti. [9] C[k] pakkosahi. [10] C[s] C[v] bhavissasīti. [11] C[k] C[s] antarāpanato. [12] C[k] añjaliṁ. [13] C[k] pañcadivase. [14] C[k] nahāpetvāna.

mahāsakkāraṁ katvā „kin nu kho bhavissatîti“ lakkhaṇāni paṭiggahāpesuṁ [1]. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakkhaṇo câpi Mantī
Koṇḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto,
ete tadā aṭṭha ahesuṁ brāhmaṇā,
chaḷaṅgavā [2] mantaṁ vyākariṁsū ti

ime aṭṭh' eva brāhmaṇā lakkhaṇapaṭiggāhakā [3] ahesuṁ. Paṭisandhigahaṇadivase supino [4] pi eteh' eva paṭiggahīto [5]. Tesu satta janā dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā vyākariṁsu: „imehi lakkhaṇehi samannāgato agāraṁ ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavattī [6], pabbajamāno Buddho“ ti sabbaṁ cakkavattirañño siribhavaṁ ācikkhiṁsu. Tesaṁ pana sabbadaharo gottato Koṇḍañño nāma māṇavo [7] Bodhisattassa lakkhaṇavaranipphattiṁ oloketvā „etassa agāramajjhe ṭhānakāraṇaṁ n' atthi, ekanten' eva vivattacchaddo Buddho bhavissatîti“ ekam eva aṅguliṁ ukkhipitvā ekaṁsavyākaraṇaṁ vyākāsi. Ayaṁ hi katādhikāro pacchimabhavikasatto paññāya itare satta jane abhibhavitvā „imehi lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe ṭhānaṁ nāma n' atthi, asaṁsayaṁ Buddho bhavissatîti“ ekam eva gatiṁ addasa, tasmā ekaṁ aṅguliṁ ukkhipitvā evaṁ vyākāsi. Atha te [8] brāhmaṇā attano gharāni gantvā putte āmantayiṁsu: „tātā [9], amhe mahallakā, Suddhodanamahārājassa puttaṁ sabbaññutaṁ pattaṁ [10] mayaṁ sambhaveyyāma vā no vā, tumhe tasmiṁ kumāre sabbaññutaṁ patte tassa sāsane pabbajeyyāthā“ [11] ti. Te satta pi janā yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gatā. Koṇḍañño māṇavo va arogo ahosi. So Mahāsatte buddhim anvāya mahābhinikkhamanaṁ abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelaṁ gantvā „ramaṇīyo [12] vata ayaṁ bhūmibhāgo, alaṁ vat' idaṁ kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā“ 'ti cittaṁ uppādetvā tattha vāsaṁ upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesaṁ brāhmaṇānaṁ putte upasaṁkamitvā evam āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito, so nissaṁsayaṁ Buddho bhavissati, sace tumhākaṁ pitaro arogā [13] assuṁ ajja nikkhamitvā pabbajeyyuṁ, sace tumhe pi iccheyyātha etha, ahan taṁ purisaṁ anupabbajissāmîti“. Te sabbe ekacchandā bhavituṁ

---

[1] Ck paṭiggahesuṁ. [2] Ck Cs chalaṅgavā. [3] Ck Cs -paṭiggahākā, Cv -paṭiggahakā. [4] Ck Cs supine. [5] Cv paṭigganhiṁsu. [6] Ck Cv cakkavatti. [7] Cs mānavo. [8] Ck ne. [9] Cs tāta. [10] Cs sabbaññutappattaṁ. [11] Ck Cs pabbajeyyathā. [12] Cs ramaṇīyyo. [13] Ck ārogā.

nâsakkhiṁsu. Tayo janā na pabbajiṁsu. Koṇḍaññabrāhmaṇaṁ jeṭṭhakaṁ katvā itare cattāro pabbajiṁsu. Te pañca pi janā Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kiṁ disvā mayhaṁ putto pabbajissatîti" pucchi. „Cattāri pubbanimittānîti". „Kataraṁ kataraṅ cā" 'ti. „Jarājiṇṇaṁ vyādhitaṁ mataṁ pabbajitan" ti. Rājā „ito paṭṭhāya evarūpānaṁ mama puttassa santikaṁ upasaṁkamituṁ mā adattha, mayhaṁ puttassa Buddhabhāvena kammaṁ n' atthi, ahaṁ mama puttaṁ dvisahassadīpaparivārānaṁ catunnaṁ mahādīpānaṁ issariyādhipaccaṁ rajjaṁ kārentaṁ chattiṁsayojanaparimaṇḍalāya parisāya parivutaṁ gaganatale vicaramānaṁ passitukāmo" ti, evaṅ ca pana vatvā imesaṁ catuppakārānaṁ purisānaṁ kumārassa cakkhupathe āgamanaṁ[1] nivāraṇatthaṁ catusu disāsu gāvute gāvute ārakkhaṁ ṭhapesi. Taṁ divasaṅ ca pana maṅgalaṭṭhāne sannipatitesu asītiyā ñātikulasahassesu ekeko ekamekaṁ puttaṁ paṭijāni: „ayaṁ Buddho vā hotu rājā vā, mayaṁ ekamekaṁ[2] puttaṁ dassāma, sace pi Buddho bhavissati khattiyasamaṇeh' eva purakkhataparivārito vicarissati, sace pi rājā bhavissati khattiyakumāreh' eva purakkhataparivārito vicarissatîti". Rājā Bodhisattassa uttamarūpasampannā vigatasabbadosā dhātiyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena sirisobhaggena vaḍḍhati. Ath' ekadivasaṁ rañño vappamaṅgalaṁ nāma ahosi. Taṁ divasaṁ sakalanagaraṁ devavimānaṁ viya alaṁkaronti. Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivatthā gandhamālādipatimaṇḍitā rājakule sannipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassaṁ[3] yojīyati. Tasmiṁ pana divase ekena ūnaṁ aṭṭhasataṁ saddhiṁ balivaddarasmiyottehi rajataparikkhatāni[4] honti. Rañño ālambananaṅgale[5] pana rattasuvaṇṇaparikkhataṁ[6] hoti. Balivaddānaṁ siṅgarasmipatodâpi suvaṇṇaparikkhatā[7] va[8] honti. Rājā mahāparivārena nikkhamanto puttaṁ gahetvā agamāsi. Kammantaṭṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso sandacchāyo ahosi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṁ paññāpetvā[9] upari suvaṇṇatārakhacitaṁ vitānaṁ bandhāpetvā sāṇipākārena[10] parikkhipāpetvā ārakkhaṁ ṭhapetvā rājā sabbālaṁkāraṁ alaṁkaritvā amaccaparivuto naṅgalakaraṇaṭṭhānaṁ agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇanaṅgalaṁ[11] gaṇhāti, amaccā ekaūnaṭṭhasataṁ rajatanaṅgalāni, kassakā sesanaṅgalāni, te[12] tāni gahetvā ito c' ito ca kasanti. Rājā orato vā pāraṁ gacchati pārato vā oraṁ āgacchati, etasmiṁ[13] ṭhāne

---

[1] C^s āgamana. [2] C^s ekameka. [3] C^v naṁgala-. [4] C^v parikkhitāni. [5] C^s C^v -naṁgale. [6] C^v -parikkhitaṁ. [7] C^v -parikkhitā, C^k -parikkatā. [8] C^k vā. [9] C^s paṁñāpetvā. [10] C^s sāni-. [11] C^v -naṁgalaṁ. [12] C^v ke. [13] C^s ekasmiṁ.

mahāsampattiṁ[1] anubhosi[2]. Bodhisattaṁ parivāretvā nisinnā dhātiyo „rañño sampattiṁ passissāmā" 'ti antosāṇito[3] bahi nikkhantā. Bodhisatto ito c'ito ca olokento kañci adisvā vegena uṭṭhāya pallaṁkaṁ ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānaṁ nibbattesi. Dhātiyo khajjabhojjantare vicaramānā thokaṁ cirāyiṁsu. Sesarukkhānaṁ chāyā ativattā tassa pana rukkhassa parimaṇḍalā hutvā aṭṭhāsi. Dhātiyo „ayyaputto ekako" ti vegena sāṇiṁ ukkhipitvā anto pavisamānā Bodhisattaṁ sayane pallaṁkena nisinnaṁ tañ ca pāṭihāriyaṁ disvā gantvā rañño ārocesuṁ: „deva kumāro evaṁ nisinno, aññesaṁ rukkhānaṁ chāyā ativattā jamburukkhassa chāyā parimaṇḍalā ṭhitā[4]" ti. Rājā vegenâgantvā pāṭihāriyaṁ disvā „idaṁ te tāta dutiyaṁ vandanan" ti puttaṁ vandi. Atha anukkamena Bodhisatto soḷasavassapadesiko jāto. Rājā Bodhisattassa tiṇṇaṁ utūnaṁ anucchavike tayo pāsāde kāresi ekaṁ navabhūmakaṁ[5] ekaṁ sattabhūmakaṁ[5] ekaṁ pañcabhūmakaṁ[5], cattālīsasahassā ca nāṭakiyo upaṭṭhāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsaṁghaparivuto alaṁkatanāṭakaparivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno[6] mahāsampattiṁ anubhavanto utuvārena utuvārena tesu tesu pāsādesu viharati. Rāhulamātā pan' assa devī aggamahesī[7] ahosi. Tass' evaṁ mahāsampattiṁ anubhavantassa ekadivasaṁ ñātisaṁghassa abbhantare ayaṁ kathā udapādi: „Siddhatto kīḷāpasuto[8] va vicarati, na kiñci sippaṁ sikkhati, saṅgāme[9] paccupaṭṭhite kiṁ karissatîti". Rājā Bodhisattaṁ pakkosāpetvā „tāta tava ñātakā 'Siddhattho kiñci sippaṁ asikkhitvā kīḷāpasuto[10] va vicaratîti' vadanti, ettha kiṁ pattakāle maññasîti[11]." „Deva mama sippaṁ sikkhanakiccaṁ n' atthi, nagare mama sippaṁ dassanatthaṁ bheriñ carāpetha, ito sattamadivase ñātakānaṁ sippaṁ dassessâmîti." Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhaṇavedhivālavedhidhanuggahe[12] sannipātāpetvā mahājanassa majjhe aññehi ca dhanuggahehi asādhāraṇaṁ ñātakānaṁ dvādasavidhaṁ sippaṁ dassesi. Taṁ Sarabhaṅgajātake āgatanayena veditabbaṁ. Tadâssa ñātisaṁgho nikkaṁkho ahosi. Ath' ekadivasaṁ Bodhisatto uyyānabhūmiṁ gantukāmo sārathiṁ āmantetvā „rathaṁ yojehîti" āha. So „sādhū" 'ti paṭisuṇitvā[13] mahārahaṁ uttamarathaṁ sabbālaṁkārena alaṁkaritvā kumudapattavaṇṇe

[1] Cs Cv mahāsampatti. [2] Cs Cv ahosi. [3] Ck Cs antosānito. [4] Cv parimaṇḍalāṭṭhitā corrected to parimaṇḍalaṭṭhitā. [5] Cv -bhūmikaṁ. [6] Ck parivāriyamāno. [7] Ck Cv aggamahesi. [8] Ck kīḷāpasūto, Cs kīlāpasuto. [9] Ck saṁgāme. [10] Ck kiḷāpasūto, Cs kīlāpasuto. [11] Ck Cs maṁñasīti. [12] Cs vāḷavedhi. [13] Ck Cs paṭisunitvā.

cattāro maṅgalasindhave[1] yojetvā Bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisaṁ rathaṁ abhirūhitvā[2] uyyānābhimukho agamāsi. Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittaṁ dassessāmā“ 'ti ekaṁ devaputtaṁ jarājajjaraṁ khaṇḍadantaṁ palitakesaṁ vaṁkaṁ obhaggasarīraṁ daṇḍahatthaṁ pavedhamānaṁ[3] katvā dassesuṁ. Taṁ Bodhisatto c' eva sārathi[4] ca passanti. Tato Bodhisatto sārathiṁ „samma, ko nām' esa puriso, kesâpi 'ssa na yathā aññesan“ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanaṁ sutvā „dhi-r-atthu vata bho jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatîti“ saṁviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsādam eva abhirūhi[5]. Rājā „kiṁkāraṇā mama putto khippaṁ paṭinivattîti“ pucchi. „Jiṇṇaṁ purisaṁ disvā devā 'ti[6], jiṇṇaṁ purisaṁ disvā pabbajissatîti“ āhaṁsu. „Tasmā[7] maṁ nāsetha, sīghaṁ puttassa nāṭakāni sajjetha, sampattiṁ anubhavanto pabbajjāya satiṁ na karissatîti“ vatvā ārakkhaṁ vaḍḍhetvā sabbadisāsu addhayojane addhayojane ṭhapesi. Pun' ekadivasaṁ Bodhisatto tath' eva uyyānaṁ gacchanto devatāhi nimmitaṁ vyādhitaṁ purisaṁ disvā purimanayen' eva pucchitvā saṁviggahadayo nivattitvā pāsādaṁ abhirūhi[8]. Rājâpi pucchitvā heṭṭhāvuttanayen' eva saṁvidahitvā puna vaḍḍhetvā samantato tigāvutappamāṇe padese ārakkhaṁ ṭhapesi. Aparaṁ pana ekadivasaṁ Bodhisatto tath' eva uyyānaṁ gacchanto devatāhi nimmitaṁ kālakataṁ disvā purimanayen' eva pucchitvā saṁviggahadayo puna nivattitvā pāsādaṁ abhirūhi[8]. Rājâpi pucchitvā heṭṭhāvuttanayen' eva saṁvidahitvā puna vaḍḍhetvā samantato yojanappamāṇe padese ārakkhaṁ ṭhapesi. Aparaṁ pana ekadivasaṁ uyyānaṁ gacchanto tath' eva devatāhi nimmitaṁ sunivatthaṁ supārutaṁ pabbajitaṁ disvā „ko nām' eso sammā“ 'ti sārathiṁ pucchi. Sārathi kiñcâpi Buddhuppādassa abhāvā pabbajitaṁ vā pabbajitaguṇe vā na jānāti, devānubhāvena pana „pabbajito nām' esa devā“ 'ti vatvā pabbajjāya guṇe vaṇṇesi. Bodhisatto pabbajjāya ruciṁ uppādetvā taṁ divasaṁ uyyānaṁ agamāsi. Dīghabhāṇakā panâhu: cattāri nimittāni ekadivasen eva disvā agamāsîti. Tattha divasabhāgaṁ kīḷitvā maṅgalapokkharaṇiyaṁ nahāyitvā atthaṁ gate suriye maṅgalasilapaṭṭe nisīdi attānaṁ alaṁkārāpetukāmo. Ath' assa paricārakapurisā[9] nānāvaṇṇāni dussāni nānappakārā ābharaṇavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā aṭṭhaṁsu. Tasmiṁ khaṇe Sakkassa nisinnāsanaṁ uṇhaṁ

[1] C^v maṁgala-. [2] C^k C^s abhiruhitvā. [3] C^s pavedhamānakaṁ. [4] C^s C^v sārathī. [5] C^k C^s abhiruhi. [6] so all three MSS. [7] C^v tasmā corrected to kasmā. [8] C^k C^s abhiruhi. [9] C^k paricārika-

ahosi. So „ko nu kho maṁ imamhā ṭhānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaṁkaraṇakālaṁ disvā Vissakammaṁ āmantesi: „samma Vissakamma, Siddhatthakumāro ajja aḍḍharattasamaye mahābhinikkhamanaṁ[1] nikkhamissati, ayam assa pacchimo alaṁkāro, uyyānaṁ gantvā Mahāpurisaṁ dibbaalaṁkārehi alaṁkarohîti“. So „sādhū“ 'ti paṭisuṇitvā devatānubhāvena taṁ khaṇaṁ yeva upasaṁkamitvā tass' eva kappakasadiso hutvā kappakassa hatthato veṭhanadussaṁ gahetvā Bodhisattassa sīsaṁ veṭhesi. Bodhisatto hatthasamphassen' eva „nâyaṁ manusso, devaputto eko“[2] ti aññāsi[3]. Veṭhanen' eva veṭhitamatte sīsamoliyaṁ maṇiratanākārena dussasahassaṁ abbhuggañchi[4], puna veṭhentassa dussasahassan[5] ti dasakkhattuṁ veṭhentassa dasadussasahassāni abbhuggacchiṁsu. Sīsaṁ khuddakaṁ dussāni bahūni kathaṁ abbhuggatānîti na cintetabbaṁ, tesu hi sabbamahantaṁ sāmalatāpupphappamāṇaṁ avasesāni kutumbakapupphappamāṇāni ahesuṁ. Bodhisattassa sīsaṁ kiñjakkhagavacchitaṁ[6] viya kuyyakapupphaṁ[7] ahosi. Ath' assa sabbālaṁkārapaṭimaṇḍitassa sabbatālāvacaresu[8] sakāni sakāni ca paṭibhānāni[9] dassayantesu brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtamāghatandhakādīsu[10] nānappakārehi maṅgalavacanathutighosehi[11] sambhavantesu[12] sabbālaṁkārapaṭimaṇḍitaṁ[13] rathavaraṁ abhirūhi[14]. Tasmiṁ samaye „Rāhulamātā puttaṁ vijātā“ ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṁ[15] nivedethā“ 'ti sāsanam[16] pahiṇi. Bodhisatto taṁ sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṁ jātan“ ti āha. Rājā „kiṁ me putto avacā“ 'ti pucchitvā taṁ vacanaṁ sutvā „ito paṭṭhāya me nattu[17] Rāhulakumāro yeva nāmaṁ hotū“ 'ti. Bodhisatto pi kho rathavaraṁ āruyha mahanṭena yasena atimanoramena[18] sirisobhaggena nagaraṁ pāvisi. Tasmiṁ samaye Kisāgotamī nāma khattiyakaññā uparipāsādavaratalagatā nagaraṁ padakkhiṇaṁ kurumānassa Bodhisattassa rūpasiriṁ disvā pītisomanassajātā imaṁ udānaṁ udānesi:

271. „Nibbutā nūna sā mātā,
nibbuto nūna so pitā,
nibbutā nūṇa sā nāri[19]
yassâyaṁ[20] īdiso patîti.“

---

[1] C^k C^v -nikkhamaṇaṁ. [2] C^v eso. [3] C^k C^s aṁñāsi. [4] C^k C^s abbhuggañji. [5] C^v -sahassaṁ. [6] C^k kiṁjakkha-. [7] C^v kuyyātha- corrected to kuyyāta-. [8] C^v -tāḷā-. [9] C^s paṭibhānādīni. [10] C^s suta- -disu, C^v suta- -tandhakādisu corrected to -khandakādisu. [11] C^v maṁgala-. [12] C^v sambhāventesu. [13] C^k -patimaṇḍita. [14] C^k C^s abhiruhi. [15] C^k C^s tuṭṭhi. [16] C^k sāsanaṁ. [17] C^k C^s nattā. [18] C^k atimanoharena. [19] so all three MSS. [20] C^k yasmāyaṁ.

Bodhisatto taṁ sutvā cintesi: „ayam evaṁ āha, evarūpaṁ attabhāvaṁ passantiyā mātuhadayaṁ nibbāyati pituhadayaṁ nibbāyati pajāpatihadayaṁ[1] nibbāyatîti[2], kasmiṁ nu kho nibbute hadayaṁ nibbutaṁ[3] nāma hotîti". Ath' assa kilesesu virattamānasassa etad ahosi: „rāgaggimhi nibbute nibbutaṁ nāma hoti, dosaggimhi mohaggimhi nibbute nibbutaṁ nāma hoti, mānadiṭṭhiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṁ[4] nāma hoti, ayaṁ me sussavanaṁ[5] sāvesi, ahaṁ hi nibbānaṁ gavesanto carāmi, ajj' eva mayā gharāvāsaṁ chaḍḍetvā[6] nikkhamma pabbajitvā nibbānaṁ gavesituṁ vaṭṭati[7], ayaṁ imissā ācariyabhāgo hotū" 'ti kaṇṭhato omuñcitvā Kisāgotamiyā satasahassagghaṇakaṁ[8] muttāhāraṁ pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṁ pesesîti" somanassajātā ahosi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṁ abhirūhitvā[9] sirisayane nipajji. Tāvad eva naṁ sabbālaṁkārapatimaṇḍitā naccagītādisu[10] susikkhitā devakaññā[11] viya rūpappattā itthiyo nānāturiyāni gahetvā samparivārayitvā abhiramāpentiyo naccagītavāditāni payojayiṁsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu[12] anabhirato muhuttaṁ niddaṁ okkami. Tâpi itthiyo „yass' atthāya mayaṁ naccādīni payojayema so niddaṁ upagato, idāni kimatthaṁ kilamāmā" 'ti gahitagahitāni turiyāni ajjhottharitvā nipajjiṁsu. Gandhatelapadīpā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhitvā sayanapiṭṭhe pallaṁkena nisinno addasa tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharitvā niddāyantiyo ekaccā paggharitakheḷā[13] lālākilinnagattā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchantiyo ekaccā vippalapantiyo[14] ekaccā vivaṭamukhā ekaccā apagatavatthā[15] pākaṭabhībhacchasambādhaṭṭhānā[16]. So tāsaṁ taṁ vippakāraṁ disvā bhiyyosomattāya[17] kāmesu viratto ahosi. Tassa alaṁkatapaṭiyattaṁ sakkabhavanasadisam pi taṁ mahātalaṁ vippaviddhanānākuṇapabharitaṁ[18] āmakasusānaṁ viya upaṭṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyiṁsu, „upaddutaṁ vata bho upassaṭṭhaṁ vata bho" ti udānaṁ pavatti, ativiya pabbajjāya cittaṁ nami. So „ajj' eva mayā mahābhinikkhamanaṁ[19] nikkhamituṁ vaṭṭatîti" sayanā vuṭṭhāya dvārasamīpaṁ gantvā „ko etthā" 'ti āha.

[1] Ck Cs pajāpatī-. [2] Ck nibbāyati. [3] Ck Cs nibbutā. [4] Ck Cv nibbutan. [5] Ck Cs sussavanaṁ. [6] Ck Cv chaḍḍhetvā. [7] Cs vaddhati. [8] all three MSS. -gghanakaṁ. [9] Ck Cs abhiruhitvā. [10] Ck -tādīsu. [11] Cs -kaññā. [12] so all three MSS. [13] Ck Cs -khelā, Cv -kheḷā corrected to -kheḷa. [14] Ck vipphalapantiyo. [15] Cv apagatavattha. [16] Ck -sambandha-. [17] Cs Cv bhīyyo-. [18] Ck vippaṭividdhanānākuṇapa-. [19] Cv mahābhinikkhamaṇaṁ.

Ummāre sīsaṁ katvā nipanno Channo „ahaṁ ayyaputta Channo" ti āha. „Ahaṁ ajja mahābhinikkhamanaṁ[1] nikkhamitukāmo, ekaṁ me assaṁ kappehîti". So „sādhu devā" 'ti assabhaṇḍakaṁ gahetvā assasālaṁ gantvā gandhatelapadīpesu jalantesu sumanapaṭṭavitānassa[2] heṭṭhā ramaṇīye bhūmibhāge ṭhitaṁ Kanthakaṁ assarājānaṁ disvā „ajja mayā imam eva kappetuṁ vaṭṭatîti[3]" Kanthakaṁ kappesi. So kappiyamāno va aññāsi[4]: „ayaṁ kappanā atigāḷhā, aññesu divasesu uyyānakīḷādigamane kappanā viya na hoti, mayhaṁ ayyaputto ajja mahābhinikkhamanaṁ[5] nikkhamitukāmo bhavissatîti", tato tuṭṭhamānaso mahāhasitaṁ hasi[6]. So saddo sakalanagaraṁ pattharitvā gaccheyya. Devatā pana taṁ saddaṁ nirumhitvā[7] na kassaci sotuṁ adaṁsu. Bodhisatto pi kho Channaṁ pesetvā va „puttaṁ tāva passissāmîti" cintetvā nisinnapallaṁkato vuṭṭhāya Rāhulamātāya vasanaṭṭhānaṁ gantvā gabbhadvāraṁ vivari. Tasmiṁ khaṇe antogabbhe gandhatelappadīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnaṁ pupphānaṁ ammaṇamattena abhippakiṇṇasayane puttassa matthake hatthaṁ ṭhapetvā niddāyati. Bodhisatto ummāre pādaṁ[8] ṭhapetvā ṭhitako va oloketvā „sac' āhaṁ deviyā hatthaṁ apanetvā mama puttaṁ gaṇhissāmi devī pabujjhissatîti[9], evaṁ me gamanantarāyo bhavissatîti, Buddho hutvā va āgantvā passissāmîti" pāsādatalato otari. Yaṁ pana Jātakaṭṭhakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotîti" vuttaṁ taṁ sesaṭṭhakathāsu[10] n' atthi. Tasmā idam eva gahetabbaṁ. Evaṁ Bodhisatto pāsādatalā otaritvā assasamīpaṁ gantvā evam āha: „tāta Kanthaka, tvaṁ ajja ekarattiṁ maṁ[11] tāraya[12], ahaṁ taṁ nissāya Buddho hutvā sadevakaṁ lokaṁ tāressāmîti", tato ullaṁghitvā Kanthakassa piṭṭhiṁ abhirūhi[13]. Kanthako gīvato[14] paṭṭhāya āyāmena aṭṭhārasahattho hoti tadanucchavikena ubbedhena samannāgato thāmajavasampanno sabbaseto dhotasaṁkhasadiso. So sace haseyya[15] vā pādasaddaṁ kareyya vā[16] saddo sakalanagaraṁ avatthareyya, tasmā devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci suṇāti evaṁ hasitaṁsaddaṁ sannirumbhitvā[17] akkamaṇaakkamaṇapadavāre[18] hatthatalāni upanāmesuṁ. Bodhisatto assavarassa piṭṭhivaramajjhagato[19] Channaṁ

[1] C^v mahābhinikkhamanam. [2] C^s -paddha-. [3] C^s vaddhatīti. [4] C^k C^s aṁñāsi. [5] C^v mahābbhinikkhamanaṁ. [6] C^v mahāhesitaṁ hesi, C^s mahāhasitaṁ haṁsito corrected to -haṁsi. [7] C^k C^v nirumbhitvā. [8] C^k padam. [9] C^v pabujjhisātl. [10] C^k sesakaṭṭhakathāsu. [11] C^s man. [12] C^k tārāya, C^r tāraya corrected to tāraya. [13] C^k C^s abhirubi. [14] so all three MSS. [15] C^k hasseyya, C^v heseyya. [16] C^k C^v omit vā. [17] so all three MSS. [18] C^k akkamanaakkamana-, C^s akkamaṇaakkamana-. [19] C^k piṭṭhidvāramajjhagato, C^v piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhiṁ gāhāpetvā aḍḍharattasamaye mahādvārasamīpaṁ patto. Tadā pana rājā „evaṁ Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṁ vivaritvā nikkhamituṁ na sakkhissatīti" dvīsu dvārakavāṭesu ekekaṁ[1] purisasahassena vivaritabbaṁ kārāpesi. Bodhisatto thāmabalasampanno hatthigaṇanāya koṭisahassahatthīnaṁ balaṁ dhāreti purisagaṇanāya dasapurisakoṭisahassassa[2]. So cintesi: „sace dvāraṁ na avāpurīyati ajja Kanthakassa piṭṭhe nisinno va vāladhiṁ gahetvā ṭhitena Channena saddhiṁ yeva Kanthakaṁ ūrūhi[3] nippīḷetvā[4] aṭṭhārasahatthubbedhaṁ pākāraṁ uppatitvā atikkamissāmîti". Channo cintesi: „sace dvāraṁ na vivarīyati ahaṁ ayyaputtaṁ khandhe nisīdāpetvā Kanthakāṁ dakkhiṇahatthena kucchiyaṁ parikkhipanto upakacchantare katvā pākāraṁ uppatitvā atikkamissāmīti". Kanthako pi cintesi: „sace dvāraṁ na vivarīyati ahaṁ attano sāmikaṁ piṭṭhiyaṁ yathānisinnam eva Channena vāladhiṁ gahetvā ṭhitena saddhiṁ yeva ukkhipitvā pākāraṁ uppatitvā atikkamissāmîti". Sace dvāraṁ na avāpurīyittha yathācintitam eva tīsu janesu aññataro[5] sampādeyya. Dvāre adhivatthā devatā pana dvāraṁ vivari. Tasmiṁ yeva khaṇe Māro „Bodhisattaṁ nivattessāmîti" āgantvā ākāse ṭhito āha: „mārisa mā nikkhami, ito te sattame divase cakkaratanaṁ pātubhavissati, dvisahassaparittadīpaparivārānaṁ catunnaṁ mahādīpānaṁ rajjaṁ kāressasi, nivatta mārisā" 'ti āha. „Ko si tvan" ti. „Ahaṁ Vasavattīti", „Māra jānām' ahaṁ mayhaṁ cakkaratanapātubhāvaṁ, anatthiko 'haṁ rajjena, dasasahassilokadhātuṁ[6] unnādetvā Buddho bhavissāmîti" āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkaṁ vā vyāpādavitakkaṁ vā vihiṁsāvitakkaṁ vā cintitakāle jānissāmîti" otārāpekho chāyā viya anapagacchanto[7] anubandhi. Bodhisatto pi hatthagataṁ cakkavattirajjaṁ kheḷapiṇḍaṁ[8] viya anapekho chaḍḍetvā[9] mahantena sakkārena nagarā nikkhamitvā āsāḷhipuṇṇamāya[10] uttarāsāḷhanakkhatte[11] vattamāne nikkhamitvā ca puna nagaraṁ apaloketukāmo jāto, evañ ca pan' assa citte uppannamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakammaṁ katan" ti vadamānā viya mahāpaṭhavī[12] kulālacakkaṁ viya chijjitvā parivatti. Bodhisatto nagarābhimukho ṭhatvā nagaraṁ oloketvā tasmiṁ puthavippadese[13] Kanthakanivattanacetiyaṭṭhānaṁ dassetvā gantabbamaggābhimukhaṁ[14] Kanthakaṁ

[1] C^k C^v ekeka. [2] C^v dasapurisakoṭisahassānaṁ, C^s koṭisahassassa leaving out dasapurisa. [3] C^s ūruhi. [4] C^k C^s nippīletvā. [5] C^k C^s aṁñataro. [6] C^s C^v dasasahassī-. [7] C^k C^s anupagacchanto. [8] C^k C^s khela-. [9] C^k chaḍḍhetvā. [10] C^k āsālhi-, C^s asāḷhi-. [11] C^k uttarasālhanakkhattena, C^v uttarasāḷhanakkhatte. [12] C^k C^v mahāpaṭhavi. [13] C^k pathavi-. [14] C^s gantabbaṁ maggābhimukhaṁ, C^v gantabbamaggābhimukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena uḷārena sirisobhaggena. Tadā kir' assa devatā purato saṭṭhiṁ ukkāsahassāni dhārayiṁsu pacchato saṭṭhiṁ dakkhiṇapassato saṭṭhiṁ vāmapassato saṭṭhiṁ. Aparā devatā cakkavāḷamukhavaṭṭiyaṁ [1] aparimāṇā ukkā dhārayiṁsu, aparā devatā ca nāgasupaṇṇādayo [2] ca dibbehi gandhehi mālehi cuṇṇehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti, pāricchattakapupphehi c' eva ghanameghavuṭṭhikāle dhārāhi viya nabhaṁ nirantaraṁ ahosi. Dibbāni saṅgītāni [3] pavattanti, samantato aṭṭhaturiyāni saṭṭhituriyānîti aṭṭhasaṭṭhituriyasatasahassāni pavajjayiṁsu, samuddakucchiyaṁ meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyaṁ sāgaranigghosakālo viya vattati. Iminā sirisobhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten' eva tīṇi [4] rajjāni atikkamma tiṁsayojanamatthake Anomānāmanadītīraṁ pāpuṇi. „Kiṁ pana asso tatoparaṁ gantuṁ na sakkotîti". Nona sakkoti, so hi ekacakkavāḷagabbhaṁ [5] nābhiyā [6] ṭhitacakkassa nemivaṭṭiṁ maddanto viya antantena [7] caritvā pure pātarāsam eva āgantvā attano sampāditaṁ bhattaṁ bhuñjituṁ samattho. Tadā pana devatānāgasupaṇṇādīhi ākāse ṭhatvā ossaṭṭhehi gandhamālādīhi yāva ūruppadesā sañchannaṁ sarīraṁ ākaḍḍhitvā gandhamālājaṭaṁ [8] chindantassa atipapañco ahosi, tasmā tiṁsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto nadītīre ṭhatvā Channaṁ pucchi: „kin nāma ayaṁ [9] nadîti". „Anomā nāma devā" 'ti. „Amhākam pi pabbajjā anomā nāma bhavissatîti" paṇhiyā ghaṭṭento assassa saññaṁ [10] adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhausabhavitthāraya nadiyā pārimatīre aṭṭhāsi. Bodhisatto assapiṭṭhito oruyha rajatapaṭṭasadise [11] vālukāpuline [12] ṭhatvā Channaṁ āmantesi: „samma Channa, tvaṁ mayhaṁ ābharaṇāni c' eva Kanthakañ ca ādāya gaccha, ahaṁ pabbajissāmîti". „Aham pi deva pabbajissāmîti". Bodhisatto „na labbhā tayā pabbajituṁ, gaccha tvan" ti tikkhattuṁ paṭibāhitvā ābharaṇāni c' eva Kanthakañ ca paṭicchāpetvā [13] cintesi: „ime mayhaṁ kesā samaṇasāruppā na hontîti, añño Bodhisattassa kese chindituṁ yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmîti" dakkhiṇahatthena asiṁ gaṇhitvā vāmahatthena moliyā saddhiṁ cūḷaṁ [14] gahetvā chindi. Kesā dvaṅgulamattā [15] hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsaṁ allīyiṁsu, tesaṁ yāvajīvaṁ tad eva pamāṇaṁ ahosi, massuñ ca [16] tadanurūpaṁ ahosi. Puna kesamassuohāraṇakiccaṁ nāma nâhosi [17].

[1] Cs -vaḍḍhiyaṁ. [2] Cv nāgā-. [3] Cv saṁgītānī. [4] Cs tīni. [5] Cs cakkavāla-. [6] Cs nābhi. [7] Cs attantena. [8] Cs gandhamāla-. [9] Ck ayan. [10] Cs saññaṁ. [11] Cs rajapaddha-. [12] Cs Cv -puḷine. [13] Ck paṭicchādetvā. [14] Ck Cv cūlaṁ. [15] Cv dvaṁgula-. [16] Ck massuṁ ca, Cv massu ca. [17] Ck na hosi, Cv na hosi corrected to nāhosi.

Bodhisatto saha molinā cūḷaṁ[1] gahetvā „sac' ahaṁ Buddho bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu, no ce bhūmiyaṁ patatū" 'ti antalikkhe khipi, taṁ[2] cūḷāmaṇiveṭhanaṁ[3] yojanappamāṇaṁ ṭhānaṁ gantvā ākāse aṭṭhāsi. Sakko devarājā dibbacakkhunā oloketvā yojaniyaratanacaṁgoṭakena[4] sampaṭicchitvā Tāvatiṁsabhavane Cūḷāmaṇicetiyaṁ nāma patiṭṭhāpesi[5]:

272. „Chetvāna moliṁ varagandhavāsitaṁ
vehāsayaṁ ukkhipi aggapuggalo,
sahassanetto sirasā paṭiggahī[6]
suvaṇṇacaṁgoṭavarena Vāsavo" ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „imāni kāsikavatthāni mayhaṁ na samaṇasāruppānîti". Ath' assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako[7] Ghaṭīkāro[8] Mahābrahmā ekaṁ Buddhantaraṁ jaraṁ appattena mittabhāvena cintesi: „ajja me sahāyako mahābhinikkhamanaṁ[9] nikkhanto, samaṇaparikkhāraṁ assa gahetvā gacchissāmîti".

273. „Ticīvarañ ca patto ca
vāsi sūciñ ca bandhanaṁ
parissāvanena, aṭṭh' ete
yuttayogassa bhikkhuno" ti

ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṁ nivāsetvā uttamapabbajjāvesaṁ gaṇhitvā „Channa mama vacanena mātāpitunnaṁ ārogyaṁ vadehîti" uyyojesi. Channo Bodhisattaṁ vanditvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. Kanthako pana Channena saddhiṁ mantayamānassa Bodhisattassa vacanaṁ suṇanto ṭhatvā „n' atth' idāni mayhaṁ puna sāmino dassanan" ti cakkhupathaṁ vijahanto sokaṁ[10] adhivāsetuṁ asakkonto hadayena phalitena kālaṁ katvā Tāvatiṁsabhavane Kanthako nāma devaputto hutvā nibbatti. Channassa paṭhamaṁ eko va soko ahosi, Kanthakassa pana kālakiriyāya[11] dutiyena sokena pīḷito[12] rodanto paridevanto nagaraṁ agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā — tasmiṁ yeva padese Anūpiyaṁ[13] nāma ambavanaṁ atthi, tattha sattāhaṁ pabbajjāsukhena vītināmetvā —

[1] Cᵏ cūlaṁ. [2] Cᵏ naṁ. [3] Cᵏ Cˢ cūlā-. [4] so all three MSS. [5] Cᵏ patiṭṭhapesi. [6] Cˢ patiggahi. [7] Cᵏ -sahāyo. [8] Cˢ ghaṭikāro, Cᵛ ghaṭīkāra. [9] Cˢ Cᵛ -nikkhamaṇaṁ. [10] Cᵏ Cᵛ sotaṁ. [11] Cᵛ kālakiriyā. [12] Cᵏ Cˢ pilito. [13] all three MSS. anupiyaṁ.

ekadivasen' eva tiṁsayojanamaggaṁ padasā gantvā Rājagahaṁ[1] pāvisi, pavisitvā sapadānaṁ piṇḍāya cari. Sakalanagaraṁ Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena paviṭṭha-Rājagahaṁ viya Asurindena paviṭṭha-Devanagaraṁ viya ca saṁkhobhaṁ agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya carati, 'devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nām' eso[2]' ti na jānāmā“ 'ti ārocesuṁ. Rājā pāsādatale ṭhatvā Mahāpurisaṁ disvā acchariyabbhuto jāto purise āṇāpesi: „gacchatha bhaṇe vīmaṁsatha, sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāsena gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭhaviyaṁ nimujjitvā gamissati, sace manusso bhavissati yathāladdhaṁ bhikkhaṁ paribhuñjissatîti“. Mahāpuriso pi kho missakabhattaṁ saṁharitvā „alaṁ me[3] ettakaṁ yāpanāyā“ 'ti ñatvā paviṭṭhadvāren' eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhimukho nisīditvā āhāraṁ paribhuñjituṁ āraddho. Ath' assa antāni parivattitvā mukhena nikkhamanākārappattāni ahesuṁ. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunâpi adiṭṭhapubbatāya tena paṭikkūlāhārena aṭṭiyamāno[4] evaṁ attanā va attānaṁ ovadi: „Siddhattha tvaṁ sulabhaannapānakule tivassikagandhasālibhojanaṁ nānaggarasehi bhuñjanaṭṭhāne nibbattitvâpi ekaṁ paṁsukūlikaṁ[5] disvā 'kadā nu kho aham pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati[6] nu kho me so kālo' ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṁ nām' etaṁ karosîti“. Evaṁ attanā va attānaṁ ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṁ paribhuñji. Rājapurisā taṁ pavattiṁ disvā gantvā rañño ārocesuṁ. Rājā dūtavacanaṁ sutvā vegena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikaṁ gantvā iriyāpathasmiṁ yeva pasīditvā Bodhisattassa sabbaṁ issariyaṁ niyyādesi. Bodhisatto „mayhaṁ mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n' atthi, ahaṁ paramābhisambodhiṁ patthayanto nikkhanto“ ti. Rājā anekappakāraṁ yācanto pi tassa cittaṁ alabhitvā „addhā tvaṁ Buddho bhavissasi. Buddhabhūtena pana te paṭhamaṁ mama vijitaṁ āgantabban“ ti. Ayam ettha saṁkhepo, vitthāro pana „pabbajjaṁ kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā“ ti imaṁ Pabbajjāsuttaṁ saddhiṁ Aṭṭhakathāya[7] oloketvā veditabbo. Bodhisatto pi rañño paṭiññaṁ[8] datvā anupubbena cārikaṁ caramāno Āḷāraṁ ca Kālāmaṁ Uddakaṁ ca Rāmaputtaṁ upasaṁkamitvā samāpattiyo nibbattetvā „nâyaṁ maggo bodhiyā“ ti tam

---

[1] Cˢ Cᵛ rājagaham. [2] Cᶠ konāmoso. [3] Cᵏ ce. [4] Cˢ addhiyamāno. [5] Cˢ Cᵛ paṁsukulikaṁ. [6] Cᵏ bhavissasīti, Cˢ Cᵛ bhavissasi. [7] Cᵏ aṭṭhakathāyaṁ, Cˢ aṭṭhakathāyaṁ corrected to -kathāya. [8] Cˢ raṁño paṭiṁñaṁ.

pi samāpattibhāvanaṁ analaṁkaritvā sadevakassa lokassa attano thāmaviriyasandassanatthaṁ mahāpadhānaṁ padahitukāmo Uruvelaṁ gantvā „ramaṇīyo[1] vatâyaṁ bhūmibhāgo“ ti tatth' eva vāsaṁ upagantvā mahāpadhānaṁ padahi. Te pi Koṇḍañña-pamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhānīsu[2] bhikkhāya carantā tattha Bodhisattaṁ sampāpuṇiṁsu. Atha naṁ chabbassāni mahāpadhānaṁ padahantaṁ „idāni Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatîti“ pariveṇasammajjanādikāya[3] vattapaṭivattāya upaṭṭhahamānā santikāvacarā c' assa[4] ahesuṁ. Bodhisatto pi kho „koṭippattaṁ[5] dukkarakārikaṁ karissāmîti“ ekatilataṇḍulādīhi pi vītināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedaṁ akāsi, devatâpi lomakūpehi ojaṁ upasaṁharamānā paṭikkhipi[6]. Ath' assa tāya nirāhāratāya paramakasimānappattakāyassa[7] suvaṇṇavaṇṇo kāyo kāḷavaṇṇo[8] ahosi, dvattiṁsa Mahāpurisalakkhaṇāni[9] paṭicchannāni ahesuṁ. App-ekadā appāṇakaṁ[10] jhānaṁ jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaññībhūto[11] caṁkamanakoṭiyaṁ patati[12]. Atha naṁ ekaccā devatā „kālakato samaṇo Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro v' eso arahatan“ ti āhaṁsu. Tattha yāsaṁ „kālakato“ ti ahosi tā gantvā Suddhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākaṁ putto kālakato“ ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā[13]“ ti. „Buddho bhavituṁ nâsakkhi, padhānabhūmiyaṁ yeva patitvā kālakato“ ti. Idaṁ sutvā rājā „nâhaṁ saddahāmi, mama puttassa bodhiṁ appatvā kālakiriyā nāma n' atthîti“ paṭikkhipati[14]. „Kasmā pana rājā na saddahatîti“, Kāḷadevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamūle ca pāṭihāriyānaṁ diṭṭhattā. Puna Bodhisatte[15] saññaṁ[16] paṭilabhitvā uṭṭhite tā devatā āgantvā „ārogo[17] te mahārāja putto“ ti ārocenti. Rājā „jānām' ahaṁ puttassa amaraṇabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyaṁ karontassa ākāse gaṇṭhikaraṇakālo viya ahosi. So „ayaṁ dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotîti[18]“ oḷārikaṁ[19] āhāraṁ āhāretuṁ gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāraṁ āhari. Ath' assa dvattiṁsa Mahāpurisalakkhaṇāni pākatikāni ahesuṁ, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayaṁ chabbassāni dukkarakārikaṁ karonto pi sabbaññutaṁ paṭivijjhituṁ nâsakkhi, idāni

[1] Cs ramanīyo. [2] Ck Cv -dhānisu. [3] Ck Cs parivena. [4] Ck Cs cassā. [5] Cs koṭipattaṁ. [6] Cv parikkhipi. [7] Cs -kīsimāna-, Ck Cv -kasīmā-. [8] Ck Cv kālavaṇṇo. [9] Ck -lakkhanāni. [10] Ck Cs appānakaṁ. [11] Ck Cs visaṁñī-. [12] Cs omits this word, Ck patti. [13] so all three MSS.; add vā? [14] Ck paṭikkhipīti. [15] Ck Cs bodhisatto. [16] Ck Cs saṁñaṁ. [17] Ck ārogyo, Cs arogo. [18] Cv hoti. [19] Ck Cv olārikaṁ, Cs olārikaṁ corrected to oḷārikaṁ.

gāmādisu[1] piṇḍāya caritvā oḷārikaṁ[2] āhāraṁ āhariyamāno kiṁ sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhânto, sīsaṁ nahāyitukāmassa[3] ussāvabindutakkaṇaṁ viya amhākaṁ etassa santikā visesatakkaṇaṁ[4], kiṁ no iminā" ti Mahāpurisaṁ pahāya attano attano pattacīvaraṁ gahetvā aṭṭhārasayojanamaggaṁ gantvā[5] Isipatanaṁ pavisiṁsu. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṁ Senāninigame[6] Senānikuṭimbikassa gehe nibbattā Sujātā[7] nāma dārikā vayappattā ekasmiṁ nigrodharukkhe patthanaṁ akāsi: „sace samajātikaṁ kulagharaṁ gantvā paṭhamagabbhe puttaṁ labhissāmi anusaṁvaccharaṁ te satasahassapariccāgena balikammaṁ karissāmîti". Tassā sā patthanā samijjhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikaṁ karontassa chaṭṭhe vasse paripuṇṇe[8] Visākhapuṇṇamāya balikammaṁ[9] kātukāmā hutvā puretaraṁ dhenusahassaṁ Laṭṭhimadhukavane carāpetvā tāsaṁ khīraṁ pañca dhenusatāni pāyetvā tāsaṁ khīraṁ aḍḍhatiyânîti evaṁ yāva soḷasannaṁ dhenūnaṁ khīraṁ aṭṭha dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalatañ ca madhuratañ ca ojavantatañ[10] ca patthayamānā khīraparivattanaṁ nāma akāsi. Sā Visākhapuṇṇamadivase pāto va „balikammaṁ karissāmîti" rattiyā paccūsasamayaṁ paccuṭṭhāya tā aṭṭha dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṁ thanamūlaṁ nâgamaṁsu. Thanamūle pana navabhājanesu[11] upanītamattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattiṁsu. Taṁ acchariyaṁ disvā Sujātā sahatthen' eva khīraṁ gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen' eva aggiṁ katvā pacituṁ ārabhi[12]. Tasmiṁ pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā uṭṭhahitvā[13] dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphusitam pi bahi na patati[14], uddhanato appamattako pi dhūmo na uṭṭhahati. Tasmiṁ samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkhaṁ gaṇhiṁsu. Mahābrahmā chattaṁ dhāresi. Sakko alātāni[15] samānento aggiṁ jālesi. Devatā dvisahassadīpaparivāresu catusu mahādīpesu devānañ[16] ca manussānañ ca upakappanaojaṁ attano devānubhāvena daṇḍakabaddhaṁ madhupaṭalaṁ pīḷetvā[17] madhuṁ gaṇhamānā viya saṁharitvā tattha pakkhipiṁsu. Aññesu[18] hi[19] kālesu devatā kabaḷe kabaḷe ojaṁ pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyaṁ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivasen'

[1] C^v gāmanigamādisu. [2] C^k C^v olārikaṁ. [3] C^s nabbāyitukāmossa. [4] C^k C^s -takkanaṁ. [5] C^s gaṁtvā. [6] C^k -nigamo, C^v -nigamā. [7] C^k Sujā. [8] C^s C^v paripuṇṇa. [9] C^v parikammaṁ. [10] C^k ovachantañ, C^s ojavantañ, C^v ovajantatañ corrected to ojavantatañ. [11] C^k C^v -bhājane. [12] C^s ārabhī. [13] C^v vuṭṭhahitvā. [14] C^k patti, C^s pattī. [15] C^s ālātāni. [16] C^s devatānañ. [17] C^k piletvā, C^s pīletvā. [18] C^s aṁñesu. [19] C^k omits hi.

eva tattha attano pākaṭāni anekāni acchariyâni disvā Puṇṇadāsiṁ āmantesi: „amma Puṇṇe ajja amhākaṁ devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpaṁ acchariyaṁ nāma na diṭṭhapubbaṁ[1], vegena gantvā devaṭṭhānaṁ paṭijaggāhîti“. Sā „sādhu ayye“ ti tassā vacanaṁ sampaṭicchitvā turitaturitā rukkhamūlaṁ agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmiṁ rattibhāge pañca mahāsupine disvā pariganhanto „nissaṁsayenâhaṁ Buddho ajja bhavissāmîti“ katasanniṭṭhāno tassā rattiyā accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālaṁ āgamayamāno pāto va āgantvā tasmiṁ rukkhamūle nisīdi attano pabhāya sakalarukkhaṁ[2] obhāsayamāno. Atha kho sā Puṇṇā āgantvā addasa Bodhisattaṁ rukkhamūle pācīnalokadhātuṁ olokayamānaṁ nisinnaṁ, sarīrato c' assa nikkhantāhi pabhāhi sakalarukkhaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ disvā tassā etad ahosi: „ajja amhākaṁ devatā rukkhato oruyha sahatthen' eva balikammaṁ paṭicchituṁ nisinnā, maññe[3]“ ti ubbegapattā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam atthaṁ ārocesi[4]. Sujātā tassā vacanaṁ sutvā tuṭṭhamānasā hutvā „ajja dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītuṭṭhāne tiṭṭhāhîti“ dhītu anucchavikaṁ sabbālaṁkāraṁ adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvaṁ pāpuṇanadivase satasahassagghanikaṁ[5] suvaṇṇapātiṁ laddhuṁ vaṭṭati[6] tasmā sā „suvaṇṇapātiyaṁ pāyāsaṁ pakkhipissāmîti“ cittaṁ uppādetvā satasahassagghanikaṁ[7] suvaṇṇapātiṁ nīharāpetvā tattha pāyāsaṁ pakkhipitukāmā pakkabhājanaṁ āvajjesi. Sabbo pāyāso padumapattā udakaṁ viya vinivaṭṭitvā[8] pātiyaṁ patiṭṭhāsi, ekapātipūramatto va ahosi. Sā taṁ pātiṁ aññāya suvaṇṇapātiyā paṭikujjetvā[9] vasanena veṭhetvā sabbālaṁkārehi attabhāvaṁ alaṁkaritvā taṁ pātiṁ attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlaṁ gantvā Bodhisattaṁ oloketvā balavasomanassajātā rukkhadevatā ti saññāya[10] diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya onatonatā[11] gantvā sīsato thālaṁ otāretvā vivaritvā suvaṇṇabhiṁkārena gandhapupphavāsitaṁ udakaṁ gahetvā Bodhisattaṁ upagantvā aṭṭhāsi. Ghaṭīkāramahābrahmunā dinnamattikāpatto ettakaṁ addhānaṁ Bodhisattaṁ avijahitvā tasmiṁ khaṇe adassanaṁ gato. Bodhisatto pattaṁ apassanto dakkhiṇahatthaṁ pasāretvā udakaṁ sampaṭicchi. Sujātā sah' eva pātiyā pāyāsaṁ Mahāpurisassa hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātaṁ olokesi. Sā ākāraṁ sallakkhetvā „ayya mayā tumhākaṁ pariccattaṁ gaṇhitvā yathārucim gacchathā“ 'ti vanditvā „yathā mayhaṁ manoratho

---

[1] Ck Cs diṭṭhapubbā. [2] Cs Cv sakalaṁ rukkhaṁ. [3] Cs maṁñe. [4] Cs ārocesī.
[5] Cs -gghanikā. [6] Cs vaddhati [7] so all three MSS. [8] Cs vinivaddhitvā.
[9] Ck paṭikucchitvā. [10] Ck Cs saṁñāya. [11] Ck oṇato, Cs onatoṇatā.

nipphanno[1] evaṁ tumhākaṁ pi nippajjatū" 'ti vatvā satasahassagghanikāya[2] suvaṇṇapātiyā purāṇapaṇṇaṁ[3] viya anapekkhā hutvā pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnaṭṭhānā uṭṭhāya rukkhaṁ padakkhiṇaṁ[4] katvā pātiṁ ādāya Nerañjarāya tīraṁ gantvā anekesam[5] Bodhisattasahassānaṁ abhisambujjhanadivase otaritvā — nahānaṭṭhānaṁ Suppatiṭṭhitatitthaṁ nāma atthi, tassa[6] tīre pātiṁ ṭhapetvā otaritvā — nahātvā anekabuddhasatasahassānaṁ nivāsanaṁ arahaddhajaṁ nivāsetvā puratthābhimukho nisīditvā ekaṭṭhitālapakkappamāṇe[7] ekūnapaññāsa[8] piṇḍe katvā sabbaṁ appodakaṁ madhupāyāsaṁ paribhuñji. So eva hi 'ssa Buddhabhūtassa sattasattāhaṁ bodhimaṇḍe vasantassa ekūnapaññāsa[9] divasāni āhāro ahosi, ettakaṁ kālaṁ n' eva añño āhāro atthi na nahānaṁ na mukhadhovanaṁ na sarīravalañjo[10], jhānasukhena maggasukhena phalasukhen' eva vītināmesi. Taṁ pana pāyāsaṁ bhuñjitvā suvaṇṇapātiṁ gahetvā „sac' ahaṁ ajja Buddho bhavituṁ sakkhissāmi ayaṁ pāti[2] paṭisotaṁ gacchatu, no ce sakkhissāmi anusotaṁ gacchatū" 'ti vatvā pakkhipi. Sā sotaṁ chindamānā nadīmajjhaṁ gantvā majjhamajjhaṭṭhānen' eva javasampanno asso viya asītihatthamattaṭṭhānaṁ paṭisotaṁ gantvā ekasmiṁ āvatte nimujjitvā Kālanāgarājabhavanaṁ gantvā tiṇṇaṁ Buddhānaṁ paribhogapātiyo kili kilîti[11] rāvaṁ kārayamānā paharitvā tāsaṁ sabbaheṭṭhimā hutvā aṭṭhāsi. Kālo nāgarājā taṁ saddaṁ sutvā „hiyyo[12] eko Buddho nibbatti, puna ajja eko nibbatto" ti anekehi padasatehi[13] thutiyo vadamāno aṭṭhāsi. Tassa pana mahāpaṭhaviyā ekayojanatigāvutappamāṇaṁ nabhaṁ pūretvā ārohanakālo ajja vā hiyyo vā ti sadiso ahosi. Bodhisatto pi nadītīramhi supupphitasālavane divāvihāraṁ katvā sāyaṇhasamaye pupphānaṁ vaṇṭato muñcanakāle devatāhi alaṁkatena aṭṭhūsabhavitthārena[14] maggena sīho va vijambhamāno bodhirukkhābhimukho pāyāsi. Nāgayakkhasupaṇṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi pūjayiṁsu, dibbasaṁgītāni[15] pavattayiṁsu, dasasahassīlokadhātu[16] ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahosi. Tasmiṁ samaye Sotthiyo nāma tiṇahārako[17] tiṇaṁ ādāya paṭipathe āgacchanto Mahāpurisassa ākāraṁ ñatvā aṭṭha tiṇamuṭṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇaṁ gahetvā

[1] Ck nippanno. [2] so all three MSS. [3] Ck Cs purāna-. [4] Ck Cs padakkhinaṁ. [5] Cv aneka. [6] Cs tassā. [7] Ck -ppamāṇo, Cs -ppamāno. [8] Ck -pannāsa, Cs Cv -paṇṇāsa. [9] Cs -paṁñāsa. [10] Cv -valañjo. [11] Cs kiliti. [12] Cs bhiyyo, Cv bhīyyo corrected to hiyyo. [13] Cs padasantehi. [14] Cs -vitthārena corrected to -vitthāreṇa. [15] Cs -saṅgītāni. [16] Cs -dhātuṁ. [17] Ck tiṇakāreko, Cs tinahāraṁko.

bodhimaṇḍaṁ āruyha dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho aṭṭhāsi. Tasmiṁ khaṇe dakkhiṇacakkavālaṁ[1] osīditvā heṭṭhā avīcisampattaṁ viya ahosi, uttaracakkavālaṁ[2] ullaṁghitvā upari bhavaggappattaṁ viya ahosi. Bodhisatto „idaṁ sambodhiṁ pāpuṇanaṭṭhānaṁ na bhavissati, maññe[3]" ti padakkhiṇaṁ karonto pacchimadisābhāgaṁ gantvā puratthābhimukho aṭṭhāsi. Tato pacchimacakkavālaṁ[4] osīditvā heṭṭhā avīcisampattaṁ viya ahosi, puratthimacakkavālaṁ[4] ullaṁghitvā bhavaggappattaṁ viya ahosi, ṭhitaṭhitaṭṭhāne kir' assa nemivaṭṭapariyante akkante nābhiyā patiṭṭhitamahāsakaṭacakkaṁ viya mahāpaṭhavī onatunnatā[5] ahosi. Bodhisatto „idam[6] pi[7] sambodhiṁ[8] pāpuṇanaṭṭhānaṁ na bhavissati, maññe[3]" ti padakkhiṇaṁ karonto uttaradisābhāgaṁ gantvā dakkhiṇābhimukho aṭṭhāsi. Tato uttaracakkavālaṁ[4] osīditvā heṭṭhā avīcisampattaṁ viya ahosi, dakkhiṇacakkavālaṁ[4] ullaṁghitvā bhavaggappattaṁ viya ahosi. Bodhisatto „idam pi sambodhipāpuṇanaṭṭhānaṁ[9] na bhavissati, maññe[3]" ti padakkhiṇaṁ karonto puratthimadisābhāgaṁ gantvā pacchimābhimukho aṭṭhāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānaṁ pallaṁkaṭṭhānaṁ, taṁ n' eva-cchambhati[9] na kampati. Mahāsatto „idaṁ sabbabuddhānaṁ avijahitaacalaṭṭhānaṁ kilesapañjaraviddhaṁsanaṭṭhānan" ti ñatvā tāni tiṇāni agge gahetvā cālesi. Tāvad eva cuddasahattho pallaṁko ahosi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahiṁsu yathārūpaṁ sukusalo pi cittakāro vā potthakāro vā ālikhitum pi samattho n' atthi. Bodhisatto bodhikhandhaṁ[10] piṭṭhito katvā puratthimābhimukho daḷhamānaso hutvā „kāmaṁ[11] taco ca nahāru[12] ca aṭṭhi[13] ca avasussatu, upasussatu sarīre maṁsaḷohitaṁ, na tv-eva sammāsambodhiṁ appatvā imaṁ pallaṁkaṁ bhindissāmîti" asanisatasannipātenâpi abhejjarūpaṁ[15] aparājitapallaṁkaṁ ābhujitvā nisīdi. Tasmiṁ samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayhaṁ vasaṁ atikkamitukāmo, na dāni 'ssa atikkamituṁ dassāmîti" Mārabalassa santikaṁ gantvā etam atthaṁ ārocetvā Māraghosanaṁ nāma ghosāpetvā Mārabalaṁ ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, pacchato yāva cakkavālapariyantaṁ[15] katvā ṭhitā, uddhaṁ navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo

[1] C^v -vālaṁ. [2] C^v -vālaṁ. [3] C^s maṁñe. [4] C^v -vāḷaṁ. [5] C^k C^s oṇatuṇṇatā. [6] C^k C^v idaṁ. [7] C^k C^v omit pi. [8] C^s sambodhi. [9] so all three MSS. [10] C^s bodhikandhaṁ, C^k bodhikhaṇḍaṁ. [11] C^k kayaṁ. [12] C^k nahārū. [13] C^s C^v aṭṭhī. [14] C^k C^s abhejjarūpa, C^v abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṁ. [15] C^k C^v cakkavāḷa-.

yojanasahassato paṭṭhāya paṭhavīudrīyanasaddo[1] viya sūyati. Atha Māro devaputto diyaḍḍhayojanasatikaṁ[2] Girimekhalaṁ[3] nāma hatthiṁ abhirūhitvā[4] bāhusahassaṁ[5] māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya[6] pi Māraparisāya dve janā ekasadisakaṁ āvudhaṁ na gaṇhiṁsu, nānappakāravaṇṇā nānāppakāramukhā hutvā Mahāsattaṁ ajjhottharamānā[7] āgamiṁsu[8]. Dasasahassacakkavāle[9] devatā pana Mahāsattassa thutiyo vadamānā aṭṭhaṁsu. Sakko devarājā Vijayuttarasaṁkhaṁ dhamamāno aṭṭhāsi, so kira saṁkho vīsaṁhatthasatiko hoti, sakiṁ vātaṁ gāhāpetvā dhamanto[10] cattāro māse saddaṁ karitvā nissaddo hoti. Mahākālanāgarājā[11] atirekapadasatena vaṇṇaṁ vadanto aṭṭhāsi. Mahābrahmā setacchattaṁ dhārayamāno aṭṭhāsi. Mārabale[12] pana bodhimaṇḍaṁ upasaṁkamante upasaṁkamante tesaṁ eko pi ṭhātuṁ nâsakkhi, sammukhasammukhaṭṭhānen' eva[13] palāyiṁsu. Kālo[14] nāgarājā paṭhaviyaṁ nimujjitvā pañcayojanasatikaṁ Mañjerikanāgabhavanaṁ gantvā ubhohi hatthehi mukhaṁ pidahitvā nipanno. Sakko Vijayuttarasaṁkhaṁ piṭṭhiyaṁ katvā cakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[15] aṭṭhāsi. Mahābrahmā setacchattaṁ cakkavālakoṭiyam[16] ṭhapetvā Brahmalokam eva agamāsi. Ekadevatâpi ṭhātuṁ samattho nâhosi. Mahāpuriso ekako va nisīdi. Māro pi attano parisaṁ āha: „tātā, Suddhodanaputtena Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n' atthi, mayaṁ[17] sammukhā yuddhaṁ dātuṁ na sakkhissāma, pacchābhāgena dassāmā" 'ti. Mahāpuriso pi tīṇi passāni oloketvā sabbadevatānaṁ palātattā[18] suññā ti[19] addasa. Puna uttarapassena Mārabalaṁ ajjhottharamānaṁ[20] disvā „ayam ettako jano maṁ ekakaṁ sandhāya mahantaṁ vāyāmaṁ parakkamaṁ karoti, imasmiṁ ṭhāne mayhaṁ mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci ñātako n' atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayhaṁ dīgharattaṁ puṭṭhaparijanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakaṁ katvā pāramisatthen' eva paharitvā ayaṁ balakāyo mayā viddhaṁsetuṁ vaṭṭatîti[21]" dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi. Atha Māro devaputto „eten' eva Siddhatthaṁ palāpessāmîti" vātamaṇḍalaṁ samuṭṭhāpesi. Taṁ khaṇaṁ yeva puratthimādibhedā vātā samuṭṭhahitvā[22] aḍḍhayojanadviyojana-

[1] Cs -udriyana-, Ck -udāyana-. [2] Ck -santikaṁ. [3] Ck -lā. [4] Ck abhiruhitvā. [5] Ck bāhusahassa. [6] Ck asesāya. [7] Cs Cv ajjhottaramānā. [8] Cv agamiṁsu. [9] Cv -cakkavāḷe. [10] Cs dhammāno. [11] Cs Cv mahākāḷa-. [12] Ck Cs mārabalaṁ. [13] Cs -ṭhāneneva. [14] Cs kāḷo. [15] Cv cakkavāḷa-, Cs -mukhavaddhiyaṁ. [16] Ck Cv cakkavāla-. [17] Ck mayhaṁ. [18] Cv palātattā corrected to palāyitattā. [19] so all three MSS. instead of suññāni? [20] Cs Cv ajjhottaramānaṁ. [21] Cs vaddhatîti. [22] Cs samuṭṭhāhitvā, Cv samuṭṭhānā hutvā.

tiyojanappamāṇāni pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkādīni ummūletvā samantā gāmanigame cuṇṇavicuṇṇaṁ[1] kātuṁ samatthâpi Mahāpurisassa puññatejena vihatānubhāvā Bodhisattaṁ patvā cīvarakaṇṇamattam pi cāletuṁ nâsakkhiṁsu. Tato „udakena naṁ ajjhottharitvā māressāmîti" mahāvassaṁ samuṭṭhāpesi, tassânubhāvena uparūpari satapaṭalasahassapaṭalādibhedā valāhakā uṭṭhahitvā vassiṁsu, vuṭṭhidhārāvegena paṭhavi[2] chiddā ahosi, vanarukkhādīnaṁ uparibhāgena mahāogho āgantvā Mahāsattassa cīvare ussāvabinduṭṭhānamattam pi temetuṁ nâsakkhi. Tato pāsāṇavassaṁ samuṭṭhāpesi, mahantāni mahantāni pabbatakūṭāni dhūpayantāni pajjalantāni[3] ākāsenâgantvā Bodhisattaṁ patvā dibbamālāguḷabhāvaṁ[4] āpajjiṁsu. Tato paharaṇavassaṁ samuṭṭhāpesi, ekatodhārāubhatodhārāasisattikhurappādayo[5] dhūpayantā pajjalantā ākāsenâgantvā Bodhisattaṁ patvā dibbapupphāni ahesuṁ. Tato aṅgārakavassaṁ[6] samuṭṭhāpesi, kiṁsukavaṇṇā aṅgārā ākāsenâgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vikiriṁsu. Tato kukkuḷavassaṁ[7] samuṭṭhāpesi, accuṇho aggivaṇṇo[8] kukkuḷo[9] ākāsenâgantvā Bodhisattassa pādamūle candanacuṇṇaṁ hutvā nipati. Tato vālukavassaṁ[10] samuṭṭhāpesi, atisukhumavālukā dhūpayantā pajjalantā ākāsenâgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nipatiṁsu. Tato kalalavassaṁ samuṭṭhāpesi, taṁ 'kalalaṁ dhūpayantaṁ pajjalantaṁ ākāsenâgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbavilepanaṁ hutvā nipati. Tato „iminā bhiṁsetvā Siddhatthaṁ palāpessāmîti" andhakāraṁ samuṭṭhāpesi, taṁ caturaṅgasamannāgataṁ mahātamaṁ hutvā Bodhisattaṁ patvā suriyappabhāvihataṁ viya andhakāraṁ antaradhāyi. Evaṁ Māro imāhi navahi vātavassapāsāṇapaharaṇaṅgārakukkuḷavālikakalalandhakāravuṭṭhīhi[11] Bodhisattaṁ palāpetuṁ asakkonto „kiṁ bhaṇe tiṭṭhatha, imaṁ kumāraṁ gaṇhatha hanatha palāpethā" 'ti parisaṁ āṇāpetvā[12] sayam pi Girimekhalassa hatthino khandhe nisinno cakkāvudhaṁ[13] ādāya Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā „Siddhattha, uṭṭhahatha etasmā pallaṁkā, nâyaṁ tuyhaṁ pāpuṇāti, mayhaṁ eso pāpuṇātîti" āha. Mahāsatto tassa vacanaṁ sutvā avoca: „Māra, n' eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramatthapāramiyo, na pi pañcamahāpariccāgā pariccattā, na ñānatthacariyā[2] na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā[14], nâyaṁ pallaṁko tuyhaṁ

[1] Ck cuṇṇaṁvicuṇṇaṁ. -[2] so all three MSS. [3] Cs pajjalaṁtāni. [4] Cs -gula-. [5] Ck -satthi-. [6] Ck aṅgāravassaṁ, Cs aṁgāraka-. [7] Cs kukkula-. [8] Cs aggivaṇṇa. [9] Cs kukkulo. [10] Cs vāḷuka-. [11] -vālika-, so all three MSS. [12] Cs āṇāpetvā. [13] Cv Cs cakkāyudhaṁ. [14] Ck Cs puritā.

pāpuṇati, mayh' ev' eso pāpuṇātîti". Māro kuddho kodhavegaṁ asahanto Mahāpurisassa cakkāvudhaṁ[1] vissajjesi, tan tassa dasa pāramiyo āvajjentassa uparibhāge mālāvitānaṁ hutvā aṭṭhāsi. Taṁ kira khuradhāraṁ cakkāvudhaṁ aññadā tena kuddhena vissaṭṭhaṁ ekaghanapāsāṇe[2] thambhe vaṁsakaḷīre[3] viya chindantaṁ gacchati. Idāni pana tasmiṁ mālāvitānaṁ hutvā ṭhite avasesā Māraparisā „idāni pallaṁkato vuṭṭhāya palāyissatîti" mahantamahantāni selakūṭāni vissajjesuṁ, tāni pi Mahāpurisassa dasa pāramiyo āvajjentassa mālāguḷabhāvaṁ āpajjitvā[4] bhūmiyaṁ patiṁsu. Devatā cakkavāḷamukhavaṭṭiyaṁ[5] ṭhitā gīvaṁ pasāretvā sīsaṁ ukkhipitvā „naṭṭho vata bho Siddhatthakumārassa rūpaggappatto attabhāvo, kin nu kho karissatîti" olokenti. Tato Mahāpuriso „pūritapāramīnaṁ Bodhisattānaṁ abhisambujjhanadivase pattapallaṁkaṁ mayhaṁ pāpuṇātîti" vatvā ṭhitaṁ Māraṁ āha: „Māra tuyhaṁ dānassa dinnabhāve ko sakkhîti" āha. Māro „ime ettakā sakkhino" ti Mārabalābhimukhaṁ hatthaṁ pasāresi. Tasmiṁ khaṇe Māraparisāya[6] „ahaṁ sakkhī[7] ahaṁ sakkhîti" pavattasaddo paṭhavīudrīyanasaddasadiso[8] ahosi. Atha Māro Mahāpurisaṁ āha: „Siddhattha tuyhaṁ dānassa dinnabhāve ko sakkhîti". Mahāpuriso „tuyhaṁ tāva dānassa dinnabhāve sacetanā sakkhino, mayhaṁ pana imasmiṁ ṭhāne sacetano koci sakkhī[9] nāma n' atthi, tiṭṭhatu tāva me avasesattabhāvesu[10] dinnadānaṁ, Vessantarattabhāve pana ṭhatvā sattasatakamahādānassa tāva dinnabhāve ayaṁ acetanâpi ghanamahāpaṭhavī[11] sakkhîti" cīvaragabbhantarato dakkhiṇahatthaṁ abhinīharitvā „Vessantarattabhāve ṭhatvā mayhaṁ sattasatakamahādānassa dinnabhāve tvaṁ sakkhī na sakkhîti" mahāpaṭhavīabhimukhaṁ[12] hatthaṁ pasāresi. Mahāpaṭhavī „ahan te tadā sakkhîti" viravasatena viravasahassena viravasatasahassena Mārabalaṁ avattharamānā viya unnadi. Tato Mahāpurise „dinnan te Siddhattha mahādānaṁ uttamadānan" ti Vessantaradānaṁ sammasante sammasante diyaḍḍhayojanasatiko Girimekhalahatthi[13] jannukehi[14] patiṭṭhāsi. Māraparisā disāvidisā palāyi, dve ekamaggena gatā nāma n' atthi, sīsābharaṇāni c' eva nivatthavatthāni ca pahāya sammukhasammukhā disāhi yeva palāyiṁsu. Tato devasaṁghā palāyamānaṁ[15] Mārabalaṁ disvā

[1] Cv cakkāyudhaṁ. [2] Ck ekaghanapāsāno, Cs ekaghanapāsāne, Cv ekaghanapāsāṇe. [3] Cs -kalīre. [4] Ck apajjitvā, Cs āvajjitvā. [5] Cs cakkavāḷamukhavaddiyaṁ. [6] Ck Cs -parisā. [7] Ck Cs sakkhi. [8] Ck paṭhaviudriyana-, Cs paṭhavīudriyana-. [9] Ck Cs sakkhi. [10] Ck asesa-. [11] Cs -paṭhavī. [12] Cv -paṭhavi-. [13] so all three MSS. [14] Ck Cs jaṇṇukehi. [15] Ck phalāyamāna, Cv palāyamāna corrcted to palāyamānaṁ.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo, jayapūjaṁ karissāmā" 'ti nāgā nāgānaṁ supaṇṇā supaṇṇānaṁ devatā devatānaṁ brahmāno brahmānaṁ pesetvā gandhamālādihatthā Mahāpurisassa santikaṁ[1] bodhipallaṁkaṁ agamaṁsu. Evaṁ gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṁ
Mārassa ca pāpimato parājayo",
ugghosayuṁ bodhimaṇḍe pamoditā
jayaṁ tadā nāgagaṇā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṁ
Mārassa ca pāpimato parājayo",
ugghosayuṁ bodhimaṇḍe pamoditā
supaṇṇasaṁghâpi jayaṁ Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṁ
Mārassa ca pāpimato parājayo",
ugghosayuṁ bodhimaṇḍe pamoditā
jayaṁ tadā devagaṇā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṁ
Mārassa ca pāpimato parājayo",
ugghosayuṁ bodhimaṇḍe pamoditā
jayaṁ tadā brahmagaṇâpi tādino.

Avasesā dasasu cakkavālasahassesu[3] devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā nānappakārā thutiyo vadamānā aṭṭhaṁsu. Evaṁ dharamāne yeva suriye Mahāpuriso Mārabalaṁ vidhametvā cīvarūparipatamānehi[2] bodhirukkhaṁkurehi rattapavāḷadalehi[4] viya pūjayamāno[5] paṭhame yāme pubbenivāsañāṇaṁ majjhimayāme dibbacakkhuṁ visodhetvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde ñāṇaṁ otāresi. Ath' assa dvādasapadikaṁ paccayākāraṁ vaṭṭavivaṭṭavasena[6] anulomapaṭilomato sammasantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu[7] udakapariyantaṁ katvā dvādasakkhattuṁ saṁkampi. Mahāpurise[8] pana dasasahassilokadhātuṁ[7] unnādetvā aruṇuggamanavelāya sabbaññutañāṇaṁ[9] pa-

[1] Ck Cv santikā. [2] Cs cīvarupari-. [3] Cv cakkavāḷa-. [4] Cs -pavāla-. [5] so all three MSS. instead of pūjiyamāno. [6] Ck Cs vaddhavivaddhavasena. [7] Cs Cv dasasahassī-. [8] Ck mahāpuriso, Cs mahāpuriso corrected to mahāpurise. [9] Cs sabbaṁñūta-?, Cv sabbaññūtaṁ.

ṭivijjhante sakaladasasahassilokadhātu[1] alaṁkatapaṭiyattā ahosi. Pācīnacakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2] ussāpitānaṁ dhajānaṁ paṭākānaṁ raṁsiyo[3] pacchimacakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2] paharanti[4], tathā pacchimacakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2] ussāpitānaṁ[5] pācīnacakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2], uttaracakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2] ussāpitānaṁ dakkhiṇacakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2], dakkhiṇacakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2] ussāpitānāṁ uttaracakkavālamukhavaṭṭiyaṁ[2] paharanti, paṭhavitale[6] ussāpitānaṁ pana dhajānaṁ paṭākānaṁ Brahmalokaṁ āhacca aṭṭhaṁsu, Brahmaloke baddhānaṁ paṭhavitale[6] patiṭṭhahiṁsu, dasasahassacakkavāle[7] pupphūpagarukkhā pupphaṁ gaṇhiṁsu, phalūpagarukkhā phalapiṇḍibhārabharitā ahesuṁ, khandhesu khandhapadumāni pupphiṁsu, sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni[8], silātalāni bhinditvā uparūpari[9] sattasatta[10] hutvā daṇḍakapadumāni uṭṭhahiṁsu, dasasahassilokadhātu[11] vaṭṭetvā[12] vissaṭṭhamālāguḷā viya susanthatapupphasanthāro viya ca ahosi, cakkavālantaresu[13] aṭṭhayojanasahassalokantarikā sattasuriyappabhāya pi anobhāsitapubbā ekobhāsā ahesuṁ, caturāsītiyojanasahassagambhīro mahāsamuddo madhurodako ahosi, nadiyo na-ppavattiṁsu, jaccandhā rūpāni passiṁsu, jātibadhirā saddaṁ suṇiṁsu, jātipīṭhasappī[14] padasā gacchiṁsu, andubandhanādīni chinditvā patiṁsu. Evaṁ aparimāṇena sirivibhavena[15] pūjayamāne[16] nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññūtañāṇaṁ[17] paṭivijjhitvā sabbabuddhānaṁ avijahitaṁ udānaṁ udānesi:

278. „Anekajātisaṁsāraṁ
sandhāvissaṁ anibbisaṁ
gahakārakaṁ gavesanto,
dukkhā jāti punappunaṁ. (Dhpd. v. 153.)

279. Gahakāraka diṭṭho si,
puna gehaṁ na kāhasi,
sabbā te phāsukā bhaggā,
gahakūṭaṁ visaṁkhitaṁ,
visaṁkhāragataṁ[18] cittaṁ
taṇhānaṁ khayam ajjhagā“ ti. (Dhpd. v. 154)

---

[1] Cs Cv -dasasahassī-. [2] Cv -cakkavāḷa-, Ck -vaddhiyaṁ. [3] Ck Cs omit raṁsiyo. [4] Cs pahāranti. [5] Ck omits ussāpitānaṁ. [6] Cs paṭhavītale. [7] Ck Cv -cakkavāḷe. [8] Cv olambika-. [9] Cs uparupari. [10] Ck Cs sattasattā. [11] Cs Cv dasasahassī-. [12] Cs vaddhetvā. [13] Cs Cv cakkavāḷantaresu. [14] Ck Cs -pīṭhasappi. [15] Ck -vibhāvena. [16] so all three MSS. instead of pūjiyamāno. [17] Ck Cv sabbaññuta-?, Cs sabbaṁñuta-?. [18] Cs visaṁkāraṁgataṁ.

Iti Tusitapurato paṭṭhāya yāva ayaṁ bodhimaṇḍe sabbaññūtappatti[1] ettakaṁ ṭhānaṁ Avidūrenidānaṁ nāmā 'ti veditabbaṁ.

III. Santikenidāna.

Santikenidānaṁ pana „Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesāliyaṁ viharati Mahāvane kūṭāgārasālāyan" ti evaṁ „tesu tesu ṭhānesu viharanto tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne yeva labbhatîti" vuttaṁ, kinc' āpi evaṁ vuttaṁ atha kho pana tam pi ādito paṭṭhāya evaṁ veditabbaṁ. Udānaṁ udānetvā nisinnassa hi Bhagavato etad ahosi: „ahaṁ kappasatasahassādhikāni cattāri asaṁkheyyāni imassa pallaṁkassa kāraṇā sandhāviṁ[2], ettakaṁ me kālaṁ imass' eva pallaṁkassa kāraṇā alaṁkatasīsaṁ gīvāya chinditvā dinnaṁ, suañjitāni akkhīni hadayamaṁsaṁ ubbattetvā dinnaṁ, Jālikumārasadisā[3] puttā Kaṇhājinakumāri-sadisā dhītaro Maddidevi-sadisā[4] bhariyāyo ca paresaṁ dāsatthāya dinnā, ayaṁ me pallaṁko jayapallaṁko varapallaṁko ca, ettha me nisinnassa saṁkappā paripuṇṇā, na tāva ito vuṭṭhahissāmîti" anekakoṭisatasahassā samāpattiyo samāpajjanto sattāhaṁ tatth' eva nisīdi, yaṁ sandhāya „atho kho Bhagavā sattāhaṁ ekapallaṁkena[5] nisīdi[6] vimuttisukhapaṭisaṁvedîti". Ath' ekaccānaṁ devatānaṁ „ajjâpi nūna Siddhatthassa kattabbakiccaṁ atthi, pallaṁkasmiṁ hi ālayaṁ na vijahatîti" parivitakko udapādi. Satthā devatānaṁ vitakkaṁ ñatvā tāsaṁ vitakkaṁ vūpasamanatthaṁ vehāsaṁ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṁ dassesi. Mahābodhimaṇḍasmiṁ hi katapāṭihāriyañ[7] ca ñātisamāgame katapāṭihāriyañ ca Pāṭikaputtasamāgame[8] katapāṭihāriyañ ca sabbaṁ gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasadisaṁ ahosi. Evaṁ Satthā iminā pāṭihāriyena devatānaṁ vitakkaṁ vūpasametvā pallaṁkato īsakaṁ pācīnanissite uttaradisābhāge ṭhatvā „imasmim vata me pallaṁke sabbaññūtañāṇaṁ[9] paṭividdhan" ti cattāri asaṁkheyyāni kappasatasahassañ ca pūritānaṁ pāramīnaṁ phalādhigamaṭṭhānaṁ[10] pallaṁkaṁ animisehi akkhīhi olokayamāno sattāhaṁ vītināmesi. Taṁ ṭhānaṁ Animisacetiyan nāma jātaṁ. Atha pallaṁkassa ca ṭhitaṭṭhānassa ca antarā caṁkamaṁ māpetvā puratthimapacchimato āyate[11]

[1] Ck sabbaññuta-, Cs sabbaṁñuta-, Cv sabbaññūta-?. [2] Ck upasandhāviṁ. [3] Cs jālīyakumāra-. [4] Cs maddidevī-, Cv maddīdevi-. [5] Ck ekapallaṁke. [6] Cv nisīditvā. [7] Cs -pāṭihāriyaṁ, Cv -pāṭihāriyaṁ corrected to -pāṭihāriyañ. [8] Ck pāṭika- corrected to pāṭhika-. [9] Cs sabbaṁñuta-, Cv sabbaññuta-, Ck sabbaññūta-? [10] Ck phalādhigamana-. [11] Cs āyane, Ck āyatane?

ratanacaṁkame caṁkamanto sattāhaṁ vītināmesi. Taṁ ṭhānaṁ Ratanacaṁkamacetiyan nāma jātaṁ. Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanagharaṁ māpayiṁsu. Tattha pallaṁkena nisīditvā Abhidhammapiṭakaṁ visesato c' ettha [1] anantanayaṁ [2] samantapaṭṭhānaṁ vicinanto sattāhaṁ vītināmesi. Abhidhammikā panâhu: Ratanagharan [3] nāma ratanamayaṁ gehaṁ sattannaṁ pakaraṇānaṁ [4] sammasitaṭṭhānaṁ ratanagharan ti, yasmā pan' ettha ubho p' ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayam p' etaṁ gahetabbam eva. Tato paṭṭhāya pana taṁ ṭhānaṁ Ratanagharacetiyan nāma jātaṁ. Evaṁ bodhisamīpe yeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamūlā yena Ajapālanigrodho ten' upasaṁkami. Tatrâpi dhammaṁ vicinanto yeva vimuttisukhañ ca paṭisaṁvedento nisīdi. Tasmiṁ samaye Māro devaputto „ettakaṁ kālaṁ anubandhanto otārāpekkho [5] pi imassa kiñci khalitaṁ nâddasaṁ, atikkanto dāni esa mama vasan“ ti domanassappatto mahāmagge nisīditvā soḷasa kāraṇāni cintento bhūmiyaṁ soḷasa lekhā kaḍḍhi: „ahaṁ eso viya dānapāramiṁ na pūresiṁ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekaṁ lekhaṁ kaḍḍhi; tathā „ahaṁ eso viya sīlapāramiṁ nekkhammapāramiṁ paññāpāramiṁ viriyapāramiṁ khantipāramiṁ saccapāramiṁ adhiṭṭhānapāramiṁ mettāpāramiṁ upekhāpāramiṁ na pūresiṁ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti dasamaṁ lekhaṁ kaḍḍhi; „ahaṁ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyañāṇassa [6] paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṁ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamaṁ lekhaṁ kaḍḍhi; tathā „ahaṁ eso viya asādhāraṇassa āsayānusayañāṇassa [7] mahākaruṇāsamāpattiñāṇassa [8] yamakapāṭihīrañāṇassa [9] anāvaraṇañāṇassa sabbaññūtañāṇassa [10] paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṁ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti soḷasamaṁ lekhaṁ kaḍḍhi. Evaṁ imehi kāraṇehi mahāmagge [11] soḷasa lekhā ākaḍḍhamāno nisīdi. Tasmiṁ samaye Taṇhā Aratī Ragā ti tisso Māradhītaro „pitā no na paññāyati [12], kahaṁ nu kho etarahîti“ olokayamānā taṁ domanassappattaṁ bhūmiṁ likhamānaṁ disvā pitu santikaṁ gantvā „kasmâsi tāta dukkhī [13] domanasso“ ti pucchiṁsu. „Ammā [14], ayaṁ Mahāsamaṇo mayhaṁ vasaṁ atikkanto, ettakaṁ kālaṁ olokento otāram assa daṭṭhuṁ nâsakkhiṁ, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

[1] C^s cetta. [2] C^s anantanayanaṁ. [3] C^s -gharaṁ [4] C^s pakāraṇānaṁ. [5] C^k C^s otarāpekkho. [6] C^k -ñānassa. [7] C^s -ñānassa. [8] C^s -karuṇa-. [9] C^k -ñānassa. [10] C^s sabbaṁñuta-, C^k sabbaṁñūta-. [11] C^v -maggehi. [12] C^k C^s paṁñāyati. [13] C^k dukkhi. [14] C^k amma.

„Yadi evaṁ mā cintayittha, mayaṁ etaṁ attano vaśe katvā ādāya āgamissāmā“ 'ti. „Na sakkā ammā eso kenaci vase kātuṁ, acalāya saddhāya[1] patiṭṭhito eso puriso“ ti. „Tāta mayaṁ itthiyo nāma, idān' eva taṁ rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“ 'ti Bhagavantaṁ upasaṁkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā[2]“ 'ti āhaṁsu. Bhagavā n' eva tāsaṁ vacanaṁ manasi akāsi[3] na akkhīni[4] ummīletvā olokesi, anuttare upadhisaṁkhaye vimuttamānaso vivekasukhañ[5] ñeva anubhavanto nisīdi. Puna Māradhītaro „uccāvacā kho purisānaṁ adhippāyā, kesañci kumārikāsu pemaṁ hoti kesañci paṭhamavaye ṭhitāsu kesañci majjhimavaye ṭhitāsu kesañci pacchimavaye ṭhitāsu, yan nūna mayaṁ nānappakārehi palobheyyāmā“ 'ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena sataṁ sataṁ attabhāve abhinimminitvā[6] kumāriyo avijātā sakiṁ vijātā duvijātā majjhimitthiyo mahitthiyo ca hutvā chakkhattuṁ Bhagavantaṁ upasaṁkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“ 'ti āhaṁsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākāsi yathā taṁ anuttare[7] upadhisaṁkhaye vimutto. Keci[8] panâcariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evam evaṁ etā khaṇḍadantā palitakesā hontū 'ti adhiṭṭhāsîti, taṁ na gahetabbaṁ, na hi Satthā evarūpaṁ adhiṭṭhānaṁ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kiṁ disvā evaṁ vāyamatha, evarūpaṁ nāma avītarāgādīnaṁ purato kātuṁ vaṭṭati[9], Tathāgatassa pana rāgo pahīno[10] doso pahīno[10] moho pahīno[10]“ ti attano kilesappahānaṁ ārabbha

280. „Yassa jitaṁ nâvajīyati[11]
jitaṁ assa no yāti koci loke
tam Buddham anantagocaraṁ
apadaṁ kena padena nessatha; (Dhpd. v. 179.)

281. Yassa jālinī[12] visattikā
taṇhā n' atthi kuhiñci netave
taṁ Buddham anantagocaraṁ
apadaṁ kena padena nessathā“ 'ti (Dhpd. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammaṁ kathesi. Tā „saccaṁ kira no pitā avoca: 'Arahaṁ Sugato loke na rāgena

---

[1] C^k saddāya, C^v sabbāya. [2] C^s paricārācā. [3] C^s akāsī. [4] C^k na sakkhītini, C^v na cakkhīni. [5] C^v -sukhañ corrected to -sukhasañ, C^s -sukhaṁ. [6] C^v abhinimmiṇitvā. [7] C^k anuttaro. [8] C^s koci. [9] C^s vaddhati. [10] C^v pahīṇo. [11] C^k nāvajīyatī. [12] C^k C^v jālinī.

suvānayo'" ti ādīni vatvā pitu santikaṁ agamaṁsu. Bhagavâpi tattha sattāhaṁ vītināmetvā Mucalindaṁ agamāsi. Tattha sattāhaṁ vītināmetvā vaddalikāya uppannāya sītādipaṭibāhanatthaṁ[1] Mucalindena nāgarājena sattakkhattuṁ bhogehi parikkhitto asambādhaṁ gandhakuṭiyaṁ viharanto viya vimuttisukhaṁ paṭisaṁvediyamāno sattāhaṁ vītināmetvā rājāyatanaṁ upasaṁkami. Tatthâpi vimuttisukhapaṭisaṁvedī[2] yevā nisīdi. Ettāvatā sattasattāhāni paripuṇṇāni. Etth' antare[3] n' eva mukhadhovanaṁ na sarīrapaṭijagganaṁ na āhārakiccaṁ ahosi, jhānasukhena maggasukhena phalasukhen' eva ca vītināmesi. Ath' assa tasmiṁ sattasattāhamatthake ekūnapaññāsatime[4] divase tattha nisinnassa „mukhaṁ dhovissāmîti" cittaṁ udapādi. Sakko devānaṁ indo agadaharītakaṁ[5] āharitvā adāsi. Satthā taṁ paribhuñji, ten' assa sarīravalañjaṁ ahosi. Ath' assa Sakko yeva nāgalatādantakaṭṭhañ c' eva mukhadhovanaudakañ ca adāsi. Satthā taṁ dantakaṭṭhaṁ khāditvā Anotattadahe udakena mukhaṁ dhovitvā tatth' eva rājāyatanamūle nisīdi. Tasmiṁ samaye Tapassu-Bhallukā[6] nāma dve vāṇijā[7] pañcahi sakaṭasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesaṁ gacchantā attano ñātisālohitāya devatāya sakaṭāni sannirumhitvā[8] Satthu āhārasampādane[9] ussāhitā manthañ[10] ca madhupiṇḍikañ ca ādāya „patigaṇhātu[11] no bhante Bhagavā imaṁ āhāraṁ anukampaṁ upādāyā" 'ti Satthāraṁ upasaṁkamitvā aṭṭhaṁsu. Bhagavā pāyāsaṁ[12] paṭiggahaṇadivase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgatā hatthesu patigaṇhanti, kimhi nu kho ahaṁ patigaṇheyyan" ti cintesi. Ath' assa cittaṁ ñatvā catuhi[13] disāhi cattāro Mahārājāno indanīlamaṇimaye patte upanāmesuṁ. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavaṇṇaselamaye cattāro patte upanāmesuṁ. Bhagavā catunnam pi devaputtānaṁ anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari[14] ṭhapetvā „eko hotū" 'ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavaṭṭiyaṁ paññāyamānalekhā[15] hutvā majjhimena pamāṇena[16] ekattaṁ upagamiṁsu. Bhagavā tasmiṁ paccagghe selamaye patte āhāraṁ patigaṇhitvā paribhuñjitvā anumodanaṁ akāsi. Dve bhātaro vāṇijā Buddhañ ca Dhammañ ca saraṇaṁ

[1] Ck sītāpaṭi-, Cv sītāpaṭi- corrected to sītapaṭi-. [2] Ck vimuttisukhaṁpaṭisaṁvedi, Cv vimuttisukhaṁpaṭisaṁvedi corrected to -sukhapaṭi-. [3] ettantare. [4] Ck Cs -paṁñāsatime, Cv -paññāsatimeva. [5] so all three MSS. [6] Cv tapassū-. [7] Cs vānijā. [8] Cv sannirumbhitvā. [9] Ck āhāraṁsampādane. [10] Ck Cs matthañ. [11] Cv paṭigganhātu. [12] Cv pāyāsa. [13] so all three MSS. [14] Ck Cs uparupari. [15] Ck Cs paṁñāyamāna-. [16] Cv omits pamāṇena and adds antena ca, Ck panamāṇena corrected to pamāṇena, Cs pamānena.

gantvā dvevācikaupāsakā ahesuṁ. Atha tesaṁ „ekaṁ no bhante paricāritabbaṭṭhānaṁ dethā“ 'ti vadantānaṁ dakkhiṇahatthena attano sīsaṁ parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyaṁ patiṭṭhāpesuṁ. Sammāsambuddho pi kho tato uṭṭhāya puna Ajapālanigrodham eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Ath' assa tattha nisinnamattass' eva attanā adhigatassa dhammassa gambhīrattaṁ paccavekkhantassa Buddhānaṁ āciṇṇo[1] „adhigato kho my-āyaṁ[2] dhammo“ ti paresaṁ dhammaṁ adesetukammatākārappavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati[3] „nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko“ ti dasahi cakkavālasahassehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmuno[4] ādāya Satthu santikaṁ gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammaṁ, desetu Bhagavā bhante[5] dhamman“ ti ādinā nayena dhammadesanaṁ āyāci. Satthā tassa paṭiññaṁ[6] datvā „kassa nu kho ahaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyan“ ti cintento „Āḷāro paṇḍito, so imaṁ dhammaṁ khippaṁ ājānissatîti“ cittaṁ uppādetvā puna olokento tassa sattāhakālakatabhāvaṁ[7] ñatvā Uddakaṁ āvajjesi[8]. Tassâpi abhidosakālakatabhāvaṁ ñatvā „bahūpakārā[9] kho Pañcavaggiyā bhikkhū“ ti Pañcavaggiye ārabbha manasikāraṁ katvā „kahaṁ nu kho te etarahi viharantîti“ āvajjento „Bārāṇasiyaṁ Migadāye“ ti ñatvā „tattha gantvā dhammacakkaṁ pavattessāmîti“ katipāhaṁ bodhimaṇḍasamantā[10] yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsāḷhipuṇṇamāsiyaṁ Bārāṇasiṁ gamissāmîti“ cātuddasiyaṁ paccūsasamaye pabhātāya rattiyā kālass' eva pattacīvaraṁ ādāya aṭṭhārasayojanamaggaṁ paṭipanno antarāmagge Upakaṁ[11] nāma ājīvikaṁ disvā tassa attano Buddhabhāvaṁ ācikkhitvā taṁ divasaṁ yeva sāyaṇhasamaye[12] Isipatanaṁ agamāsi. Pañcavaggiyatherā Tathāgataṁ dūrato va āgacchantaṁ disvā „ayaṁ āvuso samaṇo Gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripuṇṇakāyo phītindriyo[13] suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulappasūto[14] kho pan' esa āsanābhihāraṁ arahati, ten' assa āsanamattaṁ paññāpessāmā[15]“ 'ti katikaṁ akaṁsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāraṁ jānanasamatthena ñāṇena „kin nu kho ime cintayiṁsū“ 'ti āvajjitvā cittaṁ aññāsi[16]. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

[1] C^s C^v ācinno. [2] C^s myayaṁ. [3] C^s C^v -patī. [4] C^k -sūyāma-. [5] C^v bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. [6] C^k C^s paṭimñaṁ. [7] C^k sattāhaṁ-. [8] C^s avajjesi. [9] C^s bahupakārā. [10] C^v bodhisāmantā. [11] C^s udakaṁ. [12] C^k sāyanha-. [13] C^k thiṇitindriyo corrected to thipitindriyo, C^v phītindriyo corrected to pītindriyo. [14] C^s -ppasuno. [15] C^k C^s paṁñā-. [16] C^k C^s aṁñāsi.

pharaṇasamatthaṁ mettacittaṁ saṁkhipitvā odissakavasena mettacittaṁ phari. Te Bhagavatā mettacittena phuṭṭhā[1] Tathāgate upasaṁkamante upasaṁkamante sakāya katikāya[2] saṇṭhātuṁ asakkontā abhivādanapaccuṭṭhānādīni[3] sabbakiccāni akaṁsu. Sambuddhabhāvaṁ pan' assa ajānamānā kevalaṁ nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā „mā bhikkhave Tathāgataṁ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, ahaṁ bhikkhave Tathāgato Sammāsambuddho" ti attano Buddhabhāvaṁ saññāpetvā[4] paññattavarabuddhāsane[5] nisinno Uttarasāḷhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi[6] Brahmakoṭīhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttaṁ desesi. Tesu Aññākoṇḍaññathero[7] desanānusārena[8] ñāṇaṁ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi Brahmakoṭīhi saddhiṁ sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthā tatth' eva vassaṁ upagantvā punadivase Vappatheraṁ ovadanto vihāre yeva nisīdi. Sesā cattāro piṇḍāya cariṁsu. Vappathero pubbaṇhe[9] yeva sotāpattiphalaṁ pāpuṇi. Eten' eva upāyena punadivase Bhaddiyatheraṁ punadivase Mahānāmatheraṁ punadivase Assajitheran ti sabbe sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā pañcamiyaṁ pakkhassa pañca pi jane sannipātetvā Anattalakkhaṇasuttantaṁ desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patiṭṭhahiṁsu. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayaṁ disvā taṁ rattibhāge nibbijjitvā gehaṁ pahāya nikkhantaṁ „ehi Yasā" 'ti pakkositvā tasmiṁ yeva rattibhāge sotāpattiphale[10] punadivase arahatte patiṭṭhāpetvā apare pi tassa sahāyake catupaṇṇāsa jane ehibhikkhupabbajjāya[11] pabbājetvā arahattaṁ[12] pāpesi. Evaṁ loke ekasaṭṭhiyā arahantesu jātesu Satthā vutthavasso[13] pavāretvā „caratha[14] bhikkhave cārikan" ti saṭṭhiṁ bhikkhū disāsu pesetvā sayaṁ Uruvelaṁ gacchanto antarāmagge Kappāsiyavanasaṇḍe tiṁsa jane Bhaddavaggiyakumāre vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttamo anāgāmī[15] ahosi. Te pi sabbe ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayaṁ Uruvelaṁ gantvā aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā Uruvelakassapādayo sahassajaṭilaparivāre tebhātikajaṭile vinetvā ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā Gayāsīse nisīdāpetvā Ādittapariyāyadesanāya arahatte[16] patiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bimbisārarañño dinnaṁ pa-

[1] Ck Cs puṭṭhā. [2] Cv vatikāya. [3] Cs -paccupaṭṭhānādīni. [4] Ck Cs saṁñāpetvā. [5] Cs paṁñatta-. [6] Cs aṭṭhārasamāsehi. [7] Cs aṁñakoṇḍaṁña-. [8] Cs -sāreṇa. [9] Ck pubbanhe. [10] Ck -phalesu. [11] Ck Cs ehibhikkhu, Cv bhāvena added instead of pabbajjāya. [12] Ck Cs arahatthaṁ. [13] Cs vuttavasso. [14] Cs carata. [15] Ck Cv anāgāmi. [16] Ck Cs arahante.

ṭiññaṁ[1] mocessāmîti" Rājagahanagarūpacāre Laṭṭhivanuyyānaṁ[2] agamāsi. Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato" ti sutvā dvādasanahutehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto Sattharaṁ upasaṁkamitvā cakkavicittatalesu suvaṇṇapaṭavitānaṁ viya pabhāsamudayaṁ vissajjentesu[3] Tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantaṁ nisīdi saddhiṁ parisāya. Atha kho tesaṁ brāhmaṇagahapatikānaṁ etad ahosi: „kin nu kho Mahāsamaṇo[4] Uruvelakassape brahmacariyaṁ carati udāhu Uruvelakassapo Mahāsamaṇe[5]" ti. Bhagavā tesaṁ cetasā cetoparivitakkam aññāya[6] theraṁ gāthāya ajjhabhāsi:

282. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggiṁ kisako vadāno,
pucchāmi taṁ Kassapa etam atthaṁ:
kathaṁ pahīnaṁ tava aggihuttan" ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṁ viditvā

283. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo câbhivadanti[7] yaññaṁ[8],
etaṁ malan ti upadhīsu ñatvā
tasmā na yiṭṭhe na hute araṁjin ti

imaṁ gāthaṁ vatvā attano sāvakabhāvappakāsanatthaṁ Tathāgatassa pādapiṭṭhe sīsaṁ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā, sāvako 'haṁ asmîti" vatvā ekatālaṁ dvitālaṁ titālan ti yāva sattatālappamāṇaṁ sattakkhattuṁ vehāsaṁ abbhuggantvā oruyha Tathāgataṁ vanditvā ekamantaṁ nisīdi. Taṁ pāṭihāriyaṁ disvā mahājano „aho mahānubhāvā Buddhā, evaṁ thāmagatadiṭṭhiko[9], nāma 'arahā' ti maññamāno Uruvelakassapo pi diṭṭhijālaṁ bhinditvā Tathāgatena damito" ti Satthu guṇakathaṁ yeva kathesi. Bhagavā „nâhaṁ idānim eva Uruvelakassapaṁ damemi, atīte pi esa mayā damito yevā" 'ti vatvā imissā aṭṭhuppattiyā Mahānāradakassapajātakaṁ kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi saddhiṁ sotāpattiphale patiṭṭhāsi, ekaṁ nahutaṁ upāsakattaṁ paṭivedesi.

[1] Ck Cs paṭimññaṁ. [2] Cv laṭṭhu-. [3] Cs vissajjantesu. [4] Cs mahāsamaṇe. [5] Ck Cv mahāsamaṇo, Cs mahāsamano corrected to -samaṇo. [6] Cs aṁññāya. [7] Cs cābivadanti, Cv cābhivadanti corrected to nābhivadanti. [8] Ck Cs yaṁñaṁ, Cv saññaṁ corrected to yaññaṁ [9] Ck Cv thāmaganadiṭṭhiko.

Rājā Satthu santike nisinno yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṁ gantvā svātanāya nimantetvā āsanā vuṭṭhāya Bhagavantaṁ padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. Punadivase yehi ca Bhagavā diṭṭho yehi ca adiṭṭho sabbe pi Rājagahavāsino aṭṭhārasakoṭisaṁkhā manussā Tathāgataṁ daṭṭhukāmā pāto va Rājagahato Laṭṭhivanaṁ agamaṁsu. Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalaṭṭhivanuyyānaṁ nirantaraṁ puṭaṁ[1] ahosi. Mahājano Dasabalassa rūpaggappattaṁ attabhāvaṁ passanto tittiṁ kātuṁ nâsakkhi. Vaṇṇabhū[2] nām' esā, evarūpesu hi ṭhānesu Tathāgatassa lakkhaṇānubyañjanādippabhedā[3] sabbâpi rūpakāyasiriṁ[4] vaṇṇetabbā. Evaṁ rūpaggappattaṁ Dasabalassa sarīraṁ passamānena mahājanena nirantaraṁ puṭe[5] uyyāne ca magge ca ekabhikkhussâpi nikkhamanokāso nâhosi. Taṁ divasaṁ kira „Bhagavā chinnabhatto bhaveyya, taṁ mā ahosîti“ Sakkassa nisinnāsanaṁ uṇhākāraṁ dassesi. So āvajjamāno taṁ kāraṇaṁ ñatvā māṇavakavaṇṇaṁ[6] abhinimminitvā[7] Buddha-Dhamma-Saṁgha-paṭisaṁyuttathutiyo[8] vadamāno Dasabalassa purato otaritvā devānubhāvena[9] okāsaṁ katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi vippamuttehi[10]
siṅgīnikkhasavaṇṇo Rājagahaṁ pāvisi Bhagavā.

285. 286. Mutto muttehi -pe-. Tiṇṇo tiṇṇehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammavidū[11] dasahi c' upeto
so dasasataparivāro Rājagaham[12] pāvisi Bhagavā“ ti

imāhi gāthāhi Satthu vaṇṇaṁ vadamāno purato pāyāsi. Mahājano māṇavakassa[13] rūpasiriṁ disvā „ativiya abhirūpo ayaṁ māṇavako[14], na kho pan' amhehi diṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayaṁ māṇavako[15], kassa vā ayan“ ti āha. Taṁ sutvā māṇavo[16]

288. Yo dhīro sabbadhī danto Buddho appaṭipuggalo
arahaṁ sugato loke tassâhaṁ paricārako[17]“ ti

gāthaṁ āha. Satthā Sakkena katokāsaṁ maggaṁ paṭipajjitvā

[1] Ck puṭhaṁ, Cv puṭhaṁ corrected to puṭaṁ. [2] so all three MSS., instead of vaṇṇabhūmi? [3] Cs lakkhaṇanuvyañjaṇadi-, Cv lakkhaṇānubbyañjanādi-. [4] so all three MSS., instead of -sirī? [5] Cv phuṭe. [6] Cs māna-. [7] Cv abhinimminitvā. [8] Ck -parisaṁyutta-, Cs -paṭisaṁyukta-, Cv -paṭisaṁyutte-. [9] Cs devatānubhāvena. [10] Cv vippamutto vippamuttehi. [11] Cs -vidu. [12] so all three MSS. [13] Cs Cv mānavakassa. [14] Cv mānavako. [15] Cs Cv mānavako. [16] Cv mānavo. [17] Cs parivārako.

bhikkhusahassaparivuto Rājagahaṁ[1] pāvisi. Rājā buddhapamukhassa saṁghassa mahādānaṁ datvā „ahaṁ bhante tīṇi[2] ratanāni vinā vattituṁ na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikaṁ āgamissāmi, Laṭṭhivanuyyānañ ca nāma atidūre idaṁ[3] pan' amhākaṁ Veḷuvanaṁ nāma uyyānaṁ nâtidūre, gamanāgamanasampannaṁ buddhārahaṁ senāsanaṁ idaṁ me Bhagavā patigaṇhatū'" ti suvaṇṇabhiṁkārena[4] pupphagandhavāsitamaṇivaṇṇaudakaṁ ādāya Veḷuvanuyyānaṁ pariccajanto Dasabalassa hatthe udakaṁ pātesi. Tasmiṁ ārāmapaṭiggahaṇe[5] Buddhasāsanassa mūlāni otiṇṇânîti mahāpaṭhavī[6] kampi. Jambudīpasmiṁ[7] hi ṭhapetvā Veḷuvanaṁ aññaṁ[8] paṭhaviṁ kampetvā gahitasenāsanaṁ nāma n' atthi. Tambapaṇṇidīpe pi ṭhapetvā Mahāvihāraṁ aññaṁ paṭhaviṁ kampetvā gahitasenāsanaṁ nāma n' atthi. Satthā Veḷuvanārāmaṁ paṭiggahetvā rañño anumodanaṁ katvā uṭṭhāyâsanā bhikkhusaṁghaparivuto Veḷuvanaṁ agamāsi. Tasmiṁ kho pana samaye Sāriputto ca Moggallāno cā 'ti dve paribbājakā Rājagahaṁ upanissāya viharanti amataṁ pariyesamānā. Tesu Sāriputto Assajitheraṁ piṇḍāya paviṭṭhaṁ disvā pasannacitto payirupāsitvā „ye dhammā hetuppabhavā" ti gāthaṁ sutvā sotāpattiphale patiṭṭhāya sahāyakassa Moggallānaparibbājakassâpi taṁ eva gāthaṁ abhāsi. So pi sotāpattiphale patiṭṭhahi. Te ubho pi Sañjayaṁ oloketvā attano parisāya saddhiṁ Satthu santike pabbajiṁsu. Tesu Mahāmoggallāno sattāhena arahattaṁ pāpuṇi Sāriputtatthero addhamāsena, ubho pi ca ne Satthā aggasāvakaṭṭhāne ṭhapesi. Sāriputtattherena arahattapattadivase yeva sāvakasannipātam akāsi. Tathāgate pana tasmiñ[9] ñeva Veḷuvanuyyāne viharante Suddhodanamahārājā „putto kira me chabbassāni dukkarakārikaṁ caritvā paramābhisambodhiṁ patvā pavattavaradhammacakko Rājagahaṁ nissāya Veḷuvane viharatîti" sutvā aññataraṁ[10] amaccaṁ āmantesi: „ehi bhaṇe purisasahassaparivāro Rājagahaṁ gantvā mama vacanena 'pitā vo Suddhodanamahārājā daṭṭhukāmo' ti vatvā puttam me[11] gaṇhitvā ehîti" āha. So „evaṁ devā" 'ti rañño vacanaṁ sirasā sampaṭicchitvā purisasahassaparivāro khippam eva saṭṭhiyojanamaggaṁ gantvā Dasabalassa catuparisamajjhe nisīditvā dhammadesanavelāya vihāraṁ pāvisi. So „tiṭṭhatu tāva rañño[12] pahitasāsanan" ti parisante ṭhito Satthu dhammadesanaṁ sutvā yathāṭhito va saddhiṁ purisasa-

[1] so all three MSS. [2] Cs tini. [3] Cs idaṁ. [4] Ck suvannabhiṁkārena, Cs suvaṇṇabhiṁkāreṇa. [5] Cs -gahaṇe. [6] Ck Cv -paṭhavi. [7] Ck jambudīpasmim. [8] Ck Cs aṁñaṁ. [9] Ck Cs tasmiṁ. [10] Ck Cs aṁñataraṁ. [11] Ck puttameva. [12] Cs raṁño.

hassena arahattaṁ patvā pabbajjaṁ yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti hatthaṁ pasāresi. Sabbe taṁ khaṇaṁ yeva iddhimayapattacīvaradharā vassasatikatherā viya ahesuṁ. Arahattaṁ pattakālato paṭṭhāya pana ariyā nāma majjhattā[1] va hontîti rañño pahitasāsanaṁ Dasabalassa na kathesi. Rājā „n' eva gatako va[2] āgacchati na sāsanaṁ sūyatîti“ „ehi bhaṇe tvaṁ gacchā“ 'ti ten' eva niyāmena aññaṁ[3] amaccaṁ pesesi. So pi gantvā purimanayen' eva saddhiṁ parisāya arahattaṁ patvā tuṇhī[4] ahosi. Rājā eten' eva niyāmena purisasahassaparivāre nava[5] amacce pesesi. Sabbe attano kiccaṁ niṭṭhapetvā tuṇhī bhūtā tatth' eva vihariṁsu. Rājā sāsanamattakam pi āharitvā ācikkhantaṁ alabhitvā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabhāvena[6] sāsanamattam pi na paccāhariṁsu, ko nu kho me vacanaṁ karissatîti“ sabbaṁ rājabalaṁ olokento Kāḷudāyiṁ addasa. So kira rañño[7] sabbatthasādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhiṁ ekadivase jāto sahapaṁsukīḷito[8] sahāyo. Atha naṁ rājā āmantesi: „tāta Kāḷudāyi, ahaṁ mama puttaṁ passitukāmo nava purisasahassāni pesesiṁ, ekapuriso pi āgantvā sāsanamattaṁ ārocetvâpi n' atthi, dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṁ jīvamāno va puttaṁ daṭṭhuṁ icchāmi, sakkhissati[9] nu kho me puttaṁ dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajituṁ labhissāmîti“. „Tāta tvam pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṁ puttaṁ dassehîti“. So „sādhu devā“ 'ti rañño[7] sāsanaṁ ādāya Rājagahaṁ gantvā Satthu dhammadesanavelāya parisapariyante ṭhito dhammaṁ sutvā saparivāro arahattaphalaṁ patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi[10]. Satthā Buddho hutvā paṭhamaṁ antovassaṁ Isipatane vasitvā vutthavasso[11] pavāretvā Uruvelaṁ gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātikajaṭile vinetvā bhikkhusahassaparivāro Phussamāsapuṇṇamāya Rājagahaṁ gantvā dve māse vasi. Ettāvatā Bārāṇasito nikkhantassa[12] pañca māsā jātā, sakalo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattaṭṭhadivasā vītivattā. So Phaggunipuṇṇamāsiyaṁ[13] cintesi: „atikkanto hemanto, vasantasamayo anuppatto, manussehi sassādīni uddharitvā sammukhaṭṭhāne maggā dinnā, haritatiṇasañchannā[14] paṭhavī, supupphitā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā maggā, kālo Dasabalassa ñātisaṁgaham kātun“ ti. Atha Bhagavantaṁ upasaṁkamitvā

[1] C^s majjattā. [2] C^v ca. [3] C^s aññaṁ. [4] C^k tuṇhi. [5] C^k naca, C^s neva. [6] C^v sinehābhāvena. [7] C^s raṁño. [8] C^k -kīlito. [9] so all three MSS., instead of sakkhissasi? [10] C^v ehibhikkhū patiṭṭhāsi. [11] C^s vuttavasso. [12] C^k C^s nikkhamantassa. [13] C^v phagguṇa-. [14] C^k C^s -sañjanno.

289. „Aṅgārino[1] dāni dumā bhadante
phalesino chadanaṁ vippahāya,
te accimanto va pabhāsayanti.
samayo Mahāvīra bhagī rasānaṁ.

290. Nâtisītaṁ nâtiuṇhaṁ nâtidubbhikkhachātakaṁ[2],
saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmunîti"

satthimattāhi[3] gāthāhi Dasabalassa kulanagaragamanatthāya gamanavaṇṇaṁ vaṇṇesi. Atha naṁ Satthā „kin nu kho Udāyi madhurassarena gamanavaṇṇaṁ vaṇṇesîti" āha. „Bhante tumhākaṁ pitā Suddhodanamahārājā passitukāmo, karotha ñātakānaṁ saṁgahan[4]" ti. „Sādhu Udāyi. karissāmi ñātakānaṁ saṁgahaṁ. bhikkhusaṁghassa ārocehi, gamiyavattaṁ pūressantîti". „Sādhu bhante" ti thero ārocesi. Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsīnaṁ[5] kulaputtānaṁ dasahi sahassehi Kapilavatthuvāsīnaṁ dasahi sahassehîti sabbeh' eva vīsatisahassehi khīṇāsavabhikkhūhi parivuto Rājagahā nikkhamitvā divase divase[6] yojanaṁ gacchati. „Rājagahato saṭṭhiyojanaṁ Kapilavatthuṁ dvīhi[7] māsehi pāpuṇissāmîti" aturitacārikaṁ pakkāmi. Thero pi „Bhagavato nikkhantabhāvaṁ rañño[8] ārocessāmîti" vehāsaṁ abbhuggantvā rañño[8] nivesane pātur ahosi. Rājā theraṁ disvā tuṭṭhacitto mahārahe pallaṁke nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattaṁ pūretvā adāsi. Thero uṭṭhāya gamanākāraṁ dassesi. „Nisīditvā bhuñjathā" 'ti. „Satthu santikaṁ gantvā bhuñjissāmi mahārājā" 'ti. „Kahaṁ pana Satthā" ti. „Vīsatibhikkhusahassaparivāro tumhākaṁ dassanatthāya cārikaṁ nikkhanto mahārājā" 'ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: „tumhe imaṁ paribhuñjitvā yāva mama putto imaṁ nagaraṁ pāpuṇāti tāv' assa ito va piṇḍapātaṁ pariharathā" 'ti. Thero adhivāsesi. Rājā theraṁ parivisitvā pattaṁ gandhacuṇṇena ubbaṭṭetvā uttamabhojanassa pūretvā „Tathāgatassa dethā" 'ti therassa hatthe patiṭṭhāpesi. Thero sabbesaṁ passantānaṁ[9] yeva pattaṁ ākāse khipitvā sayam pi vehāsaṁ abbhuggantvā piṇḍapātaṁ āharitvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthā taṁ paribhuñji. Eten' upāyena thero divase divase āhari. Satthâpi antarāmagge rañño[10] yeva piṇḍapātaṁ paribhuñji. Thero pi bhattakiccāvasāne divase divase[11] „ajja ettakaṁ Bhagavā āgato, ajja ettakan"

[1] C^v aṅgārino corrected to agārino. [2] C^s C^v -jātakaṁ. [3] C^s saṭṭhimantāhi. [4] C^s saṅgahan. [5] C^s aṁga-. [6] C^s omits one divase. [7] C^k C^v dīhi. [8] C^s raṁño. [9] C^k pasannānaṁ, C^s passaṁtānaṁ. [10] C^s raṁño. [11] C^k omits one divase.

ti buddhaguṇapaṭisaṁyuttāya ca kathāya sakalarājakulaṁ Satthu dassanaṁ vinā yeva Satthari sañjātappasādaṁ akāsi. Ten' eva naṁ Bhagavā „etadaggaṁ[1] bhikkhave mama sāvakānaṁ bhikkhūnaṁ[2] kulappasādakānaṁ yadidaṁ Kāḷudāyîti" etadagge ṭhapesi. Sākiyâpi kho anuppatte Bhagavati „amhākaṁ ñātiseṭṭhaṁ passissāmā" 'ti sannipatitvā Bhagavato vasanaṭṭhānaṁ vīmaṁsamānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇīyo[3]" ti sallakkhetvā tattha sabbaṁ paṭijagganavidhiṁ kāretvā gandhapupphahatthā paccuggamanaṁ karontā sabbālaṁkārapatimaṇḍite daharadahare[4] nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamaṁ pahiṇiṁsu[5], tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesaṁ anantaraṁ[6] sāmaṁ gandhapupphacuṇṇādīhi pūjayamānā Bhagavantaṁ gahetvā Nigrodhārāmam eva agamaṁsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānajātikā mānatthaddhā. Te „Siddhatthakumāro amhehi daharataro amhākaṁ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā" ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṁsu: „tumhe vandatha, mayaṁ tumhākaṁ piṭṭhito nisīdissāmā" 'ti. Tesu evaṁ nisinnesu Bhagavā tesaṁ ajjhāsayam oloketvā „na maṁ ñātayo vandanti, handa dāni ne vandāpessāmîti" abhiññāpādakajjhānaṁ[7] samāpajjitvā vuṭṭhāya ākāsaṁ abbhuggantvā tesaṁ sīse pādapaṁsuṁ okiramāno viya Gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasadisaṁ pāṭihāriyaṁ akāsi. Rājā taṁ[8] acchariyaṁ disvā āha: „Bhagavā tumhākaṁ jātadivase Kāḷadevalassa vandanatthaṁ upanītānaṁ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake patiṭṭhite disvāpi ahaṁ tumhe vandiṁ, ayam me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānaṁ vo jambucchāyāya aparivattanaṁ disvâpi pāde vandiṁ, ayaṁ me dutiyā[9] vandanā, idāni imaṁ adiṭṭhapubbaṁ pāṭihāriyaṁ disvâpi tumhākaṁ pāde vandāmi, ayaṁ me tatiyā vandanā" ti. Rañño[10] pana vandite Bhagavantaṁ avanditvā ṭhātuṁ samattho nāma eko Sākiyo pi nâhosi, sabbe vandiṁsu yeva. Iti Bhagavā ñātake vandāpetvā ākāsato otaritvā paññatte[11] āsane nisīdi. Nisinne Bhagavati sikhāppatto ñātisamāgamo ahosi. Sabbe ekaggacittā hutvā nisīdiṁsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṁ vassi, tambavaṇṇaṁ udakaṁ heṭṭhā viravantam gacchati, temitukāmo va temeti, atemitukāmassa sarīre udabindumatto pi na patati. Taṁ disvā sabbe acchariyabbhutacittajātā „aho acchariyaṁ aho abbhutan" ti kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ. Satthā „na

[1] Ck Cv etadaggam. [2] Cs bhikkhunaṁ. [3] Cs rammaṇīyo. [4] Cv dahare dahare. [5] Cs pahiniṁsu. [6] Cs anaṁtaraṁ. [7] Ck Cs abhiṁñā-. [8] Ck Cs naṁ. [9] Ck dutiya. [10] Cs raṁño. [11] Cs paṁñatte.

idāni eva mayhaṁ ñātisamāgame pokkharavassaṁ vassati, atīte pi vassîti" imissā aṭṭhuppattiyā Vessantarajātakaṁ kathesi. Dhammadesanaṁ sutvā sabbe uṭṭhāya vanditvā pakkamiṁsu, eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve amhākaṁ bhikkhaṁ gaṇhathā" 'ti vatvā gato nāma n' atthi. Satthā punadivase vīsatisahassabhikkhuparivuto Kapilavatthuṁ piṇḍāya pāvisi. Taṁ na koci gantvā nimantesi vā pattaṁ vā aggahesi. Bhagavā indakhīle ṭhito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulanagare piṇḍāya cariṁsu, kiṁ uppaṭipāṭiyā issarajanānaṁ gharāni agamaṁsu[1] udāhu sapadānacārikaṁ cariṁsū" 'ti. Tato ekabuddhassâpi uppaṭipāṭiyā gamanaṁ adisvā[2] „mayâpi dāni ayam eva vaṁso ayaṁ me paveṇi[3] paggahetabbā, āyatiñ ca me sāvakâpi mamañ[4] ñeva anusikkhantā piṇḍacāriyavattaṁ paripūressantîti" koṭiyaṁ niviṭṭhagehato paṭṭhāya sapadānaṁ[5] piṇḍāya cari. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratîti" dvibhūmakatibhūmakādisu[6] pāsādesu sīhapañjare vivaritvā mahājano dassanavyāvaṭo ahosi. Rāhulamātâpi devī[7] „ayyaputto kira imasmiṁ yeva nagare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā[8] idāni kesamassuṁ ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahattho piṇḍāya carati, sobhati nu kho" ti sīhapañjaraṁ vivaritvā olokayamānā Bhagavantaṁ nānāvirāgasamujjalāya sarīrappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā vyāmappabhāparikkhepasamupabbūḷhāya[9] asītānubyañjanāvabhāsitāya[10] dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitāya anopamāya Buddhasiriyā virocamānaṁ disvā

291. „Siniddhanīlamudukuñcitakeso
suriyasunimmalatalābhinalāṭo
yuttatuṅgamudukāyatanāso
raṁsijālavitato narasīho" ti

evamādikāhi aṭṭhahi narasīhagāthāhi nāma abhitthavitvā „tumhākaṁ putto piṇḍāya caratîti" rañño[11] ārocesi. Rājā saṁviggahadayo hatthena sāṭakaṁ saṇṭhapento turitaturitaṁ nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato ṭhatvā āha: „kiṁ bhante amhe lajjāpetha, kimatthaṁ piṇḍāya caratha, kiṁ 'ettakānaṁ bhikkhūnaṁ na sakkā bhattaṁ laddhun' ti

[1] C^s āgamaiṁsu. [2] C^k disvā. [3] C^s pameni corrected to paveni, C^v pameṇi corrected to paveṇi. [4] C^k C^s mamaṁ. [5] C^s sapadānam. [6] C^s dibhūmaka-. [7] C^s devi. [8] C^s C^k vivaritvā. [9] C^k byāma- -samūpa-, C^s vyāma- -samupabbu-, C^v vyāma- -samūpabbu-. [10] C^s asītyānubyañjanāvabhāsitāva, C^k asītānubyañjanāvabhāsitāva, C^v asītānubyañjanāvabhāsitāya. [11] C^s raṁño.

saññaṁ[1] karitthā" 'ti. „Cārittaṁ etaṁ[2] mahārāja amhākan" ti. „Nanu bhante amhākaṁ Mahāsammatakhattiyavaṁso nāma vaṁso, tattha ca ekakhattiyo pi bhikkhācāro nāma n' atthîti". „Ayaṁ mahārāja rājavaṁso nāma tava vaṁso, amhākaṁ pana Dīpaṁkaro[3] Koṇḍañño -pe- Kassapo ti ayaṁ Buddhavaṁso nāma, ete ca aññe ca anekasahassasaṁkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren' eva jīvikaṁ kappesun" ti antaravīthiyaṁ[4] ṭhito va

292. „Uttiṭṭhe na-ppamajjeyya,
dhammaṁ sucaritaṁ care,
dhammacārī sukhaṁ seti
asmiṁ loke paramhi ca" (Dhpd. v. 168.)

imaṁ gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiphale patiṭṭhāsi.

293. „Dhammaṁ care sucaritaṁ,
na naṁ duccaritaṁ care,
dhammacārī sukhaṁ seti
asmiṁ loke paramhi cā" 'ti (Dhpd. v. 169.)

imaṁ pana gāthaṁ sutvā sakadāgāmiphale patiṭṭhāsi. Dhammapālajātakaṁ sutvā anāgāmiphale patiṭṭhāsi. Maraṇasamaye setacchattassa heṭṭhā sirisayane nipanno yeva arahattaṁ[5] pāpuṇi. Araññavāsena[6] padhānānuyogakiccaṁ[7] rañño[8] nâhosi. Sotāpattiphalaṁ sacchikatvā yeva pana Bhagavato pattaṁ gahetvā saparisaṁ Bhagavantaṁ mahāpāsādaṁ āropetvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena[9] parivisi. Bhattakiccapariyosāne sabbaṁ itthāgāraṁ āgantvā Bhagavantaṁ vandi ṭhapetvā Rāhulamātaraṁ. Sā pana „gaccha, ayyaputtaṁ vandāhîti" parijanena vuccamānâpi „sace mayhaṁ guṇo atthi sayam eva me santikaṁ ayyaputto āgamissati, āgataṁ eva naṁ vandissāmîti" vatvā na agamāsi. Bhagavā rājānaṁ pattaṁ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhiṁ rājadhītāya sirigabbhaṁ gantvā „rājadhītā yathāruciṁ vandamānā na kiñci vattabbā" ti vatvā paññatte[10] āsane nisīdi. Sā vegena gantvā[11] gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyaṁ sīsaṁ parivattetvā yathājjhāsayaṁ vandi. Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānādiguṇasampattiyo kathesi: „bhante mama dhītā 'tumhehi kāsāyāni

[1] Ck Cs saṁñaṁ. [2] Cv evaṁ. [3] Ck Cs dīpaṁkara. [4] Ck antaravīthi. [5] Cv arahattam. [6] Cs araṁña-. [7] Cs padānā-. [8] Cs raṁño. [9] Ck Cs khādaniyena bhojaniyena. [10] Cs paṁñatte. [11] Cs vegenāgantvā.

nivatthānîti' sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavatthā jātā, tumhākaṁ ekabhattikabhāvaṁ sutvā ekabhattikā va jātā, tumhehi mahāsayanassa chaḍḍitabhāvaṁ[1] ñatvā paṭṭikamañcake[2] yeva nipannā, tumhākaṁ mālāgandhādīhi viratabhāvaṁ ñatvā viratamālāgandhā[3] va jātā, attano ñātakesu 'mayaṁ paṭijaggissāmā' 'ti sāsane pesite ekañātikam pi na olokesi, evaṁ guṇasampannā me Bhagavā dhītā" ti. „Anacchariyaṁ mahārāja yaṁ idāni tayā rakkhiyamānā rājadhītā paripakke ñāṇe[4] attānaṁ rakkheyya. esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke ñāṇe attānaṁ rakkhîti" vatvā Candakinnarajātakaṁ kathetvā uṭṭhāyâsanā pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavivāhamaṅgalesu vattamānesu tassa gehaṁ gantvā kumāraṁ pattaṁ gāhāpetvā pabbājetukāmo maṅgalaṁ vatvā uṭṭhāyâsanā pakkāmi. Janapadakalyāṇī[5] kumāraṁ gacchantaṁ disvā „tuvaṭaṁ kho ayyaputta āgaccheyyāsîti" vatvā gīvaṁ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantaṁ „pattaṁ gaṇhathā" 'ti vattuṁ avisahamāno vihāraṁ yeva agamāsi. Taṁ anicchamānaṁ yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuraṁ gantvā tatiyadivase Nandaṁ pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumāraṁ alaṁkaritvā Bhagavato santikaṁ pesesi: „Passa tāta etaṁ vīsatisahassasamaṇaparivutaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ brahmarūpivaṇṇaṁ[6] samaṇaṁ, ayaṁ te pitā, etassa mahantā nidhiyo ahesuṁ, ty-āssa[7] nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṁ dāyajjaṁ yāca: 'ahaṁ tāta kumāro, abhisekaṁ patvā cakkavattī bhavissāmi[8], dhanena me attho. dhanaṁ me dehi, sāmiko hi putto pitu santakassā'" 'ti. Kumāro ca Bhagavato santikaṁ gantvā pitu sinehaṁ paṭilabhitvā haṭṭhatuṭṭho „sukhā te samaṇa chāyā" ti vatvā aññam[9] pi bahuṁ attano anurūpaṁ vadanto[10] aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanaṁ katvā uṭṭhāyâsanā pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjaṁ me samaṇa dehi, dāyajjaṁ me samaṇa dehîti" Bhagavantaṁ anubandhi. Bhagavā kumāraṁ na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhiṁ gacchanto nivattetuṁ nâsakkhi. Iti so Bhagavatā saddhiṁ ārāmam eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yaṁ ayaṁ pitu santakaṁ[11] dhanaṁ icchati taṁ vaṭṭānugataṁ[12] savighātaṁ, hand' assa bodhimaṇḍe paṭiladdhaṁ sattavidhaṁ ariyadhanaṁ demi. lokuttaradāyajjassa naṁ[13] sāmikaṁ karomîti" āyasmantaṁ Sāriputtaṁ āmantesi: „tena hi

[1] C^s jaḍḍita-, C^v chaḍḍhita-. [2] C^s paddhika, C^v paṭikka-. [3] C^v viratamālāgandhā corrected to -mālagandhā. [4] C^k paripakkañāṇo, C^s paripakkañāṇe. [5] C^s -yāni. [6] C^vi -vaṇṇa. [7] C^v tassa. [8] C^v bhavissāma. [9] C^s aṁñaṁ. [10] C^s vadaṁto. [11] C^v santikaṁ. [12] C^s vaddhānugataṁ. [13] C^s taṁ.

tvaṁ Sāriputta Rāhulakumāraṁ pabbājehîti". Pabbajite pana kumāre rañño adhimattadukkhaṁ uppajji. Taṁ adhivāsetuṁ asakkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayyā[1] mātāpitūhi ananuññātaṁ[2] puttaṁ na pabbājeyyun" ti varaṁ yāci. Bhagavā tassa taṁ varaṁ datvā punadivase rājanivesane katapātarāso ekamantaṁ nisinnena raññā[3] „bhante, tumhākaṁ dukkaracārikakāle ekā devatā maṁ upasaṁkamitvā 'putto te kālakato' ti āha, tassā vacanaṁ asaddahanto 'na mayhaṁ putto bodhiṁ appatvā kālaṁ karotîti' taṁ paṭikkhipin" ti vutto[4] „idāni kiṁ[5] saddahissatha ye tumhe pubbe pi aṭṭhikāni[6] dassetvā 'putto te mato' ti vutte na saddahitthā" ti imissā aṭṭhuppattiyā Mahādhammapālajātakaṁ kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Iti Bhagavā pitaraṁ tīsu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṁghaparivuto puna-d-eva Rājagahaṁ gantvā Sītavane vihāsi. Tasmiṁ samaye Anāthapiṇḍiko gahapati pañcahi sakaṭasatehi bhaṇḍaṁ ādāya Rājagahe piyasahāyassa seṭṭhino gehaṁ gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppannabhāvaṁ sutvā balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṭena dvārena Satthāraṁ upasaṁkamitvā dhammaṁ sutvā sotāpattiphale patiṭṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṁghassa mahādānaṁ datvā Sāvatthiṁ[7] āgamanatthāya Satthu paṭiññaṁ[8] gahetvā antarāmagge pañcacattārīsayojanaṭṭhāne satasahassaṁ satasahassaṁ dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā[9] Jetavanaṁ koṭisanthārena aṭṭhārasahiraññakoṭīhi kiṇitvā[10] navakammaṁ paṭṭhapesi[11]. So majjhe Dasabalassa gandhakuṭiṁ kāresi. Taṁ parivāretvā asītimahātherānaṁ[12] pāṭiekkasannivesane[13] āvāse ekakuḍḍakadvikuḍḍakahaṁsavaṭṭakadīghasālamaṇḍapādivasena sesasenāsanāni[14] pokkharaṇiyo ca[15] caṁkamanarattiṭṭhānadivāṭṭhānāni cā ti aṭṭhārasakoṭipariccāgena ramaṇīye bhūmibhāge manoramaṁ vihāraṁ kārāpetvā Dasabalassa āgamanatthāya dūtaṁ pesesi. Satthā dūtassa sāsanaṁ sutvā mahābhikkhusaṁghaparivāro Rājagahā nikkhamitvā anupubbena Sāvatthinagaraṁ pāpuṇi. Mahāseṭṭhī[16] pi kho vihāramahaṁ sajjetvā Tathāgatassa Jetavanaṁ[17] pavisanadivase puttaṁ sabbālaṁkārapaṭimaṇḍitaṁ katvā alaṁkatapaṭiyatteh' eva pañcahi kumārasatehi saddhiṁ pesesi. So saparivāro pañcavaṇṇavatthasamujjalāni pañcadhajasatāni gahetvā

[1] C^v ayya. [2] C^s ananuyyātaṁ, C^k ananuṁñātaṁ. [3] C^s raṁñā. [4] C^v vutte. [5] C^v sakiṁ. [6] C^k adhiṭṭhakāni. [7] C^k sāvatthiyaṁ. [8] C^k C^s paṭiṁñaṁ. [9] C^v kārāpetvā. [10] C^k kinitvā. [11] C^s paṭṭapesi. [12] C^k C^v -mahāttherānaṁ, C^s -mahattherāṇaṁ. [13] C^v pāṭiyekka-. [14] C^v sasasenāsana. [15] C^s C^v omit ca. [16] C^v -seṭṭhi. [17] C^k jetavanassa.

Dasabalassa purato ahosi. Tesaṁ pacchato Mahāsubhaddā-Cūlasubhaddā[1] ti dve seṭṭhidhītaro pañcahi kumārisatehi[2] saddhiṁ puṇṇaghaṭe gahetvā nikkhamiṁsu. Tesaṁ pacchato seṭṭhibhariyā sabbālaṁkārapatimaṇḍitā pañcahi mātugāmasatehi saddhiṁ puṇṇapātiyo gahetvā nikkhami. Sabbesaṁ pacchato sayaṁ mahāseṭṭhi[3] ahatavatthanivattho ahatavattheh' eva pañcahi seṭṭhisatehi saddhiṁ Bhagavantaṁ abbhuggañchi[4]. Bhagavā imaṁ upāsakaparisaṁ purato katvā mahābhikkhusaṁghaparivuto attano sarīrappabhāya[5] suvaṇṇarasasekapiñjarāni viya vanantarāni kurumāno anantāya Buddhalīḷhāya[6] appaṭisamāya Buddhasiriyā Jetavanavihāraṁ pāvisi. Atha naṁ Anāthapiṇḍiko pucchi: „kath' āham bhante imasmiṁ vihāre paṭipajjāmîti". „Tena hi gahapati imaṁ vihāraṁ āgatānāgatassa bhikkhusaṁghassa dehîti". „Sādhu bhante" ti mahāseṭṭhi[3] suvaṇṇabhiṁkāraṁ ādāya Dasabalassa hatthe udakaṁ pātetvā „imaṁ Jetavanavihāram āgatānāgatassa cātuddisassa buddhapamukhassa saṁghassa dammîti" adāsi. Sātthā vihāraṁ paṭiggahetvā anumodanaṁ karonto

294\. „Sītaṁ uṇhaṁ paṭihanti
tato vāḷamigāni[7] ca
siriṁsape ca makase ca
sisire câpi vuṭṭhiyo.

295\. Tato vātātape ghore
sañjāte[8] paṭihaññati[9].
Leṇatthañ ca sukhatthañ ca
jhāyituñ ca vipassituṁ
vihāradānaṁ saṁghassa
aggaṁ Buddhena vaṇṇitaṁ.

296\. Tasmā hi paṇḍito poso
sampassaṁ attham attano
vihāre kāraye ramme
vāsay' ettha bahussute.

297\. Tesaṁ annañ ca pānañ ca
vatthasenāsanāni ca
dadeyya ujubhūtesu
vippasannena cetasā.

[1] Cs Cv -cūḷa-. [2] Cs kumārī-. [3] so all three MSS. [4] Cs Cv abbhuggañji. [5] Cs çarīra-. [6] Ck Cs -līlhāya [7] Cs vāla-. [8] Cs saṁjāte. [9] Cs paṭihaṁñati.

298. Te tassa dhammaṁ desenti
sabbadukkhāpanūdanaṁ,
yaṁ yo dhammaṁ idh' aññāya[1]
parinibbāti anāsavo" ti

vihārānisaṁsaṁ kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato paṭṭhāya vihāramahaṁ ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catuhi[3] māsehi niṭṭhito. Anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho navahi māsehi niṭṭhāsi. Vihāramahe pi aṭṭhāras' eva[2] koṭiyo agamaṁsu, iti imasmiṁ yeva vihāre catupaṇṇāsakoṭisaṁkhaṁ dhanaṁ pariccaji. Atīte pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma seṭṭhi[3] suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kiṇitvā[4] tasmiṁ yeva ṭhāne yojanappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle Sirivaḍḍho nāma seṭṭhi[3] suvaṇṇaphālasanthārena[5] kiṇitvā[6] tasmiṁ yeva ṭhāne tigāvutappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma seṭṭhi[3] suvaṇṇahatthipadasanthārena kiṇitvā[4] tasmiṁ yeva ṭhāne aḍḍhayojanappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma seṭṭhi[3] suvaṇṇiṭṭhikasanthāren' eva[7] kiṇitvā[8] tasmiṁ yeva ṭhāne gāvutappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggo nāma seṭṭhi[3] suvaṇṇakacchapasanthārena[5] kiṇitvā[4] tasmiṁ yeva ṭhāne aḍḍhagāvutappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumaṅgalo[9] nāma seṭṭhi[3] suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kiṇitvā tasmiṁ yeva ṭhāne soḷasakarīsappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Amhākaṁ Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko seṭṭhi[3] kahāpaṇakoṭisanthārena[10] kiṇitvā[8] tasmiṁ yeva ṭhāne aṭṭhakarīsappamāṇaṁ saṁghārāmaṁ kāresi. Idaṁ kira ṭhānaṁ sabbabuddhānaṁ avijahitaṭṭhānaṁ[11] eva. Iti mahābodhimaṇḍe sabbaññūtappattito[12] yāva mahāparinibbānamañcā yasmiṁ ṭhāne Bhagavā vihāsi idaṁ Santikenidānaṁ nāma, tassa vasena sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ
niṭṭhitā.

1 C^s idhaññāya. 2 C^k aṭṭhārase yeva. 3 so all three MSS. 4 C^k kinitvā 5 C^s -thārena. 6 C^s kinitvā. 7 C^s -thāreneva. 8 C^k C^s kinitvā. 9 C^s C^v sumaṁgalo. 10 C^v kahāpana-. C^s kahāpanakoṭisanthārena. 11 C^s avijahītaṁ ṭhānam. 12 C^s sabbaññūtappattiko, C^v sabbaññūppattito.

NAMO TASSA

BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA[1].

I. EKANIPĀTA.

1. APAṆṆAKAVAGGA.

1. Apaṇṇakajātaka.

Imaṁ tāva Apaṇṇakadhammadesanaṁ Bhagavā Sāvatthiṁ[2] upanissāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kaṁ pana ārabbha ayaṁ kathā samuṭṭhitā ti. Seṭṭhissa sahāyake pañcasate titthiyasāvake[3]. Ekasmiṁ hi divase Anāthapiṇḍiko seṭṭhi[4] attano sahāyake pañcasate aññatitthiyasāvake[5] ādāya bahumālāgandhavilepanañ[6] c' eva telamadhuphāṇitavatthacchādanāni[7] ca gāhāpetvā[8] Jetavanaṁ gantvā Bhagavantaṁ vanditvā mālādīhi[9] pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca bhikkhusaṁghassa vissajjetvā cha nisajjadose vajjetvā ekamantaṁ nisīdi. Te pi aññatitthiyasāvakā[10] Tathāgataṁ vanditvā Satthu puṇṇacandasassirīkaṁ mukhaṁ lakkhaṇānubyañjanapatimaṇḍitaṁ vyāmappabhāparikkhittaṁ[11] brahmakāyaṁ āveḷāveḷā[12] yamakayamakā[13] hutvā niccharantiyo[14] ghanabuddharasmiyo ca[15] olokayamānā Anāthapiṇḍikassa samīpe yeva nisīdiṁsu. Atha tesaṁ[16] Manosilātale sīhanādaṁ nadanto taruṇasīho viya gajjanto pāvussakamegho viya ca Ākāsagaṅgaṁ[17] otā-

[1] C^s namo buddhāya. [2] C^k C^v sāvatthiyaṁ, C^s sāvatthiṁ corrected to sāvatthiyaṁ. [3] C^s -sāvake ti. [4] so all three MSS. [5] C^s titthiyasāvake, C^k aṁñatitthiya-. [6] C^s -vilepanāni. [7] C^k telamadhuppāṇitaṁ-, C^s sappitelamadhuphanita-. [8] C^s gahāpetvā. [9] C^s mālāgandhādībi. [10] C^k te pi aṁña-, C^s atha kho te añña-. [11] C^s byāma-. [12] C^v āveḷavelā, C^s avelā avelā corrected to avela avelā. [13] C^k yamakāyamakā. [14] C^s vinicchārantiyo. [15] C^s omits ca. [16] C^v nesaṁ. [17] C^k C^v ākāsagaṁgaṁ, C^s ākāsagaṅgā.

rento viya[1] ratanadāmaṁ ganthento viya ca aṭṭhaṅgasamannāgatena savaṇīyena[2] kamaṇīyena brahmassarena nānānayavicittaṁ madhuradhammakathaṁ[3] kathesi. Te Satthu dhammadesanaṁ sutvā pasannacittā vuṭṭhāya[4] Dasabalaṁ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṁ[5] bhinditvā Buddhaṁ saraṇaṁ agamaṁsu. Te tato paṭṭhāya niccakālaṁ Anāthapiṇḍikena saddhiṁ gandhamālādihatthā vihāraṁ gantvā dhammaṁ suṇanti dānaṁ denti sīlaṁ rakkhanti uposathakammaṁ karonti. Atha Bhagavā Sāvatthito puna-d-eva Rājagahaṁ agamāsi. Te Tathāgatassa gatakāle taṁ[6] saraṇaṁ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṁ[5] gantvā attano mūlaṭṭhāne yeva patiṭṭhitā. Bhagavâpi sattaṭṭhamāse[7] vītināmetvā puna Jetavanaṁ agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikaṁ gantvā Satthāraṁ gandhādīhi[8] pūjetvā vanditvā ekamantaṁ nisīdi. Te pi Bhagavantaṁ vanditvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Atha nesaṁ Tathāgate cārikaṁ pakkante gahitasaraṇaṁ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇam eva gahetvā mūle patiṭṭhitabhāvaṁ Bhagavato ārocesi. Bhagavā aparimitakappakoṭiyo[9] nirantaraṁ pavattitavacīsucaritānubhāvena dibbagandhagandhitaṁ[10] nānāgandhapūritaṁ ratanakaraṇḍakaṁ vivarento viya mukhapadumaṁ vivaritvā madhurassaraṁ[11] nicchārento „saccaṁ kira tumhe upāsakā tīṇi[12] saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṁ[5] gatā" ti pucchi. Atha tehi paṭicchādetuṁ asakkontehi „saccaṁ Bhagavā" 'ti vutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā avīciṁ upari bhavaggaṁ paricchedaṁ katvā tiriyaṁ aparimāṇāsu lokadhātūsu[13] sīlādiguṇena Buddhena sadiso nāma n' atthi, kuto adhikataro, 'yāvatā bhikkhave sattā apadā vā -pe-[14] Tathāgato tesaṁ aggam akkhāyati', 'yaṁ kiñci vittaṁ idha vā huraṁ vā -pe-[15]', 'aggato ve pasannānan[16] ti ādīhi suttehi pakāsite ratanattayaguṇe pakāsetvā[17] evaṁ uttamaguṇehi[18] samannāgataṁ ratanattayasaraṇaṁ[19] gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādīsu[20] nibbattanakā nāma n' atthi, apāyanibbattito pana muccitvā[21] devaloke uppajjitvā[22] mahāsampattiṁ anubhonti[23], tasmā tumhehi evarūpaṁ saraṇaṁ bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṁ gacchantehi ayuttaṁ katan[24]" ti āha. Ettha ca tīṇi ratanāni mokkhavasena uttamavasena saraṇagatānaṁ apāyesu nibbattiyā abhāvaṁ[25] dīpanatthaṁ imāni suttāni dassetabbāni:

[1] C^s adds ca. [2] C^k C^s savanīyena [3] C^s madhurasaraṁ dhammaṁ. [4] C^s uṭṭhāya. [5] C^k aṁña-. [6] C^s omits taṁ. [7] C^s satta aṭṭha māse. [8] C^s gandhamālādīhi. [9] C^k -koṭiye. [10] C^k C^v -ganthitaṁ. [11] C^s madhurasaraṁ. [12] C^k tīni. [13] C^k C^v -dhātusu. [14] C^s apadā vā dipadā vā catuppadā vā. [15] C^s huraṁ vā ti., Cfr. Khud. Pāṭha p. 7. [16] C^s pasannānaṁ. [17] C^s pakāsitvā. [18] C^s -guṇa. [19] C^s ratanattayaṁ saraṇaṁ. [20] C^k C^v -yādisu. [21] C^s muñcitvā. [22] C^s devalokaṁ uppatitvā. [23] C^s anubhavanti. [24] C^s kataṁ. [25] C^s abhāva, C^k abhāvaṁ corrected to abhāva.

Ye keci Buddhaṁ saraṇaṁ gatā se
na te gamissanti apāyaṁ[1],
pahāya mānusaṁ dehaṁ
devakāyaṁ paripūressanti[2].

Ye keci Dhammaṁ -pe-.
Ye keci Saṁghaṁ -pe-,
devakāyaṁ paripūressantîti[3].

Bahuṁ ve saraṇaṁ yanti
pabbatāni vanāni ca -pe-,
etaṁ saraṇam āgamma
sabbadukkhā pamuccatîti. (Dhpd. v. 188—192).

Na kevalañ ca nesaṁ Satthā ettakaṁ yeva[4] dhammaṁ desesi, api ca kho „upāsakā Buddhānussatikammaṭṭhānaṁ nāma Dhammānussati -pe- Saṁghānussatikammaṭṭhānaṁ nāma sotāpattimaggaṁ deti sotāpattiphalaṁ deti sakadāgāmimaggaṁ deti sakadāgāmiphalam deti anāgāmimaggaṁ deti anāgāmiphalaṁ deti arahattamaggaṁ deti arahattaphalaṁ detîti" evamādīhi pi nayehi dhammaṁ desetvā „evarupaṁ nāma saraṇaṁ bhindantehi ayuttaṁ tumhehi katan" ti āha. Ettha ca Buddhānussatikammaṭṭhānādīnaṁ sotāpattimaggādippadānaṁ[5] „ekadhammo bhikkhave bhāvito bahulīkato ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya[6] sambodhāya nibbānāya saṁvattati, katamo ekadhammo, Buddhānussatîti" evamādīhi suttehi dīpetabbaṁ. Evaṁ Bhagavā nānappakārehi upāsake ovaditvā „upāsakā, pubbe pi manussā asaraṇaṁ saraṇan ti takkagāhena viruddhagāhena gahetvā amanussapariggahīte[7] kantāre yakkhabhattaṁ hutvā mahāvināsaṁ pattā, apaṇṇakagāham[8] pana ekaṁsagāhaṁ aviruddhagāhaṁ gahitamanussā tasmiṁ yeva kantāre sotthibhāvaṁ pattā" ti vatvā tuṇhī[9] ahosi. Atha kho Anāthapiṇḍiko gahapati uṭṭhāyâsanā Bhagavantaṁ vanditvā abhitthavitvā sirasi[10] añjalim[11] patiṭṭhāpetvā evam āha: „bhante idāni tāva imesaṁ upāsakānaṁ uttamasaraṇaṁ[12] bhinditvā takkagahaṇaṁ[13] amhākaṁ pākaṭaṁ, pubbe pana amanussapariggahīte kantāre takkikānaṁ vināso apaṇṇakagāhaṁ gahitamanussānañ ca sotthibhāvo amhākaṁ paṭicchanno

---

[1] C^s apāyabhūmiṁ. [2] C^k -ssantī, C^v -ssantīti. [3] C^s paripūrissanti. [4] C^s ettakam eva. [5] C^k sotāpattimaggaṁ dippadānaṁ, C^s -maggādippabhedānaṁ. [6] C^k abhiṁñāya. [7] C^k -parigahīte, C^s manussapariggahite. [8] C^s -gāhaṁ. [9] C^k tuṇhi. [10] C^s sirasmiṁ. [11] C^s añjali. [12] C^s uttamaṁ saraṇaṁ. [13] C^s adds viruddhagahaṇaṁ.

tumhākam eva pākaṭo, sādhu vata no Bhagavā ākāse puṇṇacandaṁ uṭṭhāpento viya imaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ karotū“ 'ti. Atha Bhagavā „mayā kho gahapati aparimitakālaṁ dasa pāramiyo pūretvā lokassa kaṁkhacchedanatthaṁ eva sabbaññūtañāṇaṁ paṭividdhaṁ, sīhavasāya suvaṇṇanāḷiṁ[1] pūrento viya sakkaccaṁ sotaṁ odahitvā suṇāhîti[2]“ seṭṭhino satuppādaṁ janetvā himagabbhaṁ padāletva puṇṇacandaṁ nīharanto viya bhavantarena paṭicchannakāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasinagare[3] Brahmadatto nāma rājā ahosi. Tadā Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṁ gahetvā[4] anupubbena vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṁ[5] karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṁ gacchati kadāci aparantato pubbantaṁ. Bārāṇasiyaṁ yeva añño[6] pi satthavāhaputto atthi bālo avyatto anupāyakusalo. Tadā Bodhisatto Bārāṇasito mahagghaṁ[7] bhaṇḍaṁ gahetvā pañca sakaṭasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. So pi bālasatthavāhaputto tath' eva pañca sakaṭasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayaṁ bālasatthavāhaputto mayā saddhiṁ yeva gamissati sakaṭasahasse[8] ca[9] ekato magge[10] gacchante maggo pi na-ppahessati[11], manussānaṁ dārūdakādīni[12] pi[13] balivaddānaṁ tiṇāni pi dullabhāni bhavissanti, etena vā mayā vā purato gantuṁ vaṭṭatîti“ so taṁ pakkosāpetvā etam atthaṁ ārocetvā „dvīhi[14] amhehi ekato gantuṁ na sakkā[15] ti, kiṁ tvaṁ purato gamissasi[16] udāhu pacchato“ ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū[17] ānisaṁsā[18], maggena abhinnen' eva gamissāmi, goṇā anāmaṭṭhatiṇaṁ khādissanti, manussānaṁ anāmaṭṭhaṁ[19] sūpeyyapaṇṇaṁ bhavissati, pasannaṁ[20] udakaṁ, yathāruciṁ agghaṁ ṭhapetvā bhaṇḍaṁ vikkiṇissāmîti[21]“ so „ahaṁ samma purato gamis-

[1] C^s -nāliṁ. [2] C^s suṇohīti. [3] C^k bārānasi-, C^v bāraṇasī-. [4] C^s adds dasamāsaccayena mātukucchito nikkhamitvā. [5] C^s vāṇijjaṁ [6] C^k añño. [7] C^s mahaggha. [8] C^s sakaṭasahasse corrected to -sahassehi, C^k -sahassehi. [9] va? C^s omits ca. [10] C^s omits magge. [11] C^s napahossati. [12] C^k dārūdakādinam, C^s dārūdakāni. [13] C C^v omit pi. [14] C^v adds pi. [15] C^v sakko. [16] C^s gacchasi. [17] C^s bahu. [18] C^s anisaṁsaṁ. [19] C^s anāmattha. [20] C^s pasanna. [21] C^v vikkiṇi-.

sāmîti[1]“. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṁse addasa, evaṁ[2] hi[3] assa ahosi: „purato[4] gacchantā[5] magge visamaṭṭhānaṁ samaṁ karissanti, ahaṁ tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balivaddehi pariṇatathaddhatiṇe[6] khādite mama goṇā puna uṭṭhitāni[7] madhuratiṇāni[8] khādissanti[9], gahitapaṇṇaṭṭhānato uṭṭhitaṁ manussānaṁ sūpeyyapaṇṇaṁ madhuraṁ bhavissati, anudake[10] ṭhāne[11] khaṇitvā ete udakaṁ uppādessanti, parehi[12] katesu āvāṭesu mayaṁ udakaṁ pivissāma, agghaṭṭhapanaṁ nāma manussānaṁ jīvitā voropanasadisaṁ, ahaṁ pacchato gantvā etehi ṭhapitagghen' eva[13] bhaṇḍaṁ vikkiṇissāmîti“, atha so ettake ānisaṁse disvā „samma tvaṁ purato gacchā[14]“ 'ti āha. „Sādhu sammā“ 'ti bālasatthavāho sakaṭāni yojetvā nikkhanto anupubbena[15] manussāvāsaṁ atikkamitvā kantāramukhaṁ pāpuṇi. Kantāraṁ[16] nāma corakantāraṁ vāḷakantāraṁ[17] nirudakakantāraṁ[18] amanussakantāraṁ appabhakkhakantāran[19] ti pañcavidhaṁ, tattha corehi adhiṭṭhito maggo corakantāraṁ nāma, sīhādīhi adhiṭṭhitamaggo vāḷakantāraṁ[17] nāma, yattha nahāyituṁ vā pātuṁ[20] vā udakaṁ n' atthi idaṁ nirudakakantāraṁ[18] nāma, amanussādhiṭṭhitaṁ[21] amanussakantāraṁ nāma, mūlakhādanīyādivirahitaṁ[22] appabhakkhakantāraṁ nāma, imasmiṁ pañcavidhe kantāre taṁ kantāraṁ nirudakakantārañ[18] c' eva amanussakantārañ ca[23]. Tasmā so satthavāhaputto sakaṭesu mahantamahantacāṭiyo[24] ṭhapetvā[25] udakassa pūrāpetvā saṭṭhiyojanikaṁ kantāraṁ paṭipajji. Ath' assa kantāramajjhaṁ gatakāle[26] kantāre adhivatthayakkho „imehi gahitaudakaṁ chaḍḍāpetvā[27] dubbale katvā sabbe va ne[28] khādissāmîti“ sabbasetataruṇabalivadda-

[1] C^s adds āha. [2] C^s evaṁ. [3] C^s omits hi. [4] C^s ete purato. [5] C^v gacchanto. [6] C^v paritthaddhatiṇe. [7] C^k puna vuṭṭhitāni. [8] C^k omits madhura. [9] C^k khāyissanti. [10] C^k C^v anūdake. [11] C^s adds āvāṭaṁ [12] C^k C^v paresuhi. [13] C^k ṭhapitaggho, C^v ṭhapitagghe. [14] C^s gacchāhī. [15] C^s anupubbo. [16] C^s kantāraṁ corrected to kantārā. [17] C^k vāla-. [18] C^s C^v nirūdaka-. [19] C^k -kantāraṁ. [20] C^s pivituṁ. [21] C^s amanussehi adhiṭṭhitaṁ. [22] C^k C^v -khādaniyā-. [23] C^k ceva. [24] C^s mahantamahantā-. [25] C^s ṭhapāpetvā. [26] C^k kantāramajjhakāle. [27] C^k C^v chaḍḍhāpetvā. [28] C^s sabbe jane.

yuttaṁ[1] manoramaṁ yānakaṁ māpetvā[2] dhanukalāpaphalakāvudhahatthehi[3] dasahi dvādasahi amanussehi parivuto uppalakumudāni piḷandhitvā[4] allasīso allavattho issarapuriso viya tasmiṁ yānake nisīditvā kaddamamakkhitehi[5] cakkehi paṭipathaṁ agamāsi. Parivāramanussâpi 'ssa purato ca pacchato ca gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamālā piḷandhitvā[4] padumapuṇḍarīkakalāpe gahetvā bhisamuḷālāni[6] khādantā udakabindūhi c' eva kalalena ca paggharantena agamaṁsu. Satthavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati[7] tadā yānake nisīditvā upaṭṭhākaparivutā rajaṁ pariharantā purato gacchanti, yadā pacchato[8] vāyati tadā ten' eva nayena pacchato gacchanti, tadā pana dhuravāto ahosi[9], tasmā so satthavāhaputto purato agamāsi. Yakkho taṁ āgacchantaṁ disvā attano yānakaṁ maggā okkametvā[10] „kahaṁ gacchathā" 'ti tena saddhiṁ paṭisanthāraṁ akāsi. Satthavāho pi attano yānakaṁ maggā okkamāpetvā[10] sakaṭānaṁ gamanokāsaṁ datvā ekamantaṁ ṭhito[11] taṁ yakkhaṁ avoca: „bho, amhe tāva Bārāṇasito āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni piḷandhitvā padumapuṇḍarīkahatthā bhisamuḷālāni[12] khādantā kaddamamakkhitā[13] udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kin[14] nu kho tumhehi[15] āgatamagge devo vassati uppalādisañchannāni[16] sarāni atthîti" pucchi. Yakkho tassa kathaṁ sutvā „samma, kiṁ nām' etaṁ kathesi, esā nīlavanarāji paññāyati[17], tato paṭṭhāya sakalaṁ araññaṁ ekodakaṁ, nibaddhaṁ[16] vassati, kandarā pūrā, tasmiṁ tasmiṁ[19] ṭhāne padumādisañchannāni[20] sarānîti[21]" vatvā paṭipāṭiyā

---

[1] C^s sabbasetaṁ-. [2] C^s adds udakakalalamakkhitehi. [3] C^s -vudhādihatthehi. [4] C^s pilandhitvā [5] C^k -makkhite, C^v -makkhite corrected to -makkhitehi [6] C^k -mulāni, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. [7] C^v yadādhuravāto purato vāyati, C^s yadā purato vāto vāyati. [8] C^s adds vāto. [9] C^s tadā pana purato vāto ahosi, C^v tadā pana dhuravāto purato ahosi. [10] C^k C^v okkamitvā, [10] C^s okkametvā. [11] C^k yaṁ. [12] C^k -mūḷālāni corrected to -mūḷāni, C^s -mūlāni corrected to -mulālāni. [13] C^s khādantā ca udakakalalamakkhitā. [14] C^s kiṁ. [15] C^k C^v tumhe.' [16] C^s uppalasañch- corrected to uppalādisañch-. [17] C^k paṁññāyati. [18] C^s adds devo. [19] C^k C^v -pūrāya tasmiṁ tasmiṁ, C^s -pūrā yasmiṁ. [20] C^s padumasañch-. [21] C^s sarāni atthîti.

gacchantesu sakaṭesu „imāni sakaṭāni ādāya kahaṁ gacchathā“ 'ti pucchi. „Asukaṁ janapadaṁ nāmā“ 'ti. „Imasmiñ ca imasmiñ ca sakaṭe kiṁ nāma bhaṇḍan“ ti. „Asukañ ca asukañ cā“ 'ti. „Pacchato āgacchantaṁ sakaṭaṁ ativiya garukaṁ hutvā āgacchati, etasmiṁ kiṁ bhaṇḍan“ ti. „Udakaṁ etthā“ 'ti. „Parato tāva udakaṁ ānentehi[1] vo manāpaṁ[2] kataṁ, ito paṭṭhāya pana udakena kiccaṁ n' atthi, purato bahuṁ[3] udakaṁ, cāṭiyo[4] bhinditvā udakaṁ chaḍḍetvā[5] sukhena gacchathā“ 'ti āha, evañ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, amhākaṁ papañco hotîti“ thokaṁ gantvā tesaṁ adassanaṁ patvā attano yakkhanagaram eva agamāsi. So pi kho[6] bālasatthavāho attano bālatāya yakkhassa vacanaṁ gahetvā cāṭiyo bhindāpetvā pasatamattam[7] pi udakaṁ anavasesetvā sabbaṁ chaḍḍhetvā[8] sakaṭāni pājāpesi[9]. Purato appamattakam pi udakaṁ nâhosi. Manussā pānīyam[10] alabhantā kilamiṁsu. Te yāva suriyass' atthagamanā[11] gantvā sakaṭāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā goṇe cakkesu bandhiṁsu. N' eva goṇānaṁ udakaṁ[12] ahosi na manussānaṁ yāgubhattaṁ vā[13]. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjitvā sayiṁsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā sabbe pi goṇe ca manusse ca jīvitakkhayaṁ pāpetva maṁsaṁ khāditvā aṭṭhīni avasesetvā agamaṁsu[14]. Evaṁ ekaṁ bālasatthavāhaputtaṁ nissāya sabbe te vināsaṁ pāpuṇiṁsu, hatthaṭṭhikādīni[15] disāvidisāvippakiṇṇāni[16] ahesuṁ, pañca sakaṭasatāni yathāpūritān' eva aṭṭhaṁsu. Bodhisatto pi kho bālasatthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaddhamāsaṁ vītināmetvā pañcahi sakaṭasatehi nagarā nikkhamma anupubbena kantāramukhaṁ pāpuṇi. So tattha udakacāṭiyo pūretvā bahuṁ udakaṁ ādāya khandhāvāre bheriñ[17] carāpetvā manusse sanni-

[1] C^s āharantehi. [2] C^s amanāpaṁ. [3] C^s bahu. [4] C^s udakacāṭiyo. [5] C^v chaḍḍhetvā. [6] C^s omits kho. [7] C^s -mattaṁ. [8] C^s chaḍḍāpetvā. [9] C^k C^v pajāpesi. [10] C^k pāniyaṁ. [11] C^s suriyatthagamanā. [12] C^s adds vā yāgubhattaṁ vā. [13] C^s omits yāgubhattaṁ vā. [14] C^s agamiṁsu. [15] C^s adds pi. [16] C^s disāvidisāsu vippak-. [17] C^s bheriṁ.

pātetvā evam āha: „maṁ anāpucchitvā pasatamattam pi udakaṁ mā valañjayittha, kantāre visarukkhā nāma honti, pattaṁ vā pupphaṁ vā phalaṁ vā tumhehi pure[1] akhāditapubbaṁ maṁ anāpucchitvā mā khāditthā“ 'ti evaṁ manussānaṁ ovādaṁ datvā pañcahi sakaṭasatehi kantāraṁ paṭipajji. Tasmiṁ kantāramajjhaṁ sampatte so yakkho purimanayen' eva Bodhisattassa paṭipathe attānaṁ dassesi. Bodhisatto taṁ disvā va aññāsi[2]: „imasmiṁ kantāre udakaṁ n' atthi, nirūdakakantāro[3] nām' esa, ayañ ca nibbhayo rattanetto, chāyâpi 'ssa na paññāyati[4], nissaṁsayaṁ iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbaṁ udakaṁ chaḍḍāpetvā[5] kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayhaṁ pana paṇḍitabhāvaṁ upāyakosallaṁ na jānāti, maññe“ ti. Tato naṁ āha: „gacchatha tumhe, mayaṁ vāṇijā[6] nāma, aññaṁ[7] udakaṁ adisvā gahitaudakaṁ[8] na chaḍḍema, diṭṭhaṭṭhāne pana[9] chaḍḍetvā sakaṭāni sallahukāni katvā gamissāmā“ 'ti. Yakkho thokaṁ gantvā adassanaṁ upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattaṁ āhaṁsu: „ayya, ete manussā 'esā nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya devo nibaddhaṁ vassatîti' vatvā uppalakumudamālamālino[10] padumapuṇḍarīkakalāpe ādāya bhisamuḷālaṁ[11] khādantā allavatthā allasīsā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakaṁ chaḍḍetvā lahukehi sakaṭehi khippaṁ gacchāmā“ 'ti. Bodhisatto tesaṁ vacanaṁ[12] sutvā sakaṭāni ṭhapāpetvā sabbamanusse[13] sannipātāpetvā „tumhehi 'imasmiṁ kantāre saro vā pokkharaṇī[14] vā atthîti' kassaci sutapubban“ ti pucchi. „Na ayyā sutapubban ti[15], nirūdakakantāro[3] nāma eso[16]“ ti. „Idāni ekacce manussā 'etāya nīlavanarājiyā parato devo vassatîti' vadanti, vuṭṭhivāto nāma kittakaṁ

[1] Cv pūre. [2] Ck aṁñāsi. [3] so all three MSS. [4] Ck paṁñāyati. [5] Ck Cv chaḍḍhāpetvā. [6] Ck vānijā, Cs vāṇijjā. [7] Ck aṁñaṁ. [8] Cs gahitaṁ-. [9] Cs omits pana. [10] Cs -mālāmālino. [11] Ck -mulālaṁ, Cs -mūlāni corrected to -mūlālāni. [12] Cs kathaṁ. [13] Cs sabbe-. [14] Ck Cs -ṇi. [15] Cv sutapubbanti corrected to sutapubbaṁ. [16] Cs nāmeso.

ṭhānaṁ vāyatîti". „Yojanamattaṁ ayyā" 'ti. „Kacci pana vo ekassâpi sarīre[1] vuṭṭhivāto paharatîti". „N' atthi ayyā" 'ti. „Meghasīsaṁ nāma kittake ṭhāne paññāyatîti[2]". „Yojanamatte[3] ayyā" 'ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasīsaṁ diṭṭhan" ti. „N' atthi ayyā" 'ti. „Vijjullatā nāma kittake ṭhāne paññāyatîti[2]". „Catupañcayojane ayyā" 'ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso diṭṭho" ti. „N' atthi ayyā" 'ti. „Meghasaddo nāma kittake ṭhāne sūyatîti[4]". „Ekadviyojanamatte ayyā" 'ti[5]. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto" ti. „N' atthi ayyā" 'ti. „Na ete[6] manussā, yakkhā ete, amhe udakaṁ chaḍḍāpetvā dubbale[7] katvā 'khādissāmā' 'ti āgatā bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo, addhā so etehi udakaṁ chaḍḍāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakaṭasatāni yathāpūritān' eva ṭhitāni[8] bhavissanti, ajja mayaṁ tāni passissāma, pasatamattam pi udakaṁ achaḍḍetvā sīghasīghaṁ[9] pājethā[10]" 'ti pājāpesi. So gacchanto yathāpūritān' eva pañca sakaṭasatāni goṇamanussānañ[11] ca hatthatthikādīni disāsu[12] vippakiṇṇāni disvā sakaṭāni mocāpetvā sakaṭaparivattakena khandhāvāraṁ bandhāpetvā kālass' eva[13] manusse ca goṇe ca sāyamāsabhattaṁ bhojāpetva manussānaṁ majjhe goṇe nipajjāpetvā sayaṁ balanāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattiṁ ārakkhaṁ gahetvā ṭhitako va aruṇaṁ uṭṭhāpesi. Punadivase pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā goṇe bhojetvā[14] dubbalasakaṭāni chaḍḍetvā thirāni gāhāpetvā appagghaṁ bhaṇḍaṁ chaḍḍāpetvā[15] mahagghaṁ[16] āropetvā yathādhippetaṁ[17] ṭhānaṁ gantvā dviguṇatiguṇena[18] mūlena bhaṇḍaṁ vikkiṇitvā sabbaṁ[19] parisaṁ ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

[1] C^s sarīraṁ. [2] C^k paṁñāyatīti. [3] C^s tiyojanamatte. [4] C^s suyyatīti. [5] C^s -matte sūyatīti. [6] C^s ete na. [7] C^k C^v dubbalaṁ. [8] C^k C^v ṭhitā. [9] C^s sīghaṁ. [10] C^k pajethā. [11] C^k goṇāmanu-. [12] C^v disāvidisāsu. [13] C^k sakalasseva, C^s sakālasseva corrected to sakalasseva. [14] C^s bhojāpetvā. [15] C^k chaḍḍhāpetvā. [16] C^s adds bhaṇḍaṁ. [17] C^s -ppeta. [18] C^k diguṇa-. [19] C^s sabba.

Satthā imaṁ kathaṁ kathetvā „evaṁ gahapati pubbe takkagāhagāhino mahāvināsaṁ pattā, apaṇṇakagāhino[1] pana amanussānaṁ hatthato muñcitvā sotthinā icchitaṭṭhānaṁ gantvā puna sakaṭṭhānam eva paccāgamiṁsū[2]" 'ti dve pi vatthūni ghaṭetvā imissā[3] apaṇṇakadhammadesanāya[4] abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Apaṇṇakaṁ ṭhānam eke dutiyaṁ āhu takkikā,
etad aññāya medhāvī taṁ gaṇhe yad apaṇṇakan ti[5]. 1.

Tattha apaṇṇakan ti ekaṁsikaṁ aviruddhaṁ niyyānikaṁ, ṭhānan ti kāraṇaṁ, kāraṇaṁ hi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṁ tiṭṭhati nāma tasmā ṭhānan ti vuccati, „ṭhānañ ca ṭhānato aṭṭhānañ ca aṭṭhānato" ti ādisu c' assa payogo veditabbo, iti apaṇṇakaṁ ṭhānan[6] ti padadvayenâpi[7] ekantahitasukhāvahattā[8] paṇḍitehi paṭipannaṁ ekaṁsikakāraṇaṁ aviruddhakāraṇaṁ niyyānikakāraṇaṁ[9] idan ti dīpeti, ayam ettha saṁkhepo, pabhedato pana tīṇi saraṇāgamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasaṁvaro indriyasaṁvaro ājīvapārisuddhi paccayapaṭisevanaṁ sabbam[10] pi catupārisuddhisīlaṁ indriyesu guttadvāratā bhojane mattaññutā[11] jāgariyānuyogo jhānaṁ[12] vipassanā abhiññā samāpatti ariyamaggo ariyaphalaṁ sabbam p' etaṁ apaṇṇakaṭṭhānaṁ apaṇṇakapaṭipadā niyyānikapaṭipadā[13] ti attho, yasmā ca pana niyyānikapaṭipadāya etaṁ nāmaṁ tasmā yeva Bhagavā apaṇṇakapaṭipadaṁ desento[14] imaṁ suttam āha: „Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apaṇṇakapaṭipadaṁ paṭipanno hoti, yoniso[15] c' assa āraddho hoti āsavānaṁ khayāya, katamehi tīhi: idha bhikkhave bhikkhu[16] indriyesu guttadvāro hoti, bhojane mattaññū[17] hoti, jāgariyaṁ anuyutto hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpaṁ disvā na nimittaggāhī[18] hoti -pe- evaṁ kho bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū[19] hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṁkhā yoniso āhāraṁ āhareti[20] n' eva davāya na madāya -pe- evaṁ kho bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū[21] hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu[22] jāgariyaṁ anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasaṁ caṁkamena nisajjāya -pe- evaṁ kho bhikkhave bhikkhu jāgariyaṁ anuyutto hotîti", imasmiñ[23] câpi sutte tayo va dhammā vuttā, ayaṁ pana apaṇṇakapaṭipadā yāva arahattaphalaṁ labbhat'[20]

[1] C[s] apaṇṇakagāhagāhino. [2] C[k] C[v] pacchā-, C[s] pacchā- corrected to paccā-. [3] C[s] imissāya. [4] C[k] -dhammaṁdesanāya. [5] C[s] taṁ gaṇheyya apaṇṇakaṁ corrected, as it appears, to -dapaṇṇakaṁ. [6] C[k] apaṇṇakaṭṭhānan, C[v] apaṇṇakaṭṭhānan corrected to apaṇṇakaṁ ṭhānan. [7] C[k] C[v] add yaṁ. [8] C[k] -vahanta, C[v] -vahantā. [9] C[v] nīyyānika-. [10] C[s] sabbaṁ. [11] C[k] mattaṁñutā, C[v] mattaṁñūtā, C[s] mattaññutā. [12] C[s] jhāna. [13] C[s] niyyānika- corrected to niyyānikā. [14] C[s] dassento. [15] C[s] viriy. [16] C[k] C[v] bhikkhū. [17] C[k] mattaṁñu, C[v] mattaṁñū. [18] C[k] -ggāhi. [19] C[v] mattaññu. [20] so all three MSS. [21] C[k] C[v] mattaññu. [22] C[v] bhikkhū. [23] C[k] C[s] imasmiṁ.

eva, tattha arahattaphalam[1] pi phalasamāpattivihārassa c' eva anupādāparinibbānassa ca paṭipadāy' eva nāmaṁ[2] hoti, e k e ti ekacce paṇḍitamanussā, tattha kiñc' āpi asukā nāmā 'ti niyamo n' atthi, idaṁ pana saparisaṁ[3] Bodhisattaṁ yeva sandhāya vuttan ti veditabbaṁ; d u t i y a ṁ ā h u t a k k i k ā ti, d u t i y a n ti paṭhamato apaṇṇakaṭṭhānato niyyānikakāraṇato[4] dutiyaṁ takkagāhakāraṇaṁ[5] aniyyānikakāraṇaṁ[6], ā h u t a k k i k ā ti ettha pana saddhiṁ purimapadena ayaṁ yojanā: apaṇṇakaṭṭhānaṁ aviruddhakāraṇaṁ[7] niyyānikakāraṇaṁ eke[8] bodhisattapamukhā paṇḍitamanussā gaṇhiṁsu, ye pana bālasatthavāhaputtapamukhā[9] takkikā āhu te dutiyaṁ sāparādhaṁ anekaṁsikaṭṭhānaṁ aniyyānikakāraṇaṁ[10] aggahesuṁ, tesu ye apaṇṇakaṭṭhānaṁ aggahesuṁ te sukkapaṭipadaṁ paṭipannā[11], ye dutiyaṁ „purato bhavitabbaṁ udakenā" 'ti takkagāhasaṁkhātaṁ aniyyānikakāraṇaṁ aggahesum te kaṇhapaṭipadaṁ paṭipannā, tattha sukkapaṭipadā aparihānipaṭipadā kaṇhapaṭipadā parihānipaṭipadā, tasmā ye sukkapaṭipadaṁ paṭipannā te aparihīnā sotthibhāvaṁ pattā ye pana kaṇhapaṭipadaṁ paṭipannā te parihīnā anayavyasanaṁ āpannā ti; imam atthaṁ Bhagavā Anāthapiṇḍikassa gahapatino vatvā[12] uttariṁ idam āha: E t a d -a ñ ñ ā y a[13] m e d h ā v ī t a ṁ g a ṇ h e y a d a p a ṇ ṇ a k a n[14] ti, tattha e t a d a ñ ñ ā y a[13] m ā d h ā v î t i medhā ti[15] laddhanāmāya visuddhāya uttamāya paññāya[16] samannāgato kulaputto, etaṁ[17] apaṇṇakañ c' eva apaṇṇake cā[18] 'ti dvīsu atakkagāhatakkagāhasaṁkhātesu ṭhānesu guṇadosaṁ vuddhihāniṁ atthānatthaṁ ñatvā ti attho, t a ṁ g a ṇ h e y a d a p a ṇ ṇ a k a n[19] ti yaṁ apaṇṇakaṁ ekaṁsikasukkapaṭipadāaparihāniyapaṭipadāsaṁkhātaṁ niyyānikakāraṇaṁ tad eva gaṇheyya, kasmā: ekaṁsikādibhāvato yeva, itaraṁ pana[20] na gaṇheyya, kasmā: anekaṁsikādibhāvato yeva, ayaṁ hi[21] apaṇṇakapaṭipadā nāma sabbesaṁ[22] Buddhapaccekabuddhabuddhaputtānaṁ paṭipadā, sabbabuddhā hi apaṇṇakapaṭipadāyam eva[23] ṭhatvā daḷhena viriyena pāramiyo pūretvā bodhitale Buddhā nāma honti, Paccekabuddhā paccekabodhiṁ uppādenti, Buddhaputtā sāvakapāramiñāṇaṁ[24] paṭivijjhanti.

Iti Bhagavā tesaṁ upāsakānaṁ „tisso kusalasampattiyo[25] cha kāmasagge Brahmalokasampattiyo ca datvâpi[26] pariyosāne arahatta-

[1] C^s -phalaṁ. [2] C^k C^s nāma. [3] C^v saparisam corrected to saparisa. [4] C^k -karaṇato. [5] C^k C^v -karaṇaṁ, C^s takkāgāhakāraṇaṁ. [6] C^k C^v -kāraṇā. [7] C^k -karaṇaṁ. [8] C^k ete. [9] C^s -vāhapamukhā. [10] C^k -kāraṇā. [11] C^k paṭipanno. [12] C^k vatthā. [13] C^k aṁñāya. [14] C^k gaṇheyyadapaṇṇakan, C^s gaṇheyyaapaṇṇakaṁ corrected, as it appears, to -dapaṇṇakaṁ. [15] C^k medhāya. [16] C^k paṁñāya. [17] C^v ekaṁ. [18] C^k apaṇṇakaṁceva-, C^v apaṇṇakañceva sapaṇṇake cā corrected to -sapaṇṇakañcā, C^s apaṇṇakaṁ ceva apaṇṇañcā corrected to -apaṇṇake ca (in a note appaṇṇakāpaṇṇañcā). [19] C^k taṁ gaṇheyyadapaṇṇakan, C^s taṁ gaṇheyya apaṇṇakan. [20] C^k omits pana. [21] C^s omits hi. [22] C^k C^v sabbesam. [23] C^k apaṇṇakapaṭipadāya ceva, C^s -paṭipadāyayeva. [24] C^k -pāramīñāṇa, C^v -pāramiyoñāṇaṁ. [25] C^v kulasampattiyo. [26] C^s datvā.

maggadāyikā apaṇṇakapaṭipadā nāma catusu[1] apāyesu[2] pañcasu ca[3] nīcakulesu nibbattidāyikā sapaṇṇakapaṭipadā[4] nāmā" 'ti imaṁ apaṇṇakadhammadesanaṁ dassetvā upari cattāri saccāni soḷasahi ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpattiphale patiṭṭhahiṁsu.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā[5] dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānetvā dassesi: „Tasmiṁ samaye bālasatthavāhaputto Devadatto ahosi, tassa parisā Devadattaparisā va[6], paṇḍitasatthavāhaputtaparisā Buddhaparisā, paṇḍitasatthavāhaputto pana aham eva ahosin" ti desanaṁ niṭṭhapesi. Apaṇṇakajātakaṁ.

2. Vaṇṇupathajātaka.

Akilāsuno ti. Imaṁ dhammadesanaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharanto kathesi. Kaṁ ārabbhā 'ti. Ekaṁ ossaṭṭhaviriyaṁ bhikkhuṁ. Tathāgate kira Sāvatthiyaṁ viharante eko sāvatthivāsī[7] kulaputto Jetavanaṁ gantvā Satthu santike dhammadesanaṁ sutvā pasannacitto kāmesu ādīnavaṁ[8] disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggaṇhitvā vipassanācāraṁ sikkhitvā Satthu santike attano cittaruciyaṁ kammaṭṭhānaṁ gahetvā ekaṁ araññaṁ[9] pavisitvā vassaṁ upagantvā temāsaṁ vāyamanto obhāsamattaṁ vā nimittamattaṁ vā uppādetuṁ nāsakkhi. Ath' assa etad ahosi: „Satthārā cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavitabbaṁ, n' atthi maññe[10] mayhaṁ imasmiṁ attabhāve maggo[11] vā phalaṁ vā, kiṁ karissāmi araññavāsena[12], Satthu santikaṁ[13] gantvā rūpaggappattaṁ Buddhasarīraṁ olokento madhuradhammadesanaṁ suṇanto viharissāmîti" puna Jetavanam eva paccāgamāsi. Atha naṁ sandiṭṭhā sambhattā āhaṁsu: „āvuso, tvaṁ Satthu santike kammaṭṭhānaṁ gahetvā 'samaṇadhammaṁ karissāmîti' gato, idāni pana āgantvā saṁgaṇikāya abhiramamāno carasi, kin nu kho te pabbajitakiccaṁ matthakaṁ pattaṁ, appaṭisandhiko jāto sîti." „Avuso ahaṁ maggaṁ vā phalaṁ vā alabhitvā 'abhabbapuggalena mayā bhavitabban' ti viriyaṁ ossajitvā āgato 'mhîti". „Akāraṇaṁ[14] te āvuso kataṁ daḷhaviriyassa Satthu sāsane pabbajitvā viriyaṁ ossajantena, ehi Tathāga-

[1] so all three MSS. [2] Cv pāyesu. [3] Cs omits ca. [4] Ck sappaṇṇaka-. [5] Cv omits āharitvā. [6] Cv omits va. [7] Ck Cv sāvatthivāsi. [8] Ck Cs ādinavaṁ-. [9] Ck Cv aramññaṁ. [10] Ck Cv mamñe. [11] Ck magge, Cs maggaṁ. [12] Ck Cv aramñña-. [13] Ck santikā. [14] Cv akaranaṁ.

tassa taṁ dassāmā“ 'ti taṁ ādāya Satthu santikaṁ agamaṁsu. Satthā disvā evam āha: „bhikkhave, tumhe etaṁ bhikkhuṁ anicchamānaṁ ādāya āgatā, kiṁ kataṁ iminā“ ti. „Bhante ayaṁ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samaṇadhammaṁ karonto viriyaṁ ossajitvā āgato“ ti. Atha naṁ Satthā āha: „saccaṁ kira tayā bhikkhu viriyaṁ ossaṭṭhaṁ“. „Saccaṁ Bhagavā“ ti. „Kiṁ pana tvaṁ bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiccho ti vā santuṭṭho ti vā pavivitto ti vā āraddhaviriyo ti vā[1] evaṁ attānaṁ ajānāpetvā ossaṭṭhaviriyo bhikkhū ti jānāpesi, nanu tvaṁ pubbe viriyavā ahosi, tayā ekena kataviriyaṁ nissāya marukantāre[2] pañcasu sakaṭasatesu manussā ca goṇā ca pānīyaṁ[1] labhitvā sukhitā jātā, idāni kasmā viriyaṁ ossajasîti“. So bhikkhu ettakena upatthambhito ahosi. Taṁ pana kathaṁ sutvā bhikkhū[4] Bhagavantaṁ yāciṁsu: „bhante idāni iminā bhikkhunā viriyassa ossaṭṭhabhāvo amhākaṁ pākaṭo, pubbe pana etassa ekassa viriyaṁ nissāya marukantāre goṇamanussānaṁ pānīyaṁ[3] labhitvā sukhitabhāvo paṭicchanno tumhākaṁ sabbaññūtañāṇass' eva[5] pākaṭo, amhākam p' etaṁ kāraṇaṁ kathethā“ 'ti. „Tena hi bhikkhave suṇāthā“ 'ti Bhagavā tesaṁ bhikkhūnaṁ satuppādaṁ janetvā bhavantarena paṭicchannakāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṁ gahetvā vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṁ karonto vicarati. So ekadā saṭṭhiyojanikaṁ marukantāraṁ paṭipajji. Tasmiṁ kantāre sukhumavālikā muṭṭhinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhāya aṅgārarāsi viya uṇhā hoti, na sakkā akkamituṁ, tasmā taṁ paṭipajjantā dārūdakatelataṇḍulādīni sakaṭehi ādāya rattim eva gantvā aruṇuggamane[6] sakaṭāni parivattaṁ[7] katvā matthake maṇḍapaṁ kāretvā kālass' eva[8] āhārakiccaṁ niṭṭhāpetvā chāyāya nisinnā divasaṁ khepetvā atthaṁ gate suriye sāyamāsaṁ bhuñjitvā bhūmiyā sītalāya jātāya sakaṭāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamanaṁ hoti, thalaniyāmako[9] nāma laddhuṁ vaṭṭati, so tāra-

[1] Ck vā ti. [2] Ck marū-. [3] Cv pāniyaṁ. [4] Ck bhikkhu. [5] Cs Cv sabbaṁñuta-.
[6] Ck arunugg-. [7] Cs parivattakaṁ. [8] Cs sakalasseva corrected to kālasseva.
[9] Ck -niyyāmako, Cv phalaniyyāmako.

kasaññāya[1] satthaṁ tāreti[2]. So pi satthavāho tasmiṁ kāle iminā va niyāmena[3] taṁ kantāraṁ gacchanto ekūnasaṭṭhiyojanāni gantvā „idāni ekaratten' eva marukantārā nikkhamanaṁ bhavissatîti" sāyamāsaṁ bhuñjitvā sabbaṁ dārūdakaṁ khepetvā sakaṭāni yojetvā pāyāsi. Niyāmako[4] purimasakaṭe āsandiṁ santharāpetvā ākāse tārakā[5] olokento „ito.pājethā[6]" 'ti vadamāno nipajji. So dīgham addhānaṁ aniddāyanabhāvena kilanto niddaṁ okkami, goṇe[7] nivattitvā[8] āgatamaggam eva gaṇhante na aññāsi[9]. Goṇā[10] sabbarattiṁ agamaṁsu. Niyāmako[4] aruṇuggamanavelāya[11] pabuddho nakkhattaṁ oloketvā „sakaṭāni nivattetha[12] nivattethā" 'ti āha. Sakaṭāni nivattetvā paṭipāṭiṁ karontānaṁ yeva aruṇo uggamano[13]. Manussā „hiyyo amhākaṁ niviṭṭhakhandhāvāraṭṭhānam ev' etaṁ, dārūdakam pi no[14] khīṇaṁ[15], idāni 'mhā naṭṭhā" ti sakaṭāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā matthake maṇḍapaṁ katvā attano attano sakaṭassa heṭṭhā anusocantā nipajjiṁsu. Bodhisatto „mayi viriyaṁ ossajante[16] sabbe vinassissantîti" pāto sītalavelāyam eva āhiṇḍanto ekaṁ dabbatiṇagacchaṁ disvā „imāni tiṇāni heṭṭhā udakasinehena uṭṭhitāni bhavissantîti" cintetvā kuddālaṁ gāhāpetvā[17] taṁ padesaṁ khaṇāpesi. Saṭṭhihatthaṭṭhānaṁ khaṇiṁsu. Ettakaṁ ṭhānaṁ khaṇitvā paharantānaṁ kuddālo heṭṭhā pāsāṇe paṭihaññi[18], pahaṭamatte sabbe viriyaṁ ossajiṁsu. Bodhisatto pana „imassa pāsāṇassa heṭṭhā udakena bhavitabban" ti otaritvā pāsāṇe ṭhito onamitvā[19] sotaṁ odahitvā saddaṁ āvajjento heṭṭhā udakassa pavattanasaddaṁ sutvā uttaritvā cūlūpaṭṭhākaṁ āha: „tāta, tayā viriye ossaṭṭhe sabbe vinassissāma, tvaṁ viriyaṁ anossajitvā imaṁ ayakūṭaṁ gahetvā āvāṭaṁ otaritvā etasmiṁ pāsāṇe pahāraṁ dehîti[20]". So tassa vacanaṁ sampaṭicchitvā

---

[1] Ck Cv -saṁñāya. [2] Cs tāresi. [3] Ck niyyāmena. [4] Ck Cv niyyāmako. [5] Ck kārakā. [6] Cv ito pājetha ito pājethā. [7] Ck Cv goṇo. [8] Cs nivattetvā. [9] Ck Cv aṁñāsi. [10] Ck goṇo. [11] Ck arunugg-. [12] Cs omits nivattetha. [13] uggato? Cv uggamato, Cs aruṇe uggamanato. [14] Ck no. [15] Cs khīnaṁ. [16] Cs ossajente. [17] Ck gāhapetvā, Cs gāhaṇhāpetvā corrected to gaṇhāpetvā, Cv gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. [18] Ck Cv -haṁñi. [19] Cv oṇamitvā. [20] Cs adds āha.

sabbesu viriyaṁ ossajitvā ṭhitesu pi[1] viriyaṁ anossajanto otaritvā pāsāṇe pahāraṁ adāsi. Pāsāṇo majjhe bhijjitvā heṭṭhā patitvā sotaṁ sannirumhitvā[2] aṭṭhāsi. Tālakkhandhappamāṇā[3] udakavaṭṭi[4] uggañchi[5]. Sabbe pānīyaṁ pivitvā nahāyiṁsu. Atirekāni akkhayugādīni phāletvā[6] yāgubhattaṁ pacitvā bhuñjitvā[7] goṇe ca bhojetvā suriye atthaṁ gate udakāvāṭasamīpe[8] dhajaṁ[9] bandhitvā icchitaṭṭhānaṁ agamiṁsu. Te tattha bhaṇḍaṁ vikkiṇitvā dviguṇaṁ[10] catugguṇaṁ bhogaṁ labhitvā attano vasanaṭṭhānam eva agamiṁsu. Te tattha yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gatā. Bodhisatto pi dānādīni puññāni[11] katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imaṁ dhammadesanaṁ kathetvā abhisambuddho va imaṁ gāthaṁ kathesi:

Akilāsuno vaṇṇupathe[12] khaṇantā
udaṅgaṇe tattha papaṁ avinduṁ,
evaṁ muni[13] viriyabalūpapanno
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāsuno ti nikkosajjā āraddhaviriyā, vaṇṇupathe ti, vaṇṇu vuccati vālukā, vālukāmagge ti attho, khaṇantā ti bhūmiṁ khaṇamānā[14], udaṅgaṇe ti, ettha uda iti nipāto, aṅgaṇe ti attho, manussānaṁ saṁcaraṇaṭṭhāne anāvaṭe[15] bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmiṁ vaṇṇupathe, papaṁ avindun ti udakaṁ labhiṁsu, udakaṁ[16] hi pāpīyanabhāvena[17] papā ti vuccati, pavattaṁ[18] vā āpaṁ papaṁ, mahodakan ti attho; evan ti opammapaṭipādanaṁ[19], munîti[20], monaṁ vuccati ñāṇaṁ, kāyamoneyyādīsu[21] vā aññataraṁ[22], tena samannāgatattā puggalo munîti[20] vuccati, so pan' esa agāriyamunī anagāriyamuni sekhamuni asekhamuni paccekamuni munimunîti[23] anekavidho, tattha agāriyamunîti gihī āgataphalo viññātasāsano[24], anagāriyamunîti tathārūpo va pabbajito, sekhamunîti sattasekhā, asekhamunîti[25] khīṇāsavo, paccekamunîti paccekasambuddho, munimunîti sammāsambuddho, imasmiṁ pan' atthe sabba-

---

[1] Cv omits pi. [2] Cs sannirumbhitvā. [3] Cs -ṇaṁ. [4] Ck Cv udakavaddhi, Cs -vaṭṭi corrected to -vaddhi. [5] Cs uggacchi. [6] Ck pāletvā. [7] Cv adds ṭhito. [8] Ck Cv udakavāṭāsamīpe. [9] Ck dhadhaṁ. [10] Ck Cv diguṇaṁ. [11] Ck Cv puṁññāni. [12] Cs vaṇṇu-. [13] Ck muṇi, Cv munī. [14] Cs khaṇantā. [15] Cv anāvaṭe. [16] Ck Cv udakaṁ. [17] Cs papīyana- corrected, as it appears, to pivana-. [18] Cs pavattaṁ corrected, as it appears, to pavaṭṭhaṁ. [19] Ck -paṭipadānaṁ, Cs -pāṭipādanaṁ. [20] Ck mūnîti. [21] Ck Cv -moṇeyyādisu. [22] Ck Cv aṁññataraṁ. [23] Ck municunîti. [24] Cv viṁññāta-. [25] Ck -mūṇîti.

saṁgāhikavasena[1] moneyyasaṁkhātāya paññāya[2] samannāgato munîti veditabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c' eva kāyabalañāṇabalena ca[3] samannāgato, akilāsū ti nikkosajjo, kāmaṁ[4] taco ca[5] nahāru[6] ca aṭṭhi[7] ca avasussatu upasussatu[8] sarīre maṁsalohitan ti evaṁ vuttena caturaṅgasamannāgatena viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittassa pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakaraṇena santin ti saṁkhaṁ gataṁ jhānavipassanābhiññā-arahattamaggañāṇasaṁkhātaṁ[9] ariyadhammaṁ vindati paṭilabhatiti attho. Bhagavatā hi: „dukkhaṁ bhikkhave kusīto viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi mahantañ ca sadatthaṁ parihāpeti, āraddhaviriyo ca[10] kho bhikkhave sukhaṁ viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantañ ca sadatthaṁ paripūreti[11], na bhikkhave hīnena aggassa pattī[12] hotiti" evaṁ anekehi suttehi kusītassa dukkhavihāro āraddhaviriyassa sukhavihāro saṁvaṇṇito, idhâpi āraddhaviriyassa akatābhinivesassa[13] vipassakassa viriyabalena adhigantabbaṁ, tam eva sukhavihāraṁ dassento „evaṁ muni[14] viriyabalūpapanno akilāsu vinde hadayassa santin" ti āha. Idaṁ vuttaṁ hoti: „yathā te vāṇijā akilāsuno vaṇṇupathe[15] khaṇantā udakaṁ labhiṁsu evaṁ imasmim pi[16] sāsane akilāsu hutvā vāyamamāno paṇḍito[17] bhikkhu imaṁ jhānādibhedaṁ hadayasantiṁ[18] labhati, so tvaṁ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyaṁ katvā idāni evarūpe maggaphalatthāya[19] niyyānikasāsane kasmā viriyaṁ ossajasiti".

Evaṁ imaṁ dhammadesanaṁ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu aggaphale arahatte patiṭṭhāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānetvā dassesi: „Tasmiṁ samaye viriyaṁ anossajitvā pāsāṇaṁ bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūlūpaṭṭhāko[20] ayaṁ ossaṭṭhaviriyo bhikkhu ahosi, avasesaparisā idāni Buddhaparisā jātā, satthavāhajeṭṭhako pana aham eva ahosin" ti desanaṁ niṭṭhāpesi. Vaṇṇupathajātakaṁ[15].

3. Serivāṇijajātaka.

Idha ce hi naṁ virādhesîti. Imam[21] pi dhammadesanaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharanto ekaṁ ossaṭṭhaviriyam eva bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Taṁ hi purimanayen' eva bhikkhūhi ānītaṁ Satthā āha: „tvaṁ bhikkhu[22] evarūpe maggaphaladāyake

[1] Ck sabbāhikavasena. [2] Ck Cv paṁñāya. [3] Cs viriyabalūpapanno ti kāyabalena ceva ñānabalena ca. [4] Ck kāman, Cv kāman corrected to kāmaṁ. [5] Ck omits ca. [6] Ck Cv nahārū. [7] Ck Cv aṭṭhī. [8] Cv omits upasussatu. [9] Ck Cv -bhiṁñā-. [10] Cv va. [11] Ck pūreti. [12] so all three MSS. [13] Cv akatādhini-. [14] Cv munī. [15] Cs vannu-. [16] Cv hi [17] Ck paṇḍite. [18] Ck Cv hadayassa santiṁ. [19] Cv magge-. [20] Cs -ṭṭhāke. [21] Ck Cv idam. [22] Ck bhikkhu tvaṁ.

sāsane pabbajitvā viriyaṁ ossajanto satasahassagghanikāya[1] kañcanapātiyā parihīno Serivavāṇijo[2] viya ciraṁ socissasîti". Bhikkhū tassa atthassâvibhāvatthaṁ[3] Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte ito pañcame kappe Bodhisatto Serivaraṭṭhe Serivo nāma kacchapuṭavāṇijo[4] ahosi. So Serivā nāma ekena lolakacchapuṭavāṇijena[5] saddhiṁ Telavāhaṁ[6] nāma nadiṁ uttaritvā Andhapuraṁ nāma nagaraṁ pavisanto nagaravīthiyo bhājetvā attano pattavīthiyā bhaṇḍaṁ vikkiṇanto[7] cari. Itaro attano pattaṁ[8] vīthiṁ gaṇhi. Tasmiñ ca nagare ekaṁ seṭṭhikulaṁ parijiṇṇaṁ ahosi, sabbe puttabhātikā ca dhanañ ca parikkhayaṁ agamāsi. Ekā[9] dārikā ayyakāya saddhiṁ avasesā ahosi. Tā dve pi paresaṁ bhatiṁ katvā jīvanti. Gehe pana tesaṁ mahāseṭṭhinā paribhuttapubbā suvaṇṇapāti bhājanantare nikkhittā dīgharattaṁ avalañjiyamānā[10] malaggahītā[11] ahosi. Tā tassā suvaṇṇapātibhāvam pi na jānanti. So lolavāṇijo tasmiṁ samaye „maṇike gaṇhatha[12], maṇike gaṇhathā" 'ti vicaranto gharadvāraṁ pāpuṇi. Sā kumārikā taṁ disvā ayyakaṁ āha: „amma mayhaṁ ekaṁ pilandhanaṁ[13] gaṇhā" 'ti. „Amma mayaṁ duggatā, kiṁ datvā gaṇhissāmā" 'ti. „Ayaṁ no pāti atthi[14] no ca amhākaṁ upakārā, imaṁ datvā gaṇhā" 'ti. Sā vāṇijaṁ[15] pakkosāpetvā āsane nisīdāpetva taṁ pātiṁ datvā „ayya imaṁ gahetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehîti" āha. Vāṇijo[16] pātiṁ hatthena gahetvā „suvaṇṇapāti bhavissatîti" parivattetvā pātipiṭṭhiyā[17] sūciyā lekhaṁ kaḍḍhitvā[18] suvaṇṇabhāvaṁ ñatvā[19] „imesaṁ kiñci adatvā va imaṁ pātiṁ[20] harissāmîti" „ayaṁ kiṁ agghati[21], addhamāsako pi 'ssā mūlaṁ

[1] so all three MSS. [2] Cs serivāṇijo, Ck serivavāṇijo corrected to serivāṇijo. [3] Cs tassatthāvibhā-, Cv tassatthassāvi-. [4] Ck Cv -vāṇijo, Cs adds vohāratthāya gacchanto. [5] Cv -vāṇijena. [6] Cv kelavāhaṁ, Cs adds in parenthesi tīlavāhaṁ. [7] Ck vikkinanto. [8] Ck pattaṁ corrected to patta. [9] Ck Cv eka [10] Ck avarijjīyamānā corrected to avajīyamānā, Cv avalañjīyamānā. [11] Cs malaggahitā. [12] Ck omits maṇike gaṇhatha. [13] Ck piḷandhanaṁ. [14] Ck Cv anatthi. [15] Ck vāṇijaṁ. [16] Ck vāṇijo. [17] Ck Cv pātipiṭṭhiṁ, Cs pātipiṭṭhiyā corrected to pātipiṭṭhiṁ. [18] Cs kaḍḍitvā. [19] Cs jānitvā. [20] Ck pāti. [21] Ck agghiti.

na hotîti“ bhūmiyaṁ khipitvā uṭṭhāyâsanā pakkāmi. Tena[1] pavisitvā nikkhantavīthiṁ[2] itaro pavisituṁ labbhatîti Bodhisatto taṁ vīthiṁ[3] pavisitvā „maṇike gaṇhathā“ 'ti tam eva gharadvāraṁ pāpuṇi. Puna sā kumārikā tath' eva ayyakaṁ āha. Atha naṁ ayyakā „amma, paṭhamaṁ āgatavāṇijo pātiṁ bhūmiyaṁ[4] khipitvā gato, idāni kiṁ datvā gaṇhissāmā“ 'ti āha. „Amma, so vāṇijo pharusavāco, ayaṁ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṁ gaṇheyyā“ 'ti. „Tena hi pakkosā“ 'ti. Sā taṁ pakkosi. Ath' assa gehaṁ pavisitvā nisinnassa taṁ pātiṁ adaṁsu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṁ ñatvā „amma, ayaṁ pāti satasahassaṁ agghati, pātiagghanakabhaṇḍam[5] mayhaṁ hatthe n' atthîti“ āha. „Ayya, paṭhamaṁ āgatavāṇijo 'ayaṁ addhamāsakam pi na agghatîti' bhūmiyaṁ khipitvā gato, ayaṁ pana tava puññena suvaṇṇapāti jātā bhavissatîti mayaṁ imaṁ tuyhaṁ dema, kiñcid eva no datvā imaṁ gahetvā yāhîti“. Bodhisatto tasmiṁ khaṇe hatthagatāni pañca kahāpaṇasatāni[6] pañcasatagghaṇakañ[7] ca bhaṇḍaṁ sabbaṁ datvā „mayhaṁ imaṁ tulañ ca pasibbakañ ca aṭṭha ca kahāpaṇe[8] dethā“ 'ti ettakaṁ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva nadītīraṁ gantvā nāvikassa aṭṭha kahāpaṇe[9] datvā nāvaṁ abhirūhi. Tato lolavāṇijo[10] pi puna gehaṁ[11] gantvā „āharatha taṁ[12] pātiṁ, tumhākaṁ kiñcid eva dassāmîti“ āha. Sā taṁ paribhāsitvā „tvaṁ amhākaṁ satasahassagghanikaṁ[13] suvaṇṇapātiṁ addhamāsakagghanikam[13] pi na akāsi, tuyhaṁ pana sāmikasadiso eko dhammikavāṇijo amhākaṁ sahassaṁ datvā taṁ ādāya gato“ ti āha. Taṁ sutvā „tassa satasahassagghanikāya[13] hi[14] suvaṇṇapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayan[15]“ ti sañjātabalavasoko satiṁ[16] paccupaṭṭhāpetuṁ asak-

[1] Cᵏ kena, Cᵛ ekena. [2] Cᵏ -vīthi, Cᵛ -vīthī. [3] Cˢ vīthi. [4] Cˢ bhūmiṁ. [5] so all three MSS. [6] Cˢ kahāpaṇa-. [7] Cˢ Cᵛ -satagghana-. [8] Cˢ aṭṭha kahāpane ca, Cᵏ Cᵛ aṭṭha ca kahāpane. [9] Cˢ Cᵛ kahāpane. [10] Cᵏ -vāṇijo. [11] Cᵏ puṇa gehā. [12] Cˢ naṁ? [13] so all three MSS. [14] Cˢ omits hi. [15] Cᵛ ayaṁ. [16] all three MSS. sati.

konto visaññī[1] hutvā attano hatthagate kahāpaṇe[2] c' eva bhaṇḍakañ ca gharadvāre yeva vikiritvā nivāsanapārupanam pahāya[3] tulādaṇḍaṁ muggaraṁ katvā ādāya Bodhisattassa anupadaṁ pakkanto nadītīraṁ gantvā Bodhisattaṁ gacchantaṁ disvā „ambho[4] nāvika[5] nāvaṁ nivattehîti" āha. Bodhisatto „mā nivattayîti[6]" paṭisedheti. Itarassâpi Bodhisattaṁ gacchantaṁ passantassa passantassa balavasoko udapādi. Hadayaṁ uṇhaṁ ahosi, mukhato lohitaṁ uggañchi, vāpikaddamo viya hadayaṁ phali. So Bodhisatte āghātaṁ bandhitvā tatth' eva jīvitakkhayaṁ pāpuṇi. Idaṁ paṭhamaṁ Devadattassa Bodhisatte āghātabandhanaṁ. Bodhisatto dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ agamāsi.

Sammāsambuddho imaṁ dhammadesanaṁ kathetvā abhisambuddho va imaṁ gāthaṁ kathesi:

Idha ce hi naṁ virādhesi saddhammassa niyāmataṁ
ciraṁ tvaṁ anutapessasi Serivâyaṁ va vāṇijo ti. 3.

Tattha idha ce hi naṁ virādhesi saddhammassa niyāmataṁ ti imasmiṁ sāsane etaṁ saddhammassa niyāmatāsaṁkhātaṁ[7] sotāpattimaggaṁ virādhesi yadi virādhesi viriyaṁ ossajanto nâdhigacchasi na paṭilabhasîti attho, ciraṁ tvaṁ anutapessasîti evaṁ sante tvaṁ dīgham addhānaṁ socanto paridevanto anutapessasi, athavā ossaṭṭhaviriyatāya ariyamaggassa virādhitattā dīgharattaṁ nirayādīsu[8] uppanno nānappakārāni dukkhāni anubhavanto anutapessasi kilamissasîti[9], ayam ettha attho; kathaṁ: Serivāyaṁ va vāṇijo[10] ti, Serivā ti evaṁnāmako 'yam, vā 'ti yathā, idaṁ vuttaṁ hoti: yathā pubbe Serivā nāma vāṇijo satasahassagghanikaṁ[11] suvaṇṇapātiṁ labhitvā tassa gahaṇatthāya[12] viriyaṁ akatvā tato parihīno anutappi evam eva tvam[13] pi imasmiṁ sāsane paṭiyattasuvaṇṇapātisadisaṁ ariyamaggaṁ ossaṭṭhaviriyatāya anadhigacchanto tato parihīno dīgharattaṁ anutappissasi[14], sace pana viriyaṁ na ossajissasi[15] paṇḍitavāṇijo suvaṇṇapātiṁ viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammaṁ[16] paṭilabhissasîti[17].

[1] Ck Cv visaṁññī. [2] Ck kahāpane. [3] Cs -pārūpanaṁ pahāya. [4] Ck amho. [5] Ck nāvikā. [6] Cs nivattehîti corrected to nivatteyîti. [7] all three MSS. -tā. [8] Cv -disu. [9] Cs -kilamessasîti. [10] Ck vānijo. [11] so all three MSS. [12] Ck gahana-. [13] Cs tvaṁ. [14] Cs anutapissasi, Cv anutappissasī corrected to anutapissasī. [15] Cv ossajissasī. [16] Cs lokuttaraṁ-. [17] all three MSS. -ssatīti.

Evam assa Satthā arahattena[1] kūṭaṁ gaṇhanto imaṁ dhammadesanaṁ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu aggaphale arahatte[2] patiṭṭhāsi.

Satthâpi dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavāṇijo[3] Devadatto ahosi, paṇḍitavāṇijo aham eva ahosin“ ti desanaṁ niṭṭhāpesi. **Serivāṇijajātakaṁ**[4].

4. Cullakaseṭṭhijātaka.

Appakena pi medhāvîti. Imaṁ dhammadesanaṁ **Bhagavā** Rājagahaṁ upanissāya **Jīvakambavane** viharanto **Cullapanthakattheraṁ** ārabbha kathesi. Tattha[5] Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanaseṭṭhikulassa dhītā attano dāsen' eva saddhiṁ santhavaṁ katvā „aññe pi me imaṁ kammaṁ jāneyyun“ ti bhītā evam āha: „amhehi imasmiṁ ṭhāne vasituṁ na sakkā, sace me mātāpitaro imaṁ dosaṁ jānissanti khaṇḍākhaṇḍaṁ karissanti, videsaṁ gantvā vasissāmā“ 'ti hatthasāraṁ gahetvā aggadvārena nikkhamitvā „yattha vā tattha vā aññehi ajānanaṭṭhānaṁ gantvā vasissāmā“ 'ti ubho pi agamaṁsu. Tesaṁ ekasmiṁ ṭhāne vasantānaṁ saṁvāsam anvāya tassā kucchiyaṁ gabbho patiṭṭhāsi. Sā gabbhaparipākam āgamma sāmikena saddhiṁ mantesi: „gabbho me paripākaṁ gato. ñātibandhuvirahite ca ṭhāne gabbhavuṭṭhānaṁ nāma ubhinnam pi amhākaṁ dukkham eva, kulagehaṁ gacchāmā“ 'ti. So „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti[6] divase[7] atikkāmesi. Sā cintesi: „ayaṁ bālo attano dosamahantatāya gantuṁ na ussahati, mātāpitaro nāma ekantahitā, ayaṁ gacchatu vā mā vā mayā gantuṁ vaṭṭatîti“[8]. Tasmiṁ gehā nikkhante gehaparikkhāraṁ paṭisāmetvā attano kulagharaṁ gatabhāvaṁ anantaragehavāsīnaṁ[9] ārocetvā maggaṁ paṭipajji. Atha so puriso gharaṁ āgato taṁ adisvā[10] paṭivissake pucchitvā „kulagharaṁ gatā“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge[11] sampāpuṇi. Tassâpi tatth' eva gabbhavuṭṭhānaṁ ahosi. So „kiṁ idaṁ bhadde“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kiṁ karissāmā“ 'ti. „Yass' atthāya mayaṁ kulagharaṁ gaccheyyāma taṁ kammaṁ antarā va nipphannaṁ[12], tattha gantvā kiṁ karissāma, nivattāmā“ 'ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṁsu. Tassa ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṁ

---

[1] C^{s} arahatte. [2] C^{k} arahattaṁ. [3] C^{k} -vānijo. [4] C^{k} -vānija-. [5] C^{s} omits tattha. [6] C^{k} so ajja gacchāmā ti. [7] C^{k} divade. [8] C^{k} C^{v} vaddhatīti. [9] C^{s} antarageha-, C^{k} anantaragehavāsinaṁ. [10] C^{k} disvā. [11] C^{k} anantarā-. [12] C^{v} nippanno.

akaṁsu. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patiṭṭhahi. Sabbaṁ purimanayen' eva vitthāretabbaṁ. Tassa pi dārakassa panthe jātattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāmaṁ katvā itarassa Cullapanthako ti nāmaṁ akaṁsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasanaṭṭhānam eva āgatā. Tesaṁ tattha vasantānaṁ ayaṁ Panthadārako aññe[1] dārake[2] cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti[3] vadante[4] sutvā mātaraṁ pucchi: „amma aññe[1] dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti[5] vadanti, amhākaṁ ñātakā n' atthîti". „Āma tāta, tumhākaṁ ettha ñātakā n' atthi, Rājagahanagare pana[6] vo dhanaseṭṭhi[7] nāma ayyako, tattha tumhākaṁ bahuñātakā" ti. „Kasmā tattha na gacchāma ammā" ti. Sā attano agamanakāraṇaṁ[8] puttassa kathetvā puttesu punappuna kathentesu sāmikaṁ āha: „ime dārakā ativiya kilamenti, kiṁ no mātāpitaro disvā maṁsaṁ khādissanti, ehi dārakānaṁ ayyakakulaṁ dassemā" 'ti. „Ahaṁ sammukhā va ṭhātuṁ na sakkhissāmi, taṁ pana tattha nayissāmîti"[9]. „Sādhu ayya, yena kenaci nayena dārakānaṁ ayyakakulam[10] eva daṭṭhuṁ vaṭṭatîti[11]". Dve pi janā dārake ādāya anupubbena Rājagahaṁ[12] patvā nagaradvāre[13] ekissā sālāya nivāsaṁ kappetvā dārakamātā dve dārake gahetvā[14] āgatabhāvaṁ mātāpitunnaṁ ārocāpesi. Te taṁ sāsanaṁ sutvā „saṁsāre carantānaṁ na putto dhītā[15] nāma n' atthi, te amhākaṁ mahāparādhikā, na sakkā tehi amhākaṁ cakkhupathe ṭhātuṁ, ettakaṁ pana nāma dhanaṁ gahetvā dve pi janā phāsukaṭṭhānaṁ gantvā jīvantu. dārake[16] pana idha pesentū" ti. Seṭṭhidhītā mātāpitūhi[17] pesitaṁ dhanaṁ gahetvā dārake āgatadūtānaṁ yeva hatthe datvā pesesi. Dārakā ayyakakule vaḍḍhanti. Tesu Cullapanthako atidaharo, Mahāpanthako pana ayyakena saddhiṁ Dasabalassa dhammakathaṁ sotuṁ gacchati. Tassa niccaṁ Satthu sammukhā dhammaṁ suṇantassa pabbajjāya cittaṁ nami. So ayyakaṁ āha: „sace tumhe sampaṭicchatha ahaṁ pabbajeyyan" ti. „Kiṁ vadesi tāta, mayhaṁ sakalalokassâpi pabbajato tav' eva[18] pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi pabbaja tātā" 'ti sampaṭicchitvā Satthu santikaṁ gato. Satthā „kiṁ mahāseṭṭhi dārako te laddho" ti. „Āma bhante, ayaṁ dārako mayhaṁ nattā[19]

[1] Ck Cv aṁñe. [2] Ck dārako. [3] Cs cullapitāayyakoayyakāti, Cv cullapitātiayyakotiayyakati. [4] Cs vadantesu. [5] Ck cullapitāayyikotiayyikāti, Cs cullapitāayyakoayyakāti, Cv cullapitātiayyakotiayyakati. [6] Cs omits pana. [7] so all three MSS. [8] Cs āgamana-. [9] Cs na sakkhissāmi tvaṁ pana tattha nayissāmi, Cv na sakkhissāmi taṁ pana nayissāmīti. [10] Ck ayyakulam. [11] Ck Cv vaddhatītī. [12] Cv -gaham. [13] Ck -dvārena. [14] Cs ādāya. [15] Cs repeats dhītā, Cv na dhītā. [16] Ck dārako. [17] Cv -pituhi. [18] Cs tameva. [19] Ck nattaṁ.

'tumhākaṁ santike pabbajāmîti[1] āha". Satthā aññataraṁ[2] piṇḍacārikaṁ „imaṁ dārakaṁ pabbājehîti" āṇāpesi[3]. Thero tassa tacapañcakakammaṭṭhānaṁ ācikkhitvā pabbājesi. So bahuṁ Buddhavacanaṁ uggaṇhitvā paripuṇṇavasso upasampadaṁ labhi, upasampanno yonisomanasikāre kammaṁ karonto arahattam[4] pāpuṇi[5]. So jhānasukhena maggasukhena ca vītināmento cintesi: „sakkā nu kho imaṁ sukhaṁ Cullapanthakassa dātun" ti. Tato ayyakaseṭṭhissa santikaṁ gantvā „mahāseṭṭhi sace tumhe sampaṭicchatha ahaṁ Cullapanthakaṁ pabbājeyyan" ti āha. „Pabbājetha bhante" ti. Thero Cullapanthakadārakaṁ pabbājetvā dasasu sīlesu patiṭṭhāpesi. Cullapanthakasāmaṇero pabbajitvā va dandho ahosi,

Padumaṁ yathā kokanadaṁ sugandhaṁ
pāto siyā phullam avītagandhaṁ
Aṅgīrasam passa[6] virocamānaṁ
tapantam ādiccam iv' antalikkhe ti

imaṁ ekaṁ gātham catuhi[7] māsehi gaṇhituṁ nâsakkhi. So kira Kassapasammāsambuddhakāle pabbajitvā paññavā[8] hutvā aññatarassa[2] dandhabhikkhuno uddesagahaṇakāle parihāsakeḷiṁ[9] akāsi. So bhikkhu tena parihāsena[10] lajjito n' eva uddesaṁ gaṇhi na sajjhāyam akāsi. Tena kammenâyaṁ pabbajitvā va[11] dandho jāto, gahitagahitaṁ padaṁ upari upari gaṇhantassa nassati, tassa imam eva gāthaṁ gahetuṁ vāyamantassa cattāro māsā atikkantā. Atha naṁ Mahāpanthako āha: „Panthaka, tvaṁ imasmiṁ sāsane abhabbo, catuhi[7] māsehi ekaṁ gātham pi gahetuṁ na sakkosi[12], pabbajitakiccaṁ pana tvaṁ kathaṁ matthakaṁ pāpessasi, nikkhama ito vihārā" ti nikkaḍḍhi. Cullapanthako Buddhasāsane sinehena gihibhāvaṁ[13] na pattheti. Tasmiñ ca kāle Mahāpanthako bhattuddesako hoti. Jīvako Komārabhacco[14] bahuṁ gandhamālaṁ ādāya attano ambavanaṁ gantvā Satthāraṁ pūjetvā dhammaṁ sutvā uṭṭhāyâsanā Dasabalaṁ vanditvā Mahāpanthakaṁ upasaṁkamitvā „kittakā bhante Satthu santike bhikkhū" ti pucchi. „Pañcamattāni satānîti." „Sve bhante buddhapamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya amhākaṁ nivesane bhikkhaṁ gaṇhathā" 'ti. „Upāsaka, Cullapanthako nāma dandho avirūḷhidhammo[15], taṁ ṭhapetvā sesānaṁ nimantaṇaṁ[16]

[1] Ck pabbajjāmīti. [2] Ck Cv aṁña-. [3] Cv ānāpesi. [4] Ck arahattaṁ. [5] Ck pāpuni. [6] Ck phassa. [7] so all three MSS. [8] Ck Cv paññavā. [9] Ck -keḷaṁ, Cv paribhāsakeliṁ. [10] Cv paribhāsena. [11] Cs omits va. [12] Cs gahetumasakkosi. [13] Ck Cs gihī-. [14] Ck -bhaṇḍo. [15] Cv avirulhi-. [16] Cv nimantanaṁ.

paticchāmîti" thero āha. Taṁ sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānaṁ bhikkhūnaṁ nimantanaṁ paṭicchanto maṁ bāhiraṁ katvā paṭicchati, nissaṁsayaṁ mayhaṁ bhātikassa mayi cittaṁ[1] bhinnaṁ bhavissati, kiṁ dāni mayhaṁ iminā sāsanena, gihī hutvā dānādīni puññāni[2] karonto jīvissāmîti" so punadivase pāto va „gihī bhavissāmîti" pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokaṁ olokento imaṁ kāraṇaṁ disvā paṭhamataraṁ gantvā Cullapanthakassa gamanamagge dvārakoṭṭhake caṁkamanto aṭṭhāsi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Satthāraṁ disvā upasaṁkamitvā vandi. Atha naṁ Satthā „kahaṁ pana tvaṁ Cullapanthaka imāya velāya gacchasîti" āha. „Bhātā maṁ bhante nikkaḍḍhati, tenâhaṁ vibbhamituṁ gacchāmîti". „Cullapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātarā nikkaḍḍhito kasmā mama santikaṁ nâgañchi, ehi kin te gihibhāvena[3], mama santike bhavissasîti" Cullapanthakaṁ ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe nisīdāpetvā „Cullapanthaka puratthābhimukho hutvā imaṁ pilotikaṁ rajoharaṇaṁ rajoharaṇan ti parimajjanto idh' eva hohîti" iddhiyā abhisaṁkhataṁ parisuddhaṁ pilotikaṁ datvā kāle ārocite bhikkhusaṁghaparivuto Jīvakassa gehaṁ gantvā paññattāsane[4] nisīdi. Cullapanthako[5] pi suriyaṁ olokento taṁ[6] pilotikakhaṇḍaṁ rajoharaṇaṁ rajoharaṇan ti parimajjanto nisīdi. Tassa taṁ pilotikakhaṇḍaṁ parimajjantassa parimajjantassa kiliṭṭhaṁ ahosi. Tato cintesi: „idaṁ pilotikakhaṇḍaṁ ativiya[7] parisuddhaṁ, imaṁ pana attabhāvaṁ nissāya purimapakatiṁ vijahitvā evaṁ kiliṭṭhaṁ jātaṁ, aniccā vata saṁkhārā" ti khayavayaṁ paṭṭhapento vipassanaṁ vaḍḍhesi. Satthā Cullapanthakassa[5] cittaṁ vipassanaṁ[8] ārūḷhan ti ñatvā „Cullapanthaka[5], tvaṁ 'etaṁ pilotikakhaṇḍam eva saṁkiliṭṭhaṁ rajarañjitaṁ[9] jātan' ti mā saññaṁ kari, abbhantare pana[10] te rāgarajādayo atthi, te harāhîti" vatvā obhāsaṁ vissajjetvā purato nisinno viya paññāyamānarūpo[11] hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu[12] vuccati,
rāgass' etaṁ adhivacanaṁ rajo ti;
etaṁ rajaṁ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane.

[1] C^s nissaṁsayaṁ mayi bhātikassa cittaṁ. [2] C^k C^v puṁññāni. [3] C^k C^s gihī-. [4] C^s paññatte āsane, C^k C^v paṁññattāsane. [5] C^k C^v cūla-. [6] C^k tā. [7] C^s ati. [8] C^s vipassanā. [9] C^k rajañjitaṁ corrected to rañjitaṁ. [10] C^s omits pana. [11] C^k C^v paṁñā-. [12] C^k renu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana reṇu[1] vuccati,
mohass' etaṁ adhivacanaṁ rajo ti;
etaṁ rajaṁ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako[2] saha paṭisambhidāhi arahattam[3] pāpuṇi[4], Paṭisambhidāhi yev' assa tīṇi[5] Piṭakāni āgamiṁsu[6]. So kira pubbe rājā hutvā nagaraṁ padakkhiṇaṁ karonto[7] nalāṭato sede muñcante[8] parisuddhena sāṭakena nalāṭantaṁ puñji[9]. Sāṭako kiliṭṭho ahosi. So „imaṁ sarīraṁ nissāya evarūpo parisuddho sāṭako pakatiṁ jahitvā kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṁkhāra“ ti aniccasaññaṁ[10] paṭilabhi, tena kāraṇen' assa rajoharaṇam evà paccayo jāto. Jīvako pi kho[11] Komārabhacco[12] Dasabalassa dakkhiṇodakaṁ upanāmesi. Satthā „nanu Jīvaka vihāre bhikkhū[13] atthîti“ hatthena pattaṁ pidahi. Mahāpanthako „nanu bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti[14]“ āha. Satthā „atthi Jīvakā“ 'ti āha. Jīvako „tena hi bhaṇe[15] gaccha[16], vihāre bhikkhūnaṁ atthibhāvaṁ vā natthibhāvaṁ vā jānāhîti“ purisaṁ pesesi. Tasmiṁ khaṇe Cullapanthako[2] „mayhaṁ bhātiko 'vihāre bhikkhū n' atthîti' bhaṇati, vihāre[17] bhikkhūnaṁ atthibhāvam assa pakāsessāmîti“ sakalaṁ ambavanaṁ bhikkhūnañ ñeva[18] pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammaṁ karonti, ekacce rajanakammaṁ[19], ekacce sajjhāyaṁ karontîti evaṁ aññamaññaṁ[20] asadisaṁ bhikkhusahassaṁ māpesi. So puriso vihāre bahū bhikkhū disvā nivattitvā „ayya sakalaṁ ambavanaṁ bhikkhūhi paripuṇṇan“ ti Jīvakassa ārocesi. Thero pi kho tatth' eva[21]

„Sahassakkhattuṁ attānaṁ nimminitvāna Panthako
nisīdi ambavane ramme yāva kālappavedanā“ ti.

Atha Satthā taṁ purisaṁ āha: „vihāraṁ gantvā 'Satthā Cullapanthakaṁ[22] nāma pakkosatîti' vadehîti“. Tena gantvā tathā vutte „ahaṁ Cullapanthako[22] ahaṁ Cullapanthako[23]“ ti mukhasahassaṁ uṭṭhahi. Puriso gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā[23] yeva nāmā“ 'ti āha. „Tena hi tvaṁ gantvā yo 'ahaṁ Cullapanthako'[22] ti paṭhamaṁ vadati

[1] Ck renu. [2] Ck Cv cūla-. [3] Cs arahattaṁ. [4] Ck pāpuni. [5] Ck tīni. [6] Ck agamiṁsu. [7] Cs karonte. [8] Cs muccante. [9] Cv puñji corrected to puñchi. [10] Ck Cv -saṁñaṁ. [11] Ck omits kho. [12] Ck -bhaṇḍo corrected to -bhacco? Cv -bhaddho. [13] Cs bhikkhu. [14] Cs vihāre bhikkhū natthîti. [15] Cs bhante. [16] Ck repeats gaccha. [17] Cs adds natthi. [18] Ck Cv bhikkhūnaṁ ñeva. [19] Cs rajatakammaṁ? [20] Cv aṁñamaṁñaṁ. [21] Ck nattheva. [22] Ck cūla-, Cv cūḷa-. [23] Ck Cv cūḷa-.

taṁ hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissantîti". So tathā akāsi. Tāvad eva sahassamattā bhikkhū antaradhāyiṁsu. Thero gatena purisena saddhiṁ agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne Jīvakaṁ āmantesi: „Jīvaka, Cullapanthakassa[1] pattaṁ gaṇha, ayan[2] te anumodanaṁ karissatîti". Jīvako tathā akāsi. Thero sīhanādaṁ nadanto[3] taruṇasīho viya tīhi Piṭakehi saṁkhobhetvā anumodanaṁ akāsi. Satthā uṭṭhāyâsanā bhikkhusaṁghaparivāro vihāraṁ gantvā bhikkhūhi vatte dassite utthāyâsanā gandhakuṭipamukhe ṭhatvā bhikkhusaṁghassa Sugatovādaṁ datvā kammaṭṭhānaṁ kathetvā bhikkhusaṁghaṁ uyyojetvā surabhigandhavāsitaṁ[4] gandhakuṭiṁ pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ upagato. Atha sāyaṇhasamaye dhammasabhāyaṁ bhikkhū ito c' ito ca samosaritvā rattakambalasāṇiṁ parikkhipantā viya nisīditvā Satthu guṇakathaṁ ārabhiṁsu: „āvuso,' Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṁ ajānanto 'catuhi[5] māsehi ekaṁ gāthaṁ gaṇhituṁ na sakkoti, dandho ayan' ti vihārā nikkaḍḍhi, Sammāsambuddho pana attano anuttaradhammarājatāya ekasmiṁ yev' assa antarabhatte saha paṭisambhidāya[6] arahattaṁ adāsi, tīṇi Piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni[7], aho Buddhānaṁ balan[8] nāma mahantan" ti. Atha Bhagavā dhammasabhāyaṁ imaṁ kathāpavattiṁ ñatvā „ajja mayā gantuṁ vaṭṭatîti[9]" Buddhaseyyāya uṭṭhāya surattadupaṭṭaṁ nivāsetvā vijjullatā viya kāyabandhanaṁ bandhitvā rattakambalasadisaṁ Sugatamahācīvaraṁ pārupitvā[10] surabhigandhakuṭito nikkhamma mattavaravāraṇasīhavikkantavilāsena[11] anantāya Buddhalīḷhāya dhammasabhāyaṁ gantvā alaṁkatamaṇḍapamajjhe supaññattavarabuddhāsanaṁ[12] abhiruyha chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento aṇṇavakucchiṁ obhāsayamāno Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammāsambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṁgho kathaṁ pacchinditvā tuṇhī ahosi. Satthā mudukena mettacittena parisaṁ oloketvā „ayaṁ parisā ativiya sobhati, ekassa[13] pi hatthakukkuccaṁ vā pādakukkuccaṁ vā ukkāsitasaddo vā khipitasaddo vā n' atthi, sabbe p' ime Buddhagāravena sagāravā Buddhatejena tajjitā mayi āyukappam pi akathetvā nisinne paṭhamaṁ kathaṁ samuṭṭhāpetvā na kathessanti, kathāsamuṭṭhāpanavattan nāma mayā va jānitabbaṁ, aham eva paṭhamaṁ kathessāmîti" madhurena brahmassarena bhikkhū āmantetvā „kāya nu 'ttha

[1] Ck cullapanthassa. [2] Cs ayaṁ. [3] Cs nadantena. [4] Ck sūrabhigandhavāsavāsitaṁ, Cv surabhigandhavāsamāsitaṁ. [5] so all three MSS. [6] Cs paṭisambhidāhi. [7] Ck paṭisambhidāyeva āgatā. [8] Cs balaṁ. [9] Ck vaddhatītī, Cv vaddhātīti. [10] Ck pārūpitvā? [11] Cs mattavāraṇa-. [12] Ck Cv supaṁñatta-. [13] Ck phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā[1] ti āha. „Bhante, na mayaṁ imasmiṁ ṭhāne nisinnā aññaṁ tiracchānakathaṁ kathema, tumhākaṁ yeva pana guṇe vaṇṇayamānā[2] nisinn' amhā" 'ti, „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṁ ajānanto -pe- aho Buddhānaṁ balan nāma mahantan" ti. Satthā bhikkhūnaṁ kathaṁ sutvā „bhikkhave, Cullapanthako maṁ nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantataṁ patto, pubbe pana maṁ nissāya bhogesu pi bhogamahantataṁ pāpuṇîti" āha. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvatthaṁ Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto seṭṭhiṭṭhānaṁ labhitvā Cullakaseṭṭhi[3] nāma ahosi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasaṁ rājūpaṭṭhānaṁ gacchanto antaravīthiyaṁ matamūsikaṁ disvā taṁkhaṇe nakkhattaṁ samānetvā idam āha: „sakkā[4] cakkhumatā kulaputtena imaṁ unduraṁ gahetvā dārābharaṇaṁ vā[3] kātuṁ kammante ca[5] payojetun" ti. Aññataro duggatakulaputto taṁ seṭṭhissa vacanaṁ sutvā „nâyaṁ ajānitva[6] kathessatîti" mūsikaṁ gahetvā ekasmiṁ āpaṇe[7] biḷālass' atthāya datvā kākaṇikaṁ[8] labhi. Tāya kākaṇikāya[8] phāṇitaṁ[9] gahetvā ekena kuṭena pānīyaṁ[10] gaṇhi. So araññato[11] āgacchante mālākāre[12] disvā thokaṁ thokaṁ phāṇitakhaṇḍaṁ[13] datvā uḷuṁkena pānīyaṁ[14] adāsi. Te tassa ekekaṁ pupphamuṭṭhiṁ adaṁsu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitañ[15] ca pānīyaghaṭañ ca gahetvā pupphārāmam eva gato. Tassa taṁ divasaṁ mālākārā[16] aḍḍhocitake[17] pupphagacche datvā agamaṁsu. So na cirass' eva iminā upāyena aṭṭha kahāpaṇe labhi. Puna ekasmiṁ vātavuṭṭhidivase rājuyyāne bahū[18] sukkhadaṇḍakā ca sākhā ca palāsañ ca vātena patitaṁ hoti. Uyyānapālo chaḍḍetuṁ[19] upāyaṁ na

[1] Ck vippakathā, Cv vippakathā corrected to vippakatā. [2] Ck vaṇṇāyamanā. [3] so all three MSS. [4] Cs sakkhā. [5] Cv kammantena. [6] Cv ajānetva. [7] Ck Cs āpane. [8] Cs kākani-. [9] Cs phānitaṁ. [10] Ck pāṇīyaṁ, Cv pāṇiyaṁ. [11] Cs aññasotā, Ck Cv araṁñato. [12] Ck Cv mālakāre. [13] Ck Cs phānita-. [14] Ck pāṇīyaṁ. [15] Cs phānitañ. [16] Ck Cv mālakārā. [17] Ck -vitake, Cs -mitake. [18] Ck Cv bahu. [19] Cs jaḍḍetuṁ, Ck chaḍḍhetuṁ.

passati. So *tattha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṁ* dassasi ahaṁ[1] te imāni sabbāni nīharissāmîti“ uyyānapālaṁ āha. So „gaṇha ayyā“ ’ti sampaṭicchi. Cullantevāsiko dārakānaṁ keḷimaṇḍalaṁ[2] gantvā phāṇitaṁ[3] datvā muhuttena sabbāni dārupaṇṇāni nīharāpetvā uyyānadvāre rāsiṁ kāresi[4]. Tadā rājakumbhakāro rājakulānaṁ bhājanānaṁ pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānadvāre tāni disvā tassa hatthato vikkiṇitvā gaṇhi. Taṁ divasaṁ Cullantevāsiko dāruvikkayena soḷasa kahāpaṇe cāṭiādīni ca pañca bhājanāni[5] labhi. So catuvīsatiyā kahāpaṇesu jātesu „atthi ayaṁ upāyo mayhan“ ti nagaradvārato avidūraṭṭhāne ekaṁ pānīyacāṭiṁ ṭhapetvā pañcasate tiṇahārake pānīyena upaṭṭhahi. Te āhaṁsu: „tvaṁ samma amhākaṁ bahūpakāro[6], kin[7] te karomā“ ’ti. So „mayhaṁ kicce uppanne karissathā“ ’ti vatvā ito c’ ito ca[8] vicaranto thalapathakammikena ca jalapathakammikena[9] ca saddhiṁ mittasanthavaṁ akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve[10] imaṁ nagaraṁ assavāṇijako[11] pañca assasatāni gahetvā āgamissatîti“ ācikkhi. So tassa vacanaṁ sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayhaṁ ekekaṁ tiṇakalāpaṁ detha, mayā ca tiṇe avikkīte[12] attano tiṇaṁ mā vikkiṇathā“ ’ti. Te „sādhū“ ’ti sampaṭicchitvā pañca tiṇakalāpasatāni āharitvā tassa ghare pātayiṁsu. Assavāṇijo[11] sakalanagare assānaṁ tiṇaṁ[13] alabhitvā tassa sahassaṁ datvā taṁ tiṇaṁ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa[14] jalapathakammikasahāyako ārocesi: „paṭṭanaṁ mahānāvā āgatā“ ti. So „atthi ayaṁ upāyo“ ti aṭṭhahi kahāpaṇehi sabbaparivārasampannaṁ[15] tāvakālikaṁ[16] rathaṁ gahetvā mahantena yasena nāvāpaṭṭanaṁ gantvā ekaṁ aṅgulimuddikaṁ nāvāya saccakāraṁ datvā avidūraṭṭhāne sāṇiṁ parikkhipāpetvā nisinno purise āṇāpesi: „bāhirato vāṇijesu[11] āgatesu tatiyena pāṭihārena[17]

[1] C^s ahaṁ. [2] C^k keli-, C^v keḷimaṇḍalaṁ. [3] C^s phāni-. [4] C^k karesi. [5] C^s omits pañca bhājanāni. [6] C^k C^v bahū upakāro. [7] C^s kiṁ. [8] C^s omits ca. [9] C^s jalakammikena. [10] C^s ssa. [11] C^k -vāni-. [12] C^s C^v avikkite. [13] C^k C^v cāriṁ. [14] C^k C^v ssa. [15] C^s -parivārā-. [16] C^v -kāḷikaṁ. [17] C^s pāṭihāriyena.

ārocethā" 'ti. „Nāvā āgatā" ti sutvā Bārāṇasito satamattā[1] vāṇijā „bhaṇḍaṁ gaṇhāmā" 'ti āgamiṁsu. „Bhaṇḍaṁ tumhe na labhissatha, asukaṭṭhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinno" ti. Te taṁ[2] sutvā tassa santikaṁ āgatā. Pādamūlikapurisā purimasaññāvasena tatiyena pāṭihārena tesaṁ[3] āgatabhāvaṁ ārocesuṁ. Te satamattâpi[4] vāṇijā ekekaṁ sahassaṁ datvā tena saddhiṁ nāvāya pattikā hutvā puna ekekaṁ sahassaṁ datvā pattiṁ vissajjāpetvā bhaṇḍaṁ attano santakaṁ akaṁsu. Cullantevāsiko dve satasahassāni gaṇhitvā Bārāṇasiṁ āgantvā „kataññunā[5] bhavituṁ[6] vaṭṭatîti" ekaṁ satasahassaṁ gāhāpetvā[7] Cullakaseṭṭhissa samīpaṁ gato. Atha naṁ seṭṭhi[8] „kin te tāta katvā idaṁ dhanaṁ laddhan" ti pucchi. So „tumhe[9] kathitaupāye ṭhatvā catumāsabbhantaren' eva laddhan" ti matamūsikaṁ ādiṁ katvā sabbaṁ vatthuṁ kathesi. Cullamahāseṭṭhi[8] tassa vacanaṁ sutvā „na dāni evarūpaṁ dārakaṁ parasantakaṁ kātuṁ vaṭṭatîti[10]" vayappattaṁ dhītaraṁ datvā sakalakuṭumbassa sāmikaṁ akāsi[11]. So seṭṭhino accayena tasmiṁ nagare seṭṭhiṭṭhānaṁ labhi. Bodhisatto pi yathākammaṁ agamāsi.

Sammāsambuddho pi imaṁ dhammadesanaṁ kathetvā abhisambuddho va imaṁ gāthaṁ kathesi:

Appakena pi medhāvī[12] pābhatena vicakkhaṇo
samuṭṭhāpeti attānaṁ aṇuṁ aggîva santhaman ti. 4.

Tattha appakena pîti thokenâpi parittakenâpi, medhāvîti paññavā[13], pābhatenā 'ti bhaṇḍamūlena, vicakkhaṇo ti vohārakusalo[14], samuṭṭhāpeti attānan ti mahantaṁ dhanañ ca yasañ ca[15] uppādetvā tattha attānaṁ saṇṭhapeti[16] patiṭṭhāpeti, yathā kiṁ: aṇuṁ aggîva santhamaṁ, yathā paṇḍito puriso parittaṁ aggiṁ anukkamena gomayacuṇṇādīni pakkhipitvā mukhavātena[17] dhamanto samuṭṭhāpeti vaḍḍheti mahantaṁ aggikkhandhaṁ karoti evam eva paṇḍito thokam pi pābhataṁ labhitvā nānāupāyehi payojetvā dhanañ ca yasañ ca[18]

[1] Ck sattamattā, Cv sattamattaṁ. [2] Ck saṁ. [3] Cs omits tesaṁ. [4] Cv sakamattāpi. [5] Ck kataññūtā? [6] Cv bhāvituṁ. [7] Cv gahāpetvā. [8] so all three MSS. [9] so all three MSS. instead of tumhehi? [10] Ck Cv vaddhatīti. [11] Ck adāsi, Cv ādāsi. [12] Ck medhāvi. [13] Ck Cv paṁñavā. [14] Ck Cv vohārake kusalo. [15] Cs mahantaṁ dhanasañcayaṁ. [16] Cs saṁṭhapeti. [17] Ck sukhavātena. [18] Cs dhanasañcayañca, Ck omits yasañ ca.

vaḍḍheti vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṁ patiṭṭhāpeti, tāya eva vā pana dhanayasamahantatāya attānaṁ samuṭṭhāpeti, abhiññātaṁ[1] pākaṭaṁ karotîti attho.

Iti Bhagavā „bhikkhave, Cullapanthako maṁ nissāya idāni dhammesu dhammamahantataṁ patto, pubbe pana bhogesu pi bhogamahantataṁ pāpuṇîti".

Evaṁ imaṁ dhammadesanaṁ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako ahosi, Cullakamahāseṭṭhi[2] pana aham eva ahosin" ti desanaṁ niṭṭhapesi. Cullakaseṭṭhijātakaṁ[3].

5. Taṇḍulanālijātaka.

Kim agghati taṇḍulanālikā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Lāḷudāyittheraṁ[4] ārabbha kathesi. Tasmiṁ samaye āyasmā Dabbo Mallaputto saṁghassa bhattuddesako hoti. Tasmiṁ pāto va salākabhattāni uddisamāne[5] Udāyittherassa[6] kadāci varabhattaṁ pāpuṇāti[7] kadāci lāmakabhattaṁ. So lāmakabhattassa pattadivase salākaggaṁ[8] ākulaṁ karoti: „kiṁ Dabbo va[9] salākaṁ dātuṁ jānāti, amhe na jānāmā" 'ti[10] vadati. Tasmiṁ salākaggaṁ ākulaṁ karonte „handa dāni tvam eva salākā dehîti" salākapacchiṁ adaṁsu. Tato paṭṭhāya so saṁghassa salākaṁ adāsi, dadanto pana idaṁ varabhattan ti vā lāmakabhattan ti vā asukavassagge varabhattaṁ ṭhitaṁ asukavassagge lāmakabhattan ti vā na jānāti, ṭhitikaṁ karonto pi asukavassagge ṭhitikā ti na sallakkheti, bhikkhūnaṁ ṭhitavelāya imasmiṁ ṭhāne ayaṁ ṭhitikā ṭhitā imasmiṁ ṭhāne[11] ayan ti bhūmiyaṁ vā bhittiyaṁ vā lekhaṁ kaḍḍhati[12]. Punadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā. tesu mandataresu lekhā heṭṭhā hoti bahutaresu upari, so ṭhitikaṁ ajānanto lekhāsaññāya[13] salākaṁ deti. Atha naṁ bhikkhū „āvuso Udāyi[14] lekhā nāma heṭṭhā vā hoti[15] upari vā, varabhattaṁ pana asukavassagge ṭhitaṁ lāmakabhattaṁ asukavassagge" ti āhaṁsu. So bhikkhū[16] paṭippharanto „yadi evaṁ ayaṁ lekhā kasmā evaṁ ṭhitā, kiṁ ahaṁ tumhākaṁ saddahāmi, imissā lekhāya saddahāmîti" vadati. Atha naṁ daharā ca sāmaṇerā[17] ca „āvuso

---

[1] Ck Cv abhimñātaṁ. [2] so all three MSS. [3] Ck cullaseṭṭhi-. [4] Ck Cv lāḷudāyitheraṁ, Cs lāludāyittheraṁ. [5] Cs uddisamāno. [6] Ck Cv udāyitherassa. [7] Ck pāpuni. [8] Cs salākabhattaṁ. [9] Ck omits va, Cv dabbaṁ va. [10] Cs adds pi. [11] Cv omits ayaṁ . . ṭhāne. [12] Cs kaḍḍheti. [13] Ck Cv -saṁñāya. [14] Cs udāyī. [15] Cs omits hoti. [16] Ck Cs bhikkhu. [17] Ck sāmanerā.

Lāḷudāyi[1], tayi salākā[2] dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvaṁ dātuṁ anucchaviko, niggaccha ito" ti salākaggato nikkaḍḍhiṁsu. Tasmiṁ khaṇe salākagge mahantaṁ kolāhalaṁ ahosi. Taṁ sutvā Satthā Ānandattheraṁ[3] pucchi: „Ānanda, salākagge mahantaṁ kolāhalaṁ, kiṁsaddo nām' eso" ti. Thero Tathāgatassa tam atthaṁ ārocesi. „Ānanda, na idān' eva Udāyi[4] attano bālatāya paresaṁ lābhahāniṁ karoti, pubbe pi akāsi yevā" 'ti āha. Thero tass' atthassa āvibhāvatthaṁ Bhagavantaṁ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṁ Brahmadatto rājā ahosi. Tadā amhākaṁ Bodhisatto tassa agghakārako ahosi, hatthiassādīni c' eva maṇisuvaṇṇādīni ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṁ[5] bhaṇḍānurūpam eva mūlaṁ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā[6] evaṁ cintesi: „ayaṁ agghāpanako evaṁ agghāpento na cirass' eva mama gehe dhanaṁ parikkhayaṁ gamissati", aññaṁ[7] agghāpanakaṁ karissāmîti" so sīhapañjaraṁ ugghāṭetvā rājaṅgaṇaṁ olokento ekaṁ gāmikamanussaṁ lolabālaṁ rājaṅgaṇena gacchantaṁ disvā „esa mayhaṁ agghāpanakakammaṁ kātuṁ sakkhissatîti" taṁ pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe amhākaṁ agghāpanakakammaṁ[8] kātun" ti āha. „Sakkhissāmi devā" 'ti. Rājā attano dhanarakkhaṇatthāya[9] taṁ bālaṁ agghāpanakakamme[10] ṭhapesi. Tato paṭṭhāya so bālo hatthiassādīni agghāpento agghaṁ hāpetvā yathāruciyā[11] katheti, tassa ṭhānantare ṭhitattā yaṁ so katheti tam eva mūlaṁ hoti. Tasmiṁ kāle uttarāpathato eko assavāṇijo[12] pañca assasatāni ānesi. Rājā taṁ purisaṁ pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṁ assasatānaṁ ekaṁ taṇḍulanāḷikaṁ[13] aggham akāsi, katvā ca pana „assavāṇijassa[14] ekaṁ taṇḍulanāḷikaṁ[13] dethā" 'ti vatvā asse assa-

[1] Cs lāludāyi. [2] Cs salākā corrected to salāke. [3] Ck Cv ānandatheraṁ. [4] so all three MSS. instead of gamessati? [5] Cs sāmikānaṁ. [6] Cs Cv -pakatitāya. [7] Ck aṁñaṁ. [8] Ck agghapanika-, Cv agghāpanika-. [9] Ck Cv -rakkhana-. [10] Ck agghāpaniyakamme, Cv agghāpanīyakamme. [11] Ck -rūciyā. [12] Ck -vānijo. [13] Cv -nāḷikaṁ. [14] Ck -vānijassa.

sālāyaṁ saṇṭhāpesi. Assavāṇijo[1] porāṇakaagghāpanikassa[2] santikaṁ gantvā taṁ pavattiṁ ārocetvā „idāni kiṁ kattabban“ ti pucchi. So āha: „tassa purisassa lañcaṁ[3] datvā evaṁ pucchatha: „‘amhākaṁ tāva assā ekaṁ taṇḍulanālikaṁ[4] agghantîti[5]’ ñātam etaṁ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliyā[6] agghaṁ jānitukām’ amha[7], sakkhissatha no rañño[8] santike ṭhatvā ‘sā taṇḍulanālikā[6] idaṁ nāma agghatîti’ vattun ti, sace ‘sakkomîti’ vadati taṁ gahetvā rañño[8] santikaṁ gacchatha, aham pi tattha āgamissāmîti“. Assavāṇijo[1] „sādhū“ ’ti Bodhisattassa vacanaṁ sampaṭicchitvā agghāpanikassa lañcaṁ[3] datvā tam atthaṁ ārocāpesi. So lañcaṁ[3] labhitvā va „sakkhissāmi taṇḍulanāliṁ agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti taṁ ādāya rañño[8] santikaṁ agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahuamaccā agamaṁsu. Assavāṇijo[1] rājānaṁ vanditvā „ahaṁ deva pañcannaṁ assasatānaṁ ekaṁ taṇḍulanāliṁ[9] agghanabhāvaṁ jāniṁ, ‘sā pana taṇḍulanāli kiṁ agghatîti’ agghāpanikaṁ puccha devā“ ’ti. Rājā taṁ pavattiṁ ajānanto „ambho agghāpanika pañca assasatāni kiṁ agghantîti[10]“ pucchi. „Taṇḍulanāliṁ[9] devā“ ti. „Hotu bhaṇe, pañca assasatāni[11] tāva taṇḍulanāliṁ[12] agghantu, sā pana kim agghati taṇḍulanālikā[13]“ ti pucchi. So bālapuriso „Bārāṇasiṁ[14] santarabāhiraṁ agghati taṇḍulanālikā[15]“ ti āha. So kira pubbe rājānaṁ anuvattanto ekaṁ sālitaṇḍulanāliṁ[16] assānaṁ agghaṁ[17] akāsi, puna vāṇijakassa[18] hatthato lañcaṁ[3] labhitvā tassā[19] taṇḍulanālikāya[6] Bārāṇasiṁ santarabāhiraṁ aggham akāsi. Tadā pana Bārāṇasiyā pākāraparikkhepo dvādasayojaniko hoti, idam assā[20] antarabāhiraṁ[21] pana tiyojanasatikaraṭṭhaṁ[22], iti so bālo evaṁ mahantaṁ Bārāṇasiṁ[23] saantarabāhiraṁ[24] taṇḍulanālikāya[6] agghaṁ akāsi. Taṁ sutvā amaccā

---

[1] C^k -vāṇijo. [2] C^s porāṇika-. [3] C^s lañjaṁ. [4] C^s -nāliṁ, C^v -nāḷikaṁ. [5] C^k C^v agghatîti, C^s agghatîti corrected to agghantîti. [6] C^v -nāḷi-. [7] C^s jānituṁ kāmamha. [8] C^k C^v raṁño. [9] C^k C^v -nāḷiṁ. [10] C^s agghatîti. [11] C^k C^s -sata. [12] C^v -nāḷiṁ. [13] C^k C^v -nāḷikā. [14] C^k bārāṇasi, C^v bārāṇasi corrected to bārāṇasiṁ. [15] C^v -nālikā [16] C^s sāliṁ, C^v -nāḷiṁ. [17] C^k agghiṁ. [18] C^k vāṇi-. [19] C^s C^v tassa. [20] C^s C^v assa. [21] C^k C^v antaraṁbāhiraṁ. [22] C^v -satikaṁ-. [23] C^k bārāṇasiyaṁ. [24] C^s mahantaṁ sā antaraṁ bāhiraṁ corrected to mahantaṁ bārāṇasiṁ antarabāhiraṁ, C^k saantaraṁbāhiraṁ, C^v antaraṁ sabāhiraṁ.

pāṇiṁ[1] paharitvā hasamānā „mayaṁ pubbe paṭhaviñ ca rajjañ ca anagghan ti saññino[2] ahumha, evaṁ mahantaṁ kira sarājakaṁ Bārāṇasirajjaṁ taṇḍulanālimattaṁ[3] agghati, aho agghāpanikassa paññāsampadā[4], kahaṁ ettakaṁ kālaṁ agghāpaniko vihāsi, amhākaṁ raññō[5] eva anucchaviko" ti parihāsaṁ akaṁsu. Tasmiṁ kāle rājā lajjito taṁ bālaṁ nikkaḍḍhāpetvā Bodhisattass' eva agghāpanikaṭṭhānaṁ adāsi. Bodhisatto pi yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā gāmikabālaagghāpaniko Lāḷudāyī[6] ahosi, paṇḍitaagghāpaniko aham eva ahosin" ti desanaṁ niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakaṁ[3].

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasampannā ti. Idaṁ Bhagavā Jetavane viharanto aññataraṁ[7] bahubhaṇḍaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Sāvatthivāsī[8] kir' eko kuṭumbiko[9] bhariyāya kālakatāya pabbaji. So pabbajanto attano pariveṇañ[10] ca aggisālañ ca bhaṇḍagabbhañ ca kāretvā bhaṇḍagabbhaṁ sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbaji, pabbajitvā pana attano dāse pakkosāpetvā yathārucitaṁ āhāraṁ pacāpetvā bhuñjati, bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṁ aññaṁ[11] nivāsanapārupanaṁ[12] hoti divā aññaṁ, vihārapaccante vasati. Tass' ekadivasaṁ cīvarapaccattharaṇādīni nīharitvā[13] pariveṇe[14] pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanacārikaṁ āhiṇḍantā pariveṇaṁ gantvā cīvarādīni disvā „kass' imānīti" pucchiṁsu. So „mayhaṁ āvuso" ti āha. „Āvuso idam pi cīvaraṁ idam pi cīvaraṁ idam pi nivāsanaṁ idam pi nivāsanaṁ idam pi[15] paccattharaṇaṁ[16] sabbaṁ tuyham evā" ti. „Āma mayham evā" ti. „Āvuso, Bhagavatā tīṇi[17] cīvarāni anuññātāni[18], tvaṁ evaṁ appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evaṁ bahuparikkhāro jāto, ehi taṁ Dasabalassa santikaṁ nessāmā" ti taṁ ādāya Satthu santikaṁ agamaṁsu. Satthā disvā „kin nu kho bhik-

---

[1] Cᵛ pāṇi, Cˢ pāniṁ. [2] Cᵏ Cᵛ saṁñino. [3] Cᵛ -nāḷi-. [4] Cᵛ paṁñā-. [5] Cᵏ Cᵛ raṁño. [6] Cᵏ Cᵛ -dāyi. 6. Cfr. Dasaratha-j. p. 39. [7] Cᵏ Cᵛ aṁñataraṁ. [8] Cᵏ Cᵛ -vāsi. [9] Cˢ kuṭimbiko corrected to kuṭumbiko, Cᵏ Cᵛ kuṭumbiyo. [10] Cᵏ pariveṇañ. [11] Cᵏ Cᵛ aṁñaṁ. [12] Cᵛ omits nivāsana. [13] Cᵛ -ṇādīhi niharitvā. [14] Cᵏ Cᵛ pariveṇe. [15] Cᵏ omits idam pi. [16] Cᵛ sapacca-. [17] Cˢ ti. [18] Cᵏ Cᵛ anuṁñātāni.

khave anicchamānakaṁ yeva bhikkhuṁ gahetvā[1] āgat' atthā" ti āha. „Bhante ayaṁ bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro" ti. „Saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu bahubhaṇḍo" ti. „Saccaṁ Bhagavā" ti. „Kasmā pana tvaṁ bhikkhu bahubhaṇḍo jāto, nanu ahaṁ appicchatāya santuṭṭhiyā -pe- pavivekassa viriyārambhassa vaṇṇaṁ vadāmîti". So Satthu vacanaṁ sutvā kupito „iminā dāni nīhārena carissāmîti" pārupanaṁ chaḍḍetvā[2] parisamajjhe ekacīvaro aṭṭhāsi. Atha naṁ Satthā upatthambhayamāno „nanu tvaṁ bhikkhu pubbe hirottappagavesako[3] dakarakkhasakāle pi hirottappaṁ gavesamāno dvādasa saṁvaccharāni vihāsi, atha kasmā idāni evaṁgaruke Buddhasāsane pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanaṁ chaḍḍetvā[2] hirottappaṁ pahāya ṭhito sîti". So Satthu vacanaṁ sutvā hirottappaṁ paccupaṭṭhāpetvā taṁ cīvaraṁ pārupitvā Satthāraṁ vanditvā ekamantaṁ nisīdi. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvatthaṁ Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṁ Brahmadatto rājā ahosi. Tadā Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ gaṇhi[4], tassa nāmagahaṇadivase Mahiṁsāsakumāro ti nāmaṁ akaṁsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle rañño[5] añño pi putto jāto, tassa Candakumāro ti nāmaṁ akaṁsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle Bodhisattamātā kālam akāsi. Rājā aññaṁ[6] aggamahesiṭṭhāne ṭhāpesi. Sā rañño[5] piyā ahosi manāpā. Sā piyasaṁvāsam anvāya ekaṁ puttaṁ vijāyi, Suriyakumāro ti tassa nāmaṁ akaṁsu. Rājā puttaṁ disvā tuṭṭhacitto „bhadde puttassa te[7] varaṁ dammîti" āha. Devī varaṁ icchitakāle gahetabbaṁ katvā ṭhapesi. Sā putte vayappatte rājānaṁ āha: „devena mayhaṁ puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me[8] rajjaṁ dehîti". Rājā „mayhaṁ dve puttā aggikkhandhā viya jalamānā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjaṁ dātun" ti paṭikkhipitvā taṁ punappuna[9] yācamānam eva disvā „ayaṁ

[1] Cᵏ Cᵛ gaṇhitvā. [2] Cᵛ jaḍḍhetvā. [3] Cᵏ Cᵛ hirottappaṁgavesako. [4] Cˢ adds in the margin dasamāsaccayena puttaṁ vijāyi. [5] Cᵏ Cᵛ raññno. [6] Cᵏ Cᵛ aṁñaṁ. [7] Cᵏ ne. [8] Cˢ Cᵛ add va. [9] Cˢ punappunaṁ.

mayhaṁ puttānaṁ pāpakam pi cinteyyā“ 'ti putte pakkosāpetvā āha: „tātā, ahaṁ Suriyakumārassa jātakāle varaṁ adāsiṁ, idāni 'ssa mātā rajjaṁ yācati, ahaṁ tassa na dātukāmo, mātugāmo nāma pāpo, tumhākaṁ pāpakam pi cinteyya, tumhe araññaṁ[1] pavisitvā mam' accayena kulasantake nagare rajjaṁ kareyyāthā[2]“ 'ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te[3] pitaraṁ vanditvā pāsādā orohante rājaṅgaṇe[4] kīḷamāno[5] Suriyakumāro pi disvā taṁ kāraṇaṁ ñatvā „aham pi bhātikehi saddhiṁ gamissāmîti“ tehi saddhiṁ yeva nikkhami. Te Himavantaṁ pavisiṁsu. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamūle nisīditvā Suriyakumāraṁ āmantesi: „tāta Suriya etaṁ saraṁ gantvā nahātvā ca pivitvā ca paduminipaṇṇehi[6] amhākam pi pānīyaṁ ānehîti“. Taṁ pana saraṁ Vessavaṇassa[7] santikā ekena[8] dakarakkhasena laddhaṁ hoti, Vessavaṇo[9] ca taṁ āha: „ṭhapetvā devadhammajānanake ye aññe[10] imaṁ saraṁ otaranti te khādituṁ labhasi, anotiṇṇe na labhasîti[11]. Tato paṭṭhāya so rakkhaso ye taṁ saraṁ otaranti te devadhamme[12] pucchitvā ye na jānanti[13] te khādati. Atha kho Suriyakumāro taṁ saraṁ gantvā avīmaṁsitvā[14] va otari. Atha naṁ so rakkhaso gahetvā[15] „devadhammaṁ jānāsîti“ pucchi. So „devadhammā nāma Canda-Suriyā“ ti āha. Atha naṁ „tvaṁ devadhamme na jānāsîti“ udakaṁ pavesetvā attano vasanaṭṭhāne ṭhapesi. Bodhisatto pi taṁ cirāyantaṁ[16] disvā Candakumāraṁ pesesi. Rakkhaso tam pi gaṇhitvā „devadhamme jānāsîti“ pucchi. „Āma jānāmi, devadhammo nāma[17] catasso disā“ ti. Rakkhaso „na tvaṁ devadhamme jānāsîti“ tam pi gahetvā tatth' eva ṭhapesi. Bodhisatto tasmim pi cirāyante „ekena antarāyena bhavitabban“ ti sayaṁ tattha gantvā dvinnam pi otaraṇa-

[1] C^k araṁñaṁ, C^v āraṁña. [2] C^k kareyyathā. [3] C^k C^v ne. [4] C^k C^v rājaṁgaṇe. [5] C^s kīla-. [6] C^k -pannehi. C^k C^s -nassa. [8] C^k eko. [9] C^k C^s -no. [10] C^k aṁño, C^v aṁñe. [11] C^k labbhasīti. [12] C^k -dhammesu. [13] C^s jānti. [14] C^k avimaṁsitvā. [15] C^s gantvā. [16] C^s pitaraṁ cirāyantaṁ corrected to pitaṁ aticirāyantaṁ. [17] C^s adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjaṁ[1] disvā „rakkhasapariggahītena[2] iminā sarena bhavitabban“ ti khaggaṁ sannayhitvā[3] dhanuṁ gahetvā aṭṭhāsi. Dakarakkhaso Bodhisattaṁ udakaṁ anotarantaṁ disvā vanakammikapuriso[4] viya hutvā Bodhisattaṁ āha: „bho purisa, tvaṁ maggakilanto, kasmā imaṁ saraṁ otaritvā nahātvā[5] pivitvā bhisamuḷālaṁ[6] khāditvā pupphāni pilandhitvā[7] yathāsukhaṁ na gacchasîti“. Bodhisatto taṁ disvā „eso yakkho bhavissatîti“ ñatvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Āma mayā“ ti. „Kiṁkāraṇā“ ti. „Ahaṁ imaṁ saraṁ otiṇṇake labhāmîti“. „Kiṁ pana sabbe va labhasîti[8]“. „Ye devadhamme jānanti te ṭhapetvā avasese labhāmîti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Āma atthi“. „Yadi evaṁ ahan[9] te devadhamme kathessāmîti“. „Tena hi kathehi, ahaṁ devadhamme suṇissāmîti“. Bodhisatto „ahaṁ devadhamme katheyyaṁ, kiliṭṭhagatto pan' amhîti“ āha. Yakkho Bodhisattaṁ nahāpetvā bhojanaṁ bhojetvā pānīyaṁ pāyetvā pupphāni pilandhāpetvā[10] gandhehi vilimpāpetvā alaṁkatamaṇḍapamajjhe pallaṁkaṁ attharitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṁ pādamūle nisīdāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṁ devadhamme suṇāhîti[11]“ imaṁ gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhitā
santo[12] sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriyā ca ottappena ca samannāgatā, tesu kāyaduccaritādīhi hirīyatîti hiri, lajjāy' etaṁ adhivacanaṁ, tehi yeva ottapatîti[13] ottappaṁ, pāpato ubbegass' etaṁ adhivacanaṁ, tattha ajjhattasammuṭṭhānā hiri bahiddhāsamuṭṭhānaṁ ottappaṁ, attādhipateyyā[14] hiri lokādhipateyyaṁ ottappaṁ, lajjāsabhāvasaṇṭhitā hiri bhayasabhāvasaṇṭhitaṁ ottappaṁ, sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayadassāvīlakkhaṇaṁ[15] ottappaṁ; tattha ajjhattasamuṭṭhānaṁ hiriṁ[16] catuhi[15] kāraṇehi samuṭṭhāpeti, jātiṁ paccavekkhitvā vayaṁ pacca-

[1] C^k -vaḷañjaṁ. [2] C^k -parigahītena, C^s -pariggahitena. [3] C^k sannahitvā. [4] C^k vata-, C^s vana-? C^v vanakampika-. [5] C^k nahāyitvā. [6] C^s -mulālaṁ, C^k -mūḷālaṁ. [7] C^k piḷandhitvā. [8] C^k C^s labbhasîti. [9] C^s ahaṁ. [10] C^k piḷandhāpetvā. [11] C^k sunāhîti. [12] C^k satto. [13] C^k ottappatîti. [14] C^k -teyyaṁ, C^s -teyyaṁ corrected to -teyyā. [15] so all three MSS. [16] all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvaṁ paccavekkhitvā bāhusaccaṁ paccavekkhitvā, kathaṁ? „pāpakaraṇaṁ nām' etaṁ na jātisampannānaṁ kammaṁ, hīnajaccānaṁ kevaṭṭādīnaṁ idaṁ kammaṁ, tādisassa jātisampannassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan" ti evan[1] tāva jātiṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakaraṇaṁ nām' etaṁ daharehi kattabbakammaṁ[2], tādisassa vaye ṭhitassa idaṁ kammaṁ[3] kātuṁ na yuttan" ti evaṁ vayaṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpaṁ nām' etaṁ dubbalajātikānaṁ kammaṁ, tādisassa sūrabhāvasampannassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan" ti evaṁ sūrabhāvaṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakammaṁ nām' etaṁ andhabālānaṁ kammaṁ na paṇḍitānaṁ, tādisassa paṇḍitassa bahussutassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan" ti evaṁ bāhusaccaṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti, evaṁ ajjhattasamuṭṭhānaṁ hiriṁ[4] catuhi[5] kāraṇehi samuṭṭhāpeti, samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hiriṁ pavesetvā pāpakammaṁ na karoti, evaṁ hiri ajjhattasamuṭṭhānā nāma hoti; kathaṁ ottappaṁ bahiddhāsamuṭṭhānaṁ nāma, „sace tvaṁ pāpakammaṁ karissasi catusu[5] parisāsu garahappatto bhavissasi,

Garahissanti taṁ viññū asuciṁ nāgariko yathā,
vivajjito[6] sīlavantehi kathaṁ bhikkhu karissatīti[7]"

paccavekkhanto[8] bahiddhāsamuṭṭhitena ottappena pāpakammaṁ na karoti, evaṁ ottappaṁ bahiddhāsamuṭṭhānaṁ nāma hoti; kathaṁ hiri attādhipateyyā nāma, idh' ekacco kulaputto attānaṁ adhipatiṁ jeṭṭhakaṁ katvā „tādisassa saddhāpabbajitassa bahussutassa dhutavādissa na yuttaṁ pāpakammaṁ kātun" ti pāpaṁ na karoti, evaṁ hiri attādhipateyyā nāma hoti. tenâha Bhagavā: „Yo attānaṁ yeva adhipatiṁ katvā akusalaṁ pajahati kusalaṁ bhāveti sāvajjaṁ pajahati anavajjaṁ bhāveti suddham attānaṁ pariharatīti"; kathaṁ ottappaṁ lokādhipateyyaṁ nāma, idh' ekacco kulaputto lokaṁ adhipatiṁ jeṭṭhakaṁ katvā pāpakammaṁ na karoti, yathâha: „Mahā kho panâyaṁ lokasannivāso, tasmiṁ[9] kho pana lokasannivāse santi samaṇabrāhmaṇā iddhimanto[10] dibbacakkhukā paracittaviduno[11], te dūrato pi passanti āsanne pi[12] dissanti, cetasâpi cittaṁ pajānanti, te pi maṁ evaṁ jānissanti: 'passatha bho imaṁ kulaputtaṁ, saddhāya agārasmā anagāriyaṁ pabbajito samāno[13] vokiṇṇo[14] viharati pāpakehi akusalehi dhammehîti[15]', santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo[16], tā dūrato pi passanti āsanne pi[17] dissanti, cetasâpi cittaṁ pajānanti, tâpi maṁ[18] jānissanti: 'passatha bho imaṁ kulaputtaṁ, saddhāya agārasmā anagāriyaṁ

[1] Cs Cv evaṁ. [2] Cs kattabbaṁ kammaṁ. [3] Ck omits kammaṁ. [4] Cs -ṭṭhānā hiri. [5] so all three MSS. [6] Cs vajjito. [7] Cs karissasīti. [8] Ck adds hi. [9] Cs mahan tasmiṁ. [10] Ck iddhimantā. [11] Ck -vidūne, Cv -vidune. [12] Cs adds na. [13] Cs omits samāno. [14] Ck vokiṇṇe. [15] Cs dhammehi. [16] Ck -vidūtiyo. [17] Cs adds na. [18] Cs adds evaṁ.

pabbajito samāno vokiṇṇo[1] viharati pāpakehi akusalehi dhammehîti', so lokaṁ yeva adhipatiṁ karitvā akusalaṁ pajahati kusalam[2] bhāveti sāvajjaṁ pajahati anavajjam[3] bhāveti suddhaṁ attānaṁ pariharatîti", evaṁ ottappaṁ lokādhipateyyaṁ nāma hoti[4]; lajjāsabhāvasaṇṭhitā hiri bhayasabhāvasaṇṭhitam[5] ottappan ti, ettha pana lajjā ti lajjanākāro tena sabhāvena saṇṭhitā hiri, bhayan ti apāyabhayaṁ tena sabhāvena saṇṭhitaṁ ottappaṁ, tadubhayam pi pāpaparivajjane pākaṭaṁ hoti, ekacco[6] hi yathā nām' eko kulaputto uccārapassāvādīni karonto lajjitabbayuttakaṁ[7] ekaṁ disvā lajjanākārappatto bhaveyya hiḷīto[8] evam evaṁ ajjhattaṁ lajjidhammaṁ okkametvā pāpakammaṁ na karoti, ekacco[9] apāyabhayabhīto hutvā pāpakammaṁ na karoti, tatr' idaṁ opammaṁ: yathā hi[10] dvīsu ayoguḷesu eko sītalo bhaveyya[11] gūthamakkhito eko uṇho āditto tattha paṇḍito sītalaṁ gūthamakkhitattā jigucchanto na gaṇhāti itaraṁ ḍāhabhayena[12] tattha sītalassa gūthamakkhitassa jigucchāya agaṇhanaṁ[13] viya ajjhattaṁ lajjidhammaṁ okkametvā[14] pāpassa akaraṇaṁ uṇhassa ḍāhabhayena agaṇhanaṁ[15] viya apāyabhayena pāpassa akaraṇaṁ veditabbaṁ; sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayadassāvilakkhaṇaṁ[16] ottappan ti, idam pi dvayaṁ pāpaparivajjane yeva pākaṭaṁ hoti[17], ekacco hi jātimahantapaccavekkhaṇā[18] satthumahantapaccavekkhaṇā dāyajjamahantapaccavekkhaṇā sabrahmacārimahantapaccavekkhaṇā[19] ti catuhi[20] kāraṇehi sappatissavalakkhaṇaṁ hiriṁ samuṭṭhāpetvā pāpaṁ na karoti, ekacco attānuvādabhayaṁ parānuvādabhayaṁ daṇḍabhayaṁ duggatibhayan[21] ti catuhi[20] kāraṇehi vajjabhīrukabhayadassāvilakkhaṇaṁ ottappaṁ samuṭṭhāpetvā pāpaṁ na karoti, tattha jātimahantapaccavekkhaṇādīni c' eva attānuvādabhayādīni ca vitthāretvā kathetabbāni, tesaṁ vitthāro Aṅguttaraṭṭhakathāya vutto[22]; s u k k a d h a m m a s a m ā h i t ā ti idam eva[23] hirottappaṁ ādiṁ katvā kattabbā[24] kusalā dhammā sukkadhammā nāma, te sabbasaṁgāhikanayena catubhūmakalokiyalokuttaradhammā, tehi samāhitā samannāgatā ti attho; s a n t o s a p p u r i s ā l o k e ti kāyakammādīnaṁ santatāya santo kataññūkataveditāya[25] sobhanapurisā[26] ti sappurisā, l o k o ti pana saṁkhāraloko sattaloko okāsaloko khandhaloko āyatanaloko dhātuloko ti anekavidho, tattha eko loko sabbe sattā āhāraṭṭhitikā[27] -pe- aṭṭhārasaloko aṭṭhārasa dhātuyo ti, ettha saṁkhāraloko vutto, khandhalokādayo tadantogadhā yeva, ayaṁ loko paraloko devaloko manussaloko ti ādisu pana sattaloko[28] vutto,

[1] C^k vokiṇo. [2] C^k C^s kusalaṁ. [3] C^s C^v anavajjaṁ. [4] C^s hotīti. [5] C^k C^v -saṇṭhitā. [6] C^k ekacce. [7] C^k C^v lajjitabbakayuttaṁ. [8] C^k hīḷīto, C^v hīḷito, C^s hīlito. [9] C^s adds hi. [10] C^s omits hi. [11] C^k bhaveyyaṁ. [12] C^s dāha-. [13] C^s agahaṇam, C^v agaṇhātaṁ. [14] C^k C^v okkamitvā. [15] C^s agahaṇaṁ. [16] C^s -dassāvī-. [17] C^s omits hoti. [18] C^k -ṇā. [19] C^k -ṇā, C^s -cārī-. [20] so all three MSS. [21] C^s -bhayaṁ. [22] C^k vutte. [23] C^k idhameva. [24] C^s kattabba. [25] C^k katavedikāya. [26] C^s sobhaṇa-. [27] C^s āhara-. [28] C^k ādisupantasantaloko.

Yāvatā candimasuriyā pariharanti virocanā
tāva sahassadhā loko ettha te vattatī[1] vaso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmiṁ hi yeva evarūpā sappurisā; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammutidevā uppattidevā visuddhidevā ti tividhā, tesu Mahāsammatakālato paṭṭhāya lokena devā ti sammatattā[2] rājarājakumārādayo sammutidevā nāma, devaloke uppannā uppattidevā nāma, khīṇāsavā visuddhidevā nāma, vuttam pi c' etaṁ: sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā[3], uppattidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttariṁ devā, visuddhidevā nāma Buddhapaccekabuddhakhīṇāsavā ti, imesaṁ devānaṁ dhammā ti devadhammā ti[4], vuccare ti vuccanti, hirottappamūlakā hi kusaladhammā[5], kusalasampadāya c' eva devaloke nibbattiyā ca visuddhibhāvass' eva[6] kāraṇattā[7] kāraṇaṭṭhena tividhānaṁ tesaṁ devānaṁ dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā puggalâpi devadhammā, tasmā puggalādhiṭṭhānāya desanāya[8] te dhamme dassento santo sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti āha.

Yakkho imaṁ dhammadesanaṁ sutvā pasanno Bodhisattaṁ āha: „paṇḍita, ahaṁ tumhākaṁ pasanno, ekaṁ bhātaraṁ demi, kataraṁ ānemîti". „Kaniṭṭhaṁ[9] ānehîti". „Paṇḍita, tvaṁ kevalaṁ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasîti". „Kiṁkāraṇā" ti. „Yaṁkāraṇā jeṭṭhaṁ ṭhapetvā kaniṭṭhaṁ[10] ānāpento jeṭṭhāpacāyikakammaṁ nāma na karosîti[11]". „Devadhamme câhaṁ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayaṁ hi imaṁ araññaṁ[12] etaṁ nissāya paviṭṭhā, etassa hi atthāya amhākaṁ pitaraṁ etassa mātā rajjaṁ yāci, amhākaṁ pana pitā taṁ[13] varaṁ adatvā amhākaṁ anurakkhaṇatthāya[14] araññavāsaṁ[15] anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhiṁ āgato, 'taṁ araññe eko[16] yakkho khādîti' vutte pi na koci saddahissati, tenâhaṁ garahabhayabhīto[17] tam eva ānāpemîti". „Sādhu sādhu paṇḍita, tvaṁ devadhamme ca jānāsi tesu ca

[1] Ck vattatīti. [2] Ck sammattā. [3] Cs kumārā corrected to rājakumārā. [4] Cs omits ti. [5] Ck kusalā-. [6] Cs visuddhiyāvasseva corrected to visuddhibhāvassaca. [7] Cv kāraṇantā. [8] Cv omits desanāya. [9] Cs kaniṭṭhaṁ corrected to kaṇiṭṭhaṁ. [10] Cs kaṇitthaṁ. [11] Ck Cv nāma karosīti, Cs nāma karosīti corrected to na karosīti. [12] Ck Cv araṁñaṁ. [13] Cs naṁ. [14] Ck Cv anurakkhana-. [15] Ck Cv araṁña-, Cs araññe-. [16] Ck aṁraṁñaṁñevako corrected to aṁñevako, Cv araṁñe eko. [17] so all three MSS.

vattasîti" pasannacitto yakkho Bodhisattassa sādhukāraṁ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha naṁ Bodhisatto āha: „samma, tvaṁ pubbe attanā katena pāpakammena paresaṁ maṁsalohitakhādako[1] yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva[2] karosi, idaṁ te pāpakammaṁ nirayādīhi muccituṁ na dassati, tasmā ito paṭṭhāya pāpaṁ pahāya kusalaṁ karohîti", asakkhi ca pana taṁ[3] dametuṁ. So taṁ yakkhaṁ dametvā tena[4] saṁvihitārakkho[5] tatth' eva vasanto ekadivasaṁ nakkhattaṁ oloketvā pitu kālakatabhāvaṁ ñatvā yakkhaṁ ādāya Bārāṇasiṁ gantvā rajjaṁ gahetvā Candakumārassa oparajjaṁ Suriyakumārassa senāpatiṭṭhānaṁ datvā yakkhassa ramaṇīye ṭhāne āyatanaṁ kāretvā yathā so aggamālaṁ aggapupphaṁ aggabhattañ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjaṁ kāretvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā dassetvā[6] saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sammāsambuddho pi dve[7] vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu ahosi, Suriyakumāro Ānando, Candakumāro Sāriputto, jeṭṭhakabhātā Mahiṁsāsakumāro aham eva ahosin" ti. Devadhammajātakaṁ.

7. Kaṭṭhahārijātaka.

Putto tyāhaṁ[8] mahārājā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakhattiyāya vatthuṁ ārabbha kathesi. Vatthuṁ Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati. Sā kira Mahānāmassa Sakkassa dhītā Nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṁ jātā Kosalarājassa aggamahesi ahosi. Sā[9] rañño[10] puttaṁ vijāyi. Rājā pan' assā pacchā dāsibhāvaṁ ñatvā ṭhānaṁ parihāpesi, puttassa Viḍūḍabhassâpi ṭhānaṁ parihāpesi yeva. Ubho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṁ kāraṇaṁ ñatvā pubbaṇhasamaye[11] pañcasatabhikkhupari-

[1] Ck Cv maṁsaṁ-. [2] Cs pāpakammeva corrected to pāpakameva. [3] Ck Cv naṁ. [4] Ck te. [5] Ck saṁvihita-. [6] so all three MSS. [7] Cs adds pi. 7 Cfr. Dhpd. p. 216. [8] Ck tyāha, Cv tyāha corrected to tyāhaṁ. [9] Ck omits sā. [10] Ck Cv raṁño. [11] Ck Cv pubbaṇha-.

vuto[1] raññо[2] nivesanaṁ gantvā paññattāsane[3] nisīditvā „mahārāja kahaṁ Vāsabhakhattiyā" ti āha. Rājā taṁ kāraṇaṁ ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakhattiyā kassa dhītā" ti. „Mahānāmassa bhante" ti. „Āgacchamānā kassa āgatā" ti. „Mayhaṁ bhante" ti. „Mahārāja, esā rañño[4] dhītā, rañño[2] va āgatā, rājānaṁ yeva[5] paṭicca puttaṁ labhi, so[6] putto kiṁkāraṇā pitu santakassa rajjassa sāmiko na hoti, pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismiṁ puttaṁ labhitvā puttassa rajjaṁ adaṁsū" 'ti. Rājā tass' atthassâvibhāvatthāya Bhagavantaṁ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatto rājā mahantena yasena uyyānaṁ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasaṇḍe[7] gāyitvā gāyitvā[8] dārūni[9] uddharamānaṁ ekaṁ itthiṁ disvā paṭibaddhacitto saṁvāsaṁ kappesi. Taṁ khaṇaṁ yeva Bodhisatto tassā kucchiyaṁ yeva paṭisandhiṁ gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapūritā viya garukā kucchi[10] ahosi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṁ ñatvā „gabbho me deva patiṭṭhito" ti āha. Rājā aṅgulimuddikaṁ datvā „sace dhītā hoti imaṁ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhiṁ mama santikaṁ āneyyāsîti[11]" vatvā pakkāmi. Sâpi paripākagabbhā[12] Bodhisattaṁ vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle keḷimaṇḍale[13] kīḷantassa[14] evaṁ vattāro[15] honti „nippitiken' amhā[16] pahaṭā" ti. Taṁ sutvā Bodhisatto mātu santikaṁ gantvā „amma ko mayhaṁ pitā" ti pucchi. „Tāta tvaṁ Bārāṇasirañño[2] putto" ti. „Amma atthi pana koci sakkhîti". „Tāta rājā imaṁ muddikaṁ datvā 'sace dhītā hoti imaṁ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhiṁ āneyyāsîti' vatvā gato" ti. „Amma evaṁ sante kasmā maṁ pitu santikaṁ

[1] Cs dvesata-. [2] Ck Cv raṁño. [3] Ck Cv paṁñattā-. [4] Cv eva sā raṁṇo va corrected to evaṁ sā raṁño va, Ck esa raṁño. [5] Ck yena. [6] Cv labhito. [7] Ck -vanasaṇḍena. [8] Cs omits one gāyitvā. [9] Ck dāruni. [10] Cs has later added ssā. [11] Ck -siti. [12] Cs paripākka- corrected to paripakka-. [13] Cv keḷimaṇḍaḷe, Ck kelimaṇḍale keḷimaṇḍale. [14] Ck kīlantassa. [15] Ck cattāro. Cs vattā corrected to vattāro. [16] Cs nippitikenamhi, Ck nippītikenamahā.

nânesîti". Sā puttassa ajjhāsayaṁ ñatvā rājadvāraṁ gantvā rañño[1] ārocāpesi rañño[1] ca[2] pakkosāpitā pavisitvā rājānaṁ vanditvā „ayaṁ te deva putto" ti āha. Rājā jānanto pi parisamajjhe lajjāya „na mayhaṁ putto" ti āha. „Ayan[3] te deva muddîkā, imaṁ sañjānāsîti". „Ayam pi mayhaṁ muddikā na hotîti". „Deva idāni[4] ṭhapetvā saccakiriyaṁ añño[5] mama sakkhī[6] n' atthi, sac' āyaṁ dārako tumhe paṭicca jāto ākāse tiṭṭhatu, noce bhūmiyaṁ patitvā maratū" 'ti Bodhisattaṁ pāde gahetvā ākāse khipi. Bodhisatto ākāse pallaṁkaṁ ābhujitvā nisinno madhurassarena pitu dhammaṁ kathento imaṁ gātham āha:

Putto ty-āhaṁ mahārāja, tvaṁ maṁ posa janādhipa,
aññe[7] pi devo poseti kiñca devo sakaṁ pajan ti. 6.

Tattha putto ty-āhan ti putto te ahaṁ, putta ca nām' ete[8] atrajo khettajo antevāsiko dinnako ti catubbidha[9], tattha attānaṁ paṭicca[10] jāto atrajo nāma, sayanapiṭṭhe pallaṁke ure ti evam ādīsu[11] nibbatto khettajo nāma, santike sippuggahanako[12] antevasiko nama, posāvanatthāya dinno dinnako nāma, idha pana atrajaṁ sandhāya putto ti vuttaṁ, catuhi[13] saṅgahavatthūhi janaṁ rañjatîti rājā, mahanto rājā mahārāja, taṁ āmantento aha: mahārājā ti, tvaṁ maṁ posa janādhipa ti janādhipa mahājanajeṭṭhaka tvaṁ maṁ posa bharassu vaḍḍhehi, aññe[14] pi devo posetîti aññe[15] pi hatthibandhādayo manusse hatthiassādayo tiracchānagate bahujane ca devo poseti, kiñca devo sakaṁ pajan ti, ettha pana kiñcā ti garahatthe ca anuggahatthe[16] ca nipāto, sakaṁ pajaṁ attano puttaṁ maṁ devo na posetîti pi[17] vadanto garahati nāma, aññe[15] bahujane[18] posetîti vadanto anugaṇhati[19] nama, iti Bodhisatto garahanto pi anugaṇhanto[20] pi kiñca devo sakaṁ pajan ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisīditvā evaṁ dhammaṁ desentassa sutvā „ehi tāta, aham eva posessāmi aham eva posessāmîti" hatthaṁ pasāresi. Hatthasahassaṁ pasārayittha[21].

[1] Ck Cv -raṁño. [2] Cv omits ca. [3] Cs ayaṁ. [4] Cs has later added imaṁ. [5] Ck Cv aṁño. [6] Ck Cs sakkhi. [7] Ck aṁñe. [8] Cs namete corrected to nāmesa. [9] Cs catubbidhā corrected to catubbidho. [10] Ck paṭi. [11] Ck Cv ādisu. [12] Ck Cv sippugganhanako. [13] so all three MSS. [14] Ck aṁño, Cv aṁñe. [15] Ck Cv aṁñe. [16] Ck Cv anuggaṇhanatthe. [17] Ck posetītitiji. [18] Cv bahujanā. [19] Cv anuggaṇhati. [20] Cv anuggaṇhanto. [21] pasāriyittha? Ck pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa[1] hatthe anotaritvā rañño[2] va hatthe otaritvā aṁke nisīdi[3]. Rājā tassa oparajjaṁ datvā mātaraṁ aggamahesiṁ akāsi. So pitu accayena Kaṭṭhavāhanarājā[4] nāma hutvā dhammena rajjaṁ kāretvā yathākammaṁ gato.

Satthā Kosalarañño[5] imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahosi, pitā Suddhodanamahārājā, Kaṭṭhavāhanarājā[4] aham eva ahosin“ ti[6]. Kaṭṭhahārijātakaṁ.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Imasmiṁ pana jātake paccuppannavatthuñ ca atītavatthuñ ca Ekādasanipāte Saṁvarajātake āvibhavissati, vatthuṁ hi tasmiñ ca imasmiñ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro[7] Bodhisattassa ovāde ṭhatvā bhātikasatassa kaniṭṭho[8] pi hutvā bhātikasataparivārito setacchattassa heṭṭhā varapallaṁke[9] nisinno attano yasasampattiṁ oloketvā „ayaṁ mayhaṁ yasasampatti amhākaṁ[10] ācariyassa santakā“ ti tuṭṭho imaṁ udānaṁ udānesi:

Api ataramānānaṁ phalāsā[11] va samijjhati,
vipakkabrahmacariyo 'smi, evaṁ jānāhi Gāmanîti[12]. 7.

Tattha apîti nipātamattaṁ, ataramānānan ti paṇḍitānaṁ ovāde ṭhatvā aturitvā avegā hitvā[13] upāyena kammaṁ karontānaṁ, phalāsā[14] va samijjhatîti yathāpatthitaphale āsā[15] tassa phalassa nipphattiyā[16] samijjhati yeva, atha vā phalāsā[17] ti āsāphalaṁ, yathāpatthitaṁ[18] phalaṁ samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo 'smîti ettha cattāri saṅgahavatthūni[19] seṭṭhacariyattā brahmacariyaṁ nāma tañ ca tammūlikāya yasasampattiyā paṭiladdhattā vipakkan[20] nāma, yo vâssa yaso nipphanno[21] so pi seṭṭhaṭṭhena brahmacariyaṁ nāma, tenâha vipakkabrahmacariyo 'smîti, evaṁ jānāhi Gā-

[1] Ck Cv aṁñassa. [2] Ck Cv raṁño. [3] Ck nisīdī. [4] Cs kaṭṭhavāhaṇa-. [5] Cv -raṁño. [6] Ck omits Satthā . . . ahosinti. [7] Ck Cv gāmaṇi-. [8] Cs kaṇiṭṭho. [9] Ck Cv varaṁpallaṁke. [10] Cs mayhaṁ. [11] Cs phalasā, Cv phalaṁsā corrected to phalasā. [12] Ck Cv gāmaṇīti. [13] Ck āvegāhitvā, Cs avegāhitvā corrected to avegāyitvā. [14] Cs phalasā. [15] Cs asā. [16] Ck nippattiyā. [17] Cv phalasā. [18] Cs omits yathā. [19] Ck Cv saṁgaha-. [20] Cs vipakkanaṁ, Cv vipakkata crrected to vipakkaṁ. [21] Ck nippanno.

manīti[1] katthaci gāmikapuriso[2] pi gāmajeṭṭhako pi gāmanī[3], idha pana sabbajanajeṭṭhakaṁ attānaṁ sandhāyâha: „ambho Gāmanī[3], tvaṁ etaṁ kāraṇaṁ evaṁ[4] jānāhi, ācariyaṁ nissāya bhātikasataṁ atikkamitvā idaṁ mahārajjaṁ patto 'smîti" udānaṁ udānesi.

Tasmiṁ pana rajjaṁ patte sattaṭṭhadivasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasanaṭṭhānaṁ gatā. Gāmanirājā[5] dhammena rajjaṁ kāretvā yathākammaṁ gato. Bodhisatto pi puññāni[6] katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā dassetvā[7] saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhito ti. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetva jātakaṁ samodhānesi. Gāmanijātakaṁ[8].

9. Makhādevajātaka.

Uttamaṅgaruhā[9] mayhan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto mahānekkhammaṁ ārabbha kathesi. Taṁ heṭṭhā Nidānakathāyaṁ kathitam eva. Tasmiṁ pana kāle bhikkhū Dasabalassa nekkhammaṁ vaṇṇentā nisīdiṁsu. Atha Satthā dhammasabhaṁ āgantvā Buddhāsane nisinno bhikkhū āmantesi: „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „bhante na aññāya kathāya, tumhākaṁ yeva[10] pana nekkhammaṁ vaṇṇayamānā nisinn' amhā" ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammaṁ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā" 'ti āha. Bhikkhū tass' atthassâvibhāvatthaṁ[11] Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ[12] kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Videharaṭṭhe Mithilāyaṁ Makhādevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsītivassasahassāni kumārakīḷaṁ[13] tathā oparajjaṁ tathā mahārajjaṁ katvā dīgham addhānaṁ khepetvā ekadivasaṁ kappakaṁ āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasmiṁ phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsîti". Kappako pi[14] dīgham addhānaṁ khepetvā eka-

[1] Cv gāmaṇīti [2] Cv gāmaka-. [3] Ck Cv gāmaṇi. [4] Cv eva. [5] Cv gāmaṇirājā, Ck gāmaṇirāja, Cs gāmanirāja. [6] Ck puṁññāni. [7] so all three MSS. [8] Cv gāmaṇi-. [9] Ck Cv uttamaṁga-. [10] Cs omits yeva. [11] Cs -bhāvatthaṁ corrected to -bhāvatthāya. [12] Cs paṭicchanna. [13] Ck -kīlaṁ. [14] Cs omits pi.

divasaṁ rañño[1] añjanavaṇṇānaṁ kesānaṁ antare ekam eva phalitaṁ disvā „deva ekan te[2] phalitaṁ dissatîti“ ārocesi, „tena hi me sam̄ma taṁ phalitaṁ uddharitvā pāṇimhi ṭhapehîti“ ca[3] vutto suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño[1] pāṇimhi patiṭṭhāpesi. Tadā rañño[1] caturāsītivassasahassāni āyuṁ avasiṭṭhaṁ hoti. Evaṁ sante pi phalitaṁ disvā va[4] maccurājānaṁ āgantvā samīpe ṭhitaṁ viya attānaṁ ādittapaṇṇasālaṁ paviṭṭhaṁ viya ca maññamāno[5] saṁvegaṁ āpajjitvā[6] „bāla Makhādeva yāva phalitass' uppādā[7] va ime kilese jahituṁ nâsakkhîti“ cintesi[8]. Tass' evaṁ phalitapātubhāvaṁ[9] āvajjantassa āvajjantassa antoḍāho uppajji, sarīrā sedā mucciṁsu, sāṭakā pīḷetvā apanetabbākārappattā ahesuṁ. So „ajj' eva mayā nikkhamitvā pabbajituṁ vaṭṭatîti[10]“ kappakassa satasahassuṭṭhānaṁ gāmavaraṁ datvā jeṭṭhaputtaṁ pakkosāpetvā „tāta, mama sīse phalitaṁ[11] pātubhūtaṁ, mahallako 'mhi jāto[12], bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dibbakāme pariyesissāmi, nekkhammakālo[13] mayhaṁ, tvaṁ imaṁ rajjaṁ paṭipajja, ahaṁ pana[14] pabbajitvā Makhādevambavanuyyāne[15] vasanto samaṇadhammaṁ karissāmîti“ āha. Taṁ evaṁ pabbajitukāmaṁ amaccā upasaṁkamitvā „deva kiṁ tumhākaṁ pabbajjākāraṇan“ ti pucchiṁsu. Rājā phalitaṁ[11] hatthena[16] gahetvā amaccānaṁ imaṁ gātham āha:

Uttamaṁgaruhā mayhaṁ ime jātā vayoharā
pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā 'ti. 8.

Tattha uttamaṅgaruhā[17] ti kesā[18], kesā hi sabbesaṁ hatthapādādīnaṁ aṅgānaṁ uttame sirasmiṁ ruhattā[19] uttamaṅgaruhā[20] nāmā 'ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tātā phalitapātubhāvena[21] tiṇṇaṁ vayānaṁ

[1] Ck Cv raṁño. [2] Cs tena. [3] Cs omits ca. [4] Cs omits va. [5] Ck Cv maṁñamāno. [6] Cs has later added cintesi. [7] Cs phali- corrected to pali-. [8] Cs omits cintesi. [9] Cs palita-. [10] Ck Cv vaddhatīti. [11] Cs palitaṁ. [12] Cv pāto. [13] Cs nekkhammaṁkālo. [14] Cs omits pana. [15] Cs makhādevavanuyyāne. [16] Cs hatthe. [17] Ck Cv uttamaṁga-. [18] Ck kesāruhātikesā. [19] Ck rūhattā. [20] Cs Cv uttamaṁga-. [21] Cs palita.

haraṇato ime jātā vayoharā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dutā ti devadūtā, sirasmiṁ hi phalitesu pātubhūtesu maccurājassa santike ṭhito viya hoti, tasmā phalitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alaṁkatapaṭiyattāya devatāya ākāse ṭhatvā „asukadivase marissasîti" vutte taṁ tath' eva hoti evaṁ sirasmiṁ phalitesu pātubhūtesu devatāya vyākaraṇasadisam eva hoti, tasmā phalitāni devasadisā dūtā ti vuccanti, visuddhidevānaṁ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jiṇṇavyādhimatapabbajite disvā va saṁvegam āpajjitvā nikkhamma pabbajanti, yathâha:

Jiṇṇañ ca disvā dukhitañ[1] ca vyādhitaṁ
matañ ca disvā gatam āyusaṁkhayaṁ
kāsāyavatthaṁ pabbajitañ ca disvā
tasmā ahaṁ pabbajito 'mhi rājā ti,

iminā pariyāyena phalitāni visuddhidevānaṁ dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajjāsamayo maman[2] ti gihībhāvato nikkhantaṭṭhena pabbajjā ti laddhanāmassa samaṇaliṅgagahaṇass.[3] kālo mayhan ti dasseti.

So evaṁ vatvā[4] taṁ divasam eva rajjaṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā tasmiñ[5] ñeva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihīnajjhāne ṭhito kālaṁ katvā Brahmaloke nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyaṁ yeva Nimi nāma rājā hutva ossakkamānaṁ[6] attano vaṁsaṁ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajitvā brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahosi.

Satthâpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahābhinikkhamanaṁ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Keci sotāpannā ahesuṁ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kappako Ānando ahosi, putto Rāhulo, Makhādevarājā pana aham evā ti. Makhādevajātakaṁ.

[1] C^v dukkhitañ. [2] C^s maman corrected to mamā. [3] C^v -gahanassa. [4] C^k C^v vattā. [5] C^k C^v tasmiṁ. [6] sic! C^v ossakkanāmaṁ.

10. Sukhavihārijātaka.

Yañ ca aññe[1] na rakkhantîti. Idaṁ Satthā Anūpiyanagaraṁ[2] nissāya Anūpiyambavane[2] viharanto sukhavihāriṁ Bhaddiyattheraṁ[3] ārabbha kathesi. Sukhavihārī[4] Bhaddiyatthero[5] chakhattiyasamāgame[6] Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero[5] ca Kimbilatthero[7] ca Bhagutthero ca Upālitthero ca arahattaṁ pattā, Ānandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhuko, Devadatto jhānalābhī[8] jāto. Channaṁ pana khattiyānaṁ vatthuṁ yāva Anūpiyanagarā[9] Khaṇḍahālajātake āvibhavissati. Ayasmā pana Bhaddiyo rājakāle attānaṁ rakkhanto rakkhāsaṁvidhānadevatā va[10] bahūhi[11] rakkhāhi rakkhiyamānassa upari pāsādatale mahāsayane samparivattamānassâpi[12] attano bhayapattiñ[13] ca idāni arahattaṁ patvā araññādīsu[14] yattha katthaci vicaranto pi attano vigatabhayatañ ca samanupassanto „aho sukhaṁ aho sukhan" ti udānaṁ udānesi. Taṁ bhikkhū „āyasmā Bhaddiyo aññaṁ[15] vyākarotîti" Bhagavato ārocesuṁ. Bhagavā „bhikkhave, Bhaddiyo na idān' eva sukhavihārī[16], pubbe pi sukhavihārī yevā" 'ti āha. Bhikkhū tass' atthassâvibhāvatthāya Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārayamāne Bodhisatto udiccabrāhmaṇamahāsalo hutvā kāmesu ādīnavaṁ[17] nekkhamme cânisaṁsaṁ disvā kāme pahāya Himavantaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajitvā aṭṭha samāpattiyo nibbattesi. Parivāro pi 'ssa mahā ahosi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhamitvā tāpasagaṇaparivuto gāmanigamādīsu[18] cārikaṁ caranto Bārāṇasiṁ patvā rājānaṁ nissāya rājuyyāne vāsaṁ kappesi. Tattha vassike[19] cattāro māse vasitvā rājānaṁ āpucchi. Atha naṁ rājā „tumhe bhante mahallakā, kiṁ vo Himavantena, antevāsike Himavantaṁ pe-

[1] C^v aṁñe. [2] C^s C^v anupiya-. [3] C^k C^v bhaddiyatheraṁ. [4] C^k C^v -vihāri.
[5] C^k C^v bhaddiyathero. [6] C^s omits cha, C^v jakhattiya-. [7] C^k C^v kimbilathero.
[8] C^k C^v -lābhi. [9] all three MSS. anupiya-. [10] -devatāhiva? C^s attānaṁ rakkhanto viviya rakkhāsaṁvidhānañceva tāva corrected to attano rakkhāvidhānaṁ devatāva, C^k C^v -saṁvidhānadvevatāva. [11] C^k C^v bahuhi. [12] C^k -mānassapi. [13] C^k -pattañ.
[14] C^k C^v araṁñādisu. [15] C^k C^v aṁñaṁ. [16] C^k -hāri. [17] C^k ādinavaṁ.
[18] C^k C^v -mādisu. [19] C^v vassiko.

setvā idh' eva vasathā" 'ti yāci. Bodhisatto jeṭṭhantevāsikaṁ pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā „gaccha tvaṁ, imehi saddhiṁ Himavante vasa, aham pana idh' eva vasissamîti" te uyyojetvā tatth' eva vāsaṁ kappesi. So pan' assa jeṭṭhantevāsiko rājapabbajito[1] mahantaṁ rajjaṁ pahāya pabbajitvā kasiṇaparikammaṁ[2] katvā aṭṭhasamāpattilābhī[3] ahosi. So tāpasehi saddhiṁ Himavante vasamāno ekadivasaṁ ācariyaṁ daṭṭhukāmo hutvā te tāpase āmantetvā „tumhe anukkaṇṭhamānā idh' eva vasatha, ahaṁ ācariyaṁ vanditvā āgamissāmîti" ācariyassa santikaṁ gantvā vanditvā paṭisanthāraṁ[4] katvā ekaṁ taṭṭikaṁ[5] attharitvā ācariyassa santike yeva nipajji. Tasmiñ ca samaye rājā „tāpasaṁ passissāmîti" uyyānaṁ gantvā[6] vanditvā ekamantaṁ nisīdi[7]. Antevāsitāpaso[8] rājānaṁ disvâpi n' eva vuṭṭhāsi[9], nipannako yeva pana[10] „aho sukhaṁ aho sukhan" ti udānaṁ udānesi. Rājā „ayaṁ tāpaso maṁ disvâpi[11] na uṭṭhito" ti anattamano Bodhisattaṁ āha: „bhante, ayaṁ tāpaso yadicchakaṁ bhutto bhavissati, udānaṁ udānento sukhaseyyam eva kappetîti". „Mahārāja, ayaṁ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahosi, sv-āyaṁ 'ahaṁ pubbe gihikāle[12] rajjasiriṁ anubhavanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpaṁ sukhaṁ nāma nâlatthan' ti attano pabbajjāsukhaṁ jhānasukhaṁ ārabbha imaṁ udānaṁ udānetîti", evañ ca pana vatvā Bodhisatto rañño[13] dhammakathaṁ kathetuṁ imaṁ gātham āha:

Yañ ca aññe[14] na rakkhanti yo ca aññe[15] na rakkhati
sa ve rāja sukhaṁ seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yañ ca aññe[15] na rakkhantîti yaṁ puggalaṁ aññe[15] bahū[16] puggalā na rakkhanti, **yo ca aññe[17] na rakkhatîti** yo ca „ekako ahaṁ rajjaṁ kāremîti" aññe[15] bahū[18] na rakkhati, **sa ve rāja sukhaṁ setîti** mahārāja

[1] C^s rājā-. [2] C^k kasiṇa-. [3] C^k C^v -lābhi. [4] C^v paṭisaṁkhāraṁ. [5] C^k taddhitaṁ, C^v taddhikaṁ. [6] C^s āgantvā. [7] C^v nisīdī. [8] C^s antevāsī-. [9] C^k vuṭṭhāsī. [10] C^s omits pana. [11] C^s disvā. [12] C^k C^v gihī-. [13] C^v raṁño. [14] C^v aṁñe. [15] C^k C^v aṁñe. [16] C^s C^v bahu. [17] C^k C^v caṁñe. [18] C^v bahu, C^s bahujane, jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikacetasikasukhasamaṅgī[1] hutvā sukhaṁ seti, idañ ca desanāsīsam eva: na kevalaṁ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhaṁ gacchati tiṭṭhati nisīdati sayatîti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hoti, kāmesu anapekkhavā ti vatthukāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittaṇho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhaṁ viharati mahārājā 'ti.

Rājā dhammadesanaṁ sutvā tuṭṭhamānaso vanditvā nivesanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṁ vanditvā Himavantam eva gato. Bodhisatto pana tatth' eva viharanto aparihīnajjhāno kālaṁ katvā Brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṁ desanaṁ[2] āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddiyatthero[3] ahosi, gaṇasatthā aham evā" 'ti. Sukhavihārijātakaṁ. Apaṇṇakavaggo paṭhamo.

2. SILAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavataṁ attho ti. Idaṁ Satthā Rājagahaṁ upanissāya Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Devadattassa vatthuṁ yāva Abhimārapayojanā Khaṇḍahālajātake āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahaṁsajātake āvibhavissati yāva paṭhavipavesanā Soḷasanipāte Samuddavāṇijajātake āvibhavissati. Ekasmiṁ hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṁghaṁ bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīse viharati. Atha tesaṁ bhikkhūnaṁ ñāṇaṁ[4] paripākaṁ agamāsi. Taṁ ñatvā Satthā dve aggasāvake āmantesi: „Sāriputta, tumhākaṁ nissitakā pañcasatā bhikkhū Devadattassa laddhiṁ rocetvā tena saddhiṁ gatā, idāni pana tesaṁ[5] ñāṇaṁ[4] paripākaṁ gataṁ[6], tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṁ tattha gantvā tesaṁ dhammaṁ desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gahetvā āgacchathā" 'ti. Te tath' eva gantvā tesaṁ dhammaṁ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

---

[1] Ck -samaṁgi, Cv samaṁgī. [2] Cs dhammadesanaṁ. [3] Ck Cv bhaddiyathero. [4] Cs ñāṇa. [5] Ck nesaṁ. [6] all three MSS. gatā.

aruṇuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veḷuvanam eva agamaṁsu. Āgantvā ca pana Sāriputtathero[1] Bhagavantaṁ vanditvā[2] ṭhitakāle bhikkhū theraṁ pasaṁsitvā Bhagavantaṁ āhaṁsu: „bhante, amhākaṁ jeṭṭhakabhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto ativiya sobhi, Devadatto pana pahīnaparivāro jāto“ ti. „Na bhikkhave Sāriputto idān' eva ñātisaṁghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān' eva gaṇato parihīno, pubbe pi parihīno yevā“ 'ti. Bhikkhū tass' atthassâvibhāvatthāya Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantareṇa[3] paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi:

Atīte Magadharaṭṭhe Rājagahanagare eko Magadharājā rajjaṁ kāresi. Tadā Bodhisatto migayoniyaṁ paṭisandhiṁ gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro araññe[4] vasati. Tassa Lakkhaṇo[5] ca Kāḷo[6] cā 'ti dve puttā ahesuṁ. So attano mahallakakāle „tātā, ahaṁ idāni mahallako, tumhe imaṁ gaṇaṁ pariharathā“ 'ti pañca pañca migasatāni ekekaṁ puttaṁ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā[7] migagaṇaṁ pariharanti. Magadharaṭṭhasmiñ[8] ca sassasamaye kiṭṭhasambādhe araññe[9] migānaṁ paripantho hoti. Manussā sassakhādakānaṁ māraṇatthāya[10] tattha tattha opātaṁ khananti[11] sūlāni ropenti pāsāṇayantāni[12] sajjenti kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti[13]. Bahū[14] migā vināsaṁ āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayaṁ ñatvā putte pakkosāpetvā āha: „tātā[15], ayaṁ kiṭṭhasambādhasamayo, bahū[14] migā vināsaṁ pāpuṇanti, mayaṁ mahallakā, yena ken' upāyena ekasmiṁ ṭhāne vītināmessāma, tumhe tumhākaṁ migagaṇe gahetvā araññe[9] pabbatapādaṁ pavisitvā sassānaṁ uddhaṭakāle āgaccheyyāthā[16]“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti pitu vacanaṁ sutvā saparivārā nikkhamiṁsu. Tesaṁ pana gamanamagge manussā jānanti: „imasmiṁ kāle migā pabbataṁ ārohanti, imasmiṁ kāle orohantîti“. Te tattha tattha[17] pa-

[1] C^s -tthero. [2] so all three MSS. [3] C^s C^v -tareṇa. [4] C^v āraṁñe. [5] C^s lakkhano. [6] C^s C^v kālo. [7] C^v gaṇā. [8] C^k C^s -smiṁ. [9] C^k araṁñe, C^v āraṁñe. [10] C^s maraṇa-, C^v caraṇa- corrected to maraṇa-. [11] C^k khaṇanti. [12] C^s C^v pāsāna-. [13] C^k oḍḍhenti. [14] C^s C^v bahu. [15] C^v tāta. [16] C^s āgaccheyyathā. [17] C^k omits one tattha.

ṭicchannaṭṭhāne nilīnā bahumige vijjhitvā mārenti. Kāḷamigo[1] pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabbaṁ, imāya velāya na gantabban" ti ajānanto migagaṇaṁ ādāya pubbaṇhe pi sāyaṇhe[2] pi padose pi paccūse pi[3] gāmadvārena[4] gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va ṭhitā ca nilīnā ca bahū[5] mige vināsaṁ gamenti. Evaṁ so attano dandhatāya bahū[6] mige vināsaṁ pāpetvā appakeh' eva migehi araññaṁ[7] pāvisi. Lakkhaṇamigo pana paṇḍito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabbaṁ[8], imāya velāya na gantabban" ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divâpi na gacchati, padose pi paccūse pi na gacchati, migagaṇaṁ ādāya aḍḍharattasamayen' eva gacchati, tasmā ekam pi migaṁ avināsetvā[9] araññaṁ[7] pāvisi. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhaṭesu pabbatā otariṁsu. Kāḷo[10] pacchā gacchanto pi purimanayen' eva avasesamige vināsaṁ pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo[11] pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnaṁ santikaṁ āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagaṇena saddhiṁ mantento imaṁ gāthaṁ samuṭṭhāpesi:

Hoti sīlavataṁ attho paṭisanthāravuttinaṁ, (Dhpd. p. 146).
Lakkhaṇaṁ passa āyantaṁ ñātisaṁghapurakkhataṁ,
atha passas' imaṁ Kāḷaṁ[12] suvihīnaṁ va ñātihîti[13]. 10.

Tattha sīlavatan ti sukkasīlatāya sīlavantānaṁ ācārasampannānaṁ, attho ti[14] vaḍḍhi, paṭisanthāravuttinan ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesaṁ vuttîti paṭisanthāravuttino, tesaṁ paṭisanthāravuttinaṁ[15], ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsanivasena dhammapaṭisanthāro ca gocaralābhā pana gilānupaṭṭhānadhammikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro veditabbo, imaṁ vuttaṁ hoti: imesu dvīsu paṭisanthāresu ṭhitānaṁ[16] paṇḍitānaṁ vaḍḍhi nāma hoti, idāni taṁ vaḍḍhiṁ dassetuṁ puttamātaraṁ ālapanto viya Lakkhaṇaṁ passā ti ādim āha, tatrâyaṁ saṁkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannaṁ attano

[1] all three MSS. kāla-. [2] C^{v} sāyanhe. [3] C^{s} omits paccūse pi. [4] C^{s} C^{v} -dvāreṇa. [5] C^{v} bahu. [6] C^{s} C^{v} bahu. [7] C^{k} araṁñaṁ, C^{v} āraṁñaṁ. [8] C^{v} omits imāya velāya gantabbaṁ. [9] C^{s} vināsetvā. [10] C^{k} kāle, C^{s} kālo. [11] C^{s} -no. [12] all three MSS. kālaṁ. [13] C^{v} ñātibhīti. [14] C^{k} omits ti. [15] C^{s} vuttīnaṁ. [16] C^{v} adds ācārasampannānaṁ.

puttaṁ ekamigam pi avināsetvā ñātisaṁghena purakkhataparivāritaṁ āgacchantaṁ passa, tāya pana ācārapaṭisanthārasampadāya vihīnaṁ dandhapaññaṁ[1] atha passasimaṁ Kāḷaṁ[2] ekam pi ñātiṁ anavasesetvā suvihīnam eva ñātīhi[3] ekakaṁ āgacchantan ti.

Evaṁ puttaṁ[4] abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gato.

Satthâpi „na bhikkhave Sāriputto idān' eva ñātisaṁghaparivārito[5] sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yeva gaṇamhā parihīno, pubbe pi parihīno[6] yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ dassetvā dve vatthūni ghaṭetvā anusandhiṁ yojetvā[7] jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Kāḷo[8] Devadatto ahosi, parisâpi 'ssa Devadattassa parisā va, Lakkhaṇo Sāriputto, parisā pan' assa Buddhaparisā, mātā Rāhulamātā ahosi, pitā pana aham eva ahosin" ti. Lakkhaṇajātakaṁ.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Kumārakassapatherassa mātaraṁ ārabbha kathesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa seṭṭhino dhītā ahosi ussannakusalamūlā parimaddhitasaṁkhārā pacchimabhavikā, antokūṭe[9] padīpo viy' assā[10] hadaye[11] arahattūpanissayo[12] jalati. Sā attānaṁ jānanakālato paṭṭhāya gehe anabhiratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitaro āha: „amma tāta[13], mayhaṁ gharāvāse cittaṁ nâbhiramati, ahaṁ niyyānike Buddhasāsane pabbajitukāmā, pabbājetha man" ti. „Amma, kiṁ vadesi, imaṁ kulaṁ bahuvibhavaṁ, tvañ ca amhākaṁ ekadhītakā[14], na labbhā tayā pabbajitun" ti. Sā punappuna yācitvâpi mātāpitunnaṁ santikā pabbajjaṁ alabhamānā cintesi: „hotu, patikulaṁ gatā sāmikaṁ ārādhetvā pabbajissāmîti" sā vayappattā patikulaṁ gantvā patidevatā hutvā sīlavatī[15] kalyāṇadhammā agāraṁ ajjhāvasi. Ath' assā saṁvāsam anvāya kucchiyaṁ gabbho patiṭṭhahi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṁ na aññāsi[16]. Atha tasmiṁ nagare nakkhattaṁ ghosayiṁsu.

[1] Ck Cv -paṁñaṁ, Cs -paññā. [2] Cs kālaṁ. [3] Cv ñātihi. [4] Cv vuttaṁ. [5] Cs -parivuto. [6] Cs omits pubbe pi parihīno. [7] Ck sopetvā? [8] Cs kālo.
2. Cfr. Dhpd. p. 327. [9] Ck -kuṭe. [10] Cs viya issā corrected to viya assā. Ck hadayo. [12] Cs harahattupa-, Cv arahattupa- corrected to arahattūpa-. Cv tātā. [14] Ck -dhītākā, Cv -dhītikā. [15] Ck Cs sīlavati. [16] Cv aṁñāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattaṁ kīḷiṁsu[1]. Nagaraṁ devanagaraṁ viya alaṁkatapaṭiyattaṁ ahosi. Sā pana tāva uḷārāya[2] pi nakkhattakīḷāya[3] vattamānāya attano sarīraṁ na vilimpati nâlaṁkaroti, pakativesen' eva carati. Atha naṁ sāmiko āha: „bhadde, sakalanagaraṁ nakkhattanissitaṁ[4], tvaṁ pana sarīraṁ na-ppaṭijaggasîti". „Ayya, dvattiṁsāya me kuṇapehi[5] pūritaṁ sarīraṁ, kiṁ iminā alaṁkatena, ayaṁ hi kāyo n' eva devanimmito na brahmanimmito na suvaṇṇamayo na maṇimayo na haricandanamayo na puṇḍarīkakamaluppalagabbhasambhūto na amatosadhapūrito[6], atha kho kuṇape[7] jāto mātāpettikasambhavo aniccucchādanaparimaddanabhedanaviddhaṁsanadhammo kaṭasivaḍḍhano taṇhupādinno[8] sokānaṁ nidānaṁ paridevānaṁ vatthu sabbarogānaṁ ālayo kammakaraṇānaṁ paṭiggaho antopūtibahiniccapaggharano kimikulānaṁ āvāso sīvathikapāyāto maraṇapariyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Aṭṭhinahārusaṁyutto[9] tacamaṁsavilepano[10]
chaviyā kāyo paṭicchanno yathābhūtaṁ na dissati

Antapūro udarapūro yakapeḷassa[11] vatthino
hadayassa papphāsassa[12] vakkassa pihakassa ca

Siṁghāṇikāya[13] khelassa[14] sedassa medassa ca[15]
lohitassa lasikāya[16] pittassa ca vasāya ca.

Ath' assa navahi sotehi asūci[17] savati sabbadā
akkhimhā akkhigūthako kaṇṇamhā kaṇṇagūthako

Siṁghāṇikā[18] ca nāsāto mukhena vamati ekadā
pittaṁ semhañ ca vamati kāyamhā sedajallikā.

Ath' assa susiraṁ sīsaṁ matthaluṅgena pūritaṁ,
subhato naṁ maññati[19] bālo avijjāya purakkhato.

Anantādīnavo kāyo visarukkhasamūpamo
āvāso sabbarogānaṁ puñjo dukkhassa kevalo.

Sace imassa kāyassa anto bāhirato siyā
daṇḍaṁ nūna gahetvāna kāke soṇe ca vāraye.

Duggandho asucīkāyo[20] kuṇapo[21] ukkarūpamo
nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhinandito.

---

[1] Ck kīliṁsu. [2] Ck Cs ulārāya. [3] Cs -kīlāya. [4] Ck nakkhattaṁ-. [5] Ck Cs kunapehi. [6] Ck -pūjito. [7] Cs kunape. [8] Ck taṇhuppādiṇṇo, Cs taṇhuppādinno. [9] Cs aṭṭhīnaharu-. [10] Ck -ne. [11] Cs Cv -pelassa. [12] Ck pappāsassa. [13] Ck, Cs siṁghānikāya. [14] Cv kheḷassa. [15] so all three MSS. [16] Cv lasīkāya. [17] Ck asūcī. [18] Cs -nikā. [19] Cv maṁñatī. [20] Cs asūci-. [21] Cs kunapo.

Ayyaputta, imaṁ kāyaṁ alaṁkaritvā kiṁ karissāmi, nanu imassa alaṁkaraṇaṁ gūthapuṇṇaghaṭassa bahicittakammakaraṇaṁ viya hotîti". Seṭṭhiputto taṁ tassā vacanaṁ sutvā āha: „bhadde tvaṁ imassa sarīrassa evaṁ dose passamānā kasmā na pabbajasîti". „Ayyaputta ahaṁ pabbajjaṁ labhamānā ajj' eva pabbajeyyan" ti. Seṭṭhiputto „sādhu, ahaṁ taṁ pabbājessāmîti" vatvā mahādānaṁ pavattetvā mahāsakkāraṁ katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayaṁ netvā taṁ pabbājento Devadatta-pakkhiyānaṁ bhikkhunīnaṁ santike pabbājesi. Sā pabbajjaṁ labhitvā paripuṇṇasaṁkappā attamanā ahosi. Ath' assā gabbhe paripākaṁ gacchante indriyānaṁ aññathattaṁ hatthapādapiṭṭhīnaṁ[1] bahalattaṁ udarapaṭalassa ca mahantataṁ disvā bhikkhuniyo taṁ pucchiṁsu: „ayye tvaṁ gabbhinī[2] viya paññāyasi[3], kiṁ etan[4]" ti. „Ayye 'idaṁ nāma kāraṇan' ti na jānāmi, sīlam pana me paripuṇṇan" ti. Atha naṁ tā[5] bhikkhuniyo Devadattassa santikaṁ netvā Devadattaṁ pucchiṁsu: „ayya, ayaṁ kuladhītā kicchena sāmikaṁ ārādhetvā pabbajjaṁ labhi, idāni[6] pan' assā gabbho paññāyati[7], mayaṁ imassa gabbhassa gihikāle[8] vā pabbajitakāle vā laddhabhāvaṁ na jānāma, kiṁ dāni karomā" 'ti. Devadatto attano abuddhabhāvena khantimettānuddayānañ ca natthitāya evaṁ cintesi: „'Devadattassa pakkhikā bhikkhunī[9] kucchinā[10] gabbhaṁ pariharati, Devadatto ca taṁ ajjhupekkhatîti' mayhaṁ garahā uppajjissati, mayā imaṁ uppabbājetuṁ vaṭṭatîti[11]" so avīmaṁsitvā[12] va selaguḷaṁ[13] pavaṭṭayamāno[14] viya pakkhanditvā „gacchatha, imaṁ uppabbājethā" ti āha. Tā tassa vacanaṁ sutvā uṭṭhāya vanditvā upassayaṁ gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayhaṁ tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalassa Sammāsambuddhassa santike mayhaṁ pabbajjā, yā[15] ca pana me dukkhena laddhā[16] mā naṁ[17] antaradhāpetha, etha[18] maṁ gahetvā Satthu santikaṁ Jetavanaṁ gacchathā" ti. Tā taṁ ādāya Rājagahā[19] pañcacatālīsayojanaṁ[20] maggaṁ atikkamma anupubbena Jetavanaṁ patvā Satthāraṁ vanditvā tam atthaṁ ārocesuṁ. Satthā cintesi: „kiñc' āpi gihikāle[8] etissā gabbho patiṭṭhito evaṁ sante pi 'Samaṇo Gotamo

[1] Ck Cs -piṭṭhinaṁ. [2] Ck Cs gabbhini. [3] Cv paṁññāyasi. [4] Cs etaṁ. [5] Ck nā. [6] Cv dāni. [7] Cv paṁññāyati. [8] Ck Cv gihī-. [9] Ck Cs bhikkhuni. [10] Cs kucchito. [11] Cv vaddhatīti. [12] Ck avi-. [13] Ck sevala-, Cs selagulaṁ. [14] all three MSS. pavaddhayamāno. [15] Ck Cv sā. [16] Cs laddha, Ck laddhāna. [17] Ck na. [18] Ck omits etha. [19] Cs rājagaha. [20] Ck -līsa-.

Devadattena jahitikaṁ ādāya caratîti' titthiyānaṁ okāso bhavissati, tasmā imaṁ kathaṁ pacchindituṁ sarājikāya parisāya majjhe imaṁ adhikaraṇaṁ vinicchitum[1] vaṭṭatîti" punadivase rājānaṁ Pasenadikosalaṁ Mahānāthapiṇḍikaṁ Cūḷanāthapiṇḍikaṁ[2] Visākhaṁ mahāupāsikaṁ aṁñāni[3] ca abhiññātāni[4] mahākulāni pakkosāpetvā sāyaṇhasamaye[5] catusu[3] parisāsu sannipatitāsu Upālitheraṁ[3] āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe imissā daharabhikkhuniyā kammaṁ sodhehîti". „Sādhu bhante" ti thero parisamajjhaṁ gantvā attano pattāsane nisīditvā rañño[6] purato Visākhaṁ upāsikaṁ pakkosāpetvā imaṁ adhikaraṇaṁ paṭicchāpesi: „gaccha Visākhe, 'ayaṁ daharā asukamāse asukadivase pabbajitā' ti tattato ñatvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabhāvaṁ jānāhîti". Upāsikā „sadhū" 'ti sampaṭicchitvā sāṇiṁ[7] parikkhipāpetvā antosāṇiyaṁ[8] daharabhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni oloketvā māsadivase samānetvā gihibhāve[9] gabbhassa laddhabhāvaṁ tattato ñatvā therassa santikaṁ gantvā tam atthaṁ ārocesi. Thero catuparisamajjhe taṁ bhikkhuniṁ suddhiṁ[3] akāsi. Sā suddhā hutvā bhikkhusaṁghañ[10] ca Satthārañ[11] ca vanditvā bhikkhunīhi saddhiṁ upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapādamūle patthitapatthanaṁ mahānubhāvaṁ puttaṁ vijāyi. Ath' ekadivasaṁ rājā bhikkhuniupassayasamīpena[12] gacchanto dārakasaddaṁ sutvā amacce pucchi. Amaccā taṁ kāraṇaṁ ñatvā „deva, sā daharabhikkhunī puttaṁ vijātā, tass' eso saddo" ti āhaṁsu. „Bhikkhunīnaṁ bhane[3] dārakajagganan nāma[13] palibodho, mayaṁ naṁ jaggissāmā" 'ti. Rājā taṁ dārakaṁ nāṭakitthīnaṁ dāpetva kumāraparihārena vaḍḍhāpesi. Nāmagahaṇadivase c' assa Kassapo ti nāmaṁ akaṁsu. Atha naṁ kumāraparihārena vaḍḍhitattā Kumārakassapo ti sañjāniṁsu[14]. So sattavassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadaṁ labhitvā gacchante gacchante[15] kāle dhammakathikesu citrakathī[16] ahosi. Atha naṁ Satthā „etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakānaṁ citrakathīnaṁ[17] yadidaṁ Kumārakassapo" ti etadagge ṭhapesi. So pacchā Vammīkasutte[18] arahattaṁ pāpuṇi. Mātâpi 'ssa bhikkhunī[19] vipassitvā aggaphalaṁ pattā. Kumārakassapo thero Buddhānaṁ sāsane[20]

[1] C^v vinicchinituṁ. [2] C^s cūla-. [3] so all three MSS. [4] C^k C^v abhiṁñātāni. [5] C^s sāyaṁha-. [6] C^v raṁño. [7] C^s sāniṁ. [8] C^s -sāni-. [9] C^k C^v gihī-. [10] C^s -saṁghaṁ. [11] C^k C^s -raṁ. [12] C^s -samīpe. [13] C^k C^s -jagganantāma pāli-, C^v -jagganānāpali- corrected to -jagganāpali-. [14] C^k C^s saṁjāniṁsu. [15] C^v omits one gacchante. [16] C^s citrakathī corrected to cittakathī. [17] C^k -kathīnaṁ, C^s cittakathīnaṁ. [18] C^k C^s vammika-. [19] C^k C^s bhikkhuni. [20] C^s buddhasāsane.

gaganamajjhe puṇṇacando viya pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ Tathāgato pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto[1] bhikkhūnaṁ ovādaṁ datvā gandhakuṭiṁ pāvisi. Bhikkhū ovādaṁ gahetvā attano rattiṭṭhānadivaṭṭhānesu[2] divasabhāgaṁ khepetvā sāyaṇhasamaye[3] dhammasabhāyaṁ sannipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khantimettādīnañ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī[4] ca manaṁ[5] nāsitā, Sammāsambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khantimettānuddayasampattiyā ca ubhinnam pi tesaṁ paccayo jāto" ti Buddhaguṇe vaṇṇayamānā nisīdiṁsu. Satthā Buddhalīḷhāya[6] dhammasabhaṁ āgantvā paññattāsane[7] nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi. „Bhante tumhākam eva guṇakathāyā" 'ti sabbaṁ ārocayiṁsu. „Na bhikkhave Tathāgato idān' eva imesaṁ ubhinnaṁ paccayo ca patiṭṭhā ca jāto, pubbe pi ahosi yevā" 'ti. Bhikkhū tass' atthassâvibhāvatthāya Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭam akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārayamāne Bodhisatto migayoniyaṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi, akkhīni c' assa maṇiguḷasadisāni[8] ahesuṁ, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham rattakambalapuñjavaṇṇaṁ, hatthapādapariyantā lākhā parikammakatā viya, vāladhī camarassa viya ahosi, sarīraṁ pan' assa mahantaṁ assapotakappamāṇaṁ[9] ahosi. So pañcasatamigaparivāro araññe[10] vāsaṁ kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa añño[11] pi pañcasatamigaparivāro Sākhamigo nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi. Tena samayena Bārāṇasirājā[12] migavadhapasuto[13] hoti, vinā maṁsena na bhuñjati, manussānaṁ kammacchedaṁ[14] katvā sabbe[15] negamajānapade[16] sannipātetvā devasikaṁ migavaṁ gacchati. Manussā cintesuṁ: „ayaṁ rājā amhākaṁ kammacchedaṁ karoti, yan nūna mayaṁ

[1] Cs -paṭipakkanto. [2] Ck Cs -divāṭṭhānesu. [3] Ck Cv sāyanha-. [4] Ck therī. [5] Cs manena. [6] Cs -līlhāya, Ck -liḷhāya. [7] Cv paṁñattā. [8] Cs maniguḷa-. [9] Cs -mānaṁ, Cv -potappamāṇaṁ. [10] Ck Cv araṁñe. [11] Cv aṁño. [12] Ck -sī-. [13] Cs migapavadhapasuto. [14] Cs kāmacchedaṁ. [15] Cs omits sabbe. [16] Cs Cv -jañapade.

uyyāne migānaṁ nivāpaṁ vapitvā[1] pānīyaṁ[2] sampādetvā bahumige uyyāne pavesetvā dvāraṁ bandhitvā rañño[3] niyyādemā[4]" 'ti te sabbe uyyāne nivāpatiṇaṁ[5] ropetvā udakaṁ sampādetvā dvāraṁ yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā[6] araññaṁ[7] pavisitvā mige pariyesamānā „majjhe ṭhite mige gaṇhissāmā[8]" 'ti yojanamattaṁ ṭhānaṁ parikkhipitvā saṁkhipamānā Nigrodhamiga-Sākhamigānaṁ vasanaṭṭhānaṁ majjhe katvā parikkhipiṁsu. Atha naṁ migagaṇaṁ disvā rukkhagumbādayo ca bhūmiñ ca muggarehi paharantā migagaṇaṁ gahanaṭṭhānato nīharitvā asisattidhanuādīni[9] āvudhāni uggiritvā mahānādaṁ nadantā naṁ migagaṇaṁ uyyānaṁ pavesetvā dvāram pidhāya rājānaṁ upasaṁkamitvā „deva, nibaddhaṁ migavaṁ gacchantā amhākaṁ kammaṁ nāsetha, amhehi araññato[10] mige ānetvā tumhākaṁ uyyānaṁ pūritaṁ, ito paṭṭhāya tesaṁ maṁsaṁ khādathā" 'ti rājānaṁ āpucchitvā pakkamiṁsu. Rājā tesaṁ vacanaṁ sutvā uyyānaṁ gantvā mige olokento dve suvaṇṇamige disvā tesaṁ abhayaṁ adāsi. Tato paṭṭhāya pana kadāci sāmaṁ gantvā ekamigaṁ vijjhitvā āneti, kadāci 'ssa bhattakārako gantvā vijjhitvā āharati. Migā dhanuṁ disvā va maraṇabhayena tajjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā kilamanti pi gilānâpi honti maraṇam pi pāpuṇanti. Migagaṇo taṁ pavattiṁ Bodhisattassa ārocesi. So Sākhaṁ pakkosāpetvā āha: „samma, bahū[11] migā nassanti, ekaṁsena maritabbe sati[12] ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu, dhammagaṇṭhikaṭṭhāne[13] migānaṁ vāro[14] hotu, ekadivasaṁ mama parisāya vāro pāpuṇātu, ekadivasaṁ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo gantvā dhammagaṇṭhikāya[15] sīsaṁ ṭhapetvā nipajjatu, evaṁ sante migā vaṇitā[16] na bhavissantîti". So „sādhū" 'ti sampaṭicchi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

[1] C^s vasitvā. [2] C^s C^v pāniyaṁ. [3] C^v raṁño. [4] C^s niyyā-. [5] C^s -tanaṁ, C^v -tinaṁ. [6] C^s -nānāyudha-. [7] C^k C^v araṁñaṁ. [8] C^s gaṁhi-. [9] C^s -ādīni. [10] C^k C^v araṁñato. [11] C^v ɒahu. [12] C^s ekaṁsenassitabbe sati. [13] C^k C^s -gaṇḍika-. [14] C^k dvāro. [15] C^k C^s -gaṇḍi-, C^v -gaṇḍhi-. [16] C^s vanitā.

gaṇṭhikāya[1] gīvaṁ ṭhapetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā tattha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasaṁ Sākhamigassa parisāya ekissā gabbhinīmigiyā[2] vāro pāpuṇi. Sā Sākhaṁ upasaṁkamitvā „sāmi, aham pi gabbhinī[3], puttakaṁ vijāyitvā dve janā vāraṁ gamissāma, mayhaṁ vāraṁ atikkamehîti" āha. So „na sakkā tava vāraṁ aññesaṁ[4] pāpetuṁ, tvam eva tuyhaṁ pattaṁ jānissasi, gacchāhîti" āha. Sā tassa santikā anuggahaṁ alabhamānā Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā tam atthaṁ ārocesi. So tassā vacanaṁ sutvā „hotu, gaccha tvaṁ, ahan te vāraṁ atikkamessāmîti" sayaṁ gantvā dhammagaṇṭhikāya[5] sīsaṁ katvā nipajji. Bhattakārako taṁ disvā „laddhābhayo migarājā gaṇṭhikāya[6] nipanno, kin nu kāraṇan" ti vegena gantvā rañño[7] ārocesi. Rājā tāvad eva rathaṁ āruyha mahantena parivārena āgantvā Bodhisattaṁ disvā āha: „samma migarāja[8], nanu mayā tuyhaṁ abhayaṁ dinnaṁ, kasmā tvaṁ[9] idha nipanno" ti. „Mahārāja, gabbhinī[10] migī[11] āgantvā[12] 'mama vāraṁ aññassa[13] pāpehîti' āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkhaṁ aññassa[14] upari pakkhipituṁ, sv-āhaṁ attano jīvitaṁ tassā datvā tassā santakaṁ maraṇaṁ gahetvā idha nipanno, mā aññaṁ[15] kiñci āsaṁkittha mahārājā" 'ti. Rājā āha: „sāmi suvaṇṇavaṇṇamigarāja[16], mayā tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena te pasanno 'smi, uṭṭhehi, tuyhañ ca tassā ca abhayaṁ dammîti". „Dvīhi abhaye laddhe avasesā kiṁ karissanti narindā" 'ti. „Avasesānam pi abhayaṁ damma[17] sāmîti". „Mahārāja, evam pi uyyāne yeva migā abhayaṁ labhissanti, sesā kiṁ karissantîti". „Etesam pi abhayaṁ dammi sāmîti". „Mahārāja, migā tāva abhayaṁ labhantu, sesā catuppadā kiṁ karis-

---

[1] Cv -gandhikāya, Cs -gaṁḍikaya. [2] Cs gabbhīni-. [3] Cs gabbhini. [4] Ck Cv aṁñesaṁ. [5] all three MSS. -gandi-. [6] all three MSS. gandi-. [7] Ck Cv raṁño. [8] Cs -rājā. [9] Ck tuvaṁ. [10] Cs Cv gabbhini. [11] Cs migi. [12] Cs gantvā. [13] Ck Cv aṁñassa. [14] Ck aṁñassa. [15] Ck Cv aṁñam [16] Cs svannavarāramigarāja. [17] Cv dammi

santîti". „Etesam pi abhayaṁ dammi sāmîti". „Mahārāja, catuppadā tāva abhayaṁ labhantu, dvijagaṇā kiṁ karissantîti". „Etesam pi[1] dammi sāmîti". „Mahārāja, dvijagaṇā[2] tāvā abhayaṁ labhissanti, udake vasantā macchā kiṁ karissantîti". „Etesam pi abhayaṁ dammi sāmîti". Evaṁ Mahāsatto rājānaṁ sabbasattānaṁ abhayaṁ yācitvā uṭṭhāya rājānaṁ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā „dhammaṁ cara mahārāja, mātāpitusu[3] puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu[4] dhammaṁ caranto samaṁ caranto[5] kāyassa bhedā sugatiṁ Saggaṁ lokaṁ gamissasîti[6]" rañño Buddhalīḷhāya[7] dhammaṁ desetvā katipāhaṁ uyyāne vasitvā rañño[8] ovādaṁ datvā migagaṇaparivuto araññaṁ[9] pāvisi. Sâpi kho migadhenu pupphakaṇṇikasadisaṁ puttaṁ vijāyi. So kīḷamāno[10] Sākhamigassa santikaṁ gacchati. Atha naṁ mātā tassa santikaṁ gacchantaṁ disvā „putta, ito paṭṭhāya mā etassa santikaṁ gaccha, Nigrodhass' eva santikaṁ gaccheyyāsîti" ovadantī[11] imaṁ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākhaṁ[2] upasaṁvase,
Nigrodhasmiṁ mataṁ seyyo yañce Sākhasmiṁ[2] jīvitan ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvaṁ vā añño[12] vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasaṁkameyya, na sākham upasaṁvase ti Sākhamigaṁ pana na upasaṁvase, upagamma na saṁvaseyya, etaṁ nissāya jīvikaṁ na kappeyya, nigrodhasmiṁ mataṁ seyyo ti Nigrodharañño[13] pādamūle maraṇam pi seyyo varaṁ uttamaṁ, yañce sākhasmiṁ jīvitan ti yaṁ pana Sākhassa santike jīvitaṁ taṁ n' eva seyyo na varaṁ na uttaman ti attho.

Tato paṭṭhāya ca pana abhayaladdhakā migā manussānaṁ sassāni khādanti. Manussā „laddhābhayā ime migā" ti paharituṁ vā palāpetuṁ vā na visahanti. Te rājaṅgaṇe[14] sannipatitvā rañño[15] tam atthaṁ ārocesuṁ. Rājā „mayā pasannena

[1] Cv adds abhayaṁ. [2] Cv dijagaṇā. [3] so all three MSS. [4] Cv -janapadesu. [5] Cs omits samaṁ caranto. [6] Ck gamissanti corrected to gamissasīti, Cs gamissatīti. [7] Cs -līlhāya. [8] Ck Cv raṁño. [9] Ck Cv araṁñaṁ. [10] Cs kīla-. [11] Ck Cs ovadanti. [12] Cv aṁño. [13] Ck Cv -raṁño. [14] Cs rājañgane, Cv rājaṁgaṇe. [15] Cv raṁño.

Nigrodhamigavarassa varo dinno, ahaṁ rajjaṁ jaheyyaṁ[1] na ca taṁ[2] paṭiññaṁ[3], gacchatha, na koci mama vijite mige paharituṁ labhatîti". Nigrodhamigo taṁ pavattiṁ sutvā migagaṇaṁ sannipātāpetvā „ito paṭṭhāya paresaṁ sassaṁ khādituṁ na[4] labhathā" 'ti mige vāretvā manussānaṁ ārocāpesi: „ito paṭṭhāya sassakārakamanussā sassarakkhanatthaṁ[5] vatiṁ[6] mā karontu, khettaṁ pana āvijjhitvā[7] paṇṇasaññaṁ[8] bandhantū" 'ti. Tato paṭṭhāya kira khettesu paṇṇabandhanasaññaṁ[9] udapādi, tato paṭṭhāya paṇṇasaññaṁ[10] atikkamanakamigo nāma n' atthi, ayaṁ kira nesaṁ Bodhisattato laddhaovādo. Evaṁ migagaṇaṁ ovaditvā Bodhisatto yāvatāyukaṁ ṭhatvā saddhiṁ migehi yathākammaṁ gato. Rājâpi Bodhisattassa ovāde ṭhatvā puññāni[11] katvā yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave idān' evâhaṁ theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā catusaccadhammadesanaṁ vinivaṭṭetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Sākhamigo Devadatto ahosi, parisâpi 'ssa Devadattaparisā va[12], migadhenu therī[13] ahosi, putto Kumārakassapo, rājā Ānando, Nigrodhamigarājā pana aham eva ahosin" ti. Nigrodhamigajātakaṁ.

3. Kaṇḍinajātaka.

Dhirathu kaṇḍinaṁ sallan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikapalobhanaṁ ārabbha kathesi. Taṁ Aṭṭhanipāte Indriyajātake āvibhavissati. Bhagavā pana taṁ bhikkhuṁ etad avoca: „bhikkhu pubbe pi tvaṁ etaṁ mātugāmaṁ nissāya jīvitakkhayaṁ patvā vītaccikesu[14] aṅgāresu pakko" ti. Bhikkhū tass' atthassâvibhāvatthāya Bhagavantaṁ yāciṁsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ akāsi. Itoparaṁ pana bhikkhūnaṁ

[1] C^s haheyyaṁ. [2] C^k naṁ. [3] C^s paṭiṁñaṁ. [4] C^k omits na. [5] so C^s C^v, C^k -rakkhana. [6] C^k tiṁ. [7] C^s avijjhītvā. [8] C^k paṇṇasaṁ, C^v paṇṇasaṁñaṁ, C^s pannasaññaṁ. [9] C^s panna-, C^k C^v -saṁñaṁ. [10] C^k C^v -saṁñaṁ, C^s pannasaññaṁ. [11] C^k C^v puṁñāni. [12] C^s ca. [13] C^s C^v theri. [14] C^v vitaccikesu,

yācanaṁ bhavantarapaṭicchannataṅ ca avatvā „atītaṁ āharīti“ ettakam eva vakkhāma, ettake vutte pi āyācanaṁ valāhakagabbhato candanīharaṇūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo cā 'ti sabbam etaṁ heṭṭhāvuttanayen' eva yojetvā veditabbaṁ[1].

Atīte Magadharaṭṭhe Rājagahe Magadharājā rajjaṁ kāreti. Magadhavāsikānaṁ sassasamaye migānaṁ[2] mahāparipantho hoti. Te araññe[3] pabbatapādaṁ pavisanti. Tattha eko araññavāsipabbateyyamigo[4] ekāya gāmantavāsiniyā[5] migapotikāya saddhiṁ santhavaṁ katvā tesaṁ migānaṁ pabbatapādato oruyha puna gāmantaṁ osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittattā tehi saddhiṁ yeva otari[6]. Atha naṁ sā āha: „tvaṁ kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmanto ca nāma sāsaṁko sappaṭibhayo, mā amhehi saddhiṁ otarāhîti[7]“. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṁ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānaṁ pabbatapādā otaraṇakālo“ ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu tiṭṭhanti. Tesam pi dvinnaṁ āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake ṭhito hoti. Migapotikā manussagandhaṁ ghāyitvā „eko luddako ṭhito bhavissatîti“ taṁ bālamigaṁ purato katvā sayaṁ pacchato ahosi. Luddako ekena sarappahārena migaṁ tatth' eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvaṁ ñatvā uppatitvā[8] vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migaṁ okkantitvā aggiṁ katvā vītaccikesu[9] aṅgāresu[10] madhuramaṁsaṁ pacitvā khāditvā pānīyaṁ[11] pivitvā avasesaṁ lohitabindūhi[12] paggharantehi kācenâdāya[13] dārake tosento gharaṁ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmiṁ vanasaṇḍe devatā hutvā nibbatto hoti. So taṁ kāraṇaṁ disvā „imassa bālamigassa maraṇaṁ n' eva mātaraṁ nissāya na pitaraṁ nissāya atha kho kāmaṁ nissāya,

[1] C^k C^s veditabbā. [2] C^k omits migānaṁ. [3] C^v araṁñe. [4] C^k araṁña-, C^v āraṁña-, C^s araññavāsī-. [5] C^s gāmaṁta-. [6] C^s otarī. [7] C^k otārāhīti. [8] C^k uppattitvā, C^v uppattitva corrected to uppatitvā. [9] C^s vītacchikesu, C^v vītasikesu. [10] C^k aṅgārakesu. [11] C^s pānīyaṁ. [12] C^k C^v -binduhi. [13] C^s C^v kājenādāya.

kāmanimittamhi sattā[1] sugati yāva hatthacchedā[2] duggatiyañ ca pañcavidhabandhanādinānappakārakaṁ dukkhaṁ pāpuṇanti, paresaṁ maraṇadukkhuppādanam pi nāma imasmiṁ loke garahitam eva, yaṁ janapadaṁ mātugāmo vicāreti anusāsati so itthiparināyako[3] janapado garahito va, ye sattā mātugāmassa vasaṁ gacchanti te pi garahitā vā“ 'ti ekāya gāthāya tīṇi garahavatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhukāraṁ datvā gandhapupphādīhi pūjayamānāsu madhurena sarena taṁ vanasaṇḍaṁ unnādento imāya gāthāya dhammaṁ deseti:

Dhi-r-atthu[4] kaṇḍinaṁ sallaṁ purisaṁ gāḷhavedhinaṁ,
dhi-r-atthu[5] taṁ janapadaṁ yatth' itthī[6] parināyikā[7],
te câpi dhikkitā sattā ye itthīnaṁ vasaṁ gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe[8] nipāto, sv-āyam idha uttāsaubbegavasena garahane[8] datṭhabbo, uttasitubbiggā[8] hi honto Bodhisatto evam āha, kaṇḍam assa atthîti kaṇḍitaṁ[9] kaṇḍinaṁ[10], taṁ[11] pana kaṇḍaṁ anupavisanaṭṭhena[12] sallan ti vuccati, tasmā kaṇḍinaṁ sallan ti, ettha sallaṁ kaṇḍin ti attho, sallaṁ vā assa atthîti sallo[13], taṁ[14] sallañ ca[15] mahantaṁ vaṇamukhaṁ[16] katvā balavappahāraṁ[17] dento gāḷhaṁ[18] vijjhatîti gāḷhavedhitaṁ[19] gāḷhavedhinaṁ[20], nānappakārakena kaṇḍena kumudapattasaṇṭhānathalena[21] ujukagamanen' eva[22] sallena ca samannāgataṁ gāḷhavedhinaṁ[23] purisaṁ dhiratthū 'ti ayam ettha attho, parināyikā[24] ti issarā saṁvidhāyikā, dhikkitā[25] ti garahitā, sesam ettha uttānattham eva, itoparaṁ pana ettakam pi avatvā yaṁ yaṁ anuttānaṁ taṁ tad eva vaṇṇayissāma.

Evaṁ ekāya gāthāya tīṇi gārahavatthūni dassetvā Bodhisatto vanaṁ unnādetvā Buddhalīḷhāya[26] dhammaṁ desesi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu[27] sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā dve

[1] read sattānaṁ? [2] C^k C^v -cchedādi. [3] C^k itthīpariṇāyako, C^v itthipariṇāyako. [4] C^s dhī-, C^v dhī- corrected to dhi-. [5] C^s dhī-. [6] C^s itthi. [7] C^k C^v pariṇāyikā. [8] so all three MSS. [9] C^k C^s kaṇḍinaṁ? [10] C^s kaṇḍīnaṁ, C^v kaṇḍīnaṁ later put in parenthesi. [11] C^k naṁ. [12] C^s -ṭṭhe. [13] C^s sallā. [14] C^s naṁ. [15] C^s sallanti. [16] C^s vana-. [17] C^s -haraṁ. [18] C^s galhaṁ. [19] C^k gāḷhavedhītaṁ, C^v gāḷhavedhītā, C^s gālhavedhitaṁ. [20] C^k gāḷhavedhītaṁ, C^s gālhavedhīnaṁ. [21] C^s -saṁṭhāna-. [22] C^v ujugamaneneva. [23] C^k -vedhitaṁ, C^s gālhavedhinaṁ. [24] C^k C^v pariṇāyikā. [25] C^s dhikkikā. [26] C^s -līlhāya. [27] C^s ukkaṁthita-.

vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi. Itoparaṁ pana „dve vatthūni kathetvā" ti imaṁ avatvā „anusandhiṁ ghaṭetvā" ti ettakam eva[1] vakkhāma, avuttam pi pana heṭṭhāvuttanayen' eva yojetvā gahetabbaṁ. „Tadā pabbateyyo migo ukkaṇṭhitabhikkhu[2] ahosi, migapotikā purāṇadutiyikā[3], kāmesu dosaṁ dassetvā dhammaṁ desitadevatā pana aham eva ahosin" ti. Kaṇḍinajātakaṁ.

4. Vātamigajātaka.

Na kiratthi raṭṭhehi pāpiyo ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheraṁ[4] ārabbha kathesi. Satthari kira Rājagahaṁ upanissāya Veluvane viharante Tissakumāro nāma mahāvibhavassa seṭṭhikulassa putto ekadivasaṁ Veluvanaṁ gantvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā pabbajitukāmo pabbajjaṁ yācitvā mātāpitūhi[5] ananuññātattā paṭikkhitto sattāhaṁ bhattacchedaṁ katvā Raṭṭhapālathero[4] viya mātāpitaro anujānāpetvā Satthu santike pabbaji. Satthā taṁ pabbājetvā addhamāsamattaṁ Veluvane viharitvā Jetavanaṁ agamāsi. Tatrâyaṁ kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya Sāvatthiyaṁ sapadānaṁ piṇḍāya caramāno kālaṁ vītināmeti. Cullapiṇḍapātikatissatthero[6] nāmā ti vutte[7] gaganatale cando viya Buddhasāsane pākaṭo paññāto ahosi. Tasmiṁ kāle Rājagahe nakkhattakīḷāya vattamānāya therassa mātāpitaro yan tassa gihikāle[8] ahosi ābharaṇabhaṇḍakan[9] taṁ rajatacaṅgoṭake nikkhipitvā ure ṭhapetvā „aññāsu nakkhattakīḷāsu amhākaṁ putto iminā iminā alaṁkārena alaṁkato nakkhattaṁ kīḷati-tan no ekaputtakaṁ gahetvā Samaṇo Gotamo Sāvatthinagaraṁ gato, kahaṁ nu kho so etarahi nisinno, kahaṁ ṭhito" ti vatvā rodanti. Ath' ekā vaṇṇadāsī[10] taṁ kulaṁ gantvā seṭṭhibhariyaṁ rodantiṁ disvā pucchi: „kiṁ ayye rodasîti". Sā taṁ atthaṁ ārocesi. „Kiṁ pana ayye ayyaputto piyāyatîti". „Asukañ ca asukañ cā" 'ti. „Sace tumhe imasmiṁ gehe sabbaṁ issariyaṁ mayhaṁ detha ahaṁ vo puttaṁ ānessāmîti". Seṭṭhibhariyā „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā paribbayaṁ datvā mahantena parivārena taṁ uyyojesi: „gaccha, attano balena mama puttaṁ ānehîti". Sā paṭicchannayāne nisinnā Sāvatthiṁ gantvā therassa bhikkhācāravīthiyaṁ nivāsaṁ gahetvā seṭṭhikulā āgata-

[1] C^s etthakameva. [2] C^s ukkaṁthita-. [3] C^s -dūti-. [4] so all three MSS. [5] C^v -pituhi. [6] C^v -tissathero ti, C^k -tissatthero ti. [7] so all three MSS. instead of vutto? [8] C^k C^v gihī-. [9] C^v -kan corrected to -kaṁ. [10] C^s vannadāsīnaṁ, C^v vaṇṇadāsi.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piṇḍāya paviṭṭhassa ādito va ulumkabhikkhaṁ sarakabhikkhañ ca datvā rasataṇhāya bandhitvā anukkamena gehe nisīdāpetvā bhikkhaṁ dadamānā attano vasaṁ upagatabhāvaṁ ñatvā gilānālayaṁ dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāravelāya sapadānaṁ caranto gehadvāraṁ agamāsi. Parijano therassa pattaṁ gahetvā theraṁ ghare nisīdāpesi[1]. Thero nisīditvā va „kahaṁ upāsikā" ti pucchi. „Gilānā bhante, tumhākaṁ dassanaṁ icchatîti". So rasataṇhāya[2] baddho attano vatasamādānaṁ[3] bhinditvā tassâpi[4] nipannaṭṭhānaṁ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṁ kathetvā taṁ palobhetvā rasataṇhāya[2] bandhitvā uppabbājetvā attano vase[5] ṭhapetvā yāne nisīdāpetvā mahantena parivārena Rājagaham eva agamāsi. Sā pavatti pākaṭā jātā. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannisinnā „Cullapiṇḍapātikatissattheraṁ[6] kira ekā vaṇṇadāsī[7] rasataṇhāya[2] bandhitvā ādāya gatā" ti kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ. Satthā dhammasabhaṁ upagantvā alaṁkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti āha. Te taṁ pavattiṁ kathayiṁsu. „Na bhikkhave idān' eva eso bhikkhu rasataṇhāya bandhitvā[8] tassā vasaṁ gato, pubbe pi tassā vasaṁ gato yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari[9]:

Atīte Bārāṇasiyaṁ rañño Brahmadattassa Sañjayo nāma uyyānapālo ahosi. Ath' eko vātamigo taṁ[10] uyyānaṁ āgantvā Sañjayaṁ disvā palāyati. Sañjayo pi na taṁ tajjetvā nīharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakārakāni pupphaphalāni gahetvā divase divase rañño abhiharati. Atha naṁ ekadivasaṁ rājā pucchi: „atthi pana samma uyyānapāla uyyāne kiñci acchariyaṁ passasîti[11]". „Deva aññaṁ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṁ passāmîti". „Sakkhissasi pana taṁ gahetun" ti. „Thokaṁ madhuṁ labhanto imaṁ antorājanivesanam pi taṁ ānetuṁ sakkhissāmîti". Rājā tassa madhuṁ dāpesi. So taṁ gahetvā uyyānaṁ gantvā vātamigassa caraṇaṭṭhāne[12] tiṇāni

[1] C^v -pesī. [2] C^s -taṁhāya. [3] C^v -dānam. [4] C^s tasmāpi. [5] C^v attanā vese. [6] C^v -tissatheraṁ. [7] C^v vaṇṇadāsi, C^s vannadāsī. [8] C^v bajjhitvā. [9] C^s āharī. [10] C^k omits taṁ. [11] C^v acchariyam passatīti. [12] C^k maraṇa-, C^v varaṇa- corrected to caraṇa-.

madhunā makkhetvā nilīyi[1]. Migo āgantvā madhumakkhitāni tiṇāni khāditvā rasataṇhāya baddho aññattha agantvā[2] uyyānam eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatiṇesu paluddhabhāvaṁ ñatvā anukkamena attānaṁ dassesi. So taṁ disvā katipāhaṁ palāyitvā punappuna passanto vissāsaṁ āpajjitvā anukkamena uyyānapālassa hatthe ṭhitatiṇāni khādituṁ āraddho. So tassa vissāsaṁ āpannabhāvaṁ ñatvā yāva[3] rājanivesanā[4] vīthiṁ kilañjehi parikkhipitvā vatahaṁ sākhābhaṅgaṁ pātetvā madhulābukaṁ aṁse laggetvā[5] tiṇakalāpaṁ upakacchake ṭhapetvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto antorājanivesanaṁ yeva agamāsi. Mige[6] antopaviṭṭhe[7] dvāraṁ pidahiṁsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayabhīto antonivesanaṁ gato[8] ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha taṁ kampamānaṁ disvā „vātamigo nāma manussānaṁ diṭṭhaṭṭhānaṁ sattāhaṁ na gacchati, tajjitaṭṭhānaṁ yāvajīvaṁ na gacchati, so evarūpo gahananissito[9] vātamigo rasataṇhāya baddho idāni evarūpaṁ ṭhānaṁ[10] āgato, n' atthi vata bho loke rasataṇhāya pāpakataraṁ nāmā“ 'ti imāya gāthāya dhammadesanaṁ paṭṭhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
āvāsehi vā santhavehi vā,
vātamigaṁ gehanissitaṁ
vasam ānesi rasehi Sañjayo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehîti jivhāviññeyyehi[11] madhurambilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddhavasanaṭṭhānasaṁkhātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako va tehi pana sacchandarāgaparibhogehi[12] āvāsehi vā mittasanthavehi vā sataguṇena sahassaguṇena madhuvapaṭisevanaṭṭhena[13] āhāraṁ vinā jīvitindriyapālanāya[14] abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarasā va pāpatarā[15] ti Bodhisatto pana anu-

---

[1] C^s niliyi, C^v nīliyi. [2] C^v āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. [3] C^s omits yāva. [4] C^s -nivesanaṁ. [5] C^k lagetvā. [6] C^k C^s migo. [7] C^k -paṭiṭṭhe. [8] C^v -nivesanaṁgato corrected to -nivesanaṁgaṇo, C^s -nivesanaṁgane. [9] C^v gahanissito. [10] C^k evarūpaṭṭhānaṁ. [11] C^k -viṁñeyyāhi. [12] C^v -rāgabhogehi. [13] C^k C^s cadhuva-. [14] C^v jīvitendri-. [15] C^k pāpataro.

svāgataṁ viya imam atthaṁ katvā na kiratthi rasehi pāpiyo āvāsehi vā santhavehi vā ti āha, idāni tesaṁ pāpiyabhāvaṁ dassento vātamigan-ti-ādim āha, tattha gehanissitan ti gahanaṭṭhānanissitaṁ, idaṁ vuttaṁ hoti: passatha[1] rasānaṁ pāpiyabhāvaṁ, imaṁ nāma[2] araññāyatane gahananissitaṁ vātamigaṁ Sañjayo uyyānapālo madhurasehi attano vasaṁ ānesi, sabbathâpi sacchandarāgaparibhogehi rasehi samaṁ aññaṁ pāpakataraṁ lāmakataraṁ n' atthîti rasataṇhāya ādīnavaṁ[3] kathesi kathetvā ca pana taṁ migaṁ araññam eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vaṇṇadāsī[4] idāni etaṁ rasataṇhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Sañjayo ayaṁ vaṇṇadāsī[4] ahosi, vātamigo Cullapiṇḍapātiyo, Bārāṇasirājā pana aham eva ahosin" ti. Vātamigajātakaṁ.

5. Kharādiyajātaka.

Aṭṭhakhuraṁ Kharādiye ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ dubbacabhikkhuṁ ārabbha kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṁ na gaṇhati. Atha naṁ Satthā pucchi: „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu dubbaco ovādaṁ na gaṇhasîti". „Saccaṁ Bhagavā" 'ti. Satthā „pubbe pi tvaṁ dubbacatāya paṇḍitānaṁ ovādaṁ agahetvā pāsena baddho va jīvitakkhayaṁ patto" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī[5] migī puttakaṁ dassetvā „bhātika, ayan[6] te bhāgineyyo, etaṁ migamāyaṁ uggaṇhāpehîti[7]" paṭicchāpesi. So taṁ bhāgineyyaṁ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhîti" āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasaṁ evaṁ sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṁ anuggaṇhitvā[8] va vicaranto pāse bajjhi. Mātâpi 'ssa bhātaraṁ upasaṁkamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyaṁ uggaṇhāpito[7]" ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayi[9],

[1] C[s] passa. [2] C[k] C[s] nāmaṁ. [3] all three MSS. ādinavaṁ. [4] C[k] C[v] vaṇṇadāsī, C[s] vannadāsi. [5] C[s] bhagini. [6] C[k] aya, C[s] ayaṁ. [7] C[s] uggaṁhā-. [8] C[s] anuggaṁhitvā. [9] C[s] cintayī.

na te[1] puttena migamāyā[2] uggahitā[3]" ti vatvā idāni pi taṁ anovaditukāmo va hutvā imaṁ gātham āha:

Aṭṭhakhuraṁ Kharādiye migaṁ vaṁkātivaṁkinaṁ
sattahi kālāh' atikkantaṁ na naṁ ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha aṭṭhakhuran ti ekekasmiṁ pāde dvinnaṁ dvinnaṁ vasena aṭṭhakhuraṁ, Kharādiye ti taṁ nāmena ālapati, migan ti sabbasaṁgāhikavacanaṁ[4], vaṁkātivaṁkinan ti mūle vaṁkāni agge ativaṁkāni tādisāni siṅgāni assa atthîti vaṁkātivaṁkinaṁ, sattahi kālāhatikkantan ti sattahi ovādakālehi ovādaṁ atikkantaṁ, na naṁ ovaditussahe ti evaṁ dubbacamigaṁ[5] ahaṁ ovadituṁ na ussahāmi, etassa me ovādanatthāya cittam pi na uppajjatîti dasseti.

Atha naṁ dubbacamigaṁ pāse baddhaṁ luddo māretvā maṁsaṁ ādāya pakkāmi.

Satthâpi „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi[6]: „Tadā bhāgineyyo migo dubbacabhikkhu[7] ahosi, bhaginī[8] Uppalavaṇṇā, ovādakamigo pana aham eva ahosin" ti. Kharādiyajātakaṁ.

6. Tipallatthamigajātaka.

Migan tipallatthan ti. Idaṁ Satthā Kosambiyam Badarikārāme[9] viharanto sikkhākāmaṁ Rāhulattheraṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ hi kāle Satthari Āḷavinagaraṁ[10] nissāya Aggāḷave[11] Cetiye viharante bahū[12] upāsikā ca bhikkhuniyo ca vihāraṁ dhammasavanāya gacchanti. Divā dhammasavanaṁ hoti, gacchante pana kāle upāsikā ca bhikkhuniyo ca na gacchiṁsu, bhikkhū c' eva upāsakā ca ahesuṁ. Tato paṭṭhāya rattiṁ[13] dhammasavanaṁ jātaṁ. Dhammasavanapariyosāne therā bhikkhū[14] attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā upāsakehi saddhiṁ upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu[15] niddaṁ upagatesu ekacce ghurughurūpassāsā[16] kākacchamānā dante khādantā nipajjiṁsu,

---

[1] C^s tesu. [2] C^k C^s -māyaṁ. [3] C^v uggahitā corrected to uggaṇhitā. [4] C^s sabbasaṁghāhika-, C^v sabbasaṁkhagāhika-. [5] C^v dubbajamigaṁ, C^s dubbamidaṁ. [6] C^k omits dubbacamigaṁ ahaṁ . . . samodhānesi. [7] C^k dubbaja-, C^v dubbaja- corrected to dubbaca-. [8] all three MSS. bhagini. [9] C^s khabadarikā-, C^k badirakā-. [10] C^s ālavi-. [11] C^s aggālave. [12] C^s C^v bahu. [13] C^v rattiṁ corrected to ratti. [14] C^s atthabhikkhu, C^k C^v bhikkhu. [15] C^k tesu corrected to kesu. [16] C^k -passasā, C^s ghurughuru-, C^v ghurughuru- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttaṁ niddāyitvā uṭṭhahiṁsu. Te taṁ vippakāraṁ disvā Bhagavato ārocesuṁ. Bhagavā „yo pana bhikkhu[1] anupasampannena saha seyyaṁ kappeyya pācittiyan" ti sikkhāpadaṁ paññāpetvā Kosambiṁ agamāsi. Tattha bhikkhū[2] āyasmantaṁ Rāhulaṁ āhaṁsu: „āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadaṁ paññattaṁ, idāni tvaṁ attano vasanaṭṭhānaṁ jānāhîti". Pubbe pana te bhikkhū Bhagavati ca gāravaṁ tassa câyasmato sikkhākāmataṁ paṭicca taṁ attano vasanaṭṭhānaṁ āgataṁ ativiya saṁgaṇhanti, khuddakamañcakaṁ paññāpetvā ussīsakaraṇatthāya cīvaraṁ denti, taṁ divasaṁ pana sikkhāpadabhayena vasanaṭṭhānam pi na adaṁsu. Rāhulabhaddo „pitā me" ti Dasabalassa vā „upajjhāyo[3] me" ti dhammasenāpatino vā „ācariyo me" ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me" ti Ānandatherassa[4] vā santikaṁ[5] agantvā[6] Dasabalassa valañjanavaccakuṭiṁ[7] brahmavimānaṁ pavisanto viya pavisitvā vāsaṁ kappesi. Buddhānaṁ hi[8] valañjanakuṭiyā[9] dvāraṁ supihitaṁ hoti, gandhaparibhaṇḍakatā bhūmi, gandhadāmamāladāmāni[10] osāritān' eva honti, sabbarattiṁ dīpo jhāyati[11]. Rāhulabhaddo pana na[12] tassā[13] kuṭiyā imaṁ sampattiṁ paṭicca tattha vāsaṁ upagato, bhikkhūhi pana „vasanaṭṭhānaṁ jānāhîti" vuttattā ovādagāravena sikkhākāmatāya tattha vāsaṁ upagato, antarantarā[14] hi bhikkhū pi taṁ āyasmantaṁ dūrato vā gacchantaṁ disvā tassa vīmaṁsanatthāya[15] muṭṭhisammujjaniṁ[16] vā kacavarachaḍḍanakaṁ[17] vā bahi khipitvā tasmiṁ āgate „āvuso imaṁ kena chaḍḍitan" ti vadanti, tattha kehici „Rāhulo iminā maggena gato" ti vutte[18] so āyasmā „nâhaṁ bhante etaṁ jānāmîti" avatvā va[19] taṁ paṭisāmetvā va „khamatha me bhante" ti khamāpetvā gacchati, evam esa sikkhākāmo, so taṁ sikkhākāmataṁ yeva paṭicca tattha vāsaṁ upagato. Atha Satthā pure aruṇaṁ yeva vaccakuṭidvāre ṭhatvā ukkāsi, so panâyasmā ukkāsi: „ko eso" ti. „Ahaṁ Rāhulo" ti nikkhamitvā vandi. „Kasmā tvaṁ Rāhula idha nipanno" ti. „Vasanaṭṭhānassa abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama saṁgahaṁ[20] karonti, idāni attano āpattibhayena vasa-

[1] Ck Cv bhikkhū. [2] Cs bhikkhu. [3] Cs adds vā. [4] so all three MSS. [5] Ck adds na. [6] Ck Cs āgantvā, Cv āgantvā corrected to agantvā. [7] Ck valañchana-, Cv valañjana corrected to valañchana-. [8] Ck buddhānamhi, Cs -ṇampi, Cv buddhānamhi corrected to buddhānaṁhi. [9] Cv valañjana- corrected to valañchana-. [10] Cs -mālā-. [11] Ck jjhāyati, Cv jjhāyati corrected to jhāyati. [12] Ck Cs pana, omitting na, Cv panna corrected to pana na. [13] Ck nassā. [14] Ck antanta, Cv antantarā corrected to antarantarā. [15] Cs vimanasanatthāya. [16] Cs -sammuñja- corrected to -sammujja-, Cv -sammuñja-. [17] Ck -chaḍḍha-, Cv jaḍḍanaka corrected to chaḍḍanakaṁ. [18] Cv vutto. [19] Ck omits va. [20] Cv saṅgahaṁ.

naṭṭhānaṁ na denti, sv-āhaṁ 'idaṁ aññesaṁ asaṁghaṭṭanaṭṭhānan' ti iminā kāraṇena idha nipanno" ti. Atha Bhagavato „Rāhulaṁ tāva bhikkhū evaṁ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṁ karissantîti" dhammasaṁvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipātetvā dhammasenāpatiṁ paṭipucchi: „jānāsi pana tvaṁ Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabhāvan" ti. „Na jānāmi bhante" ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vaccakuṭiyaṁ vasi, Sāriputta tumhe Rāhulaṁ evaṁ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṁ karissatha, evaṁ hi sante[1] imasmiṁ sāsane pabbajitā na-ppatiṭṭhā bhavissanti, ito dāni paṭṭhāya anupasampannena ekadve va divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesaṁ vasanaṭṭhānaṁ ñatvā bahi vāsethā" 'ti imaṁ anuppaññattiṁ[2] katvā puna sikkhāpadaṁ paññāpesi. Tasmiṁ samaye dhammasabhāyaṁ sannisinnā bhikkhū Rāhulassa guṇaṁ kathenti: „passathâvuso yāva sikkhākāmo vatâyaṁ Rāhulo 'tava vasanaṭṭhānaṁ jānāhîti' vutto nāma 'ahaṁ Dasabalassa putto, tumhe ke senāsanassa, tumhe yeva nikkhamathā' 'ti ekabhikkhum pi appaṭippharitvā vaccakuṭiyaṁ[3] vāsaṁ kappesîti". Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabhaṁ upagantvā alaṁkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāmakathāya[4], na aññāya kathāyā[5]" 'ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe tiracchānayoniyaṁ nibbatto pi sikkhākāmo yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Rājagahe eko Magadharājā rajjaṁ kāreti. Tadā Bodhisatto migayoniyaṁ nibbattitvā migagaṇaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakaṁ upanetvā „bhātika imaṁ bhāgineyyaṁ migamāyaṁ sikkhāpehîti" āha. Bodhisatto „sādhū" 'ti paṭisuṇitvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsîti" āha. So mātulena vuttavelaṁ anatikkametvā taṁ upasaṁkamitvā migamāyaṁ sikkhi. So ekadivasaṁ vane vicaranto pāsena baddho baddharāvaṁ ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāsena baddho" ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikaṁ gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyaṁ sikkhāpito" ti pucchi. Bodhisatto „mā tvaṁ

[1] C^k bhante. [2] C^s idaṁ maṁ anuppattiṁ. [3] C^v -kūṭiyaṁ. [4] C^v -kathāyā.
[5] C^v omits na aññāya kathāyā.

puttassa kiñci pāpakaṁ āsaṁki[1], suggahītā[2] nena[3] migamāyā, idāni taṁ[4] hāsayamāno āgacchissatîti" vatvā imaṁ gātham āha:

Migan tipallattham anekamāyaṁ
aṭṭhakhuraṁ aḍḍharattāvapāyiṁ
ekena sotena chamâssasanto[5]
chahi[6] kalāh' atibhoti[7] bhāgineyyo ti. 15.

Tattha **migan** ti bhāgineyyamigan, **tipallatthan** ti pallatthaṁ vuccati sayanaṁ, ubhohi passehi ujukam eva ca gonisinnakavasenā ti tīh' ākārehi pallatthaṁ assa, tīṇi vā pallatthāni assā ti tipallattho, taṁ[8] tipallatthaṁ **anekamāyan** ti bahumāyaṁ[9] bahuvañcanaṁ[10], **aṭṭhakhuran** ti ekekasmiṁ pāde dvinnaṁ dvinnaṁ vasena aṭṭhahi khurehi samannāgataṁ, **aḍḍharattāvapāyin** ti purimayāmaṁ atikkamitvā majjhimayāme araññato āgamma pānīyassa[11] pivanato aḍḍharatte avapivatîti aḍḍharattāvapāyi taṁ aḍḍharatte apāyin ti attho, mama bhāgineyyaṁ migaṁ ahaṁ sādhukaṁ migamāyaṁ uggaṇhāpesiṁ, kathaṁ: yathā[12] **ekena sotena chamāssasanto**[13] **chahi**[14] **kalāhatibhoti**[15] **bhāgineyyo** ti, idaṁ vuttaṁ hoti: ahaṁ hi tava puttaṁ tathā uggaṇhāpesiṁ yathā ekasmiṁ uparimanāsikasote[16] vātaṁ sannirumhitvā paṭhaviyaṁ allīnena ekena heṭṭhimasotena tatth' eva chamāyaṁ assasanto[17] chahi[18] kalāhi luddakaṁ **atibhoti**[19] chahi[20] koṭṭhāsehi ajjhottharati vañcetîti[21] attho, katamāhi chahi: cattāro pāde pasāretvā ekena passena seyyāya[22] khurehi tiṇapaṁsukhaṇanena[23] jivhāninnāmanena udarassa uddhumātabhāvakaraṇena[24] uccārapassāvavissajjanena vātaṁ sannirumhanenā[25] 'ti, aparo nayo: pādesu gahetvā abhimukhākaḍḍhanena[26] paṭipanāmanena[27] ubhato passesu sañcaraṇena uddhaṁ ukkhipanena adho avakkhipanenā 'ti imāhi chahi kalāhi yathā atibhoti[28], mato ayan ti saṁñaṁ[29] uppādetvā vañceti, evaṁ naṁ migamāyaṁ uggaṇhāpesin ti dīpeti, aparo nayo: tathā naṁ uggaṇhāpesiṁ yathā ekena sotena chamâssasanto[30] chahi **kalāhati** dvīsu[31] pi nayesu dassitehi chahi kāraṇehi kalāhati[32] kalāyissati luddakaṁ

[1] C^s asaṁki. [2] C^v suggahitā. [3] C^s tena. [4] C^s omits taṁ. [5] C^s jamāssasanto. [6] C^k chabhi, C^s jahī. [7] C^k kalāhetibhoti. [8] C^k naṁ, C^v tan. [9] C^s bahumāyaṁ ti bahumāyaṁ, C^v bahumāyanti [10] C^k bahūvacanaṁ, C^s bahuvacanaṁ, C^v bahuvacanaṁ corrected to bahuvañcanaṁ. [11] C^k pāniyassa. [12] C^k kathaṁkathāya. [13] C^k chamāsasayanato, C^s C^v jamāssasanto. [14] C^s C^v jahi. [15] C^k kalāhatihoti. [16] C^s uparimānasika-. [17] C^k C^s assasamento. [18] C^v jahi. [19] C^k atihoti. [20] C^s jahi. [21] C^k vaṁmetīti, C^v vaṁcetīti corrected to vañcetīti. [22] C^k C^s seyyāyaṁ, C^v seyyeya corrected to seyyāya. [23] C^s tiṇapaṁsukhaṇante. [24] C^k uddhumātakabhāva-. [25] C^v sannirumbhanenā, C^k sannirumhanto. [26] C^s -kaḍaganena. [27] C^v -ṇāmanena. [28] C^k C^s atihoti. [29] so all three MSS. [30] C^k chamāssayanto. [31] C^s -dvisu. [32] C^v omits kalāhati.

vañcessatîti, bhotîti[1] bhaginim ālapati, bhāgineyyo ti evaṁ chahi[2] kāraṇehi vañcanakaṁ bhāgineyyaṁ niddisati[3].

Evaṁ Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhukaṁ uggahitabhāvaṁ dassento bhaginiṁ samassāsesi. So pi migapotako pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṁ mahāphāsukapassena[4] pāde pasāretvā nipanno pādānaṁ āsannaṭṭhāne khureh' eva paharitvā paṁsu ca tiṇāni ca uppāṭetvā uccārapassāvaṁ vissajjetvā sīsaṁ pātetvā jivhaṁ ninnāmetvā sarīraṁ kheḷakilinnaṁ[5] katvā vātaggahaṇena udaraṁ uddhumātakaṁ katvā akkhīni parivattetvā heṭṭhānāsikasotena vātaṁ sañcarāpento[6] uparimanāsikasotena[7] vātaṁ sannirumhitvā[8] sakalasarīraṁ thaddhabhāvaṁ gāhāpetvā[9] matakākāraṁ dassesi. Nīlamakkhikâpi naṁ samparivāresuṁ. Tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne kākā nilīyiṁsu. Luddo āgantvā udare hatthena paharitvā „pāto va baddho bhavissati, pūtiko jāto“ ti tassa bandhanarajjukaṁ mocetvā[10] „etth' eva dāni naṁ ukkantitvā maṁsaṁ ādāya gamissāmîti“ nirāsaṁko hutvā sākhāpalāsaṁ gahetuṁ āraddho. Migapotako pi uṭṭhāya catūhi[11] pādehi ṭhatvā kāyaṁ vidhūnitvā[12] gīvaṁ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako[13] viya vegena mātu santikaṁ agamāsi.

Satthâpi „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe pi sikkhākāmo[14] yevā“ 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo ahosi, mātā Uppalavaṇṇā, mātulamigo pana aham eva ahosin“ ti. Tipallatthamigajātakaṁ.

7. Mālutajātaka.

Kāḷe[15] vā yadi vā juṇhe ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto dve buddhapabbajite ārabbha kathesi. Te kira Kosala-

---

[1] Ck Cs hotīti. [2] Cs jahi. [3] Cv niddissati. [4] Cv -phāsupassena. [5] Ck Cs khela-. [6] Cs saṁcarā-. [7] Cs uparimānā-, Cv uparimanāsikasote. [8] Cv sannirumbhitvā. [9] Cs Cv gahāpetvā. [10] Cs mecetvā. [11] Ck Cv catuhi. [12] Ck vidhunitvā. [13] Cs Cv jinna-. [14] Ck adds pi. [15] Ck kālo, Cv kālo corrected to kāle, Cs kāle.

janapade ekasmiṁ araññavāse[1] vasanti eko Kāḷatthero[2] nāma eko Juṇhatthero[3] nāma. Ath' ekadivasaṁ Juṇho Kāḷaṁ[4] pucchi: „bhante[5] sītaṁ[6] nāma kasmiṁ kāle hotîti". So „kāḷe[7] hotîti" āha. Ath' ekadivasaṁ Kāḷo[8] Juṇhaṁ[9] pucchi: „bhante Juṇha sītaṁ nāma kasmiṁ kāle hotîti". So „juṇhe[10] hotîti" aha. Te ubho pi attano kaṁkhaṁ chinditum[11] asakkontā Satthu santikaṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā „bhante sītaṁ nāma kasmiṁ kāle hotîti" pucchiṁsu. Satthā tesaṁ kāthaṁ sutvā „pubbe p' ahaṁ bhikkhave tumhākaṁ imaṁ pañhaṁ kathesiṁ, bhavasaṁkhepagatattā pana na sallakkhayitthā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte ekasmiṁ pabbatapāde sīho ca[12] vyaggho ca dve sahāyakā ekissā yeva guhāyaṁ vasanti. Tadā Bodisatto pi isipabbajjaṁ pabbajitvā tasmiṁ yeva[13] pabbatapāde vasati. Ath' ekadivasaṁ tesaṁ sahāyakānaṁ sītaṁ nissāya vivādo udapādi, vyaggho „kāḷe[14] yeva sītaṁ hotîti" āha, sīho „juṇhe[15] yevā" ti. Te ubho pi attano kaṁkhaṁ chindituṁ[16] asakkontā Bodhisattaṁ pucchiṁsu. Bodhisatto imaṁ gātham āha:

Kāḷe[17] vā yadi vā juṇhe[15] yadā vāyati māluto,
vātajāni[18] hi sītāni, ubho 'ttha-m-aparājitā ti. 16.

Tattha kāḷe[17] vā yadi vā juṇhe[15] ti kāḷapakkhe[19] vā juṇhapakkhe[20] vā, yadā vāyati māluto ti yasmiṁ samaye puratthimādibhedo vāto vāyati tasmiṁ samaye sītaṁ hoti, kiṁkāraṇā: vātajāni[21] hi sītani[22] yasmā vāte[23] vījante yeva sītāni[22] honti, kāḷapakkhe[19] vā juṇhapakkhe vā ettha appamāṇan ti vuttaṁ hoti, ubhotthamaparājitā ti ubho pi tumhe imasmiṁ pañhe aparājitā ti.

Evaṁ Bodhisatto te sahāyake saññāpesi.

Satthâpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākaṁ ayaṁ pañho kathito" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-

[1] C^s arañne vāse, C^v araṁñāvāse. [2] all three MSS. kāla-. [3] C^s juṁha-. [4] C^s kālaṁ. [5] C^k omits kāḷaṁ pucchi bhante. [6] C^k C^s sitaṁ. [7] C^k kāḷo, C^s kāle. [8] C^k C^s kālo. [9] C^s juṁhaṁ. [10] C^k C^s juṇho. [11] C^s C^v jindituṁ. [12] C^s omits ca. [13] C^s tasmiṁ samaye ca. [14] C^k C^s kāle. [15] C^s juṁhe. [16] C^v jindituṁ. [17] C^s kale. [18] C^s -jānī, C^v jātajānī corrected to vātajāni. [19] C^s kāla-. [20] C^s juṁha-. [21] C^k vātajānī, C^s jātajānī, C^v jātajāni corrected to vātajāni. [22] C^s sitāni. [23] C^s yasmiṁ te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patiṭṭhahiṁsu. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā vyaggho Kāḷo[1] ahosi, sīho Junho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahosin" ti. Mālutajātakaṁ.

8. Matakabhattajātaka.

Evan ce sattā jāneyyun ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto matakabhattaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi kāle manussā bahū[2] ajeḷakādayo[3] māretvā kālakate ñātake uddissa matakabhattaṁ nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāraṁ pucchiṁsu: „etarahi bhante manussā bahū[4] pāṇe jīvitakkhayaṁ pāpetvā matakabhattaṁ nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaḍḍhîti[5]". Satthā „na bhikkhave matakabhattaṁ dassāmā ti, kate pi pāṇātipāte kāci vaḍḍhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammaṁ desetvā ettha ādīnavaṁ[6] kathetvā sakalajambudīpavāsike etaṁ kammaṁ jahāpesuṁ, idāni pana bhavasaṁkhepagatattā[7] puna pātubhūtan" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente eko tiṇṇaṁ vedānaṁ pāragū[8] disāpāmokkho ācariyo brāhmaṇo „matakabhattaṁ dassāmîti[9]" ekaṁ eḷakaṁ gāhāpetvā[10] antevāsike āha: „tātā imaṁ eḷakaṁ nadiṁ netvā nahāpetvā kaṇṭhe" mālaṁ parikkhipitvā pañcaṅgulikaṁ datvā maṇḍetvā ānethā" ti. Te „sādhū" ti paṭisuṇitvā taṁ ādāya nadiṁ gantvā nahāpetvā maṇḍetvā nadītīre ṭhapesuṁ. So eḷako[12] attano pubbakammaṁ disvā „evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmîti" somanassajāto ghaṭaṁ bhindanto viya mahāhasitaṁ hasitvā puna „ayaṁ brāhmaṇo[13] maṁ ghātetvā mayā laddhaṁ dukkhaṁ labhissasîti[14]" brāhmaṇe[15] kāruññaṁ uppādetvā mahantena saddena parodi. Atha naṁ te māṇavakā pucchiṁsu: „samma

[1] Cs kālo. [2] Cv omits bahū, Cs has later added bahu. [3] Ck Cs ajelakā-, Cv ājeḷakā-. [4] Ck Cv bahu. [5] Ck vaddhīti. [6] all three MSS. ādinavaṁ. [7] Cs -khepatantā, Cv -khepanattā? corrected to -khepaganattā. [8] Cs Cv pāragu. [9] Ck dassāmāti. [10] Cv gahāpetvā. [11] Cs kaṁthe. [12] Ck Cs elako. [13] Ck brāhmaṇe. [14] so all three MSS. instead of labhissatîti. [15] Cs brāhmano, Cv brāhmaṇo.

eḷaka, tvaṁ mahāsaddena hasi c' eva rodi ca[1], kena nu kāraṇena hasi, kena kāraṇena rodîti". „Tumhe maṁ imaṁ kāraṇaṁ attano ācariyassa santike puccheyyāthā[2]" ti. Te taṁ ādāya gantvā idaṁ kāraṇaṁ ācariyassa ārocesuṁ. Ācariyo tesaṁ vacanaṁ sutvā eḷakaṁ pucchi: „kasmā tvaṁ eḷaka hasi, kasmā rodîti". Eḷako attanā katakammaṁ[3] jātissarañāṇena[4] anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṁ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo[5] hutvā 'matakabhattaṁ dassāmîti' eḷakaṁ māretvā adāsiṁ, sv-āhaṁ ekassa eḷakassa ghātitattā eken' ūnesu[6] pañcasu attabhāvasatesu sīsacchedaṁ pāpuṇiṁ, ayaṁ me koṭiyaṁ ṭhito pañcasatimo attabhāvo, 'sv-āhaṁ ajja evarūpā dukkhā muccissāmîti' somanassajāto iminā kāraṇena hasiṁ, rodanto pana 'ahaṁ tāva ekaṁ eḷakaṁ māretvā pañcajātisatāni[7] sīsacchedadukkhaṁ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmîti, ayaṁ pana brāhmaṇo maṁ māretvā ahaṁ viya pañcajātisatāni sīsacchedadukkhaṁ labhissatîti' tayi kāruññena rodin" ti. „Eḷaka, mā bhāyi, nâhan taṁ māressāmîti". „Brāhmaṇa, kiṁ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun" ti. „Eḷaka, mā bhāyi, ahan te ārakkhaṁ gahetvā tayā saddhiṁ yeva vicarissāmîti". „Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṁ pana[8] mahantaṁ balavan" ti. Brāhmaṇo eḷakaṁ muñcitvā „imaṁ eḷakaṁ kassaci pi māretuṁ[9] na dassāmā" ti antevāsike ādāya eḷaken' eva saddhiṁ vicari. Eḷako vissaṭṭhamatto va ekaṁ pāsāṇapiṭṭhaṁ nissāya jātagumbe[10] gīvaṁ ukkhipitvā paṇṇāni khādituṁ āraddho. Taṁ khaṇaṁ yeva[11] tasmiṁ pāsāṇapiṭṭhe asani patitā. Ekā pāsāṇasakalikā[12] chijjitvā eḷakassa pasāritagīvāya patitvā sīsaṁ chindi. Mahājano sannipati. Tadā

[1] Ck basitaṁ ce rodi ca, Cs hasitañce rodita corrected to -rodica, Cv hasikaṁ ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. [2] Ck Cs puccheyyathā. [3] Ck omits kata. [4] Cs jātiraṁññānena, Cv jātissaraṁññānena corrected to jātissarañāṇena. [5] Cs mantasajjhāyaka-. [6] Cs ekenunesu. [7] Ck pañcajāti. [8] Ck adds ca. [9] Cv māretvā. [10] Cs jātakumbe. [11] Ck omits yeva. [12] Cs -sakhalikā.

Bodhisatto tasmiṁ ṭhāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa[1] mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallaṁkena nisīditvā „ime sattā evaṁ pāpassa phalaṁ jānamānā app-eva nāma pāṇātipātaṁ na kareyyun“ ti madhurena sarena dhammaṁ desento imaṁ gāthaṁ āha:

Evañ ce sattā jāneyyuṁ 'dukkh' āyaṁ jātisambhavo'
na pāṇo pāṇinaṁ haññe, pāṇaghātī hi socatîti. 17.

Tattha evañ ce sattā jāneyyun ti ime sattā evañ ce jāneyyuṁ, kathaṁ: dukkhāyaṁ jātisambhavo ti ayaṁ tattha tattha jāti[2] ca jātassa anukkamena vaḍḍhisaṁkhāto sambhavo ca jarāvyādhimaraṇaappiyasampayogapiyavippayogahatthapādacchedādīnaṁ[3] dukkhānaṁ vatthubhūtattā[4] dukkho ti yadi jāneyyuṁ, na pāṇo pāṇinaṁ haññe ti paraṁ vadhento jātisambhave vadhaṁ labhati pīḷento pīḷaṁ labhatîti jātisambhavassa dukkhavatthutāya dukkhabhāvaṁ jānanto koci pāṇo aññaṁ pāṇinaṁ na haññe, satto sattaṁ na haneyyā ti attho, kiṁkāraṇā: pāṇaghātī hi socati yasmā sāhatthikādisu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvitindriyupacchedanena pāṇaghātapuggalo aṭṭhasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārāya tiracchānayoniyā pettivisaye[5] asurakāye ti imesu catusu apāyesu mahādukkhaṁ anubhavamāno dīgharattaṁ antonijjhāyanalakkhaṇena sokena socati, yathā vā ayaṁ eḷako maraṇabhayena soci evaṁ dīgharattaṁ socatîti pi ñatvā na pāṇo pāṇinaṁ haññe, koci pāṇātipātakammaṁ nāma na kareyya, mohena pana mūḷhā avijjāya andhīkatā[6] imaṁ ādīnavaṁ[7] apassantā pāṇātipātaṁ karontîti.

Evaṁ Mahāsatto nirayabhayena tajjetvā dhammaṁ desesi. Manussā taṁ dhammadesanaṁ sutvā nirayabhayabhītā pāṇatipātā viramiṁsu. Bodhisatto pi dhammaṁ desetvā mahājanaṁ sīle patiṭṭhāpetvā[8] yathākamaṁ gato. Mahājano pi Bodhisattassa ovāde ṭhatvā[9] dānādīni puññāni katvā devanagaraṁ pūresi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Ahan tena samayena rukkhadevatā ahosin“ ti. **Matakabhattajātakaṁ.**

[1] C[s] omits tassa. [2] C[s] jāti. [3] C[s] -dinaṁ. [4] C[k] C[v] -bhūtatthā corrected to bhūtattā. [5] C[v] -visayesu. [6] C[s] andhikathā. [7] C[s] C[v] ādinavaṁ. [8] C[k] patiṭṭhapetvā. [9] C[s] ṭhapetvā.

9. Ayācitabhattajātaka.

Sace muñce ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto devatānaṁ āyācanabalikammaṁ ārabbha kathesi. Tadā kira manussā vaṇijjāya[1] gacchantā pāṇe vadhitvā devatānaṁ balikammaṁ katvā „mayaṁ anantarāyena atthasiddhiṁ patvā āgantvā puna tumhākaṁ balikammaṁ karissāmā" ti āyācitvā gacchanti. Tattha anantarāyena atthasiddhiṁ patvā āgatā „devatānubhāvena idaṁ jātan" ti maññamānā bahū[2] pāṇe vadhitvā āyācanato muccituṁ balikammaṁ karonti. Taṁ disvā bhikkhū „atthi nu kho bhante ettha attho" ti Bhagavantaṁ pucchiṁsu. Bhagavā atītaṁ āhari:

Atīte Kāsiraṭṭhe ekasmiṁ gāmake kuṭimbiko gāmadvāre ṭhite[3] nigrodharukkhe devatāya balikammaṁ paṭijānitvā anantarāyena āgantvā bahū pāṇe vadhitvā „āyācanato[4] muccissāmîti" rukkhamūlaṁ gato. Rukkhadevatā khandhaviṭape ṭhatvā imaṁ gāthaṁ āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evaṁ dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvaṁ sace muñce yadi muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi, evaṁ muccamāno hi bajjhatîti yathā pana tvaṁ pāṇaṁ vadhitvā muccituṁ icchasi evaṁ muccamāno hi pāpakammena bajjhasîti, tasmā na hevaṁ dhīra muccanti ye paṇḍitapurisā te evaṁ paṭissavato na muccanti, kiṁkāraṇā: evarūpā hi mutti bālassa bandhanaṁ esā pāṇātipātaṁ[5] katvā mutti nāma bālassa bandhanam eva hotîti dhammaṁ desesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarūpā pāṇātipātakammā[6] viratā dhammaṁ caritvā devanagaraṁ pūrayiṁsu.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Ahan[7] tena samayena rukkhadevatā ahosin" ti. Ayācitabhattajātakaṁ.

[1] all three MSS. vaṇijjāya. [2] C^k C^s bahu, C^v bahu corrected to bahū. [3] C^v ṭhito corrected to ṭhite. [4] C^k C^s āyācantā, C^v āyācantā corrected to āyācanato. [5] C^k pāṇātipātā, C^s pānātipātaṁ, C^v pāṇātipātā corrected to -taṁ. [6] C^k pāṇātipātā-, C^s pānātipāta-, C^v pāṇātipāpākammā. [7] C^s ahaṁ.

10. Naḷapānajātaka.

Disvā padam anuttiṇṇan ti. Idaṁ Satthā Kosalesu cārikañ[1] caramāno Naḷakapānagāmaṁ[2] patvā Naḷakapānapokkharaṇiyaṁ[3] Ketakavane[4] viharanto naḷadaṇḍake ārabbha kathesi. Tadā pana bhikkhū Naḷakapānapokkharaṇiyaṁ[5] nahātvā sūcigharatthāya[6] sāmaṇerehi naḷadaṇḍake[7] gāhāpetvā[8] te sabbatthakam eva chidde disvā Satthāraṁ upasaṁkamitvā „bhante mayaṁ sūcigharatthāya naḷadaṇḍake[7] gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchiṁsu. Satthā „idaṁ bhikkhave mayhaṁ porāṇakādhiṭṭhānan[9]“ ti vatvā atītaṁ āhari:

Pubbe kira so vanasaṇḍo arañño ahosi. Tassâpi pokkharaṇiyā eko dakarakkhaso otiṇṇotiṇṇe[10] khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāṇo[11] kapirājā hutvā asītisahassamattavānaraparivuto yūthaṁ pariharanto tasmiṁ araññe vasati. So vānaragaṇassa ovādaṁ adāsi: „tātā imasmiṁ araññe visarukkhâpi amanussapariggahītā[12] pokkharaṇiyo pi honti, tumhe akhāditapubbaṁ phalāphalaṁ khādantā vā apītapubbaṁ pānīyaṁ[13] pivantā vā maṁ[14] paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisuṇitvā[15] ekadivasaṁ agatapubbaṭṭhānaṁ gatā. Tattha bahu-d-eva divasaṁ caritvā pānīyaṁ[13] gavesamānā ekaṁ pokkharaṇiṁ disvā pānīyaṁ[16] apivitvā va Bodhisattassa āgamanaṁ olokayamānā nisīdiṁsu. Bodhisatto āgantvā „kiṁ tātā pānīyaṁ[16] na pivathā“ ti āha. „Tumhākaṁ āgamanaṁ olokemā“ ti. „Suṭṭhu tātā“ ti Bodhisatto pokkharaṇiṁ āvijjhitvā[17] padaṁ paricchindanto otiṇṇam eva passi na uttiṇṇaṁ. So „nissaṁsayaṁ esā[18] amanussapariggahītā[19]“ ti ñatvā „suṭṭhu vo kataṁ tātā[20] pānīyaṁ[16] apivantehi, amanussapariggahītā[21] ayan“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesaṁ anotaraṇa-

---

10. Cfr. supra p. 126 and Dhp. p 304. [1] C^s cārikaṁ, C^v kārikañ corrected to cārikaṁ. [2] C^s nalaka-. [3] C^s nalaka-, C^v -ṇīyaṁ. [4] C^v ketavane. [5] C^k C^v -ṇīyaṁ, C^s nalaka-. [6] C^k sūcī. [7] C^s nala-. [8] C^v gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. [9] C^s poraṇakādi-. [10] C^k C^v otiṇṇotiṇṇo, C^s otinno. [11] C^s -potakappamāṇo. [12] C^s C^v -hitā. [13] C^s pāniyaṁ. [14] C^s naṁ. [15] C^k C^s -sunitvā. [16] C^s pāni-. [17] C^s avijjhitvā. [18] all three MSS. esa. [19] all three MSS. -ggahitā. [20] C^s adds ti. [21] C^s C^v -ggahitā.

bhāvaṁ ñatvā nīlodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhībhacchadassano[1] hutvā udakaṁ dvidhā katvā nikkhamitvā „kasmā nisinn' attha, otaritvā pānīyaṁ[2] pivathā" ti āha. Atha naṁ Bodhisatto pucchi: „tvaṁ idha nibbattadakarakkhaso" ti. „Āma ahan[3]" ti. „Tvaṁ pokkharaṇiṁ otiṇṇake[4] labhasîti". „Āma labhāmîti[5], ahaṁ idh' otiṇṇaṁ antamaso sakuṇikaṁ[6] upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmîti". „Na mayaṁ attānaṁ tuyhaṁ khādituṁ dassāmā" ti. „Pānīyaṁ[2] pana pivissathā" ti. „Āma pānīyañ[2] ca pivissāma, na ca te vasaṁ[7] gamissāmā" ti. „Atha kathaṁ pānīyaṁ[2] pivissathā" ti. „Kiṁ pana tvaṁ maññasi[8] 'otaritvā pivissantîti', mayaṁ hi anotaritvā asītisahassâpi[9] ekamekaṁ naḷadaṇḍakaṁ[10] gahetvā uppalanāḷena[11] udakaṁ pivantā viya tava pokkharaṇiyā pānīyaṁ[2] pivissāma, evaṁ no tvaṁ khādituṁ na sakkhissasîti". Etam atthaṁ viditvā Satthā abhisambuddho hutvā imissā gāthāya purimapadadvayaṁ abhāsi:

Disvā padam anuttiṇṇaṁ disvān' otaritaṁ padan ti
[naḷena vārim pivissāma n' eva maṁ tvaṁ vadhissasîti][12]. 19.

Tass' attho: bhikkhave, so kapirājā tassā pokkharaṇiyā ekam pi uttiṇṇaṁ padaṁ nâddasa, otaritaṁ pana otiṇṇapadam eva addasa, evaṁ disvā padaṁ anuttiṇṇaṁ disvāna otaritaṁ padaṁ, addhā ayaṁ pokkharaṇī[13] amanussapariggahītā[14] ti ñatvā tena saddhiṁ sallapanto sapariso āha: naḷena[15] vārim pivissāmā ti, tass' attho: mayaṁ tava pokkharaṇiyā naḷena[15] pānīyaṁ[16] pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva maṁ tvaṁ vadhissasîti evaṁ naḷena[15] pānīyaṁ[2] pivantaṁ saparisam pi maṁ tvaṁ n' eva vadhissasîti attho.

Evaṁ vatvā pana Bodhisatto ekaṁ naḷadaṇḍakaṁ[17] āharāpetvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṁ katvā mukhena pumi.

[1] Ck -ddassano. [2] Cs pāni-. [3] Cs āhaṁ, Cv āhan corrected to ahan. [4] Cs adds va. [5] Cv labhāmiki corrected to labhāmi. [6] Cs sakuṇikaṁ. [7] Cv saṁvasaṁ. [8] Ck Cv maṁñasi, Cs maṁñāsi. [9] Ck -sahassānipi corrected to -sahassāpi, Cs -sahassānapi. [10] Cs nala-. [11] Cs -nālena. [12] This hemistich is omitted in all three MSS., but I have supplied it from the comment. [13] Ck Cs -ṇiṁ, Cv -ṇiṁ corrected to nī. [14] Cs Cv -ggahitā. [15] Cs nalena. [16] Cs Cv pāniyaṁ, Ck pāṇīyaṁ. [17] Ck Cs nala-.

Naḷo[1] anto kiñci ganṭhiṁ asesetvā sabbatthakam eva susiro ahosi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsîti evaṁ sante pi na[2] sakkā niṭṭhapetuṁ, tasmā evaṁ na gahetabbaṁ. Bodhisatto pana imaṁ pokkharaṇiṁ parivāretvā „jātā sabbe pi naḷā[3] ekacchiddā hontū“ 'ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānaṁ hi hitūpacārassa[4] mahantatāya adhiṭṭhānaṁ samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi taṁ pokkharaṇiṁ parivāretvā uṭṭhitanaḷā[5] ekacchiddā jātā. Imasmiṁ kappe cattāri kappaṭṭhiyapāṭihāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkhaṇaṁ sakalam pi imaṁ kappaṁ ṭhassati, Vaṭṭakajātake[6] aggito nibbutaṭṭhānaṁ sakalam pi imaṁ kappaṁ aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanaṭṭhānaṁ[7] sakalam pi imaṁ kappaṁ anovassakaṁ ṭhassati, imaṁ pokkharaṇiṁ parivāretvā uṭṭhitanaḷā[5] sakalam pi imaṁ kappaṁ ekacchiddā bhavissantîti, imāni cattāri kappaṭṭhiyapāṭihāriyāni nāma. Bodhisatto evaṁ adhiṭṭhahitvā ekaṁ naḷaṁ[8] ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṁ ādāya pokkharaṇiṁ parivāretvā nisīdiṁsu. Te pi Bodhisattassa naḷena[9] ākaḍḍhitvā pānīyaṁ[10] pivanakāle sabbe tīre nisinnā va piviṁsu. Evaṁ[11] tehi pānīye[10] pīte dakarakkhaso kiñci alabhitvā anattamano sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araññam eva pāvisi.

Satthā pana „imesaṁ bhikkhave naḷānaṁ[12] ekacchiddabhāvo mayham ev' etaṁ porāṇakaṁ adhiṭṭhānan“ ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahosi, asītisahassavānarā Buddhaparisā, upāyakusalo pana kapirājā aham eva ahosin“ ti. Naḷapānajātakaṁ. Sīlavaggo dutiyo.

[1] Cs nalo. [2] Ck sante pana na, Cv sante pana corrected to sante pi na, Cs sante na. [3] Cs nalā. [4] Ck gi hitūpavārassa, Cs hī hitupacārassa. [5] Cs -nalā. [6] Cv vaddhaka-. [7] Cs ghaṭī-. [8] Cs nalaṁ. [9] Cs nalena. [10] Cs pāni-. [11] Cv evan. [12] Cs nalānaṁ.

3. KURUṄGAVAGGA.

1. Kuruṅgamigajātaka.

Ñātam etaṁ kuruṅgassā ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ hi samaye dhammasabhāyaṁ sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa ghātanatthāya[1] dhanuggahe payojesi silaṁ pavijjhi Dhanapālakaṁ vissajjesi, sabbathâpi Dasabalassa vadhāya parisakkatîti“ Devadattassa avaṇṇaṁ[2] kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā paññattāsane nisinno „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante 'Devadatto tumhākaṁ vadhāya parisakkatîti' tassa aguṇakathāya[3] sannisinn' amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca pana vadhituṁ asakkhîti“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto kuruṅgamigo hutvā ekasmiṁ araññāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṁ kāle phalasampanne sepaṇṇirukkhe[4] sepaṇṇiphalāni[4] khādati. Ath' eko gāmavāsiaṭṭakaluddako phalarukkhamūlesu migānaṁ padāni upadhāretvā uparirukkhe aṭṭakaṁ bandhitvā tattha nisīditvā phalāni khādituṁ āgatāgate mige sattiyā vijjhitvā tesaṁ maṁsaṁ vikkiṇanto jīvikaṁ kappeti. So ekadivasaṁ tasmiṁ rukkhamūle Bodhisattassa padavalañjaṁ disvā tasmiṁ sepaṇṇirukkhe[4] aṭṭakaṁ bandhitvā pāto va bhuñjitvā sattiṁ ādāya vanaṁ pavisitvā taṁ rukkhaṁ abhirūhitvā[5] aṭṭake[6] nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasanaṭṭhānā nikkhamitvā „sepaṇṇiphalāni[4] khādissāmîti“ āgamma taṁ rukkhamūlaṁ sahasā va apavisitvā „kadāci aṭṭakaluddakā rukkhesu aṭṭakaṁ[7] bandhanti, atthi nu kho evarūpo upaddavo“ ti parigaṇhanto bāhirato va aṭṭhāsi. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvaṁ ñatvā aṭṭake[6]

[1] Ck ghātata-, Cs ghātaka-. [2] Cs devadattassavaṇṇaṁ. [3] Cs tassāguṇa-. [4] Cs sepaṇṇi-. [5] Ck -ruhitvā. [6] Ck Cv addhake. [7] Ck Cv addhakaṁ.

nisinno va sepaṇṇiphalāni[1] khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayhaṁ puratò patanti, atthi nu kho upari luddako" ti punappuna ullokento luddakaṁ disvā apassanto viya hutvā „ambho[2] rukkha, pubbe tvaṁ olambakaṁ cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkhadhammo pariccatto, evaṁ tayā rukkhadhamme pariccatte[3] aham pi aññaṁ rukkhamūlaṁ upasaṁkamitvā mayhaṁ āhāraṁ pariyesissāmîti" vatvā imaṁ gātham āha:

Ñātam etaṁ kuruṅgassa yaṁ tvaṁ sepaṇṇi[4] seyyasi,
aññaṁ sepaṇṇiṁ[5] gacchami, na me te ruccate phalan ti. 20.

Tattha ñātan ti pākaṭaṁ jātaṁ, etan ti idaṁ[6], kuruṅgassā ti kuruṅgamigassa, yaṁ tvaṁ sepaṇṇi[4] seyyasîti yaṁ tvaṁ hambho sepaṇṇirukkha[7] purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viseyyasi[8] visiṇṇaphalo[9] hoti[10] taṁ sabbaṁ kuruṅgassa pākaṭaṁ jātaṁ, na me ruccate ti evaṁ phalaṁ dadamānāya me[11] tava phalaṁ na ruccati, tiṭṭha tvaṁ, ahaṁ aññattha gamissāmîti agamāsi.

Ath' assa luddako aṭṭake[12] nisinno va sattiṁ khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan" ti āha. Bodhisatto nivattitvā ṭhito āha: „ambho[2] purisa[13], idāni si[14] kinc' āpi maṁ viraddho, aṭṭha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandhanādīni ca kammakaraṇāni aviraddho[15] yevâsîti" evañ ca pana vatvā palāyitvā yathāruciṁ gato. Luddako pi otaritvā yathāruciṁ gato.

Satthâpi „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhituṁ asakkhîti" imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā aṭṭakaluddo[16] Devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana[17] aham evā" ti. Kuruṅgamigajātakaṁ.

[1] C^s C^v sepanni-. [2] C^k C^v amho. [3] C^k omits evaṁ . . . pariccatte. [4] C^s sepanni. [5] C^s sepanniṁ. [6] C^s imaṁ. [7] C^s sepanni-. [8] C^k viseyya. [9] C^k siṇṇa-, C^s visinna-. [10] C^k hosi. [11] C^s omits me. [12] C^k C^v addhake. [13] C^v sepuṇṇirisa corrected to sepaṇṇirisa. [14] C^s omits si. [15] C^v aviruddho. [16] C^s -luddako. [17] C^s omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ñātatthacariyaṁ[1] ārabbha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati. Idaṁ pana vatthuṁ patiṭṭhapetvā[2] atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tathārūpaṁ[3] kammaṁ paṭicca kukkurayoniyaṁ nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasaṁ rājā setasindhavayuttaṁ sabbālaṁkārapatimaṇḍitaṁ rathaṁ abhiruyha uyyānaṁ gantvā tattha divasabhāgaṁ kīḷitvā atthaṁ gate suriye nagaraṁ pāvisi. Tassa taṁ rathavarattaṁ[4] yathānaddham eva rājaṁgaṇe thapayiṁsu. So rattiṁ deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammañ ca nandiñ ca khādiṁsu. Punadivase rañño ārocayiṁsu: „deva niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammañ ca nandiñ ca khādiṁsū" 'ti. Rājā sunakhānaṁ kujjhitvā „diṭṭhadiṭṭhaṭṭhāne sunakhe ghātethā" 'ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānaṁ mahāvyasanaṁ udapādi. Te diṭṭhadiṭṭhaṭṭhāne ghātiyamānā palāyitvā susānaṁ gantvā Bodhisattassa santikaṁ agamaṁsu. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇan" ti pucchi. Te „'antepure kira rathassa cammañ ca nandiñ[5] ca sunakhehi khāditā' ti kuddho rājā sunakhavadhaṁ āṇāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṁ uppannan" ti āhaṁsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhaṭṭhāne[6] bahi sunakhānaṁ okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānaṁ yeva taṁ kammaṁ bhavissati, idāni pana corānaṁ kiñci n' atthi, acorā maraṇaṁ labhanti, yan nūnâhaṁ core rañño dassetvā ñātisaṁghassa jīvitadānaṁ dadeyyan" ti so ñātake samassāsetvā „tumhe mā bhāyittha, ahaṁ vo abhayaṁ āharissāmi,

[1] C[s] ñātattha- corrected to ñātakattha-. [2] C[s] patiṭṭhapetvā corrected to -ṭṭhāpetvā. [3] C[k] C[s] yathārūpaṁ. [4] C[k] rathavattaṁ, C[s] rathavaraṁttāṁ corrected to rathavattaṁ, C[v] rathavarattaṁ corrected to rathavaraṁ. [5] so all three MSS. instead of nandī? [6] C[v] ārakkhaṭhāne.

yāva rājānaṁ passāmi tāva idh' eva hothā" 'ti pāramiyo āvajjetvā mettābhāvanaṁ purecārikaṁ katvā „mayhaṁ upari leḍḍuṁ vā muggaraṁ vā mā koci khipituṁ ussahîti" adhiṭṭhāya ekako va antonagaraṁ pāvisi. Atha naṁ disvā ekasatto pi kujjhitvā olokento nāma nâhosi[1]. Rājâpi sunakhavadhaṁ āṇāpetvā sayaṁ vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tatth' eva gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṁ rājapurisā nīharituṁ āraddhā. Rājā pana vāresi. So thokaṁ samassasitvā[2] heṭṭhâsanā nikkhamitvā rājānaṁ vanditvā „tumhe kukkure mārāpethā" 'ti pucchi. „Āma ahan" ti. „Ko tesaṁ aparādho narindā" 'ti. „Rathassa me parivāracammañ[3] ca nandiñ ca khādiṁsū" 'ti. „Ye khādiṁsu te jānāthā" 'ti. „Na jānāmā" 'ti. „'Ime nāma cammakhādakacorā' ti tatvato[4] ajānitvā va diṭṭhadiṭṭhaṭṭhāne[5] yeva mārāpanaṁ na yuttaṁ devā" 'ti. „'Rathacammassa kukkurehi khāditattā diṭṭhadiṭṭhe sabbe va mārethā' 'ti sunakhavadhaṁ āṇāpesin" ti. „Kiṁ pana vo manussā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṁ alabhantâpi atthîti". „Atthi, amhākaṁ ghare koleyyakā maraṇaṁ na labhantîti". „Mahārāja, idān' eva tumhe 'rathacammassa kukkurehi khāditattā diṭṭhadiṭṭhe va sabbe mārethā ti sunakhavadhaṁ āṇāpesin' ti avocuttha, idāni pana 'amhākaṁ ghare koleyyakā maraṇaṁ na labhantîti' vadetha, nanu evaṁ sante tumhe chandādivasena agatigamanaṁ gacchathā 'ti, agatigamanañ ca nāma na yuttaṁ, na ca rājadhammo, rañño[6] nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavituṁ vaṭṭati[7], idāni ca koleyyakā maraṇaṁ na labhanti dubbalasunakhā va labhanti, evaṁ sante nâyaṁ sabbasunakhaghaccā[8], dubbalaghātikā nām' esā" ti evañ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṁ nicchāretvā „mahārāja yaṁ tumhe karotha nâyaṁ dhammo" ti rañño dhammaṁ desento imaṁ gātham āha:

---

[1] Cv nahosi. [2] Cs Cv samassāsitvā. [3] Cv parivāricammañ corrected to parivāritacammañ. [4] Ck tatthato corrected to tattato, Cs tattaso corrected to tathato. [5] Cv diṭṭhadiṭṭhaṭhāne. [6] Cv raṁñā. [7] Ck Cv vaddhati, Cs vaddhati corrected to vaṭṭati. [8] Cs -ghāccā.

Ye kukkurā rājakulasmi[1] vaḍḍhā
koleyyakā vaṇṇabalūpapannā
te 'me na vajjhā, mayam asma[2] vajjhā,
nâyaṁ saghaccā dubbalaghātikâyan ti. 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakhā, yathā hi dhāruṇho pi passāvo pūtimuttan ti tadahujāto pi sigālo jarasigālo ti komalâpi galocilatā[3] pūtilatā ti suvaṇṇavaṇṇo pi kāyo pūtikāyo ti vuccati, evamevaṁ vassasatiko pi sunakho kukkuro ti vuccati, tasmā mahallakā[3] kāyūpapannâpi te kukkurā t' eva vuttā, vaddhā ti vaḍḍhitā, koleyyakā ti rājakule jātā sambhūtā[3] saṁvaddhā, vaṇṇabalūpapannā ti sarīravaṇṇena c' eva kāyabalena ca sampannā, te me na vajjhā ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā, mayam asma[4] vajjhā ti assāmikā anārakkhā mayaṁ vajjhā nāma jātā, nāyaṁ saghaccā ti evaṁ sante ayaṁ avisesena saghaccā nāma na hoti, dubbalaghātikāyan ti ayaṁ pana dubbalānaṁ yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti, rājūhi nāma corā niggaṇhitabbā no acorā, idha pana corānaṁ kiñci n atthi, acorā maraṇaṁ labhanti, aho imasmiṁ loke ayuttaṁ vattati, aho adhammo vattatîti.

Rājā Bodhisattassa vacanaṁ sutvā āha: „jānāsi tvaṁ paṇḍita asukaṁ nāma rathacammaṁ khāditan" ti. „Āma jānāmîti". „Kehi khāditan" ti. „Tumhākaṁ gehe vasanakehi koleyyakasunakhehîti". „Kathaṁ tehi khāditabhāvo jānitabbo" ti. „Ahaṁ tehi khāditabhāvaṁ dassessāmîti". „Dassehi paṇḍitā" 'ti. „Tumhākaṁ ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā thokaṁ takkañ ca dabbatiṇāni ca āharāpethā" 'ti. Rājā tathā akāsi. Atha naṁ Mahāsatto „imāni tiṇāni takke maddāpetvā ete sunakhe pāyethā" 'ti' āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi. Pītapītasunakhā saddhiṁ cammehi vamiṁsu. Rājā sabbaññū-Buddhassa vyākaraṇaṁ viyā 'ti tuṭṭho Bodhisattassa setacchattena pūjaṁ akāsi. Bodhisatto „dhammaṁ cara[5] mahārāja mātāpitusu[5] khattiyā" 'ti ādīhi Tesakuṇajātake[6] āgatāhi dasahi dhammacariyagāthāhi rañño dhammaṁ desetvā „mahārāja ito paṭṭhāya appamatto hohîti" rājānaṁ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā[7] setacchattaṁ rañño va[8] paṭiadāsi. Rājā Mahāsattassa

---

[1] C[s] C[v] -kulasmiṁ. [2] C[s] mayamasva. [3] so all three MSS. [4] all three MSS. mayamassa. [5] C[v] dhammañcara. [6] C[s] tesakuna-. [7] C[v] patiṭṭhapetvā. [8] C[v] va corrected to ca.

dhammakathaṁ sutvā sabbasattānaṁ abhayaṁ datvā Bodhisattaṁ ādiṁ katvā sabbasunakhānaṁ attano bhojanasadisam eva niccabhattaṁ paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde ṭhito yāvatāyukaṁ dānādīni puññāni karitvā kālaṁ katvā devaloke uppajji. Kukkurovādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva ñātakānaṁ atthaṁ carati, pubbe pi cari yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, avasesā[1] Buddhaparisā, kukkuro pana aham evā" 'ti. Kukkurajātakaṁ.

3. Bhojājānīyajātaka.

Api passena semāno ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ ossaṭṭha-viriyaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi samaye Satthā taṁ bhikkhuṁ āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṁ akaṁsu, pahāraṁ laddhâpi n' eva ossajiṁsū" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto bhojājānīyasindhavakule nibbatto sabbālaṁkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaasso ahosi. So satasahassagghanikāya[2] suvaṇṇapātiyaṁ yeva nānaggarasasampannaṁ tivassikasālibhojanaṁ bhuñjati catujātikagandhūpalittāyam[3] eva bhūmiyaṁ tiṭṭhati. Taṁ ṭhānaṁ rattakambalasāṇiparikkhittaṁ[4] upari suvaṇṇatārakhacitaṁ celavitānaṁ samosaritagandhadāmamāladāmaṁ avijahitagandhatelappadīpaṁ hoti. Bārāṇasirajjaṁ pana apatthentā rājāno nāma n' atthi. Ekaṁ samayaṁ satta rājāno Bārāṇasiṁ[5] parikkhipitvā „amhākaṁ rajjaṁ vā detu yuddhaṁ vā" ti Bārāṇasirañño paṇṇaṁ pesayiṁsu. Rājā amacce sannipātetvā taṁ pavattiṁ ācikkhitvā „idāni kiṁ karoma tātā" 'ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbaṁ,

[1] Cᵏ Cˢ avasso. [2] so all three MSS. [3] Cᵛ -gandhupa-. [4] Cᵏ Cˢ -sāni-. [5] all three MSS. -ṇasiyaṁ.

asukaṁ[1] nāma assārohaṁ pesetvā yuddhaṁ kāretha, tasmiṁ asakkonte pacchā jānissāmā" 'ti. Rājā taṁ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta sattahi rājūhi yuddhaṁ kātun" ti āha. „Deva, sace bhojājānīyasindhavaṁ[2] labhāmi tiṭṭhantu satta rājāno, sakala-Jambudīpe rājūhi[3] saddhiṁ yujjhituṁ sakkhissāmîti". „Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṁ icchasi taṁ gahetvā yuddhaṁ karohîti". So „sādhu devā" 'ti rājānaṁ vanditvā pāsādā oruyha bhojājānīyasindhavaṁ āharāpetvā suvammitaṁ katvā attanâpi[4] sabbasannāhasannaddho khaggaṁ bandhitvā sindhavapiṭṭhivaragato nagarā nikkhamma vijju viya vicaramāno paṭhamaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā ekaṁ[5] rājānaṁ jīvagāham eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā puna gantvā dutiyaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā tatiyan ti evaṁ pañca rājāno jīvagāhaṁ gahetvā chaṭṭhaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā[6] chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājānīyo[7] pahāraṁ labhi. Lohitaṁ paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho tassa pahaṭabhāvaṁ ñatvā bhojājānīyasindhavaṁ[8] rājadvāre nipajjāpetvā sannāhaṁ sithilaṁ katvā aññaṁ assaṁ sannayhituṁ āraddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena[9] nipanno va akkhīni ummīletvā[10] assārohaṁ disvā „ayaṁ aññaṁ assaṁ sannayhati, ayañ ca asso sattamaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā sattamaṁ rājānaṁ gaṇhituṁ na sakkhissati, mayā katakammaṁ vinassissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājâpi parahatthaṁ gamissati, ṭhapetvā maṁ añño asso sattamaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā sattamaṁ rājānaṁ gahetuṁ samattho nāma n' atthîti" nipannako va assārohaṁ pakkosāpetvā „samma assāroha sattamaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā sattamaṁ rājānaṁ gahetuṁ samattho ṭhapetvā maṁ añño asso nāma n' atthi, nâhaṁ mayā katakammaṁ nāsessāmi, mamaṁ ñeva uṭṭhapetvā sannayhā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

[1] C[s] asukan. [2] C[k] -jāniya-. [3] C[s] rājuhi. [4] C[s] attanā. [5] C[k] eka. [6] C[s] chinditvā. [7] C[s] -jāniyyo. [8] C[k] C[s] -jāniya. [9] C[s] -pāsuka-. [10] C[k] C[v] ummīlitvā corrected to ummīletvā.

Api passena semāno sallehi sallalīkato
seyyo va vaḷavā[1] bhojjho[2], yuñja maṁ ñeva sārathîti. 22.

Tattha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi samāno, seyyo va vaḷavā[1] bhojjho[2] ti, vaḷavo[3] ti sindhavakule ajato khaluṅkasso[4], bhojjho[2] ti bhojājānīyasindhavo, iti etasmā vaḷavā[1] sallehi viddho pi bhojājānīyasindhavo va seyyo varo uttamo, yuñja maṁ ñeva sārathîti yasmā evaṁ gato pi ahaṁ eva seyyo tasmā mamaṁ ñeva[5] yojehi, maṁ vammehiti vadati.

Assāroho Bodhisattaṁ uṭṭhapetvā[6] vanaṁ bandhitvā susannaddhaṁ sannayhitvā tassa piṭṭhiyaṁ nisīditvā sattamaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā sattamaṁ rājānaṁ jīvagahaṁ gahetvā rājabalassa niyyādesi[7]. Bodhisattaṁ[8] pi rājadvāraṁ ānayiṁsu. Rājā tassa dassanatthāya nikkhami. Mahāsatto rājānaṁ āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṁ kāretvā vissajjetha, mayhañ ca assārohassa ca[9] dātabbaṁ yasaṁ assārohass' eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhan nāma nāsetuṁ na vaṭṭati[10], tumhe pi dānaṁ detha, sīlaṁ rakkhatha, dhammena samena rajjaṁ kārethā" ti. Evaṁ Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāhaṁ mocayiṁsu. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṁ kāretvā assārohassa mahantaṁ yasaṁ datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapathaṁ[11] kāretvā sakaṭṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjaṁ kāretvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato.

Satthā „evaṁ bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṁ akaṁsu, evarūpaṁ pahāraṁ laddhâpi na ossajiṁsu[12], tvaṁ pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyaṁ ossajasîti[13]" vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahattaphale patiṭṭhāsi. Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā

[1] C[s] valava [2] C[s] bhojjo. [3] C[s] C[v] valavo. [4] C[s] kaluṁkasso. [5] C[k] mamaṁññeva. [6] C[s] uṭṭhāpetvā. [7] C[k] niyyādesī, C[v] niyyādesī corrected to -desi. [8] so all three MSS. [9] C[k] C[s] assārohassañca, C[v] -hassañca corrected to -hassaca. [10] all three MSS. vaddhati. [11] C[s] adubhāya-. [12] C[k] ossajjiṁsu, C[s] ossajisu. [13] C[v] ossajisīti, C[s] ossajisīti corrected to ossajasīti.

anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, assāroho Sāriputto, bhojājānīyasindhavo pana aham eva ahosin" ti. Bhojājānīyajātakaṁ[1].

4. Ajaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam eva ārabbha kathesi. Taṁ pana bhikkhuṁ Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyaṁ akaṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente purimanayen' eva satta rājāno nagaraṁ parivārayiṁsu. Ath' eko rathikayodho[2] dve bhātikasindhave rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakoṭṭhake bhinditvā cha rājāno aggahesi[3]. Tasmiṁ khaṇe jeṭṭhakaasso pahāraṁ labhi. Rathiko rathaṁ pesento, rājadvāraṁ āgantvā jeṭṭhakabhātikaṁ rathā mocetvā sannāhaṁ sithilaṁ katvā ekena passena nipajjāpetvā aññaṁ assaṁ sannayhituṁ[4] āraddho. Bodhisatto taṁ disvā purimanayen' eva cintetvā rathikaṁ pakkosāpetvā nipannako va imaṁ gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājañño kurute vegaṁ hāyanti tattha vāḷavā[5] ti. 23.

Tattha yada yada ti pubbaṇhādisu yasmiṁ yasmiṁ kāle, yatthā 'ti yasmiṁ ṭhāne magge vā saṁgamasīse vā, yada ti yasmiṁ khaṇe, yattha yatthā 'ti sattannaṁ balakoṭṭhakānaṁ vasena bahusu[6] yuddhamaṇḍalesu, yadā yadā ti yasmiṁ yasmiṁ kāle paharaṁ laddhakāle vā aladdhakāle vā, ājañño kurute vegan ti sārathissa cittarucitaṁ[7] kāraṇaṁ ajānanasabhāvo[8] ājañño varasindhavo vegaṁ karoti vāyamati viriyaṁ ārabhati, hāyanti tattha vālavā[9] ti tasmiṁ vege kayiramāne itare valavasaṁkhātā[10] khaluṁkassā hāyanti parihāyanti, tasmā imasmiṁ rathe maṁ yeva yojehîti āha.

Sārathi Bodhisattaṁ uṭṭhapetvā yojetvā sattamaṁ balakoṭṭhakaṁ bhinditvā sattamaṁ rājānaṁ ādāya rathaṁ pesento

[1] Cs -jānīyya-. [2] Ck rathiyodho. [3] Cs agahesi. [4] Cs saṁnayhituṁ. [5] Ck Cs vālavā. [6] Cs bahu. [7] Cv mittharucitaṁ. [8] Cs ajānana-, Cv ajānana- corrected to ājānana-. [9] Cs vāḷavā. [10] Cs valava-.

rājadvāraṁ āgantvā sindhavaṁ mocesi. Bodhisatto ekena passena nipanno purimanayen' eva rañño ovādaṁ datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṁ kāretvā rathikassa[1] sammānaṁ katvā dhammena rajjaṁ kāretvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi) „Tadā rājā Ānandathero ahosi, asso Sammāsambuddho" ti. Ājaññajātakaṁ.

5. Titthajātaka.

Aññamaññehi titthehîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikaṁ ekaṁ suvaṇṇakārapubbakaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Āsayānusayañāṇaṁ hi Buddhānaṁ yeva hoti na aññesaṁ, tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayañāṇassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayañāṇaṁ[2] ajānanto asubhakammaṭṭhānam eva kathesi. Tassa taṁ na sappāyam ahosi, kasmā? so kira paṭipāṭiyā pañca jātisatāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhiṁ gaṇhi. Ath' assa dīgharattaṁ parisuddhasuvaṇṇadassanass' eva paricitattā asubhaṁ na sappāyam ahosi. So tattha nimittamattam pi uppādetuṁ asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattaṁ dātuṁ asakkonto „addhā ayaṁ Buddhaveneyyo bhavissati, Tathāgatassa santikaṁ nessāmîti" cintetvā pāto va taṁ ādāya Satthu santikaṁ agamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekaṁ bhikkhuṁ ādāya āgato sîti" pucchi. „Ahaṁ bhante imassa kammaṭṭhānaṁ adāsiṁ, catuhi māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyaṁ[2] 'Buddhaveneyyo eso bhavissatîti' cintetvā tumhākaṁ santikaṁ ādāya āgato" ti. „Sāriputta kataraṁ pana te kammaṭṭhānaṁ saddhivihārikassa dinnan" ti. „Asubhakammaṭṭhānaṁ bhagavā" 'ti. „Sāriputta, n' atthi tava sattānaṁ[3] āsayānusayañāṇaṁ, gaccha tvaṁ, sāyaṇhasamaye[4] āgantvā tava saddhivihārikaṁ ādāya gaccheyyāsîti". Evaṁ Satthā theraṁ uyyojetvā tassa bhikkhussa manāpanivāsanañ ca cīvarañ ca dāpetvā taṁ ādāya[5] yeva piṇḍāya pavisitvā paṇītaṁ[6] khādaniyabhojaniyaṁ[2] dāpetvā mahābhikkhusaṁghaparivāro puna vihāraṁ āgantvā gandhakuṭiyaṁ divasabhāgaṁ

---

[1] C^s sārathikassa. [2] so all three MSS. [3] C^s santānaṁ. [4] C^k sāyanha-, C^s sāyaṁha- corrected to sāyaṇha-. [5] C^s adāsi, C^v ādā. [6] C^s paṇītaṁ.

khepetvā sāyaṇhasamaye[1] taṁ bhikkhuṁ gahetvā vihāracārikaṁ[2] caramāno ambavane ekaṁ pokkharaṇiṁ māpetvā tattha mahantaṁ paduminigacchaṁ tatrâpi ca mahantaṁ ekaṁ padumapupphaṁ māpetvā „bhikkhu imaṁ pupphaṁ olokento nisīdāhîti“ nisīdāpetvā gandhakuṭiṁ pāvisi. So bhikkhu taṁ pupphaṁ punappuna oloketi[3]. Bhagavā taṁ pupphaṁ jaraṁ pāpesi. Taṁ tassa passantass' eva jaraṁ patvā vivaṇṇaṁ ahosi. Ath' assa pariyantato[4] paṭṭhāya pattāni patantāni, muhuttena sabbāni patiṁsu. Tato kiñjakkhaṁ[5] pati, kaṇṇikā va avasissi. So bhikkhu taṁ passanto cintesi: „idaṁ padumapupphaṁ idān' eva abhirūpaṁ ahosi dassanīyaṁ, ath' assa vaṇṇo pariṇato[6] pattāni ca kiñjakkhañ ca patitaṁ kaṇṇikamattaṁ eva ṭhitaṁ, evarūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayhaṁ sarīrassa kiṁ[7] na pāpuṇissasîti, sabbe saṁkhārā aniccā“ ti vipassanaṁ paṭṭhapesi. Satthā „tassa cittaṁ vipassanaṁ ārūḷhan“ ti ñatvā gandhakuṭiyaṁ nisinno va obhāsaṁ pharitvā imaṁ gāthaṁ āha:

Ucchinda sinehaṁ attano
kumudaṁ sāradikaṁ va pāṇinā,
santimaggaṁ eva brūhaya
nibbānaṁ Sugatena desitan ti. (Dhpd. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṁ patvā „mutto vat' amhi sabbabhavehîti“ cintetvā

So vutthavāso paripuṇṇamānaso
khīṇāsavo antimadehadhārī[8]
visuddhasīlo susamāhitindriyo
cando yathā Rāhumukhā pamutto

Samb tataṁ[9] mohamahandhakāraṁ
vinodayiṁ sabbamalaṁ asesaṁ
ālokaṁ ujjotakaro pabhaṁkaro
sahassaraṁsī viya bhānumā nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānaṁ udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantaṁ vandi. Thero pi āgantvā Satthāraṁ vanditvā attano saddhivihārikaṁ gahetvā agamāsi. Ayaṁ pavatti bhikkhūnaṁ antare pākaṭā jātā.

[1] C^k C^v sāyanha-, C^s sāyaṁha-. [2] C^v -cārikañ. [3] C^s olokesiti. [4] C^k parisantato, C^v parisantato corrected to parinatato. [5] C^k C^s kiṁjakkhaṁ. [6] C^s paritato, C^v pariṇato. [7] C^k kiṁ. [8] C^v -dhāri. [9] C^k nataṁ.

Bhikkhū dhammasabhāyaṁ Dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdiṁsu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayañāṇassa[1] abhāvena attano saddhivihārikassa āsayaṁ na jānāti, Satthā pana ñatvā ekadivasen' eva tassa saha paṭisambhidāhi arahattaṁ adāsi, aho Buddhā nāma mahānubhāvā" ti. Satthā āgantvā paññattāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumhākaṁ ñeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayañāṇakathāyā" ti. Satthā „na bhikkhave etaṁ acchariyaṁ, sv-āhaṁ etarahi Buddho hutvā tassa āsayaṁ jānāmi. pubbe p' āhan tassa āsayaṁ jānāmi yevā" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatto rajjaṁ kāresi. Tadā Bodhisatto taṁ rājānaṁ atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño maṅgalassanahānatitthe aññataraṁ vaḷavaṁ[2] khaḷuṁkaṁ nahāpesuṁ. Maṅgalasso vaḷavena[3] nahāpitatitthaṁ otariyamāno[4] jigucchitvā otarituṁ na icchi. Assagopako[5] gantvā rañño ārocesi: „deva maṅgalasso titthaṁ otarituṁ na icchatîti". Rājā Bodhisattaṁ pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena asso titthaṁ otariyamāno na otaratîti"[6]. Bodhisatto „sādhu devā" 'ti nadītīraṁ gantvā assaṁ oloketvā nirogabhāvassa[7] ñatvā „kena nu kho kāraṇena ayaṁ imaṁ titthaṁ na otaratîti" upadhārento „paṭhamataraṁ ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno titthaṁ na otarati[8] maññe" ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho[9] imasmiṁ titthe kaṁ paṭhamaṁ nahāpayitthā" 'ti. „Aññataraṁ vaḷavassaṁ[3] sāmîti". Bodhisatto „esa attano siṅgāratāya jigucchanto ettha nahāyituṁ na icchati, imaṁ aññasmiṁ titthe nahāpetuṁ vaṭṭatîti"[10] tassa āsayaṁ ñatvā „bho assagopaka, sappimadhupphāṇitābhisaṁkhataṁ[11] pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayaṁ asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññam pi tāva naṁ[12]

[1] C^s -ñāṇasa, C^k ñāṇassa [2] C^k C^s valavaṁ. [3] C^s vala-. [4] C^k C^s otarimāno. [5] C^k assa assagopako, C^v assa assagopoko corrected to assagopako. [6] C^k otaritîti corrected to otaratîti, C^s otaritīti corrected to otaratīti. [7] so all three MSS. [8] C^s otarîti. [9] C^s hambo, C^v omits hambho. [10] all three MSS. vaddhatīti. [11] C^k -tābhisaṁkhataṁ. C^s sasappimadhuppāṇitādībhisaṁkhataṁ. [12] C^k C^s taṁ.

titthaṁ otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Aññamaññehi titthehi assaṁ pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatîti. 24.

Tattha aññamaññehîti aññehi aññehi, pāyehîti desanāsīsam etaṁ nahāpehi[1] ca pāyehi ca ti attho, accāsanassā 'ti karaṇatthe sāmivacanaṁ, atiasanena atibhuttena ti attho. pāyasassa pi tappatîti sappiādiabhisaṁkhatena madhurapāyāsena tappati titto hoti dhāto suhito na puna bhuñjitukāmatā āpajjati, tasmā ayam pi asso imasmiṁ titthe nibaddhanahānena[2] pariyattiṁ āpanno bhavissati, aññattha taṁ[3] nahāpethā 'ti.

Te tassa vacanaṁ sutvā assaṁ aññatitthaṁ otāretvā pāyesuṁ c' eva nahāpesuṁ ca[4]. Bodhisatto assassa pānīyaṁ pivitvā nahānakāle rañño santikaṁ agamāsi. Rājā „kiṁ tāta asso nahāto ca pīto cā" ti. „Ama devā" 'ti. „Paṭhamaṁ kiṁkāraṇā na icchatîti". „Iminā nāma pakārenā" 'ti sabbaṁ ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassâpi nāma āsayaṁ jānāti, aho paṇḍito" ti Bodhisattassa mahantaṁ yasaṁ datvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato. Bodhisatto pi yathākammam eva gato.

Satthā „na bhikkhave ahaṁ etassa idān' eva āsayaṁ jānāmi, pubbe pi jānāmi yevā" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayaṁ bhikkhu ahosi, rājā Ānando, paṇḍitaamacco pana aham evā" 'ti. Tittha-jātakaṁ.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāṇacorānaṁ vaco nisammā ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Devadatto Ajātasattukumāraṁ pasādetvā lābhasakkāraṁ nippādesi[5]. Ajātasattukumāro Devadattassa Gayāsīse vihāraṁ kāretvā nānaggarasehi tivassi-

[1] all three MSS. nahāpeti. [2] C[v] nibandha-. [3] C[v] aṁñattha na taṁ corrected to aṁñatitthaṁ na taṁ. [4] C[k] C[s] omit ca, C[v] pāyesuṁ ce nahāpesuṁ ca corrected to pāyesuñ ca nahāpesuñ ca. [5] C[v] nipphādesi.

kagandhasālibhojanassa divase divase pañca thālipākasatāni abhihari. Lābhasakkāraṁ nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhiṁ vihāre yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve sahāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññaṁ tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne pi passanti vihāraṁ gantvâpi passanti yeva. Ath' ekadivasaṁ Devadattassa nissitako itaraṁ āha: „āvuso kiṁ tvaṁ devasikaṁ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi subhojanaṁ bhuñjati, evarūpo upāyo n' atthi, kiṁ tvaṁ dukkhaṁ anubhosi, kiṁ te pāto va Gayāsīsaṁ āgantvā sauttaribhaṅgaṁ yāguṁ pivitvā aṭṭhārasavidhaṁ khajjakaṁ khāditvā nānaggarasehi subhojanaṁ bhuñjituṁ na vaṭṭatîti“. So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsaṁ gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veḷuvanaṁ āgacchati. So sabbakāle paṭicchādetuṁ nâsakkhi, „Gayāsīsaṁ gantvā Devadattassa paṭṭhapitaṁ bhattaṁ bhuñjatîti“ na cirass' eva pākaṭo jāto. Atha naṁ sahāyā pucchiṁsu: „saccaṁ kira tvaṁ āvuso Devadattassa paṭṭhapitaṁ bhattaṁ bhuñjasîti“. „Ko evam āhā“ 'ti. „Asuko ca asuko cā“ 'ti. „Saccaṁ ahaṁ āvuso Gayāsīsaṁ gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattaṁ deti, aññe[1] manussā dentîti“. Avuso, Devadatto Buddhānaṁ paṭikaṇṭako, dussīlo Ajātasattuṁ pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṁ uppādesi, tvaṁ evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannaṁ bhojanaṁ bhuñjasi, ehi taṁ Satthu santikaṁ nessāmā“ 'ti taṁ bhikkhuṁ ādāya dhammasabhaṁ āgamiṁsu. Satthā disvā va „kiṁ bhikkhave etaṁ bhikkhuṁ anicchantaṁ ñeva ādāya āgat' atthā“ 'ti. „Āma bhante, ayaṁ bhikkhu tumhākaṁ santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannaṁ bhojanaṁ bhuñjatîti“. „Saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu Devadattassa adhammena uppannaṁ bhojanaṁ bhuñjasîti“. „Na bhante Devadatto mayhaṁ deti, aññe[2] manussā denti, tam ahaṁ bhuñjāmîti“. Satthā „mā bhikkhu ettha parihāraṁ kari, Devadatto anācāro dussīlo, kathaṁ hi nāma tvaṁ idha pabbajitvā mama sāsanaṁ bhajanto yeva Devadattassa bhattaṁ bhuñjasi, niccakālam pi bhajanasīlako va tvaṁ diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasîti[3]“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

---

[1] C[s] añña. [2] instead of yam aññe? [3] C[v] bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi[1] ahosi sīlavā ācārasampanno, na kiñci viheṭheti. Ath' ekadivasaṁ tassā sālāya samīpe rattibhāgasamanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantaṁ mantayiṁsu: „evaṁ ummaggo bhinditabbo, evaṁ sandhicchedakammaṁ kattabbaṁ, ummaggañ ca sandhicchedañ ca maggasadisaṁ titthasadisaṁ nijjaṭaṁ niggumbaṁ katvā bhaṇḍaṁ harituṁ vaṭṭati, harantena māretvā va haritabbaṁ, evaṁ uṭṭhātuṁ samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma sīlācārayuttena na bhavitabbaṁ, kakkhaḷena[2] pharusena sāhasikena bhavitabban" ti evaṁ mantetvā aññamaññaṁ uggaṇhāpetvā agamaṁsu. Eten' eva upāyena punadivase pîti bahudivase tattha āgantvā mantayiṁsu. So tesaṁ vacanaṁ sutvā „maṁ sikkhāpentîti" saññāya „idāni mayā kakkhaḷena[3] pharusena sāhasikena bhavitabban" ti tathārūpo va[4] ahosi, pāto va āgataṁ hatthigopakaṁ soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṁ pothetvā māresi, aparam pi tathā aparam pi tathā ti āgatāgataṁ māreti[5] yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto diṭṭhadiṭṭhe māretîti" rañño ārocayiṁsu. Rājā Bodhisattaṁ pahiṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto" ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhāvaṁ ñatvā „kena nu kho kāraṇen' esa duṭṭho jāto" ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanaṁ sutvā 'maṁ ete[6] sikkhāpentîti' saññāya duṭṭho jāto" ti sanniṭṭhānaṁ katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthisālāsamīpe[7] rattibhāge kehici kiñci kathitapubban" ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayiṁsū" 'ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānaṁ kathaṁ sutvā duṭṭho jāto" ti. „Idāni kiṁ kātuṁ vaṭṭatîti[8]". „Sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāyaṁ nisīdāpetvā sīlācārakathaṁ kathetuṁ vaṭṭatîti[8]". „Evaṁ kārehi tātā" 'ti. Bodhisatto sīlavante samaṇabrāhmane hatthisālāya nisīdāpetvā

[1] Ck -hatthiṁ. [2] Ck kakkhalena, Cs kakkhaḷena. [3] Cs -lena. [4] Cs ca. [5] Ck māresiti. [6] Ck eke. [7] Cv -sāla-. [8] Cs vaddhatîti.

„sīlakathaṁ kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampannena khantimettānuddayayuttena bhavituṁ vaṭṭatîti[1]“ sīlakathaṁ kathayiṁsu. So taṁ sutvā „maṁ ete sikkhāpenti, ito dāni paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahosi. Rājā Bodhisattaṁ pucchi: „kiṁ tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā 'ti, evarūpo duṭṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva patiṭṭhito“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Purāṇacorāna[2] vaco nisamma
Mahilāmukho pothayam ānucāri,
susaññatānaṁ hi vaco nisamma
gajuttamo sabbaguṇesu aṭṭhā ti. 25.

Tattha purāṇacorānan 'ti purāṇacorānaṁ, nisammā 'ti sutvā, paṭhamaṁ corānaṁ vacanaṁ sutvā ti attho, Mahilāmukho ti hatthinimukhena sadisamukho, yathā va[3] mahila purato olokiyamana sobhati na pacchato tathā so pi purato olokiyamāno sobhati, tasmā Mahilamukho ti 'ssa nāmaṁ akaṁsu. pothayamānucārîti[4] pothayanto marento[5], anvacārī ayam eva va pāṭho, susaññatānan ti suṭṭhu saññatanaṁ sīlavantanaṁ, gajuttamo ti uttamagajo maṅgalahatthi, sabbaguṇesu aṭṭha ti sabbesu porāṇakaguṇesu patiṭṭhito

Rājā „tiracchānagatassâpi āsayaṁ jānātîti[6]“ Bodhisattassa mahantaṁ yasaṁ adāsi. So yāvatāyukaṁ ṭhatvā saddhiṁ Bodhisattena yathākammaṁ gato.

Satthā „pubbe pi tvaṁ bhikkhu diṭṭhadiṭṭhake va bhaji, corānaṁ vacanaṁ sutvā core bhaji, dhammikānaṁ vacanaṁ sutvā dhammike bhajîti“ imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Mahilāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahosi, rājā Ānando, amacco pana aham evā“ 'ti. Mahilāmukhajātakaṁ.

7. Abhiṇhajātaka.

Nālaṁ kabalaṁ padātave ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ upāsakañ ca mahallakatherañ ca ārabbha

---

[1] Cs vaddhatīti. [2] Cs purāṇacorāna, Cv purāṇacorānaṁ. [3] Ck Cs vaṁ. [4] Cs Cv pothayamanucārīti. [5] Cv cārento. [6] Cv jānāsītīti.

kathesi. Sāvatthiyaṁ kira dve sahāyakā. Tesu[1] eko pabbajitvā devasikaṁ itarassa gharaṁ gacchati. So tassa bhikkhaṁ datvā sayam pi bhuñjitvā ten' eva saddhiṁ vihāraṁ āgantvā[2] yāva suriyass' atthaṁgamā allāpasallāpena nisīditvā nagaraṁ pavisati. Itaro pi naṁ yāva nagaradvāraṁ anugantvā nivattati. So tesaṁ vissāso bhikkhūnaṁ antare pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ bhikkhū tesaṁ vissāsakathaṁ kathentā dhammasabhāyaṁ nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi. Te „imāya nāma bhante" ti kathayiṁsu, Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesun" ti atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgalahatthisālaṁ gantvā maṅgalahatthissa bhuñjanaṭṭhāne patitāni bhattasitthāni[3] khādati. So ten' eva bhojanena saṁvaṭṭamāno[4] maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss' eva santike bhuñjati. Ubho pi vinā vattituṁ na sakkonti. So hatthino soṇḍāya gahetvā aparāparaṁ karonto kīḷati. Ath' ekadivasaṁ eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlaṁ datvā taṁ kukkuraṁ ādāya attano gāmaṁ agamāsi. Tato paṭṭhāya so hatthi kukkuraṁ apassanto n' eva khādati na pivati na nahāyati. Tam atthaṁ rañño ārocayiṁsu. Rājā Bodhisattaṁ pahiṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kiṁkāraṇā hatthi evaṁ karotîti". Bodhisatto hatthisālaṁ gantvā hatthissa dummanabhāvaṁ ñatvā „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan' assa saddhiṁ mittasanthavena bhavitabbaṁ, taṁ apassanto esa maññe[5] sokābhibhūto" ti hatthigopake pucchi: „atthi nu kho imassa kenaci saddhiṁ vissāso" ti. „Āma sāmi, ekena sunakhena saddhiṁ balavā mettîti". „Kahaṁ so etarahîti". „Ekena manussena nīto" ti. „Jānātha pan' assa nivāsanaṭṭhānan" ti. „Na jānāma sāmîti". Bodhisatto rañño santikaṁ gantvā „n' atthi deva hatthissa koci ābādho, ekena pan' assa sunakhena saddhiṁ

[1] C^v te etesu. [2] C^v gantvā. [3] C^s -sittāni corrected to sitthāni. [4] C^v saṁvaddhamāno. [5] C^k C^s maññe.

balavavissāso, taṁ apassanto na bhuñjati maññe" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Nâlaṁ kabalaṁ padātave
na ca piṇḍaṁ na kuse, na ghaṁsituṁ,
maññāmi: abhiṇhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālan ti na samattho, kabalan ti bhojanakāle paṭhamam eva dinnaṁ kaṭukakabalaṁ, padātave ti padātave[1] sandhivasena ākāralopo[2] veditabbo, gahetun ti attho, na piṇḍan ti vaddhetvā dīyamānaṁ hatthapiṇḍam pi nâlaṁ gahetuṁ, na kuse ti khādanatthāya dinnāni tiṇāni pi nâlaṁ gahetuṁ, na ghaṁsituṇ ti nahāpiyamano sarīram pi ghasituṁ[3] nâlaṁ; evaṁ yaṁ yaṁ so hatthi kātuṁ na samattho taṁ sabbaṁ raññо ārocetvā tassa asamatthabhāve attanā sallakkhitakāranaṁ ārocento maññāmîti ādim āha.

Rājā tassa vacanaṁ sutvā „idāni kiṁ kātabbaṁ paṇḍitā" 'ti pucchi. „'Amhākaṁ kira maṅgalahatthissa sahāyasunakhaṁ eko manusso gahetvā gato, yassa ghare taṁ sunakhaṁ passanti tassa ayaṁ nāma daṇḍo' ti bheriñ carāpetha[4] devā" 'ti. Rājā tathā kāresi. Taṁ pavattiṁ sutvā so puriso sunakhaṁ vissajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi. Hatthī[5] taṁ soṇḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā paridevitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji. „Tiracchānagatassa āsayaṁ jānîti" rājā Bodhisattassa mahantaṁ yasaṁ adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā catusaccakathāya vinivaṭṭetvā[6] anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: (Idaṁ catusaccakathāya vinivaṭṭan nāma sabbajātakesu pi atthi yeva, mayaṃ pana naṁ yatth' assa ānisaṁso paññāyati tatth' eva dassayissāma) „Tadā sunakho upāsako ahosi, hatthi mahallako thero, amaccapaṇḍito pana aham eva ahosin" ti. Abhiṇhajātakaṁ.

[1] C^v padātave corrected to pādātave. [2] C^s akāra-. [3] C^v ghasituṁ corrected to ghaṁsituṁ. [4] C^s heridvārāpetha, C^v bheriñcārāpetha corrected to -carāpetha. [5] C^s C^v hatthi. [6] C^v vinivaddhetvā.

8. Nandivisālajātaka.

Manuññam eva bhāseyyā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānaṁ bhikkhūnaṁ omasavādaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi samaye chabbaggiyā kalahaṁ karontā pesale bhikkhū khuṁsenti vamhenti ovijjhanti dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesuṁ. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccaṁ kira bhikkhave" ti pucchitvā „saccan" ti vutte vigarahitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānaṁ pharusena samudācarantaṁ sahassaṁ parājesîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Gandhāraraṭṭhe Takkasilāyaṁ Gandhārarājā rajjaṁ kāresi. Bodhisatto goyoniyaṁ nibbatti. Atha naṁ taruṇavacchakakāle[1] yeva eko brāhmaṇo godakkhiṇādāyakānaṁ[2] santikaṁ gantvā goṇaṁ[3] labhitvā Nandivisālo ti nāmaṁ katvā puttaṭṭhāne ṭhapetvā sampiyāyamāno yāgubhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahaṁ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca[4] saddhiṁ sakala-Jambudīpe añño samadhuro goṇo[5] nāma n' atthi, yan nūnâhaṁ attano balaṁ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyaṁ dadeyyan" ti. So ekadivasaṁ brāhmaṇaṁ āha: „gaccha brāhmaṇa ekaṁ govittakaṁ seṭṭhiṁ upasaṁkamitvā 'mayhaṁ balivaddo atibaddhasakaṭasataṁ pavaṭṭetîti[6]' vatvā sahassena abbhutaṁ karohîti". So brāhmaṇo seṭṭhissa santikaṁ gantvā kathaṁ samuṭṭhāpesi: „imasmiṁ nagare kassa goṇā[7] thāmasampannā" ti. Atha naṁ seṭṭhi „asukassa asukassa cā" 'ti vatvā „sakalanagare pana amhākaṁ goṇehi[8] sadiso n' atthîti" āha. Brāhmaṇo „mayhaṁ eko goṇo[9] atibaddhaṁ sakaṭasataṁ pavaṭṭetuṁ samattho atthîti" āha. Seṭṭhi gahapati „kuto evarūpo goṇo[10]" ti āha. Brāhmaṇo „mayhaṁ gehe atthîti". „Tena hi abbhutaṁ karohîti". „Sādhu karomîti" sahassena

[1] Cv -vacchaka- corrected to -vaccha-. [2] Cs -dakkhina-, Ck -dakkhiṇa-. [3] Ck Cv omit goṇaṁ, Cs gonaṁ. [4] Ck omits ca, Cs va. [5] Ck Cs gono. [6] all three MSS. pavaddhetîti. [7] Ck Cs gonā. [8] Ck Cs gonehi. [9] Ck Cs gono. [10] Cs gono

abbhutaṁ akāsi. So sakaṭasataṁ vālikasakkharapāsāṇānaṁ yeva pūretvā paṭipāṭiyā ṭhapetvā sabbāni akkhabandhanayottena ekato bandhitvā Nandivisālaṁ nahāpetvā gandhena pañcaṅguliṁ datvā kaṇṭhe mālaṁ piḷandhitvā[1] purimasakaṭadhure ekakam eva yojetvā sayaṁ dhure nisīditvā patodaṁ ukkhipitvā „añja[2] kūṭa vahassu kūṭā" ti āha. Bodhisatto „ayaṁ maṁ akūṭaṁ kūṭavādena samudācaratîti" cattāro pāde thambhe viya niccale katvā aṭṭhāsi. Seṭṭhi taṁ khaṇaṁ ñeva brāhmaṇaṁ sahassaṁ āharāpesi. Brāhmaṇo sahassaṁ parājito goṇaṁ muñcitvā gharaṁ gantvā sokābhibhūto nipajji. Nandivisālo caritvā āgato brāhmaṇaṁ sokābhibhūtaṁ disvā upasaṁkamitvā „kiṁ brāhmaṇa niddāyasîti" āha. „Kuto me niddā sahassaṁ parājitassā" 'ti. „Brāhmaṇa mayā ettakaṁ kālaṁ tava gehe vasantena atthi kiñci bhājanaṁ vā bhinnapubbaṁ koci vā madditapubbo aṭṭhāne vā pana uccārapassāvo katapubbo" ti. „N' atthi tātā" 'ti. „Atha maṁ kasmā kūṭavādena samudācarasi, tav' eso doso, mayhaṁ doso n' atthi, gaccha tena saddhiṁ dvīhi sahassehi abbhutaṁ karohi, kevalaṁ maṁ akūṭaṁ kūṭavādena na samudācarā" 'ti. Brāhmaṇo tassa vacanaṁ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṁ katvā purimanayen' eva sakaṭasataṁ atibandhitvā Nandivisālaṁ maṇḍetvā purimasakaṭadhure yojesi, kathaṁ yojesîti yugaṁ dhure niccalaṁ bandhitvā ekāya koṭiyā Nandivisālaṁ yojetvā ekaṁ koṭiṁ dhurayottena palivethetvā yugakoṭiñ ca akkhāni pādañ ca nissāya muṇḍarukkhadaṇḍakaṁ datvā tena yottena niccalaṁ bandhitvā ṭhapesi, evaṁ hi kate[3] yugaṁ etto vā ito vā na gacchati, sakkā hoti eken' eva goṇena ākaḍḍhituṁ. Ath' assa brāhmaṇo dhure nisīditvā Nandivisālassa piṭṭhiṁ parimajjitvā „añja bhadra vahassu bhadrā" 'ti āha. Bodhisatto atibaddhaṁ sakaṭasataṁ ekavegen' eva ākaḍḍhitvā pacchāṭhitaṁ sakaṭaṁ

[1] Cs piḷandhitvā. [2] Ck Cs añjana, Cv añjana corrected to añja. [3] Ck evaṁ kate, Cv tavaṁ hi kate corrected to tathā hi kate.

puratoṭhitasakaṭassa ṭhāne ṭhapesi. Govittakaseṭṭhi parājito brāhmaṇassa dve sahassāni adāsi, aññe pi manussā Bodhisattassa bahuṁ[1] dhanam adaṁsu, sabbaṁ brāhmaṇass' eva ahosi. Evaṁ Bodhisattaṁ nissāya bahuṁ[1] dhanaṁ labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanaṁ nāma kassaci manāpan" ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadaṁ paññāpetvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Manuññam eva bhāseyya nâmanuññaṁ kudācanaṁ,
manuññaṁ bhāsamānassa garuṁ bhāraṁ udaddhari,
dhanañ ca naṁ alabbhesi[4], tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuññam eva bhāseyyā ti parena saddhiṁ bhāsamāno catudosavirahitaṁ madhuraṁ[2] manāpaṁ saṇhaṁ mudukaṁ piyavacanam eva bhāseyya, garuṁ bhāraṁ udaddharîti Nandivisālabalivaddo amanāpaṁ bhāsamānassa bhāraṁ anuddharitvā pacchā manāpaṁ piyavacanaṁ bhāsamānassa brāhmaṇassa garuṁ bhāraṁ udaddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā pavaṭṭesîti[3] attho, dakāro pan' ettha vyañjanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuññam eva bhāseyyā ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, Nandivisālo pana aham evā" 'ti. Nandivisālajātakaṁ.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuran ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto yamakapāṭihāriyaṁ ārabbha kathesi. Taṁ saddhiṁ devorohaṇena Terasanipāte Sarabhamigajātake āvibhavissati. Sammāsambuddho pana yamakapāṭihāriyaṁ katvā devaloke vasitvā mahāpavāraṇāya Saṁkassanagare oruyha mahantena parivārena Jetavanaṁ paviṭṭhe[4]. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitā „āvuso, Tathāgato nāma asamadhuro, Tathāgatena vūḷhaṁ dhuraṁ añño vahituṁ samattho nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyaṁ karissāma, mayam eva pāṭihāriyaṁ karissāmā' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyaṁ na akaṁsu, aho Satthā asamadhuro" ti Satthu guṇakathaṁ[5] kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

[1] C^v bahu. [2] C^k C^s madhura, C^v madhura corrected to madhuraṁ. [3] all three MSS. pavaddhesīti. [4] so all three MSS. [5] C^k guṇaṁkathaṁ.

sinnā" ti pucchi. „Na bhante aññāya evarūpāya nāma tumhākam eva guṇakathāyā" ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūḷhaṁ[1] dhuraṁ ko vahissati, pubbe tiracchānayoniyaṁ nibbatto pi ahaṁ attanā samadhuraṁ kañci nâlatthan" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto goyoniyaṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Atha naṁ sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanaṁ[2] paricchinditvā adaṁsu. Sā taṁ yāgubhattādīhi[3] paṭijaggamānā puttaṭṭhāne ṭhapetvā vaḍḍhesi. So Ayyakākāḷako[4] t' eva paññāyittha, vayappatto ca[5] añjanavaṇṇo hutvā gāmagoṇehi saddhiṁ carati, sīlācārasampanno ahosi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi galesu pi gahetvā olambanti, naṅguṭṭhe pi gahetvā kīḷanti, piṭṭhiyam pi nisīdanti. So ekadivasaṁ cintesi: „mayhaṁ mātā duggatā, maṁ puttaṭṭhāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yan nūnâhaṁ bhatiṁ katvā imaṁ duggatabhāvato moceyyāmîti". So tato paṭṭhāya bhatiṁ upadhārento carati. Ath' ekadivasaṁ eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatitthaṁ sampatto. Tassa goṇā sakaṭāni uttāretuṁ na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakaṭaṁ uttāretuṁ nâsakkhiṁsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhiṁ titthasamīpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesaṁ gunnaṁ antare imāni sakaṭāni uttāretuṁ samattho usabhājānīyo[6]" ti upadhārayamāno Bodhisattaṁ disvā „ayaṁ ajānīyo[7] sakkhissati mayhaṁ sakaṭāni uttāretuṁ, ko nu kho assa sāmiko" ti gopālake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, ahaṁ imaṁ sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanaṁ dassāmîti". Te āhaṁsu[8]: „gahetvā naṁ yojetha, n' atthi imassa imasmiṁ ṭhāne sāmiko" ti. So taṁ nāsāya rajjukena ban-

[1] C^k vūḷhā, C^v cuḷhaṁ, C^s vūlhaṁ. [2] C^k -vetana, C^v -vetana corrected to -vetanaṁ, C^s vetanato. [3] C^s -dīhi. [4] C^s -kālako. [5] C^s va. [6] C^s -jāniyo. [7] C^v ajāniyyo. [8] C^k C^v ahaṁsu.

dhitvā kaḍḍhento cāletuṁ nâsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmîti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassâdhippāyaṁ ñatvā „sāmi tayā pañcasu sakaṭasatesu uttāritesu ekasakaṭassa dve kahāpaṇāni bhatiṁ katvā sahassaṁ dassāmîti“ āha. Tadā Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha naṁ purisā sakaṭesu yojesuṁ. Atha naṁ ekavegen' eva ukkhipitvā thale patiṭṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakaṭāni uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakaṭassa ekaṁ katvā pañca satāni bhaṇḍikaṁ katvā tassa gale bandhi. So „ayaṁ mayhaṁ yathāparicchinnaṁ[1] bhatiṁ na deti, na dāni 'ssa gantuṁ dassāmîti“ gantvā sabbapurimassa sakaṭassa purato maggaṁ nivāretvā aṭṭhāsi[2], apanetuṁ vāyamantâpi naṁ apanetuṁ nâsakkhiṁsu. Satthavāhaputto „jānāti maññe esa attano bhatiyā ūnabhāvan“ ti ekasmiṁ sāṭake[3] sahassaṁ bhaṇḍikaṁ bandhitvā „ayan te sakaṭuttaraṇabhatîti“ gīvāya laggesi. So sahassabhaṇḍikaṁ ādāya mātu santikaṁ agamāsi. Gāmadārakā „kiṁ nām' etaṁ Ayyakākāḷassa[4] gale“ ti Bodhisattassa santikaṁ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikaṁ gato. Pañcannaṁ pana sakaṭasatānaṁ uttāritattā rattehi akkhīhi kilantarūpo paññāyittha. Upāsikā[5] tassa gīvāya sahassatthavikaṁ disvā „tāta ayan te kahaṁ laddhan[6]“ ti gopāladārake pucchitvā tam atthaṁ sutvā „tāta kiṁ ahaṁ tayā laddhabhatiyā jīvitukāmā, kiṁkāraṇā evarūpaṁ dukkhaṁ anubhosîti“ vatvā Bodhisattaṁ uṇhodakena nahāpetvā sakalasarīraṁ telena makkhetvā pānīyaṁ[7] pāyetvā sappāyabhojanaṁ bhojetvā jīvitapariyosāne saddhiṁ Bodhisattena yathākammaṁ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva asamaḍhuro, pubbe pi asamadhuro yevā“ ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

[1] Cs -cchinna. [2] Ck aṭṭhāsīti. [3] Cv sākate corrected to sakaṭe. [4] Cs -kālassa. [5] Ck uvāsikā, Cv upāvāsikā corrected to upāsikā. [6] so all three MSS. instead of laddhā. [7] Cs pāniyaṁ.

Yato yato garu dhuraṁ yato gambhīravattani
tad' assu kaṇhaṁ yuñjanti sv-āssu taṁ vahate dhuran ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuran ti yasmiṁ yasmiṁ ṭhāne dhuraṁ garuṁ[1] bhārikaṁ hoti aññe balivaddā ukkhipituṁ na sakkonti, yato gambhīravattanîti, vattanti etthā 'ti vattani, maggass' etaṁ nāmaṁ, yasmiṁ ṭhāne udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinnataṭabhāvena vā maggo gambhīro hotîti attho, tadassu kaṇhaṁ yuñjantîti, assū ti nipātamattaṁ, tadā kaṇhaṁ yuñjantîti attho, yadā dhurañ ca garuṁ[2] hoti maggo ca gambhīro tadā aññe balivadde apanetvā kaṇham eva yojentîti vuttaṁ hoti, svāssu taṁ vahate dhuran ti, etthâpi assū 'ti nipātamattam eva, so taṁ dhuraṁ vahatīti attho.

Evaṁ Bhagavā „tadā bhikkhave kaṇho va taṁ dhuraṁ vahatîti" dassetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā mahallikā Uppalavaṇṇā ahosi, Ayyakākāḷako[3] pana aham evā" ti. Kaṇhajātakaṁ.

10. Muṇikajātaka.

Mā muṇikassā[4] 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanaṁ ārabbha kathesi. Taṁ Terasanipāte Cullanāradakassapajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhuṁ „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito" ti pucchi. „Āma bhante" ti. „Kiṁ nissāyā" 'ti. „Thullakumārikapalobhanaṁ bhante" ti. Satthā „bhikkhu, esā tava anatthakārikā, pubbe pi tvaṁ imissā vivāhadivase jīvitakkhayaṁ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvaṁ patto" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto ekasmiṁ gāmake ekassa kuṭimbikassa gehe goyoniyaṁ nibbatti Mahālohito ti nāmena. Kaniṭṭhabhātâpi 'ssa Cullalohito nāma ahosi. Te yeva dve bhātike nissāya tasmiṁ kule kammadhuraṁ vaḍḍhati. Tasmiṁ pana kule ekā kumārikā atthi. Taṁ eko nagaravāsikulaputto attano puttassa vāreti[5]. Tassā mātāpitaro kumārikāya vivāhakāle „āgatānaṁ

[1] Cs Cv garu. [2] Cs guruṁ. [3] Ck ayakikakāḷako corrected to ayakakāḷako, Cs ayakhikakālako, Cv ayakakhikkāḷako. [4] Cs muni-. [5] Cv vāresi.

pāhunakānaṁ uttaribhaṅgo bhavissatîti[1]" yāgubhattaṁ datvā Muṇikaṁ[2] nāma sūkaraṁ posesuṁ. Taṁ disvā Cullalohito bhātaraṁ pucchi: „imasmiṁ kule kammadhuraṁ vaḍḍhamānaṁ amhe dve bhātike nissāya vaḍḍhati, ime pane amhākaṁ tiṇapalālādīn' eva denti, sūkaraṁ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen' esa etaṁ labhatîti". Ath' assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvaṁ etassa bhojanaṁ pihayi, ayaṁ sūkaro maraṇabhattaṁ[3] bhuñjati, 'etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānaṁ pāhunakānaṁ uttaribhaṅgo bhavissatîti' ime etaṁ sūkaraṁ posenti, ito katipāhass' accayena te manussā āgamissanti, atha naṁ sūkaraṁ pādesu gahetvā kaḍḍhentā heṭṭhāmañcato nīharitvā jīvitakkhayaṁ pāpetvā pāhunakānaṁ sūpavyañjanaṁ kāriyamānaṁ passissasîti" vatvā imaṁ gātham āha:

Mā Muṇikassa[4] pihayi, āturannāni[5] bhuñjati,
appossukko bhusaṁ khāda, etaṁ dīghāyulakkhaṇan ti. 29.

Tattha mā Muṇikassa[4] pihayîti Muṇikassa[6] bhojane piham mā uppādesi, esa subhojanaṁ bhuñjatîti mā Muṇikassa[6] pihayi, kadā nu kho aham pi evaṁ sukhito bhaveyyan ti mā Muṇikabhāvaṁ[4] patthayi, ayam pi āturannāni bhuñjatîti āturannānîti maraṇabhojanāni, appossukko bhusaṁ khādā 'ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṁ bhusaṁ khāda, etaṁ dīghāyulakkhaṇan ti etaṁ dīghāyubhāvassa kāraṇaṁ.

Tato na cirass' eva te manussā āgamiṁsu. Muṇikaṁ ghātetvā nānappakārehi paciṁsu. Bodhisatto Cullalohitaṁ āha: „diṭṭho te tāta Muṇiko[4]" ti. „Diṭṭham me bhātika Muṇikassa[4] bhojanaphalaṁ, etassa bhattato sataguṇena sahassaguṇena amhākaṁ tiṇapalālabhusamattam eva uttamañ ca anavajjañ ca dīghāyulakkhaṇañ cā" 'ti.

Satthā „evaṁ kho tvaṁ bhikkhu pubbe pi imaṁ kumārikaṁ nissāya jīvitakkhayaṁ patvā mahājanassa uttaribhaṅgikabhāvaṁ

[1] Ck Cv bhavissasîti. [2] Ck muṇikaṁ. [3] Cv -bhatte. [4] Cs muṇi-. [5] Cs āturaṁnāni corrected to āturannāni, Ck Cs āturaṁnāni. [6] Ck Cs muṇi-.

gato" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Muṇikasūkaro[1] ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, thullakumārikā sā eva, Cullalohito Ānando, Mahālohito pana aham evā" 'ti. Muṇikajātakaṁ[1]. Kuruṅga-vaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pānīyaṁ pītaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Sāvatthito kira dve sahāyakā daharā bhikkhū janapadaṁ gantvā ekasmiṁ phāsukaṭṭhāne yathājjhāsayaṁ vasitvā „Sammāsambuddhaṁ passissāmā" 'ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyiṁsu. Ekassa hatthe parissāvanaṁ atthi, ekassa n' atthi, dve pi ekato pānīyaṁ parissāvetvā pivanti. Te ekadivasaṁ vivādaṁ akaṁsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanaṁ adatvā sayam eva pānīyaṁ parissāvetvā pivi. Itaro pana parissāvanaṁ alabhitvā pipāsaṁ sandhāretuṁ asakkonto aparissāvetvā pānīyaṁ pivi. Te ubho pi anupubbena Jetavanaṁ āgantvā Satthāraṁ vanditvā nisīdiṁsu. Satthā sammodanīyaṁ kathaṁ katvā „kuto āgat' atthā" 'ti pucchi. „Bhante mayaṁ Kosalajanapade ekasmiṁ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumhākaṁ dassanatthāya āgatā" ti. „Kacci pana samaggā āgat' atthā" 'ti. Aparissāvanako āha: „ayaṁ bhante antarāmagge mayā saddhiṁ vivādaṁ katvā parissāvanaṁ na[2] dāsîti." Itaro „ayaṁ bhante aparissāvetvā va jānaṁ sappāṇakaṁ udakaṁ pivîti" āha. „Saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu jānaṁ sappāṇakaṁ udakaṁ pivîti". „Āma bhante aparissāvitaṁ udakaṁ pītaṁ mayā" ti. Satthā „bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare rajjaṁ kārentā[3] yuddhaparājitā samuddapiṭṭhena palāyantā issariyaṁ nissāya 'pāṇavadhaṁ na karissāmā' 'ti tāva mahantaṁ yasaṁ pariccajitvā supaṇṇapotakānaṁ jīvitaṁ datvā rathaṁ nivattayiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

1. Cfr. Dhammapada p. 186. [1] C[s] muni-. [2] C[v] nā. [3] C[k] C[v] kārento.

Atīte Magadharaṭṭhe Rājagahe eko Magadharājā rajjaṁ karesi. Tadā Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime attabhāve Magadharaṭṭhe Macalagāmake nibbatti evaṁ tasmiṁ yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāmagahaṇadivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāmaṁ akaṁsu. So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mātāpitaro samānajātiyaṁ kulato dārikaṁ ānayiṁsu. So puttadhītāhi vaḍḍhamāno dānapatī[1] ahosi, pañca sīlāni rakkhati. Tasmiṁ ca gāme tiṁs' eva kulāni honti, te ca tiṁsa kulamanussā ekadivasaṁ gāmamajjhe ṭhatvā gāmakammaṁ karonti. Bodhisatto ṭhitaṭṭhāne pādehi paṁsuṁ viyūhitvā taṁ padesaṁ ramaṇīyaṁ katvā aṭṭhāsi, ath' añño eko āgantvā tasmiṁ ṭhāne ṭhito. Bodhisatto aparaṁ ṭhānaṁ ramaṇīyaṁ kātvā aṭṭhāsi, tatthâpi añño ṭhito. Bodhisatto aparam pi aparam pîti sabbesam[2] pi ṭhitaṭṭhānaṁ[3] ramaṇīyaṁ katvā aparena samayena tasmiṁ ṭhāne maṇḍapaṁ kāresi, maṇḍapam pi apanetvā sālaṁ kāresi, tattha phalakāsanāni santharitvā pānīyacāṭiṁ ṭhapesi. Aparena samayena te pi tiṁsa janā[4] Bodhisattena samānacchandā ahesuṁ. Te Bodhisatto pañcasu[5] sīlesu patiṭṭhāpetvā tato paṭṭhāya tehi saddhiṁ puññāni karonto vicarati. Te pi ten' eva saddhiṁ puññāni karontā kālass' eva vuṭṭhāya vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu[6] musalena pāsāṇe ubbattetvā pavaṭṭenti[7], yānānaṁ akkhapaṭighātarukkhe haranti, visamaṁ samaṁ karonti, setuṁ attharanti, pokkharaṇiyo khaṇanti[1], sālaṁ karonti, dānāni denti, sīlaṁ rakkhanti, evaṁ yebhuyyena sakalagāmavāsino Bodhisattassa ovāde ṭhatvā sīlāni rakkhiṁsu. Atha nesaṁ gāmabhojako cintesi: „ahaṁ pubbe etesu suram pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cāṭikahāpaṇādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanaṁ labhāmi, idāni pana Magho māṇavo 'sīlaṁ rakkhāpemîti' tesaṁ[8] pāṇātipātādīni

[1] so all three MSS. [2] Ck Cs sabbesaṁ. [3] Ck ṭhitaṭhitaṭṭhānaṁ. [4] Ck jātā corrected to jatā, Cv jānā corrected to janā. [5] Ck pañcā. [6] Ck Cv -pathādisu. [7] Ck Cs pavaddhenti, Cv pavaddhenti corrected to pavaṭṭenti. [8] Cv nesaṁ.

kātuṁ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmîti" kuddho rājānaṁ upasaṁkamitvā „deva bahū[1] corā gāmaghātakādīni karontā vicarantîti" āha. Rājā tassa vacanaṁ sutvā „gaccha, te ānehîti" āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā ānetvā „ānītā deva corā" ti rañño ārocesi. Rājā tesaṁ kammaṁ asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā" 'ti āha. Tato sabbe pi te rājaṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṁ ānayiṁsu. Bodhisatto tesaṁ ovādaṁ adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuññakārake ca rañño ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam eva mettaṁ bhāvethā" 'ti. Te tathā akaṁsu. Atha nesaṁ maddanatthāya hatthiṁ upanesuṁ. So upanīyamāno[2] pi na upagacchati, mahāviravaṁ viravitvā palāyati. Aññam aññaṁ hatthiṁ ānayiṁsu. Te pi tath' eva palāyiṁsu. Rājā „etesaṁ hatthe kiñci osadhaṁ bhavissatîti" cintetvā „vicinathā" 'ti āha. Vicinantā adisvā[3] „n' atthi devā" 'ti āhaṁsu. „Tena hi kiñci mantaṁ parivattessanti, pucchatha te: 'atthi vo parivattanamantā'" ti. Rājapurisā pucchiṁsu. Bodhisatto „atthîti" āha. Rājapurisā „atthi kira devā" 'ti ārocayiṁsu. Rājā sabbe pi te pakkosāpetvā „tumhākaṁ jānanamantaṁ kathethā" 'ti āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṁ manto nāma n' atthi, amhe pana tiṁsamattā janā pāṇaṁ na hanāma, adinnaṁ nâdiyāma, micchā na carāma, musāvādaṁ na kathema, majjaṁ na pivāma, mettaṁ bhāvema, dānaṁ dema, maggaṁ samaṁ karoma, pokkharaṇiyo khanāma[4], sālaṁ kārema[5], ayaṁ amhākaṁ manto ca parittañ ca vaḍḍhiñ[6] cā" 'ti. Rājā tesaṁ pasanno pesuññakārakassa sabbaṁ gehavibhavaṁ tañ ca tesañ[7] ñeva dāsaṁ katvā adāsi, taṁ hatthiñ ca gāmañ ca tesañ[7] ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciyā puññāni karontā „catumahāpathe mahantaṁ[8] sālaṁ kāressāmā[9]" 'ti vaḍḍhakiṁ pakkosāpetvā sālaṁ paṭṭhapesuṁ, mātugāmesu pana viga-

[1] C^v bahu. [2] all three MSS. upanīyyamāno. [3] C^s ādisvā. [4] C^k C^v khaṇāma. [5] C^k karema, C^v karoma. [6] so all three MSS. [7] C^k C^s tesaṁ. [8] C^k mahatthaṁ [9] C^k C^s karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānaṁ pattiṁ nâdaṁsu. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandā Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vaḍḍhakinā saddhiṁ ekato hutvā „bhātika imissā sālāyaṁ maṁ jeṭṭhikaṁ karohîti“ vatvā lañcaṁ adāsi. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā paṭhamam eva kaṇṇikarukkhaṁ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhitvā kaṇṇikaṁ niṭṭhapetvā[1] vatthena paliveṭhetvā ṭhapesi. Atha sālaṁ niṭṭhapetvā[2] kaṇṇikāropanakāle „aho[3] ayyā ekaṁ na karimhā[4]“ 'ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kaṇṇikā laddhuṁ vaṭṭatîti“. „Hotu, āharissāmā“ 'ti. „Idāni chinnarukkhena kātuṁ na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhitvā ṭhapitakaṇṇikā laddhuṁ vaṭṭatîti“. „Idāni kiṁ kātabban“ ti. „Sace kassaci gehe niṭṭhapetvā[1] ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā pariyesitabbā“ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṁsu. „Sace maṁ sālāya pattikaṁ karotha dassāmîti“ vutte pana „mayaṁ mātugāmānaṁ pattiṁ na damhā“ 'ti āhaṁsu. Atha ne vaḍḍhakī[5] āha: „ayyā tumhe kiṁ kathetha, ṭhapetvā Brahmalokaṁ aññaṁ mātugāmarahitaṭṭhānaṁ nāma n' atthi, gaṇhatha kaṇṇikaṁ, evaṁ sante amhākaṁ kammaṁ niṭṭhaṁ gamissatîti“. Te „sādhū“ 'ti kaṇṇikaṁ gahetvā sālaṁ niṭṭhapetvā āsanaphalakāni santharitvā pānīyacāṭiyo[6] ṭhapetvā yāgubhattaṁ nibandhiṁsu, sālaṁ pākārena parikkhipitvā dvāraṁ yojetvā anto pākāre vālukaṁ[7] ākiritvā bahi pākāre tālapantiṁ[8] ropesuṁ. Cittâpi tasmiṁ ṭhāne uyyānaṁ kāresi, „pupphūpagaphalūpagarukkho[9] asuko nāma tasmiṁ n' atthîti“ nâhosi. Nandâpi tasmiṁ yeva ṭhāne pokkharaṇiṁ kāresi pañcavaṇṇehi padumehi sañchannaṁ ramaṇīyaṁ. Sujātā kiñci na[10] akāsi. Bodhisatto „mātu upaṭṭhānaṁ pitu upaṭṭhānaṁ kule jeṭṭhāpacāyikakammaṁ saccavācaṁ

[1] C^k niṭṭhāpetvā. [2] C^k C^v niṭṭhāpetvā. [3] C^k ahosi. [4] C^v sarimhā. [5] so all three MSS. [6] C^s pāniya-. [7] C^s vāḷukaṁ. [8] C^v -panniṁ. [9] C^s pupphupagaphaḷupaga-. [10] C^k omits na.

apharusavācaṁ apisunavācaṁ[1] maccheravinayan[2]" ti imāni satta vatapadāni pūretvā

Mātāpettibharaṁ[3] jantuṁ kule jeṭṭhāpacāyinaṁ
saṇhaṁ sakhilasambhāsaṁ pesuneyyappahāyinaṁ[4]
Maccheravinaye yuttaṁ saccaṁ kodhābhibhuṁ naraṁ
taṁ ve devā tāvatiṁsā āhu sappuriso itîti

evaṁ pasaṁsiyabhāvaṁ āpajjitvā jīvitapariyosāne tāvatiṁsabhavane Sakko va[5] devarājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa sahāyā tatth' eva nibbattiṁsu. Tasmiṁ kāle tāvatiṁsabhavane asurā paṭivasanti. Sakko devarājā „kiṁ no sādhāraṇena rajjenā" 'ti asure dibbapānaṁ pāyetvā matte samāne pādesu gahetvā Sinerupapāte khipāpesi. Te asurabhavanam eva sampāpuṇiṁsu. Asurabhavanam nāma Sinerussa heṭṭhimatale tāvatiṁsadevalokappamāṇam eva, tattha devānaṁ pāricchattako viya Cittapāṭalī[6] nāma kappaṭṭhiyarukkho hoti. Te Cittapāṭaliyā pupphitāya jānanti: „nâyaṁ amhākaṁ devaloko, devalokasmiṁ hi pāricchattako pupphatîti". Atha te „jara-Sakko amhe matte katvā mahāsamuddapiṭṭhe khipitvā amhākaṁ devanagaraṁ gaṇhi". Te „mayaṁ[7] tena saddhiṁ yujjhitvā amhākaṁ devanagaram eva gaṇhissāmā" 'ti pipillikā viya thambhaṁ Sineruṁ anusañcaramānā uṭṭhahiṁsu. Sakko „asurā kira uṭṭhitā" ti sutvā samuddapiṭṭhe yeva abbhuggantvā yujjhamāno tehi parājito diyaḍḍhayojanasatikena Vejayantarathena dakkhiṇasamuddassa matthakamatthakena palāyituṁ āraddho. Ath' assa ratho samuddapiṭṭhena vegena gacchanto Simbalivanaṁ[8] pakkhanto[9]. Tassa gamanamagge Simbalivanaṁ[8] tālavanaṁ viya chijjitvā chijjitvā samuddapiṭṭhe patati. Supaṇṇapotakā samuddapiṭṭhe parivattentā mahāravaṁ raviṁsu. Sakko Mātaliṁ pucchi: „samma Mātali, kiṁsaddo nām' esa, atikaruṇo

---

[1] Çk -suṇa-, Cv -sūṇa-. [2] Cs Ck taṁ maccheravinayaṁ. [3] Cs -haraṁ, Cv -hāraṁ. [4] Ck pesuṇeyya-. [5] Cs ca, Cv va added. [6] Cv -pāṭali. [7] Cs Cv mayan. [8] Cs simbalī-. [9] Ck pakkhante.

ravo vattatîti". „Deva tumhākaṁ rathavegavicuṇṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayatajjitā ekaviravaṁ viravantîti". Mahāsatto „samma[1] Mātali[2], mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayaṁ issariyaṁ nissāya pāṇavadhakammaṁ karoma, etesaṁ pana atthāya mayaṁ jīvitaṁ pariccajitvā asurānaṁ dassāma, nivattay' etaṁ rathan" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simbalismiṁ
īsāmukhena parivajjayassu,
kāmaṁ cajāma asuresu pāṇaṁ,
mā-y-ime dijā vikulāvā ahesun ti. 30.

Tattha kulāvakā ti supaṇṇapotakā, Mātalîti sārathiṁ āmantesi, Simbalismin ti passa ete simbalirukkhe[3] olambantā ṭhitā ti dasseti, īsāmukhena parivajjayassū 'ti ete etassa rathassa īsāmukhena yathā na haññanti evan te parivajjayassu, kāmaṁ cajāma asuresu pāṇan ti yadi amhesu asurānaṁ pāṇaṁ cajantesu etesaṁ sotthi hoti kāmaṁ[4] cajāma ekaṁsen' eva mayaṁ asuresu amhākaṁ pāṇaṁ[5] cajāma, māyime dijā vikulāvā ahesun ti ime pana dijā ime garuḷapotakā viddhastavicuṇṇitakulāvakatāya[6] vikulāvā mā ahesuṁ mā amhākaṁ dukkhaṁ etesaṁ uparikkhipa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali[7] saṁgāhako tassa vacanaṁ sutvā rathaṁ nivattetvā aññena maggena devalokābhimukhaṁ akāsi. Asurā pana taṁ nivattayamānam eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakkā āgacchanti, balaṁ labhitvā ratho nivatto bhavissatîti" maraṇabhayabhītā palāyitvā asurabhavanam eva pavisiṁsu. Sakko pi devanagaraṁ pavisitvā dvīsu devalokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe aṭṭhāsi. Tasmiṁ khaṇe paṭhaviṁ bhinditvā yojanasahassubbedho Vejayantapāsādo uṭṭhahi. Vijayante uṭṭhitattā Vejayanto t' eva nāmaṁ akaṁsu. Atha Sakko puna asurānaṁ anāgamanatthāya pañcasu ṭhānesu ārakkhaṁ ṭhapesi, yaṁ sandhāya vuttaṁ:

[1] Cˢ sammā. [2] Cˢ Cᵛ mātalī. [3] Cˢ simbalī-. [4] Cˢ kāmañ. [5] Cˢ pāṇañ. [6] Cᵛ viddhvasta-. [7] Cˢ mātalī.

Antarā dvinnaṁ[1] ayujjhapurānaṁ
pañcavidhā ṭhapitā abhirakkhā:
uragakaroṭi payassa ca hārī[2]
madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetuṁ asakkuṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagarañ ca asuranagarañ ca, yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāyitvā devanagaraṁ pavisitvā dvāre pihite asurānaṁ satasahassam pi kiñci kātuṁ na sakkoti[3], yadā devā balavantā honti atha asurehi palāyitvā asuranagarassa dvāre pihite Sakkānaṁ satasahassam pi kiñci kātuṁ na sakkoti[4], iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesaṁ antarā etesu uragādisu pañcasu ṭhānesu Sakkena rakkhā ṭhapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te udake balavantā honti, tasmā Sinerussa paṭhamālinde[5] tesaṁ ārakkhā, karoṭisaddena supaṇṇā gahitā, tesaṁ kira karoṭi nāma pānabhojanaṁ, tena nāmaṁ labhiṁsu, dutiyālinde[5] tesaṁ ārakkhā, payassa hārisaddena kumbhaṇḍā gahitā, dānavarakkhasā kir' ete, tatiyālinde[6] tesaṁ ārakkhā, madanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir' ete yuddhaṁsoṇḍā[7], catutthālinde[6] tesaṁ ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro mahārājāno vuttā, pañcamālinde[6] tesaṁ ārakkhā, tasmā yadi asurā kupitā āvilacittā devapuraṁ upayanti pañcavidhesu yaṁ girino paṭhamaṁ paribhaṇḍaṁ taṁ uragā paribāhiya tiṭṭhanti, evaṁ sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu ṭhānesu ārakkhaṁ ṭhapetvā Sakko[8] devānam indo[9] dibbasampattiṁ anubhavamāne Sudhammā cavitvā tass' eva pādaparicārikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya dinnanissandena c' assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamaṇisabhā udapādi, yattha dibbasetacchattassa heṭṭhā yojanappamāṇe kañcanapallaṁke[10] nisinno Sakko devānam indo devamanussānaṁ kattabbakiccāni karoti. Cittâpi cavitvā tass' eva pādaparicārikā hutvā nibbatti, uyyānassa karaṇanissandena c' assā Cittalatāvanaṁ nāma uyyānaṁ udapādi. Nandâpi cavitvā tass' eva pādaparicārikā hutvā nibbatti, pokkharaṇīnissandena[11] c' assā Nandā nāma pokkharaṇī udapādi. Sujātā

[1] C^v dinnaṁ. [2] C^v hāri. [3] C^s sakkonti. [4] C^s sakkonti corrected to sakkoti. [5] C^k -ḷinde. [6] C^k C^v -ḷinde. [7] C^v yuddhasoṇḍā. [8] so all three MSS., instead of Sakke? [9] so all three MSS., instead of inde? [10] C^v -pallañke. [11] C^s C^v pokkharaṇi-.

pana kusalakammassa akatattā ekasmiṁ araññe kandarāya bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati, kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā taṁ ādāya devalokaṁ gantvā tassā ramaṇīyaṁ devanagaraṁ Sudhammaṁ devasabhaṁ Cittalatāvanaṁ Nandāpokkharaṇiṁ ca dassetvā „etā kusalaṁ katvā mayhaṁ pādaparicārikā hutvā nibbattā, tvaṁ pana kusalaṁ akatvā tiracchānayoniyaṁ nibbattā, ito paṭṭhāya sīlaṁ rakkhā“ 'ti taṁ ovaditvā pañcasu sīlesu patiṭṭhapetvā[1] tatth' eva netvā vissajjesi. Sâpi tato paṭṭhāya sīlaṁ rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlaṁ rakkhitun“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji. Sā „matamacchako“ ti saññāya sīse aggahesi, maccho naṅguṭṭhaṁ[2] cālesi, atha naṁ „jīvati, maññe“ ti vissajjesi. Sakko „sādhu sādhu, sakkhissasi sīlaṁ rakkhitun“ ti agamāsi. Sā tato cutā Bārāṇasiyaṁ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahan[3] nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvaṁ ñatvā suvaṇṇa-elāḷukānaṁ[4] yānakaṁ pūretvā majjhe-gāmassa mahallakavesena nisīditvā „elāḷukāni[5] gaṇhatha, elāḷukāni[5] gaṇhathā“ 'ti ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“ 'ti āhaṁsu. „Ahaṁ sīlaṁ[7] rakkhakānaṁ demi, tumhe sīlaṁ rakkhathā“ 'ti. „Mayaṁ sīlaṁ nāma na jānāma, mūlena dehîti“. „Na mayhaṁ mūlena attho, sīlarakkhakānañ[7] ñevâhaṁ dammîti“. Manussā „koci ayaṁ lālako[8]“ ti pakkamiṁsu. Sujātā taṁ[9] pavattiṁ sutvā „mayhaṁ ānītaṁ bhavissatîti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti āha. „Sīlaṁ rakkhasi ammā“ ti. „Āma rakkhāmîti“. „Idaṁ mayā tuyham eva atthāya ābhatan“ ti saddhiṁ yānakena gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sâpi yāvajīvaṁ sīlaṁ rakkhitvā tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti, sīlānisaṁsena abhirūpā ahosi. So tassā vayappattakāle „mayhaṁ dhītā attano cittarucitaṁ sāmikaṁ gaṇhatū“ 'ti asure sanni-

[1] C[s] patiṭṭhāpetvā. [2] C[s] naṁgu-. [3] C[s] kahaṁ. [4] C[s] svaṇṇalūkānaṁ. [5] C[s] elālukāni. [6] C[s] sīla. [7] C[k] sīlaṁ-. [8] C[s] elālūko. [9] C[k] naṁ.

pātesi. Sakko „kahaṁ nu sā nibbattā" ti olokento tattha nibbattabhāvaṁ ñatvā „Sujātā cittarucitaṁ sāmikaṁ gaṇhantī[1] maṁ gaṇhissatîti" asuravaṇṇaṁ māpetvā tattha agamāsi. Sujātaṁ[2] alaṁkaritvā sannipātaṭṭhānaṁ ānetvā „cittarucitaṁ sāmikaṁ gaṇhā" 'ti āhaṁsu. Sā olokentī[3] Sakkaṁ disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko" ti aggahesi. So taṁ devanagaraṁ ānetvā aḍḍhatiyānaṁ nāṭakakoṭīnaṁ jeṭṭhikaṁ katvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā „evaṁ bhikkhave pubbe paṇḍitā devarajjaṁ kārayamānā attano jīvitaṁ pariccajantâpi pāṇātipātaṁ na kariṁsu, tvaṁ nāma evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā aparissāvitaṁ sappāṇakaṁ udakaṁ pivissasîti" taṁ bhikkhuṁ garahitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Mātali saṁgāhako Ānando ahosi, Sakko pana aham evā" 'ti. Kulāvakajātakaṁ.

2. Naccajātaka.

Rudaṁ manuññaṁ ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ bahubhaṇḍikaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Vatthuṁ heṭṭhā Devadhammajātake vuttasadisam eva. Satthā taṁ bhikkhuṁ „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu bahubhaṇḍo" ti pucchi. „Āma bhante" ti. „Kiṁkāraṇā tvaṁ bahubhaṇḍo jāto" ti. So ettakaṁ sutvā va kuddho nivāsanapārupanaṁ[4] chaḍḍetvā[5] „iminā 'dāni nīhārena vicarāmîti" Satthu purato naggo aṭṭhāsi. Manussā dhi[6] dhîti āhaṁsu. So tato palāyitvā hīnāyâvatto. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannisinnā „Satthu nāma purato evarūpaṁ karissasîti" tassa aguṇakathaṁ kathesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti bhikkhū pucchi. „Bhante 'so hi nāma bhikkhu tumhākaṁ purato catuparisamajjhe hirottappaṁ pahāya gāmadārako viya naggo ṭhatvā[7] manussehi jigucchiyamāno hīnāya vattitvā sāsanā parihīno' ti tassa aguṇakathāya nisinn' amhā" 'ti. Satthā „na bhikkhave idān' ev' eso[8] bhikkhu hirottappābhāvena ratanasāsanā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

[1] Ck Cv gaṇhanti, Cs gaṁhanti. [2] all three MSS. sujātā. [3] all three MSS. olokenti. [4] Ck -pārūpanaṁ. [5] Cs chaḍḍhetvā. [6] Cv dhī. [7] Cs gāmadārako viya naggo viya hutvā. [8] Ck idānevaso.

Atīte paṭhamakappe catuppadā Sīhaṁ rājānaṁ akaṁsu, macchā Ānandamacchaṁ, sakuṇā Suvaṇṇahaṁsaṁ. Tassa pana Suvaṇṇarājahaṁsassa dhītā haṁsapotikā abhirūpā ahosîti so tassā varaṁ adāsi. Sā attano cittarucitaṁ sāmikaṁ vāresi. Haṁsarājā tassā varaṁ datvā Himavante sabbasakuṇe sannipātāpesi. Nānappakārā[1] haṁsamorādayo sakuṇagaṇā samāgantvā ekasmiṁ mahante pāsāṇatale sannipatiṁsu. Haṁsarājā „attano cittarucitaṁ sāmikaṁ āgantvā gaṇhatū" 'ti dhītaraṁ pakkosāpesi. Sā sakuṇasaṁghaṁ olokentī[2] maṇivaṇṇagīvaṁ citrapekhuṇaṁ[3] moraṁ disvā „ayaṁ me sāmiko hotū" 'ti rocesi. Sakuṇasaṁghā moraṁ upasaṁkamitvā āhaṁsu: „samma mora ayaṁ rājadhītā ettakānaṁ sakuṇānaṁ majjhe sāmikaṁ rocentī[4] tayi ruciṁ uppādesîti". Moro „ajjâpi tāva me balaṁ na passasîti" atituṭṭhiyā[5] hirottappaṁ bhinditvā tāva mahato sakuṇasaṁghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccituṁ ārabhi, naccanto appaṭicchanno ahosi. Suvaṇṇahaṁsarājā lajjito imassa n' eva ajjhattasamuṭṭhānā hiri atthi na bahiddhāsamuṭṭhānaṁ ottappaṁ, nâssa bhinnahirottappassa mama dhītaraṁ dassāmîti" sakuṇasaṁghamajjhe imaṁ gātham āha:

Rudaṁ[6] manuññaṁ rucirā ca piṭṭhi
veḷuriyavaṇṇūpanibhā ca gīvā
vyāmamattāni ca pekkhuṇāni,
naccena te dhītaraṁ no dadāmîti. 31.

Tattha rudam manuññan ti, takārassa dakāro kato, rudam manāpaṁ, vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhîti piṭṭhi[7] pi te citrā c' eva sobhanā ca, veḷuriyavaṇṇūpanibhā ti veḷuriyamaṇivaṇṇasadisā, vyāmamattānîti ekavyāmapamāṇāni, pekkhuṇānîti piñjāni, naccena te dhītaraṁ no dadāmîti hirottappaṁ bhinditvā naccitabhāven' eva te evarūpassa nillajjassa dhītaraṁ no dadāmîti vatvā

Haṁsarājā tasmiṁ yeva parisamajjhe attano bhāgineyyahaṁsapotakassa dhītaraṁ adāsi. Moro haṁsapotikaṁ ala-

[1] Cᵛ -kārānaṁ, Cˢ -kāra. [2] all three MSS. olokenti. [3] Cᵏ -pekuṇaṁ, Cˢ -pekhuṇaṁ. [4] all three MSS. rocenti. [5] Cᵛ atuṭṭhiyā. [6] Cᵏ Cˢ rudaṁ. [7] Cˢ Cᵛ piṭṭhī.

bhitvā lajjitvā tato va uṭṭhahitvā palāyi. Haṁsarājâpi attano vasanaṭṭhānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hirottappaṁ bhinditvā ratanasāsanā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, haṁsarājā pana aham evā“ 'ti. Naccajātakaṁ.

3. Sammodamānajātaka.

Sammodamānā ti. Idaṁ Satthā Kapilavatthuṁ upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭakalahaṁ ārabbha kathesi. So Kuṇālajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā ñātake āmantetvā „mahārājāno, ñātakānaṁ aññamaññaṁ viggaho nāma na yutto, tiracchānagatâpi pubbe samaggakāle paccāmitte abhibhavitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvināsaṁ pattā“ ti ñātirājakulehi āyācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṁ nibbattitvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araññe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesaṁ vasanaṭṭhānaṁ gantvā vaṭṭakavassitaṁ katvā tesaṁ sannipatitabhāvaṁ ñatvā tesaṁ upari jālaṁ khipitvā pariyantesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṁ pūretvā gharaṁ gantvā te[1] vikkiṇitvā tena mūlena jīvikaṁ kappeti. Ath' ekadivasaṁ Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayaṁ sākuṇiko[2] amhākaṁ ñātake vināsaṁ pāpeti, ahaṁ ekaṁ upāyaṁ jānāmi yen' esa amhe gaṇhituṁ na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena[3] tumhākaṁ upari jāle khittamatte ekeko ekekasmiṁ jālakkhike sīsaṁ ṭhapetvā jālaṁ ukkhipitvā icchitaṭṭhānaṁ haritvā ekasmiṁ kaṇṭakagumbe pakkhipatha, evaṁ sante tena tena ṭhānena palāyissāmā“ 'ti. Te sabbe „sādhū“ 'ti paṭisuṇiṁsu. Dutiyadivase upari jālaṁkhitte[4] Bodhisattena vuttanayen' eva jālaṁ ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. [1] C[s] ne. [2] C[k] C[s] sakuṇako, C[v] sakuṇiko. [3] C[s] ete. [4] so all three MSS.

pitvā ekasmiṁ kaṇṭakagumbe khipitvā sayaṁ heṭṭhābhāgena tato palāyiṁsu. Sākuṇikassa gumbato jālaṁ mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va[1] agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya pi vaṭṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālam eva mocento kiñci alabhitvā tucchahattho va gehaṁ gacchati. Ath' assa bhariyā kujjhitvā „tvaṁ divase divase tucchahattho āgacchasi, aññam pi te bahi positabbaṭṭhānaṁ atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhadde mama aññaṁ[2] positabbaṭṭhānaṁ n' atthi, api ca kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattaṁ jālaṁ ādāya kaṇṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho pana te sabbakālam eva sammodamānā viharissanti, tvaṁ mā cintayi[3], yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vâdāya tava mukhaṁ hāsayamāno āgacchissāmîti“ vatvā bhariyāya[4] imaṁ gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālam ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasan ti. 32.

Tattha yadā te vivadissantîti yasmiṁ kāle te vaṭṭakā nānāladdhikā nānāgāhā hutvā vivadissanti kalahaṁ karissantîti attho, tadā ehinti me vasan ti tasmiṁ kāle sabbe pi te mama vasaṁ āgacchissanti, athâhan te gahetvā tava mukhaṁ hāsayanto āgacchissāmîti bhariyaṁ samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vaṭṭako gocarabhūmiṁ otaranto asallakkhetvā aññassa sīsaṁ akkami[5]. Itaro „ko maṁ sīse akkamîti“ kujjhi. „Ahaṁ asallakkhetvā akkamiṁ, mā kujjhîti“ vutte pi ca kujjhi yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva maññe jālaṁ ukkhipasîti“ aññamaññaṁ vivādaṁ kariṁsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivādake sotthibhāvo nāma n' atthi, idān' eva te jālaṁ no ukkhipissanti, tato mahantaṁ vināsaṁ pāpuṇissanti, sākuṇiko okāsaṁ labhissati, mayā imasmiṁ ṭhāne na sakkā vasitun“ ti so attano parisaṁ ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

[1] C^k omits va. [2] C^v mamaññaṁ. [3] C^s cintayī. [4] C^s omits bhariyāya. [5] C^s akkamī.

katipāhaccayena āgantvā vaṭṭakavassitaṁ vassitvā tesaṁ sannipatitānaṁ upari jālaṁ pakkhipi. Ath' eko vaṭṭako „tuyhaṁ kira jālaṁ ukkhipantass' eva matthake lomāni patitāni, idāni ukkhipā" 'ti āha. Aparo „tuyhaṁ kira jālaṁ ukkhipantass' eva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā" 'ti āha. Iti tesaṁ „tvaṁ ukkhipā" 'ti vadantānañ[1] ñeva sākuṇiko jālaṁ ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchiṁ pūretvā bhariyaṁ hāsayamāno gehaṁ agamāsi.

Satthā „evaṁ mahārāja ñātakānaṁ kalaho nāma na yutto, kalaho vināsamūlam eva hotîti" imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā apaṇḍitavaṭṭako Devadatto ahosi, paṇḍitavaṭṭako pana aham evā" 'ti. Sammodamānajātakaṁ.

4. Macchajātaka.

Na maṁ sītaṁ na maṁ uṇhan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikapalobhanaṁ[2] ārabbha kathesi. Tadā hi Satthā taṁ bhikkhuṁ „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu[3] ukkaṇṭhito" ti pucchi. „Saccaṁ Bhagavā" 'ti. „Kenâsi ukkaṇṭhāpito" ti. „Purāṇadutiyikā[2] me bhante madhurahatthharasā, naṁ jahituṁ na sakkomîti". Atha naṁ Satthā „bhikkhu, esā itthī[4] tava anatthakārikā, pubbe pi tvaṁ etaṁ nissāya maraṇaṁ pāpuṇanto maṁ āgamma maraṇamutto" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi. Tadā kevaṭṭā nadiyaṁ jālaṁ khipiṁsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attano macchiyā saddhiṁ kīḷamāno āgacchati. Tassa sā macchī[5] purato gacchamānā jālagandhaṁ ghāyitvā jālaṁ pariharamānā gatā. So pana kāmagijjho lolamaccho jālakucchim eva paviṭṭho. Kevaṭṭā tassa jālaṁ paviṭṭhabhāvaṁ ñatvā jālaṁ ukkhipitvā macchaṁ gahetva amāretvā va vālikapiṭṭhe[6] khi-

[1] Ck Cs -naṁ. [2] Ck Cs -dūti-. [3] Ck Cs omit saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu. [4] Cv itthi. [5] Cs macchi. [6] Cs vālina-.

pitvā „imaṁ aṅgāresu pacitvā khādissāmā“ 'ti aṅgāre karonti sūlaṁ tacchenti. Maccho „etaṁ[1] aṅgāratāpanaṁ[2] vā sūlavedhanaṁ vā aññaṁ vā pana dukkhaṁ na maṁ kilameti, yaṁ pana sā macchi[3] 'aññaṁ so nūna gato' ti mayi domanassaṁ āpajjati tad eva maṁ bādhatîti“ paridevamāno imaṁ gātham āha:

Na maṁ sītaṁ na maṁ uṇhaṁ na maṁ jālasmiṁ bādhanaṁ,
yañ ca maṁ maññate macchi[3] 'aññaṁ so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na maṁ sītaṁ na maṁ uṇhan ti macchānaṁ udakā nīhaṭakāle[4] sītaṁ hoti, tasmiṁ vigate uṇhaṁ hoti, tadubhayaṁ sandhāya na maṁ sītaṁ na maṁ uṇhaṁ bādhatîti paridevati, yam[5] pi taṁ aṅgāresu paccanamūlakaṁ dukkhaṁ bhavissati tam pi sandhāya na maṁ uṇhan ti paridevat' eva, na maṁ jālasmiṁ bādhanan ti yam pi me jālasmiṁ bādhanaṁ ahosi tam pi maṁ na bādhesîti paridevati, yañ ca man ti ādīsu[6] ayaṁ piṇḍattho: sā macchī mama jāle patitassa imehi kevaṭṭehi gahitabhāvaṁ ajānantī[7] maṁ apassamānā „so maccho idāni aññaṁ macchiṁ kāmaratiyā gato[8] bhavissatîti“ cinteti, taṁ tassā domanassappattāya cintanaṁ maṁ bādhatîti vālikapiṭṭhe nipanno paridevati.

Tasmiṁ samaye purohito dāsaparisaparivuto nahānatthāya nadītīraṁ āgato. So pana sabbarutaññu[2] hoti. Ten' assa macchaparidevitaṁ sutvā etad ahosi: „ayaṁ maccho kilesaparidevitaṁ paridevati, evaṁ āturacitto kho pan' esa mīyamāno niraye yeva nibbattissati, aham[9] assa avassayo bhavissāmîti“ kevaṭṭānaṁ santikaṁ gantvā „ambho tumhe amhākaṁ ekadivasam pi vyañjanatthāya macchaṁ na dethā“ 'ti āha. Kevaṭṭā „kiṁ vadetha sāmi, tumhākaṁ ruccanakamacchaṁ gaṇhitvā gacchathā“ 'ti āhaṁsu. „Amhākaṁ aññena kammaṁ n' atthi, imañ[10] ñeva dethā“ 'ti. „Gaṇhatha sāmîti“. Bodhisatto taṁ ubhohi hatthehi gahetvā nadītīre nisīditvā „ambho[11] maccha, sace t' āhaṁ ajja na passeyyaṁ jīvitakkhayaṁ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko[12] ahosîti“ ovaditvā udake vissajjetvā nagaraṁ pāvisi.

[1] Cv ekaṁ, Cs omits etaṁ. [2] Cs aṅgāre-. [3] so all three MSS. [4] Ck nīhaṭa-, Cs nehaṭa-. [5] Ck yaṁ. [6] Cv ādisu. [7] Ck Cs ajānanti. [8] Cv hato. [9] Ck āham, Cv amham. [10] Ck Cs imañ. [11] Cv amho. [12] Cv -vasito.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā macchī[1] purāṇadutiyikā[2] ahosi, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito aham eva ahosin" ti. Macchajātakaṁ.

5. Vaṭṭakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idaṁ Satthā Magadhesu cārikaṁ caramāno dāvagginibbānaṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ hi samaye Satthā Magadhesu cārikaṁ caramāno aññatarasmiṁ Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto bhikkhugaṇaparivuto maggaṁ paṭipajji. Tasmiṁ samaye mahādāvo uṭṭhahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū[3]. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat' eva. Tatra eke[4] puthujjanabhikkhū maraṇabhayabhītā „paṭaggiṁ dassāma, tena daḍḍhaṭṭhānaṁ itaro aggi na ottharissatîti[5]" araṇī[6] sahitaṁ[7] nīharitva aggiṁ karonti. Apare āhaṁsu: „āvuso, tumhe kin nāma karotha, gaganamajjhe[8] ṭhitaṁ candaṁ pācīnalokadhātuto uggacchantaṁ sahassaraṁsipatimaṇḍitaṁ suriyamaṇḍalaṁ[9] velātīre ṭhitā samuddaṁ Sineruṁ nissāya ṭhitā Sineruṁ apassantā viya sadevake loke aggapuggalaṁ attanā saddhiṁ gacchantam eva Sammāsambuddhaṁ anoloketvā 'paṭaggiṁ demā' ti vadetha, Buddhabalaṁ nāma na jānātha, etha Satthu santikaṁ gamissāmā" 'ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasabalassa santikaṁ agamaṁsu. Satthā mahābhikkhusaṁghaparivāro[10] aññatarasmiṁ padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhibhavanto viya viravanto āgacchati, āgantvā Tathāgatassa ṭhitaṭṭhānaṁ[11] patvā tassa padesassa samantā soḷasakarīsamattaṁ[12] ṭhānaṁ patto udake opilāpitatiṇukkā[13] viya nibbāyi, vibbedhato dvattiṁsakarīsamattaṭṭhānaṁ avattharituṁ nâsakkhi. Bhikkhū Satthu guṇakathaṁ[14] ārabhiṁsu: „aho Buddhānaṁ guṇaṁ nāma, ayaṁ hi nāma acetano aggi Buddhānaṁ ṭhitaṭṭhānaṁ avattharituṁ na sakkoti, udake tiṇukkā viya nibbāyati, aho Buddhā-

[1] Ck macchi. [2] Ck -dū-. [3] Ck Cs bahu bhikkhu, Cv bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. [4] Ck Cv ete. [5] Ck ottarissatīti. [6] Cv araṇi. [7] Ck Cs sahita, Cv sahita corrected to sahitaṁ. [8] Cs Cv gagaṇa-. [9] Ck sūriya-. [10] Cv -saṅgha-. [11] Cv -nam. [12] Ck Cs solasa-. [13] Cs -tinukkā. [14] Ck guṇaṁkathaṁ.

naṁ ānubhāvo nāmā" 'ti. Satthā tesaṁ kathaṁ sutvā „na bhikkhave idaṁ etarahi mayhaṁ balaṁ, yaṁ imaṁ bhūmippadesaṁ patvā esa aggo nibbāyati idaṁ pana mayhaṁ porāṇakasaccabalaṁ, imasmiṁ hi padese sakalam pi imaṁ kappaṁ aggi na jalissati, kappaṭṭhiyapāṭihāriyaṁ nām' etan" ti āha. Athâyasmā Ānando Satthu nisīdanatthāya catugguṇaṁ saṁghāṭiṁ paññāpesi. Nisīdi Satthā. Pallaṁkaṁ ābhujitvā[1] bhikkhusaṁgho pi Tathāgataṁ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha Satthā „idaṁ tāva bhante amhākaṁ pākaṭaṁ, atītaṁ paṭicchannaṁ, taṁ no pākaṭaṁ karothā" 'ti bhikkhūhi āyācito atītaṁ āhari:

Atīte Magadharaṭṭhe tasmiṁ yeva padese Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṁ paṭisandhiṁ gahetvā mātu kucchito jāto aṇḍako sampadāletvā nikkhantakāle mahābheṇḍukappamāṇo vaṭṭakapotako ahosi. Atha naṁ mātāpitaro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṁ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāsagamanabalaṁ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalaṁ vā n' atthi. Tañ ca padesaṁ saṁvacchare saṁvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasmim[2] pi samaye mahāravaṁ ravanto taṁ padesaṁ gaṇhi. Sakuṇasaṁghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitaro maraṇabhayabhītā Bodhisattaṁ chaḍḍetvā palāyiṁsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṁ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantaṁ aggiṁ disvā cintesi: „sace mayhaṁ pakkhe pasāretvā ākāsena gamanabalaṁ bhaveyya uppatitvā aññattha gaccheyyaṁ, sace pāde ukkhipitvā gamanabalaṁ bhaveyya pādavārena aññattha gaccheyyaṁ, mātāpitaro pi kho me maraṇabhayabhītā maṁ ekakaṁ pahāya attānaṁ parittāyantā palātā, idāni me aññaṁ paṭisaraṇaṁ n' atthi, attāṇo[3] 'mhi asaraṇo, kin nu kho ajja mayā kātuṁ vaṭṭatîti". Ath' assa etad ahosi: „imasmiṁ loke sīlaguṇo nāma atthi, saccaguṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhitale nisīditvā abhisambuddhā sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanasam-

[1] Ck ābhuñjitvā. [2] Ck Cs tasmiṁ. [3] all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruññakhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattamettabhāvanā sabbaññu-Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayhaṁ câpi ekaṁ[1] saccaṁ atthi, saṁvijjamāno eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhe c' eva tehi paṭividdhaguṇe ca āvajjitvā mayi vijjamānaṁ saccasabhāvadhammaṁ gahetvā saccakiriyaṁ katvā aggiṁ paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasakuṇānañ ca sotthibhāvaṁ kātuṁ vaṭṭatîti". Tena vuttaṁ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccaṁ soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyam anuttamaṁ.
Āvajjitvā dhammabalaṁ saritvā pubbake Jine
saccabalam apassāya saccakiriyaṁ akās' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānaṁ Buddhānaṁ guṇe āvajjitvā attani vijjamānaṁ saccasabhāvaṁ ārabbha saccakiriyaṁ karonto imaṁ gātham āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayhaṁ pakkhā nāma atthi upalabbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatituṁ ākāsena gantun ti apatanā. santi pādā avañcanā ti pādâpi me atthi tehi pana vañcituṁ pādacāragamanena gantuṁ na sakkā ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca maṁ aññattha neyyuṁ te pi maraṇabhayena mātāpitaro nikkhantā, jātavedā ti aggiṁ ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā 'ti jātavedaṁ āṇāpeti[2]. Iti Mahāsatto sace mayhaṁ pakkhānaṁ atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo saccaṁ pādānaṁ atthibhāvo te ca ukkhipitvā avañcanabhāvo mātāpitunnaṁ maṁ kulāvake yeva chaḍḍetvā palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṁ ito paṭikkamā ti kulāvake nipanno yeva saccakiriyaṁ akāsi.

Tassa[3] saha saccakiriyāya soḷasakarīsamatte[4] ṭhāne jātavedo paṭikkami, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va[5] araññaṁ gato, udake pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṁ:

---

[1] C^v eka. [2] C^s C^v ānāpeti. [3] C^k C^v nassa. [4] C^k -matta. [5] C^v ca.

Saha saccakate mayhaṁ mahā pajjalī sikhī[1],
vajjesi soḷasa karīsāni udakaṁ patvā yathā sikhîti.

Tam pan' etaṁ ṭhānaṁ sakale pi imasmiṁ kappe agginā anabhibhavanīyattā kappaṭṭhiyapāṭihāriyaṁ nāma jātaṁ. Evaṁ Bodhisatto saccakiriyaṁ katvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottharaṇaṁ etarahi mayhaṁ balaṁ, porāṇaṁ pan' etaṁ vaṭṭakapotakakāle mayham eva saccabalan" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṁ, keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṁ, keci arahattaṁ pattā ti. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro va[2] ahesuṁ, vaṭṭakarājā pana aham evā" 'ti. Vaṭṭakajātakaṁ.

6. Sakuṇajātaka.

Yaṁ[3] nissitā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto daḍḍhapaṇṇasālaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Eko kira bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṁ gahetvā Jetavanato nikkhamma Kosalesu ekaṁ paccantagāmaṁ upanissāya ekasmiṁ araññe senāsane vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā ḍayhittha. So „paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhaṁ vasāmîti" manussānaṁ ācikkhi. Manussā „idāni no khettaṁ parisukkhaṁ, kedāre pāyetvā karissāma, tasmiṁ pāyite bījaṁ vapitvā bīje vutte[4] vatiṁ katvā vatiyā katāya niḍḍāyitvā lāyitvā madditvā" ti evaṁ[5] taṁ taṁ kammaṁ apadisantā yeva temāsaṁ vītināmesuṁ. So bhikkhu temāsaṁ abbhokāse dukkhaṁ vasanto kammaṭṭhānaṁ vaḍḍhetvā visesaṁ nibbattetuṁ nâsakkhi, pavāretvā pana Satthu santikaṁ gantvā vanditvā ekamante nisīdi. Satthā tena saddhiṁ paṭisanthāraṁ katvā „kiṁ bhikkhu sukhena vassaṁ vuttho si, kammaṭṭhānan te matthakaṁ pattan" ti pucchi. So taṁ pavattiṁ ācikkhitvā „senāsanasappāyassa me abhāvena kammaṭṭhānaṁ matthakaṁ na pattan" ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu tiracchānagatâpi, attano sappāyāsappāyaṁ jāniṁsu, tvaṁ kasmā na aññāsîti" vatvā atītaṁ āhari:

[1] so all three MSS. [2] C^v ca. [3] C^k yan. [4] C^s vutthe, C^v vunte. [5] C^v evan.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sakuṇayoniyaṁ nibbattitvā sakuṇasaṁghaparivuto araññāyatane sākhāviṭapasampannaṁ mahārukkhaṁ nissāya vasati. Ath' ekadivasaṁ tassa rukkhassa sākhāsu aññamaññaṁ ghaṁsantīsu cuṇṇaṁ patati. Dhūmo uṭṭhāti. Taṁ disvā Bodhisatto cintesi: „imā dve sākhā evaṁ ghaṁsamānā aggiṁ vissajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imam pi rukkhaṁ jhāpessati[1], na sakkā idha amhehi vasituṁ, ito palāyitvā aññattha gantuṁ vaṭṭatîti" so sakuṇasaṁghassa imaṁ gātham āha:

Yaṁ nissitā jagatiruhaṁ[2] vihaṁgamā
sv-āyaṁ aggiṁ pamuñcati,
disā bhajatha vakkaṁgā, jātaṁ saraṇato bhayan ti. 35.

Tattha jagatiruhan[3] ti, jagati vuccati paṭhavi, tattha jātattā rukkho jagatiruho ti vuccati, vihaṁgamā ti vihaṁ vuccati ākāsaṁ, tattha gamanato pakkhī vihaṁgamā ti vuccanti, disā bhajathā ti imaṁ rukkhaṁ muñcitvā aññato palāyantā catasso disā bhajatha, vakkaṁgā ti sakuṇe ālapati, te hi uttamaṁgaṁ galaṁ[4] kadāci kadāci vakkaṁ[5] karonti, tasmā vakkaṁgā ti vuccanti, vaṁkā vā tesaṁ ubhosu passesu pakkhā jātā ti pi vakkaṁgā, jātaṁ saraṇato bhayan ti amhākaṁ avassayarukkhato yeva bhayaṁ nibbattaṁ, etha aññattha gacchāmā ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakuṇā tena saddhiṁ ekappahāren' eva uppatitvā aññattha gatā, ye pana apaṇḍitā te „evamevaṁ esa bindumatte udake kumbhīle passatîti" tassa vacanaṁ agahetvā tatth' eva vasiṁsu. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggi nibbattitvā naṁ rukkhaṁ aggahesi. Dhūme ca jālāsu ca uṭṭhitāsu dhūmandhā sakuṇā aññattha gantuṁ nâsakkhiṁsu, aggimhi patitvā patitvā vināsaṁ pāpuṇiṁsu.

Satthā „evaṁ bhikkhu pubbe tiracchānagatâpi rukkhagge vasantā attano sappāyāsappāyaṁ jānanti, tvaṁ kasmā na aññāsîti"

[1] Ck Cv jhāpessasi, Cs pessati. [2] Cv -rūhaṁ. Is jagatiruhaṁ an interpolation? [3] Cv -rūhan. [4] Ck Cs uttamaṁgalaṁ. [5] Cv vaṁkaṁ.

imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhito. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakuṇā Buddhaparisā ahesuṁ, paṇḍitasakuṇo pana aham evā“ 'ti. Sakuṇajātakaṁ.

7. Tittirajātaka.

Ye vaddham apacāyantîti, Idaṁ Satthā Sāvatthiṁ[1] gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapaṭibāhanaṁ[2] ārabbha kathesi. Anāthapiṇḍikena hi vihāraṁ kāretvā dūte pesite Satthā Rājagahā nikkhamma Vesāliṁ patvā tattha yathābhirantaṁ viharitvā „Sāvatthiṁ gamissāmîti“ maggaṁ paṭipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānaṁ antevāsikā purato gantvā therānaṁ senāsanesu agahitesv-eva „idaṁ senāsanaṁ amhākaṁ upajjhāyassa idaṁ ācariyassa idaṁ amhākam eva bhavissatîti“ senāsanāni palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtatherassâpi antevāsikā therassa senāsanaṁ pariyesantā na labhiṁsu. Thero senāsanaṁ alabhanto Satthu senāsanassa avidūre ekasmiṁ rukkhamūle nisajjāya caṁkamena[3] ca vītināmesi. Satthā paccūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Ahaṁ bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kiṁ karosîti“. So taṁ pavattiṁ ārocesi. Satthā therassa vacanaṁ sutvā „idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññaṁ agāravā appatissā, parinibbute nu kho kiṁ karissantîti“ āvajjantassa dhammasaṁvego udapādi. So pabhātāya rattiyā bhikkhusaṁghaṁ sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccaṁ kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānaṁ bhikkhūnaṁ senāsanaṁ paṭibāhantîti“. „Saccaṁ Bhagavā“ 'ti. Tato chabbaggiye garahitvā dhammakathaṁ kathetvā bhikkhū āmantesi: „ko nu kho bhikkhave aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍaṁ arahatîti“. Ekacce „khattiyakulā pabbajito“ ti āhaṁsu, ekacce „brāhmaṇakulā gahapatikulā pabbajito“ ti, apare „vinayadharo dhammakathiko paṭhamassa jhānassa lābhī[4] dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānassa lābhîti“, apare „sotāpanno sakadāgāmī[5] anāgāmī[6] arahā tevijjo chaḷabhiñño“ ti āhaṁsu. Evaṁ tehi bhikkhūhi attano attano rucivasena aggāsanādirahānaṁ[7] kathitakāle[8] Satthā āha: „na hi bhikkhave

[1] C[s] sāvatthiyaṁ. [2] C[k] senāsanaṁ-. [3] C[v] caṅkamena. [4] C[k] lābhī. [5] C[s] C[v] -gāmi. [6] all three MSS. anāgāmi. [7] so all three MSS. [8] C[k] karita-.

mayhaṁ sāsane aggāsanādīni patvā khattiyakulā[1] pabbajito pamāṇaṁ, na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttantiko nâbhidhammiko na paṭhamajjhānādilābhino na sotāpannādayo pamāṇaṁ, atha kho bhikkhave imasmiṁ sāsane yathābuḍḍhaṁ[2] abhivādanapaccuṭṭhānaṁ añjalikammaṁ sāmīcikammaṁ kātabbaṁ, aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍo laddhabbo, idam ettha pamāṇaṁ, tasmā buḍḍhataro bhikkhu etesaṁ anucchaviko, idāni kho pana bhikkhave Sāriputto mayhaṁ aggasāvako anudhammacakkaṁ pavattako mamânantaraṁ senāsanaṁ laddhuṁ arahati, so imaṁ rattiṁ senāsanaṁ alabhanto rukkhamūle vītināmesi, tumhe idān' eva evaṁ agāravā appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā" 'ti. Atha nesaṁ ovādadānatthāya „pubbe bhikkhave tiracchānagatâpi 'na kho pan' etaṁ amhākaṁ patirūpaṁ yaṁ mayaṁ aññamaññaṁ agāravā appatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu mahallakataraṁ jānitvā tassa abhivādanādīni karissāmā' 'ti sādhukaṁ vīmaṁsitvā 'ayaṁ no mahallako' ti ñatvā tassa abhivādanādīni katvā devapathaṁ pūrayamānā gatā" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Himavantapasse ekaṁ mahānigrodhaṁ upanissāya tayo sahāyā vihariṁsu: tittiro makkaṭo hatthîti. Te aññamaññaṁ agāravā appatissā asabhāgavuttino ahesuṁ. Atha nesaṁ etad ahosi: „na yuttaṁ amhākaṁ evaṁ viharituṁ, yan nūna mayaṁ yo no mahallakataro tassa abhivādanādīni karontā vihareyyāmā" 'ti. „Ko pana no mahallakataro" ti cintetvā ekadivasaṁ „atth' eso upāyo" ti tayo pi janā nigrodhamūle nisīditvā tittiro ca makkaṭo ca hatthiṁ pucchiṁsu: „samma hatthi tvaṁ imaṁ nigrodharukkhaṁ kīvappamāṇakālato paṭṭhāya jānāsîti". So āha: „samma[3] ahaṁ[4] taruṇapotakakāle imaṁ nigrodhagacchaṁ antarasatthīsu katvā gacchāmi, antataritvā[5] ṭhitakāle ca pana me etassa aggasākhā nābhiṁ ghaṭṭeti, ev' āhaṁ[6] imaṁ gacchakālato paṭṭhāya jānāmîti". Puna ubho janā purimanayen' eva makkaṭaṁ pucchiṁsu. So āha: „ahaṁ samma makkaṭacchāpako samāno bhūmiyaṁ nisīditvā

[1] C^v -kula. [2] C^s -vuḍḍhaṁ. [3] C^v sammā, C^k sammā corrected to samma.
[4] C^k ahan. [5] so all three MSS. [6] all three MSS. evāha.

gīvaṁ anukkhipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggaṁkure khādāmi, evam ahaṁ imaṁ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmîti". Atha itare ubho purimanayen' eva tittiraṁ pucchiṁsu. So āha: „samma pubbe asukasmiṁ nāma ṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṁ tassa phalāni khāditvā etasmiṁ ṭhāne vaccaṁ pātesiṁ, tato esa rukkho jāto, ev' ahaṁ[1] imaṁ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṁ tumhehi jātiyā mahallakataro" ti. Evaṁ vutte makaṭo ca hatthī ca tittirapaṇḍitaṁ āhaṁsu: „samma, tvaṁ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayaṁ tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c' eva abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikammāni ca karissāma, ovāde ca te ṭhassāma, tvaṁ pana ito paṭṭhāya amhākaṁ ovādānusāsanīyaṁ[2] dadeyyāsi". Tato paṭṭhāya tittiro tesaṁ ovādaṁ adāsi[3], sīlesu patiṭṭhāpesi, sayam pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasīlesu patiṭṭhāya aññamaññaṁ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devalokaparāyanā[4] ahesuṁ.

„Tesaṁ tiṇṇaṁ samādānaṁ tittiriyabrahmacariyan nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññaṁ[5] sagāravā sappatissā vihariṁsu, tumhe evaṁ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā kasmā aññamaññaṁ agāravā appatissā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākaṁ yathābuḍḍhaṁ abhivādanapaccuṭṭhānaṁ añjalikammaṁ[6] sāmīcikammaṁ yathābuḍḍhaṁ aggāsanaṁ aggodakaṁ aggapiṇḍaṁ ito paṭṭhāya ca navakatarena buḍḍhataro senāsanena na paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkaṭassā[7]" ti.

Evaṁ Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
diṭṭhe va dhamme pāsaṁsā samparāye ca suggatîti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyantîti jātivaddho vayovaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye ṭhito vayovaddho

[1] Ck Cv evāha. [2] Cv -nīyaṁ. [3] Ck adāsī. [4] Ck devaloke. [5] Cv aññamaññā. [6] Cv -kamma. [7] Ck dukkaṭakassā.

nāma, guṇasampanno guṇavaddho nāma, tesu guṇasampanno vayovaddho imasmiṁ ṭhāne vaddho ti adhippeto, apacāyantîti jeṭṭhāpacāyikakammena pūjenti, dhammassa kovidā ti jeṭṭhāpacāyanadhammassa kovidā ti kusalā, diṭṭhe va dhamme ti imasmiṁ yeva attabhāve, pāsaṁsā ti pasaṁsārahā, samparāye ca suggatîti samparetabbe imaṁ lokaṁ hitvā gantabbe paraloke pi tesaṁ sugati yeva hotîti; ayam pan' ettha piṇḍattho: bhikkhave khattiyā vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā ye keci sattā jeṭṭhāpacitikamme chekā kusalā guṇasampannānaṁ vayovuddhānaṁ apacitiṁ karonti te imasmiñ[1] ca attabhāve jeṭṭhāpacitikārakā ti pasaṁsaṁ vaṇṇanaṁ thomanaṁ labhanti kāyassa ca bhedā sagge nibbattantîti.

Evaṁ Satthā jeṭṭhāpacitikammassa guṇaṁ kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno ahosi, makkaṭo Sāriputto, tittirapaṇḍito pana aham evā“ 'ti. Tittirajātakaṁ.

8. Bakajātaka.

Nāccanta nikatippañño ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto cīvaravaḍḍhakaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yaṁ kiñci cīvare kattabbaṁ chedanaghaṭṭanavicāraṇasibbanādikaṁ[2] kammaṁ tattha sukusalo. So tāya kusalatāya cīvaraṁ vaḍḍheti, tasmā cīvaravaḍḍhako t' eva paññāyittha. Kiṁ pan' esa karotîti jiṇṇapilotikāsu hatthakammaṁ dassetvā suphassitaṁ[3] manāpaṁ cīvaraṁ katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rañjitvā saṁkhena ghaṁsitvā[4] ujjalaṁ manuññaṁ katvā nikkhipati[5]. Cīvarakammaṁ kātuṁ ajānantā bhikkhū ahate sāṭake gahetvā tassa santikaṁ āgantvā „mayaṁ cīvaraṁ kātuṁ na jānāma, cīvaraṁ no katvā dethā“ 'ti vadanti. So „cīvaraṁ āvuso kayiramānaṁ cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaram eva atthi, ime sāṭake ṭhapetvā gaṇhitvā gacchathā“ 'ti nīharitvā dasseti[6]. Te tassa vaṇṇasampattiṁ yeva disvā antaraṁ ajānantā thiran ti saññāya ahatasāṭake cīvaravaḍḍhakassa datvā gaṇhitvā gacchanti. Tan tehi thokaṁ kiliṭṭhakāle uṇhodakena dhoviyamānaṁ attano pakatiṁ dassesi, tattha tattha jiṇṇaṭṭhānaṁ paññāyati. Te vippaṭisārino honti. Evaṁ āgatāgate pilotikāhi vañcento so bhikkhu sabbattha pākaṭo jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aññatarasmiṁ gāmake pi eko cīvaravaḍḍhako lokaṁ vañceti.

[1] C^k imasmiṁ. [2] C^k C^v -vicāraṇa-. [3] C^k C^s supassitaṁ. [4] C^v ghasitvā. [5] C^k nikkhapatī, C^s nikkhipatī [6] C^k C^v dassesīti, C^s dassesīti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā[1] bhikkhū „bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṁ lokaṁ vañcetîti“ ārocayiṁsu. Ath' assa etad ahosi: „hand' ahan taṁ nagaravāsikaṁ vañcemîti“ pilotikacīvaraṁ atimanāpaṁ katvā surattaṁ rañjitvā[2] taṁ pārupitvā Jetavanaṁ agamāsi. Itaro taṁ disvā va lobhaṁ uppādetvā „bhante imaṁ cīvaraṁ tumhehi katan“ ti pucchi. „Ama āvuso“ ti. „Bhante, imaṁ cīvaraṁ mayhaṁ detha, tumhe aññaṁ labhissathā“ 'ti. „Āvuso, mayaṁ gāmavāsikā dullabhapaccayā, im' āhaṁ tuyhaṁ datvā attanā kiṁ pārupissāmîti“. „Bhante, mama santike ahatasāṭakā atthi, te gahetvā tumhākaṁ cīvaraṁ karothā“ 'ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammaṁ dassitaṁ, tayi pana evaṁ vadante kiṁ sakkā kātuṁ, gaṇhāhi nan“ ti tassa pilotikacīvaraṁ datvā ahatasāṭake ādāya taṁ vañcetvā pakkāmi. Jetavanavāsiko pi taṁ cīvaraṁ pārupitvā katipāhaccayena uṇhodakena dhovanto jiṇṇapilotikaṁ disvā lajjito. „Gāmavāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavanavāsiko vañcito“ ti tassa vañcitabhāvo saṁghamajjhe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ bhikkhū dhammasabhāyaṁ taṁ kathaṁ kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te tam atthaṁ ārocesuṁ. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako[3] idān' eva aññe vañceti, pubbe pi vañceti yeva, na gāmavāsikenâpi idān' eva esa jetavanavāsicīvaravaḍḍhako vañcito, pubbe pi vañcito yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte ekasmiṁ araññāyatane Bodhisatto aññataraṁ padumasaraṁ nissāya ṭhite rukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmiṁ nâtimahante sare nidāghasamaye udakaṁ mandaṁ ahosi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vañcetvā khādissāmîti“ gantvā udakapariyante cintento nisīdi. Atha taṁ macchā disvā „kiṁ ayya cintento nisinno sîti“ pucchiṁsu. „Tumhākaṁ cintento nisinno 'mhîti“. „Amhākaṁ kiṁ cintesi ayyā“ 'ti. „Imasmiṁ sare udakaṁ parittaṁ gocaro ca mando nidāgho ca mahanto, 'idān' ime macchā kiṁ nāma karissantîti' tumhākaṁ cintento nisinno 'mhîti“. „Atha kiṁ karoma ayyā“ 'ti. „Tumhe sace mayhaṁ vacanaṁ ka-

[1] Cᵛ sampattā. [2] Cˢ Cᵛ rajitvā. [3] Cᵏ Cˢ -vāsī-.

reyyātha ahaṁ vo ekekaṁ mukhatuṇḍakena gahetvā etaṁ pañcavaṇṇapadumasañchannaṁ[1] mahāsaraṁ netvā vissajjeyyan" ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānaṁ cintanakabako nāma n' atthi, tvaṁ amhesu ekekaṁ khāditukāmo sîti". „Nâhaṁ tumhe mayhaṁ saddahante khādissāmi, sace pana sarassa atthibhāvaṁ mayhaṁ na saddahatha ekaṁ macchaṁ mayā saddhiṁ saraṁ passituṁ pesethā" 'ti. Macchā tassa saddahitvā „ayaṁ jale pi thale pi samattho" ti ekaṁ kāṇamahāmacchaṁ adaṁsu. „Imaṁ gahetvā gacchathā" 'ti. So taṁ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbaṁ saraṁ dassetvā puna ānetvā tesaṁ macchānaṁ santike vissajjesi. So tesaṁ macchānaṁ sarassa sampattiṁ vaṇṇesi. Te tassa kathaṁ sutvā gantukāmā hutvā „sādhu ayya amhe gaṇhitvā gacchāhîti" āhaṁsu. Bako paṭhaman-taṁ kāṇamahāmaccham eva gahetvā saratīraṁ netvā saraṁ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe nilīyitvā taṁ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitakkhayaṁ pāpetvā maṁsaṁ khāditvā kaṇṭake[2] rukkhamūle pāpetvā[3] puna gantvā „vissaṭṭho me so maccho, añño āgacchatū" 'ti eten' upāyena ekekaṁ gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamaccham pi nâddasa. Eko pan' ettha kakkaṭako avasiṭṭho. Bako tam pi khāditukāmo hutvā „bho kakkaṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne[4] mahāsare vissajjitā, ehi tvam pi nessāmîti". „Maṁ gahetvā gacchanto kathaṁ gaṇhissasîti". „Ḍasitvā gaṇhissāmîti". „Tvaṁ evaṁ gahetvā gacchanto maṁ pātessasi, nâhan tayā saddhiṁ gamissāmîti". „Mā bhāyi, ahan taṁ sugahitaṁ[5] gahetvā gamissāmîti". Kakkaṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanaṁ nāma n' atthi, sace pana maṁ sare vissajjessati icc-etaṁ kusalaṁ, noce vissajjessati gīvam assa chinditvā jīvitaṁ harissāmîti". Atha naṁ evam āha: „samma baka, na kho tvaṁ sugahitaṁ[5] gahetuṁ sakkhissasi, amhākaṁ pana gahaṇaṁ

---

[1] C[s] -saṁchannaṁ. [2] C[k] kaṇṭhake. [3] C[v] pātetvā. [4] C[s] -saṁchanne. [5] so all three MSS.

sugahanaṁ, sac' āhaṁ aḷena[1] tava gīvaṁ gahetuṁ labhissāmi[2] tava gīvaṁ sugahitaṁ[3] katvā tayā saddhiṁ gamissāmîti". So taṁ „vañcetukāmo esa man" ti ajānanto „sādhū" 'ti sampaṭicchi. Kakkaṭako attano aḷehi[4] kammārasaṇḍāsena viya tassa gīvaṁ sugahitaṁ katvā „idāni gacchā" 'ti āha. So taṁ netvā saraṁ dassetvā varaṇarukkhābhimukho pāyāsi. Kakkaṭako āha: „mātula, ayaṁ saro etto, tvaṁ pana ito nesîti". Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvan" ti vatvā „tvaṁ 'esa maṁ ukkhipitvā vicaranto mayhaṁ dāso' ti saññaṁ karosi, maññe, pass' etaṁ varaṇarukkhamūle kaṇṭakarāsiṁ, yathā me te sabbamacchā khāditā tam pi tath' eva khādissāmîti" āha. Kakkaṭako „ete macchā attano bālatāya tayā khāditā, ahaṁ pana te maṁ khādituṁ na dassāmi, tañ ñeva[5] pana vināsaṁ pāpessāmi, tvaṁ hi[6] bālatāya mayā vañcitabhāvaṁ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsaṁ chinditvā bhūmiyaṁ khipissāmîti" vatvā saṇḍāsena viya aḷehi[7] tassa gīvaṁ nippīḷesi. So vattakatena mukhena akkhīhi assunā paggharantena maraṇabhayatajjito „sāmi, ahan taṁ na khādissāmi, jīvitaṁ me dehîti" āha. „Yadi evaṁ otaritvā sarasmiṁ maṁ vissajjehîti". So nivattitvā saram eva otaritvā kakkaṭakaṁ sarapariyante paṁkapiṭṭhe ṭhapesi. Kakkaṭako kattarikāya kumudanaḷaṁ kappento viya tassa gīvaṁ kappetvā udakaṁ pāvisi. Taṁ acchariyaṁ disvā varaṇarukkhe adhivatthā devatā sādhukāraṁ dadamānā vanaṁ unnādayamānā madhurassarena imaṁ gātham āha:

Nâccanta nikatippañño nikatyā sukham edhati,
ārādhe nikatippañño bako kakkaṭakā-m-ivā ti. 37.

Tattha nâccantanikatippañño nikatyā sukham edhatîti, nikati vuccati vañcanā, nikatipañño vañcanapañño puggalo[8], tāya nikatyā nikatiyā

[1] C^v alena, C^s analena. [2] C^k C^s labhissāmîti. [3] so all three MSS. [4] C^s alehi. [5] C^s tañce, C^k taṁñeva. [6] C^k C^s tvaṁñahi, C^v tvañhi. [7] all three MSS. alehi. [8] C^k puggala, C^s puggalā.

vañcanāya na accantaṁ sukham edhati niccakāle sukhasmiṁ ñeva patiṭṭhātuṁ na sakkoti, ekaṁsena pana vināsaṁ[1] pāpuṇāti yevā ti attho, ārādhetîti[2] paṭilabhati, nikatipañño[3] ti kerāṭikabhāvaṁ sikkhitapañño pāpapuggalo attanā katassa pāpassa phalaṁ paṭilabhati vindatîti attho, kathaṁ? bako kakkaṭakām iva yathā bako kakkaṭakā gīvacchedanaṁ pāpuṇi evaṁ pāpapuggalo attanā katapāpato diṭṭhadhamme vā samparāyaṁ vā bhayaṁ ārādheti paṭilabhatîti, imam atthaṁ pakāsento Mahāsatto vanaṁ unnādento dhammaṁ desesi.

Satthā „na bhikkhave idān' eva gāmavāsicīvaravaḍḍhaken' esa vañcito, atīte pi vañcito yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā so jetavanavāsicīvaravaḍḍhako ahosi, kakkaṭako gāmavāsicīvaravaḍḍhako, rukkhadevatā pana aham evā" 'ti. Bakajātakaṁ.

9. Nandajātaka.

Maññe sovaṇṇayo rāsîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Sāriputtatherassa saddhivihārikaṁ ārabbha kathesi. So kira bhikkhu suvaco ahosi vacanakkhamo, therassa mahanten' ussāhena upakāraṁ karoti. Ath' ekaṁ samayaṁ thero Satthāraṁ āpucchitvā cārikaṁ pakkanto Dakkhiṇāgirijanapadaṁ[4] agamāsi. So bhikkhu tattha gatakāle mānatthaddho hutvā therassa vacanaṁ na karoti, „āvuso idan nāma karohîti" vutte pana therassa paṭipakkho hoti. Thero tassa āsayaṁ na jānāti. So tattha cārikaṁ caritvā puna Jetavanaṁ āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāraṁ āgatakālato paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Thero Tathāgatassa ārocesi: „bhante, mayhaṁ eko saddhivihāriko ekasmiṁ ṭhāne satena kītadāso viya hoti, ekasmiṁ ṭhāne mānatthaddho hutvā 'idaṁ nāma karohîti' vutte paṭipakkho hotîti". Satthā „nâyaṁ Sāriputta bhikkhu idān' eva evaṁsīlo, pubbe p' esa ekaṁ[5] ṭhānaṁ gato satena kītadāso viya hoti ekaṁ ṭhānaṁ gato paṭipakkho paṭisattu hotîti" vatvā therena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto ekasmiṁ kuṭumbiyakule[6] paṭisandhiṁ gaṇhi. Tass' eko sahāyako kuṭumbiko[7] sayaṁ mahallako, bhariyā

[1] Ck Cv vināsam. [2] so all three MSS. [3] Ck nikatipaṁño. [4] Cs dakkhina-. [5] Ck ekaṇ. [6] Ck Cs kuṭimbiya-. [7] Ck kuṭimbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṁ nissāya puttaṁ paṭilabhi[1]. So cintesi: „ayaṁ itthikā taruṇattā mam' accayena kañcid eva purisaṁ gahetvā imaṁ dhanaṁ vināseyya, puttassa me na dadeyya, yan nūnâhaṁ imaṁ dhanaṁ paṭhavigataṁ kareyyan" ti ghare Nandaṁ nāma dāsaṁ gahetvā araññaṁ gantvā ekasmiṁ ṭhāne taṁ dhanaṁ nidahitvā tassa ācikkhitvā „tāta Nanda, imaṁ dhanaṁ mama accayena mayhaṁ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanaṁ pariccajitthā" 'ti ovaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṁ mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṁ dāsaṁ gahetvā dhanaṁ nidhesi, taṁ āharāpetvā kuṭumbaṁ saṇṭhapehîti[2]". So ekadivasaṁ Nandaṁ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṁ pitarā dhanaṁ nidahitan" ti. „Āma sāmîti". „Kuhiṁ taṁ nidahitan" ti. „Araññe sāmîti". „Tena hi gacchāmā" 'ti kuddālapiṭakaṁ ādāya nidhiṭṭhānaṁ gantvā „kahaṁ mātula dhanan" ti āha. Nando āruyha dhanamatthake ṭhatvā dhanaṁ nissāya mānaṁ uppādetvā „are dāsiputtaceṭaka, kuto te imasmiṁ ṭhāne dhanan" ti kumāraṁ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṁ sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā" 'ti taṁ[3] gahetvā paṭinivattitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhiṁ pharusavacanaṁ avatvā va nivattitvā „ayaṁ dāso 'ito paṭṭhāya dhanaṁ ācikkhissāmîti' gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇaṁ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, taṁ paṭipucchitvā jānissāmîti" Bodhisattassa santikaṁ gantvā sabbaṁ taṁ pavattiṁ ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇan" ti pucchi. Bodhisatto „yasmiṁ te tāta ṭhāne ṭhito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakaṁ dhanaṁ, tasmā yadā te Nando akkosati tadā naṁ[4] 'ehi re dāsa, kiṁ akkosasîti' kaḍḍhitvā kuddālaṁ gahetva taṁ ṭhānaṁ bhinditvā kulasantakaṁ dhanaṁ nīharitvā dāsaṁ ukkhipāpetvā dhanaṁ āharā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

---

[1] C^k labhi. [2] C^s saṁpehîti. [3] C^k naṁ [4] C^s taṁ.

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto ṭhito thullāni gajjatîti. 38.

Tattha maññe ti evaṁ ahaṁ jānāmi, sovaṇṇayo ti sundaro vaṇṇo etesan ti suvaṇṇāni, kāni tāni rajatamaṇikañcanapavaḷādiratanāni imasmiṁ hi ṭhāne sabbān' etāni suvaṇṇānîti adhippetāni, tesaṁ rāsi sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇamālā cā 'ti tuyhaṁ pitu santakā suvaṇṇamālâpi ca etth' evā 'ti maññāmi, Nandako yattha dāso ti yasmiṁ ṭhāne ṭhito Nandako dāso, āmajāto ti āma ahaṁ vo dāsîti evaṁ dāsavyaṁ upagatāya āmadāsīsaṁkhatāya[1] dāsiyā putto, ṭhito thullāni gajjatîti so yasmiṁ ṭhāne ṭhito thullāni pharusavacanāni vadati tatth' eva te kuladhanaṁ, evaṁ ahan taṁ maññāmîti Bodhisatto kumārassa dhanagahaṇūpāyaṁ[2] ācikkhi.

Kumāro Bodhisattaṁ vanditvā gharaṁ gantvā Nandaṁ ādāya nidhiṭṭhānaṁ gantvā yathānusiṭṭhaṁ paṭipajjitvā taṁ dhanaṁ āharitvā kuṭumbaṁ saṇṭhapetvā[3] Bodhisattassa ovāde ṭhito dānādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato.

Satthā „pubbe p'esa evaṁsīlo yevā" 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Nando Sāriputtassa saddhivihāriko ahosi, paṇḍitakuṭumbiyo pana aham evā" 'ti. Nandajātakaṁ.

10. Khadiraṅgārajātaka.

Kāmam patāmi nirayan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṁ ārabbha kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vihāram eva ārabbha catupaṇṇāsakoṭidhanaṁ Buddhasāsane vikiritvā ṭhapetvā tīṇi ratanāni aññattha ratanasaññam eva anuppādetvā Satthari Jetavane viharante devasikaṁ tīṇi mahāupaṭṭhānāni gacchati, pāto va ekavāraṁ gacchati, katapātarāso ekavāraṁ, sāyaṇhe ekavāraṁ, aññāni pi antarūpaṭṭhānāni[4] honti yeva, gacchanto ca „kin nu kho ādāya āgato" ti „sāmaṇerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyun" ti[5] tucchahattho nāma na gatapubbo, pāto va gacchanto yāguṁ gā-

[1] Cs dāsi-, Cv omits dāsīsaṁkhātāya. [2] Ck -gahāṇupāyaṁ, Cs -gahanūpāyaṁ, Cv -gahahaṇūpāyaṁ. [3] Cs saṁṭhapetvā. [4] Ck antagarūpaṭṭhāni, Cv antarūpaṭṭhāni, [5] Cv adds ca.

hāpetvā gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhupphāṇitādīni pi, sāyaṇhasamaye[1] gandhamālāvatthahattho ti, evaṁ divase divase pariccajantassa pan' assa pariccāge pamāṇaṁ n' atthi, bahū vohārūpajīvino pi 'ssa hatthato paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṁkhaṁ dhanaṁ iṇaṁ gaṇhiṁsu. Te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā pan' assa kulasantakā aṭṭhārasakoṭiyo nadītīre nidahitvā ṭhapitā vātodakena nadīkūle bhinne mahāsamuddaṁ paviṭṭhā, tā yathā pihitalañchitā va lohacāṭiyo aṇṇavakucchiyaṁ pavaṭṭantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannaṁ bhikkhusatānaṁ niccabhattaṁ nibaddham eva hoti, seṭṭhino hi gehaṁ bhikkhusaṁghassa catumahāpathe khaṇitapokkharaṇīsadisaṁ[2], sabbabhikkhūnaṁ mātāpitiṭṭhāne ṭhitaṁ, ten' assa gharaṁ Sammāsambuddho pi gacchati, asītimahātherâpi gacchanti yeva, sesabhikkhūnaṁ pana āgacchantānañ ca gacchantānañ[3] ca pamāṇaṁ n' atthi, Taṁ pana gharaṁ sattabhūmakaṁ sattadvārakoṭṭhakapatimaṇḍitaṁ[4]. Tassa catutthe dvārakoṭṭhake[5] ekā micchādiṭṭhikā devatā vasati. Sammāsambuddhe gehaṁ pavisante attano vimāne ṭhātuṁ na sakkoti, dārake gahetvā otaritvā bhūmiyaṁ tiṭṭhati, asītimahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samaṇe ca Gotame sāvakesu c' assa imaṁ gehaṁ pavisantesu mayhaṁ sukhaṁ nāma n' atthi, niccakālaṁ otaritvā otaritvā bhūmiyaṁ ṭhātuṁ na sakkhissāmi, yathā ime etaṁ gharaṁ na pavisanti tathā mayā kātuṁ vaṭṭatîti". Ath' ekadivasaṁ sayanūpagatass' eva mahākammantikassa santikaṁ gantvā obhāsaṁ pharitvā aṭṭhāsi, „ko etthā" 'ti ca vutte „ahaṁ catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā[6]" ti āha. „Kasmā āgatâsîti". „Tumhe seṭṭhissa kiriyaṁ na passatha, attano pacchimakālaṁ anoloketvā dhanaṁ nīharitvā samaṇaṁ Gotamaṁ yeva pūreti, n'eva vaṇijjaṁ payojeti na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṁ tathā ovadatha yathā attano kammaṁ karoti, yathā ca samaṇo Gotamo sasāvako imaṁ gharaṁ na pavisati tathā karothā" 'ti. Atha naṁ so āha: „bāladevate seṭṭhi dhanaṁ vissajjento niyyānike Buddhasāsane vissajjeti, so sace maṁ cūḷāya gahetvā vikkiṇissati n'evâhaṁ kiñci kathessāmi, gaccha tvan" ti. Sā pan' ekadivasaṁ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṁ upasaṁkamitvā tath' eva ovadi[7]. So pi naṁ purimanayen' eva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhiṁ kathetuṁ yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi nirantaraṁ dānaṁ

[1] Ck sāyaṇha-, Cs sāyaṁha-. [2] Ck khaṇapokkharaṇī-, Cv khatapokkharaṇi-, Cs khaṇitapokkharaṇi-. [3] Cv gacchantinañ. [4] Ck Cs -koddhaka-, Cv -koṭṭaka-. [5] Ck Cs -koddhake, Cv -koṭṭake. [6] Ck Cs nibbattidevatā. [7] Ck adds va.

dentassa vohāre akarontassa āye mandībhūte[1] dhanaṁ parikkhayaṁ agamāsi. Ath' assa anukkamena dāḷiddiyappattassa paribhogasāṭakasayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṁsu, evaṁbhūto pi bhikkhusaṁghassa[2] dānaṁ deti, paṇītaṁ pana katvā dātuṁ na sakkoti. Atha naṁ ekadivasaṁ vanditvā nisinnaṁ Satthā „diyyati pana te gahapati kule dānan" ti pucchi. So „diyyati bhante, tañ ca kho kaṇājakaṁ[3] bilaṁgadutiyan[4]" ti āha. Atha naṁ Satthā „gahapati 'lūkhaṁ dānaṁ demîti' mā cittaṁ saṁkocayittha, cittasmiṁ hi paṇīte Buddhapaccekabuddhabuddhasāvakānaṁ dinnaṁ dānaṁ lūkhaṁ[5] nāma na hoti, kasmā: vipākamahantattā" ti āha. Cittaṁ[6] hi paṇītaṁ kātuṁ sakkontassa dānaṁ lūkhaṁ[5] nāma n' atthîti c'etaṁ evaṁ veditabbaṁ:

N' atthi citte pasannamhi appikā nāma dakkhiṇā
Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
Na kir' atthi anomadassisu
pāricariyā Buddhesu appikā,
sukkhāya aloṇikāya[7] ca
passa phalaṁ kummāsapiṇḍiyā ti.

Aparam pi naṁ āha: „gahapati, tvaṁ tāva lūkhaṁ[8] dānaṁ dadamāno aṭṭhannaṁ ariyapuggalānaṁ desi, ahaṁ Velāmakāle sakalaJambudīpaṁ unnaṁgalaṁ katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānadiyo ekoghapuṇṇaṁ katvā viya ca mahādānaṁ pavattayamāno tisaraṇagataṁ vā pañcasīlarakkhaṇakaṁ vā kiñci nâlatthaṁ, dakkhiṇeyyapuggalā nāma evaṁ dullabhā, tasmā 'lūkhaṁ[8] me dānan' ti mā cittaṁ saṁkocayitthā" 'ti, evañ ca pana vatvā Velāmakasuttaṁ kathesi. Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhiṁ kathetum pi asakkontī[9] „idān' āyaṁ duggatattā mama vacanaṁ gaṇhissatîti" maññamānā aḍḍharattasamaye sirigabbhaṁ pavisitvā obhāsaṁ pharitvā ākāse aṭṭhāsi. Seṭṭhi disvā „ko eso" ti āha. „Ahaṁ mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake adhivatthā[10] devatā" ti. „Kimatthaṁ āgatâsîti". „Tuyhaṁ ovādaṁ kathetukāmā hutvā" ti. „Tena hi kathehîti". „Mahāseṭṭhi, tvaṁ pacchimakālaṁ na cintesi, puttadhītaro na olokesi, samaṇassa te Gotamassa sāsane bahuṁ[11] dhanaṁ vippakiṇṇaṁ, so tvaṁ ativelaṁ

[1] C[s] mandi-. [2] C[v] -saṅghassa [3] C[k] kaṇājaṁ, C[s] kaṇājakaṁ. [4] C[v] bilaṅgadūtiyan? [5] C[s] lūkhaṁ, C[v] lūkhan. [6] all three MSS. cittam, [7] all three MSS. aloni-. [8] C[s] lūkhaṁ. [9] all three MSS. asakkonti. [10] C[k] adhivattha, C[s] adhivatvā. [11] C[v] bahu.

dhanavissajjanena vā navakammantānaṁ akaraṇena vā[1] samaṇaṁ Gotamaṁ nissāya duggato jāto, evambhūto pi samaṇaṁ Gotamaṁ na muñcasi, ajjâpi te samaṇā gharaṁ pavisanti yeva, yan tāva tehi nītaṁ taṁ na sakkā paccāharāpetuṁ, gahitakam eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayañ ca samaṇassa Gotamassa santikaṁ mā gamittha sāvakānañ c' assa imaṁ gharaṁ pavisituṁ mā adāsi, samaṇaṁ Gotamaṁ nivattitvâpi anolokento attano vohāre ca vaṇijjañ ca katvā kuṭumbaṁ saṇṭhapehîti". Atha naṁ so evam āha: „ayan tayā mayhaṁ dātabbaovādo" ti. „Ama ayan" ti. „Tādisānaṁ devatānaṁ satena pi sahassena pi satasahassena pi akampanīyo ahaṁ Dasabalena kato, mama hi saddhā Sineru viya acalā suppatiṭṭhitā, mayā niyyānike ratanasāsane[2] dhanaṁ vissajjitaṁ, ayuttan te kathitaṁ, Buddhasāsane pahāro dinno evarūpāya anādarāya[3] dussīlāya kālakaṇṇiyā[4], saddhiṁ tayā mama ekagehe vasanakiccaṁ n' atthi, sīghaṁ mama gehā nikkhamitvā aññattha gacchā" ti. Sā sotāpannassa ariyasāvakassa vacanaṁ sutvā ṭhātuṁ asakkontī[5] attano vasanaṭṭhānaṁ gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami[6], nikkhamitvā ca pana „aññattha vasanaṭṭhānaṁ alabhamānā seṭṭhiṁ khamāpetvā tatth' eva vasissāmîti" nagarapariggāhakadevaputtassa santikaṁ gantvā taṁ vanditvā aṭṭhāsi, „ken' atthena āgatâsîti" ca vuttā „ahaṁ sāmi anupadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhiṁ kathesiṁ, so maṁ kujjhitvā vasanaṭṭhānā nikkaḍḍhi, maṁ seṭṭhissa santikaṁ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṁ me dethā" ti. „Kim pana tayā seṭṭhi vutto" ti. „'Ito paṭṭhāya Buddhupaṭṭhānaṁ saṁghupaṭṭhānaṁ mā kari, samaṇassa Gotamassa ghare pavesanaṁ mā adāsîti' evaṁ me[7] vutto sāmîti". „Ayuttaṁ tayā vuttaṁ, sāsane pahāro dinno, ahaṁ[8] taṁ ādāya seṭṭhino santikaṁ gantuṁ na ussahāmîti". Sā tassa santikā saṁgahaṁ alabhitvā catunnaṁ Mahārājānaṁ santikaṁ agamāsi[9]. Tehi pi tath' eva paṭikkhittā Sakkaṁ devarājaṁ upasaṁkamitvā taṁ pavattiṁ ācikkhitvā „ahaṁ deva vasanaṭṭhānaṁ alabhamānā dārake hatthena gahetvā attāṇā vicarāmi, tumhākaṁ siriyā mayhaṁ vasanaṭṭhānaṁ dāpethā" ti suṭṭhutaraṁ yāci. So pi naṁ āha: „tayā ayuttaṁ kataṁ, Jinasāsane pahāro dinno, aham pi taṁ nissāya seṭṭhinā saddhiṁ kathetuṁ na sakkomi, ekaṁ pana te seṭṭhissa

[1] all three MSS. omit vā. [2] C^k adds masāsane, C^s adds mama sāsane. [3] C^v anācārāya. [4] C^v kāḷa-, C^k kālakaṇṇīyāya. [5] all three MSS. asakkonti. [6] C^s C^v omit nikkhami. [7] C^k omits me. [8] C^s ahan. [9] C^k C^v agamā.

khamanūpāyaṁ kathessāmîti". „Sādhu deva kathehîti". „Mahāseṭṭhissa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṁkhaṁ dhanaṁ gahitaṁ atthi, tvaṁ tassa āyuttakavesaṁ gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṁ ekena lekhaniṁ[1] gahetva tesaṁ gehaṁ gantvā gehamajjhe ṭhitā attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā 'idaṁ tumhākaṁ iṇapaṇṇaṁ[2], amhākaṁ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakahāpaṇāni dethā' 'ti attano yakkhānubhāvaṁ dassetvā sabbâpi tā aṭṭhārasa hiraññakoṭiyo sādhetvā seṭṭhissa tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṁ Aciravatīnadītīre nihitadhanaṁ nadīkūle bhinne samuddaṁ paviṭṭhaṁ atthi tam pi attano ānubhāvena āharitvā koṭṭhe pūretvā aññam pi asukaṭṭhāne nāma assāmikaṁ aṭṭhārasakoṭimattam eva dhanaṁ atthi tam pi āharitva tucchakoṭṭhe pūrehi, imāhi catupaṇṇāsakoṭīhi imaṁ tucchakoṭṭhake pūraṇena daṇḍakammaṁ katvā mahāseṭṭhiṁ[3] khamāpehîti". Sā „sādhu devā" 'ti tassa vacanaṁ sampaṭicchitvā vuttanayen' eva sabbaṁ dhanaṁ āharitvā aḍḍharattasamaye seṭṭhissa sirigabbhaṁ pavisitvā obhāsaṁ pharitvā ākāse aṭṭhāsi, „ko eso" ti vutte „ahan te mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake[4] adhivatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūḷhāya Buddhaguṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhiṁ kiñci kathitaṁ, taṁ me dosaṁ khamatha, Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākaṁ iṇaṁ sādhetvā aṭṭhārasa koṭiyo samuddaṁ gatā aṭṭhārasa koṭiyo tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne assāmikadhanassa aṭṭhārasa koṭiyo ti catuppaṇṇāsakoṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhaṁ pūraṇena daṇḍakammaṁ kataṁ, Jetavanavihāraṁ ārabbha parikkhayaṁ gatadhanaṁ sabbaṁ sampiṇḍitaṁ, vasanaṭṭhānaṁ alabhamānā kilamāmi. mayā aññāṇatāya kataṁ manasi akatvā khamatha mahāseṭṭhîti" āha. Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṁ sutvā cintesi: „ayañ ca devatā, 'daṇḍakammañ[5] ca[6] me katan' ti vadati, attano ca dosaṁ paṭijānāti, Satthā imaṁ cintetvā attano guṇe jānāpessati, Sammāsambuddhassa naṁ dassessāmîti". Atha naṁ āha: „amma devate, sace si maṁ khamāpetukāmā Satthu santike maṁ khamāpehîti". „Sādhu evaṁ karissāmi, Satthu pana maṁ santikaṁ gahetvā gacchāhîti". So „sādhū" 'ti vatvā vibhātāya rattiyā pāto va taṁ gahetvā Satthu santikaṁ gantvā tāya katakammaṁ sabbaṁ Tathāgatassa ārocesi. Satthā tassa vacanaṁ sutvā „idha gahapati pāpapuggalo pi yāva pāpaṁ na

[1] Cv lekhaṇiṁ. [2] Cv iṇā-, Cs iṇapannaṁ. [3] Ck -seṭṭhinaṁ. [4] Ck catutthe.
[5] Cs Cv -kammaṁ. [6] Cs omits ca.

paccati tāva bhadrāni passati, yadā pan' assa pāpaṁ paccati tadā pāpam eva passati, bhadrapuggalo pi yāva bhadraṁ na paccati tāva pāpāni passati, yadā pan' assa bhadraṁ paccati tadā bhadram eva passatîti" vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadraṁ yāva pāpaṁ na paccati, (Dhp. vv.
yadā ca paccatī pāpaṁ atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)
Bhadro pi passatī pāpaṁ yāva bhadraṁ na paccati,
yadā ca paccatī bhadraṁ atha bhadro bhadrāni passatîti.

Imāya[1] ca pana gāthānaṁ pariyosāne sā devatā sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Sā cakkaṁkitesu Satthu pādesu nipatitvā „mayā bhante rāgarattāya dosaduṭṭhāya mohamūḷhāya avijjandhāya tumhākaṁ guṇe ajānantiyā pāpakaṁ vacanaṁ vuttaṁ, taṁ me khamathā" 'ti Satthāraṁ khamāpetvā mahāseṭṭhiṁ khamāpesi. Tasmiṁ samaye Anāthapiṇḍiko Satthu purato attano guṇaṁ kathesi: „bhante ayaṁ devatā 'Buddhupaṭṭhānādīni mā karohîti' vāriyamānâpi[2] maṁ vāretuṁ nâsakkhi, 'dānaṁ na dātabban' ti imāya vāriyamāno p' ahaṁ adāsim eva, nanu esa bhante mayhaṁ guṇo" ti. Satthā „tvaṁ kho si gahapati sotāpanno ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyhaṁ imāya appesakkhadevatāya vārentiyā avāritabhāvo nâcchariyo, yaṁ pana pubbe paṇḍitā anuppanne Buddhe aparipakke[3] ñāṇe ṭhitā kāmāvacarissareṇa Mārena ākāse ṭhatvā 'sace dānaṁ dassasi imasmiṁ niraye paccissasîti' asītihatthagambhīraṁ añgārakāsuṁ dassetvā 'mā dānaṁ adāsîti' vāritā padumakaṇṇikamajjhe ṭhatvā dānaṁ adaṁsu idaṁ acchariyan" ti vatvā Anāthapiṇḍikena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhissa kule nibbattitvā nānappakārehi sukhūpaharaṇehi[4] devakumāro viya saṁvaḍḍhiyamāno[5] anukkamena viññūtaṁ[6] patvā soḷasavassakāle yeva sabbasippesu nipphattiṁ patto. So pitu accayena seṭṭhiṭṭhāne ṭhatvā catusu nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekaṁ attano nivesanadvāre ekan ti cha dānasālā kāretvā mahādānaṁ deti

[1] so all three MSS. instead of imāsaṁ? [2] so all three MSS. instead of vārayamānâpi? [3] C^k aparipakkhe, C^s aparipakkhe corr. to aparipakke. [4] C^s sukhupaharaṇehi, C^v sukhupakaraṇehi. [5] C^v saṁvaddhiyamāno, C^s sad_ dhiyamāno. [6] C^s viññutaṁ.

sīlaṁ rakkhati uposathakammaṁ karoti. Ath' ekadivasaṁ pātarāsavelāya Bodhisattassa nānaggarase manuññabhojane upanīyamāne eko paccekabuddho sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhāya bhikkhācāravelaṁ sallakkhetvā „ajja mayā Bārāṇasiseṭṭhissa gehadvāraṁ gantuṁ vaṭṭatîti“ nāgalatādantakaṭṭhaṁ khāditvā Anotattadahe mukhaṁ dhovitvā Manosilātale ṭhito nivāsetvā kāyabandhanaṁ bandhitvā cīvaraṁ pārupitvā iddhimayamattikāpattaṁ ādāya ākāsenâgantvā Bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre aṭṭhāsi. Bodhisatto taṁ disvā va āsanā vuṭṭhāya nipaccākāraṁ dassetvā parikammakārakaṁ olokesi, „kiṁ karomi sāmîti“ ca vutte „ayyassa pattaṁ āharathā“ 'ti āha. Taṁ khaṇaṁ yeva Māro pāpimā vikampamāno uṭṭhāya „ayaṁ paccekabuddho ito sattame divase āhāraṁ labhi, ajja alabhanto vinassissati, imañ ca vināsessāmi seṭṭhino ca dānantarāyaṁ karissāmîti“ taṁ khaṇaṁ ñeva[1] āgantvā antaravatthumhi asītihatthamattaṁ aṅgārakāsuṁ[2] nimmini, sā khadiraṅgārapuṇṇā[3] sampajjalitā sajotibhūtā Avīcimahānirayo viya khāyittha, taṁ pana māpetvā sayaṁ ākāse aṭṭhāsi. Pattāharaṇatthāya gacchamāno puriso taṁ disvā mahābhayapatto nivatti. Bodhisatto „kiṁ tāta nivatto sîti“ pucchi. Ayaṁ „sāmi antaravatthumhi mahatī[4] aṅgārakāsū[5] sampajjalitā sajotibhūtā“ ti. Ath' añño ath' añño ti evaṁ āgatāgatā sabbe pi bhayappattā vegena palāyiṁsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayhaṁ dānantarāyaṁ kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenâpi mayhaṁ akampiyabhāvaṁ, ajja dāni mayhaṁ vā Mārassa vā balamahantataṁ ānubhāvamahantataṁ jānissāmîti“ taṁ yathāsajjitam eva bhattapātiṁ sayaṁ ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutaṭe[6] ṭhatvā ākāsaṁ ulloketvā Māraṁ disvā „ko. si tvan“ ti āha. „Ahaṁ Māro“ ti. „Ayaṁ aṅgārakāsu[6] tayā nimmitā“ ti. „Āma mayā“

[1] C[s] khanaṁ yeva. [2] C[k] C[v] aṁgāra-. [3] C[k] C[s] khadiraṁgāra-. [4] C[k] mahatī. [5] C[k] C[s] aṅgārakāsuṁ, C[v] aṁgārakāsu. [6] C[v] aṁgārakāsu.

ti. „Kimatthāyā" 'ti. „Tava dānassa antarāyakaraṇatthāya ca paccekabuddhassa ca jīvitanāsanatthāyā" 'ti. Bodhisatto „n' eva te ahaṁ attano dānassa antarāyaṁ na paccekabuddhassa jīvitantarāyaṁ kātuṁ dassāmi, ajja dāni mayhaṁ vā tuyhaṁ vā balamahantataṁ jānissāmîti" aṅgārakāsuyā[1] taṭe ṭhatvā „bhante paccekabuddha[2], ahaṁ imassā aṅgārakāsuyā[3] adhosīso patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṁ tumhe mayā dinnabhojanaṁ paṭigaṇhathā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Kāmaṁ[4] patāmi nirayaṁ uddhapādo avaṁsiro,
nânariyaṁ karissāmi, handa piṇḍaṁ paṭiggahā 'ti. 39.

Tatrâyaṁ piṇḍattho: bhante paccekavarabuddha, sace p' ahaṁ tumhākaṁ piṇḍapātaṁ dento ekaṁsen' eva imaṁ nirayaṁ uddhapādo avaṁsiro hutvā patāmi tathâpi yad idaṁ adānañ ca asīliyañ ca ariyehi akātabbattā anariyehi ca kātabbattā anariyan ti vuccati na taṁ anariyaṁ karissāmi, handa imaṁ mayā diyyamānaṁ piṇḍaṁ paṭiggaha paṭigaṇhāhîti. ettha ca handā 'ti vavassaggatthe nipāto.

Evaṁ vatvā Bodhisatto daḷhasamādānena bhattapātiṁ gahetvā aṅgārakāsumatthakena[5] pakkanto[6]. Tāvad eva asītihatthāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā[7] talato uparūpari jātaṁ attasattamaṁ ekaṁ mahāpadumaṁ uggantvā Bodhisattassa pāde paṭicchi. Tato mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa muddhani ṭhatvā sakalasarīraṁ suvaṇṇacuṇṇasamokiṇṇaṁ iva akāsi. So padumakaṇṇikāya ṭhatvā nānaggarasabhojanaṁ paccekabuddhassa patte patiṭṭhāpesi. So taṁ paṭiggahetvā anumodanaṁ katvā pattaṁ ākāse khipitvā passantass' eva mahājanassa sayam pi vehāsaṁ abbhuggantvā nānappakāraṁ valāhakapantiṁ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi parājito domanassaṁ patvā attano vasanaṭṭhānam eva gato. Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya ṭhitako va mahājanassa

[1] C^v aṁgārakāsu-. [2] C^v paccekavarabuddha. [3] C^s C^v aṁgārakāsuyā. [4] C^s kāmaṁ. [5] C^s C^v aṁgāra-. [6] C^s C^v pakkhanto. [7] C^v aṁgāra-.

dānasīlasaṁvaṇṇanena dhammaṁ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavisitvā yāvajīvaṁ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ gato.

Satthā „na idaṁ gahapati acchariyaṁ yaṁ tvaṁ evaṁ dassanasampanno etarahi devatāya na kampito, pubbe paṇḍitehi katam eva acchariyan" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā paccekabuddho tatth' eva parinibbāyi, Māraṁ parājayitvā padumakaṇṇikāya ṭhatvā paccekabuddhassa piṇḍapātadāyako Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā" 'ti. Khadiraṅgārajātakaṁ. Kulāvakavaggo catuttho.

5. ATTHAKĀMAVAGGA.

1. Losakajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Losakatissattheraṁ nāma[1] ārabbha kathesi. Ko pan' esa Losakatissatthero nāmā 'ti Kosalaraṭṭhe eko attano kulanāsako kevaṭṭaputtako alābhī bhikkhu. So kira nibbattaṭṭhānato cavitvā Kosalaraṭṭhe ekasmiṁ kulasahassavāse[2] kevaṭṭagāme ekissā[3] kevaṭṭiyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Tassa paṭisandhigahaṇadivase taṁ[4] kulasahassaṁ[5] jālahatthaṁ nadiyañ ca taḷākādisu[6] ca macche pariyesantaṁ ekaṁ khuddakamaccham pi nâlattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭā parihāyanti yeva. Tasmim pi kucchigate yeva nesaṁ gāmo sattavāre agginā daḍḍho sattavāre raññā daṇḍito. Evaṁ anukkamena duggatā jātā. Te cintayiṁsu: „pubbe amhākaṁ evarūpaṁ n' atthi, idāni pana parihāyāma, amhākaṁ antare ekāya kāḷakaṇṇiyā bhavitabbaṁ, dve vaggā homā" 'ti pañca pañca kulasatāni ekato ahesuṁ. Tato yattha tassa mātāpitaro so koṭṭhāso parihāyati itaro vaḍḍhati. Te „tam pi koṭṭhāsaṁ dvidhā tam pi dvidhā" ti evaṁ yāva tam eva kulaṁ ekaṁ ahosi tāva vibhajitvā tesaṁ kāḷakaṇṇibhāvaṁ ñatvā pothetvā nikkaḍḍhiṁsu[7].

[1] C^k omits nāma. [2] C^k kusalasahassa-. [3] C^v ekassā. [4] C^k naṁ. [5] C^k kulasahassaṁ. [6] C^v talā-, C^s talā- corr. to taḷā-. [7] C^k nika-.

Ath' assa mātā kicchena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmiṁ ṭhāne vijāyi. Pacchimabhavikasattaṁ na sakkā nāsetuṁ, antoghaṭe dīpo viya hi 'ssa[1] hadaye arahattassa upanissayo jalati. Sā taṁ dārakaṁ paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā[2] vicaraṇakāle ekam assa kapālakaṁ hatthe datvā puttaṁ „ekaṁ gharaṁ pavisā" 'ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha bhikkhaṁ pariyesitvā ekasmiṁ ṭhāne sayati na[3] nahāyati na sarīraṁ paṭijaggati paṁsupisācako viya kicchena jīvikaṁ kappeti. So anukkamena sattavassiko hutvā ekasmiṁ gehadvāre ukkhalidhovanassa chaḍḍitaṭṭhāne kāko viya ekekaṁ sitthaṁ uccinitvā khādati. Atha naṁ dhammasenāpati Sāvatthiṁ piṇḍāya caramāno disvā „ayaṁ satto atikāruññappatto kataragāmavāsiko nu kho" ti tasmiṁ mettacittaṁ vaḍḍhitvā „ehi re" ti āha. So gantvā theraṁ vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṁ thero „kataragāmavāsiko si, kahaṁ vā te mātāpitaro" ti pucchi. „Ahaṁ bhante nippaccayo, mayhaṁ mātāpitaro maṁ nissāya 'kilant amhā' 'ti maṁ chaḍḍetvā palātā" ti. „Api pana pabbajissasîti". „Bhante, ahaṁ tāva pabbajeyyaṁ, mādisaṁ pana kapaṇaṁ[5] ko pabbājessatîti[6]. „Ahaṁ pabbājessāmîti". „Sādhu pabbājethā" 'ti. Thero tassa khādanīyaṁ bhojanīyaṁ[7] datvā taṁ vihāraṁ netvā sahatthen' eva nahāpetvā pabbājetvā paripuṇṇavassaṁ upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyittha nippañño appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddhapubbo jīvitaghaṭanamattakam eva labhati. Tassa hi patte ekasmiṁ ñeva yāguuluṁke dinne patto samatittiko hutvā paññāyati. Atha manussā „imassa patto pūro" ti paññāyittha[8] heṭṭhā yāguṁ denti. Tassa patte yāguṁ dānakāle manussānaṁ bhājane yāguṁ antaradhāyatîti pi vadanti. Khajjakādisu pi es' eva nayo. So aparena samayena vipassanaṁ vaḍḍhetvā aggaphale arahatte patiṭṭhito pi appalābho va ahosi[9]. Ath' assa anupubbena āyusaṁkhāresu parihīnesu parinibbānadivaso sampāpuṇi. Dhammasenāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvaṁ ñatvā „ayaṁ Losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadatthaṁ āhāraṁ dātuṁ vaṭṭatîti" taṁ ādāya Sāvatthiṁ piṇḍāya pāvisi. Thero taṁ nissāya tāva bahumanussāya Sāvatthiyā hattham pasāretvā vandanamattam pi nâlattha. Atha naṁ thero „gacchâvuso, āsanasālāya nisīdā" 'ti uyyojetvā „imaṁ Losakassa dethā"

[1] Cv omits ssa. [2] Cv omits paridhāvitvā. [3] Ck omits na. [4] Ck chaḍḍhita. [5] Ck kapana, Cv kapanā, Cs kapana corr. to kapanaṁ. [6] all three MSS. -jessasîti. [7] Ck Cv -niyaṁ -niyaṁ, [8] so all three MSS. instead of paññāyitvā? [9] Cv appalābho si.

'ti laddhāhāraṁ pesesi. Taṁ gahetvā gatā Losakatheraṁ asaritvā sayaṁ eva bhuñjiṁsu. Atha therassa uṭṭhāya vihāraṁ gamanakāle Losakatissatthero gantvā theraṁ vandi. Thero nivattitvā ṭhitako va „laddhan te āvuso bhattan" ti pucchi. „Labhissāma no bhante" ti. Thero saṁvegappatto kālaṁ olokesi. Kālo atikkanto. Thero „hot' āvuso, idh' eva nisīdā" 'ti Losakatheraṁ āsanasālāya nisīdāpetvā Kosalarañño nivesanaṁ agamāsi. Rājā therassa pattaṁ gāhāpetvā „bhattassa akālo" ti pattapūraṁ catumadhuraṁ dāpesi. Thero taṁ ādāya gantvā „eh' āvuso Tissa, imaṁ catumadhuraṁ bhuñjā" 'ti vatvā pattaṁ gahetvā va aṭṭhāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha naṁ thero „eh' āvuso Tissa. ahaṁ imaṁ pattaṁ gahetvā va ṭhassāmi, tvaṁ nisīditvā paribhuñja, sace imaṁ pattaṁ hatthato muñceyyaṁ kiñci na bhaveyyā" 'ti āha. Athâyasmā Losakatissatthero[1] aggissare dhammasenāpatimhi pattaṁ gahetvā ṭhite[2] catumadhuraṁ paribhuñji. Taṁ therassa ariyiddhibalena parikkhayaṁ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero[1] yāvadatthaṁ udarapūraṁ katvā paribhuñji, taṁ divasaṁ yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike ṭhatvā sarīranikkhepaṁ kāresi. Dhātuyo gahetvā cetiyaṁ kariṁsu. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitvā „āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhinā kathaṁ ariyadhammo laddho" ti kathentā[3] nisīdiṁsu. Satthā dhammasabhāyaṁ gantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" 'ti pucchi. Te „imāya nāma bhante" ti ārocesuṁ. Satthā „bhikkhave, eso bhikkhu attano alābhibhāvañ ca[4] ariyadhammalābhibhāvañ[5] ca attanā va akāsi[6], ayaṁ hi pubbe paresaṁ lābhantarāyaṁ katvā appalābhī[7] jāto, 'aniccaṁ dukkhaṁ anantā' ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī[8] jāto" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Kassapasammāsambuddhakāle[9] aññataro bhikkhu ekaṁ kuṭumbikaṁ[10] nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttapayutto. Ath' eko khīṇāsavathero samavattasaṁvāsaṁ[11] vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upaṭṭhākakuṭumbikassa[12] vasanagāmaṁ sampatto. Kuṭumbiko

[1] C^v -tissathero. [2] C^k ṭhita. [3] C^k C^v kathento. [4] C^v alābhībhāvaddhañca. [5] C^k -lābhī-. [6] C^k C^s katāsi. [7] C^k C^v -bhi, C^s -lābhi corr. to -labhī. [8] C^k C^s -bhi. [9] C^k kassapasambuddha-. [10] C^k C^s kuṭimbikaṁ. [11] C^v samavattavāsaṁ, C^s samavattasavāsam corr. to samavattavāsaṁ. [12] C^k C^s -kuṭimbi-.

therassa iriyāpathe yeva pasīditvā pattaṁ ādāya gharaṁ pavesetvā sakkaccaṁ bhojetvā thokaṁ dhammakathaṁ sutvā theraṁ vanditvā „bhante, amhākaṁ dhuravihāram[1] eva gacchatha, mayam sāyaṇhasamaye[2] āgantvā passissāmā" 'ti āha. Thero vihāraṁ gantvā nevāsikatheraṁ vanditvā āpucchitvā ekamantaṁ nisīdi. So pi tena saddhiṁ paṭisanthāraṁ katvā „laddho te āvuso bhikkhāhāro" ti pucchi. „Ama laddho" ti. „Kahaṁ laddho" ti. „Tumhākaṁ dhuragāme kuṭumbiyaghare" ti evañ ca pana vatvā attano senāsanaṁ pucchitvā paṭijaggitvā pattacīvaraṁ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vītināmento nisīdi. So pi kuṭumbiko sāyaṇhe[2] gandhamālañ c' eva dīpatelañ ca gāhāpetvā vihāraṁ gantvā nevāsikatheraṁ vanditvā „bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho" ti pucchi. „Ama āgato" ti. „Idāni kahan" ti. „Asukasenāsane nāmā" 'ti. So tassa santikaṁ gantvā vanditvā ekamantaṁ nisinno dhammakathaṁ sutvā sītalavelāya cetiyañ ca bodhiñ ca[3] pūjetvā dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi kho „ayaṁ kuṭumbiko paribhinno, sac' āyaṁ bhikkhu imasmiṁ vihāre vasissati na maṁ esa kismiñca gaṇayissatîti" thero[4] anattamanataṁ[5] āpajjitvā „imasmiṁ vihāre etassa avasanākāro mayā kātuṁ vaṭṭatîti" tena upaṭṭhānavelāya āgatena saddhiṁ kiñci na kathesi. Khīṇāsavathero tassa ajjhāsayaṁ jānitvā „ayaṁ thero mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhāvaṁ na jānātîti" attano vasanaṭṭhānaṁ gantvā jhānasukhena phalasukhena vītināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapiṭṭhena gaṇḍiṁ paharitvā nakhena dvāraṁ ākoṭetvā kuṭumbiyassa gehaṁ agamāsi. So tassa pattaṁ gahetvā paññattāsane nisīdāpetvā „āgantukathero kahaṁ bhante" ti pucchi. „Nâhaṁ tava kulūpakassa pavattiṁ jānāmi, gaṇḍim[6] paharanto dvāraṁ ākoṭento pabodhetuṁ nâsakkhiṁ, hiyyo tava gehe paṇītabhojanaṁ

[1] C^v dhūra-. [2] C^k sāyanha-, C^s sāyaṁha-. [3] C^v bodhiyañca. [4] C^s C^v there. [5] C^v anantamanataṁ, C^s anattamattaṁ corr. to anattamatataṁ. [6] so all three MSS.

bhuñjitvā jīrāpetuṁ asakkonto 'idāni niddaṁ okkanto yeva bhavissatîti' tvaṁ pasīdamāno evarūpesu ṭhānesu yeva pasīdasîti" āha. Khīṇāsavathero pi attano bhikkhācāravelaṁ sallakkhetvā sarīraṁ paṭijaggitvā pattacīvaram ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheraṁ sappimadhusakkarābhisaṁkhataṁ pāyāsaṁ pāyetvā pattaṁ gandhacuṇṇehi ubbaṭṭetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idam assa harathā" 'ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvā va gahetvā gacchanto „sace so bhikkhu imaṁ pāyāsaṁ pivissati gīvāya gahetvā nikkaḍḍhiyamāno pi na gamissati, sace panâhaṁ imaṁ pāyāsaṁ manussassa dassāmi pākaṭam me kammaṁ bhavissati, sace udake opilāpessāmi udakapiṭṭhe sappi paññāyissati, sace bhūmiyaṁ chaḍḍessāmi[1] kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imaṁ chaḍḍeyyan[2]" ti upadhārento ekaṁ jhāmakhettaṁ disvā aṁgāre viyūhitvā[3] tattha pakkhipitvā upari aṁgārehi paṭicchādetvā vihāraṁ gato. Taṁ bhikkhuṁ adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhāsayaṁ viditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarahetu ayuttaṁ katan" ti tāvad ev' assa mahantaṁ domanassaṁ udapādi, tato paṭṭhāy' eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kālaṁ katvā niraye nibbatti. So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkāvasesena paṭipāṭiyā pañcajātisatesu yakkho hutvā ekadivasam pi udarapūraṁ āhāraṁ na labhi. Ekadivasaṁ pana gabbhamalaṁ udarapūraṁ labhi. Puna pañca jātisatāni[4] sunakho ahosi. Tadâpi ekadivasaṁ bhattavamanaṁ udarapūraṁ labhi. Sesakāle pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakhayonito pana cavitvā Kāsiraṭṭhe ekasmiṁ gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya taṁ kulaṁ paramaduggatam eva jātaṁ. Nābhito uddhaṁ udakakañjikamattam[5] pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṁ ahosi. Mātā-

[1] C^k chaḍḍhessāmi. [2] C^k chaḍḍheyyan. [3] C^k viyuhitvā, C^s viyuhitvā corr. to viyūhitvā. [4] C^k pañcasatāni. [5] C^k -kañcika-.

pitaro jātakadukkhaṁ adhivāsetuṁ asakkontā „gaccha kāḷakaṇṇikā“ 'ti taṁ pothetvā nīhariṁsu. So appaṭisaraṇo vicaranto Bārāṇasiṁ agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyaṁ disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṁ vācesi. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānaṁ paribbayaṁ datvā sippaṁ sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa santike puññasippaṁ sikkhati. So pharuso anovādakkhamo taṁ taṁ paharanto[1] vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādaṁ na gaṇhāti, taṁ nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so māṇavakehi saddhiṁ bhaṇḍitvā ovādaṁ agaṇhanto tato palāyitvā āhiṇḍanto ekaṁ paccantagāmaṁ gantvā bhatiṁ katvā jīvati. So tattha ekāya duggatitthiyā saddhiṁ saṁvāsaṁ kappesi. Sā taṁ nissāya dve dārake vijāyi. Gāmavāsino „amhākaṁ susāsanaṁ dussāsanaṁ āroceyyāsîti“ Mittavindakassa bhatiṁ[2] datvā taṁ[3] gāmadvāre kuṭikāya vasāpesuṁ. Taṁ pana Mittavindakaṁ nissāya te paccantagāmavāsino sattakkhattuṁ rājadaṇḍaṁ adaṁsu, sattakkhattuṁ tesaṁ gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattuṁ taḷākaṁ chijji. Te cintayiṁsu: „amhākaṁ pubbe imassa Mittavindakassa anāgamanakāle[4] evarūpaṁ n' atthi, idāni pan' assa āgatakālato paṭṭhāya parihāyāmā“ 'ti taṁ pothetvā nīhariṁsu. So attano dārake gahetvā aññattha gacchanto ekaṁ amanussapariggahaṁ aṭaviṁ pāvisi. Tatth' assa amanussā dārake ca bhariyañ ca māretvā maṁsaṁ khādiṁsu. So tato palāyitvā tato tato āhiṇḍanto ekaṁ Gambhīraṁ nāma paṭṭanagāmaṁ nāvāvissajjanadivase[5] yeva patvā kammakaro hutvā nāvaṁ abhirūhi. Nāvā samuddapiṭṭhe sattāhaṁ gantvā sattame divase samuddamajjhe ākoṭetvā ṭhapitā viya aṭṭhāsi. Te kāḷakaṇṇisalākaṁ vāresuṁ. Sattakkhattuṁ Mittavindakass' eva[6] pāpuṇi[7]. Manussā tass' ekaṁ veṇukalāpakaṁ datvā hatthe gahetvā samudde khipiṁsu. Tasmiṁ khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

[1] Ck pahārento. [2] Cv adds va. [3] Ck naṁ. [4] Ck anāgamakāle. [5] Ck nāvaṁ-. [6] Cv vindakasseva. [7] Cv Cs -ṇī.

vindako veṇukalāpe nipajjitvā samuddapiṭṭhe gacchanto Kassapasammāsambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phalena samuddapiṭṭhe ekasmiṁ phalikavimāne catasso devadhītā paṭilabhitvā tāsaṁ santike sukhaṁ anubhavamāno sattāhaṁ vasi. Tā pana vimānapetiyo sattāhaṁ sukhaṁ anubhavanti. Sattāhaṁ dukkhaṁ anubhavituṁ gacchamānā „yāva mayaṁ āgacchāma tāva idh' eva hohîti" vatvā agamaṁsu. Mittavindako tāsaṁ gatakāle veṇukalāpe nipajjitvā parato gacchanto rajatavimāne aṭṭha devadhītaro labhi. Tato pi paraṁ gacchanto maṇivimāne soḷasa kanakavimāne dvattiṁsa devadhītaro labhi. Tāsam pi vacanaṁ akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṁ yakkhanagaraṁ addasa. Tatth' ekā yakkhinī ajarūpena vicarati. Mittavindako tassā yakkhinībhāvaṁ ajānanto „ajamaṁsaṁ khādissāmîti" taṁ pāde aggahesi. Sâyaṁ yakkhānubhāvena taṁ ukkhipitvā khipi. So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasiyaṁ parikhāpiṭṭhe ekasmiṁ kaṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭṭamāno bhūmiyaṁ patiṭṭhāsi. Tasmiñ ca samaye tasmiṁ parikhāpiṭṭhe rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇhissāmā" 'ti ekamantaṁ nilīnā aṭṭhaṁsu. Mittavindako pavaṭṭitvā bhūmiyaṁ ṭhito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṁ samudde ekasmiṁ dīpake ajikaṁ pāde gahetvā tāya khitto idha patito, sace pan' idāni ekaṁ ajikaṁ pāde gahissāmi sā maṁ parato samuddapiṭṭhe vimānadevatānaṁ santike khipissatîti[1]" so evaṁ ayoniso manasi karitvā ajikaṁ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā viravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā taṁ gahetvā „ettakaṁ kālaṁ rājakule ajikākhādako esa coro" ti taṁ koṭṭetvā bandhitvā rañño santikaṁ nenti. Tasmiṁ khaṇe Bodhisatto pañcasatamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma nahāyituṁ gacchanto Mittavindakaṁ disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayaṁ amhākaṁ antevāsiko, kasmā taṁ gaṇhitthā" 'ti. „Ajikacorako ayya ekaṁ ajikaṁ pāde gaṇhi, tasmā gahito" ti. „Tena h'

[1] Ck Cv khipissātīti, Cs khipissasîti.

etaṁ amhākaṁ dāsaṁ katvā detha, amhe nissāya jīvissatîti". Te „sādhu ayyā" 'ti taṁ vissajjetvā agamaṁsu. Atha naṁ Bodhisatto „Mittavindaka tvaṁ ettakaṁ kālaṁ kahaṁ vasîti" pucchi. So sabbaṁ attanā katakammaṁ ārocesi. Bodhisatto „atthakāmānaṁ[1] vacanaṁ akaronto[2] etaṁ dukkhaṁ pāpuṇantîti" vatvā imaṁ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṁ
ajiyā pādam olubbha Mittako viya socatîti. 40.

Tattha atthakāmassā 'ti vaḍḍhiṁ icchantassa, hitānukampino ti hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti mudukena hitacittena ovadiyamāno, na karoti sāsanan ti anusatthiṁ na karoti dubbaco anovādako hoti, Mittako viya socatîti yathā ayaṁ Mittavindako ajāya pādaṁ gahetvā socati kilamati evaṁ niccakālaṁ socatîti imāya gāthāya Bodhisatto dhammaṁ desesi. Evaṁ tena therena ettake addhāne tīsu yeva attabhāvesu kucchipūro laddhapubbo, yakkhena hutvā ekadivasaṁ gabbhamalaṁ laddhaṁ sunakhena hutvā ekadivasaṁ bhattavamanaṁ parinibbānadivase dhammasenāpatissânubhāvena catumadhuraṁ laddhaṁ, evaṁ parassa lābhantarāyakaraṇaṁ nāma mahādosan ti veditabbaṁ.

Tasmiṁ pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathākammaṁ gato.

Satthā „evaṁ bhikkhave attanā appalābhibhāvañ ca ariyadhammalābhibhāvañ ca sayam eva esa akāsîti" imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Mittavindako Losakatissatthero ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā" 'ti. Losakajātakaṁ.

2. Kapotajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ lolabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tassa lolabhāvo Navanipāte Kākajātake[3] āvibhavissati. Tadā pana taṁ bhikkhū „ayaṁ bhante bhikkhu lolo" ti Satthu ārocesuṁ. Atha naṁ Satthā „saccaṁ

[1] Ck atthakākāmānaṁ, Cs attakāmānaṁ. [2] so all three MSS. [3] Ck kokajātake.

kira tvaṁ bhikkhu lolo" ti pucchi. „Āma bhante" ti. Satthā „pubbe pi tvaṁ bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayaṁ patto, paṇḍitâpi taṁ nissāya attano vasanaṭṭhānā parihīnā" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto pārāpatayoniyaṁ nibbatti. Tadā Bārāṇasivāsino puññakāmatāya tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne sakuṇānaṁ sukhavāsatthāya thusapacchiyo[1] olambenti. Bārāṇasiseṭṭhino pi bhattakārako attano mahānase ekaṁ thusapacchiṁ olambetvā ṭhapesi. Bodhisatto tattha vāsaṁ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṁ āgantvā tattha vasanto kālaṁ khepeti. Ath' ekadivasaṁ eko kāko mahānasamatthakena gacchanto ambilānambilamacchamaṁsānaṁ[2] dhūpanavāsaṁ ghāyitvā lobhaṁ uppādetvā „kin nu kho nissāya imaṁ macchamaṁsaṁ labhissāmîti" avidūre nisīditvā pariganhanto sāyaṁ Bodhisattaṁ āgantvā mahānasaṁ pavisantaṁ disvā „imaṁ pārāpataṁ nissāya macchamaṁsaṁ labhissāmîti" punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocaratthāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṁ Bodhisatto „kasmā tvaṁ samma amhehi saddhiṁ carasîti" āha. „Sāmi, tumhākaṁ kiriyā mayhaṁ ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmîti". „Samma, tumhe aññagocarā mayaṁ aññagocarā, tumhehi amhākaṁ upaṭṭhānaṁ dukkaran" ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle[3] aham pi gocaraṁ gahetvā tumhehi saddhiṁ yeva gamissāmîti". „Sādhu, kevalan te appamattena bhavitabban" ti. Evaṁ Bodhisatto kākaṁ ovaditvā gocare caranto tiṇabījādīni[4] khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍaṁ apanetvā pāṇake khāditvā udaraṁ pūretvā Bodhisattassa santikaṁ āgantvā „sāmi, tumhe ativelaṁ caratha, atibahubhakkhena nāma bhavituṁ na vaṭṭatîti" vatvā Bodhisattena gocaraṁ gahetvā sāyaṁ āgacchantena saddhiṁ yeva mahānasaṁ pāvisi.

[1] C^k -pacchayo. [2] both MSS. ambilātambila-. [3] so both MSS. instead of tumhākaṁ-? [4] C^k tiṇabījāni, C^v kiṇabījādīni.

Bhattakārako „amhākaṁ kapoto aññam pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchiṁ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasaṁ seṭṭhissa bahuṁ macchamaṁsaṁ āhariṁsu. Taṁ ādāya bhattakārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko taṁ disvā lobhaṁ uppādetvā „sve gocarabhūmiṁ agantvā[1] mayā idam eva khāditabban“ ti rattiṁ tintiṇanto nipajji. Punadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“ 'ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṁ kucchirogo atthîti“. „Samma, kākānāṁ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattiṁ tīsu yāmesu ekekasmiṁ yāme mucchitā honti, dīpavaṭṭiṁ gilitakāle pana nesaṁ muhuttan titti[2] hoti, tvaṁ imaṁ macchamaṁsaṁ khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākaṁ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṁ akāsi, mayā saddhiṁ yeva gocarāya gacchāhîti“. „Na sakkomi sāmîti“. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavasaṁ agantvā[3] appamatto hohîti“ taṁ ovaditvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattakārako nānappakāraṁ macchamaṁsavikatiṁ[4] sampādetvā usumanikkhamanatthaṁ bhājanāni thokaṁ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭiṁ bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā sedaṁ muñcamāno aṭṭhāsi. Tasmiṁ khaṇe kāko pacchito sīsaṁ ukkhipitvā bhattagehaṁ olokento tassa nikkhamitabhāvaṁ ñatvā „ayaṁ dāni mayhaṁ manorathaṁ pūretvā maṁsaṁ khādituṁ kālo, kin nu kho mahāmaṁsaṁ khādāmi udāhu cuṇṇikamaṁsan“ ti cintetvā „cuṇṇikamaṁsena nāma khippaṁ kucchiṁ pūretuṁ na sakkā, mahantaṁ maṁsakhaṇḍaṁ āharitvā pacchiyaṁ nikkhipitvā khādamāno nipajjissāmîti“ pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṁ nilīyi. Sā kilîti saddam akāsi. Bhattakārako taṁ saddaṁ sutvā „kin nu kho etan“ ti paviṭṭho kākaṁ disvā „ayaṁ duṭṭhakāko mayā seṭṭhino pakkamaṁsaṁ khāditukāmo, ahaṁ kho pana seṭṭhiṁ nissāya jīvissāmi na imaṁ bālaṁ, kiṁ me iminā“ ti dvāraṁ pidhāya kākaṁ gahetvā sakalasarīre pat-

[1] Ck āgantvā. [2] Cv tinti. [3] Ck āgantvā, Cv āgantvā corr. to agantvā. [4] both MSS. -saṁ-.

tāni luñcitvā addasiṅgiveraṁ loṇajīrakāya[1] koṭṭetvā ambilatakkena āloḷetvā ten' assa sakalasarīraṁ makkhetvā taṁ kākaṁ pacchiyaṁ khipi. So adhimattavedanābhibhūto tintiṇāyanto[2] nipajji. Bodhisatto sāyaṁ āgantvā taṁ vyasanappattaṁ disvā „lolakāka mama vacanaṁ akatvā tava lobhaṁ nissāya mahādukkhaṁ patto sîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṁ
kapotakassa vacanaṁ akatvā
amittahatthatthagato va setîti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṁ akatvā ti pārāpatassa hitānusāsanivacanaṁ akatvā, amittahatthatthagato va setîti amittānaṁ anatthakārakānaṁ dukkhuppādakapuggalānaṁ hatthattbaṁ hatthapathaṁ gato, ayaṁ kāko viya puggalo mahantaṁ vyasanaṁ patvā anusocamāno setîti.

Bodhisatto imaṁ gāthaṁ vatvā „idāni mayā ca[3] etasmiṁ ṭhāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva jīvitakkhayaṁ patto. Atha naṁ bhattakārako saddhiṁ pacchiyā gahetvā saṁkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthâpi „na tvaṁ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva, tañ ca pana te lolyaṁ nissāya paṇḍitâpi sakamhā āvāsā parihīnā“ ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu anāgāmiphalaṁ patto. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kāko lolabhikkhu ahosi, pārāpato pana aham evā“ 'ti. Kapotajātakaṁ.

3. Veḷukajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ dubbacabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Taṁ[4] hi Bhagavā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccam bhante“ ti vutte „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

---

[1] Cv lonajīrakāya. [2] Ck tintiṇayanto. [3] so both MSS. [4] both MSS. tam.

dubbacattā[1] yeva ca paṇḍitānaṁ vacanaṁ akatvā sappamukhe[2] jīvitakkhayaṁ patto sîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe mahābhogakule nibbatto viññūtaṁ patvā kāmesu ādīnavaṁ nekkhamme cânisaṁsaṁ disvā kāme pahāya Himavantaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajitvā kasiṇaparikammaṁ katvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vītināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamapadaṁ patto. Tāpaso tasmiṁ puttasinehaṁ uppādetvā taṁ ekasmiṁ veḷupabbe sayāpetvā paṭijaggati. Tassa veḷupabbe sayanato Veḷuko tv-eva nāmaṁ akaṁsu. Taṁ puttasinehena paṭijagganato tāpasassa Veḷukapitā tv-eva nāmaṁ akaṁsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisaṁ paṭijaggatîti" sutvā pakkositvā „saccaṁ kira tvaṁ āsīvisaṁ jaggasîti" pucchitvā „saccan" ti vutte „āsīvisena saddhiṁ vissāso nāma n' atthi, mā evaṁ jaggasîti" āha. Tāpaso āha: „so[3] me ācariyaputto, nâhaṁ tena vinā vattituṁ sakkhissāmîti". „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayaṁ pāpuṇissasîti". Tāpaso Bodhisattassa vacanaṁ na gaṇhi, āsīvisam pi jahituṁ nâsakkhi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalatthāya gantvā gataṭṭhāne phalāphalassa sulabhabhāvaṁ disvā dve tayo divase tatth' eva vasiṁsu. Veḷukapitâpi tehi saddhiṁ gacchanto āsīvisaṁ velukapabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhiṁ dvīhatīhaccayena āgantvā „Veḷukassa gocaraṁ dassāmîti" veḷupabbaṁ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako[4] sîti" hatthaṁ pasāresi. Āsīviso dvīhatīhaṁ nirāhāratāya kujjhitvā pasāritahatthe ḍasitvā tāpasaṁ tatth' eva jīvitakkhayaṁ pāpetvā araññaṁ pāvisi. Tāpasā taṁ disvā Bodhisattassa ārocesuṁ.

[1] Ck dubbacamattā. [2] Ck sappamukha. [3] Ck omits āha so. [4] Ck puttamacchātako, Cv puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarīrakiccaṁ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīditvā isīnaṁ ovādavasena imaṁ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṁ
evaṁ so nihato seti Veḷukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evaṁ so nihato setîti yo hi isīnaṁ ovādaṁ na gaṇhāti so yathā esa tāpaso āsīvisamukhe pūtibhāvam[1] patvā nihato seti, evaṁ mahāvināsaṁ patvā nihato setîti attho.

Evaṁ Bodhisatto isigaṇaṁ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloke uppajji.

Satthâpi „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbacabhāven' eva ca āsīvisamukhe pūtibhāvaṁ patto" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Veḷukapitā dubbacabhikkhu ahosi, sesaparisā Buddhaparisā, gaṇasatthā pana aham evā" 'ti. Veḷukajātakaṁ.

4. Makasajātaka.

Seyyo amitto ti. Idaṁ Satthā Magadhesu cārikaṁ caramāno aññatarasmiṁ gāmake bālagāmikamanusse[2] ārabbha kathesi. Tathāgato kira ekasmiṁ samaye Sāvatthito Magadharaṭṭhaṁ gantvā tattha cārikaṁ caramāno aññataraṁ[3] gāmakaṁ sampāpuṇi. So ca gāmako yebhuyyena andhabālamanussehi yeva ussanno. Tatth' ekadivasaṁ te andhabālamanussā sannipatitvā „bho amhe araññaṁ pavisitva kammaṁ karonte makasā khādanti, tappaccayā amhākaṁ kammacchedo hoti, sabbe va dhanūni c' eva āvudhāni ca ādāya gantvā makasehi saddhiṁ yujjhitvā sabbamakase vijjhitvā chinditvā ca māremā" 'ti mantayitvā araññaṁ gantvā „makase vijjhissāmā" 'ti aññamaññaṁ vijjhitvā ca paharitvā ca dukkhappattā, āgantvā antogāme ca gāmamajjhe ca gāmadvāre ca nipajjiṁsu. Satthā bhikkhusaṁghaparivuto taṁ gāmaṁ piṇḍāya pāvisi. Avasesā paṇḍitamanussā Bhagavantaṁ disvā gāmadvāre maṇḍapaṁ katvā buddhapamukhassa bhikkhusaṁ-

4. Cfr. Monatsbericht d. Kngl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 387. [1] C^v -bhāvaṁ. [2] C^v bāḷa-. [3] C^k aññatara.

ghassa mahādānaṁ datvā Satthāraṁ vanditvā nisīdiṁsu. Satthā tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne vaṇitamanusse[1] disvā te upāsake pucchi: „bahū ime gilānamanussā, kiṁ etehi katan" ti. „Bhante ete manussā 'makasayuddhaṁ karissāmā' 'ti gantvā aññamaññaṁ vijjhitvā sayaṁ gilānā jātā" ti. Satthā „na idān' eva andhabālamanussā 'makase paharissāmā' 'ti attānaṁ paharanti, pubbe pi 'makasaṁ[2] paharissāmā' 'ti paraṁ paharaṇakamanussā[3] ahesuṁ yevā" 'ti vatvā tehi manussehi yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto vaṇijjāya jīvikaṁ kappeti. Tadā Kāsiraṭṭhe ekasmiṁ paccantagāme bahū vaḍḍhakī vasanti. Tatth' eko phalitavaḍḍhaki[4] rukkhaṁ tacchati. Ath' assa eko makaso tambalohathālakapiṭṭhisadise[5] sīse nisīditvā sattiyā paharanto viya sīsaṁ[6] mukhatuṇḍakena vijjhi. So attano santike nisinnaṁ puttaṁ āha: „tāta, mayhaṁ sīsaṁ makaso sattiyā paharanto viya vijjhati, vārehi tan" ti. „Tāta, adhivāsehi, ekappahārena naṁ māressāmîti". Tasmiṁ samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍaṁ pariyesamāno taṁ gāmaṁ patvā tassā vaḍḍhakisālāya nisinno hoti. Atha so vaḍḍhaki puttaṁ āha: „tāta imaṁ makasaṁ vārehîti". So „vāressāmi tātā" 'ti tikhiṇaṁ mahāpharasuṁ ukkhipitvā pitu piṭṭhipasse ṭhatvā „makasaṁ paharissāmîti" pitu matthakaṁ dvidhā bhindi. Vaḍḍhaki tatth' eva jīvitakkhayaṁ patto. Bodhisatto tassa taṁ kammaṁ disvā „paccāmitto[7] pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayenâpi manussānaṁ na māressatîti" cintetvā imaṁ gātham āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasaṁ vadhissan" ti hi elamūgo[8]
putto pitu abbhidā uttamaṅgan ti. 43.

[1] C^k vaṇima-. [2] C^k makasā. [3] C^k pahāraṇaka-, C^v paharanaka-. [4] both MSS. -vaḍḍhakī. [5] C^k -thālapiṭṭhi-. [6] C^v sīsa. [7] C^v saccānimitto. [8] so both MSS.

Tattha seyyo ti pavaro uttamo, matiyā upeto ti paññāya samannāgato, elamūgo[1] ti lālāmukho bālo putto, pitu abbhidā uttamaṁgan[1] ti attano bālatāya putto pi hutvā pitu uttamaṁgaṁ[1] matthakaṁ makasaṁ māressāmîti dvidhā bhindi, tasmā bālamittato paṇḍito amitto va seyyo ti.

Imaṁ gāthaṁ vatvā Bodhisatto uṭṭhāya yathākammaṁ gato. Vaḍḍhakissâpi ñātakā sarīrakiccaṁ akaṁsu.

Satthā „evaṁ upāsakā pubbe pi 'makasaṁ paharissāmā' 'ti paraṁ paharaṇakamanussā[2] ahesuṁ yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā gāthaṁ vatvā pakkanto paṇḍitavāṇijo pana aham eva ahosin" ti. Makasajātakaṁ.

5. Rohiṇījātaka.

Seyyo amitto ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ Anāthapiṇḍikaseṭṭhino dāsiṁ ārabbha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā Rohiṇī nāma dāsī[3] ahosi. Tassā vīhipaharaṇaṭṭhāne[4] āgantvā mahallikamātā nipajji. Taṁ makkhikā parivāretvā sūciyā vijjhamānā viya khādanti. Sā dhītaraṁ āha: „amma, makkhikā maṁ khādanti, etā vārehîti". Sā „vāressāmi ammā" 'ti musalaṁ ukkhipitvā mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṁ pāpessāmîti" mātaraṁ musalena paharitvā jīvitakkhayaṁ pāpesi. Taṁ disvā „mātā" ti rodituṁ ārabhi. Taṁ pavattiṁ[5] seṭṭhissa ārocesuṁ. Seṭṭhi tassā sarīrakiccaṁ kāretvā vihāraṁ gantvā sabbaṁ taṁ pavattiṁ Satthu ārocesi. Satthā „na kho gahapati esā 'mātu sarīre makkhikā māremîti' idān' eva musalena paharitvā mātaraṁ māresi, pubbe pi māresi yevā" 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbatitvā pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṁ pāpuṇi. Tassâpi Rohiṇī nāma dāsī[6] ahosi. Sâpi attano vīhipaharaṇaṭṭhānaṁ[7] āgantvā nipannaṁ mātaraṁ „makkhikā me amma vārehîti" vuttā evam evaṁ[8] musalena paharitvā mātaraṁ jīvitakkhayaṁ pāpetvā rodituṁ ārabhi. Bodhisatto taṁ

[1] so both MSS. [2] both MSS. paharanaka-. [3] both MSS. dāsi. [4] Ck -pahārana-, Cv -paharana-. [5] Ck pavatti, Cv pavatti corrected to pavattiṁ. [6] both MSS. dāsi. [7] both MSS. -paharana-. [8] so both MSS.

pavattiṁ sutvā „amitto pi hi imasmiṁ loke paṇḍito va seyyo“ ti cintetvā imaṁ gāthaṁ āha:

Seyyo amitto medhāvī[1] yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikaṁ jammiṁ mātaraṁ hantvāna socatîti. 44.

Tattha medhāvîti paṇḍito ñāṇī vibhāvī, yañce bālānukampako ti ettha yan ti liṅgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukampako tato sataguṇena sahassagunena paṇḍito amitto honto pi seyyo yevā 'ti attho, atha vā yan ti paṭisedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho, jammin ti lāmikaṁ dandhaṁ, mātaraṁ hantvā[2] socatîti makkhikā māressāmîti mātaraṁ hantvā idāni ayaṁ bālā sayam eva rodati paridevati, iminā kāraṇena imasmiṁ loke amitto pi paṇḍito[3] seyyo ti

Bodhisatto paṇḍitaṁ pasaṁsanto imāya gāthāya dhammaṁ desesi.

Satthā „na kho gahapati esā idān' eva „makkhikā māressāmîti“ mātaraṁ ghātesi, pubbe pi ghātesi yevā“ 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā mātā yeva mātā ahosi, dhītā yeva[4] dhītā, mahāseṭṭhi[5] pana aham eva ahosin“ ti. Rohiṇījātakaṁ[6].

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anatthakusalenā 'ti. Idaṁ Satthā aññatarasmiṁ Kosalagāmake uyyānadūsakaṁ ārabbha kathesi. Satthā kira Kosalesu cārikaṁ caramāno aññataraṁ gāmakaṁ sampāpuṇi. Tatth' eko kuṭumbiko Tathāgataṁ nimantetvā attano uyyāne nisīdāpetvā buddhapamukhassa saṁghassa dānaṁ datvā „bhante yathāruciyā imasmiṁ uyyāne vicarathā“ 'ti āha, Bhikkhū uṭṭhāya uyyānapālaṁ gahetvā uyyāne vicarantā ekaṁ aṅgaṇaṭṭhānaṁ disvā uyyānapālaṁ pucchiṁsu: „upāsaka imaṁ uyyānaṁ aññattha sandacchāyaṁ, imasmim pana ṭhāne koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kin nu kho kāraṇan“ ti. „Bhante imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakaṁ siñcanto imasmiṁ ṭhāne rukkhapotake ummūlaṁ katvā mūlappamāṇena udakaṁ

[1] C^v medhāvi. [2] so both MSS. [3] C^k adds pi. [4] C^k omits dhītā yeva, in C^v dhītā yeva has been added afterwards. [5] C^v -seṭṭhī. [6] C^v rohini-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kāraṇena idaṁ ṭhānaṁ aṅgaṇaṁ jātan" ti. Bhikkhū Satthāraṁ upasaṁkamitvā etam atthaṁ ārocesuṁ. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idān' eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bārāṇasiyaṁ nakkhattaṁ ghosayiṁsu. Nakkhattabherisaddasavanakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattanissitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkaṭā vasanti. Uyyānapālo cintesi: „nagare nakkhattaṁ ghuṭṭhaṁ, ime vānare 'udakaṁ siñcathā' 'ti vatvā ahaṁ nakkhattaṁ kīḷissāmîti" jeṭṭhakavānaraṁ upasaṁkamitvā „samma vānarajeṭṭhaka, imaṁ uyyānaṁ tumhākam pi bahūpakāraṁ, tumhe ettha pupphaphalapallavāni[1] khādatha, nagare nakkhattaṁ ghuṭṭhaṁ, ahaṁ nakkhattaṁ kīḷissāmi, yāvâhaṁ āgacchāmi tāva imasmiṁ uyyāne rukkhapotakesu udakaṁ siñcituṁ sakkhissathā" 'ti pucchi. „Sādhu, siñcissāmîti[2]". „Tena hi appamattā hothā" 'ti udakaṁ siñcanatthāya tesaṁ cammaṇḍe c' eva dārukuṭe ca datvā gato. Vānarā cammaṇḍe c' eva dārukuṭe ca gahetvā rukkhapotakesu udakaṁ siñcanti. Atha ne vānarajeṭṭhako evam āha: „bho vānarā, udakaṁ nāma rakkhitabbaṁ, tumhe rukkhapotakesu udakaṁ siñcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṁ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahuṁ udakaṁ siñcatha agambhīragatesu appaṁ, pacchā amhākaṁ udakaṁ dullabhaṁ bhavissatîti". Te „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā tathā akaṁsu. Tasmiṁ samaye eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evam āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā mūlappamāṇena udakaṁ siñcathā" 'ti. Te „evaṁ no vānarajeṭṭhako ovadatîti" āhaṁsu. So taṁ vacanaṁ sutvā „aho vata bho bālā apaṇḍitā 'atthaṁ karissāmā' 'ti anattham eva karontîti" cintetvā imaṁ gātham āha:

---

[1] C[k] -phalavāni, C[v] -phalavāni corrected to -palavāni. [2] C[k] siñcissāmi.

Na ve anatthakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṁ dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattaṁ, anatthakusalenā 'ti anatthe anāyatane kusalena atthaṁ anāyatane[1] kāraṇe akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vaḍḍhakiriyā[2], sukhāvahā ti evarūpena anatthakusalena kāyikacetasikasukhasaṁkhātassa atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitun ti attho, kiṁkāraṇā: ekanten' eva hi hāpeti atthaṁ dummedho bālapuggalo atthaṁ karissāmā 'ti atthaṁ hāpetvā anattham eva karoti, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhaṇako[3] makkaṭo atthaṁ karissāmîti anattham eva karoti evaṁ yo koci anatthakusalo tena na sakkā atthacariyaṁ āvahituṁ, so ekaṁsena atthaṁ hāpeti yevā 'ti.

Evaṁ so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajeṭṭhakaṁ garahitvā attano parisaṁ ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gāmadārako idān' eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā vānarajeṭṭhako ārāmadūsakagāmadārako ahosi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Ārāmadūsakajātakaṁ.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anatthakusalenā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto vāruṇīdūsakaṁ[4] ārabbha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira sahāyo eko vāruṇivāṇijo tikhiṇaṁ vāruṇiṁ yojetvā hiraññasuvaṇṇādīni gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite „tāta tvaṁ mūlaṁ gahetvā vāruṇin[5] dehîti“ antevāsikaṁ āṇāpetvā sayaṁ[6] nahāyituṁ agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇiṁ dento manusse antarantarā[7] loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā „surā aloṇikā bhavissati, loṇaṁ ettha pakkhipissāmîti“ surācāṭiyaṁ nāḷimattaṁ loṇaṁ pakkhipitvā tesaṁ suraṁ adāsi. Te mukhaṁ pūretvā pūretvā chaḍḍetvā[8] „kin te katan“ ti pucchiṁsu. „Tumhe suraṁ pivitvā loṇaṁ āharāpente disvā loṇena yojesin“ ti. „Evarūpaṁ nāma manāpaṁ vāruṇiṁ nāsesi bālā“ 'ti taṁ garahitvā uṭṭhāy' uṭṭhāya pakkantā. Vāruṇīvāṇijo[4] āgantvā ekam pi

---

[1] Ck anatthaṁ anāyatane, read: atthe āyatane? [2] Ck adds ti, for vaḍḍha- read vaḍḍhi-? [3] both MSS. -rakkhaṇako. [4] Cv vāruṇi-. [5] so both MSS. [6] Ck sāyaṁ. [7] Cv antarā. [8] Ck chaḍḍhetvā.

adisvā „vāruṇipāyakā kahaṁ gatā“ ti pucchi. So tam atthaṁ ārocesi, Atha naṁ ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsitā“ ti garahitvā imaṁ kāraṇaṁ Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idaṁ kathāpābhatan“ ti Jetavanaṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā etam atthaṁ ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān' eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṁ seṭṭhi ahosi. Taṁ upanissāya eko vāruṇivāṇijo jīvati. So tikhiṇam suraṁ yojetvā „imaṁ vikkiṇāhîti“ antevāsikaṁ vatvā nahāyituṁ gato. Antevāsiko tasmiṁ gatamatte yeva surāya loṇaṁ pakkhipitvā iminā va nayena suraṁ vināsesi. Ath' assa ācariyo āgantvā taṁ kāraṇaṁ ñatvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi „anatthakusalā nāma bālā 'atthaṁ karissāmā' 'ti anattham eva karontîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Na ve anatthakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṁ dummedho Koṇḍañño vāruṇiṁ yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vāruṇiṁ yathā ti yathā ayaṁ Koṇḍaññanāmako antevāsiko atthaṁ karissāmîti loṇaṁ pakkhipitvā vāruṇiṁ hāpesi parihāpesi[1] vināsesi evaṁ sabbo pi anatthakusalo[2] atthaṁ hāpetîti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṁ desesi.

Satthâpi „na esa gahapati idān' eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ 'ti vatvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā vāruṇidūsako idāni pi vāruṇidūsako ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Vāruṇijātakaṁ.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto dubbacam bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Taṁ hi bhikkhuṁ Satthā „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

[1] Ck omits parihāpesi. [2] Ck anatthaṁ-.

ten' eva vacakāraṇena paṇḍitānaṁ vacanaṁ akatvā tiṇhena asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nipatittha, tañ ca ekakaṁ nissāya purisasahassaṁ jīvitakkhayaṁ pattan" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente ekasmiṁ gāmake aññataro brāhmaṇo Vedabbhaṁ nāma mantaṁ jānāti. So kira manto aggho[1] mahāraho. Nakkhattayoge laddhe taṁ mantaṁ parivattetvā ākāse ulloki, tato[2] ākāsato sattaratanavassaṁ vassati. Tadā Bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippaṁ uggaṇhāti. Ath' ekadivasaṁ brāhmaṇo Bodhisattaṁ ādāya kenacid eva karaṇīyena attano gāmā nikkhamitvā Cetiyaraṭṭhaṁ agamāsi. Antarāmagge ekasmiṁ araññaṭṭhāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātaṁ[3] karonti. Te Bodhisattañ ca Vedabbhabrāhmaṇañ ca gaṇhiṁsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira dve jane gahetvā ekaṁ dhanāharaṇatthāya pesenti, tasmā pesanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṁ „tvaṁ amhākaṁ dhanaṁ āharitvā puttaṁ gahetvā yāhîti" vadanti, eten' upāyena mātudhītaro gahetvā mātaraṁ vissajjenti, jeṭṭhakakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhakabhātikaṁ vissajjenti, ācariyantevāsike gahetvā antevāsikaṁ vissajjenti. Te tasmim pi kāle Vedabbhabrāhmaṇaṁ gahetvā Bodhisattaṁ vissajjesuṁ. Bodhisatto ācariyaṁ vanditvā „aham ekāhadvīhaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanaṁ karotha, ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe dukkhaṁ asahanto mantaṁ[5] parivattetvā dhanaṁ vassāpayittha, sace vassāpessatha[6] tumhe vināsaṁ pāpuṇissatha ime ca pañcasatā corā" ti. Evaṁ ācariyaṁ ovaditvā dhanatthāya agamāsi. Corâpi suriye atthaṁ gate brāhmaṇaṁ bandhitvā nipajjāpesuṁ. Taṁ khaṇaṁ yeva pācīnalokadhātuto paripuṇṇaṁ candamaṇḍalaṁ uṭṭhahi. Brāhmaṇo nakkhattaṁ olokento „dhanavassā-

[1] C[v] anaggho. [2] C[k] te. [3] C[k] pattha-. [4] C[k] pesanacorā. [5] C[k] mānataṁ [6] C[v] -pessātha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkhena anubhūtena, mantaṁ parivattetvā ratanavassaṁ vassāpetvā corānaṁ dhanaṁ datvā[1] yathāsukhaṁ gamissāmîti" cintetvā core āmantesi: „bho corā, tumhe maṁ kimatthāya gaṇhitthā" 'ti. „Dhanatthāya ayyā" 'ti. „Sace vo dhanena attho khippaṁ maṁ bandhanā mocetvā sīsaṁ nahāpetvā ahatavatthāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni piḷandhāpetvā[2] ṭhapethā" 'ti. Corā tassa kathaṁ sutvā tathā akaṁsu. Brāhmaṇo nakkhattayogaṁ ñatva mantaṁ parivattetvā ākāsaṁ ullokesi. Tāvad eva ākāsā[3] ratanāni patiṁsu. Corā taṁ[4] dhanaṁ saṁkaḍḍhitvā uttarāsaṅgesu bhaṇḍikaṁ katvā pāyiṁsu. Brāhmaṇo pi tesaṁ pacchato va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gaṇhiṁsu. „Kimatthaṁ amhe gaṇhathā" 'ti ca vuttā[5] „dhanatthāyā" 'ti āhaṁsu. „Yadi vo dhanena attho etaṁ brāhmaṇaṁ gaṇhatha, eso ākāsaṁ ulloketvā dhanaṁ vassāpesi, amhākam p'etaṁ eten' eva dinnan" ti. Corā core vissajjetvā „amhākam pi dhanaṁ dehîti" brāhmaṇaṁ gaṇhiṁsu. Brāhmaṇo „ahaṁ tumhākaṁ dhanaṁ dadeyyaṁ, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito saṁvaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhivāsetha, tadā dhanavassaṁ vassāpessāmîti" āha. Corā kujjhitvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesaṁ idān' eva dhanaṁ vassāpetvā amhe aññaṁ saṁvaccharaṁ adhivāsāpesîti" tiṇhena asinā brāhmaṇaṁ dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi[6] corehi saddhiṁ yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanaṁ ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññamaññaṁ yujjhitvā aḍḍhatiyāni purisasatāni ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesuṁ tāva aññamaññaṁ ghātayiṁsu. Evaṁ taṁ purisasahassaṁ vināsaṁ pattaṁ. Te pana dve janā upāyena taṁ dhanaṁ āharitvā ekasmiṁ gāmasamīpe gahanaṭṭhāne dhanaṁ paṭicchādetvā eko khaggaṁ ga-

[1] Ck dhatvā. [2] so both MSS. [3] Ck ākāsa. [4] Ck naṁ. [5] Cv vutta corrected to vutte. [6] Cv tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattaṁ pacāpetuṁ gāmaṁ pāvisi. „Lobho ca nām' esa vināsamūlam evā" 'ti dhanasantike nisinno cintesi: „tasmiṁ āgate imaṁ dhanaṁ dve koṭṭhāsā bhavissanti, yan nūnâhaṁ taṁ āgatamattam eva khaggena paharitvā ghātessan[1]" ti so khaggaṁ sannahitvā tassa āgamanaṁ olokento nisīdi. Itaro pi cintesi: „taṁ dhanaṁ dve koṭṭhāsā bhavissanti, yan nūnâhaṁ bhatte visaṁ pakkhipitvā taṁ purisaṁ bhojetvā jīvitakkhayaṁ pāpetvā ekako va dhanaṁ gaṇheyyan" ti so niṭṭhite bhatte sayaṁ bhuñjitvā sesake visaṁ pakkhipitvā taṁ ādāya tattha agamāsi. Taṁ bhattaṁ otāretvā ṭhitamattam eva itaro khaggena dvidhā chetvā taṁ paṭicchanne ṭhāne chaḍḍetvā tañ ca bhattaṁ bhuñjitvā sayam pi tatth' eva jīvitakkhayaṁ pāpuṇi. Evaṁ taṁ dhanaṁ nissāya sabbe pi vināsaṁ pāpuṇiṁsu. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena dhanaṁ ādāya āgato. Tasmiṁ ṭhāne ācariyaṁ adisvā vippakiṇṇaṁ pana dhanaṁ disvā „ācariyena mama vacanaṁ akatvā dhanaṁ vassāpitaṁ bhavissati, sabbehi vināsaṁ[2] pattehi bhavitabban" ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṁ mahāmagge dvidhā chinnaṁ disvā „mama vacanaṁ akatvā mato" ti dārūni uddharitvā citakaṁ katvā ācariyaṁ jhāpetvā vanapupphehi pūjetvā parato gacchanto jīvitakkhayaṁ patte pañcasate parato aḍḍhatiyasate ti anukkamena avasāne dve jane jīvitakkhayaṁ patte disvā cintesi: „imaṁ dvīhi ūnaṁ purisasahassaṁ vināsaṁ pattaṁ, aññehi dvīhi corehi bhavitabbaṁ, te pi santhambhituṁ na sakkhissanti, kahan nu kho te gatā" ti gacchanto tesaṁ dhanaṁ ādāya gahanaṭṭhānapaviṭṭhamaggaṁ disvā gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa rāsiṁ disvā ekaṁ bhattapātiṁ avattharitvā mataṁ addasa. Tato „idan nāma tehi kataṁ bhavissatîti" sabbaṁ ñatvā „kahan nu kho so puriso" ti vicinanto tam pi paṭicchanne ṭhāne apaviddhaṁ disvā „am-

---

[1] so both MSS. instead of ghāteyyan? [2] Cᵇ vināsam.

hākaṁ ācariyo mama vacanaṁ akatvā attano[1] dubbacabhāvena[2] attanâpi vināsam[3] patto, aparam pi tena purisasahassaṁ vināsitaṁ, anupāyena vata akāraṇena attano vaḍḍhiṁ patthayamānā amhākaṁ ācariyo viya mahānāsam eva pāpuṇissantîti" cintetvā imaṁ gātham āha:

Anupāyena yo atthaṁ icchati so vihaññati,
Cetā haniṁsu Vedabbhaṁ, sabbe te vyasanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaññatîti so anupāyena attano atthaṁ[4] vaḍḍhiṁ sukhaṁ icchāmîti akāle vāyāmaṁ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṁ pāpuṇāti, Cetā ti Cetiyaraṭṭhavāsino corā, haniṁsu Vedabbhan ti Vedabbhamantavasena Vedabbho ti laddhanāmaṁ brāhmaṇaṁ haniṁsu, sabbe te vyasanam ajjhagū ti te pi ca anavasesā aññaṁ ghātayamānā vyasanaṁ adhigacchiṁsu paṭilabhiṁsū 'ti.

Evaṁ Bodhisatto „yathā amhākaṁ ācariyo anupāyena aṭṭhāne parakkamaṁ karonto dhanaṁ vassāpetvā attanā jīvitakkhayaṁ patto aññesañ[5] ca vināsappaccayo jāto evam eva yo añño pi anupāyena attano atthaṁ icchitvā vāyāmaṁ karissati sabbaso attanā ca vinassissati paresañ[6] ca vināsappaccayo bhavissatîti" vanaṁ unnādetvā devatāsu sādhukāraṁ dadamānāsu imāya gāthāya dhammaṁ desetvā taṁ dhanaṁ upāyena attano gehaṁ āharitvā dānādīni puññāni karonto yāvatāyukaṁ ṭhatvā jīvitapariyosāne saggapathaṁ pūrayamāno agamāsi[7].

Satthâpi „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco ca, dubbacattā pana mahāvināsaṁ patto" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbacabhikkhu ahosi, antevāsiko pana aham evā" 'ti. Vedabbhajātakaṁ.

[1] C^v omits gatā ti gacchanto ... attano. [2] C^v gabbhacabhāvena. [3] so both MSS. [4] C^k attha. [5] C^k aññesaṁ. [6] C^k paresaṁ. [7] C^k āgamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattaṁ patimānentan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ ājīvikaṁ ārabbha kathesi. Sāvatthiyaṁ kir' ekaṁ kuladhītaraṁ janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gaṇhissāmîti" divasaṁ ṭhapetvā tasmiṁ divase sampatte attano kulūpakaṁ[1] ājīvikaṁ pucchi: „bhante, ajja mayaṁ ekaṁ maṁgalaṁ karissāma, sobhanaṁ nu kho nakkhattan" ti. So „ayaṁ maṁ paṭhamaṁ apucchitvā divasaṁ ṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi nan" ti kujjhitvā „ajja asobhanaṁ nakkhattaṁ, mā ajja maṁgalaṁ karittha, sace karissatha mahāvināso bhavissatîti" āha. Tasmiṁ kule manussā tassa saddahitvā taṁ divasaṁ na gacchiṁsu. Nagaravāsino sabbaṁ maṁgalakiriyaṁ katvā tesaṁ anāgamanaṁ disvā „tehi ajja divaso ṭhapito no ca kho āgatā, amhākam pi bahuṁ vayakammaṁ gataṁ, kiṁ no tehi, amhākaṁ dhītaraṁ aññassa dassāmā" 'ti yathākaten' eva maṁgalena dhītaraṁ aññassa adaṁsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan" ti āhaṁsu. Atha ne Sāvatthivāsino „janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamanussā, divasaṁ ṭhapetvā avaññāya nâgatā, āgatamaggen' eva paṭigacchatha, amhehi aññesaṁ dārikā dinnā" ti paribhāsiṁsu. Te tehi saddhiṁ kalahaṁ katvā yathāgatamaggen' eva gatā. Tena pi ājīvikena tesaṁ manussānaṁ maṁgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnaṁ[2] antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitā „āvuso ājīvikena kulassa maṁgalantarāyo kato" ti kathayamānā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi. Te „imāya nāmā" 'ti kathayiṁsu, „Na bhikkhave idān' eva ājīviko tassa kulassa maṁgalantarāyaṁ karoti, pubbe pi esa tesaṁ kujjhitvā maṁgalantarāyaṁ akāsi yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente nagaravāsino janapadavāsīnaṁ dhītaraṁ vāretvā divasaṁ ṭhapetvā attano kulūpakaṁ ājīvikaṁ pucchiṁsu: „bhante, ajja amhākaṁ ekā maṁgalakiriyā, sobhanaṁ nu kho nakkhattan" ti. So „ime attano ruciyā divasaṁ ṭhapetvā idāni maṁ pucchantîti" kujjhitvā „ajja nesaṁ maṁgalantarāyaṁ karissāmîti" cintetvā „ajja

[1] C^k kūlapakaṁ. [2] C^k bhikkhunaṁ? C^v bhikkhunaṁ.

asobhanaṁ nakkhattaṁ, sace karotha mahāvināsaṁ pāpuṇissathā" 'ti āha. Te tassa saddahitvā nâgamiṁsu. Janapadavāsino tesaṁ anāgamanaṁ ñatvā „te[1] ajja divasaṁ ṭhapetvâpi na āgatā, kin no tehîti" aññesaṁ dhītaraṁ adaṁsu. Nagaravāsino punadivase āgantvā dārikaṁ yāciṁsu. Janapadavāsino „tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasaṁ ṭhapetvā dārikaṁ na gaṇhittha, mayaṁ tumhākaṁ anāgamanabhāvena aññesaṁ adamhā" 'ti. „Mayaṁ ājīvikaṁ paṭipucchitvā 'nakkhattaṁ na sobhanan[2]' ti nâgatā, detha no dārikan" ti. „Amhehi tumhākaṁ anāgamanabhāvena aññesaṁ dinnā, idāni dinnadārikaṁ kathaṁ puna ānessāmā" 'ti. Evaṁ tesu aññamaññaṁ kalahaṁ karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekena kammena janapadaṁ gato. Tesaṁ nagaravāsinaṁ[3] „mayaṁ ājīvikaṁ pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nâgatā" ti kathentānaṁ sutvā „nakkhattena ko attho, nanu dārikāya laddhabhāvo va nakkhattan" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Nakkhattaṁ patimānentaṁ attho bālaṁ upaccagā,
attho atthassa nakkhattaṁ, kiṁ karissanti tārakā ti. 48.

Tattha patimānentan ti olokentaṁ, idāni nakkhattaṁ bhavissati idāni[4] bhavissatîti āgamayamānaṁ, attho bālaṁ upaccagā ti etaṁ nagaravāsikaṁ bāladārikapaṭilābhasaṁkhāto attho[5] atikkanto, attho atthassa nakkhattan ti yaṁ atthaṁ pariyesanto carati so paṭiladdho attho ca atthassa nakkhattaṁ nāma, kiṁ karissanti tārakā ti itare pana ākāse tārakā kiṁ karissanti, katara-atthaṁ sādhessantîti attho.

Nagaravāsino kalahaṁ katvā dārikaṁ alabhitvā va agamaṁsu.

Satthâpi „na bhikkhave esa ājīviko idān' ev' assa kulassa maṁgalantarāyaṁ karoti, pubbe pi akāsi yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā ājīviko

[1] Ck omits te. [2] Cv sobhanan. [3] so both MSS. [4] Cv omits bhavissati idāni. [5] Cv -saṁkhāttho corrected to -saṁkhātattho.

etarahi ājīviko va ahosi, tāni pi kulāni idāni kulān' eva, gāthaṁ vatvā ṭhito paṇḍitapuriso pana aham evā" 'ti. Nakkhattajātakaṁ.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyaṁ ārabbha kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākaṇhajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahaṇadivase Brahmadattakumāro ti nāmaṁ akaṁsu. So soḷasavassapadesiko hutvā Takkasilāyaṁ sippaṁ uggaṇhitvā tiṇṇaṁ vedānaṁ pāraṁ gantvā aṭṭhārasannaṁ vijjaṭṭhānānaṁ nipphattiṁ pāpuṇi. Ath' assa pitā oparajjaṁ adāsi. Tasmiṁ samaye Bārāṇasivāsino devatāmaṁgalikā honti, devatā namassanti, bahuajeḷakakukkuṭasūkarādayo vadhitvā nānappakārehi pupphagandhehi c' eva[1] maṁsalohitehi ca balikammaṁ karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṁgalikā bahuṁ pāṇavadhaṁ karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmiṁ yeva niviṭṭho, ahaṁ pitu accayena rajjaṁ labhitvā ekam pi akilametvā upāyen' eva pāṇavadhaṁ kātuṁ na dassāmîti" so ekadivasaṁ rathaṁ abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmiṁ mahante vaṭarukkhe mahājanaṁ sannipatitaṁ tasmiṁ rukkhe nibbattadevatāya santike[2] puttadhītuyasadhanādisu yaṁ yaṁ icchati taṁ taṁ patthentaṁ. So rathā oruyha taṁ rukkhaṁ upasaṁkamitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekaṁ katvā rukkhaṁ padakkhiṇaṁ katvā devatāmaṁgaliko hutvā devataṁ namassitvā rathaṁ abhiruyha nagaram eva pāvisi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

[1] C^v meva, C^k eva. [2] C^k -devatāyantike.

maṁgaliko viya pūjaṁ karoti. So aparena samayena pitu accayena rajje patiṭṭhāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rājadhamme akopento dhammena rajjaṁ kārento cintesi: „mayhaṁ mano matthakaṁ patto, rajje patiṭṭhito 'smi, yaṁ panâhaṁ pubbe ekaṁ atthaṁ cintayiṁ idāni tam matthakaṁ pāpessāmîti" amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṁ pattan" ti. „Na jānāma devā" 'ti. „Api vo 'haṁ asukaṁ nāma vaṭarukkhaṁ gandhādīhi pūjetvā añjalim paggahetvā namassamāno diṭṭhapubbo" ti. „Āma devā" 'ti. „Tadā ahaṁ patthanaṁ akāsiṁ: 'sace rajjaṁ pāpuṇissāmi balikammaṁ te karissāmîti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṁ rajjaṁ laddhaṁ, idāni 'ssā balikammaṁ karissāmi, tumhe papañcaṁ akatvā khippaṁ devatāya balikammaṁ sajjethā" 'ti. „Kiṁ kiṁ gaṇhāma devatā[1]" ti. „Bho ahaṁ devatāya āyācamāno 'ye va[2] mayhaṁ rajje pāṇātipātādīni pañca dussīlakammāni dasa akusalakammapathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimaṁsalohitādīhi[3] balikammaṁ karissāmîti' āyāciṁ, tumhe evaṁ bheriṁ carāpetha 'amhākaṁ rājā uparājakāle yeva evaṁ āyāci: sac' āhaṁ rajjaṁ pāpuṇissāmi ye me rajje dussīlā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṁ karissāmîti so idāni pañcavidhaṁ dasavidhaṁ dussīlakammaṁ samādāya vattamānānaṁ dussīlānaṁ sahassaṁ ghātāpetvā tesaṁ hadayamaṁsādīni gāhāpetvā devatāya balikammaṁ kāretukāmo, evañ[4] ca nagaravāsino jānantū' 'ti, evañ ca pana vatvā ye dāni ito paṭṭhāya dussīlakamme vattissanti tesaṁ sahassaṁ ghātetvā yaññaṁ yajitvā āyācanato muccissāmîti". Etam atthaṁ pakāsento imaṁ gātham āha:

Dummedhānaṁ sahassena yañño me upayācito,
idāni kho 'haṁ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

[1] so both MSS. instead of devā? [2] Cv ca. [3] Ck attavaddhi-? [4] Ck evaṁ.

Tattha dummedhānaṁ sahassenā 'ti idaṁ kammaṁ kātuṁ vaṭṭati idaṁ na vaṭṭatîti ajānanabhāvena dasasu vā pana akusalakammapathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesan ti dummedhā, tesaṁ dummedhānaṁ nippaññānaṁ bālapuggalānaṁ gaṇitvā gahitena sahassena, yañño me upayācito ti mayā devataṁ upasaṁkamitvā evaṁ yajissāmîti yañño yācito, idāni kho 'haṁ yajissāmîti so ahaṁ idāni[1] āyācanena rajjassa paṭiladdhattā idāni[1] yajissāmi, kiṁkāraṇā: idāni hi bahū adhammiko jano, tasmā idān' eva naṁ gahetvā balikammaṁ karissāmîti.

Amaccā Bodhisattassa vacanaṁ sutvā „sādhu devā" 'ti dvādasayojanike Bārāṇasinagare bheriñ carāpesuṁ. Bheriyā āṇaṁ sutvā ekam pi dussīlakammaṁ samādāya ṭhito eko puriso pi nâhosi. Iti yāva Bodhisatto rajjaṁ kāresi tāva ekapuggalo pi pañcadasasu vā dussīlakammesu ekam pi kammaṁ karonto na paññāyittha. Evaṁ Bodhisatto ekapuggalam pi akilamento sakalaraṭṭhavāsino sīlaṁ rakkhāpetvā sayam pi dānādīni puññāni karitvā jīvitapariyosāne attano parisaṁ ādāya devanagaraṁ pūrento agamāsi.

Satthâpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa atthaṁ carati, pubbe pi cari yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesuṁ, Bārāṇasirājā pana aham evā" 'ti. Dummedhajātakaṁ. Atthakāmavaggo[2] pañcamo. Paṭhamo paṇṇāso.

6. ĀSIṀSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaka.

Āsiṁsetheva puriso ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Taṁ[3] hi Satthā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ossaṭṭhaviriyo" ti pucchi „āma

---

[1] so both MSS. [2] C^k annakāma-, C^v attakāma-. [3] both MSS. tam.

bhante" ti ca vutte „kasmā tvaṁ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane viriyaṁ ossaji, pubbe paṇḍitā rajjaṁ parihāyitvâpi attano viriye ṭhatvā va naṭṭham pi yasaṁ uppādayiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bāraṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto rañño aggamahesiyā kucchismiṁ[1] nibbatto. Tassa nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṁ akaṁsu. So soḷasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattiṁ patvā aparabhāge pitu accayena rajje patiṭṭhito Mahāsīlavarājā nāma ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu catasso majjhe ekaṁ nivesanadvāre ekan ti cha dānasālā kāretvā kapaṇaddhikānaṁ dānaṁ deti sīlaṁ rakkhati uposathakammaṁ karoti khantimettānuddayasampanno, aṁke nisinnaṁ puttaṁ paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena rajjaṁ kāreti. Tass' eko amacco antopure padubbhitvā aparabhāge pākaṭo jāto. Amaccā rañño ārocesuṁ. Rājā pariganhanto attanā paccakkhato ñatvā taṁ amaccaṁ pakkosāpetvā „andhabāla, ayuttan te kataṁ, na tvaṁ mama vijite vasituṁ arahasi, attano dhanañ ca puttadārañ ca gahetvā aññattha yāhîti" raṭṭhā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhaṁ atikkamma Kosalarājānaṁ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko jāto. So ekadivasaṁ Kosalarājānaṁ āha: „deva, Bārāṇasirajjaṁ nimmakkhikamadhupaṭalasadisaṁ, rājā atimuduko, appen' eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirajjaṁ gaṇhitun" ti. Rājā tassa vacanaṁ sutvā „Bārāṇasirajjaṁ nāma mahā, ayañ ca 'appen' eva balavāhanena sakkā gaṇhitun' ti āha, kin nu kho payuttakacoro siyā" ti cintetvā „payuttako si, maññe" ti āha. „Nâhaṁ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na saddahatha manusse pesetvā paccantagāmaṁ hanāpetvā[2] te manusse gahetvā attano santikaṁ nīte dhanaṁ datvā vissajjessatîti[3]. Rājā „ayaṁ ativiya sūro hutvā katheti, vīmaṁsissāmi

[1] C^o kucchimhi. [2] C^k nahāpetvā. [3] so both MSS. instead of -ssathā 'ti or -ssasîti?

tāvā“ 'ti attano purise pesetvā paccantagāmaṁ hanāpesi[1]. Te core gahetvā Bārāṇasirañño[2] dassesuṁ. Rājā te[3] disvā „tātā kasmā gāmaṁ hanathā[4]“ 'ti pucchi. „Jīvituṁ asakkontā devā“ 'ti. „Atha kasmā mama santikaṁ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṁ mā karitthā“ 'ti tesaṁ dhanaṁ datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarañño taṁ pavattiṁ ārocesuṁ. So ettakenâpi gantuṁ avisahanto puna majjhe janapadaṁ hanāpesi[5]. Te pi core rājā tath' eva dhanaṁ datvā vissajjesi. So ettakenâpi agantvā[6] puna pesetvā antaravīthiyaṁ[7] vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānaṁ dhanaṁ datvā vissajjesi yeva. Tadā Kosalarājā „ativiya dhammiko rājā“ ti ñatvā „Bārāṇasirajjaṁ gahessāmîti“ balavāhanaṁ ādāya niyyāsi. Tadā pana Bārāṇasirañño mattavāraṇe abhimukhaṁ āgacchante anivattanadhammā asaniyâpi sīse patantiyā asantasanasabhāvā[8] Sīlavamahārājassa ruciyā sati sakala-Jambudīpe rajjaṁ gahetuṁ samatthā sahassamattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatîti“ sutvā rājānaṁ upasaṁkamitvā „deva, Kosalarājā kira 'Bārāṇasirajjaṁ gaṇhissāmîti' āgacchati[9], gacchāma, naṁ amhākaṁ rajjasīmaṁ anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“ 'ti vadiṁsu. „Tātā, maṁ nissāya aññesaṁ kilamanakiccaṁ n' atthi, rajjatthikā rajjaṁ gaṇhantu, mā gamitthā“ 'ti nivāresi. Kosalarājā sīmaṁ atikkamitvā janapadamajjhaṁ pāvisi. Amaccā puna pi rājānaṁ upasaṁkamitvā tath' eva vadiṁsu. Rājā purimanayen' eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā „rajjaṁ vā detu yuddhaṁ vā“ ti Sīlavamahārājassa sāsanaṁ pesesi. Rājā taṁ sutvā „n' atthi mayā saddhiṁ yuddhaṁ, rajjaṁ gaṇhatū[10]“ 'ti paṭisāsanaṁ pesesi. Puna pi amaccā rājānaṁ upasaṁkamitvā „deva, na mayaṁ Kosalarañño nagaraṁ pavisituṁ dema, bahinagare yeva naṁ pothetvā gaṇhāmā“ 'ti āhaṁsu. Rājā purimanayen' eva nivāretvā nagaradvārāni avāpurāpetvā

[1] Ck nahāpesi. [2] Cv bārāṇasiyaṁ rañño. [3] Ck ne. [4] Ck nahathā. [5] Ck hatāpesi. [6] Cv āgantvā. [7] Ck antaṁvīthiyaṁ, Cv antaravīthi. [8] Cv asannasanasabhavā. [9] Ck āgacchatīti. [10] so both MSS.

saddhiṁ amaccasahassena mahātale pallaṁkamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasiṁ pāvisi. So ekam pi paṭisattuṁ apassanto rañño nivesanadvāraṁ gantvā amaccagaṇaparivuto apārutadvāre[1] nivesane alaṁkatapaṭiyattaṁ mahātalaṁ āruyha nisinnaṁ niraparādhaṁ Sīlavamahārājānaṁ saddhiṁ amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imaṁ rājānaṁ saddhiṁ amaccehi pacchābāhaṁ gāḷhabandhanaṁ bandhitvā āmakasusānaṁ netvā galappamāṇe āvāṭe khaṇitvā yathā eko pi hatthaṁ ukkhipituṁ na sakkoti evaṁ paṁsuṁ pakkhipitvā nikhaṇatha, rattiṁ sigālā āgantvā etesaṁ kātabbayuttakaṁ karissantîti“ āha. Manussā corarañño āṇaṁ sutvā rājānaṁ saddhiṁ amaccehi pacchābāhaṁ gāḷhabandhanaṁ bandhitvā nikkhāmesuṁ. Tasmim pi kāle Sīlavamahārājā corarañño āghātamattam pi nâkāsi. Tesu pi amaccesu evaṁ bandhitvā nīyamānesu[2] eko pi rañño vacanaṁ bhindituṁ samattho nāma nâhosi, evaṁ suvinītā kir' assa parisā. Atha te rājapurisā[3] sāmaccaṁ Sīlavarājānaṁ āmakasusānaṁ netvā galappamāṇe āvāṭe khaṇitvā Sīlavamahārājānaṁ majjhe ubhosu passesu sesā[4] amacce[5] ti sabbe pi āvāṭesu otāretvā paṁsuṁ ākiritvā ghanaṁ[6] ākoṭetvā agamaṁsu. Sīlavarājā amacce āmantetvā corarañño upari kopaṁ akatvā „mettam eva bhāvetha tātā“ ti ovadi. Atha aḍḍharattasamaye „manussamaṁsaṁ khādissāmā“ 'ti sigālā āgamiṁsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāren' eva saddam akaṁsu. Sigālā bhītā palāyiṁsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṁ ñatvā puna paccāgamiṁsu. Itare pi tath' eva saddam akaṁsu. Evaṁ yāva tatiyaṁ palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvaṁ ñatvā „vajjhappattā ete bhavissantîti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddaṁ karontesu pi na palāyiṁsu. Jeṭṭhakasigālo rājānaṁ upagañchi, sesā[7] sesānaṁ santikaṁ agamaṁsu.

[1] Ck apāruna-, Cv apārūta- corr. to apāruta-. [2] Ck nīyya-, Cv nīyya-. [3] Ck rājā-, Cv rājā corr. to rāja- [4] so both MSS [5] Cv amaccesu evaṁ. [6] Ck ghaṇaṁ. [7] Cv omits sesā.

Upāyakusalo rājā tassa attano santikaṁ āgatabhāvaṁ ñatvā ḍasituṁ okāsaṁ dento viya gīvaṁ ukkhipitvā taṁ gīvāya ḍasamānaṁ hanukaṭṭhikena ākaḍḍhitvā yante pakkhipitvā viya gāḷhakaṁ gaṇhi. Nāgabalena raññā hanukaṭṭhikena ākaḍḍhitvā gīvāya daḷhagahitasigālo[1] attānaṁ mocetuṁ asakkonto maraṇabhayatajjito mahāviravaṁ viravi. Avasesasigālā tassa taṁ aṭṭassaraṁ[2] sutvā „ekena purisen' esa gahito bhavissatîti" amacce upasaṁkamituṁ asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe palāyiṁsu. Rañño hanukaṭṭhikena daḷhaṁ katvā gahitasigālo aparāparaṁ saṁsarante paṁsu sithilā[3] ahosi. So pi sigālo maraṇabhayabhīto catuhi[4] pādehi rañño uparimabhāge paṁsuṁ apabbūhi. Rājā paṁsuno sithilabhāvaṁ ñatvā sigālaṁ vissajjetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṁ saṁcaranto ubho hatthe ukkhipitvā āvāṭamukhavaṭṭiyaṁ olubbha vātacchinnavalāhako viya nikkhamitvā ṭhito amacce assāsetvā paṁsuṁ viyūhitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakasusāne aṭṭhāsi. Tasmiṁ samaye manussā ekaṁ matamanussaṁ āmakasusāne chaḍḍentā dvinnaṁ yakkhānaṁ sīmantarikāya chaḍḍesuṁ. Yakkhā[5] taṁ[6] matamanussaṁ bhājetuṁ asakkontā „mayaṁ imaṁ bhājetuṁ na sakkoma, ayaṁ Sīlavarājā dhammiko, esa no bhājetvā dassati, etassa santikaṁ gacchāmā" 'ti taṁ matamanussaṁ pāde gahetvā kaḍḍhantā rañño santikaṁ gantvā „deva amhākaṁ imaṁ bhājetvā dehîti" āhaṁsu. „Bho yakkhā, ahaṁ imaṁ tumhākaṁ bhājetvā dadeyyaṁ, aparisuddho pan' amhi, nahāyissāmi tāvā" ti. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitaudakaṁ attano ānubhāvena āharitvā rañño nahānatthāya adaṁsu, nahātvā ṭhitassa saṁharitvā ṭhapite corarañño sāṭake āharitvā adaṁsu, te nivāsetvā ṭhitassa catujātigandhasamuggaṁ āharitva adaṁsu, gandhe vilimpitvā ṭhitassa suvaṇṇasamugge maṇitālavaṇṭesu ṭhapitāni nānāpupphāni āharitvā adaṁsu, pupphāni pilandhitvā[7] ṭhitakāle „aññaṁ kiṁ karomā" 'ti pucchiṁsu. Rājā attano

[1] Cv daḷhaṁ-. [2] Ck avaṭṭassaraṁ. [3] so both MSS. instead of -sigāle a- s-paṁsu sithilo? [4] Ck catu [5] Cv ne yakkhā. [6] Ck naṁ. [7] Cv piḷan-.

chātakākāraṁ dassesi. Te gantvā corarañño sampāditaṁ nānaggarasabhojanaṁ āharitvā adaṁsu. Rājā nahānānulitto maṇḍitapasādhito nānaggarasabhojanaṁ bhuñji. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitapānīyaṁ[1] suvaṇṇabhiṁkāren' eva suvaṇṇasarakena[2] pi saddhiṁ āhariṁsu. Ath' assa pānīyaṁ pivitvā mukhaṁ vikkhāḷetvā hatthe dhovitakāle corarañño sampāditaṁ pañcasugandhikaparivāraṁ tambūlaṁ āharitvā adaṁsu, taṁ khāditvā ṭhitakāle „aññaṁ kiṁ karomā" 'ti pucchiṁsu, „gantvā corarañño ussīsake nikkhittaṁ maṁgalakhaggaṁ āharathā" 'ti tam pi gantvā āhariṁsu. Rājā khaggaṁ gahetvā taṁ matamanussaṁ ujukaṁ ṭhapāpetvā matthakamajjhe asinā paharitvā dve koṭṭhāse katvā dvinnaṁ yakkhānaṁ samavibhattam eva vibhajitvā adāsi, datvā ca pana khaggaṁ dhovitvā sannahitvā[3] aṭṭhāsi. Atha te yakkhā manussamaṁsaṁ khāditvā suhitā hutvā tuṭṭhacittā „aññaṁ te mahārāja kiṁ karomā" 'ti pucchiṁsu. „Tena hi tumhe attano ānubhāvena maṁ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe patiṭṭhāpethā" 'ti. Te „sādhu devā" 'ti sampaṭicchitvā tathā akaṁsu. Tasmiṁ samaye corarājā alaṁkatasirigabbhe sirisayanapiṭṭhe nipanno niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantassa khaggatalena udaraṁ pahari[4]. So bhīto pabujjhitvā dīpālokena Sīlavamahārājānaṁ sañjānitvā sayanā vuṭṭhāya dhitiṁ upaṭṭhapetvā ṭhito rājānaṁ āha: „mahārāja evarūpāya rattiyā gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse ṭhāne khaggaṁ sannayhitvā alaṁkatapaṭiyatto[5] kathaṁ nāma tvaṁ imaṁ sayanapiṭṭhaṁ[6] āgato" ti. Rājā attano āgamanākāraṁ sabbaṁ vitthārato kathesi. Taṁ sutvā corarājā saṁviggamānaso „mahārāja, ahaṁ manussabhūto pi samāno tumhākaṁ guṇaṁ na jānāmi, paresaṁ lohitamaṁsakhādakehi pana kakkhaḷehi pharusehi yakkhehi tava guṇā ñātā, na dān' āhaṁ na-

[1] C^k ṭhapitavāsitavāsinapānīyaṁ. [2] C^k -sarake. [3] C^v sannahitvā corr. to sannayhitvā. [4] C^k pahāri. [5] both MSS. -paṭiyanto. [6] C^k sayanaṁ-.

rinda evarūpe sīlasampanne tayi dubbhissāmîti" khaggaṁ ādāya sapathaṁ katvā rājānaṁ khamāpetvā mahāsayane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyā uṭṭhite suriye bheriñ carāpetvā sabbaseṇiyo ca amaccabrāhmaṇagahapatike ca sannipātāpetvā tesaṁ purato ākāse puṇṇacandaṁ[1] ukkhipanto viya Sīlavaraññno guṇe kathetvā parisamajjhe yeva puna rājānaṁ khamāpetvā rajjaṁ paṭicchāpetvā „ito paṭṭhāya tumhākaṁ uppanno corūpaddavo[2] mayhaṁ bhāro, mayā gahitārakkhā tumhākaṁ rajjaṁ karothā" ti vatvā pesuññakārakassa āṇaṁ katvā attano balavāhanaṁ ādāya sakaraṭṭham eva gato. Sīlavamahārājâpi kho alaṁkatapaṭiyatto setacchattassa heṭṭhā sarabhapādake kañcanapallaṁke nisinno attano sampattiṁ oloketvā „ayañ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvitapaṭilābho, mayi viriyaṁ akaronte[3] na kiñci abhavissa, viriyabalena panâhaṁ naṭṭhañ ca imaṁ yasaṁ[4] paṭilabhiṁ, amaccasahassassa ca jīvitadānaṁ adāsiṁ, āsācchedaṁ vata akatvā viriyam eva kattabbaṁ, kataviriyassa hi phalaṁ nāma evaṁ samijjhatîti" cintetvā udānavasena imaṁ gātham āha:

Āsiṁseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'haṁ attānaṁ, yathā icchiṁ tathā ahū ti. 50.

Tattha āsiṁsethevā 'ti evâhaṁ viriyaṁ ārabhanto imamhā dukkhā muccissāmîti attano viriyabale āsaṁ karoth' eva, na nibbindeyya paṇḍito ti upāyakusalo yuttaṭṭhāne viriyaṁ karonto ahaṁ imassa viriyassa phalaṁ na labhissāmîti na ukkaṇṭheyya, āsācchedakammaṁ na kareyyāsîti attho, passāmi vo haṁ attānan ti, ettha vo ti nipātamattaṁ, ahaṁ ajja attānaṁ passāmi, yathā icchiṁ tathā ahū 'ti ahaṁ hi āvāṭe nikhāto tamhā dukkhā muccitvā puna attano rajjasampattiṁ icchiṁ, so ahaṁ imaṁ sampattiṁ pattaṁ attānaṁ passāmi, yath' evâhaṁ pubbe icchiṁ tath' eva me atta jāto ti.

Evaṁ Bodhisatto „aho vata bho sīlasampannānaṁ viriyaphalaṁ nāma samijjhatîti" imāya gāthāya udānaṁ udānetvā yāvajīvaṁ puññāni karitvā yathākammaṁ gato.

---

[1] Ck -candanaṁ. [2] Ck corupaddavo, Cs corūpaddaco. [3] Cs karonte. [4] Ck sayaṁ.

Satthâpi imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā duṭṭhāmacco[1] Devadatto ahosi, amaccasahassā Buddhaparisā, Sīlavamahārājā pana aham evā“ 'ti. Mahāsīlavajātakaṁ.

2. Cūḷajanakajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam eva ārabbha kathesi. Tattha yaṁ vattabbaṁ taṁ sabbaṁ Mahājanakajātake āvibhavissati. Rājā[2] pana setacchattassa heṭṭhā nisinno imaṁ gātham āha:

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'haṁ attānaṁ udakā thalam ubbhatan ti. 51.

Tattha vāyamethevā 'ti vāyāmaṁ karoth' eva, udakā thalam ubbhatan ti udakato thalam uttiṇṇaṁ, thale patiṭṭhitaṁ attānaṁ passāmîti.

Idhâpi ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahattaṁ patto, Janakarājā Sammāsambuddho va ahosîti. Cūḷajanakajātakaṁ[3].

3. Puṇṇapātijātaka.

Tatheva puṇṇapātiyo ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto visavāruṇiṁ ārabbha kathesi. Ekaṁ samayaṁ Sāvatthiyaṁ surādhuttā sannipatitvā mantayiṁsu: „surāmūlaṁ[4] no khīṇaṁ, kahan[5] nu kho labhissāmā“ 'ti. Ath' eko kakkhaḷadhutto[6] āha: „mā cintayittha, atth' eko upāyo“ ti. „Katarūpāyo[7] nāmā“ 'ti. „Anāthapiṇḍiko aṅgulimuddikā piḷandhitvā[8] maccasāṭakanivattho[9] rājupaṭṭhānaṁ[10] gacchati, mayaṁ surāpātiyaṁ visaññīkaraṇabhesajjaṁ[11] pakkhipitvā āpānaṁ sajjetvā nisīditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle 'ito ehi mahāseṭṭhîti' pakkositvā taṁ suraṁ pāyetvā visaññībhūtassa aṅgulimuddikā ca sāṭake ca gahetvā surāmūlaṁ karissāmā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā tathā katvā seṭṭhissa āgamanakāle paṭimaggaṁ gantvā „sāmi, ito tāva

[1] Cv paduṭṭhā-. [2] Cv jārājā corr. to janakarājā. [3] Ck mūḷa-. [4] Ck -mūḷaṁ. [5] Ck kahaṁ. [6] Ck kakkhala-. [7] Ck kataru-. [8] so both MSS. [9] Cv maddhasā-. [10] Cv rāju- corr. to rājū-. [11] Cv -karaṇaṁbhesajjaṁ.

āgacchatha, ayaṁ ambākaṁ santike atimanāpā surā, thokaṁ pivitvā gacchathā" 'ti vadiṁsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiṁ suraṁ pivissati, anatthiko samāno pi pana ime dhutte pariganhissāmîti" tesaṁ āpānabhūmiṁ gantvā tesaṁ kiriyaṁ oloketvā „ayaṁ surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā" ti ñatvā „ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmîti" cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe 'surāpātiyaṁ bhesajjaṁ pakkhipitvā āgatāgate pāyetvā visaññīkatvā[1] vilumpissāmā[2]' 'ti āpānamaṇḍalaṁ sajjetvā nisinnā kevalaṁ imaṁ suraṁ vaṇṇetha, eko pi vo ukkhipitvā pivituṁ na ussahati, sace ayaṁ ayojitakā assa tumhe va piveyyāthā[3]" 'ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano gehaṁ gantvā „dhuttehi katakāraṇaṁ Tathāgatassa ārocessāmîti" Jetavanaṁ gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gahapati ne dhuttā taṁ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesun" ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahosi. Tadâp' ete dhuttā evam eva sammantetvā suraṁ yojetvā Bārāṇasiseṭṭhissa āgamanakāle paṭimaggaṁ gantvā evam eva kathayiṁsu. Seṭṭhi anatthiko hutvā te pariganhitukāmo gantvā tesaṁ kiriyaṁ oloketvā „idan nām' ete kātukāmā, palāpessāmi te ito" ti cintetvā evam āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulaṁ gantuṁ nāma na yuttaṁ, rājānaṁ disvā puna āgacchante[4] jānissāmi, tumhe idh' eva nisīdathā" 'ti rājupaṭṭhānaṁ[5] gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmîti". So tattha gantvā bhesajjasaṁyojitā pātiyo oloketvā evam āha: „bho dhuttā, tumhākaṁ kiriyā mayhaṁ na ruccati, tumhākaṁ surāpātiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe kevalaṁ suraṁ vaṇṇetha na pana pivatha, sac' āyaṁ manāpā assa tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṁyuttāya bhavitabban" ti tesaṁ manorathaṁ bhindanto imaṁ gātham āha:

Tath' eva puṇṇapātiyo, aññâyaṁ vattate kathā,
ākārakena jānāmi: na câyaṁ bhaddikā surā ti. 52.

[1] C[k] visaṁni-. [2] C[k] viḷum-. [3] both MSS. piveyyathā. [4] so both MSS. instead of -nto? [5] so both MSS.

Tattha tathevā 'ti yathā mayā gamanakāle diṭṭhā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva puṇṇā, aññāyaṁ vattate kathā ti yā ayaṁ tumhākaṁ surāvaṇṇanakathā vattati sā aññ' eva abhūtā atacchā[1], yadi hi esā surā manāpā assa tumhe piveyyātha, upaḍḍhapātiyo avasisseyyuṁ, tumhākaṁ pana ekenâpi surā na pītā, ākārakena jānāmîti tasmā iminā kāraṇena jānāmi, na cāyaṁ bhaddikā surā ti n' eva ayaṁ bhaddikā surā, visayojitāya etāya bhavitabban ti dhutte gahetvā yathā na puna evarūpaṁ karonti tathā te tajjetvā vissajjesi.

So yāvajīvaṁ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā, Bārāṇasiseṭṭhi pana ahan tena samayenā“ 'ti. Puṇṇapātijātakaṁ.

4. Phalajātaka.

Nāyaṁ rukkho durāruho ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ phalakusalaṁ[2] upāsakaṁ ārabbha kathesi. Eko kira Sāvatthivāsikuṭumbiko Buddhapamukhasaṁghaṁ[3] nimantetvā attano ārāme nisīdāpetvā yāgukhajjakaṁ datvā uyyānapālaṁ āṇāpesi: „bhikkhūhi saddhiṁ uyyāne vicaritvā ayyānaṁ ambādīni nānāphalāni dehîti“. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā bhikkhusaṁghaṁ ādāya uyyāne vicaranto rukkhaṁ oloketvā va „etaṁ phalaṁ āmaṁ, etaṁ na supakkaṁ, etaṁ supakkan“ ti jānāti, yaṁ so vadati taṁ tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgatassa ārocesuṁ: „bhante, ayaṁ uyyānapālo phalakusalo, bhūmiyaṁ ṭhito rukkhaṁ oloketvā 'etaṁ phalaṁ āmaṁ, etaṁ na supakkaṁ, etaṁ supakkan' ti jānāti, yaṁ so vadati taṁ tath' eva hotîti“. Satthā „na bhikkhave ayam eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalā ahesun“ ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṁ karonto ekasmiṁ kāle mahāvattaniaṭaviṁ

[1] Ck athacchā. [2] Ck phalaṁ-, Cv phalaṁ- corr. to phala-. [3] Cv buddhapamukhaṁ-,

patvā aṭavimukhe ṭhatvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkhā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibhuttaṁ yaṁ kiñci pattaṁ vā pupphaṁ vā phalaṁ vā maṁ aparipucchitvā mā khāditthā" 'ti āha. Te „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā aṭaviṁ otariṁsu. Aṭavimukhe ca[1] ekasmiṁ gāmadvāre kiṁphalarukkho[2] nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapupphaphalāni sabbāni ambasadisān' eva honti, na kevalaṁ vaṇṇasaṇṭhānato va gandharasehi pi 'ssa āmapakkāni phalāni ambaphalasadisān' eva, khāditāni pana halāhalavisaṁ viya taṁ khaṇaṁ yeva jīvitakkhayaṁ pāpeti[3]. Purato gacchantā[4] ekacce lolapurisā „ambarukkho ayan" ti saññāya phalāni khādiṁsu, ekacce „satthavāhaṁ pucchitvā va khādissāmā" 'ti hatthena gahetvā aṭṭhaṁsu. Te satthavāhe āgate „ayya[5] imāni ambaphalāni khādāmā" 'ti pucchiṁsu. Bodhisatto „nâyaṁ ambarukkho" ti ñatvā „kiṁphalarukkho nām' esa ambarukkho, mā khāditthā" 'ti vāretvā ye khādiṁsu te pi vamāpetvā catumadhuraṁ pāyetvā āroge[6] akāsi. Pubbe pana imasmiṁ rukkhamūle manussā nivāsaṁ kappetvā ambaphalānîti imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayaṁ pāpuṇanti, punadivase gāmavāsino nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaḍḍetvā sakaṭehi saddhiṁ yeva sabban tesaṁ santakaṁ[7] gahetvā gacchanti. Te taṁ divasam pi aruṇuggamanakāle yeva „mayhaṁ balivaddā bhavissanti mayhaṁ sakaṭaṁ mayhaṁ bhaṇḍan" ti vegena taṁ rukkhamūlaṁ[8] gantvā manusse nīroge[9] disvā „kathaṁ tumhe imaṁ rukkhaṁ 'nâyaṁ ambarukkho' ti jānitthā" 'ti pucchiṁsu. Te „mayaṁ na jānāma, satthavāhajeṭṭhako no jānîti" āhaṁsu. Manussā Bodhisattaṁ pucchiṁsu: „paṇḍita kin ti katvā tvaṁ imassa rukkhassa naambarukkhabhāvaṁ aññāsîti". So „dvīhi kāraṇehi aññāsin" ti vatvā imaṁ gātham āha:

[1] C^k va. [2] C^k timphala-. [3] so both MSS. instead of pāpenti? [4] C^k gacchato.
[5] C^k ayyā. [6] C^v aroge. [7] C^v sannakaṁ. [8] C^k rukkhaṁ-. [9] both MSS. niroge.

Nâyaṁ rukkho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nâyaṁ sādhuphalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṁ rukkho durāruho ti ayaṁ visarukkho na dukkhāruho, ukkhipitvā ṭhapitanisseṇī[1] viya sukhena ārohituṁ sakkā ti vadati, na hi[2] gāmato ārakā ti gāmato dūre ṭhito pi na hoti, gāmadvāre ṭhito yevā 'ti dīpeti, ākārakena jānāmîti iminā duvidhena kāraṇenâhaṁ[3] imaṁ rukkhaṁ jānāmi, kin ti nāyaṁ sādhuphalo dumo ti sace hi ayaṁ madhuraphalo ambarukkho abhavissa evaṁ sukhārube avidūre ṭhite etasmiṁ ekam pi phalaṁ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṁ parivuto va assa, evaṁ ahaṁ attano ñāṇena paricchinditvā imassa visarukkhabhāvaṁ aññāsin ti

mahājanassa dhammaṁ desetvā sotthigamanaṁ gato.

Satthāpi „evaṁ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusalā ahesun" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesuṁ, satthavāho pana aham evā" 'ti. Phalajātakaṁ.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cittenā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Taṁ hi bhikkhuṁ Satthā āmantetvā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ossaṭṭhaviriyo" ti pucchitvā „saccam Bhagavā" 'ti vutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viriyaṁ kātuṁ yuttaṭṭhāne viriyaṁ katvā rajjasampattiṁ pāpuṇiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṁ nibbatti. Tassa nāmagahaṇadivase aṭṭhasataṁ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni paṭipucchiṁsu. Lakkhaṇakusalā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṁ disvā „puññasampanno mahārāja kumāro tumhākaṁ accayena rajjaṁ pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pākaṭo Jambudīpe aggapuriso bhavissatîti" vyākariṁsu.

---

[1] both MSS. -ṇiṁ. [2] so both MSS. [3] Ck kāraṇena nāhaṁ.

Brāhmaṇānaṁ vacanaṁ sutvā kumārassa nāmaṁ gaṇhantā Pañcāvudhakumāro ti nāmaṁ akaṁsu. Atha naṁ viññūtaṁ patvā soḷasavassapadese ṭhitaṁ rājā āmantetvā „tāta sippaṁ uggaṇhāhîti“ āha. „Kassa santike uggaṇhāmi devā“ 'ti. „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkasilānagare disāpāmokkhassa ācariyassa santike uggaṇha, idam assa ācariyassa bhāgaṁ dadeyyāsîti“ sahassaṁ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippaṁ sikkhitvā ācariyena dinnaṁ pañcāvudhaṁ gahetvā ācariyaṁ vanditvā Takkasilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasimaggaṁ paṭipajji. So antarāmagge Silesalomayakkhena nāma adhiṭṭhitaṁ ekaṁ aṭaviṁ pāpuṇi. Atha naṁ aṭavimukhe manussā disvā „bho māṇava, mā imaṁ aṭaviṁ pāvisi, Silesalomayakkho nām' ettha atthi, so diṭṭhadiṭṭhamanusse[1] jīvitakkhayaṁ pāpetîti“ vārayiṁsu. Bodhisatto attānaṁ takkento asambhītakesarasīho viya aṭaviṁ pāvisi yeva. Tasmiṁ aṭavimajjhaṁ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattaṁ sīsaṁ pattappamāṇāni akkhīni kandamakulamattā[2] dve dāṭhā ca māpetvā senamukho[3] kabarakucchi nīlahatthapādo hutvā Bodhisattassa attānaṁ dassetvā „kahaṁ yāsi, tiṭṭha, bhakkho[4] me“ ti āha. Atha naṁ Bodhisatto „yakkha, ahaṁ attānaṁ takketvā idha paviṭṭho, tvaṁ appamatto hutvā maṁ upagaccheyyāsi, visapītena hi taṁ sarena vijjhitvā etth' eva pātessāmîti“ santajjetvā halāhalavisam pītaṁ saraṁ sannahitvā muñci. So yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññan ti evaṁ paññāsasare muñci. Sabbe tassa lomesu yeva allīyiṁsu. Yakkho sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pātetvā Bodhisattaṁ upasaṁkami. Bodhisatto puna pi taṁ tajjetvā khaggaṁ kaḍḍhitvā pahari. Tettiṁsaṁgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi[5]. Atha naṁ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṁ ñatvā muggarena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṁ ñatvā „bho yakkha, na te ahaṁ

---

[1] Ck so diṭṭhamanusse [2] Cs -kuḷa-. [3] Cs seta-. [4] Ck bhekkho. [5] Ck allīyī.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, ahaṁ tayā adhiṭṭhitaṁ aṭaviṁ pavisanto na dhanuādīni takketvā paviṭṭho attānaṁ yeva pana takketvā paviṭṭho, ajja taṁ pothetvā cuṇṇavicuṇṇaṁ karissāmîti" adhiṭṭhitaṁ nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahatthena yakkhaṁ pahari. Hattho lomesu yeva allīyi. Vāmahatthena pahari. So pi allīyi. Dakkhiṇapādena pahari. So pi allīyi. Vāmapādena pahari. So pi allīyi. Sīsena taṁ pothetvā „cuṇṇavicuṇṇaṁ karissāmîti" sīsena pahari. Tam pi lomesu yeva allīyi. So pañcoḍḍito pañcasu ṭhānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissārajjo va ahosi. Yakkho va cintesi: „ayaṁ eko purisasīho purisājāniyo na purisamatto va, mādisena nām' assa yakkhena gahitassa santāsamattam pi na bhavissati, mayā imaṁ maggaṁ hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatîti" so taṁ khādituṁ avisahanto „kasmā nu kho tvaṁ māṇava maraṇabhayaṁ na bhāyasîti" pucchi. „Kiṁkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiṁ hi attabhāve ekaṁ maraṇaṁ niyatam eva, api ca mayhaṁ kucchimhi vajirāvudhaṁ atthi, sace maṁ khādissasi taṁ āvudhaṁ jīretuṁ[1] na sakkhissasi, tan te antāni khaṇḍākhaṇḍaṁ chinditvā jīvitakkhayam pāpessati, iti ubho pi nassissāma, iminā kāraṇenâhaṁ na bhāyāmîti". Idaṁ kira Bodhisatto attano abbhantare ñāṇāvudhaṁ sandhāya kathesi. Taṁ sutvā yakkho cintesi: „ayaṁ māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisasīhassa sarīrato muggabījamattam pi maṁsakhaṇḍaṁ mayhaṁ kucchiṁ[2] jīretuṁ na sakkhissati, vissajjessāmi nan" ti maraṇabhayatajjito Bodhisattaṁ vissajjetvā „māṇava, purisasīho tvaṁ, na te ahaṁ maṁsaṁ khādissāmi, tvaṁ ajja Rāhumukhā muttacando viya mama hatthato muccitvā ñātisuhajjamaṇḍalan tosento yāhîti" āha. Atha naṁ Bodhisatto āha: „yakkha, ahaṁ tāva gacchissāmi, tvaṁ pana pubbe pi akusalaṁ katvā luddo lohitapāṇī pararuhiramaṁsabhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

[1] C[v] chīretuṁ. [2] so both MSS. instead of kucchi?

idhâpi ṭhatvā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāraṁ gamissasi, maṁ diṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalaṁ kātuṁ, pāṇātipātakammaṁ nāma niraye tiracchānayoniyaṁ pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbattaṭṭhāne appāyukasaṁvattanikaṁ hotîti" evamādinā nayena pañcannaṁ dussīlyakammānaṁ ādīnavaṁ pañcannaṁ sīlānaṁ ānisaṁsaṁ kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṁ tajjetvā dhammaṁ desetvā dametvā nibbisevanaṁ katvā pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā tassâsevanaṁ aṭaviyā balipaṭiggāhakaṁ devataṁ[1] katvā appamādena ovaditvā aṭavito nikkhamanto aṭavimukhe manussānaṁ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasiṁ gantvā mātāpitaro disvā aparabhāge rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṁ kārento dānādīni puññāni karitvā yathākammaṁ agamāsi.

Satthâpi imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Yo alīnena cittena alīnamanaso naro
bhāveti kusalaṁ dhammaṁ yogakkhemassa pattiyā[2]
pāpuṇe anupubbena sabbasaṁyojanakkhayan ti. 54.

Tatthâyaṁ piṇḍattho: yo puriso alīnena asaṁkucitena cittena pakatiyâpi alīnamano alīnajjhāsayo hutvā anavajjaṭṭhena kusalaṁ sattatiṁsabodhapakkhiyabhedaṁ dhammaṁ bhāveti vaḍḍheti visālena cittena vipassanaṁ anuyuñjati catuhi yogehi khemassa nibbānassa pattiyā so evaṁ sabbasaṁkhāresu aniccaṁ dukkhaṁ anattā ti tilakkhaṇaṁ āropetvā taruṇavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhapakkhiyadhamme bhāvento anupubbena ekaṁsaṁ yojanam pi anavasesetvā sabbasaṁyojanānaṁ khayakarassa catutthamaggassa pariyosāne uppannattā sabbasaṁyojanakkhayo ti saṁkhaṁ gataṁ arahattaṁ pāpuṇeyyā 'ti.

Evaṁ Satthā arahattena dhammadesanāya kūṭaṁ gahetvā matthake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu arahattaṁ pāpuṇi. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo ahosi, Pañcāvudhakumāro nāma aham evā" 'ti. Pañcāvudhajātakaṁ.

---

[1] C^k devanaṁ, C^v devanaṁ corr. to devataṁ. [2] C^k yogakkhemaṁsapattiyā, C^v yogakkhemaṁsapattiyā corr. to yogakkhemassapattiyā.

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahaṭṭhena cittenā 'ti. Idaṁ Satthā Sāvatthiyaṁ viharanto aññataraṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Eko kira Sāvatthivāsikulaputto Satthu dhammadesanaṁ sutvā ratanasāsane uraṁ datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena sīlan nāma, duvidhena tividhena catubbidhena pañcavidhena chabbidhena sattavidhena aṭṭhavidhena navavidhena dasavidhena bahuvidhena sīlaṁ nāma, idaṁ cullasīlaṁ[1] nāma, idaṁ majjhimasīlaṁ nāma, idaṁ mahāsīlaṁ nāma, idaṁ pātimokkhasaṁvarasīlaṁ nāma, idaṁ indriyasaṁvarasīlaṁ nāma, idaṁ ājīvapārisuddhisīlaṁ[2] nāma, idaṁ paccayapaṭisevanasīlaṁ nāmā“ 'ti sīlaṁ ācikkhanti. So cintesi: „idaṁ sīlaṁ nāma atibahuṁ, ahaṁ ettakaṁ samādāya vattituṁ na sakkhissāmi, sīlaṁ pūretuṁ asakkontassa nāma pabbajjāya ko attho, ahaṁ gihī[3] hutvā dānādīni puññāni karissāmi puttadārañ ca posessāmîti“ evañ ca pana cintetvā „bhante, ahaṁ sīlaṁ rakkhituṁ na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, ahaṁ hīnāya vattissāmi[4], tumhākaṁ pattacīvaraṁ gaṇhathā[5]“ 'ti āha. Atha naṁ āhaṁsu: „evaṁ sante Dasabalaṁ vanditvā yāhîti“ ne taṁ ādāya Satthu santikaṁ dhammasabhaṁ agamaṁsu. Satthā disvā va[6] „kiṁ bhikkhave anatthikaṁ bhikkhuṁ ādāya āgat' atthā“ 'ti āha. „Bhante, ayaṁ bhikkhu 'ahaṁ sīlaṁ rakkhituṁ na sakkhissāmîti' pattacīvaraṁ niyyādeti, atha naṁ mayaṁ gahetvā āgatā“ ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahuṁ sīlaṁ ācikkhatha[7], yattakaṁ esa rakkhituṁ sakkoti tattakam eva rakkhissati, ito paṭṭhāya tumhe evaṁ mā kiñci avacuttha[8], aham ettha kattabbaṁ jānissāmîti“. „Ehi tvaṁ bhikkhu, kin te bahunā sīlena, tīṇi yeva sīlāni rakkhituṁ sakkhissasîti“. „Sakkhissāmi bhante“ ti. „Tena hi tvaṁ ito paṭṭhāya kāyadvāraṁ vacīdvāraṁ manodvāran[9] ti tīṇi dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakammaṁ kari mā vācāya mā manasā, gaccha mā hīnāya vatti, imāni tīṇi yeva sīlāni rakkhā“ 'ti. Ettāvatā so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tīṇi sīlānîti“ Satthāraṁ vanditva ācariyupajjhāyehi saddhiṁ yeva agamāsi. So tāni tīṇi sīlāni pūrento va aññāsi: „ācariyupajjhāyehi mayhaṁ ācikkhitaṁ sīlam pi, ettakam eva te pana attano abuddhabhāvena maṁ bujjhāpetuṁ nâsakkhiṁsu, Sammāsam-

[1] Ck cullaṁ. [2] Cv -sīlan. [3] Ck gahi. Cv hihī. [4] Ck hināvasaṁtissāmi. [5] Ck gaṇhāthā. [6] Ck omits va. [7] Ck acikkhata. [8] Ck avacutta. [9] Ck -dvaraṁ.

buddho attano buddhasubuddhatāya anuttaradhammarājatāya ettakaṁ sīlaṁ[1] tīsu yeva dvāresu pakkhipitvā maṁ gaṇhāpesi, avassayo vata[2] me[3] satthā jāto" ti vipassanaṁ vaḍḍhetvā katipāhen' eva arahatte patiṭṭhāsi. Taṁ pavattiṁ ñatvā dhammasabhāyaṁ sannipatitā bhikkhū „āvuso taṁ kira bhikkhuṁ 'sīlāni rakkhituṁ na sakkomîti' hīnāya vattantaṁ sabbasīlāni tīhi koṭṭhāsehi pakkhipitvā[4] gāhāpetvā Satthā arahattaṁ pāpesi, aho Buddhā nāma acchariyamanussā" ti Buddhaguṇe kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi „imāya nāmā" 'ti vutte „bhikkhave, atigaruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuko viya hoti, pubbe pi paṇḍitā mahantaṁ[5] kañcanakkhandhaṁ labhitvā ukkhipituṁ asakkontā vibhāgaṁ katvā ukkhipitvā agamaṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto ekasmiṁ gāmake kassako ahosi. So ekadivasaṁ aññatarasmiṁ chaḍḍhitagāmake khette kasiṁ kasati. Pubbe ca tasmiṁ gāme eko vibhavasampanno seṭṭhi ūrumattapariṇāhaṁ[6] catuhatthāyāmaṁ kañcanakkhandhaṁ nidahitvā kālam akāsi. Tasmiṁ Bodhisattassa naṅgalaṁ laggitvā aṭṭhāsi. So „mūlasantānakaṁ bhavissatîti" paṁsuṁ viyūhanto taṁ disvā paṁsunā paṭicchādetvā[7] divasaṁ kasitvā atthaṁ gate suriye yuganaṅgalādīni[8] ekamante nikkhipitvā „kañcanakkhandhaṁ gaṇhitvā gacchissāmîti" taṁ ukkhipituṁ nâsakkhi[9], asakkonto[10] nisīditvā „ettakaṁ kucchiharaṇāya bhavissati, ettakaṁ nidahitvā ṭhapessāmi[11], ettakena kammante saṁyojessāmi, ettakaṁ dānādipuññakiriyāya[12] bhavissatîti" cattāro koṭṭhāse akāsi. Tass' evaṁ vibhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya ahosi. So taṁ ukkhipitvā gharaṁ netvā catudhā vibhajitvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Bhagavā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

[1] Ck sīlan. [2] Ck vana. [3] Ck meva. [4] Ck parikkhipitvā. [5] Ck adds na.
[6] Ck -matthapariṇāhaṁ. [7] Cv paricchā-. [8] Ck yugalanaṅga-. [9] Ck nāsakkhī.
[10] Ck asanto. [11] Ck -ssāmīti. [12] both MSS. dānādīnipu-.

Yo pahaṭṭhena cittena pahaṭṭhamanaso naro
bhāveti kusalaṁ dhammaṁ yogakkhemassa pattiyā
pāpuṇe anupubbena sabbasaṁyojanakkhayan ti. 55.

Tattha pahaṭṭhenā 'ti vinīvaraṇena, pahaṭṭhamanaso ti tāya eva vinīvaraṇatāya pahaṭṭhamanaso [1], suvaṇṇaṁ viya pahaṁsitvā samujjotitasappabhāsakkatacitto [2] hutvā ti attho.

Evaṁ Satthā arahattanikūṭena desanaṁ niṭṭhapetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kañcanakkhandhaṁ laddhapuriso aham eva ahosin" ti. Kañcanakkhandhajātakaṁ.

7. Vānarindajātaka.

Yassete caturo dhammā 'ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakkatîti" sutvā „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayhaṁ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātuṁ na sakkhîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto kapiyoniyaṁ nibbattitvā vuddhim anvāya assapotappamāṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadītīre viharati. Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi ambapanasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā — dīpakassa orato nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāṇo atthi — tasmiṁ nipatati. Tato uppatitvā tasmiṁ dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni khāditvā sāyaṁ [3] ten' eva upāyena paccāgantvā attano vasanaṭṭhāne vasitvā punadivase pi tath' eva karoti. Iminā niyāmena tattha vāsaṁ kappeti. Tasmiṁ pana kāle eko kumbhīlo sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattaṁ aparāparaṁ gacchantaṁ disvā Bodhisattassa hadayamaṁse do-

[1] C^v -mānaso. [2] C^k -vitto, C^v -vitto corr. to -citto. [3] C^k sāyan.

halaṁ uppādetvā kumbhīlaṁ āha: „mayhaṁ kho ayya imassa vānarindassa hadayamaṁse dohaḷo uppanno“ ti. Kumbhīlo „sādhu hoti, lacchasîti“ vatvā „ajja taṁ sāyaṁ dīpakato āgacchantam eva ganhissāmîti“ gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji. Bodhisatto divasaṁ caritvā sāyaṇhasamaye dīpake ṭhito va pāsāṇaṁ oloketvā „ayaṁ pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kin nu kāraṇan“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇañ ca pāsāṇappamāṇañ ca suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahosi: „ajja imissā nadiyā udakaṁ n'eva hāyati na vaḍḍhati, atha ca panâyaṁ pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayhaṁ gahaṇatthāya kumbhīlo nipanno“ ti so „vīmaṁsāmi tāva nan“ ti tatth' eva ṭhatvā pāsāṇena saddhiṁ kathento viya „bho pāsāṇā“ 'ti vatvā paṭivacanaṁ alabhanto yāvatatiyaṁ „pāsāṇā“ 'ti āha. Pāsāṇo kiṁ paṭivacanaṁ na dassati. Puna pi naṁ vānaro „kiṁ bho pāsāṇa ajja mayhaṁ paṭivacanaṁ na desîti“ āha. Kumbhīlo „addhā aññesu divasesu ayaṁ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṁ adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanan'[1]“ ti cintetvā „kiṁ bho vānarindā“ 'ti āha. „Ko si tvan“ ti. „Ahaṁ kumbhīlo“ ti. „Kimatthaṁ ettha nipanno sîti“. „Tava hadayamaṁsaṁ patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaggo n' atthi, ajja mayā esa kumbhīlo vañcetabbo“ ti. Atha naṁ evam āha: „samma kumbhīla, ahaṁ attānaṁ tuyhaṁ pariccajissāmi, tvaṁ mukhaṁ vivaritvā maṁ tava santikaṁ āgatakāle gaṇhāhîti“. Kumbhīlānaṁ hi mukhavivaṭe[2] akkhīni nimīlanti. So taṁ kāraṇaṁ asallakkhetvā mukhaṁ vivari. Ath' assa akkhīni pithīyiṁsu. So mukhaṁ vivaritvā akkhīni nimīletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvaṁ ñatvā dīpakā uppatito gantvā kumbhīlassa matthakaṁ akkamitvā tato uppatito vijjullatā viya vijjotamāno paratīre aṭṭhāsi. Kumbhīlo taṁ acchariyaṁ disvā „iminā vānarindena atiaccherakaṁ katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmiṁ loke catuhi dhammehi

---

[1] Cᵏ -naṁ. [2] Cᵛ mukhavivaṭe corr. to mukhe-.

samannāgato puggalo paccāmitte abhibhavati, te sabbe pi tuyhaṁ abbhantare atthi, maññe" ti vatvā imaṁ gāthaṁ āha:

Yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā tava
saccaṁ dhammo dhitī[1] cāgo diṭṭhaṁ so ativattatîti. 56.

Tattha yassā 'ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idāni vattabbe[2] paccakkhato niddisati, caturo dhammā ti cattāro guṇā, saccan ti vacīsaccaṁ, mama santikaṁ āgamissāmîti hi vatvā musāvādaṁ akatvā[3] āgato yevā 'ti, etan te vacīsaccaṁ, dhammo ti vicāraṇapaññā, evaṁ kate idan nāma bhavissasîti, esā te vicāraṇapaññā, dhitîti[4] abbocchinnaviriyaṁ vuccati, etam pi te atthi, cāgo ti attapariccāgo, tvaṁ attānaṁ pariccajitvā mama santikaṁ āgato, yam panâhaṁ gaṇhituṁ nâsakkhiṁ mayham ev' ettha[5] doso, diṭṭhan ti paccāmittaṁ, so ativattatîti yassa puggalassa yathā tava evaṁ ete cattāro dhammā atthi so yathā maṁ ajja tvaṁ atikkanto tath' eva attano paccāmittaṁ atikkamati abhibhavatîti.

Evaṁ kumbhīlo Bodhisattaṁ pasaṁsitvā attano vasanaṭṭhānaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayhaṁ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kumbhīlo Devadatto ahosi, bhariyâssa Ciñcamānavikā, vānarindo pana aham evā" 'ti. Vānarindajātakaṁ.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto vadhāya parisakkanam eva ārabbha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Devadatto vānarayoniyaṁ nibbattitvā Himavantapadese yūthaṁ pariharanto attānaṁ paṭicca[6] jātānaṁ vānarapotakānaṁ „vuddhippattā ime yūthaṁ parihareyyun" ti bhayena dantehi ḍasitvā

[1] C^v dhīti corr. to dhiti. [2] C^v vattabbo. [3] C^k akkhā. [4] C^v dhitīti corr. to dhitīti. [5] C^v mayhaṁmevettha, C^k mayhaṁmecettha. [6] C^k paricca, C^v paricca corr. to paṭicca.

tesaṁ bījāni uppāṭeti. Tadā Bodhisatto pi taṁ yeva paṭicca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhiṁ gaṇhi. Atha sā vānarī[1] gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṁ ñatvā attano gabbhaṁ anurakkhamānā araññaṁ pabbatapādaṁ agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṁ vijāyi[2]. So vuddhim anvāya viññūtaṁ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasaṁ mātaraṁ pucchi: „amma mayhaṁ pitā kahan" ti. „Tāta asukasmiṁ nāma pabbatapāde yūthaṁ pariharanto vasatîti". „Amma tassa maṁ santikaṁ nehîti". „Tāta na sakkā tayā pitu santikaṁ gantuṁ, pitā hi[3] te attānaṁ paṭicca jātānaṁ[4] vānarapotakānaṁ yūthapariharaṇabhayena dantehi ḍasitvā bījāni uppāṭetîti". „Amma, nehi maṁ[5] tattha, ahaṁ jānissāmîti". Sā puttaṁ ādāya tassa santikaṁ agamāsi. So vānaro attano puttaṁ disvā va „ayaṁ vaḍḍhento mayhaṁ yūthaṁ pariharituṁ na dassati, idān' eva haritabbo" ti „etaṁ āliṅganto viya gāḷhaṁ pīḷetvā jīvitakkhayaṁ pāpessāmîti" cintetvā „ehi tāta, ettakaṁ kālaṁ kahaṁ gato sîti" Bodhisattaṁ āliṅganto viya nippīḷesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi taṁ nippīḷesi. Ath' assa aṭṭhīni bhijjanākārappattāni ahesuṁ. Ath' assa etad ahosi: „ayaṁ vaḍḍhento maṁ māressati[6], kena nu kho upāyena puretaraṁ ñeva mareyyan" ti. Tato cintesi: „ayaṁ avidūre rakkhasapariggahīto saro, tattha taṁ[7] rakkhasena khādāpessāmîti". Atha naṁ[8] evam āha: „tāta ahaṁ mahallako, imaṁ yūthaṁ tuyhaṁ niyyādemi, ajj' eva taṁ rājānaṁ karomi, asukasmiṁ nāma ṭhāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā" 'ti. So „sādhu tāta āharissāmîti" gantvā sahasā anotaritvā samantā padaṁ paricchindanto otiṇṇapadaṁ yeva addasa[9] na uttiṇṇapadaṁ. So „iminā sarena rakkhasapariggahena bhavitabbaṁ, mayhaṁ pitā attanā asakkonto rakkhasena maṁ khādāpetukāmo[10] bhavissa-

[1] Ck -ri. [2] Cv -yī. [3] Cv pahi. [4] Ck jātaṁ. [5] Ck omits maṁ. [6] both MSS. -tī. [7] Cv naṁ. [8] Cv taṁ. [9] Ck adassa. [10] Ck khāda-, Cv khāda- corr. to khādā-.

tîti, ahaṁ imañ ca saraṁ na otarissāmi, pupphāni ca gahessāmîti" nirūdakaṁ[1] ṭhānaṁ gantvā vegaṁ gahetvā uppatitvā parato gacchanto nirūdake[1] ākāse[2] ṭhitān' eva dve pupphāni gahetvā paratīre pati, parato ca orimatīraṁ āgacchanto ten' ev' upāyena dve gaṇhi, evaṁ ubhosu passesu rāsiṁ[3] karonto pupphāni ca gaṇhi rakkhasassa ca āṇatthānaṁ na otari. Ath' assa „ito uttariṁ ukkhipituṁ na sakkhissāmîti" tāni[4] pupphāni gahetvā ekasmiṁ ṭhāne rāsiṁ karontassa so rakkhaso „mayā ettakaṁ kālaṁ evarūpo paññavā acchariyapuriso na diṭṭhapubbo, pupphāni ca nāma yāvadicchakaṁ gahitāni, mayhañ ca āṇaṭṭhānaṁ na otarîti" udakaṁ dvidhā bhindanto udakato uṭṭhāya Bodhisattassa upasaṁkamitvā „vānarinda, imasmiṁ loke yassa tayo dhammā atthi so paccāmittaṁ abhibhoti, te sabbe pi tava abbhantare atthi, maññe" ti vatvā Bodhisattassa thutiṁ karonto imaṁ gātham āha:

Yass' ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyaṁ sūriyaṁ[5] paññā diṭṭhaṁ so ativattatîti. 57.

Tattha dakkhiyan ti dakkhabhāvo, sampattabhayaṁ vidhamituṁ jānanapaññāya sampayuttauttamaviriyass' etaṁ nāmaṁ, sūriyan[5] ti sūrabhāvo, nibbhayabhāvass' etaṁ nāmaṁ, paññā ti paññāpanapaṭṭhapanāya upāyapaññāy' etaṁ nāmaṁ.

Evaṁ so dakarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thutiṁ katvā „imāni pupphāni kimatthaṁ harasîti" pucchi. „Pitā maṁ rājānaṁ kātukāmo, tena kāraṇena harāmîti". „Na sakkā tādisena uttamapurisena pupphāni gahituṁ, ahaṁ gaṇhissāmîti" ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Ath' assa pitā dūrato va taṁ disvā „ahaṁ imaṁ 'rakkhasabhattaṁ bhavissatîti' pahiṇiṁ, so dān' esa rakkhasaṁ pupphāni gāhāpento āgacchati, idāni 'mhi naṭṭho" ti cintento sattadhā hadayaphā-

[1] so both MSS. [2] so both MSS. instead of okāse? [3] both MSS. rāsi
[4] C[v] nāni. [5] C[k] suri-, C[v] suri- corr. to sūri-.

lanaṁ patvā tatth' eva jīvitakkhayaṁ patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattaṁ rājānaṁ akaṁsu.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahosi, yūthapatiputto[1] pana aham evā“ 'ti. Tayodhammajātakaṁ.

9. Bherivādajātaka.

Dhame dhame ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ dubbacaṁ ārabbha kathesi. Taṁ hi[2] bhikkhuṁ Satthā „saccaṁ kira tvaṁ dubbaco sîti“ pucchitvā „saccaṁ Bhagavā“ 'ti vutte „na tvaṁ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bāraṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto bherivādakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasiyaṁ nakkhattaṁ ghuṭṭhan“ ti sutvā „samajjamaṇḍale bheriṁ vādetvā dhanaṁ āharissāmîti“ puttaṁ ādāya tattha gantvā bheriṁ[3] vādetvā bahuṁ[4] dhanaṁ labhi. Taṁ ādāya attano gāmaṁ[5] gacchanto corāṭavim patvā puttaṁ nirantaraṁ bheriṁ vādentaṁ vāresi: „tāta nirantaraṁ avādetvā maggapaṭipannaṁ issarabheri[6] viya antarantarā vādehîti“. So pitarā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmîti“ vatvā nirantaram eva vādesi. Corā paṭhamaṁ ñeva bherisaddaṁ sutvā „issarabheri bhavissatîti“ palāyitvā ativiya ekābaddhaṁ[7] saddaṁ sutvā „nâyaṁ issarabheri bhavissatîti“ āgantvā upadhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpiṁsu[8]. Bodhisatto „kicchena vata no laddhaṁ dhanaṁ ekābaddhaṁ katvā vādento nāsesîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Dhame dhame nâtidhame, atidhantaṁ hi pāpakaṁ,
dhantena sataṁ laddhaṁ, atidhantena nāsitan ti. 58.

[1] C^v omits ahosi yūthapati. [2] both MSS. taṁñhi. [3] C^k bheri, C^v bheri corr. to bheriṁ. [4] C^v bahu. [5] C^k gāma, C^v gāma corr. to gāmaṁ. [6] so both MSS. instead of -bheriṁ. [7] C^k eka-. [8] both MSS. vilimpiṁsu.

Tattha dhame dhame[1] ti dhameyya no na dhameyya bheriṁ vādeyya na na[2] vādeyyā ti attho, nātidhame ti atikkametvā pana nirantaram eva katvā na vādeyya, kiṁkāraṇā: atidhantaṁ[3] hi pāpakaṁ nirantaraṁ bherivādaṁ idāni amhākaṁ pāpakaṁ lāmakaṁ jātaṁ, dhantena sataṁ laddhan ti nagare bherivādanena kahāpaṇasataṁ laddhaṁ, atidhantena nāsitan ti idāni pana me puttena vacanaṁ akatvā yaṁ idaṁ aṭaviyaṁ atidhantaṁ[4] tena[5] atidhantena sabbaṁ nāsitan ti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā putto dubbacabhikkhu ahosi, pitā pana aham evā“ 'ti. Bherivādajātakaṁ.

10. Saṁkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto dubbacam eva ārabbha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto saṁkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasiyaṁ nakkhatte ghuṭṭhe pitaraṁ ādāya saṁkhadhamanakammena dhanaṁ labhitvā āgamanakāle corāṭaviyaṁ pitaraṁ nirantaraṁ saṁkhaṁ dhamantaṁ[6] vāresi. So „saṁkhasaddena core palāpessāmîti“ nirantaram eva dhami. Corā purimanayen' eva āgantvā vilumpiṁsu. Bodhisatto pi purimanayen' eva gāthaṁ abhāsi:

Dhame dhame nâtidhame, atidhantaṁ hi pāpakaṁ,
dhantenâdhigatā bhogā, te tāto vidhamī dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhamī dhaman ti te saṁkhaṁ dhamitvā laddhabhoge mama pitā punappuna dhamento vidhamîti viddhaṁsesi vināsesiti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabhikkhu ahosi, putto pana aham evā“ 'ti. Saṁkhadhamanajātakaṁ. Āsiṁsavaggo chaṭṭho.

[1] C^k dhametidhame, C^v dhametidhame corr. to dhamedhame. [2] C^k tana, C^v tana corr. to nana. [3] both MSS. atidhantañ. [4] both MSS. atidhanti. [5] C^k nena. [6] C^v dhammantaṁ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tassa vatthuṁ Ummadantijātake āvibhavissati. Taṁ pana bhikkhuṁ Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā, tvaṁ evarūpaṁ lāmikaṁ itthiṁ nissāya kasmā ukkaṇṭhito" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Gandhāraraṭṭhe Takkasilāyaṁ brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṁ patto tīsu vedesu sabbasippesu ca nipphattim patto disāpāmokkho ācariyo ahosi. Tadā Bārāṇasiyaṁ ekasmiṁ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggiṁ gahetvā anibbāyantaṁ[1] ṭhapayiṁsu. Atha naṁ brāhmaṇakumāraṁ soḷasavassakāle mātāpitaro āhaṁsu: „putta, mayaṁ tāva[2] jātadivase aggiṁ gahetvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṁ aggiṁ ādāya araññaṁ pavisitvā Aggiṁ[3] Bhagavantaṁ namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāraṁ āvasitukāmo Takkasilaṁ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṁ uggaṇhitvā kuṭumbaṁ[4] saṇṭhapehîti". Māṇavo „nâhaṁ sakkhissāmi[5] araññe aggiṁ paricarituṁ, kuṭumbam eva saṇṭhapessāmîti" mātāpitaro vanditvā ācariyabhāgaṁ sahassaṁ gahetvā Takkasilaṁ gantvā sippaṁ uggaṇhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitaro pan' assa anatthikā gharāvāsena araññe hi aggiṁ paricarāpetukāmā honti. Atha naṁ mātā itthīnaṁ[6] dosaṁ dassetvā araññaṁ pesetukāmā „so ācariyo paṇḍito vyatto sakkhissati me puttassa itthīnaṁ dosaṁ kathetun" ti cintetvā āha: „uggahitan te tāta sippan" ti. „Āma ammā" 'ti. „Asātaman-

[1] Cv -yattaṁ. [2] so both MSS. instead of tava? [3] both MSS. aggi. [4] Ck kuṭumba, Cv kuṭumba corr. to kuṭumbaṁ. [5] Ck -mīti, Cv -mī. [6] Ck adds mātā, in Cv mātā has been inked over.

tâpi te uggahitā" ti. „Na uggahitā ammā" 'ti. „Tāta, yadi te asātamantaṁ na uggahitaṁ kin nāma te sippaṁ uggahitaṁ, gaccha uggahitvā ehîti". So „sādhū" 'ti puna takkasilābhimukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsaṁvassasatikā. So taṁ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Aññe manussā naṁ tathā karontaṁ jigucchanti. So cintesi: „yan nūnâhaṁ araññaṁ pavisitvā tattha mātaraṁ paṭijagganto vihareyyan" ti. Ath' ekasmiṁ vivitte araññe udakaphāsukaṭṭhāne paṇṇasālaṁ kāretvā sappitaṇḍulādīni āharāpetvā mātaraṁ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṁ paṭijagganto vāsaṁ kappesi. So pi kho māṇavo Takkasilaṁ gantvā ācariyaṁ apassanto „kahaṁ ācariyo" ti pucchitvā taṁ pavattiṁ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṁ ācariyo „kin nu kho tāta atisīghaṁ āgato sîti". „Nanu ahaṁ[1] tumhehi asātamanto nāma na uggaṇhāpito" ti. Ko pana te[2] asātamante uggaṇhetaboe[3] katvā kathesîti[4]". „Mayhaṁ mātā ācriyā" 'ti. Bodhisatto cintesi: „asātamantā nāma keci n' atthi, imassa pana mātā imaṁ itthidose jānāpetukāmā bhavissatîti". Atha naṁ „sādhu tāta, dassāmi te asātamante, tvaṁ ajja ādiṁ katvā mama ṭhāne ṭhatvā mātaraṁ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasisapiṭṭhisambāhanādīni c' assā karonto 'ayye, jaraṁ pattakāle pi tāva te evarūpaṁ sarīraṁ, daharakāle kīdisaṁ ahosîti' hatthaparikammādikaraṇakāle hatthapādādīnaṁ vaṇṇaṁ katheyyāsi, yaṁ ca te mama mātā katheti[1] taṁ alajjanto anigūhanto mayhaṁ āroceyyāsi, evaṁ karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasîti" āha. So „sādhu ācariyā" 'ti tassa vacanaṁ sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya sabbaṁ[5] yathāvuttavidhānaṁ akāsi. Ath' assa[6] tasmiṁ māṇave punappuna vaṇṇayamāne „ayaṁ mayā saddhiṁ abhiramitukāmo bhavissatîti" andhāya jarājiṇṇāya abbhantare kileso

[1] Ck kahaṁ. [2] Ck ke. [3] Cv -tabbo. [4] Cv kathesiti. [5] Cv omits sabbaṁ.
[6] so both MSS. instead of assā?

uppajji. Sā ekadivasaṁ attano sarīravaṇṇaṁ kathayamānaṁ māṇavaṁ āha: „mayā saddhiṁ abhiramituṁ icchasîti“. „Ayye, ahaṁ tāva iccheyyaṁ, ācariyo pana garuko“ ti. „Sace maṁ icchasi puttaṁ me mārehîti“. „Ahaṁ ācariyassa santike ettakaṁ sippaṁ uggaṇhitvā kilesamattaṁ nissāya kin ti katvā ācariyaṁ māressāmîti“. „Tena hi sace tvaṁ maṁ na pariccajasi aham eva naṁ māressāmîti“. Evaṁ[1] itthiyo nāma āsā lāmikā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye ṭhitā rāgacittaṁ uppādetvā kilesaṁ anuvattamānā evaṁ upakārakaṁ puttaṁ māretukāmā jātā. Māṇavo sabbaṁ taṁ kathaṁ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „suṭṭhu te māṇava kataṁ mayhaṁ ārocentenā“ 'ti vatvā mātu āyusaṁkhāraṁ olokento „ajj' eva marissatîti“ ñatvā[2] „ehi māṇava, vīmaṁsissāmi nan“ ti ekaṁ udumbararukkhaṁ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpakaṁ[3] katvā sasīsaṁ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṁ nipajjāpetvā rajjukaṁ bandhitvā antevāsikaṁ āha: „tāta pharasuṁ ādāya gantvā mama mātu saññaṁ dehîti“. Māṇavo gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṁ[4] attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusaññā[5] me baddhā, imaṁ pharasuṁ ādāya gantvā sace sakkosi mārehi tan“ ti āha. „Tvaṁ maṁ na pariccajissasîti“. „Kiṁkāraṇā pariccajissāmîti“. Sā pharasuṁ ādāya pavedhamānā uṭṭhāya rajjusaññāya gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṁ me putto“ ti saññāya kaṭṭharūpakassa mukhato sāṭake apanetvā pharasuṁ ādāya „ekappahāren' eva māressāmîti“ gīvāyam eva paharitvā ṭan ti sadde uppanne rukkhabhāvaṁ aññāsi. Atha Bodhisattena „kiṁ karosi ammā“ 'ti vutte „vañcitammîti[6]“ tatth' eva maritvā patitā. Attano kira paṇṇasālāya nipannâpi[7] taṁ khaṇaṁ tāya maritabbam eva. So tassā matabhāvaṁ ñatvā sarīrakiccaṁ katvā āḷāhanaṁ[8] nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṁ ādāya paṇṇasālādvāre[9] nisīditvā „tāta, pāṭiyekko

---

[1] C^v eva. [2] C^v kūtvā. [3] C^k -rūpaṁ. [4] C^v -sālāya. [5] C^k -ghaṁñā. [6] so both MSS. instead of vañcit' amhîti? [7] so both MSS. instead of nipannāya? [8] C^k ālā-. [9] C^v -sāla-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā 'asātamante uggaṇhā' 'ti mama santikaṁ pesayamānā itthīnaṁ dosaṁ jānanatthaṁ pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti jāneyyāsîti" taṁ ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṁ vanditvā mātāpitunnaṁ santikaṁ agamāsi. Atha naṁ mātā pucchi: „uggahitā te asātamantā" ti. „Āma ammā" 'ti. „Idāni kiṁ karissasi[1], pabbajitvā aggiṁ paricarissasi[2], agāramajjhe vasissasîti". Māṇavo „mayā paccakkhato itthīnaṁ dosā diṭṭhā, agārena me kiccaṁ n' atthi, pabbajissām' ahan" ti attano adhippāyaṁ pakāsento imaṁ gāthaṁ āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsaṁ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. 60.

Tattha āsā ti asatiyo lāmikā, atha vā sātaṁ vuccati sukhaṁ taṁ tāsu n' atthi, attani paṭibaddhacitt naṁ asātam eva dentîti pi asātā dukkhā dukkhavatthubhūtā ti attho, imassa pan' atthassa sādhanatthāya idaṁ vuttaṁ[3] āharitabbaṁ:

Māyā c' esā[4] marīci[5] ca[6] soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso guhāsayo,
tāsu yo vissase poso so naresu narādhamo ti.

Lokitthiyo ti loke itthiyo, velā tāsaṁ na vijjatîti amma tāsaṁ itthīnaṁ kilesasuppattiṁ patvā velā saṁvaro mariyādā pamāṇan nām' ekaṁ n' atthi, sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā[7] ca etesaṁ n' atthi, pañcasu kāmaguṇesu sārattā allīnā, tathā kāyapāgabbhiniyena vācāpāgabbhiniyena manopāgabbhinîvenā ti tividhena pāgabbhiniyena samannāgatattā pagabbhā c'etā, etāsaṁ hi antare kāyadvārādīni patvā saṁvaro nāma n' atthi, lolā kākapaṭibhāgā ti dasseti, sikhī sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikhîti saṁkhaṁ gato aggi nāma gūthagatādibhedaṁ[8] asucim pi sappimadhuphāṇitādibhedaṁ sucim pi iṭṭham pi aniṭṭham pi yaṁ yad eva labhati sabbaṁ ghasati khādati tasmā sabbaghaso ti vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthimeṇḍagomeṇḍādayo vā hontu hīnajaccā hīnakammantā khattiyādayo vā hontu uttamakammantā hīnukkaṭṭhabhāvaṁ acintetvā

[1] Ck karissati. [2] Ck paricarissa. [3] Cv vuttaṁ corr. to suttaṁ. [4] Ck mayā so.
[5] Cv -cī. [6] both MSS. va. [7] Ck phelā, Cv phelā corr. to velā. [8] Cv gūthahatā-.

lokassādavasena kilesasanthave uppanne yaṁ yaṁ labhanti sabbam eva sevantîti sabbaghasasikhisadisā[1] honti, tasmā sikhī sabbaghaso yathā tathā v' etā ti veditabbā[2], tā hitvā pabbajissāmîti aham tā lāmikā dukkhavatthubhūtā itthiyo hitvā araññaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajissāmiti, vivekam anubrūhayan ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati cittaviveko pi, idaṁ vuttaṁ hoti: ahaṁ amma pabbajitvā kasiṇaparikammaṁ katvā aṭṭhasamāpattiyo pañca abhiññā uppādetvā gaṇato kāyaṁ kilesehi ca cittaṁ vivecetvā imaṁ vivekaṁ brūhento vaḍḍhento brahmalokaparāyano bhavissāmi, alaṁ me agārenā ti.

Evaṁ itthiyo garahitvā mātāpitaro vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṁ vivekaṁ brūhento brahmalokaparāyano ahosi.

Satthâpi „evaṁ bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikā dukkhadāyikā[3]“ ti itthīnaṁ aguṇaṁ kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī. pitā Mahākassapo ahosi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Asātamantajātakaṁ.

2. Aṇḍabhūtajātaka.

Yaṁ brāhmaṇo ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabbha kathesi. Taṁ[4] hi Satthā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte „bhikkhu. itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthiṁ gabbhato paṭṭhāya rakkhantā rakkhituṁ nâsakkhiṁsū“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṁ nibbattitvā vayappatto sabbasippesu nipphattiṁ patvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṁ kāresi. So purohitena saddhiṁ jūtaṁ kīḷati, kīḷanto pana:

Sabbā nadī vaṁkagatā, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
sabbitthiyo kare pāpaṁ labhamānā nivātake ti

[1] C^k sabbaghassīkhī-, C^v sabbaghassikhī- corr. to sabbaghasasikhī-. [2] C^k -tabba. [3] C^k -kāya, C^v -kāya corr. to -kā. [4] both MSS. tam.

jimaṁ ūtagītaṁ gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evaṁ kīḷanto pana rājā niccaṁ jināti, purohito parājīyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayaṁ gacchante cintesi: „evaṁ sante sabbaṁ imasmiṁ ghare dhanaṁ khīyissati, pariyesitvā purisantaraṁ agataṁ ekaṁ mātugāmaṁ ghare karissāmîti“. Atha etad ahosi: „‘aññapurisaṁ diṭṭhapubbaṁ itthiṁ[1] rakkhituṁ na sakkhissāmîti’ gabbhato paṭṭhāy’ ekaṁ mātugāmaṁ rakkhitvā taṁ vayappattaṁ vase ṭhapetvā ekapurisikaṁ katvā gāḷhaṁ ārakkhaṁ saṁvidahitvā rājakulato dhanaṁ āharissāmîti“. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath’ ekaṁ duggatitthiṁ gabbhiniṁ disvā „dhītaraṁ vijāyissatîti“ ñatvā taṁ pakkosāpetvā paribbayaṁ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanaṁ datvā uyyojetvā taṁ kumārikaṁ aññesaṁ purisānaṁ daṭṭhuṁ adatvā itthīnaṁ yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle taṁ attano vase ṭhapesi. Yāva c’ esā vaḍḍhati tāva raññā saddhiṁ jūtaṁ na kīḷi[2], taṁ pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtaṁ kīḷāmā“ ’ti āha. Rājā „sādhū“ ’ti purimanayen’ eva kīḷi[2]. Purohito raññā gāyitvā pāsakakhipanakāle[3] „ṭhapetvā mama māṇavikan“ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājīyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabban“ ti parigaṇhāpento atthibhāvaṁ ñatvā „sīlam assā bhindāpessāmîti“ ekaṁ dhuttaṁ pakkosāpetvā „sakkasi[4] purohitassa itthiyā sīlaṁ bhinditun“ ti āha. „Sakkāmi devā“ ’ti. Ath’ assa rājā dhanaṁ datvā „tena hi khippaṁ niṭṭhāpehîti“ taṁ pahiṇi. So rañño santikā dhanaṁ ādāya gandhadhūpācuṇṇakappūrādīni[5] gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpaṇaṁ pasāresi. Purohitassâpi gehaṁ sattabhūmakaṁ sattadvārakoṭṭhakaṁ hoti, sabbesu pi dvārakoṭṭhakesu itthīnaṁ ñeva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇaṁ añño puriso gehaṁ pavisituṁ labhanto nāma n’ atthi, kacavarachaḍḍana-

[1] both MSS. itthī. [2] C^k kīḷī. [3] C^v pāsakaṁ-. [4] C^k sakkhasi corr. to sakkasi, C^v sakkhasi. [5] C^k -curṇakappurā-, C^v -dhupā- corr to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Taṁ māṇavikaṁ purohito c' eva daṭṭhuṁ labhati tassā ca ekā paricārikā itthī. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlaṁ gahetvā gacchantī tass' eva dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So „ayaṁ tassā paricārikā" ti suṭṭhu ñatvā ekadivasaṁ taṁ āgacchantiṁ disvā va āpaṇā uṭṭhāya gantvā tassā pādamūle[1] patitvā ubhohi hatthehi pāde gāḷhaṁ gahetvā „amma ettakaṁ kālaṁ kahaṁ gatâsîti" paridevi. Atha sesâpi payuttakadhuttā ekamantaṁ ṭhatvā „hatthapādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisā yevā" 'ti āhaṁsu. Sā itthī tesu tesu kathentesu attano asaddahitvā „ayaṁ me putto bhavissatîti" sayam pi rodituṁ ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṁ āliṅgitvā aṭṭhaṁsu. Atha so dhutto āha: „amma kahaṁ vasasîti". „Kinnaralīḷhāya vasamānāya rūpaggappattāya[2] purohitassa daharitthiyā upaṭṭhānaṁ kurumānā vasāmi tātā" 'ti. „Idāni kahaṁ yāsi ammā" 'ti. „Tassā gandhamālādīnaṁ atthāyā" 'ti. „Amma, kin te aññatthagatena, ito paṭṭhāya mam' eva santikā harā" 'ti mūlaṁ agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni[3] disvā „kiṁ amma ajja amhākaṁ brāhmaṇo pasanno" ti āha. „Kasmā evaṁ vadasîti". „Imesaṁ bahubhāvaṁ disvā" ti. „Na brāhmaṇo bahuṁ mūlaṁ adāsi[1], mayā pan' etaṁ mayhaṁ puttassa santikā ānītan" ti. Tato paṭṭhāya brāhmaṇena dinnaṁ mūlaṁ attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṁ katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāraṁ gantvā taṁ adisvā „kahaṁ me putto" ti pucchi. „Puttassa te aphāsukaṁ jātan" ti. Sā tassa nipannaṭṭhānaṁ gantvā nisīditvā piṭṭhiṁ parimajjantī „kin te tāta aphāsukan" ti pucchi. So tuṇhī ahosi. „Kin na kathesi puttā" 'ti. „Amma marantenâpi tuyhaṁ kathetuṁ na sakkā" ti. „Mayhaṁ aka-

[1] Ck tassā mūle. [2] Ck omits rūpa-. [3] Co -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharantiṁ.

thetvā kassa kathesi tātā" 'ti. „Amma, mayhaṁ aññaṁ aphāsukaṁ n' atthi, tassā pana māṇavikāya vaṇṇaṁ sutvā paṭibaddhacitto 'smi jāto, taṁ labhanto jīvissāmi alabhanto idh' eva marissāmîti". „Tāta, mayhaṁ esa bhāro, mā tvaṁ etaṁ nissāya cintayîti" taṁ assāsetvā bahūni gandhapupphādīni ādāya māṇavikāya santikaṁ gantvā „putto me amma mama santikā tava vaṇṇaṁ sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṁ kātabban" ti. „Sace ānetuṁ sakkotha mayaṁ katokāsā yevā" 'ti. Sā tassā vacanaṁ sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakaṇṇehi bahuṁ kacavaraṁ saṁkaḍḍhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gacchantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena aṭṭiyamānā[1] apeti, itarā ten' eva niyāmena yā yā kiñci katheti tassā tassā upari kacavaraṁ chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya yaṁ yaṁ sā āharati vā harati vā taṁ na kāci sodhetuṁ ussahati. Tasmiṁ kāle sā taṁ dhuttaṁ pupphapacchiyaṁ nipajjāpetvā māṇavikāya santikaṁ atihari. Dhutto māṇavikāya[2] sīlaṁ bhinditvā ekāhadvīhaṁ pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti, tasmiṁ āgate dhutto nilīyati. Atha naṁ sā ekākadvīhaccayena „sāmi idāni tava gantuṁ vaṭṭatîti" āha. „Ahaṁ brāhmaṇaṁ paharitvā gantukāmo" ti. Sā „evaṁ hotū" 'ti dhuttaṁ nilīyāpetvā brāhmaṇe āgate evam āha: „ahaṁ ayya tumhesu vīṇaṁ vādentesu naccituṁ icchāmîti". „Sādhu bhadde naccassū" 'ti vīṇaṁ[3] vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, sumukhaṁ pana vo sāṭakena bandhitvā naccissāmîti". „Sace[4] lajjasi[5] evaṁ karohîti". Māṇavikā ghanasāṭakaṁ gahetvā tassa akkhīni pidahamānā mukhaṁ bandhi. Brāhmaṇo mukhaṁ bandhāpetvā vīṇaṁ vādesi. Sā muhuttaṁ naccitvā „ayya ahan[6] te ekavāraṁ sīse paharitukāmā" 'ti āha. Itthilolo brāhmaṇo kiñci kāraṇaṁ ajānanto[7] „paharāhîti[8]" āha. Māṇavikā dhuttasaññaṁ[9] adāsi. So saṇikaṁ[10] āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

---

[1] both MSS. addhiyamānā. [2] C^k -kā. [3] both MSS. vīṇā. [4] C^k me, C^v ce corr. to sace. [5] C^k lajjayi, C^v lajjāsi. [6] C^k ahaṁ. [7] C^k ājanento. [8] C^k pahārā-. [9] C^k dhuttaṁ-, read: dhuttassa saññaṁ? [10] C^k sanikaṁ.

ṭhatvā 'sīse kapparena[1] pahari. Akkhīni patanākārapattāni ahesuṁ, sīse gaṇḍo uṭṭhahi. So vedanaṇḍo hutvā „āhara te hatthan" ti āha. Māṇavikā attano hatthaṁ ukkhipitvā tassa hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thaddho" ti āha. Dhutto brāhmaṇaṁ paharitvā nilīyi. Māṇavikā tasmiṁ nilīne brāhmaṇassa mukhato sāṭakaṁ mocetvā telaṁ ādāya sīse pahāraṁ sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna sā itthī dhuttaṁ pacchiyaṁ nipajjāpetvā nīhari. So rañño santikaṁ gantvā sabban taṁ pavattiṁ ārocesi. Rājā attano upaṭṭhānaṁ āgataṁ brāhmaṇaṁ āha: „jūtaṁ kīḷāma brāhmaṇā" 'ti. „Sādhu mahārājā" 'ti. Rājā jūtamaṇḍalaṁ sajjāpetvā purimanayen' eva jūtagītaṁ gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo māṇavikāya tapassa bhinnabhāvaṁ ajānanto „ṭhapetvā mama māṇavikan" ti āha, evaṁ vadanto pi parājito yeva. Rājā jānitvā „brāhmaṇa kiṁ ṭhapesi, māṇavikāya te tapo bhinno, tvaṁ mātugāmaṁ gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu ṭhānesu ārakkhaṁ karonto 'rakkhituṁ sakkhissāmîti' maññesi, mātugāmo nāma kucchiyaṁ pakkhipitvā carantenâpi rakkhituṁ na sakkā, ekapurisikā itthī nāma n' atthi, tava māṇavikā 'naccitukām' amhîti' vatvā vīṇaṁ vādentassa tava sāṭakena mukhaṁ bandhitvā attano jāraṁ tava sīse kapparena[3] paharāpetvā[4] uyyojesi[5], idāni kiṁ ṭhapesîti" vatvā imaṁ gātham āha:

Yaṁ brāhmaṇo avādesi[6] vīṇaṁ sammukhaveṭhito,
aṇḍabhūtā bhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yaṁ brāhmaṇo avādesi[7] vīṇaṁ sammukhaveṭhito ti yena kāraṇena brāhmaṇo ghanasāṭakena saha mukhena veṭhito hutvā[8] vīṇaṁ vādesi naṁ kāraṇaṁ na jānātîti attho, taṁ hi[9] sā vañcetukāmā evam akāsi, brāhmaṇo pana taṁ itthīnaṁ[10] bahumāyabhāvaṁ na jānanto mātugāmassa saddahitvā maṁ esā lajjatîti evaṁ saññī ahosi, ten' assa aññāṇabhāvaṁ pakāsento rājā evam āha,

[1] Ck kappahārena. [2] so both MSS. instead of vedanaṭṭho? [3] Ck kapahārena. [4] Ck pahārāpetvā. [5] Cv -sī. [6] Ck āvādesī. [7] Ck āvādesi. [8] Ck sutvā. [9] Cv tampihi corr. to tamhi, Ck tamhi. [10] Cv itthinaṁ.

ayam ettha adhippāyo, aṇḍabhūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍaṁ vuccati[1] bījaṁ, bījabhūtā[2] mātu kucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānītā bhatā vā puṭṭhā vā ti attho, kā: sā bhariyā pajāpatī pādaparicārikā, sā hi bhattavatthādīhi bharitabbatāya[3] bhinnasaṁvaratāya lokadhammehi bharitatāya[4] vā bhariyā ti vuccati, tāsu ko jātu vissase ti, jātu ti ekaṁsādhivacanaṁ, tāsu kucchito paṭṭhāya rakkhiyamānāsu pi evaṁ vikāraṁ āpajjantīsu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriso ekaṁsena vissase, nibbikārā etā mayhan ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhammavasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rakkhitun ti.

Evaṁ Bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṁ desesi. Brāhmaṇo Bodhisattassa dhammadesanaṁ sutvā nivesanaṁ gantvā taṁ māṇavikaṁ āha: „tayā kira evarūpaṁ pāpakammaṁ katan“ ti. „Ayya, ko evam āha, na karomi, aham eva pahariṁ, na añño koci, sace na saddahatha ahaṁ ‘tumhe ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṁ[5] na jānāmîti’ saccakiriyaṁ[6] katvā aggiṁ pavisitvā tumhe saddahāpessāmîti“. Brāhmaṇo „evaṁ hotū“ ’ti mahantaṁ dārurāsiṁ kāretvā aggiṁ datvā taṁ pakkosāpetvā „sace attano saddahasi aggiṁ pavisā“ ’ti āha. Māṇavikā attano paricārikaṁ paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma tava puttaṁ tattha gantvā mama aggiṁ pavisanakāle hatthagahaṇaṁ kātuṁ vadehîti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe aṭṭhāsi. Sā māṇavikā brāhmaṇaṁ vañcetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa taṁ ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṁ na jānāmi, iminā saccena ayaṁ aggi mā maṁ jhāpesîti“ aggim pavisituṁ āraddhā. Tasmiṁ khaṇe dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṁ, evarūpaṁ mātugāmaṁ aggiṁ pavesāpetîti“ gantvā taṁ māṇavikaṁ hatthe gaṇhi. Sā hatthaṁ vissajjāpetvā purohitaṁ āha: „ayya, mama saccakiriyā bhinnā, na sakkā aggiṁ pavisitun“ ti. „Kiṁkāraṇā“ ti. „Ajja mayā evaṁ saccakiriyā katā: ‘ṭhapetvā mama sāmikaṁ aññapurisassa hatthasamphassaṁ na

[1] both MSS. -tī. [2] C^v bhūtā. [3] C^k bharitaritabbatāya, C^v bharitaritabbatāya corr. to bharitabbatāya. [4] C^k bharittāya, C^v bharitanāya corr. to bharitatāya. [5] C^k sampassa, C^v samphassa [6] C^k naccakiriyaṁ.

jānāmîti', idāni[1] c' amhi iminā purisena hatthe gahitā" ti. Brāhmaṇo „vañcito ahaṁ imāyā[2]" ti ñatvā taṁ pothetvā nīharāpesi. Evaṁ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīvamahantam pi[3] pāpakammaṁ katvā attano sāmikaṁ vañcetuṁ „nâhaṁ evarūpaṁ karomîti" divasam pi sapathaṁ kurumānā nānācittā va honti, tena vuttaṁ:

Corīnaṁ bahubuddhīnaṁ[4] yāsu saccaṁ sudullabhaṁ
thīnaṁ bhāvo durājāno macchass' èvòdake gataṁ.
Musā tāsaṁ yathā saccaṁ saccaṁ tāsaṁ yathā musā,
gāvo bahutiṇass' eva mama santi varaṁ varaṁ.
Coriyo kaṭhinā h' etā vāḷā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṁ manussesu vācanan[5] ti.

Satthā „evaṁ arakkhiyo mātugāmo" ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthāpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā aham eva ahosin" ti. Aṇḍabhūtajātakaṁ.

3. Takkajātaka.

Kodhanā akataññū cā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṁ ñeva ārabbha kathesi. Taṁ[6] hi Satthā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito" ti pucchitvā „saccan" ti vutte „itthiyo nāma akataññū mittadūbhā, kasmā tā nissāya ukkaṇṭhito sîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bāraṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto isipabbajjaṁ pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṁ māpetvā samapattiyo c'eva abhiññā ca nibbattetvā jhānaratisukhena viharati. Tasmiṁ samaye Bārāṇasiseṭṭhino dhītā Duṭṭhakumārī[7] nāma caṇḍā ahosi pharusā, dāsakammakare akkosati[8] paharati. Atha naṁ ekadivasaṁ gahetvā „Gaṅgāya

[1] both MSS. idāna [2] both MSS. imaya [3] C^k mahamatamhi. [4] C^v -budhīnaṁ. [5] both MSS. vacanan. [6] both MSS. tañ. [7] both MSS. -ri. [8] both MSS. akkosātasati.

kīḷissāmā" 'ti agamaṁsu. Tesaṁ[1] kīḷantānaṁ yeva suriyatthaṅgamanavelā jātā. Megho uṭṭhahi. Manussā meghaṁ disvā ito c' ito ca vegena palāyiṁsu. Seṭṭhidhītāya dāsakammakarā „ajj' amhehi etissā piṭṭhiṁ[2] passituṁ vaṭṭatîti" taṁ anto udasmiṁ ñeva chaḍḍetvā uttariṁsu. Devo pāvassi. Suriyo pi atthaṅgato[3]. Andhakāraṁ jātaṁ. Tā[4] tāya vinā va[5] gehaṁ gantvā „kahaṁ sā" ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṁ na jānāma kahaṁ gatā" ti. Ñātakā vicinitvâpi na passiṁsu. Sā mahāviravaṁ viravantī udakena vuyhamānā aḍḍharattasamaye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpaṁ pāpuṇi. So tassā saddaṁ sutvā „mātugāmassa saddo, parittāṇam assā karissāmîti[6]" tiṇukkaṁ ādāya nadītīraṁ gantvā taṁ disvā „mā bhāyi, mā bhāyîti" assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadiṁ[7] taramāno gantvā taṁ ukkhipitvā assamapadaṁ ānetvā aggiṁ katvā adāsi. Sīte vigate madhurāni phalāphalāni upanāmesi. Tāni khāditvā ṭhitaṁ „kattha vāsikâsi, kathañ ca Gaṅgāya patitâsîti" pucchi. Sā taṁ pavattiṁ ārocesi. Atha naṁ[8] „tvaṁ etth' eva vasā" 'ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatīhaṁ sayaṁ abbhokāse vasitvā „idāni gacchā" 'ti āha. Sā „imaṁ tāpasaṁ sīlābhedaṁ pāpetvā gahetvā gamissāmîti" na gacchati. Atha gacchante kāle itthikuttaṁ itthilīḷhaṁ dassetvā tassa[9] sīlabhedaṁ katvā jhānaṁ antaradhāpesi. So tam gahetvā araññe yeva[10] vasati. Atha naṁ sā āha: „ayya, kin no araññavāsena[11], manussapathaṁ gamissāmā" 'ti. So taṁ ādāya ekaṁ paccantagāmakaṁ gantvā takkabhatiyā va jīvikaṁ kappetvā taṁ poseti. Tassa takkaṁ vikkiṇitvā jīvatîti Takkapaṇḍito ti nāmaṁ akaṁsu. Ath' assa te gāmavāsino paribbayaṁ datvā „amhākaṁ suyuttaṁ[12] duyuttaṁ[13] ācikkhanto ettha vasā" 'ti gāmadvāre kuṭiyaṁ vāsesuṁ. Tena ca samayena corā pabbatā oruyha paccantaṁ paharanti. Te ekadivasaṁ taṁ gāmaṁ paha-

[1] Cᵏ nesaṁ. [2] Cᵛ viṭṭhiṁ. [3] Cᵛ atthagato. [4] both MSS. to. [5] Cᵏ vaṁ. [6] both MSS. tari-. [7] Cᵏ nadī, Cᵛ nādī. [8] Cᵛ na. [9] Cᵏ tassā. [10] Cᵏ aṁñe va. [11] Cᵏ aṁñavāsena. [12] Cᵛ suyutta. [13] so both MSS.

ritvā gāmavāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkhipāpetvā[1] gacchantā tam pi seṭṭhidhītaraṁ gahetvā attano vasanaṭṭhānaṁ gantvā sesajanaṁ vissajjesuṁ. Corajeṭṭhako pana tassā rūpe bajjhitvā taṁ attano bhariyaṁ akāsi. Bodhisatto „itthannāmā[2] kahan" ti pucchi, „corajeṭṭhakena gahetvā attano bhariyā katā" ti ca sutvâpi „na sā tattha mayā vinā vasissati[3] palāyitvā āgacchissatîti" taṁ āgamanaṁ olokento tatth' eva vasi. Seṭṭhidhītâpi cintesi: „ahaṁ idha sukhaṁ vasāmi, kadāci maṁ Takkapaṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath' etasmā sukhā parihāyissāmi, yan nūnâhaṁ sampiyāyamānā viya taṁ pakkosāpetvā ghātāpeyyan" ti sā ekaṁ manussaṁ pakkositvā „ahaṁ idha dukkhaṁ jīvāmi, Takkapaṇḍito maṁ āgantvā ādāya gacchatū" 'ti sāsanaṁ pesesi. So taṁ sāsanaṁ sutvā saddahitvā tattha gantvā gāmadvāre ṭhatvā sāsanaṁ pesesi. Sā nikkhamitvā taṁ disvā „ayya, sace mayaṁ idāni gacchissāma corajeṭṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghātessati, rattibhāge gacchissāmā" 'ti taṁ ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyaṁ corajeṭṭhakassa āgantvā suraṁ pītvā[4] mattakāle[5] „sāmi sace imāya velāya tava sapattaṁ passeyyāsi kin ti taṁ[6] kareyyāsîti" āha. „Idañ c' idañ ca karissāmîti". „Kiṁ pana so dūre, nanu koṭṭhake nisinno" ti. Corajeṭṭhako ukkaṁ ādāya tattha gantvā taṁ disvā gahetvā gehamajjhe pātetvā[7] kapparādīhi yathāruciṁ pothesi. So pothiyamāno pi aññaṁ kiñci avatvā[8] „kodhanā akataññū ca pisuṇā mittadūbhikā" ti ettakam eva vadati. Coro taṁ pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsaṁ bhuñjitvā sayi[9], pabuddho jiṇṇasayasurāya[10] puna taṁ pothetuṁ ārabhi. So pi tān' eva cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayaṁ evaṁ pothiyamāno pi[11] aññaṁ kiñci avatvā imān' eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi nan" ti tassâsuttabhāvaṁ ñatvā taṁ pucchi: „ambho tvaṁ evaṁ pothiyamāno pi

[1] C^v ukkhipā-. [2] C^k itthinnāmā. [3] both MSS. vasissasīti. [4] C^v pivitvā. [5] C^k manta-. [6] C^k naṁ. [7] C^k pothetvā. [8] both MSS. avattha. [9] C^k sayī. [10] C^v chinna-, read: jiṇṇasāyasurāya? [11] C^k omits pi.

kasmā etān' eva padāni vadasîti". Takkapaṇḍito „tena hi suṇāhîti" taṁ kāraṇaṁ ādito paṭṭhāya kathesi: „ahaṁ pubbe araññavāsiko eko tāpaso jhānalābhī, sv-āhaṁ etaṁ Gaṅgāya vuyhamānaṁ uttāretvā paṭijaggiṁ, atha maṁ esā palobhetvā jhānā parihāpesi, sv-āhaṁ araññaṁ pahāya etaṁ posento paccantagāmake vasāmi, ath' esā corehi idhânītā 'ahaṁ dukkhaṁ vasāmi, āgantvā maṁ netū' 'ti mayhaṁ sāsanaṁ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kāraṇenâhaṁ evaṁ kathemîti". Coro cintesi: „yā esā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṁ vippaṭipajji sā mayhaṁ kataran nāma upaddavaṁ na kareyya, hāretabbā esā" ti so Takkapaṇḍitaṁ assāsetvā taṁ pabodhetvā[1] khaggaṁ ādāya nikkhamma „etaṁ purisaṁ gāmadvāre ghātessāmîti" vatvā tāya saddhiṁ bahigāmaṁ gantvā „etaṁ hatthe gaṇhā" 'ti taṁ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṁ ādāya Takkapaṇḍitaṁ paharanto viya taṁ[2] dvidhā chinditvā sasīsaṁ[3] nahāpetvā[4] Takkapaṇḍitaṁ katipāhaṁ paṇītabhojanena santappena[5] „idāni kahaṁ gamissasîti" āha. Takkapaṇḍito „gharāvāsena me kiccaṁ n' atthi, isipabbajjaṁ pabbajitvā tatth' eva araññe vasissāmîti" āha. „Tena hi aham pi pabbajissāmîti" ubho pi pabbajitvā taṁ araññāyatanaṁ gantvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo[6] nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmalokaparāyanā ahesuṁ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Kodhanā akataññū ca pisuṇā ca vibhedikā,
brahmacariyaṁ cara[6] bhikkhu, so sukhaṁ na vihāhisîti. 62.

Tatrâyam piṇḍattho: bhikkhu, itthiyo nām' etā **kodhanā** uppannaṁ kodhaṁ nivāretuṁ na sakkonti, **akataññū** ca atimahantam pi upakāraṁ na jānanti,

[1] C^v pabbādhetvā. [2] C^k omits taṁ. [3] C^k sāsīsaṁ? [4] C^v nahātvā. [5] so C^k, C^v santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? [6] add: ca? [7] both MSS. caraṁ corr. to cara.

pisuṇā ca piyasuññabhāvakaraṇam eva kathaṁ kathenti, vibhedikā mitte bhindanti mittabhedanakathaṁ kathanasīlā yeva, evarūpehi pāpakammehi samannāgatā etā, kin te etāhi[1], brahmacariyaṁ cara bhikkhu, ayaṁ hi methunavirati parisuddhaṭṭhena brahmacariyaṁ nāma, taṁ cara, so sukhaṁ na vihāhisi so tvaṁ etaṁ brahmacariyavāsaṁ vasanto jhānasukhaṁ maggasukhaṁ phalasukhaṁ ca na vihāhisi, etaṁ sukhaṁ na vijahissasi, etasmā sukhā na parihāyissatîti[2] attho, na parihāhisîti pi pāṭho, ayam ev' attho.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthâpi jātakaṁ samodhānesi: „Tadā corajeṭṭhako Ānando ahosi, Takkapaṇḍito pana aham evā“ 'ti. Takkajātakaṁ.

4. Durājānajātaka.

Mā su nandi icchati man ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ upāsakaṁ ārabbha kathesi. Eko kira Sāvatthivāsiupāsako tīsu ratanesu[3] pañcasu ca sīlesu patiṭṭhito buddhamāmako dhammamāmako saṁghamāmako. Bhariyā pan' assa dussīlā pāpadhammā, yaṁ divasaṁ micchācāraṁ[4] carati taṁ divasaṁ satakītadāsī viya hoti, micchācārassa pana akatadivase sāminī hoti caṇḍā[5] pharusā. So tassā bhāvaṁ jānituṁ na sakkoti. Atha tāya ubbāḷho Buddhupaṭṭhānaṁ[6] na gacchati. Atha naṁ ekadivasaṁ gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisinnaṁ Satthā āha: „kin nu kho tvaṁ upāsaka sattaṭṭhadivase Buddhupaṭṭhānaṁ nâgacchasîti“. „Gharaṇī me bhante ekasmiṁ divase satakītā dāsī[7] viya hoti, ekasmiṁ sāminī viya caṇḍā pharusā, ahaṁ tassā bhāvaṁ jānitum na sakkomi, sv-āhaṁ tāya ubbāḷho Buddhupaṭṭhānaṁ nâgacchāmîti“. Ath' assa vacanaṁ sutvā Satthā „upāsaka, 'mātugāmassa bhāvo nāma dujjāno[8]' ti pubbe pi te paṇḍitā kathayiṁsū[9]“ 'ti vatvā[10] pana „taṁ bhavasaṁkhepagatattā sallakkhetuṁ na sakkotîti“ vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavaka-

[1] Cv etābhi. [2] so both MSS. instead of -yissasiti? [3] Cv saraṇesu. [4] Ck -cāra, Cv -cāra corr. to -cāraṁ. [5] Ck caṇḍa. [6] Cv buddhu- corr. to buddhū- [7] Ck dāsi. [8] Ck dujjāto, Cv dujjano corr. to dujjāno. [9] Cv kathayisu corr. to -yiṁsu. [10] Cv tvā corr. to tvaṁ.

satāni sippaṁ sikkhāpeti. Ath' eko tiroraṭṭhavāsiko brāhmaṇamāṇavako āgantvā tassa santike sippaṁ uggaṇhanto ekāya itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṁ bhariyaṁ katvā tasmiṁ yeva Bārāṇasinagare vasanto dve tisso velāyà ācariyassa upaṭṭhānaṁ na gacchati. Sā pan' assa bhariyā dussīlā pāpadhammā, micchācāraṁ ciṇṇadivase dāsī[1] viya hoti, aciṇṇadivase sāminī viya caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhāvaṁ jānituṁ asakkonto tāya ubbāḷho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānaṁ na gacchati. Atha naṁ sattaṭṭhadivase atikkamitvā āgataṁ „kiṁ māṇava na paññāyasîti" ācariyo pucchi. So „bhariyā maṁ ācariya ekadivasaṁ icchati pattheti, dāsī[2] viya nihatamānā hoti, ekadivase sāminī viya thaddhā[3] caṇḍā pharusā, ahaṁ tassā bhāvaṁ jānituṁ na sakkomi, tāya ubbāḷho ākulacitto tumhākaṁ upaṭṭhānaṁ nâgato 'mhîti". Ācariyo „evam etaṁ māṇava, itthiyo nāma anācāraṁ ciṇṇadivase sāmikaṁ anuvattanti, dāsī viya nihatamānā honti, anāciṇṇadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikaṁ na gaṇenti, evaṁ itthiyo nām' enā anācārā dussīlā, tāsaṁ bhāvo nāma dujjāno, tāsu icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva bhavitabban" ti vatvāna tass' ovādavasena imaṁ gātham āha:

Mā su nandi: icchati maṁ, mā su soci: na icchati,
thīnam bhāvo durājāno macchassêvòdake gatan ti. 63.

Tattha mā su nandi icchati man ti, sukāro nipātamattaṁ, ayaṁ itthī maṁ icchati pattheti mayi sinehaṁ karotîti mā tussi, mā su soci na icchatîti ayaṁ maṁ na icchatîti pi mā soci, icchamānāya nandiṁ na icchamānāya ca sokaṁ akatvā majjhatto va hohîti dīpeti, thīnaṁ bhāvo durājāno ti itthīnaṁ bhāvo nāma itthimāyāya paṭicchannattā durājāno, yathā kiṁ: macchassevodake gatan ti yathā macchagamanaṁ udakena paṭicchannattā dujjānaṁ[4] ten' eva so kevaṭṭe āgate udakena gamanaṁ paṭicchādetvā palāyati attānaṁ gaṇhituṁ na deti evam eva itthiyo mahantam pi dussīlakammaṁ katvā mayaṁ evarūpaṁ na karomā 'ti attanā[5] katakammaṁ itthimāyāya paṭicchādetvā sāmike

[1] Cv dāsi. [2] Ck dāsi. [3] Ck thaddha. [4] Ck dujjanaṁ, Cv dujjanaṁ corr. to dujjā-. [5] Cv attanaṁ corr. to attānaṁ.

vañcenti, evaṁ itthiyo nām' etā pāpakammā durācārā, tāsu majjhatto yeva sukhito hotîti.

Evaṁ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṁ adāsi. Tato paṭṭhāya so tassā upari majjhatto ahosi. Sâpi 'ssa bhariyā „ācariyena kira me dussīlabhāvo ñāto" ti tato paṭṭhāya na anācāraṁ cari.

Sâpi tassa upāsakassa itthī „Sammāsambuddhena kira mayhaṁ durācārabhāvo ñāto" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṁ nāma na akāsi. Satthâpi imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi[1]. Satthā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayampatikā ācariyo pana aham eva ahosin" ti. Durājānajātakaṁ.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho cā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto tathārūpaṁ yeva[2] upāsakaṁ ārabbha kathesi. So pana pariganhanto tassā dussīlabhāvaṁ ñatvā bhaṇḍiketo[3] cittavyākulatāya sattaṭṭhadivase upaṭṭhānaṁ na agamāsi. So ekaṁ divasaṁ vihāraṁ gantvā Tathāgataṁ vanditvā nisinno „kasmā sattaṭṭhadivasāni nâgato sîti" vutto[4] „bhariyā[5] me bhante dussīlā, tassā upari vyākulacittatāya nâgato 'mhîti" āha. Satthā „upāsaka, 'itthīsu nācārā[6] etā ti kopaṁ akatvā majjhatten' eva bhavituṁ vaṭṭatîti' pubbe pi te paṇḍitā kathayiṁsu, tvaṁ ca[7] pana bhavantarena paṭicchannattā taṁ kāraṇaṁ na sallakkhesîti" vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto purimanayen' eva disāpāmokkho ācariyo ahosi. Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosaṁ[8] disvā vyākulacittatāya katipāhaṁ anāgantvā ekadivasaṁ ācariyena pucchito taṁ kāraṇaṁ nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

[1] C[v] patiṭṭhāhi corr. to patiṭṭhahi. [2] C[k] yevā, C[v] yevā corr. to yeva. [3] so both MSS. [4] C[k] vutte. [5] C[k] bhariyāya. [6] C[v] nācārā corr. to anācārā. [7] C[k] kathayiṁsū ti vatvā ca, C[v] kathayiṁsutvāma corr. to -sutvam. [8] C[v] dosā

sādhāraṇā, tāsu 'dussīlā etā' ti paṇḍitā kopaṁ na[1] karontîti" vatvā ovādavasena imaṁ gātham āha:

Yathā nadī ca pantho ca pānāgāraṁ sabhā papā
evaṁ lokitthiyo nāma, nâsaṁ kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā nadîti yathā anekatitthā nadī nahānatthāya sampattānaṁ[2] caṇḍālādīnaṁ khattiyādīnam pi sādhāraṇā, na tattha[3] koci nahāyituṁ na labhati nāma, pantho ti ādīsu pi yathā mahāmaggo pi sabbesaṁ sādhāraṇo[4], na koci tena gantuṁ na labhati, pānāgāram pi surāgehaṁ sabbesaṁ sādhāraṇaṁ, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisat' eva[5], puññatthikehi tattha tattha manussānaṁ nivāsatthāya katā[6] sabhâpi sādhāraṇā[7], na tattha[8] koci pavisituṁ na labhati, mahāmagge pānīyacāṭiyo ṭhapetvā katā papâpi[9] sabbesaṁ sādhāraṇā[10], na tattha[11] koci pānīyaṁ pivituṁ na labhati. evaṁ lokitthiyo nāma, evam evaṁ tāta māṇava imasmiṁ loke itthiyo pi sabbasādhāraṇā, ten' eva sādhāraṇaṭṭhena nadīpanthapānāgārāsabhāpapāsadisā, tasmā nāsaṁ kujjhanti paṇḍitā etāsaṁ[12] itthīnaṁ lāmikā etā anācārā dussīlā sabbadhāraṇā ti cintetvā[13] paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantîti.

Evaṁ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṁ adāsi. So taṁ ovādaṁ sutvā majjhatto ahosi. Bhariyâpi 'ssa „ācariyena kir' amhi ñātā" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṁ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir' amhi ñātā" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṁ na akāsi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahosin" ti. Anabhiratijātakaṁ.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto saṁkilesaṁ ārabbha kathesi. Eko kira Sāvatthivāsikulaputto Satthu

[1] C*k* kopantaṁ. [2] C*k* sampattasampattanaṁ. [3] C*k* tatthā, C*v* tatthā corr. to tattha. [4] both MSS. -ṇe. [5] C*k* pavisaneva, C*v* pavisaneva corr. to pavisateva. [6] C*k* kathā. [7] C*k* -na, C*v* -ṇa. [8] C*k* ntattha, C*v* ntattha corr. to natattha. [9] both MSS. katapāpipi. [10] C*k* -ṇa. [11] C*k* ntattha, C*v* nattha corr. to natattha. [12] C*v* saṁ. [13] C*v* mittetvā.

dhammadesanaṁ sutvā ratanasāsane uraṁ datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvacaro avissaṭṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasaṁ Sāvatthiyaṁ piṇḍāya caramāno ekaṁ alaṁkatapaṭiyattaṁ itthiṁ disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass' abbhantare kileso cali, vāsiyā ākoṭitakhīrarukkho viya ahosi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko[1] hutvā n' eva kāyassādaṁ na cittassādaṁ labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parūḷhakesanakhalomakiliṭṭhacīvaro[2] ahosi. Ath' assa indriyavikāraṁ disvā sahāyakā bhikkhū[3] „kin nu kho te āvuso na yathā porāṇāni indriyānîti" pucchiṁsu. „Anabhirato 'smi āvuso" ti. Atha nan te Satthu santikaṁ nayiṁsu. Satthā „kiṁ bhikkhave anicchamānaṁ bhikkhuṁ ādāya āgat' atthā" 'ti pucchi. „Ayaṁ bhante bhikkhu anabhirato" ti. „Saccaṁ bhikkhū" 'ti. „Saccaṁ Bhagavā" 'ti. „Ko taṁ ukkaṇṭhāpesîti". „Ahaṁ bhante piṇḍāya caranto ekaṁ itthiṁ indriyāni bhinditvā olokesiṁ, atha me kileso cali, ten' amhi ukkaṇṭhito" ti. Atha naṁ Satthā „anacchariyaṁ etaṁ bhikkhu yaṁ tvaṁ indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇaṁ subhavasena olokento kilesehi kampito, pubbe pañcābhiññāaṭṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacarā Bodhisattâpi indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇaṁ olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkhaṁ anubhaviṁsu, na hi Sineru-uppāṭanakavāto Hatthimatta-muṇḍapabbatakaṁ mahājambuummūlakavāto chinnataṭe virūḷhagacchakaṁ mahāsamuddaṁ vā pana sosanavāto khuddakataḷākaṁ kismicid eva gaṇhati, evaṁ uttamabuddhīnaṁ nāma visuddhacittānaṁ Bodhisattānaṁ aññāṇabhāvakarā kilesā tayi kiṁ lajjissanti, visuddhâpi sattā saṁkilissanti, uttamayasasamaṁgino[5] pi āyasakyaṁ pāpuṇantîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṁ patto sabbasippānaṁ pāraṁ gantvā kāme pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā kasiṇaparikammaṁ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena vītināmento Himavantapadese vāsaṁ kappesi. So ekasmiṁ kāle loṇambila-

[1] so both MSS. instead of -vasiko? [2] C^k pharūḷha-, C^v pharuḷha-. [3] both MSS. bhikkhu. [4] C^k sacca, C^v sacca corr. to saccaṁ. [5] C^k -yassambhīno, C^v -yassamabhino corr. to -yasasamaṁgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasiṁ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṁ nivāsanapārupanaṁ[1] saṇṭhapetvā ajinaṁ ekasmiṁ aṁse katvā jaṭāmaṇḍalaṁ bandhitvā khārikājam ādāya Bārāṇasiyaṁ bhikkhāya caramāno rañño gharadvāraṁ pāpuṇi. Rājā c' assa cariyāvihāre pasīditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā paṇītena khādaniyabhojaniyena[2] santappetvā katānumodanaṁ uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaṭicchitvā rājagehe[3] bhuñjitvā rājakulaṁ ovadamāno tasmiṁ uyyāne soḷasa vassāni vasi. Ath' ekadivasaṁ rājā kupitaṁ paccantaṁ vūpasametuṁ gacchanto Mudulakkhaṇaṁ nāma aggamahesiṁ[4] „appamattā ayyassa upaṭṭhānaṁ karohîti" vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gatakālato paṭṭhāya attano ruccanavelāya gehaṁ gacchati. Ath' ekadivasaṁ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṁ sampādetvā „ajja ayyo cirāyatîti" gandhodakena nahāyitvā sabbālaṁkārapatimaṇḍitā mahātale cullasayanaṁ paññāpetvā Bodhisattassa āgamanaṁ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṁ sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen' eva rājanivesanaṁ agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddaṁ sutvā va „ayyo āgato" ti vegena uṭṭhahi. Tassā vegena uṭṭhahantiyā maṭṭasāṭako bhassī. Tāpaso sīhapañjarena pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇaṁ indriyāni bhinditvā subhavasena olokesi. Ath' assa abbhantare kileso cali, pahaṭakhīrarukkho viya ahosi. Tāvad ev' assa jhānaṁ antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahosi. So ṭhitako va āhāraṁ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruyha uyyānaṁ gantvā paṇṇasālaṁ pavisitvā phalakattharasayanassa[5] heṭṭhā āhāraṁ ṭhapetvā visabhāgārammaṇe baddho kilesagginā ḍayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasāni phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṁ vūpasametvā āgato. Nagaraṁ padakkhiṇaṁ katvā nivesanaṁ āgantvā va

[1] Cᵏ -parupanaṁ, Cᵛ -pārūpanaṁ. [2] so both MSS. [3] Cᵏ rājagahe. [4] both MSS. -hesi. [5] Cᵏ -kantha-.

„ayyaṁ passāmîti“ uyyānaṁ gantvā paṇṇasālaṁ pavisitvā taṁ nipannakaṁ disvā „ekaṁ aphāsukaṁ jātaṁ, maññe“ ti paṇṇasālaṁ sodhāpetvā pāde parimajjanto „kiṁ ayya aphāsukan“ ti pucchi. „Mahārāja, aññaṁ me aphāsukaṁ n'atthi, kilesavasena pan' amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṁ paṭibaddhan te ayya cittan“ ti. „Mudulakkhaṇāya mahārājā“ 'ti. „Sādhu ayya, ahaṁ Mudulakkhaṇaṁ tumhākaṁ dammîti“ tāpasaṁ ādāya nivesanaṁ pavisitvā deviṁ sabbālaṁkārapatimaṇḍitaṁ katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhaṇāya saññaṁ adāsi: „tayā attano balena ayyaṁ rakkhituṁ vāyamitabban“ ti. „Sādhu deva, rakkhissāmîti“. Tāpaso deviṁ gahetvā rājanivesanā otari. Atha naṁ mahādvārato nikkhantakāle „ayya amhākaṁ ekaṁ gehaṁ laddhuṁ vaṭṭatîti[1] gaccha rājānaṁ gehaṁ yācāhîti“ āha. Tāpaso gehaṁ yāci. Rājā manussānaṁ vaccakuṭikiccaṁ sādhayamānaṁ ekaṁ chaḍḍitagehaṁ[2] dāpesi. So deviṁ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavisituṁ na icchati. „Kiṁkāraṇā na pavissati[3]“. „Asucibhāvenā“ 'ti. „Idāni kiṁ karomîti, paṭijaggāhi nan“ ti vatvā rañño santikaṁ pesetvā „gaccha, kuddālaṁ āhara, pacchiṁ āharā“ 'ti āharāpetvā asuciñ ca saṁkārañ ca chaḍḍāpetvā[4] gomayaṁ āharāpetvā limpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṁ āhara, pīṭhaṁ āhara, attharaṇaṁ āhara, cāṭiṁ āhara, ghaṭaṁ āharā“ 'ti ekamekaṁ āharāpetvā puna udakāharaṇādīnaṁ atthāya āṇāpesi. So ghaṭaṁ ādāya udakaṁ āharitvā cāṭiṁ pūretvā nahānodakaṁ sajjetvā sayanaṁ atthari. Atha naṁ sayane 'ekato nisīdantaṁ dāṭhikāsu gahetvā „tava samaṇabhāvaṁ vā brāhmaṇabhāvaṁ vā na jānāhîti[5]“ onametvā[6] attano abhimukhaṁ ākaḍḍhi. So tasmiṁ kāle satiṁ paṭilabhi, ettake pana kāle aññāṇī[7] ahosi. „Evaṁ aññāṇakāraṇā[8] kilesā nāma kāmacchandanīvaraṇā, bhikkhave

[1] so both MSS. [2] C^{v} -chaḍḍitaṁ. [3] C^{v} pavisasati? read: pavisasîti? [4] C^{k} chaḍḍhā-. [5] so both MSS instead of jānāsiti? [6] C^{v} oṇa-. [7] C^{k} aññāṇi. [8] C^{v} -kāra- corr. to -kara-

andhakaraṇaṁ aññāṇakāraṇan[1]“ ti ādim ettha vattabbaṁ. So satiṁ paṭilabhitvā cintesi: „ayaṁ taṇhā vaḍḍhamānā mama catūhi[2] apāyehi sīsaṁ ukkhipituṁ na dassati, ajj' eva mayā imaṁ rañño niyyādetvā Himavantaṁ pavisituṁ vaṭṭatîti“ so taṁ ādāya rājānaṁ upasaṁkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṁ attho n' atthi, kevalaṁ me imaṁ nissāya taṇhā vaḍḍhitā“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṁ,
yato laddhā aḷārakkhī[3] icchā icchaṁ vijāyathā 'ti. 65.

Tatrâyaṁ piṇḍattho: mahārāja mayhaṁ imaṁ tava deviṁ Mudulakkhaṇaṁ alabhitvā pure aho vatâhaṁ etaṁ labheyyan ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā uppajji, yato pana me ayaṁ aḷārakkhī visālanettā sobhanalocanā laddhā atha sā purimikā[4] icchā gehataṇhaṁ upakaraṇataṇhaṁ upabhogataṇhan ti uparūpari aññaṁ nānappakārā icchā vijāyatha janesi uppādesi, sā kho pana me evaṁ vaḍḍhamānā icchā apāyato sīsaṁ ukkhipituṁ na dassati, alam me imāya, tvaṁ yeva tava bhariyaṁ gaṇha, ahaṁ pana Himavantaṁ gamissāmîti.

Tāvad eva naṭṭhaṁ jhānaṁ uppādetvā ākāse nisinno dhammaṁ desetvā rañño ovādaṁ datvā ākāsen' eva Himavantaṁ gantvā puna manussapathaṁ nāma nâgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīnajjhāno Brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte yeva patiṭṭhāsi. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājā Anando, Mudulakkhaṇā Uppalavaṇṇā, isi pana aham evā“ 'ti. Mudulakkhaṇajātakaṁ.

7. Ucchaṅgajātaka.

Ucchaṅge deva me putto ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ jānapadittthiṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ hi samaye Kosalaraṭṭhe tayo janā aññatarasmiṁ aṭavimukhe kasanti. Tasmiṁ samaye anto aṭaviyaṁ corā manusse vilumpitvā palāyiṁsu.

---

[1] C[v] -kāra- corr. to -kara-. [2] C[v] catuhi. [3] C[k] -kkhi, read ulārakkhī? [4] C[k] supuri-.

Te core pariyesitvā apassantā taṁ ṭhānaṁ āgantvā „tumhe aṭaviyaṁ vilumpitvā idāni kassakā viya hothā“ 'ti te „corā ime“ ti bandhitvā ānetvā Kosalarañño adaṁsu. Ath' ekā itthi[1] āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“ 'ti paridevantī punappuna rājanivesanaṁ pariyāti. Rājā tassā saddaṁ sutvā „deh'' imissā acchādanan“ ti āha. Sāṭakaṁ gahetvā agamaṁsu. Sā taṁ[2] disvā „nâhaṁ etaṁ acchādanaṁ yācāmîti“ āha. Manussā gantvā rañño nivedayiṁsu: „na kir' esā imaṁ acchādanaṁ katheti, sāmikacchādanaṁ kathetîti“. Atha naṁ rājā pakkosāpetvā „tvaṁ kira sāmikacchādanaṁ yācasîti“ pucchi. „Ama deva, itthiyā hi sāmiko acchādanaṁ nāma, sāmikamhi asati sahassamūlam pi sāṭakaṁ nivatthā iṇaggā[3] yeva nāma“. Imassa pan' atthassa sādhanatthaṁ

Naggā nadī anodikā, naggaṁ raṭṭhaṁ arājikaṁ,
itthī pi vidhavā naggā yassâpi dasa bhātaro ti

idaṁ suttaṁ āharitabbaṁ. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kiṁ hontîti“ pucchi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tīsu ekaṁ demi, katamaṁ icchasîti“ pucchi. Sā āha: „ahaṁ deva jīvamānā ekaṁ sāmikaṁ labhissāmi[4] puttam pi labhissām' eva, mātāpitunnaṁ pana me matattā bhātā va dullabho, bhātaram me dehi devā“ 'ti. Rājā tussitvā tayo pi vissajjesi. Evaṁ taṁ ekikaṁ nissāya tayo janā dukkhato muttā. Taṁ kāraṇaṁ bhikkhusaṁghe pākaṭaṁ jātaṁ. Ath' ekadivasaṁ bhikkhū[5] dhammasabhāyaṁ sannipatitā „āvuso ekaṁ itthiṁ nissāya tayo janā dukkhā muttā“ ti tassā guṇakathāya nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthī idān' eva te tayo jane dukkhā mocesi, pubbe pi mocesi yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente tayo janā aṭavimukhe kasantîti sabbaṁ purimasadisam eva. Tadā pana raññā „tīsu janesu kaṁ icchasîti“ vutte sā āha „tayo pi dātuṁ na sakkotha devā“ 'ti. „Āma na sakkomîti“.

[1] Cv itthī. [2] Cv naṁ. [3] both MSS. inaggā. [4] Cv -ssāmeva. [5] both MSS. bhikkhu.

„Sace tayo dātuṁ na sakkotha bhātaram me dethā“ 'ti. „Puttakaṁ vā sāmikaṁ vā gaṇha, kiṁ te bhātarā“ ti ca vuttā „ete nāma deva sulabhā, bhātā pana dullabho“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati,
tañ ca desaṁ na passāmi yato sodariyam āṇaye ti. 66.

Tattha ucchaṅge deva me putto ti deva mayhaṁ putto ucchaṅge yeva, yathā hi araññaṁ pavisitvā ucchaṅge katvā sākaṁ[1] uccinitvā tattha pakkhipantiyā ucchaṅge sākaṁ nāma sulabhaṁ hoti evaṁ itthiyā putto pi sulabho, ucchaṅge sākasadiso va, tena vuttaṁ: ucchaṅge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā patîti maggaṁ āruyha ekikāya gacchamānāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho, diṭṭhadiṭṭho yeva hoti, tena vuttaṁ: pathe dhāvantiyā patîti, tañ ca desaṁ na passāmi yato sodariyam āṇaye ti yasmā pana me mātāpitā n' atthi tasmā idāni taṁ mātukucchisaṁkhātaṁ aññaṁ desaṁ na passāmi yato ahaṁ samāne udare jātattā sahaudariyasaṁkhātaṁ[2] bhātaraṁ āneyyaṁ, tasmā bhātaraṁ yeva me dethā 'ti.

Rājā „saccaṁ esā vadatîti“ tuṭṭhacitto tayo pi jane bandhanāgārato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthâpi „na bhikkhave idān' eva, pubbe p'esā ime tayo jane dukkhā mocesi yevā“ 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Atīte cattāro etarahi cattāro va, rājā pana ahan tena samayenā“ 'ti. Ucchaṅgajātakaṁ.

8. Sāketajātaka.

Yasmiṁ mano nivisatîti. Idaṁ Satthā Sāketaṁ nissāya Añjanavane viharanto ekaṁ brāhmaṇaṁ ārabbha kathesi. Bhagavato kira bhikkhusaṁghaparivutassa Sāketaṁ nissāya[3] pavisanakāle eko Sāketanagaravāsimahallakabrāhmaṇo nagarato bahi gacchanto antaradvāre Dasabalaṁ disvā pādesu patitvā gopphakesu gāḷhaṁ gahetvā „tāta, nanu nāma puttehi jiṇṇakāle mātāpitaro paṭijaggitabbā, kasmā

[1] C[k] sākhaṁ. [2] C[k] -udariyaṁkhātaṁ, C[v] -udariyaṁkhātaṁ corr. to -udariyasaṁkhātaṁ. [3] so both MSS., add Añjanavanaṁ?.

ettakaṁ kālaṁ amhākaṁ attānaṁ na dassesi, mayā tāva diṭṭho si, mātaraṁ pana passituṁ ehîti" Satthāraṁ gahetvā attano gehaṁ agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paññatte āsane saddhiṁ bhikkhusaṁghena. Brāhmaṇī pi āgantvā Satthu pādesu patitvā „tāta ettakaṁ[1] kālaṁ kahaṁ gato si, nanu nāma mātāpitaro mahallakā upaṭṭhātabbā" ti paridevi. Puttadhītaro pi „etha, bhātaraṁ vandathā" 'ti vandāpeti. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānaṁ adaṁsu. Satthā bhattakiccaṁ niṭṭhāpetvā[2] tesaṁ dvinnam pi janānaṁ Jarāsuttaṁ kathesi. Suttapariyosāne ubho pi anāgamiphale patiṭṭhahiṁsu. Satthā uṭṭhāyâsanā Añjanavanam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannisinnā kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso, brāhmaṇo 'Tathāgatassa pitā Suddhodano, mātā Mahāmāyā' ti jānāti, jānanto va saddhiṁ brāhmaṇiyā Tathāgataṁ 'amhākaṁ putto' ti vadati, Satthâpi adhivāseti, kin nu kho kāraṇan" ti. Satthā tesaṁ kathaṁ sutvā „bhikkhave ubho pi te attano puttam eva 'putto' ti[3] vadantîti" vatvā atītaṁ āhari:

Bhikkhave, ayaṁ brāhmaṇo atīte nirantaraṁ pañcajātisatāni mayhaṁ pitā ahosi, pañcajātisatāni cullapitā, pañcajātisatāni mahāpitā, esâpi brāhmaṇī nirantaram eva pañcajātisatāni[4] mātā ahosi, pañcajātisatāni cullamātā, pañcajātisatāni mahāmātā, ev' āhaṁ[5] diyaḍḍhajātisahassaṁ brāhmaṇassa hatthe saṁvaddho diyaḍḍhajātisahassaṁ brāhmaṇiyā hatthe saṁvaddho ti tīṇi jātisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Yasmiṁ mano nivisati cittaṁ câpi[6] pasīdati
adiṭṭhapubbake pose kāmaṁ tasmim pi vissase ti. 67.

Tattha yasmiṁ mano nivisatîti yasmiṁ puggale diṭṭhamatte yeva cittaṁ patiṭṭhāti, cittaṁ câpi[7] pasīdatîti yasmiṁ diṭṭhamatte cittaṁ pasīdati mudukaṁ hoti adiṭṭhapubbake pose ti pakatiyā tasmiṁ attabhāve adiṭṭhapubbe pi puggale, kāmaṁ tasmiñ câpi[8] vissase ti anubhūtapubbasineheṇ' eva tasmim pi puggale ekaṁsena vissase ti vissāsaṁ āpajjati yevā 'ti attho.

[1] Ck etthakaṁ. [2] Ck niṭṭha-. [3] Ck omits ti. [4] both MSS. -satā. [5] Cv ecāhaṁ, Ck evamāhaṁ. [6] both MSS. vāpi. [7] Ck cittañcāpi. [8] Cv capi.

Evaṁ Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete eva ahesuṁ, putto pi aham evā" 'ti. Sāketajātakaṁ.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu taṁ visaṁ vantan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatiṁ ārabbha kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakaṁ khādanakāle manussā saṁghassa bahuṁ piṭṭhakhādaniyaṁ[1] gahetvā vihāraṁ agamaṁsu. Bhikkhusaṁghassa gahitāvasesaṁ[2] bahuṁ atirittaṁ ahosi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā" 'ti āhaṁsu. Tasmiṁ khaṇe therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsaṁ gahetvā tasmiṁ anāgacchante „atidivā hotîti" therassa adaṁsu. Therena tasmiṁ paribhutte daharo agamāsi. Atha naṁ thero „mayaṁ āvuso tuyhaṁ ṭhapitakhādaniyaṁ[3] paribhuñjimhā" 'ti āha. So „madhuraṁ nāma bhante kassa appiyan" ti āha. Mahātherassa saṁvego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakhādaniyaṁ[3] na khādissāmîti" adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtattherena piṭṭhakhādaniyaṁ[3] nāma na khāditapubbaṁ[4]. Tassa piṭṭhakhādaniyaṁ[3] akhādanabhāvo bhikkhusaṁghe pākaṭo jāto. Bhikkhū taṁ[5] kathaṁ kathentā dhammasabhāyaṁ sannisīdiṁsu. Atha Satthā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi „imāya nāmā" 'ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāraṁ jahitakaṁ jīvitaṁ pariccajanto pi na gaṇhati yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto pi visavejjakule[6] nibbattitvā vejjakammena jīvikaṁ kappeti. Ath' ekaṁ janapadamanussaṁ sappo ḍasi. Tassa ñātakā pamādaṁ akatvā khippaṁ vejjaṁ ānayiṁsu. Vejjo āha: „kin tāva osadhena paribhāvitvā visaṁ harāmi, daṭṭhasappaṁ āvāhetvā daṭṭhaṭṭhānato ten' eva visaṁ ākaḍḍhāpemîti[7]" āha. „Sappaṁ āvāhetvā visaṁ ākaḍḍhāpehîti". So sappaṁ āvāhetvā „tayā ayaṁ daṭṭho[8]" ti āha. „Āma mayā"

[1] so both MSS. [2] Ck -sesa. [3] so both MSS. [4] so both MSS. instead of khāditaṁ? [5] Ck naṁ. [6] Ck -vejjanakule. [7] Cv ākaḍḍhāmīti. [8] Cv adaṭṭho.

ti. „Tayā daṭṭhaṭṭhānato tvaṁ yeva mukhena visaṁ ākaḍḍhāhîti“. „Mayā ekavāraṁ jahitavisakaṁ puna na[1] gahitapubbaṁ, nâhaṁ mayā jahitavisaṁ kaḍḍhissāmîti“. So dārūni āharāpetvā aggiṁ katvā āha: „sace attano visaṁ nâkaḍḍhasi imaṁ aggiṁ pavisā“ 'ti. Sappo „api aggiṁ pavisissāmi na c' attanā ekavāraṁ jahitavisaṁ paçcāvamissāmîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Dhi-r-atthu taṁ visaṁ vantaṁ yam ahaṁ[2] jīvitakāraṇā
vantaṁ paccāvamissāmi, matam me jīvitā varan ti. 68.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe nipāto, taṁ visan ti yam yaṁ[3] jīvitakāraṇā vantaṁ visaṁ paccāharissāmi taṁ vantaṁ visaṁ dhi-r-atthu, matam me jīvitā varan ti tassa visassa apaccāvamanakāraṇāya aggiṁ pavisitvā maraṇaṁ taṁ mama jīvitato varan ti attho.

Evañ ca pana vatvā aggiṁ pavisituṁ pāyāsi. Atha naṁ vejjo nivāretvā naṁ purisaṁ osadhehi ca mantehi ca nibbisaṁ ārogaṁ[4] katvā sappassa sīlāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci viheṭhehîti“ vissajjesi.

Satthâpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāraṁ jahitakaṁ jīvitaṁ pi pariccajanto puna gaṇhîti[5]“ imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahosi, vejjo pana aham evā“ 'ti. Visavantajātakaṁ.

10. Kuddālajātaka.

Na taṁ jitaṁ sādhu jitan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Cittahatthasāriputtattheraṁ ārabbha kathesi. So kira Sāvatthiyaṁ eko kuladārako. Ath' ekādivasaṁ kasitvā āgacchanto vihāraṁ pavisitvā ekassa therassa pattato siniddhaṁ madhuraṁ paṇītabhojanaṁ labhitvā cintesi: „mayaṁ rattiṁdivaṁ sahatthena nānākammāni kurumānâpi evarūpaṁ madhurāhāraṁ na labhāma, mayâpi samaṇena bhavitabban“ ti so pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayonisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhattena

[1] C^v punata. [2] C^v yambhaṁ? C^k yamhaṁ? [3] C^k yamayaṁ. [4] C^v arogaṁ.
[5] C^v gaṇhītīti corr. to gaṇhatīti.

kilamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammaṁ ugganhi, iminâpi ca[1] upāyena chavāre[2] vibbhamitvā pabbajitvā tato[3] sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇīko hutvā bahu bhikkhudhammaṁ[4] vācento vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ[5] pāpuṇi. Ath' assa sahāyakā bhikkhū „kin nu kho āvuso cittaṁ pubbe viya te[6] etarahi kilesā na vaḍḍhantîti[7]" parihāsaṁ kariṁsu. „Āvuso abhabbo dān' ahaṁ ito paṭṭhāya gihībhāvassā[8]" 'ti. Evaṁ tasmiṁ arahattaṁ patte dhammasabhāyaṁ kathā udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āyasmā Cittahatthasāriputto chakkhattuṁ uppabbajito, aho mahādoso puthujjanabhāvo" ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „bhikkhave, puthujjanacittan nāma lahukaṁ dunniggahaṁ ārammaṇavasena gantvā allīyati, ekavāraṁ allīnaṁ[9] na sakkā hoti khippaṁ mocetuṁ, evarūpassa cittassa damatho sādhu, dantam eva hitaṁ sukhaṁ āvahati:

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittassa damatho sādhu, cittaṁ dantaṁ sukhāvahaṁ.

Tassa pana dunniggahaṇatāya pubbe paṇḍitā ekaṁ kuddālakaṁ nissāya taṁ jahituṁ asakkontā lobhavasena chakkhattuṁ uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānaṁ uppādetvā taṁ lobhaṁ niggaṇhiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisātto paṇṇikakule nibbattitvā viññūtaṁ pāpuṇi. Kuddālakapaṇḍito ti 'ssa nāmaṁ ahosi. Kuddālakena bhūmiparikammaṁ katvā sākañ c' eva ālābukumbhaṇḍīelāḷukādīni[10] ca vapitvā tāni pi vikkiṇanto kapaṇajīvikaṁ kappeti. Taṁ hi 'ssa ekaṁ kuddālakaṁ ṭhapetvā aññaṁ dhanaṁ nāma n' atthi. So ekadivasaṁ cintesi: „kim me gharāvāsena, nikkhamitvā pabbajissāmîti". Ath' ekadivasaṁ taṁ kuddālakaṁ paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā isipabbajjaṁ pabbajitvā taṁ kuddālakam anussaritvā lobhaṁ chindituṁ asakkonto kuṇṭhakuddā-

[1] Ck va, Cv va corr. to ca [2] Cv chadvāre? [3] Ck to, Cv to corr. to tato. [4] Cv bahū-. [5] both MSS. arahantaṁ. [6] Ck ne [7] Cv vaddhantīti. [8] so both MSS. [9] both MSS. allīnā. [10] both MSS. ālābuṁ-.

lakaṁ nissāya uppabbaji. Evaṁ dutiyaṁ tatiyaṁ pîti cha vāre taṁ[1] kuddālakaṁ paṭicchanne ṭhāne nikkhipitvā pabbajito c' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „ahaṁ imaṁ kuṇṭakuddālakaṁ[2] nissāya punappuna uppabbajito, idāni taṁ mahānadiyaṁ pakkhipitvā pabbajissāmîti" nadītīraṁ gantvā „sac' assa patitaṭṭhānaṁ passissāmi puna āgantvā uddharitukāmatā bhaveyyā" 'ti taṁ kuddālakaṁ daṇḍe gahetvā nāgabalo thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattuṁ āvijjhitvā akkhīni nimmīletvā nadīmajjhe khipitvā „jitam me, jitam me" ti tikkhattuṁ sīhanādaṁ nadi[3]. Tasmiṁ khaṇe Bārāṇasirājā paccantaṁ vūpasametvā āgato, nadiyā sīsaṁ nahāyitvā sabbālaṁkārapatimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno taṁ Bodhisattassa saddaṁ sutvā „ayaṁ puriso 'jitam me' ti vadati, ko nu kho etena jito, pakkosatha nan" ti pakkosāpetvā „bho purisa, ahaṁ tāva vijitasaṁgāmo[4], idāni jayaṁ gahetvā āgacchāmi, tayā pana ko jito" ti pucchi. Bodhisatto „mahārāja, tayā saṁgāmasahassam pi saṁgāmasatasahassam pi jinantena[5] dujjitam eva kilesānaṁ ajitattā[6], ahaṁ pana mama abbhantare lobhaṁ nigganhanto kilese jinin[7]" ti kathento[8] yeva mahānadiṁ oloketvā āpokasiṇārammaṇaṁ jhānaṁ nibbattetvā sampattānubhāvo ākāse nisīditvā rañño dhammaṁ desento imaṁ gātham āha:

Na taṁ jitaṁ sādhu jitaṁ yaṁ jitaṁ avajīyati,
taṁ kho jitaṁ sādhu jitaṁ yaṁ jitaṁ nâvajīyatîti. 69.

Tattha na taṁ jitaṁ sādhu jitaṁ yaṁ jitaṁ avajīyatîti[9] yaṁ paccāmitte parājinitvā raṭṭhaṁ jitaṁ paṭiladdhaṁ puna jitehi[10] paccāmittehi avajīyati[11] taṁ jitaṁ sādhu nāma na hoti, kasmā: puna avajīyanato[12], aparo nayo: jitaṁ vuccati jayo, yo paccāmittehi saddhiṁ yujjhitvā adhigato jayo puna tesu

[1] Ck omits taṁ. [2] so both MSS. [3] Ck nadī. [4] Ck -me. [5] Ck jitantena.
[6] both MSS. ajinattā. [7] Cv jinin corr. to jinaṇ. [8] Ck kathento kathento.
[9] both MSS. -jīyyatîti. [10] so both MSS. instead of pi tehi? [11] Cv -jīyyati.
[12] both MSS. -jīyya-.

jinantesu parajayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā[1] puna parājayo[2] va hoti, taṁ kho jitaṁ sādhu jitaṁ yaṁ jitaṁ nâvajīyatîti[3] yaṁ kho pana paccāmitte nimmathetvā jitaṁ puna tehi nâvajīyati[3] yo vā ekavāraṁ laddho jayo puna parājayo na hoti taṁ jitaṁ sādhu jitaṁ sobhanaṁ so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajīyanato[4], tasmā tvaṁ mahārāja sahassakkhattum pi satasahassakkhattum pi[5] saṁgāmasīsaṁ jinitvâpi tvaṁ saṁgāmayodho nāma na hosi, kiṁkāraṇā: attano kilesānaṁ ajitattā[6], yo pana ekavāram pi attano abbhantare kilese jināti ayaṁ uttamo saṁgāmasīse yodho ti ākāse nisinnako[7] evaṁ Buddhalīḷhāya rañño dhammaṁ desesi. Uttamasaṁgāmayodhabhāvo pan' ettha

Yo sahassaṁ sahassena saṁgāme mānuse jine (Dhp. v. 103)
ekañ[8] ca jeyyam attānaṁ sa ve saṁgāmajuttamo ti

idaṁ suttaṁ sādhakaṁ[9].

Rañño pana dhammaṁ suṇantass' eva tadaṅgappahānavasena kilesā pahīnā, pabbajjāya cittaṁ nami, rājabalassâpi tath' eva kilesā pahīyiṁsu[10]. Rājā „idāni tumhe kahaṁ gamissathā“ 'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantaṁ pavisitvā isipabbajjaṁ pabbajissāmi mahārājā“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajissāmîti“ Bodhisatten' eva saddhiṁ nikkhami. Balakāyo brāhmaṇagahapatikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmiṁ ṭhāne sannipatito janakāyo raññā saddhiṁ yeva nikkhami. Bārāṇasivāsino „amhākaṁ kira rājā Kuddālapaṇḍitassa dhammadesanaṁ sutvā pabbajjābhimukho hutvā saddhiṁ balakāyena nikkhanto, mayaṁ idha kiṁ karissāmā“ 'ti[11] dvādasayojanikāya Bārāṇasiyā sakalanagaravāsino nikkhamiṁsu. Dvādasayojanikā parisā ahosi. Taṁ ādāya Bodhisatto Himavantaṁ pāvisi. Sakkassa devarañño nisinnāsanaṁ uṇhākāraṁ dassesi. So āvajjamāno „Kuddālapaṇḍito mahābhinikkhamanaṁ nikkhanto“ ti disvā „mahāsamāgamo bhavissati, vasanaṭṭhānaṁ laddhuṁ vaṭṭatîti“ Vissakammaṁ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinikkhamanaṁ

[1] C^v omits yasmā. [2] both MSS. -jiyo. [3] both MSS. -jīyya-. [4] C^k -jiyya-, C^v -jīyya-. [5] C^v omits sata - pi. [6] C^v achittatā. [7] C^v nisinnaṁko corr. to nisinnako, C^k nisinnoko. [8] C^k ekaṁ. [9] C^k sadhaṁ. [10] C^k -hi-. [11] both MSS. hi.

nikkhanto[1], vasanaṭṭhānaṁ laddhuṁ vaṭṭati, tvaṁ Himavantapadesaṁ gantvā samabhūmibhāge dīghato tiṁsayojanaṁ vitthārato pannarasayojanaṁ assamapadaṁ māpehîti" āha. So „sādhu devā" 'ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha saṁkhepo, vitthāro pana Hatthipālajātake āvibhavissati. Idañ ca hi tañ ca ekaparicchedam eva. Vissakammo pi assamapade paṇṇasālaṁ māpetvā dussadde mige ca sakuṇe ca amanusse ca paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṁ nīharitvā attano vasanaṭṭhānam eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi taṁ parisaṁ ādāya Himavantaṁ pavisitvā sakkadattiyaṁ assamapadaṁ gantvā Vissakammena māpitaṁ pabbajitaparikkhāraṁ gahetvā paṭhamaṁ attanā[3] pabbajitvā pacchā parisaṁ pabbājetvā assamapadaṁ bhājetvā adāsi. Sakkattarajjāni[4] chaḍḍayiṁsu[5]. Tiṁsayojanaṁ assamapadaṁ pūri[6]. Kuddālakapaṇḍito sesakasiṇesu pi parikammaṁ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya kammaṭṭhānaṁ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brahmalokaparāyaṇā ahesuṁ, ye pana tesaṁ pāricariyaṁ akaṁsu te devalokaparāyaṇā ahesuṁ.

Satthā „evaṁ bhikkhave cittaṁ nām' etaṁ kilesavasena allīnaṁ dummocayaṁ hoti, uppannā lobhadhammā duppajahā evarūpe pi paṇḍite aññāṇe karontîti" imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṁ keci sakadāgāmino keci anāgāmino, keci arahattaṁ pāpuṇiṁsu. Satthâpi anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahosi, parisā Buddhaparisā, Kuddālakapaṇḍito pana aham evā" 'ti. Kuddālajātakaṁ. Itthivaggo[7] sattamo.

[1] Ck nikkhamanto [2] so both MSS. [3] Ck attano [4] Ck satarajjāni. [5] Ck chaḍḍha-. [6] both MSS puri. [7] Ck itivaggo.

8. VARAṆAVAGGA.

1. Varaṇajātaka.

Yo pubbe karaṇīyānîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatissattheraṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ kira divase Sāvatthivāsino aññamaññaṁ[1] sahāyakā tiṁsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādīni[2] gahetvā „Satthu dhammadesanaṁ suṇissāmā" 'ti mahājanapadaparivutā Jetavanaṁ gantvā nāgamāḷakasālamāḷakādisu[2] thokaṁ nisīditvā sāyaṇhasamaye[3] Satthari surabhigandhavāsitāya gandhakuṭito[4] nikkhamitvā dhammasabhaṁ gantvā alaṁkatabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabhaṁ gantvā Satthāraṁ gandhapupphehi pūjetvā cakkaṁkitatalesu phullapadumasassirīkesu pādesu vanditvā ekamantaṁ nisinnā dhammaṁ suṇiṁsu. Atha nesaṁ etad ahosi: „yathā yathā kho mayaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāma pabbajeyyāmā" 'ti te Tathāgatassa dhammasabhato nikkhantakāle Tathāgataṁ upasaṁkamitvā vanditvā pabbajjaṁ yāciṁsu. Tesaṁ Satthā pabbajjaṁ adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhetvā upasampadaṁ labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṁ santike vasitvā dve mātikā paguṇaṁ katvā kappiyākappiyaṁ ñatvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samaṇadhammaṁ karissāmā" 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāraṁ upasaṁkamitvā vanditvā ekamantaṁ nisīditvā „mayaṁ bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyādhimaraṇabhayabhītā, tesaṁ no saṁsāraparimocanatthāya kammaṭṭhānaṁ kathethā" 'ti yāciṁsu. Satthā tesaṁ aṭṭhatiṁsāya kammaṭṭhānesu sappāyaṁ vicinitvā kammaṭṭhānaṁ kathesi. Te[5] Satthu santike kammaṭṭhānaṁ gahetvā Satthāraṁ vanditvā padakkhiṇaṁ katvā pariveṇaṁ gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaraṁ ādāya „samaṇadhammaṁ karissāmā" 'ti nikkhamiṁsu. Atha nesaṁ abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero[6] nāma kusīto hīnaviriyo[7] rasagiddho. So evaṁ cintesi: „ahaṁ n' eva araññe vasituṁ na padhānaṁ padahituṁ na bhikkhācariyāya yāpetuṁ sakkhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmîti" so viriyaṁ ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikaṁ caramānā[8] aññataraṁ paccantagā-

[1] Cᵖ -ñña. [2] Cᵖ gandhā-. [3] so both MSS. [4] Cᵏ -kuṭato. [5] Cᵏ tesaṁ.
[6] Cᵏ kuṭimbi-. [7] Cᵏ -vīriyo. [8] Cᵏ -māno.

maṁ gantvā taṁ upanissāya ekasmiṁ araññāyatane vassaṁ upagantvā anto temāsaṁ ghaṭantā vāyamantā vipassanāgabbhaṁ gāhāpetvā[1] paṭhaviṁ unnādayamānā arahattaṁ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭiladdhaguṇaṁ Satthu ārocessāmā“ 'ti tato nikkhamitvā anupubbena Jetavanaṁ patvā pattacīvaraṁ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā Tathāgataṁ daṭṭhukāmā Satthu santikaṁ gantvā vanditvā nisīdiṁsu. Satthā tehi saddhiṁ madhurapaṭisanthāraṁ akāsi. Te katapaṭisanthārā attanā laddhaguṇaṁ Tathāgatassa ārocesuṁ. Satthā te bhikkhū pasaṁsi. Kuṭumbikaputtatissatthero[2] Satthāraṁ tesaṁ guṇakathaṁ kathentaṁ disvā sayam pi samaṇadhammaṁ kātukāmo jāto. Te pi kho bhikkhū „mayaṁ bhante tam eva araññavāsaṁ gantvā vasissāmā“ 'ti Satthāraṁ āpucchiṁsu. Satthā „sādhū“ 'ti anujāni. Te vanditvā pariveṇaṁ agamaṁsu. Atha so Kuṭimbiyaputtatissatthero rattibhāgasamanantare accāraddhaviriyo hutvā ativegena samaṇadhammaṁ karonto majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakaṁ nissāya ṭhitako va niddāyanto parivattitvā patito[3], ūraṭṭhikaṁ bhijji, vedanā mahantā jātā, tesaṁ bhikkhūnaṁ taṁ paṭijaggantānaṁ gamanaṁ na sampajji. Atha ne upaṭṭhānavelāyaṁ[4] āgate Satthā pucchi: „nanu tumhe bhikkhave 'sve gamissāmā' 'ti hiyyo[5] āpucchitā ti“. Āma bhante, api ca kho pan' amhākaṁ[6] sahāyako Kuṭimbikaputtatissatthero akāle ativegena samaṇadhammaṁ karonto niddābhibhūto parivattitvā patito, ūraṭṭhik' assa bhinno[7], taṁ nissāya amhākuṁ gamanaṁ na sampannan“ ti. Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa attano hīnaviriyabhāvena akāle ativegena viriyaṁ karonto tumhākaṁ gamanantarāyaṁ karoti, pubbe p' esa tumhākaṁ gamanantarāyaṁ akāsi yevā“ 'ti vatvā tehi yācito atītaṁ āhari:

Atīte Gandhāraraṭṭhe Takkasilāyaṁ Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṁ uggaṇhāpeti. Ath' assa te māṇavā ekadivasaṁ dāruāharaṇatthāya[8] araññaṁ gantvā dārūni uddhariṁsu. Tesaṁ antare eko kusītamāṇavo mahantaṁ varaṇarukkhaṁ disvā „sukkharukkho[9] eso[10]“ ti saññāya „muhuttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhaṁ

[1] both MSS. gahā-. [2] Ck kuṭimbi-. [3] both MSS. patitvā. [4] Ck upaṭṭhative-. [5] Ck hīyyo, Cv bhiyyo. [6] Cv panamhākaṁ corr. to pana amhākaṁ. [7] so both MSS. instead of -kaṁ assa bhinnaṁ? [8] Ck -āhāraṇa-. [9] Ck surukkho. [10] Ck eto.

abhirūhitvā dārūni pātetvā[1] ādāya gamissāmîti" uttarisāṭakaṁ pattharitvā nipajjitvā kākacchamāno niddaṁ okkami. Itare māṇavakā dārukalāpe bandhitvā ādāya gacchantā taṁ pādena piṭṭhiyaṁ paharitvā pabodhetvā agamaṁsu. Kusītamāṇavo uṭṭhāya akkhīni puñjitvā puñjitvā avigataniddo va taṁ rukkhaṁ abhirūhitvā sākhaṁ gahetvā attano abhimukhaṁ ākaḍḍhitvā[2] bhañjanto bhijjitvā uṭṭhitakoṭiyā attano akkhiṁ bhindāpetvā ekena hatthena taṁ pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato oruyha dārukalāpaṁ bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātitānaṁ dārūnaṁ[3] upari pātesi. Taṁ divasañ ca janapadagāmakato ekakulaṁ „sve brāhmaṇavācanakaṁ karissāmā" 'ti ācariyaṁ nimantayiṁsu. Ācariyo māṇavake āha: „tātā, sve ekaṁ gāmaṁ gantabbaṁ, tumhe pana nirāhārā na[4] sakkhissatha gantuṁ, pāto va yāguṁ pacāpetvā tattha gantvā attanā laddhaṁ[5] koṭṭhāsañ ca amhākaṁ pattakoṭṭhāsañ ca sabbaṁ ādāya āgacchathā" 'ti. Te pāto va yāgupācanatthāya dāsiṁ uṭṭhāpetvā „khippaṁ no yāguṁ pacāhîti" āhaṁsu. Sā[6] dārūni gaṇhantī[7] upari ṭhitāni allavaraṇadārūni gahetvā punappuna mukhavātaṁ dadamānâpi aggiṁ ujjāletuṁ[8] asakkontī suriyaṁ uṭṭhāpesi. Māṇavakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantun" ti ācariyassa santikaṁ agamiṁsu[9]. Ācariyo „kiṁ tātā na gacchathā" 'ti. „Āma ācariya na[10] gat' amhā" 'ti. „Kiṁkāraṇā" ti. „Asuko nāma kusītamāṇavo amhehi saddhiṁ dārunaṁ[11] gantvā varaṇarukkhamūle niddāyitvā pacchā vegenâruyha akkhiṁ bhindāpetvā allavaraṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṁ[12] upari pakkhipi, yāgupācikā tāni sukkhadārusaññāya gahetvā yāva suriyass' uggamanā ujjāletuṁ nâsakkhi, iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto" ti. Ācariyo māṇavena katakammaṁ sutvā „andhabālānaṁ kammaṁ nissāya evarūpā va parihāni hotîti" vatvā imaṁ gāthaṁ samuṭṭhāpesi:

[1] Ck pāpetvā. [2] Cv ākaḍḍi-. [3] Ck dārunaṁ [4] Ck nā. [5] Ck laddhā. [6] Ck omits sā. [7] both MSS. - ti. [8] both MSS. ujjalituṁ. [9] Ck āga-. [10] Cv nu. [11] so both MSS. instead of dārūnaṁ atthāya? [12] Ck -naṁ.

Yo pubbe karaṇīyāni pacchā so kātum icchati
varaṇakaṭṭhabhañjo va sa pacchā-m-anutappatîti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatîti yo koci puggalo idaṁ pubbe kattabbaṁ idaṁ pacchā ti avīmaṁsitvā pubbe karaṇīyāni paṭhamam eva kattabbakammāni pacchā karoti ayaṁ varaṇakaṭṭhabhañjo amhākaṁ māṇavako[1] viya so bālapuggalo pacchā anutappati socati paridevatîti attho.

Evaṁ Bodhisatto antevāsikānaṁ imaṁ kāraṇaṁ kathetvā dānādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān' eva tumhākaṁ antarāyaṁ karoti, pubbe pi akāsi yevā" 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto māṇavo ūrubhedam patto[2] bhikkhu ahosi, sesamāṇavā Buddhaparisā, ācariyabrāhmaṇo pana aham evā" 'ti. Varaṇajātakaṁ.

2. Sīlavanāgajātaka.

Akataññussa posassā 'ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Dhammasabhāyaṁ bhikkhū „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇe na jānātîti" kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kadāci mayhaṁ guṇaṁ jānātîti" vatvā tehi yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyaṁ nibbatti. So mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahosi rajatapuñjasannibho, akkhīni pan' assa maṇiguḷasadisāni paññāyamānapañcappasādāni ahesuṁ, mukhaṁ rattakambalasadisaṁ, soṇḍā[3] rattasuvaṇṇabindupatimaṇḍitarajatadāmaṁ viya, cattāro pādā katalākhāparikammā viya, evam assa dasahi pāramīhi alaṁkato rūpaggappatto attabhāvo ahosi. Atha naṁ viññūtaṁ pattaṁ sakala-

---

[1] both MSS. mānavako. [2] C[v] patta. [3] C[k] soṇḍāya.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upaṭṭhahantā vicariṁsu. Evaṁ so asītisahassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosaṁ disvā gaṇamhā kāyavivekassa[1] ekako va araññe vāsaṁ kappesi, sīlavantatāya ca pan' assa Sīlavanāgarājā tv-eva nāmaṁ ahosi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vanacarako Himavantaṁ pavisitvā attano ājīvabhaṇḍakaṁ gavesamāno disā vavatthāpetuṁ asakkonto maggamūḷho hutvā maraṇabhayabhīto bāhā paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṁ balavaparidevitaṁ sutvā „imaṁ purisaṁ dukkhā mocessāmîti" kāruññena codito tassa santikaṁ agamāsi. So taṁ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṁ palāyantaṁ disvā tatth' eva aṭṭhāsi. So puriso Bodhisattaṁ ṭhitaṁ disvā aṭṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa ṭhitakāle ṭhatvā cintesi: „ayaṁ vāraṇo mama palāyanakāle tiṭṭhati ṭhitakāle āgacchati, nâyaṁ mayhaṁ anatthakāmo, imamhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissatîti" sūro hutvā aṭṭhāsi. Bodhisatto taṁ upasaṁkamitvā „kasmā bho tvaṁ purisa paridevamāno vicarasîti" pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetuṁ asakkonto maggamūḷho hutvā maraṇabhayenā" 'ti. Atha naṁ Bodhisatto attano vasanaṭṭhānaṁ netvā katipāhaṁ phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahan taṁ manussapathaṁ nessāmîti" attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṁ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbaṁ bhavissatîti" Bodhisattassa piṭṭhe nisinno yeva rukkhanimittaṁ pabbatanimittaṁ upadhārento va gacchati. Atha taṁ[2] Bodhisatto araññā nīharitvā Bārāṇasigāmimahāmagge ṭhapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayhaṁ pana vasanaṭṭhānaṁ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhîti" taṁ[3] uyyojetvā attano vasanaṭṭhānaṁ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasiṁ gantvā anuvicaranto dantakāravīthiṁ[4] patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kiṁ[5] pana bho

[1] so both MSS. [2] C^v naṁ. [3] C^v naṁ. [4] C^v -kāraṁ-. [5] C^k kiṁ.

jīvadantam pi labhitvā ganheyyāthā[1]" 'ti. „Bho kiṁ vadesi, jīvadanto nāma matahatthidantato mahagghataran" ti. „Tena hi ahaṁ vo jīvadantaṁ āharissāmîti" pātheyyaṁ gahetvā kharakakacaṁ ādāya Bodhisattassa vasanaṭṭhānaṁ agamāsi. Bodhisatto taṁ disvā „kimatthaṁ āgato sîti" pucchi. „Ahaṁ sāmi duggato kapaṇo jīvituṁ asakkonto tumhe dantakhaṇḍaṁ yācitvā sace dassatha taṁ ādāya gantvā vikkiṇitvā tena mūlena jīvissāmîti āgato" ti. „Hotu bho, dantaṁ te dassāmi, sace dantakappanatthāya kakacakhaṇḍaṁ atthîti". „Kakacaṁ gahetvā āgato 'mhi sāmi[2]". „Tena hi dante kakacena kantitvā ādāya gacchā" 'ti Bodhisatto pāde sammiñjetvā gonisinnakaṁ nisīdi. So tassa dve pi aggadante chindi. Bodhisatto te dante soṇḍāya „bho purisa, nâhaṁ 'ete dantā mayhaṁ appiyā amanāpā' ti dammi, ime hi pana me sahassaguṇena satasahassaguṇena sabbadhammapaṭivedhanasamatthā sabbaññūtañāṇadantā[3] va piyatarā, tassa[4] me idaṁ dantadānaṁ[5] sabbaññūtañāṇaṁ paṭivijjhanatthāya hotū" 'ti sabbaññūtañāṇassa āvapanaṁ katvā dantayugaḷaṁ adāsi. So taṁ ādāya gantvā vikkiṇitvā tasmiṁ mūle khīṇe puna Bodhisattassa santikaṁ gantvā „sāmi tumhākaṁ dante vikkiṇitvā laddhamūlaṁ mayhaṁ iṇasodhanamattam eva jātaṁ, avasesadante dethā" 'ti āha. Bodhisatto „sādhū" 'ti paṭisuṇitvā purimanayen' eva kappāpetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkiṇitvā puna āgantvā „sāmi jīvituṁ na sakkomi, mūladāṭhā me dehîti" āha. Bodhisatto „sādhū" 'ti vatvā purimanayen' eva nisīdi. So pāpapuriso Mahāsattassa rajatadāmasadisaṁ soṇḍaṁ maddamāno Kelāsakūṭa-sadisaṁ kumbhaṁ abhirūhitvā ubho dantakoṭiyo paṇhiyā paharanto maṁsaṁ viyūhitvā kumbhaṁ āruyha kharakakacena mūladāṭhā kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāraṁ vijahante yeva pan' assa tasmiṁ[6] pāpapurise catunahutādhikāni dveyojanasatasahassāni bahala-

---

[1] both MSS. -yyathā. [2] so both MSS. [3] both MSS. -ñāna-. [4] so both MSS. instead of tasmā? [5] both MSS. -dāna. [6] so both MSS. instead of pana etasmiṁ?

ghanapaṭhavī Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe[1] jegucchāni gūthamuttādīni ca dhāretuṁ samatthâpi tassa guṇarāsiṁ dhāretuṁ asakkontī viya bhijjitvā vivaram adāsi. Tāvad eva avīcimahānirayato jālā nikkhamitvā taṁ mittadūbhipurisaṁ kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi. Evaṁ tassa pāpapuggalassa paṭhavipaviṭṭhakāle tasmiṁ vanasaṇḍe adhivatthā rukkhadevatā „akataññūmittadūbhipuggalo cakkavattirajjaṁ datvâpi tosetuṁ na sakkā" ti vanaṁ unnādetvā dhammaṁ desayamānā imaṁ gātham āha:

Akataññussa posassa niccaṁ vivaradassino
sabbaṁ ce paṭhaviṁ dajjā n' eva naṁ abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano kataguṇaṁ ajānantassa, posassā 'ti purisassa, vivaradassino ti chiddam eva okāsam eva olokentassa, sabbaṁ ce paṭhaviṁ dajjā ti sace pi tādisassa puggalassa sakalaṁ cakkavattirajjaṁ imaṁ vā pana mahāpaṭhaviṁ parivattetvā paṭhavojaṁ dadeyya, neva naṁ abhirādhaye ti evaṁ karonto pi evarūpaṁ kataguṇaviddhaṁsanaṁ koci paritosetuṁ vā pasādetuṁ[2] vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṁ sā devatā taṁ vanaṁ unnādetvā dhammaṁ desesi. Bodhisatto yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi akataññū yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahosi, rukkhadevatā Sāriputto, Sīlavanāgarājā pana aham evā" 'ti. Sīlavanāgajātakaṁ.

3. Saccaṁkirajātaka.

Saccaṁ kirevam āhaṁsū 'ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto vadhāya parisakkanaṁ ārabbha kathesi. Bhikkhusaṁghasmiṁ hi[3] dhammasabhāyaṁ nisīditvā „āvuso Devadatto Satthu guṇaṁ na jānāti, vadhāya yeva parisakkatîti" Devadattassa aguṇaṁ kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya

[1] so both MSS. instead of mahābhāre du gandha? [2] Ck papāsādetuṁ, Cv papasādetuṁ. [3] Ck omits hi.

sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayhaṁ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatto rajjaṁ kāresi. Tassa Duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharuso pahaṭāsīvisopamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhiṁ na katheti, so antojanassa ca bahijanassa ca akkhimhi patitarajaṁ viya khādituṁ āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ubbejanīyo[1]. So ekadivasaṁ nadīkīḷaṁ kīḷitukāmo mahantena parivārena nadītīraṁ agamāsi. Tasmiṁ khaṇe mahāmegho uṭṭhahi. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṁ āha: „etha bhaṇe, maṁ gahetvā nadīmajjhaṁ netvā nahāpetvā ānethā" 'ti. Te[2] taṁ tattha netvā „kin no rājā karissati, imaṁ pāpapurisaṁ etth' eva māremā" 'ti mantayitvā „ettha gaccha kāḷakaṇṇîti" udake naṁ opilāpetvā paccuttaritvā tīre aṭṭhaṁsu. „'Kahaṁ kumāro' ti ca vutte na mayaṁ kumāraṁ passāma, meghaṁ uṭṭhitaṁ disvā udake nimujjitvā purato āgato bhavissatîti" amaccā rañño santikaṁ agamaṁsu. Rājā „kahaṁ me putto" ti pucchi. „Na jānāma deva, megho uṭṭhito[3], purato āgato bhavissatîti saññāya āgat' amhā" 'ti. Rājā dvāraṁ vivarāpetvā nadītīraṁ gantvā „vicinathā" 'ti tattha tattha vicināpesi. Koci kumāraṁ nâddasa. So pi kho meghandhakāre deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṁ dārukkhandhaṁ disvā tattha nisīditvā maraṇabhayatajjito paridevamāno gacchati. Tasmiṁ pana kāle Bārāṇasi-vāsī[4] eko seṭṭhi nadītīre cattālīsakoṭidhanaṁ nidahitvā dhanataṇhāya dhanapiṭṭhe sappo hutvā nibbatti. Aparo tasmiṁ yeva padese tiṁsakoṭiyo nidahitvā dhanataṇhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesaṁ vasanaṭṭhānaṁ udakaṁ pāvisi. Te udakassa paviṭṭhamaggen' eva nikkhamitvā sotaṁ chindantā gantvā naṁ rājakumārena abhini-

[1] Ck -niyo. [2] Ck ne. [3] both MSS. uṭṭhite. [4] both MSS. -vāsi.

sinnaṁ rukkhakkhandhaṁ patvā eko ekaṁ koṭiṁ itaro itaraṁ āruyha khandhapiṭṭhe va nipajjiṁsu. Tassā yeva kho pana nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako vasati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpiṭṭhe pati. Suvapotako deve vassante uppatitvā gantuṁ asakkonto gantvā tass' eva khandhassa ekapasse nilīyi. Evaṁ te cattāro janā ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmiṁ kāle Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vuddhippatto isipabbajjaṁ pabbajitvā ekasmiṁ nadīnivattane paṇṇasālaṁ māpetvā vasati. So aḍḍharattasamaye caṁkamamāno tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddaṁ sutvā cintesi: „mādise nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa purisassa maraṇaṁ ayuttaṁ, udakato uddharitvā tassa jīvitadānaṁ dassāmîti“ so taṁ „mā bhāyi, mā bhāyîti“ assāsetvā udakasotaṁ chindanto gantvā taṁ dārukkhandhaṁ ekāya koṭiyā gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīram patvā kumāraṁ ukkhipitvā tīre patiṭṭhāpesi. Te pi sappādayo disvā ukkhipitvā assamapadaṁ netvā aggiṁ jāletvā „te dubbalatarā[1]“ ti paṭhamaṁ sappādīnaṁ sárīraṁ sedetvā pacchā rājakumārassa sarīraṁ sedetvā tam pi ārogaṁ[2] katvā āhāraṁ dento pi paṭhamaṁ sappādīnaṁ yeva datvā pacchā tassa phalāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayaṁ kūṭatāpaso maṁ rājakumāraṁ agaṇetvā[3] tiracchānagatānaṁ sammānaṁ karotîti“ Bodhisatte āghātaṁ bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi tesu thāmabalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasaṁ vanditvā āha: „bhante tumhehi mayhaṁ mahā upakāro kato, na kho panâhaṁ daliddo, asukaṭṭhāne me cattālīsa hiraññakoṭiyo nidahitā, tumhākaṁ dhanena kicce sati sabbam etaṁ dhanaṁ tumhākaṁ dātuṁ sakkomi, taṁ ṭhānaṁ āgantvā 'dīghā' 'ti pakkoseyyāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpasaṁ nimantetvā „asukaṭṭhāne ṭhatvā 'undurā' 'ti pakkosey-

[1] Cv -narā. [2] Cv arogaṁ. [3] both MSS. aġaṇetvā.

yāthā" 'ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasaṁ vanditvā „bhante mayhaṁ dhanaṁ n' atthi, rattasālīhi pana vo atthe sati asukan nāma mayhaṁ vasanaṭṭhānaṁ, tattha gantvā 'suvā' 'ti pakkoseyyātha, ahaṁ ñātakānaṁ ārocetvā anekasakaṭapūramatte[1] rattasāliyo āharāpetvā[2] dātuṁ sakkomîti" vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „taṁ attano santikaṁ āgataṁ māressāmîti" cintetvā „bhante mayi rajje patiṭṭhite āgaccheyyātha, ahaṁ vo catuhi[3] paccayehi upaṭṭhahissāmîti" vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass' eva rajje patiṭṭhāsi. Bodhisatto „vīmaṁsissāmi tāva te" ti paṭhamaṁ sappassa santikaṁ gantvā avidūre ṭhatvā „dīghā" 'ti pakkosi. So ekavacanen' eva nikkhamitvā Bodhisattaṁ vanditvā „bhante imasmiṁ ṭhāne cattālīsa hiraññakoṭiyo, tā sabbâpi nīharitvā gaṇhathā" 'ti āha. Bodhisatto „evaṁ atthu, uppanne kicce jānissāmîti" taṁ nivattetvā undurassa santikaṁ gantvā saddam akāsi. So pi tath' eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikaṁ gantvā „suvā" 'ti pakkosi. So pi ekavacanen' eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattaṁ vanditvā „kiṁ bhante mayhaṁ ñātakānaṁ vatvā Himavantapadesato tumhākaṁ sayañjātasāliṁ[4] āharāpemîti" pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmîti" tam pi nivattetvā „idāni rājānaṁ parigaṇhissāmîti" gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasampattiṁ katvā bhikkhācāravattena nagaraṁ pāvisi. Tasmiṁ khaṇe so mittadūbhirājā alaṁkatahatthikkhandhavaragato mahantena parivārena nagaraṁ padakkhiṇaṁ karoti. So Bodhisattaṁ dūrato va disvā „ayaṁ so kūṭatāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāva parisamajjhe attano mayhaṁ kataguṇaṁ na-ppakāseti tāvad ev' assa sīsaṁ chindāpessāmîti" purise olokesi, „kiṁ karoma devā" 'ti ca vutte „esa kūṭatāpaso maṁ kiñci yācitukāmo āgacchati maññe, etassa kāḷakaṇṇikatāpasassa maṁ passituṁ adatvā va etaṁ gahetvā

[1] Cv -mante. [2] Ck ābārā-. [3] so both MSS. [4] both MSS -sāli.

pacchā bāhaṁ bandhitvā catukke catukke paharantā[1] nagarā nikkhāmetvā āghātane sīsam assa chinditvā sarīraṁ sūle[2] uttāsethā" 'ti āha. Te „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā gantvā niraparādhaṁ Mahāsattaṁ bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanaṁ netuṁ ārabhiṁsu. Bodhisatto pahaṭapahaṭaṭṭhāne „amma tātā" 'ti akanditvā nibbikāro imaṁ gātham āha:

Saccaṁ kir' evam āhaṁsu narā ekacciyā idha:
kaṭṭhavipalāvitaṁ seyyo na tv-ev' ekacciyo naro ti. 72.

Tattha saccaṁ kirevam āhaṁsū 'ti avitatham eva kira evaṁ vadanti, narā ekacciyā idhā 'ti idh' ekacce paṇḍitapurisā, kaṭṭhaṁ nipalāvitaṁ[3] seyyo ti nadiyā vuyhamānaṁ sukkhadāruṁ nipalāvitaṁ uttāretvā thale ṭhapitaṁ seyyo sundarataraṁ etan ti vadamānā te purisā saccaṁ kira vadanti, kiṁkāraṇā: tam[3] hi yāgubhattādīnaṁ pacanatthāya sītāturānaṁ visīvanatthāya aññesam pi ca parissayānaṁ hāranatthāya upakāraṁ hoti, na tvevekacciyo naro ti ekacco pana mittadūbhi[3] akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gahetvā uttārito[4] n' atth' eva varaṁ, tathā hi ahaṁ imaṁ pāpapurisaṁ uttāretvā imaṁ attano dukkhaṁ āhariṁ ti.

Evaṁ pahaṭapahaṭaṭṭhāne imaṁ gātham āha. Taṁ sutvā ye tattha paṇḍitapurisā te[5] āhaṁsu: „kiṁ pana bho pabbajita tayā amhākaṁ rañño atthi, koci[6] guṇo kato" ti. Bodhisatto taṁ pavattiṁ ārocetvā „evam imaṁ mahoghato uttārento aham eva attano dukkhaṁ akāsiṁ, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānaṁ vacanaṁ katan' ti anussaritvā evaṁ vadāmîti" āha. Taṁ sutvā khattiyabrāhmaṇādayo nagaravāsino „sv-āyaṁ mittadūbhī[7] rājā evaṁ guṇasampannassa attano jīvitadāyakassa guṇamattam pi na jānāti, taṁ nissāya kuto amhākaṁ vaḍḍhi[8], gaṇhatha nan" ti kupitā samantato uṭṭhahitvā ususattipāsāṇamuggarādippahārehi[9] hatthikkhandhagatam eva naṁ ghātetvā pāde gahetvā kaḍḍhitvā parikhāpiṭṭhe chaḍḍetvā Bodhisattaṁ abhisiñcitvā rajje patiṭṭhāpesuṁ. So dhammena rajjaṁ kārento puna ekadivasaṁ

[1] Ck paharantānaṁtā. [2] Ck sūlaṁ. [3] so both MSS. [4] Ck uttarito. [5] Ck ne. [6] both MSS. keci. [7] Ck -bhi. [8] both MSS. vaddhiṁ. [9] both MSS. -pāsāna-.

sappādayo pariganhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanaṭṭhānaṁ gantvā „dīghā“ 'ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „idan te sāmi dhanaṁ, gaṇhā“ 'ti āha. Rājā cattālīsahiraññakoṭidhanaṁ amacce paṭicchāpetvā[1] undurassa santikaṁ gantvā „undurā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṁsakoṭidhanaṁ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanaṭṭhānaṁ gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiṁ sāmi sāliṁ āharāmîti“ āha. Rājā „sālīhi atthe sati āharissasi, ehi gacchāmā“ 'ti sattatiyā hiraññakoṭīhi saddhiṁ te tayo pi jane gāhāpetvā nagaraṁ gantvā pāsādavare mahātalaṁ āruyha dhanaṁ saṁgopāpetvā sappassa vasanatthāya suvaṇṇanāḷiṁ undurassa phalikaguhaṁ suvassa suvaṇṇapañjaraṁ kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanatthāya devasikaṁ kañcanataṭṭake madhulāje undurassa gandhasālitaṇḍule dāpesi[2], dānādīni ca puññāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajīvaṁ samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākammaṁ agamaṁsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayhaṁ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yevā“ 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Duṭṭharājā Devadatto ahosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Ānando, pacchā rajjaṁ patto dhammarājā pana aham evā“ 'ti. Saccaṁkirajātakaṁ.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhu sambahulā ñātîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto udakakalahe attano ñātakānaṁ mahāvināsaṁ paccupaṭṭhitaṁ ñatvā ākāsena gantvā Rohiṇiyā nadiyā upari pallaṁkena nisīditvā nīlaraṁsiṁ vissajjetvā ñātake saṁvejetvā ākāsā oruyha nadītīre nisinno taṁ kalahaṁ ārabbha kathesi. Ayam ettha saṁkhepo, vitthāro pana Kuṇālajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā ñātake āmantetvā

[1] Ck paṭicchādetvā. [2] Ck dāpesī.

„mahārāja tumhe ñātakā ñātakehi nāma samaggehi sammodamānehi bhavituṁ vaṭṭatîti“ „ñātakānaṁ hi sāmaggiyā sati paccāmittā[1] okāsaṁ na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānaṁ rukkhānam pi samaggiṁ laddhuṁ vaṭṭatîti[2]“ „atītasmiṁ hi Himavantapadese mahāvāto sālavanaṁ pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññaṁ rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhattā ekarukkham pi pātetuṁ asakkonto matthakamatthaken' eva agamāsi, ekaṁ pana aṅgaṇe ṭhitaṁ sākhāviṭapasampannam pi mahārukkhaṁ aññehi rukkhehi asambaddhattā ummūletvā bhūmiyaṁ pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sammodamānehi vasituṁ vaṭṭatîti[2]“ vatvā tehi[3] yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente paṭhamaṁ uppanno[4] Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṁ Vessavaṇaṁ ṭhapesi. Etasmiṁ Vessavaṇe parivatte pacchānibbatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānaṁ „attano attano ruccanaṭṭhāne vimānaṁ gaṇhantū“ 'ti sāsanaṁ pesesi. Tadā Bodhisatto Himavantapadese ekasmiṁ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So ñātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmiṁ pana sālavane mayā gahitavimānaṁ parivāretvā va gaṇhathā“ 'ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānaṁ parivāretvā va vimānāni gaṇhiṁsu, apaṇḍitā pana „kiṁ amhākaṁ araññe vimānehi, mayaṁ manussapathe gāmanigamarājadhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontîti“ manussapathe aṅgaṇaṭṭhāne nibbattamahārukkhesu vimānāni gaṇhiṁsu. Ath' ekasmiṁ divase mahatī vātavuṭṭhi[5] uppajjitvā tassa[6] atitaddhatāya[7] daḷhamūlā vanajeṭṭharukkhâpi sambhaggasākhāviṭapā samūlā nipatiṁsu. Tam pana aññamaññaṁ sambandhanena[8] ṭhitasālavanam patvā ito c' ito ca paharanto ekarukkham pi pātetuṁ nâsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gahetvā Himavantaṁ gantvā attano pavattiṁ sālavane

[1] C^k -mittānaṁ, C^v -mittāna. [2] C^v vaddhatīti. [3] C^k nehi. [4] C^k adds va. [5] C^k -vuṭṭhiṁ. [6] so both MSS. instead of uppajji, vātassa? [7] so both MSS. instead of atittha-? [8] both MSS. sambaddha-.

devatānaṁ kathayiṁsu. Tā tāsaṁ evaṁ āgatabhāvaṁ Bodhisattassa ārocesuṁ. Bodhisatto „paṇḍitānaṁ vacanaṁ agahetvā nippaccayaṭṭhānaṁ gatā nāma evarupā va[1] hontîti" vatvā dhammaṁ desento imaṁ gātham āha:

Sādhu sambahulā ñātī api rukkhā araññajā,
vāto vahati ekaṭṭhaṁ brahantam pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā ñātîti cattāro upādāya tatuttariṁ satasahassam pi sambahulā nāma, evaṁ sambahulā aññamaññaṁ nissāya vasantā ñātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadhaṁsiyā ti attho, api rukkhā araññajā ti tiṭṭhantu manussabhūtā araññe jātarukkhâpi sambahulā aññamaññūpatthambhena ṭhitā sādhu yeva, rukkhānam pi hi sapaccayabhāvo va laddhuṁ vaṭṭati, vāto vahati ekaṭṭhan ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgaṇaṭṭhāne ṭhitaṁ ekaṭṭhaṁ ekakam eva ṭhitaṁ, brahantam pi vanaspatin ti sākhāviṭapasampannaṁ mahārukkham pi vahati, ummūletvā pātetîti attho.

Bodhisatto imaṁ kāraṇaṁ kathetvā āyukkhaye yathākammaṁ gato.

Satthâpi „evaṁ mahārāja[2] ñātakānaṁ tāva sāmaggi[3] yeva laddhuṁ vaṭṭatîti, samaggā sammodamānā piyavāsam eva vasathā" 'ti. Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā devatā Buddhaparisā ahesuṁ, paṇḍitadevatā pana aham evā" 'ti. Rukkhadhammajātakaṁ.

5. Macchajātaka.

Abhitthanaya Pajjunnā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassaṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ kira samaye Kosalaraṭṭhe devo na vassi, sassāni milāyanti, tesu tesu ṭhānesu talākapokkharaṇisarā sussanti. Jetavanadvārakoṭṭhakasamīpe[4] Jetavanapokkharaṇiyâpi udakaṁ chijji, kalalagahanaṁ pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulalādayo kaṇayaggasadisehi tuṇḍehi koṭṭetvā nīharitvā nīharitvā vipphandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānaṁ taṁ vyasanaṁ disvā mahākaruṇāya ussāhitahadayo „ajja mayā

---

[1] Ck ca. [2] Cv -jā, Ck -jātā. [3] so both MSS. [4] both MSS.- koddhaka-.

devaṁ vassāpetuṁ vaṭṭatîti[1] pabhātāya rattiyā sarīrapaṭijagganaṁ katvā bhikkhācāravelaṁ[2] sallakkhetvā mahābhikkhusaṁghaparivuto Buddhalīḷhāya Sāvatthiṁ piṇḍāya pavisitvā pacchābhattaṁ piṇḍapātaṁ[3] paṭikkanto Sāvatthito vihāraṁ gacchanto Jetavanapokkharaṇiyā[4] sopāne ṭhatvā Ānandattheraṁ āmantesi: „Ananda, udakasāṭikaṁ āhara, Jetavanapokkharaṇiyaṁ nahāyissāmîti[5]". „Nanu bhante Jetavanapokkharaṇiyaṁ udakaṁ chinnakaṁ, kalalamattam eva avasiṭṭhan" ti. „Ananda, Buddhabalaṁ nāma mahantaṁ, āhara tvaṁ udakasāṭikan" ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā eken' antena udakasāṭiṁ nivāsetvā eken' antena sarīraṁ pārupitvā „Jetavanapokkharaṇiyaṁ nahāyissāmîti" sopāne aṭṭhāsi. Taṁ khaṇaṁ ñeva Sakkassa paṇḍukambalasilāsanaṁ uṇhākāraṁ dassesi. So „kin nu kho" ti āvajjanto taṁ kāraṇaṁ ñatvā vassavalāhakadevarājānaṁ pakkosāpetvā „tāta, Satthā 'Jetavanapokkharaṇiyaṁ nahāyissāmîti' dhurasopāne ṭhito, khippaṁ sakala-Kosalaraṭṭhaṁ ekam oghaṁ katvā vassāpehîti". So „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā ekaṁ valākakaṁ nivāsetvā ekaṁ pārupitvā meghagītaṁ[6] gāyanto pācīnalokadhātumukho pakkhandi, pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattaṁ ekaṁ meghapaṭalaṁ uṭṭhāya satapaṭalasahassapaṭalaṁ hutvā abhitthanantaṁ vijjutā nicchārentaṁ adhomukhaṁ ṭhapitaudakakumbhākārena vassamānaṁ sakalaṁ Kosalaraṭṭhaṁ mahoghena viya ajjhottari. Devo acchinnadhāraṁ vassanto muhutten' eva Jetavanapokkharaṇiṁ pūresi, dhurasopānaṁ āhacca udakaṁ aṭṭhāsi. Satthā pokkharaṇiyaṁ nahāyitvā rattadupaṭṭaṁ nivāsetvā kāyabandhanaṁ bandhitvā Sugatamahācīvaraṁ ekaṁsagataṁ katvā bhikkhusaṁghaparivuto gantvā gandhakuṭipariveṇe paññattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṁghena vatte dassite uṭṭhāya maṇisopānaphalake ṭhatvā bhikkhusaṁghassa ovādaṁ datvā uyyojetvā surabhigandhakuṭiṁ pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ kappetvā sāyaṇhasamaye[7] dhammasabhāyaṁ sannipatitānaṁ bhikkhūnaṁ „passathâvuso[8] Dasabalassa khantimettānuddayasampattiṁ vividhasassesu milāyantesu nānājalāsayesu sussantesu[9] macchakacchapesu mahādukkhaṁ pāpuṇantesu kāruññaṁ paṭicca 'mahājanaṁ dukkhā mocessāmîti' udakasāṭikaṁ nivāsetvā Jetavanapokkharaṇiyā dhurasopāne ṭhatvā muhuttena sakala-Kosalaraṭṭhaṁ mahoghena opilāpento viya devaṁ vassāpetvā mahājanaṁ kāyikacetasikadukkhato mo-

[1] Ck vaṭṭatī, Cv vaddhatīti. [2] Ck -raṁvelaṁ. [3] Ck -pāta. [4] Cv -vanaṁ-. [5] both MSS. -mi. [6] Cv -hītaṁ. [7] Ck sāyanha-. [8] Ck passasāvuso. [9] Ck omits nānā . . . tesu.

cetvā vihāraṁ paviṭṭho" ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṁ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahājane kilamante devaṁ vassāpesi[1], pubbe tiracchānayoniyaṁ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi[1] yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte imasmiṁ yeva Kosalaraṭṭhe imissā ca Sāvatthiyā imasmiṁ yeva Jetavanapokkharaṇiyaṭṭhāne ekā valligahanaṁ parikkhittā kandarā ahosi. Bodhisatto macchayoniyaṁ nibbattitvā macchagaṇaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni evam evaṁ[2] tadâpi tasmiṁ raṭṭhe devo na vassi. Manussānaṁ sassāni milāyiṁsu, vāpiādisu udakaṁ chijji, macchakacchapā kalalagahanaṁ pavisiṁsu. Imissâpi kandarāya macchā kalalagahanaṁ pavisitvā tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne nilīyiṁsu, kākādayo tuṇḍena koṭṭetvā[3] nīharitvā khādiṁsu. Bodhisatto ñātisaṁghassa taṁ vyasanaṁ disvā „imaṁ hi etesaṁ dukkhaṁ ṭhapetvā maṁ añño mocetuṁ samattho nāma n' atthi, saccakiriyaṁ katvā devaṁ vassāpetvā ñātake maraṇadukkhā mocessāmîti" kālavaṇṇaṁ[2] kaddamaṁ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasāraghaṭikavaṇṇamahāmaccho sudhotalohitaṁkamaṇisadisāni akkhīni ummīletvā ākāsaṁ ulloketvā Pajjunnadevarājassa saddaṁ datvā „bho Pajjunna, ahaṁ ñātake nissāya dukkhito, tvaṁ[4] mayi sīlavante kilamante kasmā devaṁ na vassāpesi, mayā samānajātikānaṁ khādanaṭṭhāne nibbattitvā taṇḍulapamāṇam[5] pi macchaṁ ādiṁ katvā[6] khāditapubbo nāma n' atthi, añño pi me pāṇo jīvitā na voropitapubbo, iminā saccena devaṁ vassāpetvā ñātisaṁghaṁ me dukkhā mocehîti" vatvā paricārakaceṭakaṁ āṇāpento viya Pajjunnaṁ devarājānaṁ ālapanto imaṁ gātham āha:

[1] Ck -siṁ. [2] so both MSS. [3] both MSS. koddhetvā. [4] Cv tvam. [5] both MSS. -nam. [6] both MSS. ādikatvā.

Abhitthanaya Pajjunna, nidhiṁ kākassa nāsaya,
kākaṁ sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhitthanaya Pajjunnā 'ti pajjunno vuccati megho, ayaṁ pana meghavasena laddhanāmaṁ vassavalāhakadevarājānaṁ ālapati, ayaṁ kir' assa adhippāyo: devo nāma anabhitthananto vijjutā anicchārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvaṁ abhitthananto vijjutā nicchārento vassāpehîti, nidhiṁ kākassa nāsayā ti kākā kalalaṁ pavisitvā ṭhite macche tuṇḍena koṭṭetvā[1] nīharitvā khādanti, tasmā nesaṁ anto kalale macchā nidhîti vuccanti, taṁ kākasaṁghassa nidhiṁ devaṁ vassāpento udake paṭicchādetvā nāsehîti, kākaṁ sokāya randhehîti kākasaṁgho imissā kandarāya udakena puṇṇāya macche alabhamāno socissati, tam kākagaṇaṁ tvam imaṁ kandaraṁ pūrento sokāya randhehi sokass' atthāya, pāpa yatha[2] antonijjhānalakkhaṇaṁ sokaṁ pāpuṇāti evaṁ karohîti attho, mañ ca sokā pamocayā ti ettha cakāro sampiṇḍanattho, evaṁ mañ ca mama ñātake ca sabbe va imamhā maraṇasokā mocehîti.

Evaṁ Bodhisatto paricārakaceṭakaṁ āṇāpento viya Pajjunnaṁ ālapitvā sakala-Kosalaraṭṭhe mahāvassaṁ vassāpetvā mahājanaṁ maraṇadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva devaṁ vassāpeti, pubbe pi macchayoniyaṁ nibbatto pi vassāpesi yevā" 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā macchagaṇo Buddhaparisā ahosi, Pajjunnadevarājā Ānando, maccharājā pana aham evā" 'ti. Macchajātakaṁ.

6. Asaṁkiyajātaka.

Asaṁkiyomhi gāmamhîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ Sāvatthi-vāsiṁ upāsakaṁ ārabbha kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenacid eva karaṇīyena ekena[3] sakaṭasatthavāhena[4] saddhiṁ maggaṁ paṭipajjitvā ekasmiṁ araññaṭṭhāne sakaṭāni mocetvā khandhāvāraṁ khandhe[5] kate satthavāhassa avidūre aññatarasmiṁ rukkhamūle caṁkamati. Ath' attano kālaṁ sallakkhetvā pañcasatā corā „khandhāvāraṁ vilumpissāmā" 'ti dhanumuggarādihatthā taṁ

[1] both MSS. koddhetvā [2] so both MSS. instead of pāpo yathā? [3] C[v] omits ekena. [4] both MSS. -satthuvāhena. [5] so both MSS. of khandhavārakhandhe?

ṭhānaṁ parivārayiṁsu. Upāsako pi caṁkami[1] yeva. Corā naṁ disvā „addhā esa khandhāvāraṁ rakkhako bhavissati, imissā niddaṁ okkantakāle vilumpissāmā“ 'ti ajjhottarituṁ asakkontā tattha tatth' eva aṭṭhaṁsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi caṁkamaṁ ñeva adhiṭṭhāsi[2]. Paccūsakāle jāte corā okāsaṁ alabhantā gahite pāsāṇamuggarādayo chaḍḍetvā palāyiṁsu. Upāsako pi attano kammaṁ niṭṭhāpetvā puna Sāvatthiṁ āgantvā Satthāraṁ upasaṁkamitvā „bhante attānaṁ rakkhamānā paraṁ rakkhikā hontîti“ pucchi. „Āma upāsaka, attānaṁ rakkhanto[3] paraṁ[4] rakkhati, paraṁ rakkhanto attānaṁ rakkhatîti“. So „yāva subhāsitaṁ c' idaṁ[5] bhante Bhagavatā, ahaṁ ekena satthavāhena saddhiṁ maggaṁ paṭipanno 'rukkhamūle caṁkamanto maṁ rakkhissāmîti' sakalasatthaṁ rakkhin[6]“ ti āha. Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānaṁ rakkhantā paraṁ rakkhiṁsū“ 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṁ disvā isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto loṇambilasevanatthāya janapadaṁ āgantvā janapadacārikaṁ caranto ekena satthavāhena saddhiṁ maggaṁ paṭipajjitvā ekasmiṁ araññaṭṭhāne satthe niviṭṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aññatarasmiṁ rukkhamūle caṁkamaṁ adhiṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamāsabhattassa bhuttakāle „taṁ sakaṭasatthaṁ vilumpissāmā“ 'ti āgantvā parivārayiṁsu. Ne[7] taṁ tāpasaṁ disvā „sace ayaṁ amhe passissati satthavāsikānaṁ ārocessati, etassa[8] niddūpagatavelāya vilumpissāmā“ ti tatth' eva aṭṭhaṁsu. Tāpaso sakalam pi rattiṁ caṁkami yeva. Corā okāsaṁ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāṇe chaḍḍetvā sakaṭasatthavāsīnaṁ saddaṁ datvā „bho satthavāsino, sace esa rukkhamūle caṁkamanatāpaso ajja nâbhavissa[9] sabbe mahāvilopaṁ pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāraṁ kareyyāthā“ 'ti vatvā pakkamiṁsu. Te pabhātāya rattiyā corehi chaḍḍite

[1] both MSS. caṁkama. [2] C^k adhiṭṭhāyiṁyi? [3] both MSS. rakkhantu. [4] C^k aparaṁ. [5] C^k subhāsitamidaṁ? [6] C^k rakkhisaṁ. [7] so both MSS. [8] C^v ekassa. [9] C^k nābhavissati.

muggarapāsāṇādayo disvā bhītā Bodhisattassa santikaṁ gantvā vanditvā „bhante diṭṭhā vo corā“ ti pucchiṁsu. „Āmâvuso diṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṁ vā sārajjaṁ vā na uppajjîti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṁ nāma sadhanassa[1] hoti, ahaṁ pana niddhano, sv-āhaṁ kiṁ bhāyissāmi, mayhaṁ hi gāme pi araññe pi vasantassa bhayaṁ vā sārajjaṁ vā n' atthîti“ vatvā tesaṁ dhammaṁ desento imaṁ gātham āha:

Asaṁkiyo 'mhi gāmamhi, araññe n' atthi me bhayaṁ,
ujumaggaṁ samārūḷho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṁkāya niyutto patiṭṭhito ti saṁkiyo na saṁkiyo asaṁkiyo, ahaṁ gāme vasanto pi saṁkāya appatiṭṭhitattā asaṁkiyo nibbhayo nirāsaṁko ti dīpeti. araññe ti gāmagāmūpacāravinimutte ṭhāne, ujumaggaṁ samārūḷho mettāya karuṇāya cā 'ti ahaṁ tikacatukkajjhānikāhi mettākaruṇāhi kāyavaṁkādivirahitaṁ[2] ujubrahmalokagāmimaggaṁ ārūḷho ti vadati, atha vā parisuddhasīlatāya kāyavacīmanovaṁkavirahitaṁ ujuṁ devalokamaggaṁ ārūḷho 'mhîti dassetvā tato uttariṁ mettāya karuṇāya ca patiṭṭhitattā ujuṁ Brahmalokamaggam pi ārūḷho 'mhîti dasseti pi, aparihīnajjhānassa hi ekaekantena Brahmalokaparāyanattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evaṁ Bodhisatto imāya gathāya dhammaṁ desetvā tuṭṭhacittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajīvaṁ cattāro Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhaparisā ahesuṁ, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Asaṁkiyajātakaṁ.

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdantîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabbha kathesi. Ekadivasaṁ kira Kosalamahārājā rattiṁ niddūpagato[3] pacchimayāme soḷasa mahāsupine disvā

---

[1] Ck sadhanassā. [2] Ck -ta. [3] Ck niddu-.

bhītatasito pabujjhitvā „imesaṁ supinānaṁ diṭṭhattā kin nu kho me bhavissatîti“ maraṇabhayatajjito sayanapiṭṭhe nisinnako va vītināmesi. Atha naṁ pabhātāya rattiyā brāhmaṇapurohitā upasaṁkamitvā „sukham asayittha[1] mahārājā“ 'ti pucchiṁsu. „Kuto me ācariyā sukhaṁ, ajjâhaṁ paccūsasamaye soḷasa mahāsupine passiṁ, so 'mhi tesaṁ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sutvā jānissāmā“ 'ti vutte brāhmaṇānaṁ diṭṭhasupine kathetvā „kin nu kho me imesaṁ diṭṭhakāraṇā 'bhavissatîti“ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhūniṁsu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“ 'ti ca vutte „kakkhaḷā mahārāja supinā“ ti. „Kā tesaṁ nipphatti bhavissatîti“. „Rajjantarāyo jīvitantarāyo bhogantarāyo ti imesaṁ tiṇṇaṁ antarāyānaṁ aññataro“ ti. „Sappaṭikammā appaṭikammā“ ti. „Kāmaṁ ete supinā atipharusattā appaṭikammā, mayaṁ pana te[2] sappaṭikamme karissāma, ete paṭikkamāpetuṁ asakkontānaṁ amhākaṁ sikkhitabhāvo[3] nāma kiṁ karissatîti[4]“. „Kiṁ pana katvā paṭikkamāpessathā“ 'ti. „Sabbacatukkena yaññaṁ yajissāma mahārājā“ 'ti. Rājā bhītatasito „tena hi ācariyā mama jīvitaṁ tumhākaṁ hatthe, khippaṁ me sotthiṁ karothā“ 'ti āha. Brāhmaṇā „bahuṁ dhanaṁ labhissāma, bahuṁ khajjabhojjaṁ āharāpessāmā“ 'ti haṭṭhatuṭṭhā „mā cintayi mahārājā“ 'ti rājānaṁ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahinagare yaññāvāṭaṁ katvā bahū[5] catuppadagaṇe thūne[6] paṇīte katvā pakkhigaṇe samāharitvā „idañ c' idañ ca laddhuṁ vaṭṭatîti“ punappuna saṁsaranti. Atha kho Mallikā devī taṁ kāraṇaṁ ñatvā rājānaṁ upasaṁkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṁsarantîti“. „Sukhitā tvaṁ amhākaṁ, kaṇṇamūle āsīvisaṁ carantaṁ na jānāsîti“. „Kim etaṁ mahārājā“ 'ti. „Mayā evarūpā dussupinā diṭṭhā, brāhmaṇā 'tiṇṇaṁ antarāyānaṁ aññataro paññāyatîti' vatvā 'tesaṁ paṭighātāya yaññaṁ yajāmā' 'ti vatvā punappuna saṁsarantîti“. „Kiṁ pana te mahārāja sadevake loke aggabrāhmaṇo supinapaṭikammaṁ pucchito“ ti. „Kataro pan' esa bhadde sadevake loke aggabrāhmaṇo“ ti. „Sadevake loke aggapuggalaṁ sabbaññuṁ visuddhaṁ nikkilesaṁ mahābrāhmaṇaṁ na jānāsi, so hi Bhagavā supinantaraṁ jāneyya, gaccha tvaṁ[7] puccha mahārājā“ 'ti. „Sādhu devîti“ rājā vihāraṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā nisīdi. Satthā madhurassaraṁ nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sîti“ āha. „Ahaṁ bhante paccūsamaye soḷasa ma-

[1] Ck asiyittha. [2] Ck ne. [3] both MSS. sikkhitta- [4] Cv -sīti. [5] Ck bahu. [6] so both MSS. [7] so both MSS. instead of taṁ?

hāsupine disvā bhīto brāhmaṇānaṁ ārocesiṁ, brāhmaṇā 'kakkhaḷā[1] mahārāja supinā, etesaṁ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaññaṁ yajissāmā' 'ti yaññaṁ sajjenti, bahū pāṇā maraṇabhayatajjitā, tumhe va[2] sadevake loke aggapuggalo, atītānāgatapaccuppannaṁ upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo ñāṇamukhe āpāthaṁ[3] nâgacchati, etesaṁ me supinānaṁ nipphattiṁ kathetha Bhagavā" 'ti. „Evam etaṁ mahārāja, sadevake loke maṁ ṭhapetvā añño etesaṁ supinānaṁ antaraṁ vā nipphattiṁ vā[4] jānituṁ samattho nāma n' atthi, ahan te kathessāmi, api ca kho tvaṁ diṭṭhaniyāmen' eva supine kathehîti". „Sādhu bhante" ti rājā diṭṭhaniyāmen' eva kathento

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
asso kaṁso sigālī ca kumbho
pokkharaṇī ca apākacandanaṁ
Lāpūni sīdanti silā plavanti
maṇḍūkiyo[5] kaṇhasappe gilanti
kākaṁ suvaṇṇā parivārayanti
tasā vakā eḷakānaṁ bhayā hîti

imaṁ mātikaṁ nikkhipitvā kathesi. „Kathaṁ bhante, ekan tāva supinaṁ evaṁ addasaṁ: cattāro añjanavaṇṇā[6] kāḷausabhā 'yujjhissāmā' 'ti catūhi[7] disāhi rājaṅgaṇaṁ āgantvā 'usabhayuddhaṁ passissāmā' 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṁ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhitvā va paṭikkantā, imaṁ paṭhamaṁ supinaṁ addasaṁ, imassa ko vipāko" ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikānaṁ kapaṇarājūnaṁ[8] adhammikānaṁ ca manussānaṁ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne[9] akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṁ bhavissati, vassitukāmā viya[10] catūhi[8] disāhi meghā uṭṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭānaṁ[11] vīhiādīnaṁ temanabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapiṭakahatthesu[12] āḷiṁ bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṁ dassetvā gajjitvā vijjutā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhitvā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyhaṁ pana tappaccayā koci antarāyo n'atthi, anā-

[1] Ck -lā. [2] Ck ca. [3] Cv apāthaṁ. [4] Ck omits vā. [5] both MSS. maṇḍu-. [6] Ck -vananā, Cv -vaṇṇa. [7] both MSS. catuhi. [8] Cv -rājunaṁ. [9] so both MSS. [10] both MSS. vassatu-, Cv adds catukāmā viya. [11] Ck ātappetthacānaṁ. [12] Ck -piṭṭhaka-.

gataṁ ārabbha diṭṭhasupino esa, brāhmaṇā pana attano jīvitavuttiṁ nissāya kathayiṁsū" ti. Evaṁ Satthā supinassa nipphattiṁ kathetvā āha: „dutiyaṁ kathehi mahārājā" 'ti. „Dutiyaṁ bhante evaṁ addasaṁ: khuddakā[1] rukkhā c' eva gacchā ca paṭhaviṁ bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imaṁ dutiyaṁ addasaṁ, imassa ko vipāko'"ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihīnakāle manussānaṁ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṁ hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantaraṁ gantvā utuniyo c'eva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vaḍḍhissanti, khuddakarukkhānaṁ pupphaṁ viya hi tāsaṁ utunibhāvo phalaṁ viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Tatiyaṁ kathehi mahārājā" 'ti. „Gāviyo bhante tadahujātānaṁ vacchānaṁ khīraṁ pivantiyo addasaṁ, ayaṁ me tatiyo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi vipāko anāgate eva manussānaṁ jeṭṭhāpacāyikakammassa naṭṭhakāle bhavissati, anāgatasmiṁ hi sattā mātāpitusu vā sassusasuresu vā lajjaṁ anupaṭṭhapetvā sayam eva kuṭumbaṁ saṁvidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṁ dātukāmā dassanti adātukāmā na dassanti[2], mahallakā anāthā asayaṁvasī[3] dārake ārādhetvā jīvissanti tadahujātānaṁ vacchakānaṁ khīraṁ pivantā mahāgāviyo viya, itonidānaṁ pi te bhayaṁ n' atthi. Catutthaṁ kathehîti". „Dhuravāhe bhante ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparamparāya ayojetvā taruṇe godamme[4] dhure yojente addasaṁ, te dhuraṁ vahituṁ asakkontā chaḍḍetvā aṭṭhaṁsu, sakaṭāni na-ppavattiṁsu, ayam me catuttho supino, imassa ko vipāko" ti „Imassâpi vipāko anāgate eva adhammikarājūnaṁ kāle bhavissati, anāgatasmiṁ hi adhammikakapaṇarājāno paṇḍitānaṁ paveṇikusalānaṁ[5] kammaṁ[6] nittharaṇasamatthānaṁ mahāmattānaṁ yasaṁ na dassanti, dhammasabhāya vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohārakusale mahallake amacce na ṭhapessanti, tabbiparītānaṁ[7] pana taruṇataruṇānaṁ yasaṁ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhapessanti, te rājakammāni yeva yuttānañ ca ajānantā n' eva taṁ yasaṁ ukkhipituṁ sakkhissanti na rājakammāni nittharituṁ, te asakkontā kammadhuraṁ chaḍḍessanti[8], mahallakâpi paṇḍitāmaccā yasaṁ alabhantā kiccāni nittharituṁ samatthâpi 'kiṁ amhākaṁ etehi, mayaṁ bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā

[1] Cv khuddasaṁkhuddakā. [2] Ck omits adātukāmā na dassanti. [3] both MSS. -si. [4] both MSS. -dhamme. [5] Ck paveṇi-, Cv pameṇi-. [6] Cv kammaṁ. [7] Ck -pari-. [8] Cv omits mahallake .... chaḍḍessanti.

jānissantîti' uppannāni kammāni na karissanti, evaṁ sabbathâpi tesaṁ rājūnaṁ hāni yeva bhavissati, dhuraṁ vahituṁ asamatthānaṁ vacchadammānaṁ[1] dhure yojitakālo viya dhuravāhānaṁ[2] mahāgoṇānaṁ yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n'atthi. Pañcamaṁ kathehîti". „Bhante, ubhatomukhaṁ assaṁ addasaṁ, tassa dvīsu passesu yavasan[3] denti, so dvīhi mukhehi khādati, ayaṁ me pañcamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate adhammikarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi adhammikabālarājāno adhammike lolamanusse vinicchaye ṭhapessanti, te pāpā puññesu anādarā bālā sabhāyaṁ nisīditvā vinicchayaṁ dentā ubhinnam pi atthapaccatthikānaṁ hatthato lañcaṁ gahetvā khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasaṁ, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Chaṭṭhaṁ kathehîti". „Bhante, mahājano satasahassagghaṇikaṁ[4] suvaṇṇapātiṁ sammajjitvā „idha passāvaṁ karohîti" ekassa jarasigālassa upanāmesi, taṁ tattha passāvaṁ karontaṁ addasaṁ, ayaṁ me chaṭṭho supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi vipāko anāgate yeva bhavissati, anāgatasmiṁ hi adhammikā va jātirājāno jātisampannānaṁ kulaputtānaṁ āsaṁkāya yasaṁ na dassanti akulīne va vaḍḍhessanti, evaṁ mahākulāni duggatāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisā jīvituṁ asakkontā 'ime nissāya jīvissāmā' 'ti akulīnānaṁ dhītaro dassanti, iti tāsaṁ[5] kuladhītānaṁ akulīnehi saddhiṁ saṁvāso jarasigālassa suvaṇṇapātiyaṁ passāvakaraṇasadiso bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Sattamaṁ kathehîti". „Bhante, eko puriso rajjuṁ vaṭṭetvā vaṭṭetvā[6] pādamūle nikkhipati, tena nisinnapīṭhassa heṭṭhā sayitā ekā chātasigālī[7] nassa ajānantass' eva taṁ khādati, ev' āhaṁ addasaṁ, ayaṁ sattamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassa pi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi itthiyo purisalolā surālolā alaṁkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussīlā durācārā tā sāmikehi kasīgorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṁ dhanaṁ jārehi saddhiṁ suram pivantā mālāgandhavilepanaṁ dhārayamānā anto gehe accāyikam pi kiccaṁ anoloketvā gehe parikkhepassa uparibhāgena chiddaṭṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakaṁ[8] bījam pi koṭṭetvā[9] yāgubhattakhajjakāni sampādetvā khādamānā vilumpissanti heṭṭhā pīṭhake nipannacchātasigālī viya vaṭṭetvā

[1] Ck -dhammānaṁ. [2] Ck dhurā-. [3] so both MSS. [4] both MSS. -nikaṁ. [5] Ck nāsaṁ. [6] both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. [7] Cv -li. [8] Cv -yuttaṁkaṁ. [9] both MSS. koddhetvā.

vaṭṭetvā[1] pādamūle nikkhittarajjuṁ, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Aṭṭhamaṁ kathehîti". „Bhante, rājadvāre bahūhi[2] tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṁ ekaṁ mahantaṁ pūritakumbhaṁ addasaṁ, cattāro pi pana vaṇṇā catūhi[3] disāhi catūhi[3] anudisāhi ca ghaṭehi udakaṁ āharitvā āharitvā pūritakumbham eva pūrenti, pūritapūritaṁ udakaṁ uttaritvā palāyi, tato[4] pi punappuna tatth' eva udakaṁ āsiñcanti, tucchakumbhe olokento[5] pi n' atthi, ayam me aṭṭhamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi loko parihāyissati, raṭṭhaṁ nirojaṁ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍāgāre satasahassamattā kahāpaṇā[6] bhavissanti, te evaṁ duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnaṁ ñeva atthāya pubbaṇṇaparaṇṇāni ca vapantā rakkhantā layantā maddantā pavesentā ucchukkhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā rañño koṭṭhāgāram eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhakesu olokentâpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam eva bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Navamaṁ kathehîti". „Bhante, ekaṁ pañcapadumasañchannaṁ gambhīraṁ sabbatotitthaṁ pokkharaṇiṁ addasaṁ, samantato dipadacatuppadā otaritvā tattha pānīyaṁ[7] pivanti, tassā[8] majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṁ āvilaṁ, tīrapadesesu dipadacatuppadānaṁ akkamanaṭṭhāne acchaṁ vippasannam anāvilaṁ, ev' āhaṁ addasaṁ, ayam me[9] navamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatiṁ gacchantā rajjaṁ kāressanti, dhammena vinicchayaṁ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu nesaṁ khantimettānuddayā nāma na bhavissanti, kakkhaḷā pharusā ucchuyante ucchuganṭhikā viya manusse pīḷentā nānappakārehi[10] baliṁ uppādetvā dhanaṁ gaṇhissanti, manussā balipīḷitā kiñci dātuṁ asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṁ gantvā vāsaṁ kappessanti, majjhimajanapado suñño[11] bhavissati[12] paccanto ghanavāso seyyathâpi pokkharaṇiyā majjhe udakaṁ āvilaṁ pariyante vippasannaṁ, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi.

[1] both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. [2] both MSS. bahūni. [3] both MSS. catuhi. [4] C^k tate, C^v tate corr. to tato. [5] C^k -tā. [6] C^k kapaṇā. [7] C^k pāniyaṁ. [8] C^k tasmā. [9] C^k ayameva. [10] both MSS. -kāre. [11] both MSS. suṁñā. [12] C^k bhavissanti.

Dasamaṁ kathehîti". „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānaṁ odanaṁ apākaṁ addasam - apākan ti vidāretvā vibhajitvā[1] ṭhapitaṁ viya, tīh' ākārehi paccamānaṁ ekasmiṁ phasse[2] atikilinno hoti ekasmiṁ uttaṇḍulo ekasmiṁ supakko ti -, ayam me dasamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttâpi brāhmaṇagahapatinegamajānapadâpîti samaṇabrāhmaṇe upādāya[3] sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesaṁ ārakkhadevatā balipaṭiggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsaṭṭhadevatā ti evaṁ devatâpi adhammikā bhavissanti, adhammikarājūnaṁ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṁ vassituṁ na dassanti, vassamāno pi sakalaraṭṭhe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammassa vā vappakammassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca raṭṭhe evaṁ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa uparibhāge vassanto heṭṭhābhāge na vassissati, heṭṭhā vassanto upari na vassissati, ekasmiṁ bhāge sassaṁ ativassena nāsessati, ekasmiṁ avassanena[4] milāpessati, ekasmiṁ sammā vassamāno sampādessati, evaṁ ekassa rañño rajje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Ekādasamaṁ kathehîti". „Bhante, satasahassagghaṇikaṁ[5] candanasāraṁ pūtitakkena[6] vikkiṇanti[7] addasaṁ, ayaṁ me ekādasamo supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate eva mayhaṁ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ hi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppaṁ nimmathetvā kathitadhammadesanaṁ cīvarādicatupaccayahetu paresaṁ desessanti, paccayehi muccitvā titthāraṇapakkhe[8] ṭhitā nibbānābhimukhaṁ katvā desetuṁ na sakkhissanti, kevalaṁ mama vyañjanasampattiṁ c' eva madhurasaddañ ca sutvā mahagghāni cīvarādīni dassanti c' eva dātukāmā[9] ca hontîti desessanti, apare antaravīthicatukkarājadvārādisu nisīditvā kahāpaṇaḍḍhapādamāsakarūpādīni pi nissāya desessanti, iti mayā nibbānagghaṇakaṁ[10] katvā desitaṁ dhammaṁ catuppaccayatthāya c' eva kahāpaṇaḍḍhakahāpaṇānaṁ[11] atthāya ca vikkiṇitvā desentā satasahassagghaṇakaṁ[11] candanasāraṁ pūtitakkena

[1] Ck vibhijitvā. [2] so both MSS. instead of passe? [3] omit samaṇa-upādāya? [4] both MSS. avassante. [5] both MSS. -nikaṁ. [6] both MSS. pūtiritakkena. [7] so both MSS. instead of -ṇante? [8] Cb nitthā-? read: titthakarānaṁ pakkhe? [9] Ck adds ti, Cb ni. [10] both MSS. -ṇakaṁ. [11] both MSS. -ṇāni.

vikkiṇantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Dvādasamaṁ kathehîti". „Bhante, tucchalāpūni udake sīdantāni addasaṁ, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate adhammikarājakāle loke viparivattante[1] yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jātisampannānaṁ kulaputtānaṁ yasaṁ na dassanti akulīnānaṁ yeva dassanti, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṁ akulīnānaṁ ñeva kathā osīditvā ṭhitā viya niccalā suppatiṭṭhitā bhavissati, saṁghasannipātesu pi saṁghakammagaṇakammaṭṭhānesu c' eva pattacīvarapariveṇādivinicchayaṭṭhānesu ca dussīlānaṁ pāpapuggalānaṁ ñeva kathā niyyānikā[2] bhavissati na lajjibhikkhūnan[3] ti evaṁ sabbathâpi tucchalāpusīdanakālo[4] viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Terasamaṁ kathehîti" vutte „bhante mahantamahantā kūṭāgārappamāṇā ghanasilā nāvā viya udake plavamānā[5] addasaṁ, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi tādise yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammikarājāno akulīnānaṁ yasaṁ dassanti, te issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gāravaṁ karissanti, itaresu yeva karissanti, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vinicchayakusalānaṁ ghanasilāsadisānaṁ kulaputtānaṁ kathā na ogāhitvā patiṭṭhahissati, tesu kathentesu 'kiṁ ime kathentîti' itare parihāsam eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu ṭhānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe[6] maññissanti nâpi tesaṁ kathā pariyogāhitvā patiṭṭhahissati, silānaṁ plavanakālo[7] viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Cuddasaṁ kathehîti". „Bhante, khuddakamadhukapupphapamāṇamaṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe vegena anubandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā maṁsaṁ khāditvā gilantiyo addasaṁ, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi loke parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussā tibbarāgādijātikā kilesānuvattikā hutvā taruṇataruṇānaṁ attano bhariyānaṁ vase vattissanti, gehe dāsakammakarādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvaṇṇam pi sabbaṁ tāsaṁ yeva āyattaṁ bhavissati, „asukaṁ hiraññasuvaṇṇaṁ vā paricchadādijātaṁ[8] vā kahan" ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kiṁ tuyh' iminā vyāpārena, tvaṁ mayhaṁ ghare santaṁ vā asantaṁ vā jānitukāmo jāto" ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattīhi koṭṭetvā[9] dāsaceṭake viya vase katvā attano issariyaṁ pavattessanti, evaṁ

[1] Ck -vattente? [2] Ck niyyāni. [3] Cv lajjī-. [4] Ck corr. to -pūnisīda-, Cv -pūsīda-. [5] Ck palāva-. [6] Cv garū-. [7] Ck palavanaṁkālo. [8] both MSS. paricche-. [9] both MSS. koddhetvā.

madhukapupphapamāṇānaṁ maṇḍūkapotikānaṁ āsīvise kaṇhasappe gilanakālo[1] viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Pannarasamaṁ kathehîti". „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṁ gāmagocaraṁ kākaṁ kañcanavaṇṇapaṇṇatāya suvaṇṇā ti laddhanāme suvaṇṇarājahaṁse parivārente addasaṁ, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṁ rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visāradā[2] bhavissanti, te attano rajjādivipattiṁ āsaṁkamānā samānajātikānaṁ kulaputtānaṁ issariyaṁ adatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādīnaṁ dassanti, jātigottasampannakulaputtā rājakule patiṭṭhaṁ alabhamānā jīvikaṁ kappetuṁ asamatthā hutvā issariye ṭhite jātigottahīne akulīne upaṭṭhahantā vicarissanti, suvaṇṇarājahaṁsehi[3] kākassa parivāritakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi. Soḷasamaṁ kathehîti". „Bhante, pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṁ pana eḷake dīpino anubandhitvā murumurā[4] ti khādante addasaṁ, ath' aññe tasā vakā eḷake dūrato va disvā tasitā tāsappattā[5] hutvā eḷakānaṁ bhayā palāyitvā gumbagahanāni pavisitvā nilīyiṁsu, - hikāro pan' ettha nipātamattam eva - [6], ev' āhaṁ addasaṁ, imassa ko vipāko" ti. „Imassâpi anāgate adhammikarājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā issarā bhavissanti, kulīnā appaññātā duggatā, te rājavallabhā[7] rājānaṁ attano kathaṁ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hutvā kulīnānaṁ paveṇiāgatānaṁ[8] khettavatthādīni 'amhākaṁ santakāni etānîti' abhiyujjhitvā te 'na tumhākaṁ amhākan' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu vivadante[9] vettalatādīhi pahārāpetvā[10] gīvāya gahetvā apakaḍḍhāpetvā 'attano pamāṇaṁ na jānātha, amhehi saddhiṁ vivadatha, idāni vo rañño kathetvā hatthapādacchedanādīni kāressāmā' ti santajjessanti, te tesaṁ bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākaṁ yev' etāni[11], gaṇhathā' ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti; pāpabhikkhū pi pesale bhikkhū yathārucim viheṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭisaraṇaṁ alabhamānā araññaṁ pavisitvā gahanaṭṭhānesu nilīyissanti; evaṁ hīnajaccehi c' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṁ jātimantakulaputtānaṁ c' eva pesalānaṁ bhikkhūnañ ca eḷakānaṁ bhayena tasavakānaṁ[12] palāyanakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṁ n' atthi, ayam pi hi supino anāgataṁ ñeva ārabbha diṭṭho, brāhmaṇā pana

[1] C^v hilana-. [2] so both MSS. [3] both MSS. -haṁse. [4] C^v murū-. [5] C^k sappattā. [6] so both MSS. [7] C^k vallabhā. [8] C^v pameni-, C^k paveni-. [9] C^k vadante. [10] C^v paharā-. [11] C^k yevatānī. [12] both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya tayi sinehena kathayiṁsu, 'bahuṁ dhanaṁ labhissāmā' ti āmisacakkhutāya jīvitavuttiṁ nissāya kathayiṁsū" ti. Evaṁ Satthā soḷasannaṁ mahāsupinānaṁ nipphattiṁ[1] kathetvā „na kho mahārāja etarahi tvaṁ ñeva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi[2] addasaṁsu, brāhmaṇâpi tesaṁ evam eva ime supine gahetvā yaññamatthake khipiṁsu, tato paṇḍitehi dinnena nayena gantvā Bodhisattaṁ pucchiṁsu, porāṇakâpi tesaṁ ime supine kathentā iminā niyāmena kathesun" ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā c' eva samāpattiyo ca nibbattetvā Himavantapadesaṁ jhānakīḷaṁ kīḷanto viharati. Tadā Bārāṇasiyaṁ Brahmadatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam evaṁ[3] yaññaṁ yajituṁ ārabhiṁsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo[4] paṇḍito vyatto ācariyaṁ āha: „ācariya, tumhehi mayaṁ tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu 'ekaṁ māretvā ekassa sotthikammassa karaṇan nāma n' atthîti'". „Tāta iminā upāyena amhākaṁ bahuṁ dhanaṁ uppajjissati, tvaṁ pana rañño dhanaṁ rakkhitukāmo maññe" ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākaṁ kammaṁ karotha, ahaṁ tumhākaṁ santike kiṁ karissāmîti" vicaranto rañño uyyānaṁ agamāsi. Taṁ divasaṁ ñeva Bodhisatto pi taṁ kāraṇaṁ ñatvā „ajja mayi manussapathaṁ gate mahājanassa bandhanā mokkho bhavissatîti" ākāsena gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā vanditvā ekamantaṁ nisīditvā paṭisanthāraṁ akāsi. Bodhisatto pi tena saddhiṁ madhurapaṭisanthāraṁ katvā „kin nu kho māṇava rājā dhammena rajjaṁ kāretîti" pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho pana naṁ brāhmaṇā atitthe pakkhaṁ dāpenti, rājā soḷasa supine disvā brāhmaṇānaṁ ārocesi, brāhmaṇā 'yaññaṁ yajissāmā'

[1] Ck nippattiṁ. [2] Ck omits pi. [3] so both MSS. [4] Cv antevāsimā-.

'ti āraddhā, kin nu kho bhante 'ayaṁ nāma imesaṁ supinānaṁ nipphattîti' rājānaṁ saññāpetvā tumhākaṁ mahājanaṁ bhayā mocetuṁ na vaṭṭatîti[1]". „Mayaṁ kho māṇava rājānaṁ na jānāma, rājâpi amhe na jānāti, sace pana idhâgantvā puccheyya katheyyām' assa mayan" ti. Māṇavo „ahaṁ bhante ānessāmi, tumhe mamâgamanaṁ udikkhantā muhuttaṁ nisīdathā" 'ti Bodhisattaṁ paṭijānāpetvā rañño santikaṁ gantvā „mahārāja eko ākāsacāriko tāpaso tumhākaṁ uyyāne otaritvā 'tumhehi diṭṭhasupinānaṁ nipphattiṁ kathessāmîti' tumhe pakkosatîti" āha. Rājā tassa kathaṁ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānaṁ gantvā tāpasaṁ vanditvā ekamantaṁ nisinno pucchi[2]: „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṁ nipphattiṁ jānathā[3]" 'ti. „Āma mahārājā" 'ti. „Tena hi kathethā" 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṁ sāvehîti". „Sādhu bhante" ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
asso kaṁso sigālī ca kumbho
pokkharaṇī ca apāka candanaṁ
Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
tasā vakā eḷakānaṁ bhayā hîti 76.

vatvā Pasenadiraññā kathitaniyāmen' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesaṁ idāni Satthārā kathitaniyāmen' eva vitthārato nipphattiṁ kathetvā pariyosāne sayaṁ idaṁ kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-atthîti[4], tatrâyaṁ attho: ayaṁ mahārāja imesaṁ supinānaṁ nipphatti[5], yaṁ pan' etaṁ tesaṁ paṭighātatthāya yaññakammaṁ vattati taṁ[6] vipariyāso vattati, viparītato vattati, vipallāsena vattatîti vuttaṁ hoti, kiṁkāraṇā: imesaṁ hi nipphatti[5] nāma lokassa viparivattakāle akāraṇassa kāraṇan ti gahaṇakāle kāraṇassa akāraṇan ti[7] chaḍḍanakāle abhūtassa bhūtan ti gaṇhanakāle alajjīnaṁ ussannakāle lajjīnañ ca parihīnakāle bhavissati, na-y-idha-m-atthi, idāni pana tava vā

[1] both MSS. vaddhatīti. [2] C[v] pucche. [3] so both MSS. [4] C[k] idhamatthīti corr. to idhadamatthīti. [5] both MSS. -ttiṁ. [6] both MSS. naṁ. [7] C[k] omits gahaṇa - - - ṇan ti.

mama vā kāle idha imasmiṁ purisayuge vattamāne etesaṁ nipphatti[1] n' atthi, tasmā etesaṁ paṭighātāya vattamānaṁ yaññakammaṁ vipallāsena vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidānaṁ bhayaṁ vā chambhittaṁ vā“ ti mahāpuriso rājānaṁ samassāsetvā mahājanaṁ bandhanā mocetvā puna ākāse ṭhatvā rañño ovādaṁ datvā pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā „ito paṭṭhāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiṁ ekato hutvā pasughātayaññaṁ nāma mā yajā“ 'ti dhammaṁ desetvā ākāsen' eva attano vasanaṭṭhānaṁ agamāsi. Rājâpi tassa ovāde ṭhito dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā „supinapaccayā te bhayaṁ n' atthi, hare taṁ yaññaṁ“ ti yaññaṁ hāretvā mahājanassa jīvitadānaṁ datvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, māṇavo Sāriputto, tāpaso pana aham evā“ 'ti.

Parinibbute pana Bhagavati Saṁgītikārakā usabhārukkhādīni tīṇi padāni Aṭṭhakathaṁ āropetvā lābūnîti ādīni pañca padāni ekaṁ gāthaṁ katvā Ekanipātapāliṁ āropesuṁ ti. Mahāsupinajātakaṁ.

8. Illīsajātaka.

Ubho khañjā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto maccharisetthiṁ ārabbha kathesi. Rājagahanagarassa kira avidūre Sakkharan nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosiyo nāma seṭṭhi asītikoṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva paresaṁ deti na attanā paribhuñjati, iti tassa taṁ vibhavajātaṁ n' eva puttadārādīnaṁ na samaṇabrāhmaṇānaṁ atthaṁ anubhoti, rakkhasapariggahītapokkharaṇī viya aparibhogaṁ tiṭṭhati. Satthā ekadivasaṁ paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyaṁ bodhaneyyabandhave olokento pañcacattālīsayojanamatthake vasantassa[2] seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpattiphalassa upanissayaṁ addasa. Tato purimataradivase[3] rājānaṁ upaṭṭhāpetuṁ rājagehaṁ gantvā rājupaṭṭhānaṁ katvā āgacchanto ekaṁ chātajjhattaṁ janapadamanussaṁ kummāsapūraṁ kapallapūvaṁ khādantaṁ disvā tattha pipāsaṁ uppādetvā attano

[1] Ck nipphattiṁ. [2] Cv adds tassa. [3] add seṭṭhi?

gharaṁ gantvā cintesi: „sac' ahaṁ 'kapallapūvaṁ khāditukāmo 'mhîti' vakkhāmi bahū mayā saddhiṁ khāditukāmā bhavissanti, evaṁ me[1] bahūni taṇḍulasappiphāṇitādīni[2] parikkhayaṁ gamissanti, na kassaci kathessāmîti" taṇhaṁ adhivāsento carati. So gacchante gacchante kāle uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto jāto. Tato taṇhaṁ adhivāsetuṁ asakkonto gabbhaṁ pavisitvā mañcakaṁ upagūhitvā nipajji, evaṁ gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha naṁ bhariyā upasaṁkamitvā piṭṭhiṁ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan" ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukaṁ atthîti". „Kin nu kho te rājā kupito" ti. „Rājâpi me na kuppati[3]". „Atha kin te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpaṁ kataṁ atthîti". „Evarūpam pi n' atthi[3]". „Kismici pana te taṇhā atthîti". Evaṁ vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā[4] nissaddo va nipajji. Atha naṁ bhariyā „kathehi sāmi, kismin te taṇhā" ti āha. So vacanaṁ parigilanto viya „atthi me ekā taṇhā" ti āha. „Kin taṇhā sāmîti". „Kapallapūvaṁ khāditukāmo 'mhi[3]". „Atha kimatthaṁ na kathesi, kiṁ tvaṁ daliddo, idāni sakalasakkharanigamavāsīnaṁ pahonake kapallapūve pacissāmîti". „Kin tehi, attano kammaṁ katvā khādissantîti". „Tena hi ekaracchavāsīnaṁ pahonake pacāmîti". „Jānām' ahan tava mahādhanabhāvan" ti. „Imasmiṁ gehamatte sabbesaṁ pahonakaṁ katvā pacāmîti". „Jānām' ahan tava mahajjhāsayabhāvan" ti. „Tena hi te puttadāramattass' eva[5] pahonakaṁ katvā pacāmîti". „Kin te etehîti". „Kiṁ pana tuyhañ ca mayhañ ca pahonakaṁ katvā pacāmîti". „Tvaṁ kiṁ karissasi[3]". „Tena hi ekass' eva te pahonakaṁ katvā pacāmîti". „Imasmiṁ ṭhāne paccamānaṁ bahū paccāsiṁsanti[6], sakalataṇḍule ṭhapetvā bhinnataṇḍule ca uddhanakapallāni[7] ca ādāya thokaṁ khīrasappimadhuphāṇitañ ca gahetvā sattabhūmakassa pāsādassa upari mahātalaṁ āruyha paca, tatthâhaṁ ekako va nisīditvā khādissāmîti". Sā „sādhū" 'ti paṭisuṇitvā[8] gahetabbaṁ gāhāpetvā pāsādaṁ āruyha dāsiyo vissajjetvā seṭṭhiṁ pakkosāpesi[9], so[10] ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūcighaṭikādayo datvā sattamaṁ talaṁ abhiruhitvā tattha pi dvāraṁ pidahitvā nisīdi. Bhariyâpi 'ssa uddhane aggiṁ jāletvā kapallakaṁ āropetvā pūve pacituṁ ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmoggallānattheraṁ āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

[1] Ck evameva. [2] Cv -phāni-, Ck -phani-. [3] so both MSS. [4] Cv vatvā. [5] Ck -mantaseva, Cv -mattessevā? [6] Ck paccāyissanti. [7] Cv uddhaka-. [8] both MSS. -nitvā. [9] both MSS. pakkosāpetvāsi. [10] Ck yo.

dūre Sakkharanigame maccharisetthi 'kapallapūve khādissāmîti' aññesaṁ dassanabhayena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvaṁ tattha gantvā taṁ setthiṁ dametvā nibbisevanaṁ katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena Jetavanaṁ ānehi, ajjâhaṁ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ vihāre yeva nisīdissāmi, pūveh' eva bhattakiccaṁ karissāmîti" āha. Thero „sādhu bhante" ti Satthu vacanaṁ sampaṭicchitvā tāvad eva iddhibalena taṁ nigamaṁ gantvā tassa pāsādassa sīhapañjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva maṇirūpakaṁ viya aṭṭhāsi. Mahāseṭṭhino theraṁ disvā va hadayamaṁsaṁ kampi. So „ahaṁ evarūpānaṁ ñeva bhayena imaṁ ṭhānaṁ āgato, ayañ ca āgantvā vātapānadvāre ṭhito" ti gahetabbagahaṇaṁ[1] apassanto aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya rosena taṭataṭāyanto evam āha: „samaṇa ākāse ṭhatvā thāva[2] kiṁ labhissasîti, ākāse apade padaṁ dassetvā caṁkamanto pi n' eva labhissasîti" āha. Thero tasmiṁ yeva ṭhāne aparāparaṁ caṁkami. Seṭṭhi „caṁkamanto kiṁ labhissasi, ākāse pallaṁkena nisīdamāno pi[3] na labhissasi yevā" 'ti āha. Thero pallaṁkaṁ ābhujitvā[4] nisīdi. Atha naṁ „nisinno kiṁ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre ṭhito pi na labhissasîti" āha. Thero ummāre aṭṭhāsi. Atha naṁ „ummāre ṭhito kiṁ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā" 'ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsādo ekadhūmo ahosi. Seṭṭhino akkhīnaṁ sūciyā vijjhanakālo viya jāto, gehajjhānabhayena pana naṁ „pajjalanto pi na labhissasîti" avatvā cintesi: „ayaṁ samaṇo suṭṭhu laggo, aladdhā na gamissati, ekam assa pūvaṁ dāpessāmîti" bhariyaṁ āha: „bhadde ekaṁ khuddakapūvaṁ pacitvā samaṇassa datvā uyyojehi nan" ti. Sā thokaṁ ñeva piṭṭhiṁ[5] kapallapātiyaṁ pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalaṁ pātiṁ pūretvā uddhumāto aṭṭhāsi. Seṭṭhi taṁ[6] disvā „bahuṁ tayā piṭṭhaṁ gahitaṁ bhavissatîti" sayam eva dabbikaṇṇena thokaṁ piṭṭhiṁ[5] gahetvā pakkhipi. Pūvo purimapūvato mahantataro jāto. Evaṁ yaṁ yaṁ pacati so so mahantamahanto va hoti. So nibbiṇṇo bhariyaṁ āha: „bhadde imassa ekaṁ pūvaṁ dehîti". Tassā pacchito ekaṁ pūvaṁ gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā allīyiṁsu. Sā seṭṭhiṁ āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visuṁ kātuṁ na sakkomîti". „Ahaṁ karissāmîti" so pi kātuṁ nâsakkhi. Ubho janā koṭiyaṁ gahetvā kaḍḍhantâpi viyojetuṁ nâsakkhiṁsu yeva. Ath' assa pūvehi saddhiṁ vāyamantass' eva sarīrato sedā muccimsu pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyaṁ āha: „bhadde, na me pūvehi

[1] C[k] -gaṇhaṁ. [2] so both MSS. instead of tāva? [3] C[v] piṇi. [4] C[k] ābhuñjitvā. [5] so both MSS. [6] C[k] naṁ.

attho, pacchiyā saddhiṁ yeva imassa bhikkhussa dehîti". Sā pacchiṁ ādāya *theraṁ upasaṁkami. Thero ubhinnam pi dhammaṁ desesi,* tiṇṇaṁ ratanānaṁ guṇe kathesi, „atthi dinnaṁ, atthi yiṭṭhan" ti dānādīnaṁ phalaṁ gaganatale candaṁ viya dassesi. Taṁ sutvā pasannacitto setṭhi „bhante āgantvā imasmiṁ pallaṁke nisīditva pūve paribhuñjathā" 'ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho 'pūve khādissāmîti' pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ vihāre nisinno, tumhākaṁ ruciyā sati seṭṭhi bhariyaṁ pūve ca khīrādīni ca gaṇhāpetha, Satthu santikaṁ gamissāmā" 'ti āha. „Kahaṁ pana bhante etarahi Satthā" ti. „Ito pañcacattālīsayojanamatthake Jetavanavihāre seṭṭhîti". „Bhante kālaṁ anatikkamitvā ettakaṁ addhānaṁ kathaṁ gamissāmā" 'ti. „Mahāseṭṭhi, tumhākaṁ ruciyā sati ahaṁ vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākaṁ pāsāde sopānasīsaṁ attano ṭhāne yeva bhavissati, sopānapariyosānaṁ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatîti uparipāsādā heṭṭhāpāsādaṁ otaraṇakālamattena vo Jetavanaṁ nessāmîti". So „sādhu bhante" ti sampaṭicchi. Thero sopānasīsaṁ tatth' eva katvā „sopānapādamūlaṁ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū" 'ti adhiṭṭhāsi. Tath' eva āhosi. Iti thero seṭṭhiñ ca seṭṭhibhariyañ ca uparipāsādā heṭṭhā otaraṇakālato khippataraṁ Jetavanaṁ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṁ upasaṁkamitvā kālaṁ ārocesuṁ. Satthā bhattaggaṁ pavisitvā paññattabuddhāsane nisīdi saddhiṁ bhikkhusaṁghena. Mahāseṭṭhi buddhapamukhassa saṁghassa dakkhiṇodakaṁ adāsi, bhariyā Tathāgatassa patte pūvaṁ patiṭṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṁ gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tath' eva gaṇhiṁsu. Seṭṭhi khīrasappimadhusakkharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcahi bhikkhusatehi saddhiṁ bhattakiccaṁ niṭṭhapesi. Mahāseṭṭhī [1] pi saddhiṁ bhariyāya yāvadatthaṁ khādi [2]. Pūvānaṁ pariyosānam eva na paññāyati. Sakalavihāre bhikkhūnañ ca vighāsādānañ ca dinne pi pariyanto na paññāyati. „Bhante pūvaṁ parikkhayaṁ na gacchatîti [3]" Bhagavato ārocesuṁ. „Tena hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethā" 'ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāraṭṭhāne chaḍḍayiṁsu. Ajjâpi taṁ ṭhānaṁ Kapallapūvaṁ [4] pabbhārante va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāya [5] Bhagavantaṁ upasaṁkamitvā ekamantaṁ aṭṭhāsi. Bhagavā anumodanaṁ akāsi, anumodanapariyosāne ubho pi sotāpattiphale patiṭṭhāya Satthāraṁ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṁ āruyha attano pāsāde yeva [6] pa-

[1] so both MSS. [2] Ck khādī. [3] both MSS. gacchantīti. [4] Ck -pūva. [5] both MSS. hariyā. [6] Cv yosva.

titthahimsu. Tato patthāya mahāsetthi asītikotidhanaṁ Buddhasāsane yeva vikiri. Punadivase Sammāsambuddho Sāvatthiyaṁ piṇḍāya caritvā Jetavanaṁ āgamma bhikkhūnaṁ Sugatovādaṁ datvā gandhakuṭiṁ pavisitvā patisallīno[1]. Sāyaṇhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathâvuso Mahāmoggallānattherassânubhāvaṁ, maccharisetthiṁ muhuttena dametvā nibbisevanaṁ katvā pūve gāhāpetvā Jetavanaṁ ānetvā Satthu sammukhaṁ katvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo thero“ ti therassa guṇakathaṁ kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulaṁ aviheṭhetvā akilametvā pupphato reṇuṁ gaṇhantena bhamarena viya upasaṁkamitvā Buddhaguṇe jānāpetabban“ ti vatvā theraṁ pasaṁsanto

Yathâpi bhamaro pupphaṁ vaṇṇagandhaṁ aheṭhayaṁ
paleti rasam ādāya evaṁ gāme munī care ti (Dhp. v. 49)

imaṁ Dhammapade gāthaṁ vatvā uttarim pi therassa guṇaṁ pakāsetuṁ „na bhikkhave idān' eva Moggallānena maccharisetthi damito, pubbe pi taṁ dametvā kammaphalasambandhaṁ jānāpesi yevā“ ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bārāṇasiyam Illīso nāma setthi ahosi asītikoṭivibhavo purisadosasamannāgato khañjo kuṇī[2] visamaakkhimaṇḍalo assaddho appasanno maccharī, n' eva aññesaṁ deti na sayaṁ paribhuñjati, rakkhasapariggahītapokkharaṇī viy' assa gehaṁ ahosi. Mātāpitaro pan' assa yāva sattamā kulaparivaṭṭā[3] dāyakā dānapatino. So seṭṭhiṭṭhānaṁ labhitvā yeva kulavaṁsaṁ nāsetvā dānasālaṁ jhāpetvā yācake pothetvā nikkaḍḍhitvā dhanam eva saṇṭhapeti. So ekadivasaṁ rājupaṭṭhānaṁ katvā attano gharaṁ āgacchanto ekaṁ maggakilantaṁ janapadamanussaṁ ekaṁ surāvārakaṁ[4] ādāya pīṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakaṁ[5] pūretvā[6] pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantaṁ disvā suraṁ

[1] C^{v} -no. [2] so both MSS. [3] both MSS. -parivaddhā. [4] C^{k} suravārakaṁ. [5] both MSS. kesakaṁ. [6] C^{v} sūretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āhaṁ suraṁ pivissāmi mayi pivante bahū pivitukāmā bhavissanti, evam me dhanaparikkhayo[1] bhavissatîti“ so taṇhaṁ adhivāsento vicaritvā gacchante[2] kāle adhivāsetuṁ asakkonto vihatakappāso viya paṇḍusarīro ahosi dhamanisanthatagatto jāto. Ath' ekadivasaṁ gabbhaṁ pavisitvā mañcakaṁ upagūhitvā[3] nipajji. Tam enaṁ bhariyā upasaṁkamitvā piṭṭhiṁ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan[4]“ ti pucchi. Sabbaṁ heṭṭhākathitaniyāmen' eva veditabbaṁ. „Tena hi ekakass' eva te pahonakaṁ[5] suraṁ karomîti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsiṁsanti, antarāpaṇato āharāpetvâpi na sakkā idha nisinnena pātun“ ti māsakamattaṁ datvā antarāpaṇato surāvārakaṁ āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma nadītīraṁ gantvā mahāmaggasamīpe ekaṁ gumbaṁ pavisitvā surāvārakaṁ ṭhapāpetvā „gaccha tvan“ ti ceṭakaṁ dūre nisīdāpetvā kosakaṁ pūretvā suraṁ pātuṁ ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnaṁ puññānaṁ katattā devaloke Sakko hutvā nibbatto, so tasmiṁ khaṇe „pavattati nu kho me dānaṁ udāhu no“ ti āvajjento tassa appavattiṁ puttassa ca[6] kulavaṁsaṁ nāsetvā dānasālaṁ jhāpetvā yācake nikkaḍḍhitvā macchariyabhāvena patiṭṭhāya 'aññesaṁ dātabbaṁ bhavissatîti' bhayena gumbaṁ pavisitvā ekakass' eva suraṁ pivanabhāvañ ca disvā „gacchāmi, taṁ saṁkhobhetvā dametvā kammaphalasambandhaṁ jānāpetvā dānaṁ dāpetvā devaloke nibbattanārahaṁ karomîti“ manussapathaṁ otaritvā Illīsaseṭṭhinā nibbisesaṁ khañjakuṇiṁ visamacakkhulaṁ attabhāvaṁ nimminitvā Rājagahanagaraṁ pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṁ ārocāpetvā „pavisatū“ 'ti vutte pavisitvā rājānaṁ vanditvā aṭṭhāsi. Rājā „kiṁ mahāseṭṭhi avelāya[7] āgato sîti“ āha. „Agato 'mhi deva, ghare me asītikoṭimattaṁ dhanaṁ atthi, taṁ devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāre pūrāpetū“ ti. „Alaṁ mahāseṭṭhi, tava

[1] both MSS. dhanaṁ-. [2] C^v repeats gacchante. [3] C^v upabhuhitva. [4] C^v ahāsukan. [5] C^v pagona-. [6] omit ca? [7] C^k velāya.

dhanato amhākaṁ gehe bahutaraṁ dhanan" ti. „Sace deva tumhākaṁ kammaṁ n' atthi yathāruciyā naṁ gahetvā dānaṁ dammîti". „Dehi seṭṭhîti". So „sādhu devā" 'ti rājānaṁ vanditvā nikkhamitvā Illīsaseṭṭhino gehaṁ agamāsi. Sabbe upaṭṭhākamanussā parivāresuṁ, eko pi „nâyaṁ Illīso" ti jānituṁ samattho atthi, so gehaṁ pavisitvā ante ummāre ṭhatvā dovārikaṁ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā 'mam' etaṁ gehan' ti pavisituṁ āgacchati taṁ piṭṭhiyaṁ paharitvā nīhareyyāthā" 'ti vatvā pāsādaṁ āruyha mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhibhariyaṁ pakkosāpetvā sitākāraṁ dassetvā „bhadde dānaṁ demā" 'ti āha. Tassa taṁ vacanaṁ sutvā va seṭṭhibhariyā[1] ca puttadhītaro ca dāsakammakarā ca „ettakaṁ kālaṁ 'dānaṁ demā' 'ti cittam eva n' atthi, ajja pana suraṁ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatîti" vadiṁsu. Atha naṁ seṭṭhibhariyā „yathāruciyā detha sāmîti" āha. „Tena hi bherivādakaṁ pakkosāpetvā 'suvaṇṇarajatamaṇimuttādīhi atthikā Illīsaseṭṭhissa gharaṁ gacchantū' 'ti sakalanagare bheriñ carāpehîti". Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumkākaṁ dammi, yāvadatthaṁ gahetvā gacchathā" 'ti āha. Mahājano dhanaṁ nīharitvā mahātale rāsiṁ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññataro janapadamanusso Illīsaseṭṭhino goṇe tass' eva rathe yojetvā sattahi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṁ paṭipajjitvā tassa gumbassa avidūrena rathaṁ pesento „vassasataṁ jīva sāmi Illīsaseṭṭhi[2], taṁ[3] nissāya dāni me yāvajīvaṁ kammaṁ akatvā jīvitabbaṁ jātaṁ, tav' eva ratho tav' eva goṇā tav' eva gehe satta ratanāni n' eva mātarā dinnā[4] na pitarā taṁ nissāya laddhāni sāmîti" seṭṭhino guṇakathaṁ kathento gacchati. So taṁ saddaṁ sutvā bhītatasito cintesi: „ayaṁ mama nāmaṁ

[1] both MSS. -bhariyāya. [2] C^k -seṭṭhī. [3] C^k naṁ. [4] so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idañ c' idañ ca vadati, kacci nu kho raññā[1] mama dhanaṁ lokassa dinnan" ti gumbā nikkhamitvā goṇe ca rathañ ca sañjānitvā „are ceṭaka, mayhaṁ gonā, mayhaṁ ratho" ti vatvā gantvā goṇe nāsārajjuyaṁ gaṇhi. Gahapatiko rathā oruyha „are duṭṭhaceṭaka[2], Illīsamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānaṁ deti, tvaṁ kiṁ ahosîti" pakkhanditvā asaniṁ[3] pātento viya khandhe paharitvā rathaṁ ādāya agamāsi. So puna kampamāno uṭṭhāya paṁsuṁ puñjitvā vegena gantvā rathaṁ gaṇhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi koṭṭetvā[4] gale gahetvā āgatamaggābhimukhaṁ khipitvā pakkāmi. Ettāvatâssa[5] surāmado chijji[6]. So kampamāno vegena nivesanadvāraṁ gantvā dhanaṁ ādāya gacchante „ambho, kiṁ nām' etaṁ, kiṁ rājā mama dhanaṁ vilumpāpetîti" taṁ taṁ gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātenti. So vedanāmatto gehaṁ pavisituṁ ārabhi, dvārapālā „are duṭṭhagahapati, kahaṁ pavisasîti" vaṁsapesikāhi[7] pothetvā gīvāya gahetvā nīhariṁsu. So „ṭhapetvā idāni rājānaṁ n' atthi me añño koci paṭisaraṇan" ti rañño santikaṁ gantvā „deva mama gehaṁ tumhe vilumpāpethā" 'ti. „Nâhaṁ seṭṭhi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha ahaṁ mama dhanaṁ dānaṁ dassāmîti' nagare bheriñ carāpetvā dānaṁ adāsîti". „Nâhaṁ deva tumhākaṁ santikaṁ āgacchāmi, kiṁ tumhe mayhaṁ macchariyabhāvaṁ na jānātha, ahaṁ tiṇaggena telabindum pi na kassaci demi, yo dānaṁ deti taṁ pakkosāpetvā vīmaṁsatha devā" 'ti. Rājā Sakkaṁ pakkosāpesi. Dvinnaṁ janānaṁ visesaṁ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariyaseṭṭhi[8] „kiṁ deva ayaṁ seṭṭhi, ahaṁ seṭṭhîti" āha. „Mayaṁ na sañjānāma, atthi tesaṁ[9] jānanako" ti. „Bhariyā me devā" 'ti bhariyaṁ pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo" ti[10] pucchiṁsu. Sā „ayan" ti Sakkass' eva santike aṭṭhāsi. Puttadhītaro

---

[1] Ck raṁño. [2] Ck omits duṭṭha. [3] Ck āsaniṁ. [4] both MSS. koddhetvā. [5] Ck -ssā. [6] Ck chiddi. [7] Ck vasape-. [8] both MSS. -sotthiṁ. [9] Cv tesañ. [10] Ck sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchiṁsu. Sabbe Sakkass' eva santike tiṭṭhanti. Puna seṭṭhī cintesi: „mayhaṁ sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, taṁ kho pana kappako eva jānāti, taṁ pakkosāpessāmîti“ so „kappako maṁ deva sañjānātîti taṁ pakkosāpehîti“ āha. Tasmiṁ pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā naṁ pakkosāpetvā „Illīsaseṭṭhiṁ jānāsîti“ pucchi. „Sīsaṁ oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsaṁ olokehîti“. Tasmiṁ khaṇe Sakko sīse piḷakaṁ māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsaṁ olokento piḷakaṁ disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nâhaṁ etesu ekassa sāmi-Illīsa-bhāvaṁ sañjānituṁ sakkomîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇī ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṁ[1] piḷakā jātā, nâhaṁ passāmi Illīsan ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khañjā ti kuṇṭhapādā, kunîti kuṇṭhahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimaṇḍalā kekarā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmiṁ yeva sīsapadese ekasaṇṭhānā va piḷakā jātā, nâhaṁ passāmîti ahaṁ imesu ayaṁ nāma Illīso ti na passāmi, ekassa pi Illīsabhāvaṁ na jānāmîti avoca.

Bodhisattassa vacanaṁ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanasokena satiṁ paccupaṭṭhāpetuṁ asakkonto tatth' eva papati. Tasmiṁ khaṇe Sakko „nâhaṁ mahārāja Illīso, Sakko 'ham asmîti“ mahatiyā līḷhāya ākāse aṭṭhāsi. Illīsassa mukhaṁ puñjitvā udakena siñciṁsu. So uṭṭhāya Sakkaṁ devarājānaṁ vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṁ Sakko āha: „Illīsa[2], idaṁ dhanaṁ mama santakaṁ na tava, aham pi te pitā, tvaṁ mama putto, ahaṁ dānādīni puññāni katvā Sakkattaṁ patto, tvaṁ pana me vaṁsaṁ upacchinditvā adānasīlo hutvā macchariye patiṭṭhāya dānasālā jhāpetvā yācake nikkaḍḍhitvā dhanam eva saṇṭhapesi, taṁ n' eva tvaṁ paribhuñjasi[3] na añño, rakkhasipariggahītaṁ

[1] Ck ubhinnam. [2] Ck omits Illīsa. [3] Ck bhuñjasi.

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikaṁ katvā dānaṁ dassasi icc-etaṁ kusalaṁ, noce dassasi tabbaṁ[1] te dhanaṁ antaradhāpetvā iminā Indavajirena sīsaṁ chinditvā jīvitakkhayaṁ pāpessāmā" 'ti. Illīsaseṭṭhi maraṇabhayena santajjito „ito paṭṭhāya dānaṁ dassāmîti" paṭiññaṁ adāsi. Sakko tassa paṭiññaṁ gahetvā ākāse nisinnako[2] va dhammaṁ desetvā taṁ sīlesu patiṭṭhāpetvā sakaṭṭhānam eva agamāsi. Illīso pi dānādīni puññāni katvā saggaparāyano ahosi.

Satthā „na bhikkhave idān' eva Moggallāno macchariyaseṭṭhiṁ dameti, pubbe p' esa iminā damito yevā" 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Illīso macchariyaseṭṭhi[3] ahosi, Sakko devarājā Moggallāno, rājā Anando, kappako pana aham evā" 'ti. Illīsajātakaṁ.

9. Kharassarajātaka.

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ amaccaṁ ārabbha kathesi. Kosalarañño kira eko amacco rājānaṁ ārādhetvā paccantagāme rājabaliṁ labhitvā corehi saddhiṁ ekato hutvā „ahaṁ manusse ādāya araññaṁ pavisissāmi, tumhe gāmaṁ vilumpitvā upaḍḍhaṁ mayhaṁ dadeyyāthā" 'ti vatvā page va manusse sannipātetvā araññaṁ gantvā coresu āgantvā gāviyo ghātetvā maṁsaṁ khāditvā gāmaṁ vilumpitvā gatesu sāyaṇhasamaye mahājanaparivuto āgacchati. Tassa na ciren' eva taṁ kammaṁ pākaṭaṁ jātaṁ. Manussā rañño ārocesuṁ. Rājā naṁ[4] pakkosāpetvā dosaṁ patiṭṭhāpetvā suniggahītaṁ niggahetvā aññaṁ gāmabhojakaṁ pesetvā Jetavanaṁ gantvā Bhagavato etam atthaṁ ārocesi. Bhagavā „na mahārāja idān' ev' esa evaṁsīlo, pubbe pi evaṁsīlo yevā" 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente ekassa amaccassa paccantagāmaṁ adāsi. Sabbaṁ purimasadisam eva. Tadā pana Bodhisatto vaṇijjāya paccante vica-

[1] so both MSS. instead of sabbaṁ? [2] Cᵏ nisinnātiko corr. to nisinnako.
[3] both MSS. -seṭṭhiṁ [4] Cᵏ taṁ.

ranto tasmiṁ gāmake nivāsaṁ kappesi. So tasmiṁ gāmabhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayaṁ duṭṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmaṁ vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭaviṁ paviṭṭhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatîti“ imaṁ gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daḍḍhāni gehāni jano ca nīto
athâgamā puttahatāya putto
kharassaraṁ deṇḍimaṁ vādayanto ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā cā 'ti vilumpitvā ca nītā maṁsaṁ khādanatthāya ca hatā ca, gavo ti gorūpāni, daḍḍhāṇîti aggiṁ datvā jhāpitāni, jano ca nīto ti karamaragāhaṁ gahetvā nīto, puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinnahirottappassa hi mātā nāma n' atthi, iti so tassā jīvanto pi hataputtaṭṭhāne tiṭṭhatîti hataputtāya putto nāma hoti, kharassaran ti thaddhasaddaṁ. deṇḍiman ti paṭahabheriṁ.

Evaṁ Bodhisatto imāya gāthāya taṁ paribhāsi, na ciren' eva c' assa taṁ kammaṁ pākaṭaṁ jātaṁ. Ath' assa rājā dosānurūpaṁ niggahaṁ akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' esa evaṁsīlo, pubbe pi evaṁsīlo yevā“ 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhārakapaṇḍitamanusso pana aham evā“ 'ti. Kharassarajātakaṁ.

10. Bhīmasenajātaka.

Yan te pavikatthitaṁ pure ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ vikatthitaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Eko kira bhikkhu „āvuso, amhākaṁ jātisamā jāti gottasamaṁ gottaṁ nāma n' atthi, mayaṁ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi, amhākaṁ suvaṇṇarajatādīnaṁ anto n' atthi, dāsakammakarâpi no sālimaṁsodanaṁ bhuñjanti, kāsikavatthaṁ nivāsenti, kāsikavilepanaṁ vilimpanti. mayaṁ pabbajitabhāvena

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā" 'ti theranavamajjhimānaṁ bhikkhūnaṁ antare vikatthento jāti-ādivasena vambhento vañcento vicarati. Ath' assa eko bhikkhu kulapadesaṁ pariganhitvā taṁ vikatthanabhāvaṁ bhikkhūnaṁ kathesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vambhento[1] vicaratîti" etassa aguṇaṁ kathayiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave so bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vambhento vicaratîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto ekasmiṁ nigamagāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkasilāya disāpāmokkhassa ācariyassa santike tayo vede aṭṭhārasa vijjaṭṭhānāni uggahetvā sabbasippe nipphattiṁ patvā Culladhanuggahapaṇḍito nāma ahosi. So Takkasilato nikkhamitvā sabbasamayasippāni pariyesamāno Mahiṁsakaraṭṭhaṁ agamāsi. Imasmiṁ pana jātake Bodhisatto thokaṁ rasso oṇatākāro ahosi. So cintesi: „sac' ahaṁ kañci rājānaṁ upasaṁkamissāmi so 'evaṁ rassasarīro tvaṁ kiṁ amhākaṁ karissasîti' vakkhati, yan nūnâhaṁ ārohapariṇāhasampannaṁ abhirūpaṁ ekaṁ purisaṁ phalakaṁ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṁ kappeyyan" ti so tathārūpaṁ purisaṁ pariyesamāno Bhīmasenassa nām' ekassa tantavāyassa[2] tantavitataṭṭhānaṁ[3] gantvā tena saddhiṁ paṭisanthāraṁ katvā „samma tvaṁ kiṁnāmo" ti pucchi. „Ahaṁ Bhīmaseno nāmā" 'ti. „Kiṁ pana tvaṁ abhirūpo upadhisampanno hutvā imaṁ lāmakakammaṁ karosîti". „Jīvituṁ asakkonto" ti. „Samma mā etaṁ kammaṁ kari, sakala-Jambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n' atthi, sace panâhaṁ kañci rājānaṁ passeyyaṁ so maṁ 'evaṁ rasso ayaṁ kiṁ amhākaṁ karissatîti[4]' kopeyya, tvaṁ rājānaṁ disvā 'ahaṁ dhanuggaho' ti vakkhasi, rājā te paribbayaṁ datvā

[1] Ck omits vambhento. [2] Ck ntavāyassa. [3] Ck nantaṁvinanaṭṭhānaṁ, Cs tantaṁvinaṭṭhānaṁ. [4] Ck karissasîti.

vuttiṁ nibaddhaṁ dassati, ahan te uppannakammaṁ karonto tava piṭṭhicchāyāya jīvissāmi, evaṁ ubho pi sukhitā bhavissāma, karohi mama vacanan" ti āha. So „sādhū" 'ti sampaṭicchi. Atha naṁ ādāya Bārāṇasiṁ gantvā sayaṁ Culladhanupaṭṭhāko[1] hutvā taṁ purato katvā rājadvāre ṭhatvā rañño ārocāpesi „āgacchatū" 'ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājānaṁ vanditvā aṭṭhaṁsu, „kiṁkāraṇā āgat' atthā" 'ti ca vutte Bhīmaseno āha: „ahaṁ dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dhanuggaho n' atthîti". „Kiṁ pana labhanto maṁ upaṭṭhahissasîti[2]". „Addhamāse[3] sahassaṁ labhanto upaṭṭhahissāmi devā" 'ti. „Ayan te puriso kiṁ hotîti". „Cullupaṭṭhāko devā" 'ti. „Sādhu, upaṭṭhahā" 'ti. Tato paṭṭhāya Bhīmaseno rājānaṁ upaṭṭhāti, uppannaṁ kiccaṁ pan' assa Bodhisatto va nittharati. Tena kho pana samayena Kāsiraṭṭhe ekasmiṁ araññe bahunnaṁ manussānaṁ sañcaraṇamaggaṁ vyaggho chaḍḍāpeti, bahū[4] manusse gahetvā khādati. Taṁ pavattiṁ rañño ārocesuṁ. Rājā Bhīmasenaṁ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvaṁ vyagghaṁ gaṇhitun" ti āha. „Deva, kiṁ dhanuggaho nāmâhaṁ yadi vyagghaṁ gahetuṁ na sakkomîti". Rājā tassa paribbayaṁ datvā uyyojesi. So gharaṁ gantvā Bodhisattassa kathesi. Bodhisatto „sādhu samma gacchā" 'ti āha. „Tvaṁ pana na gamissasîti". „Āma na gamissāmi[5], upāyam pana te ācikkhissāmîti". „Ācikkha sammā" 'ti. „Tvaṁ vyagghassa vasanaṭṭhānaṁ sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana sannipātetvā ekaṁ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā[6] tattha gantvā vyagghassa uṭṭhitabhāvaṁ ñatvā palāyitvā ekaṁ gumbaṁ pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapadā va vyagghaṁ pothetvā gaṇhissanti, tehi vyagghe gahite tvaṁ dantehi ekaṁ valliṁ chinditvā koṭiyaṁ gahetvā matavyagghassa santikaṁ gantvā 'bho ken' esa vyaggho mārito ti, ahaṁ imaṁ vyagghaṁ goṇaṁ

[1] so both MSS. instead of -dhanuggahup-. [2] both MSS. -hissatîti. [3] both MSS. -so. [4] Ck bahu. [5] Ck upagamissāmi. [6] Ck gahā-.

viya valliyā bandhitvā rañño santikaṁ nessāmîti valliṁ atthāya gumbaṁ paviṭṭho, mayā valliyā anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhītatasitā 'sāmi mā rañño ācikkhîti' bahuṁ dhanaṁ dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, raññọ pi santikā bahuṁ dhanaṁ labhissasîti". So „sādhū" 'ti gantvā Bodhisattena kathitaniyāmen' eva vyagghaṁ gahetvā araññaṁ khemaṁ katvā mahājanaparivuto Bārāṇasiṁ āgantvā rājānaṁ disvā „gahito me deva vyaggho, araññaṁ khemaṃ katan" ti āha. Rājā tuṭṭho bahuṁ dhanaṁ adāsi. Pun' ekadivasaṁ „ekaṁ maggaṁ mahiso chaḍḍāpetîti" rañño ārocayiṁsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṁ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyagghaṁ viya taṁ pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahuṁ dhanaṁ adāsi. Mahantaṁ issariyaṁ jātaṁ. So issariyamadamatto Bodhisatte avaññaṁ katvā tassa vacanaṁ na gaṇhāti, „nâhaṁ taṁ nissāya jīvāmi, kiṁ tvaṁ ñeva puriso" ti ādīni pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasiṁ uparundhitvā „rajjaṁ vā detu yuddhaṁ vā" ti rañño sāsanaṁ pesesi. Rājā „yujjhāhîti" Bhīmasenaṁ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesaṁ gahetvā susannaddhassa vāraṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenass' eva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhamitvā saṁgāmasīsaṁ pāpuṇi[1]. Bhīmaseno yuddhabherisaddaṁ sutvā va kampituṁ āraddho. Bodhisatto „idān' esa hatthipiṭṭhā patitvā marissasîti[2]" hatthito apatanatthaṁ Bhīmasenaṁ yottena parikkhipitvā gaṇhi. Bhīmaseno sampahāraṭṭhānaṁ disvā maraṇabhayatajjito sarīravaḷañjena hatthipiṭṭhaṁ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimaṁ sameti, tvaṁ pubbe saṁgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipiṭṭhaṁ dūsesîti" vatvā imaṁ gāthaṃ āha:

[1] Ck -ṇī, Cb -ṇi. [2] so both MSS.

Yan te pavikatthitaṁ pure
atha te pūtisarā sajanti pacchā
ubhayaṁ na sameti Bhīmasena
yuddhakathā ca idañ ca te vihaññan ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitaṁ pure ti yan tvayā pubbe kiṁ tvaṁ yeva puriso nâham[1] pi saṁgāmayodho ti vikatthitaṁ vambaṁ[2] vacanaṁ vuttaṁ idam[3] tāva ekaṁ, atha te putisarā sajanti pacchā atha te ime pūtibhāvena saraṇabhāvena ca putisarā ti laddhanāmā sarīravalañjadhārā[4] sajanti valañjanti paggharanti, paccha ti tato pure vikatthitato aparabhāge idāni imasmiṁ saṁgāmasīse ti attho, ubhayaṁ na sameti Bhīmasenā ti idaṁ Bhīmasena ubhayaṁ na sameti, kataraṁ: yuddhakathā ca idañ ca te vihaññaṁ, yā ca pure kathitā yuddhakathā yañ ca te idāni vihaññaṁ kilamatho hatthipiṭṭhaṁ dūsanakārappatto vighāto ti attho.

Evaṁ Bodhisatto taṁ garahitvā „mā bhāyi samma, kasmā mayi ṭhite vihaññasîti" Bhīmasenaṁ hatthipiṭṭhito otāretvā „nahāyitvā geham eva gacchā" 'ti uyyojetvā „ajja mayā pākaṭena bhavituṁ vaṭṭatîti" saṁgāmaṁ pavisitvā unnaditvā balakoṭṭhakaṁ bhinditvā sapattarājānaṁ jīvagāhaṁ gāhāpetvā Bārāṇasiraññо santikaṁ agamāsi. Rājā tuṭṭho Bodhisattassa mahantaṁ yasaṁ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapaṇḍito ti sakala-Jambudīpe pakaṭo ahosi. So Bhīmasenassa paribbayaṁ datvā sakaṭṭhānam eva pesetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa bhikkhu vikattheti[5], pubbe pi vikattheti yevā" 'ti vatvā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahosi, Culladhanuggahapaṇḍito pana aham evā" 'ti. Bhīmasenajātakaṁ. Varaṇavaggo aṭṭhamo.

---

[1] Ck nāha aham, Cv tāha aham. [2] Cv vamha. [3] Cv idaṁ. [4] Ck -valañjaṁ dhārā, Cv -valañjaṁdhārā. [5] both MSS. vikatthoti.

9. APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajātaka.

Apāyimha anaccimhā ti. Idaṁ Satthā Kosambiyaṁ upanissāya Ghositārāme viharanto Sāgatattheraṁ ārabbha kathesi. Bhagavati hi Sāvatthiyaṁ vassaṁ vasitvā cārikagamanena[1] Bhaddavatikaṁ nāma nigamaṁ sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca Satthāraṁ disvā vanditvā „mā bhante Bhagavā ambatitthaṁ agamāsi, ambatitthe jaṭilassame ambatitthako nāma nāgo āsīviso[2] ghoraviso Bhagavantaṁ viheṭheyyā" 'ti vārayiṁsu. Bhagavā tesaṁ kathaṁ asuṇanto viya tesu yāva tatiyaṁ vārayamānesu[3] pi agamāsi yeva. Tatra sudaṁ Bhagavati Bhaddavatikāya avidūre aññatarasmiṁ vanasaṇḍe viharante tena samayena buddhupaṭṭhāko Sāgato nāma thero puthujjanikāya iddhiyā samannāgato taṁ assamaṁ upasaṁkamitvā tassa nāgarājassa vasanaṭṭhāne tiṇasanthārakaṁ paññāpetvā[4] pallaṁkena nisīdi. Nāgo makkhaṁ asahamāno[5] dhūmāyi. Thero pi dhūmāyi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theraṁ na bādhati. Therassa tejo nāgaṁ bādhati. Evaṁ so khaṇena taṁ nāgarājānaṁ dametvā saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhapetvā Satthu santikaṁ agamāsi. Satthâpi Bhaddavatikāyaṁ yathābhirantaṁ viharitvā Kosambiṁ agamāsi. Sāgatattherena nāgassa damitabhāvo sakalajanapadaṁ patthari. Kosambinagaravāsino Satthu paccuggamanaṁ katvā Satthāraṁ vanditvā Sāgatattherassa santikaṁ gantvā vanditvā ekamantaṁ ṭhitā evam āhaṁsu: „bhante yaṁ tumhākaṁ dullabhaṁ taṁ vadeyyāthā 'ti[6] tad eva mayaṁ paṭiyādessāmā" 'ti. Thero tuṇhī[6] ahosi. Chabbaggiyā panâhaṁsu: „āvuso pabbijitānaṁ nāma kāpotikā surā dullabhā c' eva manāpā ca, sace tumhe therassa pasannaṁ kāpotikaṁ suraṁ[7] paṭiyādethā" 'ti. Te „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā Satthāraṁ svātanāya nimantetvā nagaraṁ pavisitvā „attano attano gehe therassa dassāmā" 'ti kāpotikaṁ pasannaṁ paṭiyādetvā theraṁ nimantetvā ghare ghare pasannaṁ adaṁsu. Thero pivitvā surāmadamatto nagaratonikkhamanto dvārantare pati, vippalapamāno nipajji. Satthā katabhattakicco nagarā nikkhamanto theraṁ tenâkārena nipannaṁ disvā „gaṇhatha bhikkhave Sāgatan" ti gāhāpetvā ārāmaṁ

[1] C^k carigamanena. [2] both MSS. asī-. [3] both MSS. vāriya-. [4] C^v paṁñapetvā. [5] C^k agamāno. [6] so both MSS. [7] both MSS. pasannā kāpotika suraṁ.

agamāsi. Bhikkhū therassa sīsaṁ Tathāgatassa pādamūle katvā taṁ nipajjāpesuṁ. So parivattitvā pāde tathāgatābhimukhe katvā nipajji. Satthā bhikkhū paṭipucchi: „kin nu kho bhikkhave yaṁ pubbe Sāgatassa mayi gāravan taṁ idāni[1] atthîti". „N' atthi bhante" ti. „Bhikkhave ambatitthakaṁ nāgarājānaṁ ko damesîti". „Sāgato bhante" ti. „Kiṁ pan' etarahi Sāgato udakadeḍḍubhakam[2] pi dametuṁ sakkuṇeyyā" 'ti. „No h' etaṁ bhante". „Api nu bhikkhave evarūpaṁ pātuṁ yuttaṁ yaṁ pivitvā evaṁ visaññī hontîti". „Ayuttaṁ bhante" ti. Atha kho Bhagavā theraṁ garahitvā bhikkhū āmantetvā „surāmerayapāne pācittiyan" ti sikkhāpadaṁ paññāpetvā uṭṭhāyâsanā gandhakuṭiṁ[3] pāvisi. Dhammasabhāyaṁ sannipatitā bhikkhū surāpānassa avaṇṇaṁ kathayiṁsu: „yāva mahādosañ c' etaṁ āvuso surāpānaṁ nāma tāva paññāsampannaṁ nāma iddhimantaṁ Sāgataṁ yathā Satthu guṇamattam pi na jānāti tathā akāsîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva suraṁ pivitvā pabbajitā visaññino honti, pubbe pi ahesuṁ yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari[4]:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīḷaṁ kīḷanto Himavantapadese vasati pañcahi antevāsikasatehi parivuto. Atha naṁ vassānasamaye sampatte antevāsikā āhaṁsu: „ācariya manussapathaṁ gantvā loṇambilaṁ sevitvā āgacchāmā" 'ti. „Āvuso, ahaṁ idh' eva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīraṁ santappetvā vassaṁ vītināmetvā āgacchathā" 'ti. Te „sādhū" 'ti ācariyaṁ vanditvā Bārāṇasiṁ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā[5] punadivase nagaraṁ pavisiṁsu. Manussā sampiyāyamānā bhikkhaṁ adaṁsu, katipāhaccayena ca rañño ārocesuṁ: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapā parimāritindriyā sīlavanto" ti. Rājā tesaṁ guṇe sutvā uyyānaṁ gantvā vanditvā katapaṭisanthāro

[1] Cᵛ idānī. [2] Cᵛ -deḍḍū-. [3] Cᵏ -kuṭīm. [4] Cᵏ -rī. [5] Cᵏ omits hutvā.

vassānaṁ catumāsaṁ[1] tatth' eva vasanatthāya paṭiññaṁ gahetvā nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti. Ath' ekadivasaṁ nagare surānakkhattaṁ nāma ahosi. Rājā „pabbajitānaṁ surā dullabhā“ ti bahuṁ uttamaṁ suraṁ dāpesi. Tāpasā suraṁ pivitvā uyyānaṁ gantvā surāmadamattā hutvā ekacce uṭṭhāya nacciṁsu ekacce gāyiṁsu ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādīni avattharitvā niddāyitvā[2] surāmade chinne pabujjhitvā taṁ[3] attano vippakāraṁ sutvā disvā „na amhehi pabbajitasāruppaṁ katan“ ti roditvā paridevitvā „mayaṁ ācariyena vinābhūtattā evarūpaṁ pāpaṁ karimhā“ 'ti taṁ khaṇaṁ yeva uyyānaṁ pahāya Himavantaṁ gantvā paṭisāmitaparikkhārā ācariyaṁ vanditvā nisīditvā „kin nu kho tātā manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhaṁ vasittha samaggavāsañ ca pana vasitthā[4]“ 'ti pucchitā „ācariya sukhaṁ vasimha, api ca kho mayaṁ apātabbayuttakaṁ pivitvā visaññībhūtā satiṁ paṭṭhāpetuṁ asakkontā gāyimha c' eva naccimhā[5]“ 'ti etam atthaṁ ārocentā imaṁ gāthaṁ samuṭṭhāpetvā āhaṁsu:

Apāyimha anaccimha agāyimha rudimha ca,
visaññakaraṇiṁ pītvā[6] diṭṭhā nāhumha vānarā ti. 80.

Tattha apāyimhā 'ti suraṁ pivimha, anaccimhā 'ti taṁ pivitvā[7] hatthapāde lāḷentā naccimha, agāyimhā 'ti mukhaṁ vivaritvā[8] āyatakena sarena gāyimha, rudimha cā 'ti puna vippaṭisārino evarūpaṁ nāma amhehi katan ti rodimha, diṭṭhā nāhumha vānarā ti evarūpaṁ saññāvināsanato visaññikaraṇiṁ suraṁ pivitvā etad eva sādhu yaṁ vānarā nāhumhā 'ti, evaṁ te attano aguṇaṁ kathesuṁ.

Bodhisatto „garusaṁvāsarahitānaṁ nāma evarūpaṁ hoti yevā“ 'ti te tāpase garahitvā „puna evarūpaṁ mā karitthā“ 'ti tesaṁ ovādaṁ datvā aparihīnajjhāno Brahmaloka-parāyano ahosi.

[1] Cv cātu-. [2] both MSS. niddayitvā. [3] Ck naṁ. [4] both MSS. vasitvā. [5] so both MSS. instead of naccimha cā? [6] Cv pītthā, Ck pitvā. [7] Cv pivitthā. [8] Cv vivaritthā.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: — ito paṭṭhāya hi „anusandhiṁ ghaṭetvā" ti idam pi na vakkhāma — „Tadā isigaṇo Buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana aham evā" 'ti. Surāpānajātakaṁ.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ dubbacabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Imassa pana Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikaṁ vatthuṁ Dasanipāte Mahāmittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imaṁ gātham āha:

Atikkamma ramaṇakaṁ[1] sadāmattañ ca dūbhakaṁ
sv-āsi pāsāṇamāsīno[2] yasmā jīvaṁ na mokkhasîti. 81.

Tattha ramaṇakan[3] ti tasmiṁ kāle phaḷikassa nāmaṁ, phaḷikapāsādañ[4] ca atikkanto sîti dīpeti, sadāmattañ cā 'ti rajatassa nāmaṁ, rajatapāsādañ ca atikkanto sîti dīpeti, dūbhakan ti maṇino nāmaṁ, maṇipāsādañ ca atikkanto sîti dīpeti, svāsîti so si tvaṁ, pāsāṇamāsīno ti, uracakkaṁ nāma pāsāṇamayaṁ vā hoti maṇimayaṁ vā, taṁ pana pāsāṇamayaṁ, so ca tena āsīno abhinivittho ajjhottato[5], tasmā pāsāṇena āsīnattā[6] pāsāṇāsīno ti vattabbe vyañjanasandhivasena makāraṁ ādāya pāsāṇamāsīno ti vuttaṁ, pāsāṇaṁ vā āsīno taṁ uracakkaṁ āsajja pāpuṇitvā ṭhito ti attho, yasmā jīvaṁ na mokkhasîti yasmā uracakkā yāva te pāpaṁ na khīyati tāva jīvanto yeva na muccissasi taṁ āsīno sîti.

Imaṁ gāthaṁ vatvā Bodhisatto attano devaṭṭhānaṁ[7] yeva gato. Mittavindako pi uracakkaṁ ukkhipitvā mahādukkhaṁ anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā[8] Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi. devarājā pana aham evā" 'ti. Mittavindajātakaṁ.

[1] Ck raṇiṁkaṁ. [2] both MSS. pāsānamā-. [3] Ck maraṇakaṁ. [4] Ck phalikassa nāmaṁ phalikassa phaḷikapādañ. [5] Ck ajjhe-. [6] Cv āsinattā, Ck āsinantā. [7] Ck devasanaṭṭhānaṁ, Cv devaṭṭhāna. [8] Ck omits tadā.

3. Kāḷakaṇṇijātaka.

Mitto have sattapadena hotîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ Anāthapiṇḍikassa mittaṁ ārabbha kathesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhiṁ sahapaṁsukīḷito ekācariyass' eva santike uggahitasippo nāmena Kāḷakaṇṇī[1] nāma. So gacchante[2] kāle duggato hutvā jīvituṁ asakkonto seṭṭhino santikaṁ agamāsi. So taṁ samassāsetvā paribbayaṁ datvā attano kuṭumbaṁ paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Taṁ seṭṭhissa santikaṁ āgatakāle „tiṭṭha Kāḷakaṇṇi, nisīda Kāḷakaṇṇi[3], bhuñja Kāḷakaṇṇîti" vadanti. Ath' ekadivasaṁ seṭṭhino mittāmaccā seṭṭhiṁ upasaṁkamitvā evam āhaṁsu: „mahāseṭṭhi, mā etaṁ tava santike kari, 'tiṭṭha Kāḷakaṇṇi, nisīda Kāḷakaṇṇi[3], bhuñja Kāḷakaṇṇîti' hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tayā samāno, duggato durupeto[4], kiṁ te iminā" ti. Anāthapiṇḍiko „nāmaṁ nāma vohāramattaṁ, na taṁ paṇḍitā pamāṇaṁ karonti, sutamaṅgalikena[5] nāma bhavituṁ na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmamattaṁ nissāya sahapaṁsukīḷitaṁ[6] sahāyaṁ pariccajitun" ti tesaṁ vacanaṁ anādāya ekadivasaṁ attano bhogagāmaṁ gacchanto taṁ geharakkhakaṁ katvā agamāsi. Corā „seṭṭhi kira gāmakaṁ gato, geham assa vilumpissāmā" ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā gehaṁ parivāresuṁ. Itaro pi corānaṁ ñeva āgamanaṁ āsaṁkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṁ āgatabhāvaṁ ñatvā manusse pabodhetuṁ „tvaṁ saṁkhaṁ dhama, tvaṁ āḷiṅgaṁ[7] vādehîti" mahāsamajjaṁ karonto viya sakalanivesanaṁ ekasaddaṁ kāresi. Corā „'suññaṁ gehan' ti dussutaṁ amhehi, idh' eva mahāseṭṭhîti" pāsāṇamuggarādīni tatth' eva chaḍḍetvā palāyiṁsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsāṇamuggarādayo disvā saṁvegappattā hutvā „sace ajja evarūpo buddhisampanno gharavicārako nâbhavissa corehi yathāruciyā pavisitvā sabbagehaṁ viluttaṁ assa, imaṁ daḷhamittaṁ nissāya seṭṭhino vaḍḍhi jātā" ti taṁ pasaṁsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbaṁ taṁ pavattiṁ ārocayiṁsu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumhe evarūpaṁ mama geharakkhakaṁ mittaṁ nikkaḍḍhāpetha, sac' āyaṁ tumhākaṁ vacanena mayā nikkaḍḍhito assa ajja me kuṭumbaṁ kiñci nâbhavissa, nāmaṁ nāma appamāṇaṁ hitacittam eva pamāṇan" ti tassa uttaritaraṁ paribbayaṁ datvā „atthi dāni me idaṁ kathāpā-

[1] Ck kāḷakaṇṇi, Cv kālakannī. [2] Ck -nto. [3] Ck kāla-. [4] Ck ḍurū-. [5] Cv -maṁga-. [6] Cv -kīlitaṁ, Ck -kīḷikaṁ. [7] so both MSS. instead of āliṅgaṁ?

bhatan" ti Satthu santikaṁ gantvā ādito paṭṭhāya taṁ pavattiṁ ārocesi. Satthā „na kho gahapati idān' eva Kāḷakaṇṇi[1] mitto attano mittassa gharakuṭumbaṁ rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā" 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahosi. Tassa Kāḷakaṇṇi nāma mitto ti sabbaṁ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhogagāmato āgato taṁ pavattiṁ sutvā „sace mayā tumhākaṁ vacanena evarūpo mitto nikkaḍḍhito assa ajja me kuṭumbaṁ kiñci nâbhavissā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
sahāyo pana dvādasakena hoti,
māsaddhamāsena ca ñāti hoti,
tatuttariṁ attasamo pi hoti,
so 'haṁ kathaṁ attasukhassa hetu
cirasatthunaṁ[2] Kāḷakaṇṇiṁ jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti nipātamattaṁ, mettāyatîti mitto, mettim paccupaṭṭhāpeti[3] sinehaṁ karotîti attho, so pan' esa sattapadena hoti ekato sattapadavītihāragamanamattena hotîti attho, sahāyo pana dvādasakena hotîti sabbakiccānaṁ ekato karaṇavasena sabbiriyāpathesu saha[4] gacchatîti sahāyo, so pan' esa dvādasakena hoti' dvādasāhaṁ ekato nivāsena hotîti attho, māsaddhamāsenā 'ti māsena vā addhamāsena vā, ñāti hotîti ñātisamo hoti, tatuttarin ti tato uttariṁ ekato vāsena attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpaṁ sahāyaṁ kathaṁ jaheyyan ti mittarase guṇaṁ kathesi. Tato paṭṭhāya puna koci tass' antare vattā nāma nâhosi[5].

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Kāḷakaṇṇi[6] Ānando ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā" 'ti.
Kāḷakaṇṇijātakaṁ.

[1] Cv kāla-. [2] so both MSS. instead of ciravutthaṁ? [3] Cv -ṭṭhapeti. [4] Ck sahā.
[5] Ck nahosi. [6] Ck kālakaṇṇi, Cv kāḷakaṇṇī.

4. Atthassadvārajātaka.

Arogyam icche paramañ ca lābhan ti. Idaṁ Satthā **Jetavane** viharanto ekaṁ **atthakusalaṁ puttaṁ** ārabbha kathesi. Sāvatthiyaṁ hi ekassa mahāvibhavassa seṭṭhino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasaṁ pitaraṁ upasaṁkamitvā atthassa dvārapañhaṁ nāma pucchi. So taṁ na jānāti. Ath' assa etad ahosi: „ayaṁ pañho atisukhumo, ṭhapetvā sabbaññū-Buddhaṁ añño upari-bhavaggena heṭṭhā avīcinā paricchinne lokasannivāse etaṁ pañhaṁ kathetuṁ samattho nāma n' atthîti" so puttaṁ ādāya bahumālāgandhavilepanaṁ[1] gāhāpetvā Jetavanaṁ gantvā Satthāram pūjetvā vanditvā ekamantaṁ nisinno Bhagavantaṁ etad avoca: „ayaṁ bhante dārako paññavā atthakusalo maṁ atthassa dvārapañhaṁ nāma pucchi, ahaṁ[2] taṁ pañhaṁ ajānanto tumhākam santikaṁ āgato, sādhu me Bhagavā taṁ pañhaṁ kathetū" ti. Satthā „pubbe p' āhaṁ upāsaka iminā kumārakena taṁ pañhaṁ puṭṭho mayā c' assa[3] kathito, tadā naṁ[4] esa jānāti, idāni pana bhavasaṁkhepagatattā na sallakkhetîti" vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte **Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte** rajjaṁ kārente **Bodhisatto** mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Ath' assa putto sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasaṁ pitaraṁ upasaṁkamitvā „tāta atthassa dvāraṁ nāma kin" ti atthassa dvārapañhaṁ pucchi. Ath' assa pitā taṁ pañhaṁ kathento imaṁ gātham āha:

Arogyam icche paramañ ca lābhaṁ,
sīlañ ca vuddhānumataṁ sutañ ca
dhammānuvattī ca alīnatā ca
atthassa dvārā pamukhā chal[5] ete ti. 83.

Tattha **arogyam icche paramañ ca lābhan** ti cakāro nipātamattaṁ, tāta paṭhamam eva ārogyasaṁkhātaṁ paramaṁ lābhaṁ iccheyyā 'ti imam atthaṁ dīpento evaṁ āha, tattha arogyaṁ nāma sarīrassa ca cittassa ca ārogyabhāvo anāturatā, sarīre hi rogāture[6] n' eva aladdhaṁ bhogalābhaṁ uppādetuṁ sakkoti

[1] both MSS. bahū- [2] Cᵏ ahan. [3] Cᵏ vassa. [4] Cᵛ na. [5] so both MSS.
[6] both MSS. rogāturāre.

na laddhaṁ paribhuñjituṁ, anāturo pana ubhayam p' etaṁ sakkotīti, citte ca kilesāture n' eva aladdhaṁ jhānādilābhaṁ uppādetuṁ sakkoti na laddhaṁ puna samāpattivasena paribhuñjitun ti, etasmiṁ anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, asati pan' etasmiṁ aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hotīti ārogyaṁ paramo lābho nāma, taṁ sabbapaṭhamaṁ icchitabbaṁ, idam ekam atthassa dvāran ti ayam ettha attho, sīlaṁ cā 'ti ācārasīlaṁ, iminā lokuttaracārittaṁ dasseti, vuddhānumatan ti guṇavuddhānaṁ paṇḍitānaṁ anumataṁ, iminā ñāṇasampannānaṁ[1] garūnaṁ ovādaṁ dasseti, sutañ cā ti kāraṇanissitaṁ sutaṁ, iminā imasmiṁ loke atthanissitaṁ bāhusaccaṁ dasseti, dhammānūvattī cā 'ti tividhassa sucaritadhammassa anuvattanaṁ, iminā duccaritadhammaṁ vajjetvā sucaritadhammānuvattanabhāvaṁ dasseti, alīnatā cā 'ti cittassa alīnatā anīcatā, iminā cittassa asaṁkocaṁ[2] paṇītabhāvaṁ uttamabhāvaṁ dasseti, atthassa dvārā pamukhā chal[3] ete ti attho nāma vaḍḍhi, tassa vaḍḍhisaṁkhātassa lokiyalokuttarassa[4] atthassa ete pamukhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamamukhānīti.

Evaṁ Bodhisatto puttassa atthadvārapañhaṁ kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā putto va paccuppanno putto, mahāseṭṭhi pana aham evā" 'ti. Atthassadvārajātakaṁ.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatiṁ[5] dosaṁ nāññāyā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ ukkaṇṭhitabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Aññataro kira kulaputto Buddhasāsane uraṁ datvā pabbajito. Ekadivasaṁ Sāvatthiyaṁ piṇḍāya caranto ekaṁ alaṁkataitthiṁ disvā ukkaṇṭhi. Atha naṁ ācariyupajjhāyā Satthu santikaṁ ānayiṁsu. Satthā „saccam kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito" ti pucchitvā „saccan" ti vutte „pañca kāmaguṇā nāma' ete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesaṁ paribhogo[6] nirayādisu paṭisandhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadiso[7] hoti, kimpakkaphalaṁ nāma vaṇṇagandharasasampannaṁ, khāditaṁ pana antāni khaṇḍetvā jīvitakkhayaṁ pāpeti, pubbe bahujanā tassa dosaṁ

---

[1] Ck ñāṇa- [2] Cv asaṁkoca. [3] so both MSS. [4] both MSS. -rassi. [5] Ck āyatī Cv āyati. [6] both MSS. paṭibhogo. [7] both MSS. -sadisā.

adisvā vaṇṇagandharasesu bajjhitvā taṁ phalaṁ paribhuñjitvā jīvitakkhayaṁ pāpuṇiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakaṭasatehi pubbantā aparantaṁ[1] gacchanto aṭavimukhaṁ patvā manusse sannipātetvā „imissā aṭaviyā visarukkhā nāma atthi, mā kho maṁ anāpucchā pubbe akhāditapubbāni phalāni khāditthā" 'ti ovadi. Manussā aṭaviṁ atikkamitvā aṭavimukhe ekaṁ kimpakkarukkhaṁ phalabhāranamitasākhaṁ addasaṁsu, tassa khandhasākhapattaphalāni saṇṭhānavaṇṇarasagandhehi ambasadisān' eva. Tesu ekacce vaṇṇagandharasesu bandhitvā ambaphalasaññāya phalāni khādiṁsu, ekacce „satthavāhaṁ pucchitvā khādissāmā" 'ti gahetvā aṭṭhaṁsu. Bodhisatto taṁ ṭhānaṁ patvā gahetvā ṭhite[2] phalāni chaḍḍāpetvā ye khādamānā aṭṭhaṁsu te vamanaṁ kāretvā tesaṁ bhesajjaṁ adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva khāditvā ṭhitā pana jīvitakkhayaṁ pattā. Bodhisatto pi icchitaṭṭhānaṁ sotthinā gantvā lābhaṁ labhitvā puna sakaṭṭhānam eva āgantvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā taṁ[3] vatthuṁ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṁ gāthaṁ āha:

Āyatiṁ dosaṁ nâññāya yo kāme patisevati
vipākante hanantī naṁ kimpakkam iva bhakkhitan ti. 84.

Tattha āyatiṁ dosaṁ nâññāyā 'ti anāgate dosaṁ nâññāya ajānitvā ti attho, yo kāme patisevatîti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevati, vipākante hananti nan ti te kālā[4] naṁ purisaṁ attano vipākasaṁkhāte ante nirayādisu uppannaṁ nānappakārena dukkhena saṁyojiyamānā[5] hananti, kathaṁ: kimpakkam iva bhakkhitaṁ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasasampattiyā manāpaṁ kimpakkaphalaṁ anāgataṁ dosaṁ adisvā bhakkhitaṁ ante hanati jīvitakkhayaṁ pāpetîti.

Evaṁ paribhogakāle manāpâpi kāmā vipākakāle hanantîti desanaṁ yathānusandhiṁ pāpetvā saccāni pakāsesi. Ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-

[1] both MSS. parantā. [2] both MSS. ṭhita. [3] Ck naṁ. [4] so both MSS. instead of kāmā? [5] Ck -yojīya-.

pattiphalaṁ[1] pāpuṇi, sesaparisāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesuṁ. Satthâpi imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahosi, satthavāho pana aham evā" 'ti. Kimpakkajātakaṁ.

6. Sīlavīmaṁsanajātaka.

Sīlaṁ kir' eva kalyāṇan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ sīlavīmaṁsakaṁ[2] brāhmaṇaṁ ārabbha kathesi. So kira Kosalarājānaṁ nissāya jīvati tisaraṇagato akhaṇḍapañcasīlo tiṇṇaṁ vedānaṁ pāragū. Rājā „ayaṁ sīlavā" ti tassa atirekasammānaṁ karoti. So cintesi: „ayaṁ rājā mayhaṁ aññabrāhmaṇehi[3] atirekasammānaṁ karoti, ativiya maṁ garuṁ katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattiṁ[4] nissāya imaṁ sammānaṁ karoti udāhu sīlasampattiṁ, vīmaṁsissāmi tāvā" 'ti so ekadivasaṁ rājupaṭṭhānaṁ gantvā gharaṁ gacchanto ekassa heraññikassa phalakato anāpucchitvā ekaṁ kahāpaṇaṁ gahetvā agamāsi. Heraññiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraññiko tath' eva adhivāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuṭṭhiṁ aggahesi. Atha naṁ heraññiko „ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṁ vilumpantassā" 'ti „rājakuṭumbaṁ vilumpakacoro me gahito" ti tikkhattuṁ viravi. Atha naṁ manussā ito c' ito câgantvā „ciran dāni tvaṁ sīlavā[5] viya vicarîti"-dve tayo pahāre datvā bandhitvā rañño dassesuṁ. Rājā vippaṭisārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpaṁ dussīlakammaṁ karosîti[6]" vatvā „gacchatha, tassa rājāṇaṁ[7] karothā" 'ti āha. Brāhmaṇo „nâhaṁ mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhîti". „Etaṁ mayā tayi mama sammānaṁ karonte[8] 'kin nu kho rājā mama jātiādīni nissāya atisammānaṁ karoti udāhu sīlaṁ nissāyā' 'ti vīmaṁsanatthāya kataṁ, idāni pana mayā ekaṁsena ñātaṁ, yathā sīlam eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādīni tathā[9] hi me idāni rājāṇaṁ[10] kāresîti, sv-āhaṁ iminā kāraṇena 'imasmiṁ loke sīlam eva uttamaṁ sīlaṁ pamukhan' 'ti sanniṭṭhānaṁ gato, imassa panâhaṁ sīlassa anuc-

[1] C^v -phalaṁ corr. to -phale. [2] C^v -ka. [3] C^k aṁñaṁbrā-. [4] both MSS. -sippaṁ-. [5] both MSS. sīlevā. [6] both MSS. karohīti. [7] C^v rājānaṁ, C^k rājā. [8] C^k tayimmānāṁ karonto corr. to taya-, C^v tayi mama sammāna karonto. [9] C^v yathā. [10] both MSS. rājānaṁ.

chavikaṁ karonto gehe ṭhito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātuṁ, ajj' eva Jetavanaṁ gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjaṁ me dehîti" vatvā rājānaṁ anujānāpetvā jetavanābhimukho pāyāsi. Atha naṁ ñatisuhajjabandhavā sannipātetvā nivāretuṁ asakkontā[1] nivattiṁsu. So Satthu santikaṁ gantvā pabbajjaṁ yācitvā pabbajjañ ca upasampadañ ca labhitvā avissaṭṭhakammanto vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ patvā Satthāraṁ upasaṁkamitvā „bhante mayhaṁ pabbajjā matthakaṁ pattā" ti aññaṁ vyākāsi. Tassa taṁ aññavyākaranaṁ[2] bhikkhusaṁghe pākaṭaṁ jātaṁ. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma rañño upaṭṭhākabrāhmaṇo attano sīlaṁ vīmaṁsitvā rājānaṁ āpucchitvā arahatte[3] patiṭṭhito" ti tassa guṇaṁ kathayamānā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brāhmaṇo attano sīlaṁ vīmaṁsitvā pabbajitvā attano patiṭṭhaṁ akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṁ vīmaṁsitvā pabbajitvā attano patiṭṭhaṁ kariṁsū 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi[4] dānādimutto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasīlo. Rājā sesabrāhmaṇehi atirekaṁ tassa sammānaṁ karotîti sabbaṁ purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikaṁ nīyamāne[5] ahiguṇḍikā antaravīthiyaṁ sappaṁ kīḷāpentā[6] naṁ naṁguṭṭhe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etaṁ sappaṁ naṁguṭṭhe gaṇhatha, mā gīvāya[7], mā gale veṭhetha, ayam[8] hi vo ḍasitvā jīvitakkhayaṁ pāpeyyā" 'ti āha. Ahiguṇḍikā[9] „brāhmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussīlo na hoti, tvaṁ pana attano dussīlatāya anācārena 'rājakuṭumbavilumpakacoro' ti bandhitvā nīyāsîti[10]" āhaṁsu. So cintesi: „sappâpi tāva aḍasantā aviheṭhentā sīlavanto ti nāmaṁ labhanti, kim aṅga[11] pana manussabhūtā, sīlaṁ yeva imasmiṁ loke uttamaṁ,

---

[1] Cv -to. [2] Ck aññaṁ-. [3] both MSS. arahante. [4] Ck porohito. [5] Cv niyya-. [6] both MSS. kīlā-. [7] both MSS. gīvāvāya. [8] so both MSS. [9] Ck adds āha, Cv a. [10] Ck nīyyā-. [11] Ck kimahaṁ.

n' atthi tato uttaritaran" ti. Atha naṁ netvā rañño dassesuṁ. Rājā „kiṁ idaṁ tātā" ti pucchi. „Rājakuṭumbavilumpakacoro devā" 'ti. „Tena hi 'ssa rājāṇaṁ karothā" 'ti. Brāhmaṇo „nâhaṁ mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpaṇe aggahesîti" ca vutto purimanayen' eva sabbaṁ ārocento „sv-āhaṁ iminā kāraṇena 'imasmiṁ loke sīlam eva uttamaṁ sīlaṁ pāmukkhan' ti sanniṭṭhānaṁ gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva idaṁ, āsīviso tāva aḍasanto aviheṭhento sīlavā ti vattabbamattaṁ labhati, iminâpi kāraṇena sīlam eva uttamaṁ sīlaṁ pavaran" ti sīlaṁ vaṇṇento imaṁ[1] gāthaṁ āha:

Sīlaṁ kir' eva kalyāṇaṁ, sīlaṁ loke anuttaraṁ,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā[2] ti na haññatîti. 85.

Tattha sīlaṁ kir' evā 'ti kāyavācācittehi avītikkamanasaṁkhātaṁ[3] ācārasīlam eva, kirā ti anussavavasena vadati, kalyāṇan ti sundarataraṁ, anuttaran ti jeṭṭhakaṁ sabbaguṇadāyakaṁ, passā 'ti attanā diṭṭhakāraṇaṁ abhimukhaṁ karonto katheti, sīlavā ti na haññatîti ghoraviso pi samāno aḍasanaaviheṭhanamattakena sīlavā ti pasaṁsaṁ labhati, na haññati na vihaññatîti, iminâpi kāraṇena sīlam eva uttaman ti.

Evaṁ Bodhisatto imāya gāthāya[4] rañño dhammaṁ desetvā kāme pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavantaṁ pavisitvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmalokaparāyano[5] ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahosi, purohito pana aham evā" 'ti Sīlavīmaṁsanajātakaṁ.

7. Maṁgalajātaka.

Yassa maṁgalā samūhatā ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto ekaṁ sāṭakalakkhaṇabrāhmaṇaṁ ārabbha kathesi.

[1] C^k omits imaṁ. [2] both MSS. sīlaṁvā. [3] C^v vītikkamanaṁsaṁkhātaṁ, C^k kāyavācācintetivītikkamanasākhātaṁ. [4] C^v gāthāyaṁ. [5] C^k -ṇo.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhaḷamaṅgaliko tīsu ratanesu appasanno micchādiṭṭhi aḍḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samugge ṭhapitaṁ sāṭakayugaṁ mūsikā khādi. Ath' assa sīsaṁ nahāyitvā „sāṭake āharathā" 'ti vuttakāle mūsikāya khāditabhāvaṁ ārocayiṁsu. So cintesi: „sace idaṁ mūsikadaṭṭhaṁ sāṭakayugaṁ imasmiṁ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idaṁ hi avamaṁgalaṁ kāḷakaṇṇisadisaṁ, puttadhītānam pi dāsakammakarādīnaṁ vā[1] na sakkā dātuṁ, yo hi idaṁ gaṇhissati sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne chaḍḍāpessāmi, na kho pana sakkā dāsādīnaṁ hatthe dātuṁ, te hi ettha lobhaṁ uppādetvā idaṁ gahetvā vināsaṁ pāpuṇeyyuṁ[2], puttassa taṁ hatthe dassāmîti" so puttaṁ pakkosāpetvā taṁ atthaṁ ārocetvā „tvaṁ pi naṁ tāta hatthena aphusitvā daṇḍakena gahetvā āmakasusāne chaḍḍetvā sasīsaṁ nahāyitvā ehîti" pesesi. Satthāpi kho taṁ divasaṁ paccūsasamaye veneyyabandhave olokento imesaṁ pitāputtānaṁ sotāpattiphalassa upanissayaṁ disvā migavīthiṁ gahetvā migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbaṇṇabuddharaṁsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanaṁ sampaṭicchitvā agārasappaṁ viya taṁ[3] yugasāṭakaṁ yaṭṭhikoṭiyā gahetvā āmakasusānadvāraṁ pāpuṇi. Atha naṁ Satthā „kiṁ karosi māṇavā" 'ti āha. „Bho Gotama, idaṁ sāṭakayugaṁ mūsikādaṭṭhaṁ kāḷakaṇṇisadisaṁ halāhalavisūpamaṁ[4] mama pitā 'añño etaṁ chaḍḍento lobhaṁ uppādetvā gaṇheyyā' 'ti bhayena maṁ pahiṇi[5], aham etaṁ 'chaḍḍetvā sīsaṁ nahāyissāmîti' ādāya[6] gato 'mhi bho Gotamā" 'ti. „Tena chaḍḍehîti". Māṇavo chaḍḍesi. Satthā „amhākan dāni vaṭṭatîti" tassa sammukhā va avamaṁgalaṁ „bho Gotama, etaṁ kāḷakaṇṇisadisaṁ, mā gaṇhi mā gaṇhîti" tasmiṁ vārayamāne[7] yeva gahetvā veḷuvanābhimukho pāyāsi. Māṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chaḍḍitaṁ sāṭakayugaṁ samaṇo Gotamo 'amhākaṁ vaṭṭatîti' mayā vāriyamāno pi gahetvā Veḷuvanaṁ gato" ti. Brāhmaṇo cintesi: „taṁ sāṭakayugaṁ avamaṁgalaṁ kāḷakaṇṇisadisaṁ, taṁ valañjento samaṇo pi Gotamo nassissati, tato amhākaṁ garahā bhavissati, samaṇassa Gotamassa aññe[8] bahusāṭake datvā taṁ chaḍḍāpessāmîti" so bahusāṭake[9] gāhāpetvā[10] puttena saddhiṁ Veḷuvanaṁ gantvā Satthāraṁ disvā ekamantaṁ ṭhito evam āha: „saccaṁ kira te bho Gotama āmakasu-

[1] so both MSS. instead of pi? [2] both MSS. -ṇeyyaṁ. [3] Cᵏ naṁ. [4] Cᵛ halāhala-, Cᵏ halāhaḷa-. [5] Cᵏ vāhiṇi, Cᵛ vāhiṇi corr. topahiṇi. [6] both MSS. āha [7] Cᵏ vāriyamāne. [8] both MSS. añño. [9] Cᵛ bahū-. [10] Cᵛ bāhā-.

sānā sāṭakayugaṁ gahitan" ti. „Saccaṁ brāhmaṇā" 'ti. „Bho Gotama taṁ sāṭakayugaṁ avamaṁgalaṁ, tumhe taṁ paribhuñjamānā nassissatha, sakalavihāro pi nassissati, sace vo nivāsanaṁ vā pārupanaṁ vā na-ppahoti ime sāṭake gahetvā taṁ chaḍḍāpethā" 'ti. Atha naṁ Satthā „mayaṁ brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākaṁ āmakasusāne antaravīthiyaṁ saṁkāraṭṭhāne[1] nahānatitthe mahāmagge ti evarūpesu ṭhānesu chaḍḍitā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvam pana na idān' eva pubbe pi evaṁladdhiko yevā" 'ti tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Magadharaṭṭhe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjaṁ kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmiṁ udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṁ patto isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā[2] Himavante vasamāno ekasmiṁ kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare[2] rājuyyānaṁ patvā tattha vasitvā dutiyadivase bhikkhācāratthāya nagaram pāvisi. Rājā taṁ disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya paṭiññaṁ gaṇhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmiṁ kāle Rājagahanagare[3] Dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitaṁ sāṭakayugan ti sabbaṁ purimasadisam eva. Māṇave pana susānaṁ gacchante Bodhisatto paṭhamataraṁ gantvā susānadvāre nisīditvā tena chaḍḍitaṁ sāṭakayugaṁ gahetvā uyyānaṁ agamāsi. Māṇavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako[4] tāpaso nasseyyā" 'ti[5] Bodhisattassa santikaṁ gantvā „tāpasa tayā gahitasāṭake chaḍḍehi, mā nassīti" āha. Tāpaso „amhākaṁ susāne chaḍḍitapilotikā vaṭṭati, na mayaṁ kotūhalamaṁgalikā, kotūhalamaṁgalaṁ nām' etaṁ na Buddhapaccekabuddhabodhisattehi vaṇṇitaṁ, tasmā paṇḍitena kotūhalamaṁgalikena na bhavitabban" ti brāhmaṇassa dhammaṁ desesi. Brāhmaṇo dhammaṁ sutvā diṭṭhim bhinditvā Bodhisattaṁ saraṇaṁ gato. Bodhisatto pi aparihīnajjhāno Brahmaloka-parāyano ahosi.

[1] Cv saṁkāraṭṭhe. [2] both MSS. nibbattitvā. [3] Ck -gahā-. [4] Ck -ḷupako. [5] both MSS. nasseyyāsīti.

Satthâpi imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṁ desento imaṁ gātham āha:

Yassa maṁgalā samūhatā
uppādā supinā ca lakkhaṇā ca
sa maṁgaladosavītivatto
yugayogādhigato na jātu-m-etîti. 86.

Tattha yassa maṁgalā samūhatā ti yassa arahato khīṇāsavassa diṭṭhamaṁgalaṁ sutamaṁgalaṁ mutamaṁgalan ti ete maṁgalā samucchinnā, uppādā supinā ca[1] lakkhaṇā cā 'ti evarūpo candaggāho bhavissati evarūpo suriyaggāho bhavissati evarūpo nakkhattaggāho bhavissati evarūpo ukkāpāto bhavissati evarūpo disādāho bhavissatîti ime pañca mahāuppādā, nānappakārakā supinā, subhagalakkhaṇaṁ dubbhagalakkhanaṁ itthilakkhaṇaṁ purisalakkhaṇaṁ dāsalakkhaṇaṁ dāsilakkhaṇaṁ asilakkhaṇaṁ usabhalakkhaṇaṁ āvudhalakkhaṇaṁ vatthalakkhaṇan ti evamādikāni lakkhaṇāni, ime ca diṭṭhiṭṭhānā[2] yassa samūhatā na etehi uppādādīhi attano maṁgalaṁ vā avamaṁgalaṁ vā pacceti, sa maṁgaladosavītivatto ti so khīṇāsavo sabbamaṁgaladosavītivatto atikkanto pajahitvā ṭhito, yugayogādhigato na jātumeti kodho ca upanāho ca makkho ca paḷāso[3] cā 'ti ādinā nayena dve dve ekato āgatakilesā yugā nāma, kāmayogo bhavayogo diṭṭhiyogo avijjāyogo ti ime saṁsāre[4] yojanabhāvato cattāro yogā nāma, te yuge ca yogā cā 'ti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato[5] vītivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu, na jātumetîti puna paṭisandhivasena ekaṁsen' eva imaṁ lokaṁ na eti na gacchati.

Evaṁ Satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammaṁ desetvā puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhiṁ puttena sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā ete va[6] pitāputtā ahesuṁ, tāpaso pana aham evā" 'ti. Maṁgalajātakaṁ.

8. Sārambhajātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā 'ti. Idaṁ Satthā Sāvatthiyaṁ viharanto omasavādasikkhāpadaṁ ārabbha kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā Nandivisālajātake vuttasadisān' eva. Imasmiṁ pana jātake

[1] both MSS. omit ca. [2] Cᵏ diṭṭhadiṭṭhānā, Cᵛ divadiṭṭhiṭṭhāna corr. to diṭṭhiṭṭhānā. [3] so both MSS. instead of palāpo? [4] Cᵏ saṁkāre. [5] Cᵏ omits gato. [6] Cᵛ ca.

Bodhisatto Gandhāraraṭṭhe Takkasilāyaṁ aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma baḷivaddo ahosi. Satthā idaṁ atītavatthuṁ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikaṁ,
mokkho kalyāṇiyā sādhu, mutvā tapati pāpikan ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva[1] muñceyyā 'ti catudosavinimmuttakalyāṇiṁ sundaraṁ anavajjaṁ vācam eva muñceyya vissajjeyya katheyya, na hi muñceyya pāpikan ti pāpikaṁ lāmikaṁ 'paresaṁ appiyaṁ amanāpaṁ na muñceyya na katheyya, mokkho kalyāṇiyā sādhū 'ti kalyāṇavācāya vissajjanam eva imasmiṁ loke sādhu sundaraṁ bhaddakaṁ, mutvā tapati pāpikan ti pāpikaṁ pharusaṁ vācaṁ muñcitvā vissajjetvā kathetvā so puggalo tapati socati kilamati.

Evaṁ Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, brāhmaṇī Uppalavaṇṇā, Sārambho pana aham evā“ 'ti. Sārambhajātakaṁ.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va[2] kira te āsîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ kuhakaṁ ārabbha kathesi. Kuhanavatthuṁ Uddālajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente ekaṁ gāmakaṁ upanissāya eko kūṭajaṭilakuhakatāpaso[3] vasati. Eko kuṭimbiko tassa araññe paṇṇasālaṁ kāretvā tattha naṁ vāsento attano gehe paṇītāhārena paṭijaggati. So taṁ kūṭajaṭilaṁ „sīlavā eso“ ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkhasataṁ tassa paṇṇasālaṁ netvā bhūmigataṁ katvā „idaṁ olokeyyāsi bhante“ ti āha. Atha naṁ tāpaso „pabbajitānaṁ nāma āvuso evarūpaṁ kathetuṁ na vaṭṭati, amhākaṁ parasantake lobho nāma n' atthîti“ āha. So „sādhu bhante“ ti tassa vacanaṁ saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpaso „sakkā ettakena

---

[1] Ck kalyānindruāme, Cv kalyāṇināmeva. [2] Ck vācāya. [3] Cv -jaṭilaṁku-.

jīvitun" ti katipāhaṁ atikkametvā taṁ suvaṇṇaṁ gahetvā antarāmagge ekasmiṁ ṭhāne ṭhapetvā āgantvā paṇṇasālāyam eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccaṁ katvā evam āha: „āvuso mayaṁ tumhe nissāya ciraṁ vasimha, aticiram hi ekasmiṁ ṭhāne vasantānaṁ manussehi saddhiṁ saṁsaggo hoti, saṁsaggo ca nāma pabbajitānaṁ malaṁ, tasmā gacchām' ahan" ti vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattituṁ na icchi. Atha naṁ so „evaṁ sante gacchatha bhante" ti yāva gāmadvāraṁ anugantvā nivatti. Tāpaso thokaṁ gantvā „imaṁ kuṭumbikaṁ[1] mayā vañcetuṁ vaṭṭatîti" cintetvā jaṭānaṁ antare tiṇaṁ ṭhapetvā paṭinivatti. Kuṭumbiko „kiṁ bhante nivattitthā" 'ti pucchi. „Āvuso tumhākaṁ gehacchadanato me jaṭāsu ekatiṇaṁ laggaṁ, adinnadānañ ca nāma pabbajitānaṁ na vaṭṭati, taṁ ādāya āgato 'mhi". Kuṭumbiko „chaḍḍetvā gacchatha bhante" ti vatvā „tiṇasalākaṁ nāma parasantakaṁ na gaṇhati, aho kukkuccako me ayyo" ti pasīditvā vanditvā uyyojesi. Tadā pana **Bodhisattena** bhaṇḍatthāya paccantaṁ gacchantena tasmiṁ nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṁ sutvā va „addhā iminā duṭṭhatāpasena imassa kiñci bhaṭaṁ bhavissatîti" kuṭumbikaṁ pucchi: „atthi[2] pana te samma kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan[3]" ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasatan" ti. „Tena hi gaccha, taṁ[4] upadhārehîti". So paṇṇasālaṁ gantvā adisvā vegenâgantvā „n' atthi sammā" 'ti āha. „Na te suvaṇṇaṁ aññena gahitaṁ, ten' eva kuhakatāpasena gahitaṁ, ehi taṁ anubandhitvā gaṇhāmā" 'ti vegena gantvā kūṭatāpasaṁ gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇaṁ āharāpetvā gaṇhiṁsu. Bodhisatto suvaṇṇaṁ disvā „nikkhasataṁ haramāno asajjitvā[5] tiṇamatte satto sîti" vatvā naṁ[6] garahanto imaṁ gāthaṁ āha:

Vācā va[7] kira te āsi saṇhā sakhilabhāṇino,
tiṇamatte asajjittho[8] no ca nikkhasataṁ haran ti. 88.

[1] C^v kuṭim-. [2] C^k atthina. [3] C^k nikkhittikan. [4] C^k thaṁ. [5] C^k asajjhitvā.
[6] C^v tvaṁ. [7] C^k ya. [8] both MSS. -tthe.

Tattha vācā va kira te āsi saṇhā sakhilabhāṇino ti pabbajitānaṁ tiṇamattam pi adinnaṁ ādātuṁ na vaṭṭatîti evaṁ sakhilaṁ muduvacanaṁ vadantassa vācā eva kira te saṇhā āsi, vacanamattam evam addhā ahosîti attho, tiṇamatte asajjittho ti kūṭajaṭila[1] ekissā tiṇasalākāya kukkuccaṁ kurumāno tvaṁ satto āsatto laggo ahosi, no ca nikkhasataṁ haran ti imaṁ pana nikkhasataṁ haranto asatto nillaggo va jāto sîti.

Evaṁ Bodhisatto taṁ garahitvā „mā su puna kūṭajaṭila evarūpam akāsîti" ovādaṁ datvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā „na bhikkhave idān' eva esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā" 'ti vatvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso kuhakabhikkhu ahosi, paṇḍitapuriso pana aham evā" 'ti. Kuhakajātakaṁ.

10. Akataññūjātaka.

Yo pubbe katakalyāṇo ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṁ ārabbha kathesi. Tassa[2] kir' eko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahosi. So ekadā paccante uṭṭhānakabhaṇḍassa pañca sakaṭasatāni pūretvā kammantikamanusse āha: „gacchatha bho, imaṁ bhaṇḍaṁ Sāvatthiṁ netvā amhākaṁ sahāyassa Anāthapiṇḍikamahāseṭṭhissa paccakkhena vikkiṇitvā paṭibhaṇḍaṁ āharathā" 'ti. Te „sādhū" 'ti tassa vacanaṁ sampaṭicchitvā Sāvatthiṁ gantvā mahāseṭṭhiṁ disvā paṇṇākāraṁ datvā taṁ pavattiṁ ārocesuṁ. Mahāseṭṭhi „svāgataṁ vo" ti tesaṁ āvāsañ ca paribbayañ ca dāpetvā sahāyassa sukhaṁ pucchitvā bhaṇḍaṁ vikkiṇitvā paṭibhaṇḍaṁ[3] dāpesi. Te paccantaṁ gantvā tam atthaṁ attano seṭṭhissa ārocesuṁ. Aparabhāge Anāthapiṇḍiko tath' eva pañca sakaṭasatāni tattha pesesi. Manussā tattha gantvā paṇṇākāraṁ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṁ passiṁsu. So „kuto āgacchathā" 'ti pucchitvā „Sāvatthito, tumhākam sahāyassa Anāthapiṇḍikassa santikā" ti vutte „Anāthapiṇḍiko ti kassaci purisassa nāmaṁ bhavissatîti" parihāsaṁ katvā paṇṇākāraṁ gahetvā „gacchatha tumhe" ti uyyojesi, n' eva nivāsaṁ na paribbayaṁ dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍaṁ vikkiṇitvā paṭibhaṇḍaṁ ādāya Sāvatthiṁ āgantvā seṭṭhissa taṁ pavattiṁ ārocesuṁ. Atha so paccanta-

---

[1] both MSS. -jaṭilaṁ. [2] C[k] nassa. [3] C[k] pati-, C[v] pani-. [4] C[k] vāsi.

vāsī[1] puna pi ekavāraṁ tath' eva pañca sakaṭasatāni Sāvatthiṁ pesesi. Manussā paṇṇākāraṁ ādāya mahāsetthiṁ passiṁsu. Te pana disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayaṁ sāmi etesaṁ nivāsañ ca bhattañ ca paribbayañ ca jānissāmā" 'ti vatvā tesaṁ sakaṭāni bahinagare tathārūpe[2] ṭhāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhākaṁ vo ghare yāgubhattañ ca paribbayo ca bhavissatîti" gantvā dāsakammakare sannipātetvā majjhimayāmasamantare pañca sakaṭasatāni vilumpitvā nivāsanapārupanāni pi tesaṁ[3] acchinditvā goṇe palāpetvā sakaṭāni vicakkāni katvā bhūmiyaṁ ṭhapetvā cakkāni pi gaṇhitvā va agamaṁsu. Paccantavāsino nivāsanamattassâpi sāmikā ahutvā bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Seṭṭhimanussâpi taṁ pavattiṁ mahāseṭṭhino ārocesuṁ. So „atthi dān' idaṁ kathāpābhatan" ti Satthu santikaṁ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṁ taṁ pavattiṁ ārocesi. „Na kho gahapati so paccantavāsi[4] idān' eva evaṁsīlo, pubbe pi evaṁsīlako va ahosîti" vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṁ mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tass' eko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo sahāyo[4] ti sabbaṁ atītavatthuṁ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana attano manussehi „ajja amhehi idan nāma katan" ti ārocito[5] „paṭhamaṁ attano kataṁ upakāraṁ ajānantā pacchâpi evarūpaṁ labhanti yevā" 'ti vatvā sampattaparisāya dhammaṁ desento imaṁ gāthaṁ āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nâvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāraṁ nâdhigacchatîti. 89.

Tatrâyaṁ piṇḍattho: khattiyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamataraṁ aññena katakalyāṇo katūpakāro katattho nipphāditakicco hutvā taṁ parena attani kataṁ kalyāṇañ c' eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa kiccassa kattāraṁ nâdhigacchati na labhatîti.

Evaṁ Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṁ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

[1] Ck -vāsi. [2] Ck yathārūpe. [3] Cv nesaṁ. [4] so both MSS. [5] both MSS. -te.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā paccantavāsi[1] idāni paccantavāsī yeva, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Akataññūjātakaṁ. Apāyimhavaggo navamo.

10. LITTAVAGGA.

1. Littajātaka.

Littaṁ paramena tejasā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebhuyyena nirayatiracchānayonito na muñcanti. Satthā taṁ kāraṇaṁ ñatvā[2] bhikkhūnaṁ anekapariyāyena dhammakathaṁ kathetvā apaccavekkhitaparibhoge[3] ādīnavaṁ[4] kathetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjituṁ na vaṭṭati[5], tasmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“ 'ti paccavekkhaṇavidhiṁ dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṁkhā yoniso cīvaraṁ paṭisevati sītassa paṭighātāyā“ 'ti ādinā nayena tantiṁ ṭhapetvā „bhikkhave cattāro paccaye evaṁ paccavekkhitvā paribhuñjituṁ vaṭṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiso, porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosaṁ ajānitvā visaṁ paribhuñjitvā vipākante mahādukkhaṁ anubhaviṁsū“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayappatto akkhadhutto ahosi. Athâparo kūṭakkhadhutto Bodhisattena saddhiṁ kīḷanto attano jaye vattamāne keḷimaṇḍalaṁ[6] na bhindati parājayakāle[7] pana akkhaṁ mukhe pakkhipitvā „akkho naṭṭho“ ti keḷimaṇḍalaṁ[8] bhinditvā pakkamati. Bodhi-

[1] so both MSS. [2] Cᵛ katvā. [3] Cᵏ -bhogena. [4] both MSS. ādīnava. [5] Cᵛ vaddhati. [6] both MSS. -maṇḍaḷaṁ. [7] both MSS. parājakāle. [8] Cᵛ -ḷaṁ.

satto tassa kāraṇaṁ ñatvā „hotu jānissām' ettha pan[1]“ ti akkhe ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā[2] punappuna sukkhāpetvā te ādāya tassa santikaṁ gantvā „ehi samma, akkhehi kīḷāmā[3] 'ti āha. So „sādhu sammā“ 'ti keḷimaṇḍalaṁ[4] sajjetvā tena saddhiṁ kīḷanto attano parājayakāle ekaṁ mukhe pakkhipi. Atha naṁ Bodhisatto tathā karontaṁ disvā „gilāhi tāva, pacchā 'idan nāma tan' ti jānissasîti“ codetuṁ imaṁ gātham āha:

Littaṁ paramena tejasā
gilam akkhaṁ puriso na bujjhati,
gila re gila[5] pāpadhuttaka[6],
pacchā te kaṭukaṁ[7] bhavissatîti. 90.

Tattha littan[8] makkhitaṁ rañjitaṁ, paramena tejasā ti uttamatejasaṁpannena halāhalavisena, gilan ti gilanto, akkhan ti guḷakaṁ[9], na bujjhatîti ayam me gilato idan nāma karissatîti na jānāti, gila re ti gilāhi are, gilā 'ti puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukam[10] bhavissatîti imasmiṁ te akkhe galite etaṁ visaṁ tikhiṇaṁ bhavissatîti attho.

Bodhisattassa kathentass' eva kathentass' eva[10] visavegena mucchito akkhīni parivattetvā khandhaṁ nāmetvā pati. Bodhisatto „idāni 'ssa jīvitadānaṁ dātuṁ vaṭṭatîti“[11] osadhaparibhāvitaṁ vamanayogaṁ datvā vametvā sappimadhusakkharādayo khādāpetvā ārogaṁ[12] katvā „puna evarūpaṁ mā kāsîti“ ovaditvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā „bhikkhave apaccavekkhitaparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadiso hotîti“ vatvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā paṇḍitadhutto aham eva ahosiṁ“.

Kūṭadhutto pan' ettha na kathīyati, yathā c' ettha evaṁ sabbattha yo pana imasmiṁ kāle na paññāyati so na kathīyaty- evā 'ti. Littajātakaṁ.

[1] Ck pat, read pattan (Trenckner). [2] so both MSS. [3] both MSS. kīḷamā. [4] both MSS. -maṇḍalaṁ. [5] Ck omits gila. [6] Ck pāpadhutta. [7] Cv -kam. [8] Ck litthan. [9] Ck gū-. [10] so both MSS. [11] Cv vaddhatīti. [12] Cv arogaṁ.

2. Mahāsārajātaka.

Ukkaṭṭhe sūram icchantîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto āyasmantaṃ Ānandaṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ samaye Kosalarañño itthiyo cintayiṁsu: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripuṇṇāyatanā ca, mayañ ca imañ ca[1] dullabhaṁ khaṇasamavāyaṁ labhitvâpi attano ruciyā vihāraṁ gantvā dhammaṁ vā sotuṁ pūjaṁ vā kātuṁ dānaṁ vā dātuṁ na labhāma, mañjūsāya pakkhittā[2] viya vasāma, rañño kathetvā amhākaṁ dhammaṁ desetuṁ anucchavikaṁ ekaṁ bhikkhuṁ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṁ sossāma, tato yaṁ sakkhissāma taṁ gaṇhissāma, dānādīni puññāni karissāma, evaṁ no ayaṁ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatîti“ tā sabbâpi rājānaṁ upasaṁkamitvā attanā cintitakāraṇaṁ kathayiṁsu. Rājā „sādhū“ 'ti sampaṭicchi. Ath' ekadivasaṁ uyyānakīḷaṁ kīḷitukāmo uyyānapālaṁ pakkosāpetvā „uyyānaṁ sodhehîti“ āha. Uyyānapālo uyyānaṁ sodhento Satthāraṁ aññatarasmiṁ rukkhamūle nisinnaṁ disvā rañño santikaṁ gantvā „suddhaṁ deva uyyānaṁ, api c'ettha aññatarasmim rukkhamūle Bhagavā nisinno“ ti āha. Rājā „sādhu samma, Satthu santike dhammam pi sossāmā“ 'ti alaṁkatarathaṁ abhiruyha uyyānaṁ gantvā Satthu santikaṁ agamāsi. Tasmiñ ca samaye Chattapāṇi nām' eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammaṁ suṇamāno nisinno hoti. Rājā taṁ disvā āsaṁkamāno muhuttaṁ ṭhatvā puna „sac' āyaṁ pāpako bhaveyya na Satthu santike nisīditvā dhammaṁ suṇeyya, apāpakena iminā bhavitabban“ ti cintetvā Satthāraṁ upasaṁkamitvā vanditvā ekamantaṁ nisīdi. Upāsako Buddhagāravena rañño paccuṭṭhānaṁ vā vandanaṁ vā na akāsi, tena assa rājā anattamano ahosi. Satthā tassa anattamanabhāvaṁ ñatvā upāsakassa guṇaṁ kathesi: „ayaṁ mahārāja upāsako bahussuto āgatāgamo kāmesu vītarāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabbaṁ yassa Satthā guṇaṁ vaṇṇetîti“ cintetvā „upāsaka vadeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“ 'ti sampaṭicchi. Rājā Satthu santike dhammaṁ sutvā Satthāraṁ padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. So ekadivasaṁ upāsakaṁ bhuttapātarāsaṁ chattam adāya Jetavanaṁ gacchantaṁ disvā pakkosāpetvā evam āha: „tvaṁ kira upāsaka bahussuto, amhākañ ca itthiyo dhammaṁ sotukāmā c' eva uggahetukāmā ca, sādhu vat' assa sace tāsaṁ dhammaṁ vāceyyāsîti“. „Deva gihīnaṁ[3] nāma

[1] so both MSS. [2] Cv pakkhittaṁ. [3] Cv gihītaṁ.

rājantepure dhammaṁ desetuṁ vā vācetuṁ vā na patirūpaṁ, ayyānam eva patirūpan" ti. Rājā „saccaṁ esa[1] vadatîti" taṁ uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadde ahaṁ tumhākaṁ dhammadesanatthāya ca dhammaṁ vācanatthāya ca Satthu santikaṁ gantvā ekaṁ bhikkhuṁ yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataraṁ yācāmîti" āha. Tā sabbā mantetvā dhammabhaṇḍāgāriyaṁ Ānandattheram eva rocesuṁ. Rājā Satthu santikaṁ gantvā vanditvā ekamantaṁ nisinno evam āha: „bhante, amhākaṁ gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammaṁ sotuñ ca uggaṇhituñ ca icchanti, sādhu vat' assa sace amhākaṁ gehe dhammaṁ deseyya c' eva vāceyyāsîti[2]. Satthā „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā theraṁ āṇāpesi. Tato paṭṭhāya rañño itthiyo therassa santike dhammaṁ suṇanti c' eva uggaṇhanti ca. Ath' ekadivasaṁ rañño cūḷāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvaṁ sutvā amacce āṇāpesi: „sabbe antovaḷañjanamanusse gahetvā cūḷāmaṇiṁ āharāpethā" ti. Amaccā mātugāme ādiṁ katvā cūḷāmaṇiṁ paripucchantā adisvā mahājanaṁ kilamenti. Taṁ divasaṁ Ānandatthero rājanivesanaṁ paviṭṭho. Yathā tā itthiyo pubbe theraṁ disvā va haṭṭhatuṭṭhā dhammaṁ suṇanti ca uggaṇhanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesuṁ. Tato therena „kasmā tumhe ajja evarūpā jātā" 'ti pucchitā evam āhaṁsu: „bhante 'rañño cūḷāmaṇiṁ pariyesāmā' 'ti amaccā mātugāme upādāya antovaḷañjanake kilamenti, na jānāma kassa kiṁ bhavissa, ten' amha domanassappattā" ti. Thero „mā cintethā" 'ti tā samassāsetvā rañño santikaṁ gantvā paññattāsane nisīditvā „maṇi kira te mahārāja naṭṭho" ti pucchi. „Āma bhante" ti. „Asakkhi pana taṁ āharāpetun" ti. „Bhante sabbaṁ antojanaṁ gahetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun" ti. „Mahārāja mahājanaṁ akilametvā va āharaṇūpāyo atthîti". „Kataro bhante" ti. „Piṇḍadānaṁ mahārājā" 'ti. „Katarapiṇḍadānaṁ bhante" ti. „Mahārāja yattakesu āsaṁkā atthi te gaṇetvā ekekassa ekekaṁ pilālapiṇḍaṁ[3] vā mattikāpiṇḍaṁ vā datvā 'imaṁ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pātethā' ti vattabbaṁ, yena gahito bhavissati so tasmiṁ pakkhipitvā āharissati, sace paṭhamadivase yeva pātenti icc-etaṁ kusalaṁ, noce pātenti dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath' eva kātabbaṁ, evaṁ mahājano ca na kilamissati maṇiṁ ca labhissasîti[4]" evaṁ vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanayen' eva tayo divase dāpesi, n' eva maṇiṁ āhariṁsu.

[1] Ck evasa. [2] so both MSS. instead of vāceyya cā 'ti? [3] so both MSS. instead of palala-? [4] both MSS. -ssatîti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kiṁ mahārāja pātito maṇîti“ pucchi. „Na pātenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmiṁ[1] ñeva paṭicchannaṭṭhāne mahācāṭiṁ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇiṁ parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷañjanamanussā ca itthiyo ca uttarāsaṁgaṁ katvā ekako anto sāṇiṁ pavisitvā hatthaṁ dhovitvā āgacchatū’ ’ti vadehîti“ thero imaṁ upāyaṁ ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā kāresi. Maṇicoro cintesi: „dhammabhaṇḍāgāriko imaṁ adhikaraṇaṁ[2] ādāya maṇiṁ adassetvā na osakkissatîti aṭṭhānam etaṁ pātetuṁ dāni vaṭṭatîti“ maṇiṁ paṭicchannaṁ katvā ādāya anto sāṇiṁ pavisitvā cāṭiyaṁ[3] pātetvā[4] nikkhami. Sabbesaṁ nikkhantakāle udakaṁ chaḍḍetvā maṇiṁ addasaṁsu. Rājā „theraṁ nissāya mahājanaṁ akilametvā va me maṇi laddho“ ti tussi. Antovaḷañjanamanussâpi „theraṁ nissāya mahādukkhato mutt’ amhā“ ’ti tussiṁsu. „Therassânubhāvena rañño cūḷāmaṇi laddho“ ti therassânubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusaṁghe ca pākaṭo jāto. Dhammasabhāyaṁ sannisinnā bhikkhū therassa guṇaṁ vaṇṇayiṁsu: „āvuso Ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiccena upāyakusalatāya mahājanaṁ akilametvā upāyen’ eva rañño maṇiṁ dassesîti“. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave idāni Ānanden’ eva[5] parahatthagataṁ bhaṇḍaṁ dassitaṁ, pubbe pi paṇḍitā mahājanaṁ akilametvā upāyen’ eva tiracchānahatthagatabhaṇḍakaṁ dassayiṁsū“ ’ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sabbasippe nipphattiṁ patto tass’ eva amacco ahosi. Ath’ ekadivasaṁ rājā mahantena parivārena uyyānaṁ gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷaṁ kīḷitukāmo maṁgalapokkharaṇiṁ otaritvā itthāgāram pi pakkosi. Itthiyo attano sīsūpagagīvūpagādīni ābharaṇāni omuñcitvā uttarāsaṅge pakkhipitvā samuggapiṭṭhesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharaṇiṁ otariṁsu. Ath’ ekā uyyānamakkaṭi[6] sākhantare nisinnā deviṁ piḷandhanāni[6] omuñcitvā uttarāsaṅge pakkhipitvā samuggapiṭṭhesu ṭhapayamānaṁ[7] disvā tassā muttāhāraṁ piḷandhitukāmā[6] hutvā

[1] C^v madātalasmiṁ. [2] C^v adhikāra-. [3] both MSS. cāṭiṁ. [4] C^k pāpetvā. [5] C^k ānandoneva, C^v ānandovenava corr. to -doneva. [6] so both MSS. [7] both MSS. ṭhapiya-.

ḍāsiyā pamādaṁ olokayamānā nisīdi. Dāsī pi rakkhamānā tahaṁ tahaṁ olokadhāmā[1] nisinnā yeva pacalāyituṁ ārabhi. Makkaṭī[2] tassā pamādabhāvaṁ ñatvā vātavegena otaritvā mahāmuttāhāraṁ gīvāya paṭimuñcitvā vātavegena uppatitvā sākhantare nisīditvā aññāsaṁ makkaṭīnaṁ dassanabhayena ekasmiṁ susiraṭṭhāne ṭhapetvā upasantūpasantā[3] viya taṁ rakkhamānā nisīdi. Sâpi kho dāsī pabujjhitvā muttāhāraṁ apassantī kampamānā aññaṁ upāyaṁ adisvā „puriso deviyā muttāhāraṁ gahetvā palāto[4]" ti mahāviravaṁ viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanaṁ sutvā rañño ārocayiṁsu. Rājā „coraṁ gaṇhathā" 'ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coraṁ gaṇhathā" 'ti ito c' ito olokenti. Ath' eko jānapado balikārakapuriso taṁ saddaṁ sutvā kampamāno palāyi. Taṁ disvā purisā „ayaṁ coro bhavissatîti" anubandhitvā taṁ gahetvā pothetvā „are duṭṭhacora evaṁ mahāsāraṁ nāma piḷandhanaṁ[5] avaharissasîti[6]" parihāsiṁsu. So cintesi: „sac' ahaṁ 'na gaṇhāmîti' vakkhāmi ajja me jīvitaṁ n' atthi, pothentā yeva maṁ māressanti, sampaṭicchāmi nan[7]" ti so „āma sāmi gahitaṁ me" ti. Atha naṁ[8] bandhitvā rañño santikaṁ nayiṁsu. Rājâpi naṁ pucchi: „gahitan te mahāsārapiḷandhanan[5]" ti. „Āma devā" 'ti. „Idāni naṁ kahan" ti. „Deva mayā mahāsāraṁ nāma mañcapīṭham pi na diṭṭhapubbaṁ, seṭṭhi pana maṁ mahāsārapiḷandhanaṁ[5] gaṇhāpesi, so 'haṁ gahetvā va tassa adāsiṁ, so naṁ jānātîti". Rājā seṭṭhiṁ pakkosāpetvā „gahitan te imassa hatthato mahāsārapiḷandhanan[5]" ti pucchi. „Āma devā" 'ti. „Kahan tan" ti. „Purohitassa me dinnan" ti. Purohitam pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sampaṭicchitvā „gandhabbassa me dinnan" ti āha. Tam pi pakkosāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapiḷandhanaṁ[5] gahitan" ti pucchi. „Āma devā" ti. „Kahan" ti. „Kilesavasena me

[1] so both MSS. instead of olokayamānā? [2] C^k -ṭi. [3] C^v upasantu-. [4] C^k palāyato. [5] so both MSS. [6] both MSS. -rissāsīti. [7] both MSS. tan? [8] C^k taṁ.

vaṇṇadāsiyā dinnan" ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmîti" āha. Ne[1] pañca jane pucchantānaṁ suriyo atthaṁ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissāmā" 'ti pañca jane amaccānaṁ datvā nagaraṁ pāvisi. Bodhisatto cintesi: „idaṁ piḷandhanaṁ[1] antovaḷañje naṭṭhaṁ, ayañ[2] ca gahapatiko bahivaḷañje, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovaḷañjanakānam pi taṁ gahetvā palāyituṁ na sakkā, evaṁ n' eva bahivaḷañjanakānaṁ na anto uyyāne vaḷañjanakānaṁ gahaṇūpāyo dissati, iminā duggatamanussena 'seṭṭhissa me dinnan' ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṁ bhavissati, seṭṭhinâpi 'purohitassa me dinnan' ti kathentena 'ekato hutvā nittharissāmā' 'ti cintetvā kathitaṁ bhavissati, purohitenâpi 'gandhabbassa me dinnan' ti kathentena 'bandhanāgāre[3] gandhabbaṁ nissāya sukhena vasissāmā' 'ti cintetvā kathitaṁ, gandhabbenâpi 'vaṇṇadāsiyā me dinnan' ti kathentena 'anukkaṇṭhito gamissāmîti[4]' cintetvā kathitaṁ bhavissati, imehi pañcahi pi acorehi bhavitabbaṁ, uyyāne makkaṭā bahū, piḷandhanena[1] ekissā makkaṭiyā hatthe ārūḷhena bhavitabban" ti so rājānaṁ upasaṁkamitvā „mahārāja, core amhākaṁ niyyādetha, mayaṁ taṁ kiccaṁ sodhessāmā" ti āha. Rājā „sādhu paṇḍita, sodhehîti" tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkositvā „te pañca jane ekasmiṁ ñeva ṭhāne vasāpetvā samantā ārakkhaṁ katvā kaṇṇaṁ datvā yan te aññamaññaṁ kathenti taṁ mayhaṁ ārocethā" 'ti vatvā pakkāmi. Te tathā akaṁsu. Tato manussānaṁ sannisinnavelāya seṭṭhi taṁ gahapatikaṁ āha: „are duṭṭhagahapatika, tayā ahaṁ mayā tvaṁ kahaṁ diṭṭhapubbo, kadā te[5] mayhaṁ piḷandhanaṁ[1] dinnan" ti āha. „Sāmi mahāseṭṭhi, ahaṁ mahāsāraṁ nāma rukkhasārapādakaṁ mañcapīṭhakam pi na jānāmi, taṁ nissāya pana mokkhaṁ labhissāmîti evaṁ avacaṁ, mā me kujjha sāmîti". Purohito pi

[1] so both MSS. [2] C[v] ayaṁ. [3] C[k] -nāgārena. [4] both MSS. gavi-. [5] both MSS. ne.

setthiṁ āha: „mahāsetthi tvaṁ iminā attano adinnakam eva mayhaṁ kathaṁ adāsîti“. „Mayam pi dve issarā amhākaṁ ekato hutvā ṭhitakāle kammaṁ khippaṁ nippajjissatîti[1] kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitaṁ āha: „brāhmaṇa kadā tayā mayhaṁ piḷandhanaṁ[2] dinnan“. „Ahaṁ ‘taṁ nissāya vasanaṭṭhāne sukhaṁ vasissāmîti’ kathesin“ ti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbaṁ āha: „are duṭṭhagandhabba, ahaṁ kadā tava santikaṁ gatapubbā tvaṁ vā mama santikaṁ āgatapubbo, kadā mayhaṁ piḷandhanaṁ[2] dinnan“ ti. „Bhagini[3], kiṁkāraṇā kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukhaṁ vasissāmā’ ’ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamanussānaṁ santikā naṁ kathaṁ sutvā tesaṁ tatvato acorabhāvaṁ ñatvā „makkaṭiyā gahitapiḷandhanaṁ[2] upāyen’ eva pātessāmîti“ bheṇḍumayāni bahūni piḷandhanāni[2] kāretvā uyyāne makkaṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu bheṇḍupiḷandhanāni[2] piḷandhāpetvā[2] vissajjesi. Itarā makkaṭī piḷandhanaṁ[2] rakkhamānā[4] uyyāne eva nisīdi. Bodhisatto manusse āṇāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭiyo upadhāretha, yassā taṁ piḷandhanaṁ[2] passatha taṁ uttāsetvā piḷandhanaṁ[2] gaṇhathā“ ’ti. Tâpi kho makkaṭiyo „piḷandhanaṁ[4] no laddhan“ ti tuṭṭhahaṭṭhā uyyāne vicarantiyo tassā santikaṁ gantvā „passatha amhākaṁ piḷandhanan[2]“ ti āhaṁsu. Sā makkhaṁ asahamānā „kiṁ iminā bheṇḍupiḷandhanenā[2]“ ’ti muttāhāraṁ piḷandhitvā[2] nikkhami. Atha naṁ te purisā disvā piḷandhanaṁ[2] chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adaṁsu. So taṁ ādāya rañño dassetvā „idaṁ te deva piḷandhanaṁ[2], te panca pi acorā, idaṁ pana uyyāne makkaṭiyā ābhatan[5]“ ti āha. „Kathaṁ pana te paṇḍita makkaṭiyā hatthaṁ ārūḷhabhāvo ñāto, kathaṁ te gahitan“ ti. So sabbaṁ ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso „saṁ-

[1] both MSS. -ssasîti. [2] so both MSS. [3] both MSS. -ṇi. [4] Ck -ṇā, Cv -naṁ.
[5] Ck makkaṭiyā ne makkaṭiyā ābhatan.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontîti" Bodhisattassa thutiṁ karonto imaṁ gātham āha:

Ukkaṭṭhe sūram icchanti mantīsu akutūhalaṁ
piyañ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitan ti. 91.

Tattha ukkaṭṭhe ti upakaṭṭhe ubhato būḷhe[1] saṁgāme sampahāre vattamāne ti attho, sūraṁ icchantîti asaniyâpi matthake patamānāya apalāyinaṁ sūraṁ icchanti, tasmiṁ khaṇe evarūpo saṁgāmayodho patthetabbo hoti, mantīsu akutūhalan ti kattabbākatabbaṁ kiccaṁ sammantanakāle uppanne mantīsu yo akutūhalo avikiṇṇavāco mantaṁ na bhindati taṁ icchanti, tādiso tesu ṭhānesu patthetabbo hoti, piyan ca annapānamhîti madhure annapāne paccupaṭṭhite saha[2] paribhuñjanatthāya piyapuggalaṁ patthenti, tādiso tasmiṁ kāle patthetabbo hotîti[3], atthe jāte va[3] paṇḍitan ti atthagambhīre dhammagambhīre kismiñcid eva kāraṇe vā pañhe vā uppanne paṇḍitaṁ vicakkhaṇaṁ icchanti, tathārūpo hi tasmiṁ samaye patthetabbo hotîti.

Evaṁ rājā Bodhisattaṁ vaṇṇetvā thometvā ghanavassaṁ vassanto mahāmegho viya sattahi ratanehi pūjetvā tass' ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthâpi imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā therassa guṇaṁ kathetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, paṇḍitaamacco pana aham evā" 'ti. Mahāsārajātakaṁ.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissatthe ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto vissāsabhojanaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi kira samaye yebhuyyena bhikkhū „mātarā no dinnaṁ, pitarā no dinnaṁ, bhātarā bhaginiyā cullamātarā cullapitarā mātulena matulāniyā dinnaṁ, amhākaṁ gihikāle[4] pi ete dātuṁ yuttarūpā cā" 'ti ñātīhi dinne cattāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Satthā taṁ kāraṇaṁ ñatvā „bhikkhūnaṁ dhammadesanaṁ kātuṁ vaṭṭatîti" bhikkhū[5] sannipātāpetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma ñātīhi pi

[1] Cᵛ būḷho. [2] Cᵏ sahā. [3] so both MSS. [4] both MSS. gihī-. [5] both MSS. bhikkhu.

aññātīhi pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhitvā va paribhogo kātabbo, apaccavekkhitaparibhogaṁ katvā hi kālaṁ kurumāno bhikkhu yakkhapetaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogo nām' esa visaparibhogasadiso, visaṁ hi vissāsikena dinnakam pi avissāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi vissāsena dinnavisaṁ paribhuñjitvā jīvitakkhayaṁ pattā" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye[1] gāvo gahetvā araññaṁ pavisitvā tattha gopallikaṁ katvā rakkhanto vasati[2] seṭṭhino ca kālena kālaṁ gorasaṁ āharati[3]. Ath' assa gopallikāya avidūre sīho nivāsaṁ gaṇhi. Gāvīnaṁ sīhasantāsena milātānaṁ khīraṁ mandaṁ ahosi. Atha naṁ ekadivasaṁ sappiṁ ādāya āgataṁ seṭṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka mandaṁ sappîti". So taṁ kāraṇaṁ ācikkhi. „Atthi pana samma tassa[4] sīhassa katthaci paṭibaddho" ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātukāya saddhiṁ saṁsaggo" ti. „Sakkā pana taṁ gāhāpetun" ti. „Sakkā sāmîti". „Tena hi taṁ gahetvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā taṁ migamātukaṁ vissajjehi, so tassā sinehena sarīraṁ lehitvā jīvitakkhayaṁ pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā[5] c' eva vasañ ca gahetvā āgaccheyyāsîti" halāhalavisaṁ datvā uyyojesi. Gopālako jālaṁ khipitvā upāyena taṁ migamātukaṁ gaṇhitvā tathā akāsi. Sīho taṁ disvā va balavasinehena tassā sarīraṁ lehitvā jīvitakkhayaṁ pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gahetvā Bodhisattassa santikaṁ agamāsi. Bodhisatto taṁ kāraṇaṁ ñatvā „paresu sineho nāma na kattabbo, evaṁ balasampanno pi sīho migarājā kilesavasena saṁsaggaṁ nissāya migamātukāya sarīraṁ lehento visaparibhogaṁ katvā jīvitakkhayaṁ patto" ti vatvā sampattaparisāya dhammaṁ desento imaṁ gāthaṁ āha:

[1] Ck tiṭṭha-. [2] Ck vasiti. [3] Cv āhariti. [4] Ck nassa. [5] both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīhaṁ va migamātukā ti. 92.

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: yo pubbe sahāyo attani avissattho ahosi tasmiṁ avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasmiṁ vissatthe pi na vissase n' eva vissāsaṁ kareyya, kiṁkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchati, kathaṁ: sīhaṁ va migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sīhassa bhayaṁ anvetaṁ upagataṁ sampattan ti attho, yathā ca[1] vissāsavasena sīhaṁ migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evaṁ Bodhisatto sampattaparisāya dhammaṁ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā seṭṭhi[2] aham eva ahosin“ ti. Vissāsabhojanajātakaṁ.

4. Lomahaṁsajātaka.

Sotatto sosīto ti. Idaṁ Satthā Vesāliyaṁ upanissāya Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattaṁ ārabbha kathesi. Ekasmiṁ hi samaye Sunakkhatto Satthu upaṭṭhāko[3] hutvā pattacīvaraṁ ādāya vicaramāno Korakkhattiyassa dhammaṁ rocento Dasabalassa pattacīvaraṁ niyyādetvā Korakkhattiyaṁ nissāya tassa Kālakañjaka-asura-yoniyaṁ nibbattakāle gihī hutvā „n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo alamariyañāṇadassanaviseso, takkapariyāhataṁ[4] samaṇo Gotamo dhammaṁ deseti vīmaṁsānucaritaṁ sayaṁpaṭibhānaṁ[5], yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa[6] sammādukkhakkhayāyā“ 'ti Vesāliyaṁ tiṇṇaṁ pākārānaṁ antare vicaranto Satthu avaṇṇaṁ bhāsati. Athâyasmā Sāriputto piṇḍāya caranto tass' evaṁ avaṇṇaṁ bhāsantassa sutvā piṇḍapātapaṭikkanto tam atthaṁ Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso, kodhavasen' evam āha, kodhavasenâpi 'so na[7] niyyāti takkarassa[8] sammādukkhakkhayāyā' 'ti vadanto ajānitvâpi mayham guṇam eva bhāsati, na kho pana so moghapuriso mayhaṁ

[1] both MSS. cā. [2] Cv mahāseṭṭhi. [3] both MSS. upaṭṭhāno. [4] Ck -yābhataṁ. [5] Ck pāṭi-. [6] Ck niyyānitakkarassa, Cv tiyyātitakkarassa. [7] both MSS. omit na. [8] Ck niyyānitakkarassa, Cv niyyātinakka-.

guṇaṁ jānāti, mayhaṁ hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjañāṇaṁ atthi, catuyoniparicchedakañāṇaṁ atthi, pañcagatiparicchedakañāṇaṁ atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evaṁ uttarimanussadhammasamannāgataṁ pana maṁ yo evaṁ vadeyya 'n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṁ vācaṁ appahāya taṁ cittaṁ appahāya taṁ diṭṭhiṁ apaṭinissajjitvā yathābhataṁ nikkhitto evaṁ niraye" ti evaṁ attano vijjamānaṁ uttarimanussadhammassa guṇaṁ kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasīdanto na pana mayi eva pasīditum vaṭṭati, ahaṁ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha sāro' ti bāhirakamicchātapaṁ vīmaṁsanto caturaṅgasamannāgataṁ brahmacariyavāsaṁ vasiṁ, tapassī sudaṁ homi paramatapassī, lūkho sudaṁ homi paramalūkho, jegucchī sudaṁ homi paramajigucchī, pavivitto sudaṁ homi paramavivitto" ti vatvā therena yācito atītaṁ āhari:

Atīte ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhirakatapaṁ vīmaṁsissāmîti" ājīvikapabbajjaṁ pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavihārī, manusse disvā migo viya palāyi, mahāvikaṭabhojano ahosi macchakagomayādīni[1] paribhuñji. Appamādavihāratthāya araññe ekasmiṁ bhiṁsanake vanasaṇḍe vihāsi, tasmiṁ viharanto[2] himavātasamaye antaraṭṭhake[3] rattiṁ vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasaṇḍaṁ pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi, evaṁ ahorattaṁ sītadukkhaṁ anubhoti. Gimhānaṁ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasaṇḍaṁ pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena pariḷāhappatto tath' eva rattiṁ nivāte vanasaṇḍe pariḷāhaṁ pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayaṁ gāthā paṭibhāsi:

Sotatto[4] sosīto eko bhiṁsanake vane
naggo na c' aggim āsīno esanāpasuto munîti. 93.

---

[1] Cº vacchaka-. [2] both MSS. -te. [3] so both MSS. [4] add ahaṁ?

Tattha sotatto ti suriyasantāpena sutatto, sosīto ti himodakena susīto suṭṭhu tinto, eko bhiṁsanake vane ti yattha paviṭṭhānaṁ yebhuyyena lomāni bhiṁsanti tathārūpe bhiṁsanake vanasaṇḍe eko adutiyo va ahosin ti dīpeti, naggo na caggimāsīno ti naggo ca na ca aggim āsīno ti, tathā sītena pīḷiyamāno pi n' eva nivāsanaṁ[1] pārupanaṁ[2] vā adiyiṁ na aggiṁ āgamma nisīdin ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmiṁ brahmacariyasaññī hutvā brahmacariyaṁ c' ev' etaṁ esanā ca gavesanā ca upāyo brahmalokassā 'ti evaṁ tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkaṁ āpanno ahosin ti dasseti, munîti munī[3] kho esa monatthāya paṭipanno, evaṁ lokena sambhāvito ahosin ti dīpeti.

Evaṁ caturaṅgasamannāgataṁ pana brahmacariyaṁ caritvā Bodhisatto maraṇakāle upaṭṭhitaṁ nirayanimittaṁ disvā „idaṁ vata samādānaṁ niratthakan" ti ñatvā taṁ khaṇaṁ ñeva taṁ laddhiṁ bhinditvā sammādiṭṭhiṁ gahetvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „ahaṁ tena samayena so ājīviko ahosin" ti. Lomahaṁsajātakaṁ.

5. Mahāsudassanajātaka.

Aniccā vata saṁkhārā ti. Idaṁ Satthā parinibbānamañce nipanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmiṁ khuddakanagarake" ti vacanaṁ ārabbha kathesi. „Tathāgate Jetavane viharante Sāriputtatthero kattikapuṇṇamāya Nālagāmake jāto varake[3] parinibbāyi, Mahāmoggallāno kattikamāsass' eva kāḷapakkhe addhamāsiyaṁ, evaṁ parinibbute aggasāvakayuge aham pi Kusinārāyaṁ parinibbāyissāmîti" anupubbena cārikaṁ caramāno tattha gantvā yamakasālānam antare uttarasīsake mañcake anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Atha naṁ āyasmā Anandatthero „mā bhante Bhagavā imasmiṁ khuddakanagarake visame ujjaṁgalanagarake sākhānagarake[4] parinibbāyi, aññesañ ca[3] Rājagahādīnaṁ mahānagarānaṁ aññatarasmiṁ Bhagavā parinibbāyatū" 'ti yāci. Satthā „mā Ānanda imam khuddakanagarakaṁ ujjaṁgalanagarakaṁ[5] sākhānagarakan ti vadehi, ahaṁ pubbe Sudassanacakkavattirājakāle imasmiṁ nagare vasiṁ, tadā dvādasayojanikena ratanapākārena parikkhit-

[1] both MSS. nivāsana. [2] Ck -pārū-. [3] so both MSS. [4] Ck uchchaṁgala-, Cv has has added sākhānagarake, Ck omits this. [5] Ck uchch-.

taṁ mahānagaraṁ ahosîti" vatvā therena yācito atītaṁ āharanto Mahāsudassanasuttaṁ kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanaṁ[1] dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane[2] paññattasmiṁ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannaṁ disvā „imāni te deva caturāsītinagarasahassāni Kusāvatīrājadhāni-pamukhāni, ettha chandaṁ karohîti" Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evaṁ avaca, atha kho 'ettha chandaṁ vinehi mā apekhaṁ akāsîti' evaṁ maṁ ovadā" 'ti vatvā „kiṁkāraṇā devā" 'ti pucchito „ajjâhaṁ kālakiriyaṁ karissāmîti". Atha naṁ devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodi paridevi, sesâpi caturāsītisahassā itthiyo rodiṁsu paridevimsu, amaccādisu pi eko adhivāsetuṁ nâsakkhi, sabbe pi rodiṁsu. Bodhisatto alabhaṇo[3] „mā saddam akattha[4]", sabbe nivāretvā deviṁ āmantetvā „mā tvaṁ devi rodi mā paridevi, tilaphalamatto pi hi saṁkhāro nicco nāma n' atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā" 'ti vatvā deviṁ ovadanto imaṁ gātham āha:

Aniccā vata saṁkhārā uppādavayadhammino,
uppajjitvā nirujjhanti, tesaṁ vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṁkhārā ti bhadde Subhaddādevi yattakā[5] kehici paccayehi samāgantvā katā khandhāyatanādayo saṁkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpaṁ aniccaṁ viññāṇaṁ aniccaṁ cakkhuṁ aniccaṁ dhammā aniccā, yaṁ kiñci saviññāṇakaaviññāṇakaṁ[6] ratanaṁ sabban taṁ aniccam eva iti aniccā vata saṁkhārā ti gaṇha, kasmā: uppādavayadhammino sabbe h' ete uppādadhammino c' eva vayadhammino ca uppajjanabhijjanasabhāvā yeva tasmā aniccā ti veditabbā, yasmā ca aniccā tasmā uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā ṭhitiṁ patvâpi[7] nirujjhanti yeva, sabbe h' ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjamānā nirujjhanti nāma, tesaṁ uppāde sati yeva ṭhiti[8] nāma hoti, ṭhitiyā sati yeva bhaṅgo nāma hoti, na hi anuppannassa ṭhiti

[1] both MSS. -no. [2] Cv taṁlavane. [3] so both MSS. instead of "alaṁ bhaṇe? [4] Cv akatthaṁ, read: akatthā 'ti? [5] Ck yatthakā. [6] Ck saviṁñāṇaka. [7] Cv vatvāpi. [8] Cv yiti.

nāma, ṭhitaṁ abhejjanakaṁ nāma atthi, iti sabbe pi saṁkhārā tīni lakkhaṇāni patvā tattha tatth' eva nirujjhanti, tasmā sabbe p' ime aniccā khaṇikā ittarā addhuvā pabhaṅguno[1] calitā samīritā[2] anaddhaniyā pāyātā tāvakālikā nissārā tāvakālikaṭṭhena māyāmarīcipheṇasadisā[3], tesu[4] bhadde Subhaddādevi kasmā[5] sukhasaññaṁ uppādesi, evaṁ pana gaṇha: tesaṁ[6] vūpasamo sukho sabbavaṭṭavūpasamanato[7] tesaṁ vūpasamo nāma nibbānaṁ, tad ev' ekaṁ ekaṁ, tato sukhaṁ nāma n' atthîti.

Evaṁ Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭaṁ gahetvā avasesassâpi mahājanassa „dānaṁ detha sīlaṁ rakkhatha uposathakammaṁ karothā" 'ti ovādaṁ datvā devalokaparāyano ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Subhaddādevī Rāhulamātā ahosi, pariṇāyakaratanaṁ Rāhulo, sesaparisā Buddhapurisā, Mahāsudassano pana aham evā" 'ti. Mahāsudassanajātakaṁ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikaṁ anavasesakan ti. Idaṁ Satthā Sumbharaṭṭhe Desakaṁ nāma nigamaṁ nissāya aññatarasmiṁ vanasaṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttaṁ ārabbha kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathâpi bhikkhave 'Janapadakalyāṇī Janapadakalyāṇîti' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇī paramapāsāvinī gīte[8] 'Janapadakalyāṇī naccati gāyatîti' kho bhikkhave bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo, tam enaṁ evaṁ vadeyyuṁ 'ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mahāsamayaṁ antarena ca Janapadakalyāṇiyā hāretabbo[9], puriso ca taṁ ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva naṁ[10] thokam pi chaḍḍessasi tatth' eva te siraṁ pātessatîti', taṁ[11] kim maññatha bhikkhave, api nu so puriso amuṁ telapattaṁ amanasikaritvā bahiddhā pamādaṁ āhareyyā" ti, „no h' etaṁ bhante", „upamā kho my-āyaṁ bhik-

[1] Ck pabhaṁguno. [2] both MSS. smī-. [3] Ck -phena-, Cv -pena-. [4] Ck nesu. [5] Cv tasmā. [6] Ck nesaṁ. [7] both MSS. sabbavaddhavū-. [8] Ck -sāvītīhite? [9] both MSS. hārotabbo. [10] so both MSS. [11] Ck omits taṁ.

khave katā atthassa viññāpanāya, ayaṁ ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy' etaṁ satiyā adhivacanaṁ, tasmātiha bhikkhave evaṁ sikkhitabbaṁ: kāyagatā no sati bhāvitā bhavissati susamāraddhā, evaṁ hi vo bhikkhave sikkhitabban" ti imaṁ Janapadakalyāṇisuttaṁ sātthaṁ savyañjanaṁ kathesi.

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: Janapadakalyāṇîti janapadamhi kalyāṇī uttamā chasarīradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasmā nâtidīghā nâtirassā nâtikisā nâtithūlā nâtikāḷī[1] nâccodātā atikkantā mānusakaṁ vaṇṇaṁ appattā devavaṇṇaṁ tasmā chasarīradosarahitā, chavikalyāṇaṁ maṁsakalyāṇaṁ nahārukalyāṇaṁ aṭṭhikalyāṇaṁ vayakalyāṇan ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāsakiccaṁ nāma n' atthi, attano sarīrobhāsen' eva dvādasahatthe ṭhāne ālokaṁ karoti, piyaṅgusamā[2] vā hoti suvaṇṇasamā[2] vā, ayam assā chavikalyāṇatā, cattāro pan' assā hatthapādā mukhapariyosānañ ca lākhāparikammakatā viya pavāḷarattakambalasadisaṁ hoti, ayam assā maṁsakalyāṇatā, vīsatinakhapattāni maṁsato amuttaṭṭhāne lākhārasapūritāni viya muttaṭṭhāne khīradhārasadisāni, ayam assā nahārukalyāṇatā, dvattiṁsa dantā suphassitā sudhotavajirapantī viya khāyanti, ayam assā aṭṭhikalyāṇatā, vīsaṁvassasatikâpi pana samānā solasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayam assā vayakalyāṇatā, paramapāsāvinîti ettha pana pasavanaṁ pasavo pavattatîti attho pasāvo yeva pāsāvo paramo pāsāvo paramapāsāvo so assā atthîti paramapāsāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti[3] seṭṭhakiriyā[4], uttamam eva naccaṁ naccati[5] gītan ca gāyatîti vuttaṁ hoti, atha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciyā āgaccheyya, ayam pan' ettha adhippāyo: ath' evaṁ mahājanamajjhe Janapadakalyāṇiyā naccamānāya sādhu sādhū ti sādhukāresu aṅgulipoṭhanena[6] celukkhepesu ca vattamānesu taṁ pavattiṁ sutvā rājābandhanāgārato ekaṁ purisaṁ pakkosāpetvā nigaḷāni bhinditvā samatittikaṁ suparipuṇṇaṁ telapattaṁ tassa hatthe datvā ubhohi hatthehi daḷhaṁ gāhāpetvā ekaṁ asihatthaṁ purisaṁ āṇāpesi: etaṁ gahetvā Janapadakalyāṇiyā samajjaṭṭhānam gaccha, yatth' eva c' esa pamādaṁ āgamma ekam pi telabinduṁ chaḍḍeti tatth' ev' assa sīsaṁ chindā[7] 'ti, so puriso asiṁ ukkhipitvā taṁ tajjento[8] tattha nesi, so maraṇabhayena tajjito jīvitakāmatāya pamādavasena taṁ amanasikatvā sakim pi akkhīni ummīletvā taṁ Janapadakalyāṇiṁ na olokesi, evaṁ bhūtapubbam ev' etaṁ vatthuṁ, sutte pana[9] parikappavasen' etaṁ vuttan ti veditabbaṁ, upamā kho my-āyan ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasaṁsandanaṁ katam eva, ettha pana rājā viya kammaṁ daṭṭhabbaṁ asi viya kilesā ukkhittāsikapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsatibhāvako vipassakayogāvacaro.

---

[1] both MSS. -kaḷī. [2] both MSS. -sāmā. [3] Ck uttamipavatti. [4] Ck sesakiriyā. [5] Ck -tī. [6] Ck -potha-. [7] both MSS. chinda. [8] Ck tajjanto. [9] Ck na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatiṁ bhāvetukāmena bhikkhunā telapattahatthena tena purisena viya satiṁ avissajjetvā appamattena kāyagatāsati bhāvetabbā“ ti imaṁ suttaṁ āharitvā dassesi. Bhikkhū imaṁ suttañ ca atthañ ca sutvā evam āhaṁsu: „dukkaraṁ bhante tena purisena kataṁ tathārūpaṁ Janapadakalyāṇiṁ anoloketvā telapattaṁ ādāya gacchantenā“ 'ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkaraṁ kataṁ sukaraṁ ev' etaṁ, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjetvā nīyamānatāya, yam pana pubbe paṇḍitā appamādena satiṁ avissajjetvā abhisaṁkhataṁ[1] dibbarūpam pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gantvā rajjaṁ pāpuṇiṁsu etaṁ dukkaran“ ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa rañño puttasatassa sabbakaniṭṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viññūtaṁ pāpuṇi. Tadā ca rañño gehe paccekabuddh ābhuñjanti. Bodhisatto tesaṁ veyyāvaccaṁ karoti. So ekadivasaṁ cintesi: „mama bahū[2] bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṁ imasmiṁ nagare kulasantakaṁ rajjaṁ udāhu no“ ti. Ath' assa etad ahosi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmîti“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammakarakaṁ ādāya pānīyaṁ parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesaṁ antare khajjakaṁ khāditvā nisinnakāle vanditvā ekamantaṁ nisinno tam atthaṁ pucchi. Atha naṁ te avocuṁ: „kumāra, na tvaṁ imasmiṁ nagare rajjaṁ labhissasi, ito pana vīsaṁyojanasatamatthake Gandhāraraṭṭhe Takkasilānagaraṁ nāma atthi, tattha gantuṁ sakkonto ito sattame divase rajjaṁ lacchasi, antarāmagge pana mahāvattaniaṭaviyaṁ paripantho atthi, taṁ aṭaviṁ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukaṁ gacchantassa paññāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpetvā uparisuvaṇṇatārakavicittavitānaṁ mahārahaseyyaṁ[3] paññapetvā nānāvirāge paṭṭasāṇiyo parikkhipitvā[3] dibbālaṁkārehi attabhāvaṁ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

[1] both MSS. -kaṭaṁ. [2] C^v bahu. [3] Ç^v mahārahaṁ seyya, C^k mahārahasseyyaṁ.
[3] C^k pakkhipitvā.

vācāhi saṁgaṇhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhâgantvā nisīditvā pānīyaṁ pivitvā gacchathā' 'ti pakkositvā āgatānaṁ āsanāni datvā attano rūpalīḷhāya vilāsehi palobhetvā kilesavasike katvā attanā saddhiṁ ajjhācāre kate tatth' eva te lohitena paggharantena khāditvā jīvitakkhayaṁ pāpenti, rūpagocarasattaṁ rūpen' eva gaṇhanti saddagocaraṁ madhurena gītavāditasaddena ghānagocaraṁ dibbagandhehi jivhāgocaraṁ[1] dibbena nānaggarasabhojanena poṭṭhabbagocaraṁ ubhatolohitakūpadhānehi dibbasayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satiṁ paccupaṭṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjaṁ lacchasîti". Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṁ ovādaṁ gahetvā kiṁ etā olokessāmîti" paccekabuddhehi parittaṁ kārāpetvā parittavālikaṁ c' eva parittasuttakañ ca ādāya paccekabuddhe ca mātāpitaro ca vanditvā nivesanaṁ gantvā attano purise āha: „ahaṁ Takkasilāyaṁ rajjaṁ gahetuṁ gacchāmi, tumhe idh' eva tiṭṭhathā" 'ti. Atha naṁ pañca janā āhaṁsu: „mayam pi āgacchāmā" 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantuṁ, antarāmagge kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evañ c' evañ ca rūpādīhi palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṁ pana attānaṁ takketvā gacchāmîti". „Kiṁ pana deva mayaṁ tumhehi saddhiṁ gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayaṁ hi tath' eva gamissāmā" 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā" 'ti te pañca jane ādāya maggaṁ paṭipajji. Yakkhiniyo gāmādīni māpetvā nisīdiṁsu. Tesu rūpagocaro puriso tā yakkhiniyo oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṁ ohīyi. Bodhisatto „kiṁ bho thokaṁ ohīyasîti[2]" āha. „Deva, pādā me rujanti, thokaṁ sālāya nisīditvā āgacchāmîti". „Ambho etā yakkhiniyo mā kho patthesîti". „Yaṁ hotu taṁ hotu[3], na sakkomi devā" 'ti. „Tena hi paññāyissasîti" itare cattāro ādāya agamāsi. So pi rūpagocarako tāsaṁ santikaṁ agamāsi. Tā[4] attanā

---

[1] Ck divhā. [2] Ck ohiyya-, Cv ohīyya-. [3] Ck na hotu. [4] Ck nā.

saddhiṁ ajjhācāre kate taṁ tatth' eva jīvitakkhayaṁ pāpetvā purato gantvā aññaṁ sālaṁ māpetvā nānāturiyāni gahetvā gāyamānā nisīdiṁsu. Tattha saddagocarako ohīyi[1]. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍe pūretvā āpaṇaṁ[2] pasāretvā[3] nisīdiṁsu. Tattha gandhagocarako ohīyi[4]. Tam pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṁ dibbabhojanānaṁ bhājanāni pūretvā odanikāpaṇaṁ pasāretvā nisīdiṁsu. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā[5] nisīdiṁsu. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi[6]. Tam pi khādiṁsu. Bodhisatto ekako va ahosi. Ath' ekā yakkhinī „atikharamanto vatâyaṁ, ahaṁ taṁ khāditvā nivattissāmîti" Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Aṭaviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhiniṁ disvā „ayan te purato gacchanto puriso kiṁ hotîti" pucchiṁsu. „Komārasāmiyo me ayyā[7]" ti. „Ambho, ayaṁ evaṁ sukhumālā pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā[8] kumārikā attano kulaṁ chaḍḍetvā bhavantaṁ[9] takketvā nikkhantā[10], kasmā etaṁ akilametvā ādāya na gacchasîti". „N' esā ayyā[7] mayhaṁ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā". „Ayyā[7] purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pîti". Sā gacchamānā gabbhinīvaṇṇam[11] dassetvā puna sakiṁ vijātavaṇṇaṁ katvā puttaṁ aṁkenâdâya Bodhisattaṁ anubandhi. Diṭṭhadiṭṭhā purimanayen' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkasilaṁ pāpuṇi. Sā puttaṁ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṁ gantvā ekissā sālāya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavisituṁ asakkontī[12] dibbarūpaṁ māpetvā sāladvāre aṭṭhāsi. Tasmiṁ samaye Takkasilato rājā uyyānaṁ gacchanto taṁ disvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṁ vā assāmikabhāvaṁ vā

[1] C^k ohiyi, C^v ohiyya. [2] both MSS. āpanaṁ. [3] C^k sārāpetvā. [4] both MSS. ohiyi. [5] C^v pañña-. [6] C^k ohiyi. [7] both MSS. ayyo. [8] C^k -vaṇṇaku-. [9] C^k bhagavanaṁ. [10] both MSS. -nto. [11] C^v gabbhini-. [12] both MSS. -ti.

jānāhîti" manussaṁ pesesi. So taṁ upasaṁkamitvā „sassāmikâsîti" pucchi. „Āma ayya me sālāya nisinno sāmiko" ti. Bodhisatto „n' esā mayhaṁ pajāpatī[1], yakkhinī[2] esā, etāya me pañca manussā khāditā" ti āha. „Sāmi, purisā nāma ayya[3] kuddhakāle[3] yaṁ icchanti taṁ vadentîti" āha. So ubhinnam pi vacanaṁ rañño ārocesi. Rājā „assāmikabhaṇḍaṁ nāma rājasantakaṁ hotîti" yakkhiniṁ pakkosāpetvā ekahatthipiṭṭhe nisidāpetvā nagaraṁ padakkhiṇaṁ katvā pāsādaṁ abhiruyha taṁ aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi. So nahātānuvilitto[4] sāyamāsaṁ bhuñjitvā sirisayanaṁ abhirūhi. Sâpi yakkhinī[5] attano upakappanakaṁ āhāraṁ āharitvā alaṁkatapaṭiyattā sirisayane raññā saddhiṁ nipajjitvā rañño rativasena sukhasamappitassa nipannakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha naṁ rājā „kiṁ bhadde rodasîti" pucchi. „Deva, ahaṁ tumhehi magge disvā ānītā, tumhākañ ca gehe bahuitthiyo, sâhaṁ[6] sapattīnaṁ antare vasamānā kathāya uppannāya 'ko tuyhaṁ mātaraṁ vā pitaraṁ vā gottaṁ vā jātiṁ vā jānāti, tvaṁ antarāmagge disvā ānītā nāmā[7]' ti sīse gahetvā nippīḷiyamānā viya maṁku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyañ ca āṇañ ca mayhaṁ dadeyyātha koci mayhaṁ cittaṁ kopetvā kathetuṁ na sakkhissatîti". „Bhadde, mayhaṁ sakalaraṭṭhavāsino na kiñci honti, nâhaṁ etesaṁ sāmiko, ye pana rājānaṁ kopetvā akattabbaṁ karonti tesañ[8] ñevâhaṁ sāmiko ti iminā kāraṇena na sakkā tuyhaṁ sakalaraṭṭhe issariyañ ca āṇañ ca dātun" ti. „Tena hi deva sace raṭṭhe vā nagare vā āṇaṁ dātuṁ na sakkosi antonivesane antovaḷañjanakānaṁ upari mama vasaṁ vattanatthāya[9] āṇaṁ detha devā" 'ti. Rājā dibbapoṭṭhabbena baddho tassā vacanaṁ atikkamituṁ asakkonto „sādhu bhadde antovaḷañjanake tuyhaṁ āṇaṁ dammi, tvaṁ ete attano vase

[1] Ck -ti. [2] Cv -ni. [3] both MSS. ayyo. [4] both MSS. -lutto. [5] Cv -ni.
[6] Ck sāha. [7] Cv nāmakaṁ. [8] Cv nesañ. [9] Ck vatthana-.

vattāpehîti" āha. Sā „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā rañño niddaṁ okkantakāle yakkhanagaraṁ gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānaṁ jīvitakkhayaṁ pāpetvā aṭṭhimattaṁ sesetvā sabbanahārucammamaṁsalohitaṁ khādi. Avasesayakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṁ katvā sabbe khāditvā aṭṭhī[1] sese akaṁsu. Punadivase dvāraṁ yathāpihitam eva disvā manussā pharasūhi kavāṭāni koṭṭetvā[2] anto pavisitvā sabbaṁ nivesanaṁ aṭṭhikaparipuṇṇaṁ disvā „saccaṁ vata so puriso āha: 'nâyaṁ mayhaṁ pajāpatîti[3] yakkhinī esā' ti, rājā pana kiñci ajānitvā va taṁ gehe attano bhariyaṁ akāsi, sā yakkhe pakkositvā sabbaṁ janaṁ khāditvā gatā bhavissatîti" āhaṁsu. Bodhisatto pi taṁ divasaṁ tassā yeva sālāyaṁ parittavālikaṁ sīse pakkhipitvā parittasuttaṁ parikkhipitvā khaggaṁ gahetvā ṭhitako va aruṇaṁ uṭṭhapesi. Manussā sakalanivesanaṁ sodhetvā haritupattaṁ katvā upari gandhehi vilimpitvā[4] pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṁ datvā puna mālā bandhitvā sammantayiṁsu[5]: „bho yo so puriso dibbarūpaṁ māpetvā pacchato āgacchantiṁ yakkhiniṁ indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya uḷārasatto dhitimā ñāṇasampanno, tādise purise rajjaṁ anusāsante sabbaṁ raṭṭhaṁ sukhitaṁ bhavissati, taṁ rājānaṁ karomā" 'ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā „deva tumhe imaṁ rajjaṁ kārethā" 'ti nagaraṁ pavesetvā ratanarāsimhi ṭhapetvā abhisiñcitvā Takkasilarājānaṁ akaṁsu. So cattāri agatigamanāni vajjetvā dasarājadhamme akopetvā dhammena rajjaṁ kārento dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

[1] both MSS. aṭṭhi. [2] C[v] koṭetvā. [3] so both MSS. [4] C[v] vilumpitvā, C[k] vilimpitvā corr. to vilampitvā? [5] C[v] sammattayiṁsu.

Samatittikaṁ anavasesakaṁ
telapattaṁ yathā parihareyya
evaṁ sacittam anurakkhe
patthayāno disaṁ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikan ti antomukhavuddhilekhaṁ[1] pāpetvā samabharitaṁ[2], anavasesakan ti anavasiñcanakaṁ aparissavanakaṁ katvā, telapattan ti pakkhittatilatelapattaṁ, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evaṁ sacittam anurakkhe ti taṁ telabharitaṁ pattaṁ viya attano cittaṁ kāyagatāsatiyā gocare[3] c' eva sampayuttaṁ satiyā cā 'ti ubhinnaṁ antare pakkhipitvā yathā muhuttam pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā[4] paṇḍito yogāvacaro rakkheyya gopāyeyya, kiṁkāraṇā: etassa hi[5]

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino
cittassa damatho sādhu, cittaṁ dantaṁ sukhāvahaṁ, (Dhp. v. 35.)

tasmā

Sududdasaṁ sunipuṇaṁ yatthakāmanipātinaṁ
cittaṁ rakkhetha medhāvī, cittaṁ guttaṁ sukhāvahaṁ (Dhp v. 36.)

idaṁ hi

Dūraṁgamaṁ ekacaraṁ asarīraṁ guhāsayaṁ
ye cittaṁ saññamessanti mokkhanti Mārabandhanā, (Dhp. v. 37.)

itarassa pana

Anavaṭṭhitacittassa saddhammaṁ avijānato
pariplavapasādassa paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaṭṭhānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
puññapāpapahīnassa n' atthi jāgarato bhayaṁ, (Dhp. v. 39.)

tasmā[6] etaṁ

Phandanaṁ capalaṁ cittaṁ dūrakkhaṁ dunnivārayaṁ
ujuṁ karoti medhāvī usukāro va tejanaṁ, (Dhp. v. 33.)

---

[1] Ck -vaddhilekham, Cv vuddhilokham corr. to -vaddhilokham. [2] both MSS. samaharitaṁ. [3] so both MSS. [4] so both MSS. instead of tathā? [5] Cv omits hi [6] Cv etasmā.

evaṁ ujuṁ karonto sacittam anurakkhe, patthayāno disaṁ agatapubban ti imasmiṁ kāyagatāsatikammaṭṭhāne kammaṁ ārabhitvā anamatagge saṁsāre agatapubbadisaṁ patthento pihento[1] vuttanayen' eva sakaṁ cittaṁ rakkheyyā 'ti attho, kā pan' esā disā:

[Mātāpitā pubbā disā ācariyā dakkhiṇā disā][2]
puttadārā disā pacchā mittāmaccā ca uttarā
Dāsakammakarā heṭṭhā uddhaṁ samaṇabrāhmaṇā,
etā disā namasseyya alamatto kule gihîti,

ettha tāva puttadārādayo disā ti vuttā[3],

Disā catasso vidisā catasso
uddhaṁ adho, dasa disā imāyo[4],
katamaṁ disaṁ tiṭṭhati nāgarājā
yam addasā supine chabbisāṇan ti,

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam[5] pi disaṁ vadanti,
esā disā paramā setaketu
yaṁ patvā dukkhī sukhino bhavantîti,

ettha nibbānaṁ disan ti vuttaṁ, idhâpi tad eva adhippetaṁ, taṁ[6] hi khayaṁ virāgan ti ādihi[7] dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṁsāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya[8] agatapubbā disā nāmā 'ti vuttaṁ, taṁ patthayantena kāyagatāsatiyā yogo karaṇīyo ti.

Evaṁ Satthā nibbānena desanākūṭaṁ gahetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā, rajjaṁ pattakumāro pana aham evā" 'ti. Telapattajātakaṁ.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīvakañ ca mataṁ disvā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ nāmasiddhikaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Eko kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uraṁ datvā pabbajito.

[1] Ck jahento, Cv jabhento, Bp pihayanto. [2] supplied from Bp, not in Ck Cv. [3] Ck puttaṁ, Cv puttā, Bp veditabbā. [4] Ck Cv tāimāyo. [5] Cv naṁ. [6] so Bp; Ck Cv tam. [7] so both Ck and Cv. [8] both Ck and Cv -pubbaṁtāya.

Bhikkhūhi „eh' āvuso Pāpaka, tiṭṭhâvuso Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintesi: „loke pāpakaṁ nāma lāmakaṁ kāḷakaṇṇibhūtaṁ vuccati, aññaṁ maṁgalapaṭisaṁyuttaṁ nāmaṁ āharāpessāmîti“ so ācariyupajjhāye upasaṁkamitvā „bhante mayhaṁ nāmaṁ[1] avamaṁgalaṁ, aññaṁ me nāmaṁ karothā“ 'ti āha. Atha nan te evam āhaṁsu: „āvuso nāmaṁ nāma paṇṇattimattaṁ, nāmena kāci atthasiddhi nāma n' atthi, attano nāmen' eva santuṭṭho hohîti“. So punappuna yāci eva. Tassâyaṁ nāmasiddhikabhāvo saṁghe[2] pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ sannisinnā bhikkhū kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṁgalaṁ nāmaṁ[3] āharāpetîti“. Satthā dhammasabhaṁ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Takkasilāyaṁ Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Tass' eko māṇavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintetvā „mayhaṁ nāmaṁ avamaṁgalaṁ, aññaṁ āharāpessāmîti“ ācariyaṁ upasaṁkamitvā „ācariya mayhaṁ nāmaṁ avamaṁgalaṁ, aññaṁ nāmaṁ karothā“ 'ti āha. Atha naṁ ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikaṁ caritvā attano abhirucitaṁ ekaṁ maṁgalaṁ nāmaṁ gahetvā ehi, āgatassa[4] te nāmaṁ parivattetvā aññaṁ nāmaṁ karissāmîti“. So „sādhū“ 'ti pātheyyaṁ gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṁ caranto ekaṁ nagaraṁ pāpuṇi. Tattha c' eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So taṁ ñātijanena āḷāhanaṁ nīyamānaṁ[5] disvā „kiṁnāmako nām' esa puriso“ ti pucchi. „Jīvako nāmā“ 'ti. „Jīvako pi maratîti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāmaṁ nāma paṇṇattimattaṁ, tvaṁ bālo maññe“ ti. So taṁ kathaṁ sutvā nāme majjhatto hutvā antonagaraṁ pāvisi. Ath' ekaṁ dāsiṁ bhatiṁ adadamānaṁ[6] sāmikā dvāre nisīdāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālîti nāmaṁ hoti. So

[1] Ck nama. [2] Cv saṁgho. [3] Ck nāma. [4] so Bp; Ck and Cv āhatassa? [5] both Ck and Cv nīyya-. [6] both Ck and Cv addamānaṁ.

antaravīthiyā gacchanto taṁ pothiyamānaṁ disvā „kasmā imaṁ pothethā“ 'ti pucchi. „Bhatiṁ dātuṁ na sakkotîti“. „Kiṁ pan' assā nāman“ ti. „Dhanapālī nāmā“ 'ti. „Nāmena Dhanapālī[1] samānâpi bhatimattaṁ dātuṁ na sakkotîti“. „Dhanapāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṁ nāma paṇṇattimattaṁ, tvaṁ bālo maññe“ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṁ paṭipanno antarāmagge maggamūḷhaṁ purisaṁ disvā „ayyo kiṁ karonto vicarasîti“ pucchi. „Maggamūḷho 'mhi sāmîti“. „Kiṁ pana te nāman“ ti. „Panthako nāmā“ 'ti. Panthakâpi maggamūḷhā hontîti“. „Panthako pi Apanthako pi maggamūḷho hoti, nāmaṁ nāma paṇṇattimattaṁ[2], tvaṁ pana bālo maññe“ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṁ gantvā „kiṁ tāta nāmaṁ rocetvā āgato sîti“ vutte „ācariya Jīvakâpi nāma maranti Ajīvakâpi, Dhanapāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakâpi maggamūḷhā honti Apanthakâpi, nāmaṁ nāma paṇṇattimattaṁ, nāmena siddhi[3] n'atthi, kammen' eva[4] siddhi[3], alaṁ mayhaṁ aññena[5] nāmena, tad eva me nāmaṁ hotū“ 'ti āha. Bodhisatto tena diṭṭhañ ca katañ ca saṁsandetvā imaṁ gātham āha:

Jīvakañ ca mataṁ disvā Dhanapāliñ ca duggataṁ
Panthakañ ca vane mūḷhaṁ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīṇi kāraṇāni disvā puna āgato, rakāro sandhivasena vutto.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā nāmasiddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisā Buddhaparisā, ācariyo pana aham evā“ 'ti Nāmasiddhijātakaṁ.

[1] both Ck and Cv -li. [2] Cv pannatti-. [3] both Ck and Cv siddhiṁ. [4] Ck kammevaneva. [5] both Ck and Cv aññe.

8. Kūṭavāṇijajātaka.

Sādhu kho[1] paṇḍito nāmā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ kūṭavāṇijaṁ ārabbha kathesi. Sāvatthiyaṁ hi dve janā ekato vaṇijjaṁ karontā bhaṇḍaṁ sakaṭenâdāya janapadaṁ gantvā laddhalābhā paccāgamiṁsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayaṁ bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadatthaṁ subhojanaṁ bhuñjitvā ajīrakena marissati, athâhaṁ imaṁ bhaṇḍaṁ tayo koṭṭhāse katvā ekaṁ tassa dārakānaṁ dassāmi dve koṭṭhāse attano gaheesāmîti" so „ajja bhājessāma sve bhājessāmā"[2] ti bhaṇḍaṁ bhājetuṁ na icchi. Atha naṁ paṇḍitavāṇijo akāmakaṁ nippīḷetvā bhājāpetvā vihāraṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā katapaṭisanthāro „atipapañco kato, idhâgantvâpi cirena Buddhupaṭṭhānaṁ āgato sîti" vutto[3] tam[4] pavattiṁ Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān' eva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana taṁ vañcetukāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañcetuṁ ussahîti" vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṁ vāṇijakule nibbatti, nāmagahaṇadivase c' assa Paṇḍito ti nāmaṁ akaṁsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhiṁ ekato hutvā vaṇijjaṁ karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmaṁ ahosi. Te Bārāṇasito pañcahi sakaṭasatehi bhaṇḍaṁ ādāya janapadaṁ gantvā vaṇijjaṁ katvā laddhalābhā puna Bārāṇasiṁ āgamiṁsu. Atha nesaṁ bhaṇḍaṁ bhājanakāle[5] Atipaṇḍito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā" ti. „Kiṁkāraṇā[6]". „Tvaṁ Paṇḍito ahaṁ Atipaṇḍito, Paṇḍito ekaṁ laddhuṁ arahati Atipaṇḍito dve" ti. „Nanu amhākaṁ dvinnam pi bhaṇḍamūlam pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvaṁ kasmā dve koṭṭhāse laddhuṁ arahasîti". „Atipaṇḍitabhāvenā" 'ti. Evaṁ te kathaṁ vaḍḍhetvā kalahaṁ akaṁsu. Tato Atipaṇḍito „atth' eko upāyo" ti cintetvā attano pitaraṁ ekasmiṁ

[1] both Cᵏ and Cᵛ ko. [2] Cᵏ sve bhāsessāmā ti added later. [3] Cᵛ vutte. [4] Cᵏ tap. [5] Cᵛ bhājanaṁkāle. [6] so both Cᵏ and Cᵛ, and Bᵖ also.

susirarukkhe pavesetvā „tvaṁ amhesu āgatesu 'Atipaṇḍito dve koṭṭhāse laddhuṁ arahatîti' vadeyyāsîti" vatvā Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā „samma mayhaṁ dvinnaṁ koṭṭhāsānaṁ yuttabhāvaṁ vā[1] esā rukkhadevatā jānāti, ehi taṁ pucchissāmā" 'ti naṁ patthento „ayye rukkhadevate amhākaṁ aṭṭaṁ[2] pacchindā" 'ti āha. Ath' assa pitā saraṁ parivattetvā „tena hi kathethā" 'ti āha. „Ayye, ayaṁ Paṇḍito ahaṁ Atipaṇḍito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṁ laddhabban" ti. „Paṇḍitena eko koṭṭhāso Atipaṇḍitena dve laddhabbā" ti. Bodhisatto evaṁ vinicchitaṁ aṭṭaṁ[2] sutvā „idāni devatābhāvaṁ vā adevatābhāvaṁ vā jānissāmîti" palālaṁ āharitvā susiraṁ pūretvā aggiṁ adāsi. Atipaṇḍitassa pitā jālāya puṭṭhakāle[3] addhajhāmena sarīrena upari āruyha sākhaṁ gahetvā olambanto bhūmiyaṁ patitvā imaṁ gātham āha:

Sādhu kho Paṇḍito nāma, n' atth' eva Atipaṇḍito,
Atipaṇḍitena puttena man' amhi upakūlito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāmā 'ti imasmiṁ loke paṇḍiccena samannāgato kāraṇākāraṇaññū[4] puggalo sādhu sobhano. Atipaṇḍito ti nāmamattena Atipaṇḍito kūṭapuriso na tv-eva varaṁ, manamhi upakūlito ti thoken' amhi jhāmo, addhajjhāmako va mutto ti attho

Te ubho pi majjhe bhinditvā samaṁ ñeva koṭṭhāsaṁ gaṇhitvā yathākammaṁ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā" 'ti imaṁ atītaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo va, paṇḍitavāṇijo pana aham evā" 'ti. Kūṭavāṇijajātakaṁ.

9. Parosahassajātaka.

Parosahassam pi samāgatānan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto puthujjanapucchakaṁ pañhaṁ[5] ārabbha

[1] so both C^k and C^v; add ayuttabhāvaṁ vā [2] both C^k and C^v addhaṁ. [3] so both C^k and C^v. [4] C^v -ṇaññu [5] C^k omits pañhaṁ.

kathesi. Vatthuṁ Sarabhaṅgajātake āvibhavissati. Ekasmiṁ pana samaye bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitā „āvuso Dasabalena saṁkhittena kathitaṁ dhammasenāpati Sāriputto vitthārena vyākāsîti" therassa guṇakathāya nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān' eva mayā saṁkhittena bhāsitaṁ vitthārena vyākaroti, pubbe pi vyākāsi yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāmaṇakule nibbattitvā Takkasilāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcâbhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vihāsi. Parivāro pi 'ssa pañca tāpasasatāni ahesuṁ. Ath' assa jeṭṭhantevāsiko[1] vassārattasamaye[2] upaddhaṁ isigaṇaṁ ādāya loṇambilasevanatthāya manussapathaṁ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyasamayo jāto. Atha naṁ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho" ti adhigamaṁ pucchiṁsu. So „n' atthi kincîti" vatvā Ābhassarabrahmaloke[3] nibbatti. Bodhisattā[4] hi rūpasamāpattilābhino hutvâpi abhabbaṭṭhānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā[5] „ācariyassa adhigamo n' atthîti" āḷāhane sakkāraṁ na kariṁsu. Jeṭṭhantevāsiko āgantvā „kahaṁ ācariyo" ti pucchitvā „kālakato" ti sutvā „api ācariyaṁ adhigamaṁ pucchitthā" 'ti. „Āma pucchimhā" 'ti. „Kiṁ kathesîti". „'N' atthi kiñcîti' tena vuttan ti ath' assa amhehi sakkāro na kato" ti āhaṁsu. Jeṭṭhantevāsiko „tumhe ācariyassa vacanatthaṁ na jānittha, ākiñcaññāyatanasamāpattilo[6] ācariyo" ti āha. Te tasmiṁ punappuna kathente pi na saddahiṁsu. Bodhisatto taṁ kāraṇaṁ ñatvā „andhabālā, mama jeṭṭhantevāsikassa na saddahanti, imaṁ tesaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ karissāmîti" Brahmalokā āgantvā assamapadamatthake mahantenânubhāvenâkāse ṭhatvā antevāsikassa paññānubhāvaṁ vaṇṇento imaṁ gātham āha:

[1] so Bp; Ck -tevāsi, Cv -tevāvāsi. [2] Ck vāsasāratta-?, Cv vassātta-, Bp vassārattha-. [3] Cv abhassara-. [4] both Ck and Cv -sattaṁ. [5] Cv -vāsi. [6] both Ck and Cv -ttilā.

Parosahassam pi samāgatānaṁ
kandeyyun te vassasataṁ apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño
yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosahassam pîti atirekasahassam pi, samāgatānan ti sannipatitānaṁ bhāsitassa atthaṁ jānituṁ asakkontānaṁ[1] bālānaṁ, kandeyyun te vassasataṁ apaññā ti te evaṁ samāgatā apaññā ime bālatāpasā[2] viya vassasatam pi vassasahassam pi rodeyyuṁ paridevevyuṁ, rodamānâpi pana atthaṁ vā kāraṇaṁ vā n' eva jāneyyun ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño ti evarūpānaṁ bālānaṁ parosahassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataro ti attho, kīdiso sapañño ti yo bhāsitassa[3] vijānāti atthaṁ ayaṁ jeṭṭhantevāsiko viyā 'ti.

Evaṁ Mahāsatto ākāse ṭhito va dhammaṁ desetvā tāpasagaṇaṁ bujjhāpetvā Brahmalokam eva gato. Te pi tāpasā jīvitapariyosāne Brahmaloka-parāyanā ahesuṁ.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā" 'ti. Parosahassajātakaṁ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātaṁ sātarūpenā 'ti. Idaṁ Satthā Kuṇḍiyanagaraṁ upanissāya Kuṇḍadhānavane viharanto Koliyarājadhītaraṁ Suppavāsaṁ upāsikaṁ ārabbha kathesi. Sā hi tasmiṁ samaye sattavassāni kucchinā gabbhaṁ pariharitvā sattāhaṁ mūḷhagabbhā ahosi, adhimattā vedanā vattiṁsu. Sā evaṁ adhimattavedanābhitunnâpi[4] „Sammāsambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahānāya dhammaṁ deseti, supaṭipanno vata tassa Bhagavato sāvakasaṁgho yo evarūpassa dukkhassa pahānāya paṭipanno, susukhaṁ vata nibbānaṁ yatth' evarūpadukkhaṁ n' atthîti" imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi. Sā sāmikaṁ pakkositvā tañ ca attano pavattiṁ vandanasāsanañ ca ārocetuṁ Satthu santikaṁ pesesi. Satthā vandanasāsanaṁ sutvā[5] va

[1] Ck asakkontotaṁ, Cv asakkontonaṁ [2] Ck bālā-. [3] corr. in accordance with Bp; Ck bhāsiteyyuṁ paridevevyuṁ rodamānâpi pana atthaṁ vāssa, Cv bhāsiteyyuṁ paridevevyuṁ rodamānâpi pana atthaṁ vyassa. [4] both Ck and Cv adhimattā-. [5] Ck yutvā.

„sukhinī[1] hotu Suppavāsā Koliyadhītā, sukhinī[2] ārogā[3] ārogaṁ puttaṁ vijāyatū" ti āha. Sahavacanā va Bhagavato Suppavāsā Koliyadhītā[4] sukhinī ārogā ārogaṁ[5] va[6] puttaṁ vijāyi. Ath' assā sāmiko gehaṁ gantvā naṁ vijātaṁ disvā „acchariyaṁ vata bho" ti ativiya[7] Tathāgatassânubhāvena acchariyabbhutacittajāto ahosi. Suppavāsâpi puttaṁ vijāyitvā sattāhaṁ buddhapamukhassa saṁghassa dānaṁ dātukāmā puna nimantanatthāya taṁ pesesi. Tena kho pana samayena Mahāmoggallānassa upaṭṭhākena buddhapamukho saṁgho nimantito hoti. Satthā Suppavāsāya dānassa okāsadānatthāya therassa[8] santikaṁ pesetvā taṁ saññaṁ pāpetvā sattāhaṁ tassā dānaṁ paṭiggahesi saddhiṁ bhikkhusaṁghena. Sattame pana divase Suppavāsā puttaṁ Sīvalikumāraṁ[9] maṇḍetvā Satthārañ c' eva bhikkhusaṁghañ ca vandāpesi. Tasmiṁ paṭipāṭiyā Sāriputtattherassa santikaṁ nīte thero tena saddhiṁ „kacci te Sīvali[10] khamanīyan[11]" ti paṭisanthāraṁ[12] akāsi[13]. So „kuto me bhante sukhaṁ, sv-āhaṁ sattavassāni lohitakumbhiyaṁ[14] vasin" ti therena saddhiṁ evarūpaṁ kathaṁ kathesi. Suppavāsā tassa vacanaṁ sutvā „sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhiṁ mantetîti" somanassappattā ahosi. Satthā „api nu Suppavāse aññe pi evarūpe putte icchasîti" āha. „Sace bhante evarūpe aññe satta putte labheyyaṁ iccheyyaṁ evâhan[15]" ti. Satthā udānaṁ udānetvā anumodanaṁ katvā pakkāmi[16]. Sīvalikumāro[17] pi kho sattavassikakāle yeva sāsane uraṁ datvā pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadaṁ labhitvā puññavā lābhaggappatto hutvā paṭhaviṁ unnādetvā[18] arahattaṁ patvā puññavantānaṁ antare etadaggaṭṭhānaṁ pāpuṇi. Ath' ekadivasaṁ bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitvā „āvuso Sīvalithero[17] nāma evarūpo mahāpuñño patthitapatthano pacchimabhavikasatto sattavassāni lohitakumbhiyaṁ[19] sattāhaṁ mūḷhagabbhabhāvaṁ āpajji, aho mātāputtā mahantaṁ dukkhaṁ anubhaviṁsu, kin nu kho kammaṁ akaṁsū" 'ti kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ[20]. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „bhikkhave Sīvalino[21] mahāpuññavato ca

[1] C^k sunī, C^v sunī corr. to sukhinī [2] C^k -nī. [3] C^k omits ārogā. [4] C^v koḷi-
[5] C^v arogā arogaṁ. [6] C^v omits va [7] so B^p; both C^k and C^v aviya? [8] so B^p; C^k C^v theraṁtassa. [9] so B^p; both C^k and C^v sīlavaku-. [10] C^k sivalī. [11] C^k -ṇīyan, C^v -niyan. [12] C^v -thāpaṁ. [13] C^k akāsito, C^v ākā. [14] both MSS. lohakumbhiyaṁ. [15] C^k iccheyyaṁ mevāhan, C^v icchayyamevāhan. [16] C^k -mī. [17] C^k sīvalī-. [18] C^v unnāpetvā. [19] add vasitvā, cfr. infra. [20] C^v -ṭṭhapesuṁ [21] C^k sīvalīno, C^v sīvalito

sattavassāni lohitakumbhiyaṁ nivāso va[1] sattāhaṁ mūḷhagabbhabhāvappatti ca[2] attano katakammamūlakā va, Suppavāsāya pi sattavassāni kucchinā gabbhapariharaṇadukkhaṇ ca sattāhaṁ mūḷhagabbhadukkhañ ca attanā katakammamūlakam evā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṁ paṭisandhiṁ gaṇhitvā vayappatto Takkasilāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena dhammena rajjaṁ kāresi. Tasmiṁ samaye Kosalarājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasiṁ gahetvā taṁ rājānaṁ māretvā tass' eva aggamahesiṁ attano aggamahesiṁ akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu maraṇakāle niddhamanadvārena palāyitvā balaṁ saṁharitvā[3] Bārāṇasiṁ āgantvā avidūre nisīditvā tassa rañño paṇṇam pesesi „rajjaṁ vā detu yuddhaṁ vā" ti. So „yuddhaṁ demîti" paṭipaṇṇaṁ pesesi. Rājakumārassa pana mātā taṁ sāsanaṁ sutvā „yuddhena kammaṁ n' atthi, sabbadisāsu sañcāraṁ pacchinditvā Bārāṇasinagaraṁ parivāretu[4], tato dārūdakabhattaparikkhayena[5] kilantamanussaṁ nagaraṁ vinā va yuddhena gaṇhissatîti" paṇṇaṁ pesesi. So mātu sāsanaṁ sutvā sattadivasāni sañcāraṁ pacchinditvā nagaraṁ rundhi. Nāgarā sañcāraṁ alabhamānā sattame divase tassa rañño sīsaṁ gahetvā kumārassa adaṁsu. Kumāro nagaraṁ pavisitvā rajjaṁ gahetvā pariyosāne yathākammaṁ gato[6].

So etarahi satta divasāni sañcāraṁ pacchinditvā nagaraṁ rundhitvā[7] gahitakammanissandena sattavassāni lohitakumbhiyaṁ vasitvā sattāhaṁ mūḷhagabbhabhāvaṁ āpajji. yaṁ pana so Padumuttarapādamūle „lābhīnaṁ[8] aggo bhaveyyan" ti mahādānaṁ datvā patthanaṁ akāsi yañ ca Vipassikāle[9] nāgarehi saddhiṁ sahassagghanakaṁ[10]

[1] so both Ck and Cv instead of ca? [2] Ck adds attī ca. [3] both Ck and Cv saharitvā. [4] so Bp; both Ck and Cv parivāretuṁ. [5] Ck dārud-, Cv dārūdakabhattabhatta-. [6] Ck yathākamma gehetvā to. [7] Cv rūnditvāna. [8] Ck lābhīnaṁ. Cv lābhinaṁ [9] Cv vipassī-. [10] so both Ck and Cv.

guḷadadhiṁ datvā patthanaṁ akāsi tassânubhāvena lābhīnaṁ[1] aggo jāto. Suppavāsâpi[2] „nagaraṁ rundhitvā gaṇha tātā" 'ti pesitabhāvena sattavassāni kucchinā gabbhaṁ pariharitvā sattāhaṁ mūḷhagabbhā jātā. Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

Asātaṁ sātarūpena piyarūpena appiyaṁ
dukkhaṁ sukhassa rūpena pamattam ativattatîti. 99.

Tattha asātaṁ sātarūpenā ti amadhuram eva madhurapaṭirūpakena, pamattam ativattatîti, asātaṁ appiyaṁ dukkhan ti evaṁ[3] tividham pi etena sātarūpādinā ākārena sativippavāsavasena pamattapuggalaṁ ativattati abhibhavati ajjhottharatîti attho. Idaṁ Bhagavatā yañ ca te[4] mātāputtā iminā gabbhapariharaṇagabbhavāsasaṁkhātena asātādinā pubbe nagararundhanasātādipaṭirūpakena ajjhotthaṭā yañ ca[5] idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattuṁ evarūpaṁ asātaṁ appiyaṁ dukkhaṁ pemavatthubhūtena[6] puttasaṁkhātena sātādipaṭirūpakena ajjhotthaṭā hutvā tathā avacanaṁ sabbam pi sandhāya vuttan ti veditabban ti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā nagaraṁ rundhitvā rajjaṁ pattakumāro Sīvali[7] ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham evā" 'ti. Asātarūpajātakaṁ. Littavaggo[8] dasamo. Majjhimapaṇṇāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosaṭtajātaka.

Parosataṁ ve pi samāgatānaṁ
jhāyeyyun te vassasataṁ apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño[9]
yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 100.

[1] Cv lābhinaṁ. [2] so Bp; both Ck and Cv -vāsātipi. [3] so Bp; both Ck and Cv etaṁ. [4] Bp yaṁyena, Ck samate, Cv sañcate. [5] Ck Cv ya ca, Bp yaṁyena. [6] so Bp; both Ck and Cv pemaṁvatthu-. [7] Ck -lī. [8] both Ck and Cv alitta-. [9] Cv vapañño.

Idaṁ jātakaṁ vatthuto[1] ca veyyākaraṇato ca samodhānato ca Parosahassa-jātaka-sadisam eva, kevalaṁ h' ettha jhāyeyyun[2] ti padamattam eva viseso[3]. Tass' attho: vassasatam pi apaññā jhāyeyyuṁ olokeyyuṁ upadhāreyyuṁ, evaṁ olokentâpi pana atthaṁ vā kāraṇaṁ vā na passanti, tasmā yo bhāsitassa atthaṁ jānāti so eko va sapañño seyyo ti. Parosatajātakaṁ.

2. Paṇṇikajātaka.

Yo dukkhaputṭhāya[4] bhaveyya tāṇan ti[5]. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ paṇṇikaṁ upāsakaṁ ārabbha kathesi. So kira Sāvatthi-vāsī[6] upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādīni ca lābu-kumbhaṇḍāni ca vikkiṇitvā jīvikaṁ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalaṁ niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: „imissā[7] vāreyyaṁ vattati ayañ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulaṁ gatāya mātāpitunnaṁ garahā hoti, 'atthi nu kho imissā[7] kumārikadhammo n' atthîti' vīmaṁsissāmi nan" ti so ekadivasaṁ dhītaraṁ pacchiṁ gāhāpetvā araññe[8] paṇṇatthāya araññaṁ gantvā vīmaṁsanavasena kilesanissito[9] viya hutvā rahassakathaṁ kathetvā taṁ hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā va rodantī[10] kandantī[10] „ayuttaṁ etaṁ tāta, udakato aggipātubhāvasadisaṁ, mā evarūpaṁ karothā" 'ti āha. „Amma mayā vīmaṁsanatthāya tvaṁ hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo" ti. „Āma tāta atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo" ti. So dhītaraṁ assāsetvā gharaṁ netvā maṅgalaṁ[11] katvā parakulaṁ pesetvā „Satthāraṁ vandissāmîti" gandhamālādihattho Jetavanaṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā pūjetvā ekamantaṁ nisīdi „cirassâgato sîti" ca vutte taṁ atthaṁ Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā ciraṁ paṭṭhāya[12] ācārasīlasampannā va, tvaṁ pana na idān' eva evaṁ vīmaṁsasi, pubbe pi vīmaṁsi yevā" ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente

[1] C^k vatthuno, C^v vatthuto? [2] both C^k and C^v jjhāyeyyun· [3] C^v visoso. [4] so both C^k and C^v. [5] C^k tānti, C^k tānanti. [6] both C^k and C^v -vāsi. [7] both C^k and C^v imassā. [8] so B^p; both C^k and C^v araṁñaṁ. [9] C^v vimaṁsanañca-sekilenissito. [10] C^v -ti. [11] C^v maṁga-. [12] so both C^k and C^v; B^p cirarattāya.

Bodhisatto araññe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasiyaṁ paṇṇikaupāsako ti vatthuṁ paccuppannasadisaṁ eva. Tena sā vīmaṁsanatthāya hatthe gahitā dhītā paridevamānā imaṁ gātham āha:

Yo dukkhapuṭṭhāya[1] bhaveyya tāṇaṁ[2]
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotîti. 101.

Tattha yo dukkhapuṭṭhāya[1] bhaveyya tāṇan[3] ti kāyikacetasikehi dukkhehi puṭṭhāya[1] tāyitā parittāyitā patiṭṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotiti yo mayhaṁ dukkhaparittāyako pitā[4] va[5] imasmiṁ ṭhāne evarūpaṁ mittadūbhikammaṁ karoti attano jātāya dhītari[6] vītikkamaṁ kattuṁ[1] maññatîti attho, kassa kandāmiti kassa rodāmi ko me patiṭṭhā bhavissatîti dīpeti, yo tāyitā so sahasā karotîti yo mayhaṁ tāyitā rakkhitā avassayo bhavituṁ arahati so pitā yeva sāhasiyakammaṁ karotîti attho.

Atha naṁ pitā assāsetvā „amma rakkhitattâsîti[7]" pucchi, „āma tāta rakkhito[8] me attā" ti. So taṁ gharaṁ netvā maṁgalaṁ katvā parakulaṁ pesesi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, taṁ kāraṇaṁ paccakkhato diṭṭharukkhadevatā pana aham evā" 'ti. Paṇṇikajātakaṁ.

3. Verijātaka.

Yattha verī[9] nivisatîti[10]. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṁ ārabbha kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṁ[11] gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā „antarāmagge vasituṁ na yuttaṁ, Sāvatthim eva gamissāmîti" vegena goṇe pājetvā

[1] so both C^k and C^v. [2] both C^k and C^v tānaṁ. [3] C^k tānan. [4] C^v pitāya. [5] C^v vaṁ. [6] so B^p; both C^k and C^v dhītariṁ. [7] both C^k anb C^v rakkhittāsīti; B^p rakkhitā asi. [8] C^v C^v B^p rakkhitā. [9] both C^k and C^v veri. [10] C^k nīti. [11] C^k bhoggāmaṁ, C^v bhoggāmaṁ corr. to bhoggagāmaṁ.

Sāvatthim eva āgantvā punadivase vihāraṁ gato Satthu etam atthaṁ ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasanaṭṭhānam eva gamiṁsū“ 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekaṁ gāmakaṁ nimantanaṁ bhuñjanatthāya gantvā .pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena[1] pājento attano geham eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno „corānaṁ hatthato muccitvā nibbhayaṭṭhānaṁ attano gehaṁ āgato 'mhîti“ udānavasena imaṁ gātham āha:

Yattha verī[2] nivisati[3] na vase tattha paṇḍito,
ekarattaṁ dirattaṁ vā dukkhaṁ vasati verisū 'ti. 102.

Tattha verîti veracetanāsamaṅgipuggalo, nivisatîti[4] patiṭṭhāti, na vase tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmiṁ ṭhāne patiṭṭhito hutvā vasati tattha paṇḍito paṇḍiccena samannāgato na vaseyya, kiṁkāraṇā ti[5] ekarattaṁ dirattaṁ vā dukkhaṁ vasati verisu[6] verīnam hi antare vasanto[7] ekāhaṁ dvīham pi dukkham eva vasatîti attho.

Evaṁ Bodhisatto udānaṁ udānetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā aham eva Bārāṇasīseṭṭhi ahosin“ ti. Verijātakaṁ.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi aṭṭhajjhagamā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ dubbacabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Vatthuṁ[8] heṭṭhā Mittavindajātake vuttanayen' eva vitthāretabbaṁ. Idaṁ pana jātakaṁ Kassapabuddha-kālikaṁ.

[1] add gone. [2] K*) veri. [3] K nīvisati. [4] K nivīsatīti. [5] omit ti? [6] read verisū 'ti? [7] K vasatto. [8] K vatthu.

*) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmiṁ hi kāle uracakkaṁ ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattaṁ pucchi. Bodhisatto „tayā idañ c' idañ ca pāpakammaṁ katan“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Catubbhi aṭṭh' ajjhagamā aṭṭhāhi pi[1] ca soḷasa
soḷasāhi ca battiṁsā, atricchaṁ cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkaṁ[2] bhamati matthake ti. 103.

Tattha catubbhi aṭṭhajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhitvā tāhi[3] asantuṭṭho atricchatāya parato gantvā aparā aṭṭhādhigato sîti attho, sesapadadvayehi es' eva nayo, atricchaṁ cakkam āsado ti evaṁ sakalābhena asantuṭṭho atricchaṁ atra atra icchanto parato parato lābhaṁ patthento idāni cakkaṁ āsado ti idaṁ uracakkaṁ patto si, tassa te etaṁ icchāhatassa taṇhāya hatassa upāhatassa tava cakkaṁ bhamati matthake pāsāṇacakkaṁ[4] ayacakkaṁ ti imesu dvīsu khuradhāraṁ ayacakkaṁ tassa matthake punappuna patanavasena bhamantaṁ disvā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi nirayasatto attano pāpe khīṇe yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devaputto pana aham evā“ 'ti. Mittavindajātakaṁ.

5. Dubbalakaṭṭhajātaka.

Bahum petaṁ vane kaṭṭhan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ uttastabhikkhuṁ[5] ārabbha kathesi. So kira Sāvatthivāsī[6] eko kulaputto dhammadesanaṁ sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu[7] vātassa vā vijantassa[8] sukkhadaṇḍakassa vā patantassa[9] pakkhicatuppadānaṁ vā saddaṁ sutvā maraṇabhayatajjito mahāravaṁ ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbaṁ mayā“ ti satimattam pi n' atthi, sace hi so „ahaṁ marissāmîti“ jāneyya na maraṇato bhāyeyya, maraṇasatikammaṭṭhānassa[10] pana abhāvitattā va

[1] cfr. the Mittavindajātaka below; K omits pi, Bp ceva instead of pica. [2] K cakka. [3] so Bp; K sītāhi. [4] K -na-. [5] K uttasanabbhikkhuṁ. [6] K -vāsi. [7] K ratiṭṭhā-. [8] K vijattassa, Bp bhijjantassa. [9] K panantassa. [10] K maranā-.

bhāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṁghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ bhikkhū kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko[1] maraṇaṁ bhāyati, bhikkhunā nāma 'avassaṁ mayā maritabban' ti maraṇasatikammaṭṭhānaṁ bhāvetuṁ vaṭṭatîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte taṁ bhikkhuṁ pakkosāpetvā „saccaṁ kira tvaṁ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccaṁ bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nâyaṁ idān' eva maraṇabhīruko, pubbe pi maraṇabhīruko yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmiṁ kāle Bārāṇasīrājā attano maṅgalahatthiṁ ānañjakāraṇaṁ sikkhāpetuṁ hatthācariyānaṁ adāsi. Taṁ ālāne[2] niccalaṁ bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā[3] ānañjakāraṇaṁ kārenti. So taṁ kāraṇaṁ kāriyamāno vedanā adhivāsetuṁ asakkonto ālānaṁ bhinditvā manusse palāpetvā Himavantaṁ pāvisi. Manussā taṁ gahetuṁ asakkontā nivattiṁsu. So tattha maraṇabhīruko[1] ahosi, vātasaddāni[4] sutvā kampamāno maraṇabhayatajjito soṇḍaṁ vidhunitvā vegena palāyati, ālāne[5] bandhitvā ānañjakāraṇakālo[6] viy' assa hoti, kāyassādaṁ vā cittassādaṁ vā alabhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā naṁ disvā khandhaviṭape ṭhatvā imaṁ gātham āha:

Bahum p' etaṁ vane kaṭṭhaṁ vāto bhañjati dubbalaṁ,
tassa ce bhāyasī nāga kiso nūna bhavissasîti. 104.

Ayaṁ piṇḍattho: yaṁ etaṁ dubbalakaṭṭhaṁ puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmiṁ vane bahuṁ sulabhaṁ[7] tattha tattha saṁvijjati, sace tvaṁ tassa bhāyasi evaṁ sante niccaṁ bhīto maṁsalohitakkhayaṁ patvā kiso nūna bhavissasi, imasmiṁ pana vane tava bhayaṁ nāma n' atthi, tasmā ito paṭṭhāya mā bhāyîti.

[1] K maraṇā-. [2] K āḷāne. [3] K parivaritvā. [4] K vānasaddāni. [5] K āḷāne. [6] K -kāraṇaṁkālo. [7] K sūlabhaṁ.

Evaṁ devatā tassa ovādaṁ adāsi. So pi tato paṭṭhāya nibbhayo ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi) „Tadā nāgo ayaṁ bhikkhu ahosi, rukkhadevatā aham evā“ 'ti. Dubbalakaṭṭhajātakaṁ.

6. Udañcanijātaka.

Sukhaṁ vata maṁ jīvantan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanaṁ ārabbha kathesi. Vatthuṁ Terasanipāte Cullanāradakassapajātake[1] āvibhavissati. Taṁ pana bhikkhuṁ Satthā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṁ Bhagavā“ ti vutte „kattha te cittaṁ paṭibaddhan[2] ti pucchi. So „ekissā thullakumārikāyā“ ti āha. Atha naṁ Satthā „ayan te bhikkhu anatthakārikā, pubbe pi tvaṁ etaṁ nissāya sīlavyasanaṁ patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukhaṁ labhîti“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente ti atītavatthum pi Cullanāradakassapajātake yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyaṁ phale ādāya āgantvā paṇṇasālaṁ vivaritvā puttaṁ Cullatāpasaṁ etad avoca: „tāta tvaṁ aññesu divasesu dārūni[3] āharasi pānīyaṁ paribhojanīyaṁ āharasi[4] aggiṁ karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dummukho pajjhāyanto nipanno sîti“. „Tāta, tumhesu phalāphalatthāya gatesu ekā itthī āgantvā maṁ palobhetvā[5] ādāya gantuṁ āraddhā, ahaṁ pana 'tumhehi visajjito gamissāmîti' na gacchiṁ, asukaṭṭhāne pana taṁ nisīdāpetvā āgato 'mhi, idāni gacchām' āhaṁ tātā“ 'ti. Bodhisatto „na sakkā etaṁ nivattetun“ ti ñatvā „tena hi tāta gaccha, esā pana taṁ netvā yadā maccha-

[1] K cullakassapanāradajātake. [2] K paṭibandhan. [3] K dārunī. [4] K āharasī. [5] K palohetvā.

maṁsādīni vā khāditukāmā[1] bhavissati sappiloṇataṇḍulādīhi vā pan' assā attho[2] bhavissati tadā 'idañ c' idañ câharā' 'ti taṁ kilamessati[3], tadā mayhaṁ gaṇaṁ saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsîti" visajjesi. So tāya saddhiṁ manussapathaṁ agamāsi. Atha naṁ sā attano vasaṁ gametvā „maṁsaṁ āhara, macchaṁ āharā" ti yena yena atthikā hoti taṁ taṁ āharāpeti. Tadā so „ayaṁ maṁ attano dāsaṁ viya kammakaraṁ viya katvā pīḷetîti" palāyitvā pitu santikaṁ āgantvā pitaraṁ vanditvā ṭhitako va imaṁ gātham āha:

Sukhaṁ vata maṁ jīvantaṁ pacamānā udañcanī[4]
cori jāyappavādena telaṁ loṇañ ca yācatîti. 105.

Tattha sukhaṁ vata maṁ jīvantan ti tāta tumhākaṁ santike maṁ sukhaṁ jīvantaṁ, pacamānā ti tāpayamānā pīḷayamānā yaṁ yaṁ khāditukāmā hoti taṁ taṁ pacamānā, udakaṁ añcanti etāyā 'ti udañcanī, cāṭito vā kūpato vā udakaṁ ussiñcanaghaṭikāy' etaṁ[5] nāmaṁ, sā pana udañcanī viya, udakaṁ viya ghaṭikā yen' atthikā hoti taṁ taṁ ākaḍḍhati yevā ti attho, cori jāyappavādenā 'ti bhariyā ti nāmena ekā corī maṁ madhuravacanena upalāpetvā tattha netvā telaṁ loṇañ ca yañ ca aññam pi icchati taṁ sabbaṁ yācati dāsaṁ viya kammakaraṁ viya katvā āharāpetîti tassā aguṇaṁ kathesi.

Atha naṁ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta[6], ehi tvaṁ mettaṁ bhāvehi karuṇaṁ bhāvehîti" cattāro brahmavihāre ācikkhi kasiṇaparikammaṁ ācikkhi. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā[7] brahmavihāre bhāvetvā saddhiṁ pitarā Brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi) „Tadā thullakumārikā va etarahi thullakumārikā Cullatāpaso ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi. pitā pana aham evā" 'ti. Udañcanijātakaṁ.

[1] K khātukāmā. [2] K atthā. [3] K kilamissati. [4] K udañcani. [5] K -ghaṭikāyotaṁ. [6] so Bp; K tātāti. [7] K nibbattitvā.

7. Sālittakajātaka.

Sādhu kho[1] sippakaṁ nāmā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ haṁsapaharaṇakaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. So kir' eko Sāvatthivāsikulaputto sālittakasippe[2] nipphattiṁ patto (sālittakasippan[2] ti sakkharākhipanasippaṁ vuccati) ekadivasaṁ dhammaṁ sutvā sāsane uraṁ datvā pabbajitvā upasampadaṁ labhi. Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasaṁ ekaṁ daharabhikkhuṁ ādāya Aciravatiṁ gantvā nahāyitvā nadītīre aṭṭhāsi. Tasmiṁ samaye dve setahaṁsā ākāsena gacchanti. So taṁ daharaṁ āha: „imaṁ pacchimahaṁsaṁ sakkharāya akkhimhi paharitvā pādamūle pātemîti". Itaro „kathaṁ pātessasi, na sakkhissasi paharitun" ti āha. Itaro „tiṭṭhatu tāv' assa orato akkhiṁ parato akkhimhi taṁ paharāmîti". „Idāni pana tvaṁ asantaṁ kathesîti". „Tena hi upadhārehîti" ekan tiyaṁsaṁ[3] sakkharaṁ gahetvā aṅguliyā yantetvā tassa haṁsassa pacchato khipi. Sā run ti saddaṁ akāsi. Haṁso „parissayena bhavitabban" ti nivattitvā saddaṁ sotuṁ ārabhi. Itaro tasmiṁ khaṇe ekaṁ vaṭṭasakkharaṁ[4] gahetvā tassa nivattitvā olokentassa parabhāge akkhiṁ pahari. Sakkharā itaram pi akkhiṁ vinivijjhitvā gatā. Haṁso mahāravaṁ ravanto pādamūle yeva pati. Tato bhikkhū āgantvā garahitvā „ananucchavikaṁ te katan" ti Satthu santikaṁ netvā „bhante iminā idaṁ nāma katan" ti tam atthaṁ ārocesuṁ. Satthā taṁ bhikkhuṁ garahitvā „na bhikkhave idān' ev' esa etasmiṁ sippe kusalo, pubbe pi kusalo va ahosîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmiṁ kāle rañño purohito atimukharo hoti bahubhāṇī[5], tasmiṁ[6] kathetuṁ āraddhe aññe okāsam eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu kho etassa vacanupacchedakaṁ kañci labhissāmîti". So tato paṭṭhāya tathārūpaṁ ekaṁ upadhārento vicarati. Tasmiṁ kāle Bārāṇasiyaṁ eko pīṭhasappī[7] sakkharākhipanasippe nipphattiṁ patto hoti. Gāmadārakā naṁ rathakaṁ āropetvā kaḍḍhamānā

7. Cfr. Dhp. p. 415. [1] K ko. [2] so K; Bp sālitaka-. [3] Bp tiyaṅga. [4] K vaddhasakkharaṁ. [5] K -bhāṇi. [6] K kasmiṁ. [7] K -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādīni[1] datvā „hatthirūpakaṁ kara assarūpakaṁ karā“ 'ti vadanti. So sakkharā khipitvā khipitvā nigrodhapaṇṇesu nānārūpāni dasseti. Sabbāni paṭṭāni chiddāvichiddān' eva ahesuṁ. Atha rājā uyyānaṁ gacchanto taṁ ṭhānaṁ pāpuṇi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyiṁsu, pīṭhasappī[2] tatth' eva nipajji. Rājā nigrodhamūlam patvā rathe nisinno pattānaṁ chiddatāya chāyaṁ kabarakabaraṁ disvā ullokento sabbesaṁ pattānaṁ chiddabhāvaṁ disvā „ken' etānîti“ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“ 'ti. Rājā „imaṁ nissāya brāhmaṇassa vacanacchedaṁ kātuṁ sakkā bhavissatîti“ cintetvā „kahaṁ pīṭhasappîti“ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannaṁ disvā „ayaṁ devā“ 'ti āhaṁsu. Rājā naṁ pakkosāpetvā parisaṁ ussāretvā pucchi: „amhākaṁ santike eko mukharabrāhmaṇo atthi, sakkhissasi taṁ nissaddaṁ kātun“ ti. „Nāḷimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi devā“ 'ti. Rājā pīṭhasappiṁ gharaṁ netvā antosāṇiyaṁ nisīdāpetvā sāṇiyaṁ chiddaṁ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhimukhaṁ āsanaṁ paññāpetvā nāḷimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike ṭhapāpetvā brāhmaṇaṁ upaṭṭhānakāle āgataṁ tasmiṁ āsane nisīdāpetvā kathaṁ samuṭṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesaṁ okāsam[3] adatvā raññā[4] saddhiṁ kathetuṁ ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappī[2] sāṇicchiddena[5] ekekaṁ ajalaṇḍikaṁ makkhikaṁ[6] pavesento[7] viya tālutalamhi[8] yeva pāteti. Brāhmaṇo āgatāgataṁ nāḷiyaṁ telaṁ pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayaṁ gamiṁsu. Tassa tā nāḷimattā[9] ajalaṇḍikā kucchiṁ paviṭṭhā aḍḍhāḷhakamattā ahesuṁ. Rājā parikkhīṇabhāvaṁ ñatvā āha: „ācariya tumhe atimukharatāya nāḷimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttariṁ jīrāpetuṁ[10] na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakaṁ pivitvā chaḍḍhetvā attānaṁ ārogaṁ karothā“ 'ti. Brāhmaṇo tato

[1] so Bp; K kākanani-? [2] K -sappi. [3] so Bp; K omits okāsaṁ. [4] K raññāya. [5] K sānichi-. [6] Bp pacchiyaṁ. [7] so Bp; K pavisento. [8] tāḷutalaṁhi. [9] K nā nāḷimattā. [10] K jirā-.

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam pi saddhiṁ akathanasīlo ahosi. Rājā „iminā me kaṇṇasukhaṁ[1] katan" ti pīṭhasappissa satasahassuṭṭhānake[2] catusu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto rājānaṁ upasaṁkamitvā „deva sippaṁ nāma loke paṇḍitehi uggaṇhitabbaṁ, pīṭhasappinā sālittakamattenâpi[3] ayaṁ sampatti[4] laddhā" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Sādhu kho sippakaṁ nāma api yādisa kīdisaṁ,
passa khañjappahārena laddhā gāmā catuddisā ti. 106.

Tattha passa khañjappahārenā 'ti passa mahārāja iminā nāma khañjassa pīṭhasappino ajalaṇḍikāpahārena catuddisā cattāro gāmā laddhā, aññesam pi sippānaṁ ko ānisaṁsaparicchedo ti sippaguṇaṁ kathesi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā pīṭhasappī[5] ayaṁ bhikkhu ahosi, rājā Ānando, paṇḍitāmacco pana aham evā" 'ti. Sālittakajātakaṁ[6].

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbānîti. Idaṁ Satthā Vesāliyaṁ upanissāya Mahāvane kūṭāgārasālāyaṁ viharanto ekaṁ Licchaviṁ ārabbha kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā attano nivesane mahādānaṁ pavattesi. Bhariyā pan' assa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā anākappasampannā ahosi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṁ katvā vihāraṁ gantvā bhikkhūnaṁ ovādaṁ datvā gandhakuṭim pavisi. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso, tassa nāma Licchaviraññо tāva abhirūpassa tādisā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā anākappasampannā, kathaṁ so tāya saddhiṁ abhiramatîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave esa idān' eva, pubbe pi thūlasarīrāya eva itthiyā saddhiṁ abhiramîti" vatvā tehi yācito atītaṁ āhari:

[1] K kanna-. [2] so K; Bp -hassuṭhānesu. [3] K sāḷi-. [4] K sampattiṁ. [5] K -sappi. [6] K sāḷikajā-, Bp sālitakajā-.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath' ekā janapaditthī thūlasarīrā anākappasampannā bhatiṁ kurumānā rājaṅgaṇassa avidūrena[1] gacchamānā sarīravalañjapīḷitā hutvā nivatthasāṭakena sarīraṁ paṭicchādetvā nisīditvā sarīravalañjaṁ muñcitvā khippam eva uṭṭhāsi. Tasmiṁ khaṇe Bārāṇasīrājā vātapānena rājaṅgaṇaṁ olokento taṁ disvā cintesi: „ayaṁ evarūpe aṅgaṇaṭṭhāne sārīravalañjaṁ muñcamānā hirottappaṁ appahāya nivāsanen' eva paṭicchannā hutvā sarīrapīḷaṁ[2] mocetvā khippaṁ uṭṭhitā, imāya nīrogāya[3] bhavitabbaṁ, etissā vatthu visadaṁ bhavissati, visade pana vatthusmiṁ eko putto labbhamāno visado puññavā bhavissati, imaṁ mayā aggamahesiṁ kātuṁ vaṭṭatîti" so tassā apariggahītabhāvaṁ ñatvā ānāpetvā aggamahesiṭṭhānaṁ adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekaṁ puttaṁ vijāyi. So pan' assā putto[4] cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā[5] sampattiṁ disvā tathārūpāṁ vacanokāsaṁ labhitvā „deva sikkhitabbayuttakaṁ nāma sippakaṁ[6] kasmā na sikkhitabbaṁ, yatra hi nāmâyaṁ mahāpuññā hirottappaṁ appahāya paṭicchannenâkārena sarīravaḷañjaṁ kurumānā tumhe ārādhetvā evarūpaṁ sampattiṁ pattā" ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṁ vaṇṇaṁ kathento imaṁ gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyâpi[7] suhannena rājānam abhirādhayîti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandā janā atthi yeva' bāhiyā ti bahijanapade jātā saṁvaddhā itthī, suhannenā[9] 'ti hirottappaṁ appahāya paṭicchannākārena hannaṁ suhannaṁ nāma tena suhannena[10], rājānam abhirādhayîti devaṁ abhirādhetvā imaṁ sampattiṁ pattā ti.

Evaṁ Mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṁ guṇaṁ kathesi.

[1] K -dūreṇa. [2] K -piḷaṁ, Bp sarīravaḷañjaṁ. [3] K nirogāya. [4] K yutto. [5] K tassāya. [6] K sikkhitabbaputtaṁ nāma sippikaṁ, Bp sakkhitabbayuttakaṁ sippaṁ nāma . . . sakkhitabbaṁ. [7] K bāhiyāhi, Bp bāhirāpi. [8] B suchannena. [9] B suchannenā. [10] B channaṁ suchannaṁ . . . suchannena.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va, paṇḍitāmacco pana aham evā“ 'ti. Bāhiyajātakaṁ.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hotîti. Idaṁ Satthā Sāvatthiyaṁ viharanto mahāduggataṁ ārabbha kathesi. Sāvatthiyaṁ hi kadāci ekam eva kulaṁ buddhapamukhassa saṁghassa dānaṁ deti, kadāci tīṇi cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadaci vīthisabhāgena, kadāci sakalanagaraṁ chandakaṁ saṁharitvā, tadā pana vīthibhattaṁ nāma ahosi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṁghassa yāguṁ[1] datvā khajjakaṁ āharathā“ ti āhaṁsu. Tadā pan' eko paresaṁ bhatikārako duggatamanusso tassā vīthiyaṁ vasamāno cintesi: „ahaṁ yāguṁ dātuṁ na sakkhissāmi, khajjakaṁ pana dassāmîti“ saṇhaṁ kuṇḍakaṁ[2] vaṭṭāpetvā[3] udakena temetvā akkapaṇṇena[4] veṭhetvā kukkuḷe pacitvā „idaṁ Buddhassa dassāmîti“ taṁ ādāya gantvā Satthu purato ṭhito „khajjakaṁ āharathā“ 'ti ekasmiṁ vacane vuttamatte sabbapaṭhamaṁ gantvā taṁ pūvaṁ Satthu patte patiṭṭhāpesi. Satthā aññehi diyyamānaṁ khajjakaṁ agahetvā tam eva pūvakhajjakaṁ paribhuñji. Tasmim ñeva pana khaṇe „Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakhajjakaṁ ajigucchitvā paribhuttan“ ti sakalanagaraṁ ekakolāhalam ahosi. Rājarājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya sabbe va sannipatitvā Satthāraṁ vanditvā mahāduggataṁ upasaṁkamitvā „handa bhojanaṁ gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni gahetvā amhākaṁ pattiṁ dehîti“ vadiṁsu. So[5] „Satthāraṁ paṭipucchitvā jānissāmîti“ Satthu santikaṁ gantvā tam atthaṁ ārocesi. Satthā „dhanaṁ gahetvā[6] sabbasattānaṁ pattiṁ dehîti“ āha. So dhanaṁ gahetuṁ ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇaaṭṭhaguṇādivasena[7] dadantā nava hiraññakoṭiyo adaṁsu. Satthā anumodanaṁ katvā vihāraṁ gantvā bhikkhūhi vatte[8] dassite sugatovādaṁ datvā gandhakuṭiṁ pāvisi. Rājā sāyaṇhasamaye mahāduggataṁ pakkosāpetvā seṭṭhiṭṭhānena pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnaṁ kuṇḍakapūvaṁ ajigucchanto amataṁ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahuṁ dhanañ ca

---

[1] K yāgu. [2] K sanhaṁsanhakuṇḍakaṁ, Bp saṇham kuṇḍakaṁ. [3] K vaddhāpetvā, B vaḍḍhāpetvā. [4] so Bp; K akkamapaṇṇena. [5] K omits so. [6] adds vā. [7] K diguṇācatugguṇe-. [8] K vanṭe.

seṭṭhiṭṭhānañ ca labhitvā mahāsampattiṁ patto" ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajigucchantena tassa kuṇḍakapūvo paribhutto, pubbe rukkhadevatâpi hutvā paribhutto yeva, tadâpi c' esa maṁ nissāya seṭṭhiṭṭhānaṁ alatth' evā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto ekasmiṁ eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā tasmiṁ gāmake manussā devatāmaṁgalikā honti. Ath' ekasmiṁ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānaṁ balikammaṁ akaṁsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṁ eraṇḍarukkhaṁ paṭijaggi. Te manussā attano attano devatānaṁ nānappakārāni mālāgandhavilepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchiṁsu. So pana kuṇḍakapūvañ c' eva uḷuṁkena ca udakaṁ ādāya gantvā eraṇḍarukkhassa avidūre ṭhatvā cintesi: „devatā nāma dibbakhajjakāni khādanti, mayhaṁ devatā imaṁ kuṇḍakapūvaṁ na khādissati, kiṁ iminā kāraṇena[1] nāsemi, aham eva naṁ khādissāmîti" tato nivatti. Bodhisatto khandhaviṭape ṭhatvā „bho purisa[2] sace tvaṁ issaro bhaveyyāsi mayhaṁ madhurakhajjakaṁ dadeyyāsi, tvaṁ pana duggato, ahaṁ tava pūvaṁ na khāditvā aññaṁ kiṁ khādissāmi[3], mā me koṭṭhāsaṁ nāsehîti" vatvā imaṁ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,
āhar' etaṁ kaṇaṁpūvaṁ[4], mā me bhāgaṁ vināsayā 'ti. 108.

Tattha yathanno ti yathārūpabhojano, tathannā ti tassa devatâpi tathārūpabhojanā va honti, āharetaṁ kaṇaṁpūvan ti etaṁ kuṇḍakena pakkapūvaṁ ānehi, mayhaṁ bhāgaṁ mā vināsehîti.

So nivattitvā Bodhisattaṁ oloketvā balikammam akāsi. Bodhisatto tato ojaṁ paribhuñjitvā „purisa tvaṁ kimatthaṁ maṁ paṭijaggasîti" āha. „Duggato 'mhi sāmi, taṁ nissāya duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggāmîti". „Bho purisa

[1] so Bd; K kiñcanākāraṇena. [2] K parisa. [3] K khādissā. [4] K khaṇaṁ.

mā cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imaṁ eraṇḍaṁ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvaṁ āhacca ṭhitā, tvaṁ rañño ācikkhitvā sakaṭehi dhanaṁ āharitvā rājaṁgaṇe rasiṁ kārehi, rājā te tussitvā seṭṭhiṭṭhānaṁ dassatîti" vatvā Bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā tassa seṭṭhiṭṭhānaṁ adāsi. Iti so Bodhisattaṁ nissāya mahāsampattiṁ patvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā duggato va etarahi duggato, eraṇḍarukkhadevatā pana aham evā" 'ti Kuṇḍakapūvajātakaṁ[1].

10. Sabbasaṁhārakapañha.

Sabbasaṁhārako natthîti. Ayaṁ Sabbasaṁhārakapañho sabbākārena Ummaggajātake āvibhavissatîti. Sabbasaṁhārakapañho niṭṭhito. Parosatavaggo[2] ekādasamo.

12. HAṀSIVAGGA.

1. Gadrabhapañha.

Haṁsi tuvaṁ evaṁ maññasîti[3]. Ayam pi Gadrabhapañho Ummaggajātake yeva āvibhavissati. Gadrabhapañho niṭṭhito.

2. Amarādevīpañha.

Yena sattubilaṅgā cā[4] 'ti. Ayaṁ Amarādevīpañho[5] nāma tatth' eva āvibhavissati. Amarādevīpañho niṭṭhito[6].

3. Sigālajātaka.

Saddahāsi sigālassā 'ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ samaye bhikkhū dhammasa-

---

[1] so Bp; K kuṇḍapūva-. [2] both Bp and K parosahassavaggo. [3] K haṁsi tvaṁ maṁñasīti, Bp hasituvaṁ eva paññasīti. [4] K yā. [5] K amara-. [6] K omits amarā-...niṭṭhito; B channapathapañho dutiyo niṭṭhito.

bhāyaṁ sannipatitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīsaṁ gantvā 'yaṁ samaṇo Gotamo karoti[1] na so dhammo, yam ahaṁ karomi ayam eva dhammo' ti te bhikkhū attano laddhiṁ gāhāpetvā ṭhānappattaṁ musāvādaṁ katvā saṁghaṁ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā" ti Devadattassa aguṇakathaṁ kathentā nisīdiṁsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān' eva musāvādī[2], pubbe pi musāvādī yevā 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā Bārāṇasiyaṁ nakkhattaṁ ghuṭṭhaṁ. Manussā „yakkhabalikammaṁ karomā" 'ti tesu tesu caccararacchādiṭṭhānesu macchamaṁsādīni[3] vippakiritvā kapālakesu bahusuraṁ[4] ṭhapayiṁsu. Ath' eko sigālo aḍḍharattasamaye niddhamanena[5] nagaraṁ pavisitvā macchamaṁsaṁ khāditvā suraṁ pivitvā punnāgagacchantare[6] pavisitvā yāva aruṇuggamanā niddaṁ okkami. So pabujjhitvā ālokaṁ disvā „idāni nikkhamituṁ na sakkā" ti maggasamīpaṁ gantvā adissamāno nipajjitvā[7] aññe va manusse disvâpi kiñci avatvā ekaṁ brāhmaṇaṁ mukhadhovanatthāya gacchantaṁ disvā cintesi: „brāhmaṇā dhanalolā honti, imaṁ dhanena palobhetvā yathā maṁ upakacchantare katvā uttarāsaṁge[8] nagarā nīharati[9] tathā karissāmîti" so manussabhāsāya „brāhmaṇā" 'ti āha. So nivattitvā „ko maṁ pakkosatîti" āha. „Ahaṁ brāhmaṇā" 'ti. „Kiṁkāraṇā" ti. „Brāhmaṇa, mayhaṁ dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṁ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametuṁ sakkosi tuyhaṁ te kahāpaṇe dassāmîti". Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā taṁ tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṁ agamāsi. Atha naṁ sigālo pucchi: „kataraṁ ṭhānaṁ brāhmaṇā" 'ti. „Asukaṁ nāmā" 'ti. „Aññaṁ thokaṁ ṭhānaṁ gacchā" 'ti evaṁ punappuna vadento mahāsusānaṁ patvā

[1] K kāroti. [2] K -vādi. [3] K macchamāsādīni. [4] K bahūsūraṁ. [5] K niddhamane. [6] K punnāgacchantareṁ. [7] K nippajjitvā. [8] K -saṁgo. [9] K ṇiharati.

„idha maṁ otārehîti“ āha. Tattha naṁ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisāṭakaṁ pattharā“ 'ti āha. So dhanalobhena patthari. Atha naṁ „imaṁ rukkhamūlaṁ khaṇāhîti“ paṭhavikhaṇane yojetvā brāhmaṇassa uttarisāṭakaṁ abhiruyha catusu kaṇṇesu majjhe cā 'ti pañcasu ṭhānesu sarīranissandaṁ pātetvā makkhetvā[1] c' eva temetvā ca susānavanaṁ pāvisi. Bodhisatto rukkhaviṭape ṭhatvā imaṁ gātham āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānaṁ sataṁ n'atthi kuto kaṁsasatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsîti saddahasi, ayam eva vā pāṭho, saddhiṁ[2] yāyasîti attho, sippikānaṁ sataṁ natthîti etassa hi sippikāsatam pi n'atthi, kuto kaṁsasatā duve ti dve kahāpaṇasatāni pan' assa kuto yevā 'ti.

Bodhisatto imaṁ gāthaṁ vatvā „gaccha brāhmaṇa tava sāṭakaṁ dhovitvā nahāyitvā attano kammaṁ karohîti“ vatva antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhîti“ domanassapatto pakkāmi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadâpi sigālo Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Sigālajātakaṁ.

4. Mitacintijātakaṁ.

Bahucintī appacintî cā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto dve mahallakathere ārabbha kathesi. Te kira janapade ekasmiṁ[3] araññavāse vassaṁ vasitvā „Satthu dassanatthāya gacchissāmā“ 'ti pātheyyaṁ sajjetvā „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti māsaṁ atikkamitvā puna pātheyyaṁ sajjetva tath' eva māsaṁ puna māsan ti evaṁ attano kusītabhāvena c' eva nivāsanaṭṭhāne ca apekhāya tayo māse atikkamitvā tato nikkhamma Jetavanaṁ gantvā sabhāgaṭṭhāne pattacīvaraṁ paṭisāmetvā Satthāraṁ passiṁsu. Atha te bhikkhū pucchiṁsu: „ciraṁ vo āvuso Buddhupaṭṭhānaṁ akarontānaṁ, kasmā evaṁ cirāyitthā“ 'ti. Te tam atthaṁ ārocesuṁ. Atha tesaṁ so

[1] K cakkhetvā, B pakkhitvā. [2] so Bp; K patti. [3] K kasmiṁ.

ālasiyakusītabhāvo bhikkhusaṁghe pākaṭo jāto. Dhammasabhāyam pi tesaṁ bhikkhūnam eva ālasiyabhāvaṁ nissāya kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte te pakkosāpetvā „saccaṁ kira tumhe bhikkhave alasā kusītā" ti pucchitvā „saccaṁ bhante" ti vutte „na bhikkhave idān' eva te alasā, pubbe pi alasā c' eva nivāsanaṭṭhāne ca sālayā sāpekhā" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyāṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bārāṇasīnadiyaṁ tayo[1] macchā ahesuṁ, Bahucintī Appacintī Mitacintîti tesaṁ[2] nāmāni. Te araññato manussapathaṁ āgamiṁsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṁ manussapatho nāma sāsaṁko sappaṭibhayo, kevaṭṭā nānappakārāni jālakuminādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayaṁ araññam eva gacchāmā" 'ti. Itare dve janā[3] alasatāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā" 'ti tayo māse atikkāmesuṁ. Atha kevaṭṭā nadiyaṁ jālam khipiṁsu. Bahucintī ca Appaciṁti ca gocaraṁ gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālatāya jālaganthaṁ[4] asallakkhetvā jālakucchim eva pavisiṁsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālaganthaṁ[4] sallakkhetvā tesañ ca jālakucchiṁ paviṭṭhabhāvaṁ ñatvā „imesaṁ kusītānaṁ andhabālānaṁ jīvitadānaṁ dassāmîti" cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṁ gantvā jālakucchiṁ phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṁ āloḷento[4] jālassa purato patitvā puna jālakucchiṁ pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṁ āloḷento[5] pacchimabhāge pati. Kevaṭṭā „macchā jālaṁ phāletvā gatā" ti maññamānā jālakoṭiyaṁ gahetvā ukkhipiṁsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udake patiṁsu. Iti tehi Mitacintiṁ nissāya jīvitaṁ laddhaṁ.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gāthām āha:

[1] K tayo tayo. [2] K appacintīti tesaṁ. [3] K jānā. [4] K -gandhaṁ. [5] K āḷolento.

Bahucinti Appacintī ca ubho jāle abajjharo,
Mitacintî amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintîti bahucintanāya[1] vitakkabahulatāya evaṁ laddhanāmo[2], itaresu pi dvīsu ayam eva nayo[3], ubho tattha samāgatā ti Mitacintiṁ nissāya laddhajīvitā tattha udake puna ubho pi janā[4] Mitacintinā saddhim samāgatā ti attho.

Evaṁ Satthā imaṁ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne mahallakabhikkhū sotāpattiphale patiṭṭhahiṁsu) „Tadā Bahucintī[5] ca Appacintī[5] ca ime dve ahesuṁ, Mitacintī pana aham evā" 'ti. Mitacintijātakaṁ.

5. Anusāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsatîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ anusāsikabhikkhuniṁ[6] ārabbha kathesi. Sā kira Sāvatthi-vāsinī ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samaṇadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadese[7] piṇḍāya carati. Ath' assā manussā paṇītapiṇḍapātaṁ denti. Sā rasataṇhāya bajjhitvā „sace imasmiṁ padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayhaṁ lābho parihāyissati, yathā etaṁ padesaṁ aññā nâgacchanti evaṁ mayā kātuṁ vaṭṭatîti" cintetvā bhikkhuniupassayaṁ[8] gantvā „ayye asukaṭṭhāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānaṁ[9], mā tattha piṇḍāya caritthā" 'ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhunī pi[10] taṁ padesaṁ gīvaṁ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmiṁ divase tasmiṁ padese piṇḍāya carantiyā vegen' ekaṁ gehaṁ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako paharitvā ūraṭṭhikaṁ bhindi. Manussā vegena upadhāvitvā dvidhā bhinnaṁ ūraṭṭhikaṁ ekato bandhitvā taṁ bhikkhuniṁ mañcenâdāya[11] bhikkhuniupassayaṁ nayiṁsu. Bhikkhuniyo „ayaṁ aññā bhikkhuniyo[12] anusāsitvā sayaṁ tasmiṁ padese carantī[13] ūrum bhindāpetvā āgatā" ti parihāsaṁ akaṁsu. Tam pi tāya katakāraṇaṁ nacirass' eva bhikkhusaṁghe pākaṭaṁ ahosi. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyam

[1] K abahu-. [2] K laddhā-. [3] K tayo. [4] K jānā. [5] K -ti. [6] K anusāsaka-. [7] K ekadesase. [8] K -upassasaṁ. [9] add atthi? [10] K pī. [11] so Bp; K vadvenā dāya. [12] K repeats ayaṁ aññā bhikkhuniyo. [13] K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā[1] bhikkhunī aññaṁ anusāsitvā sayaṁ tasmiṁ padese caramānā caṇḍena meṇḍakena ūrum bhindāpesîti“ tassā aguṇakathaṁ kathesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esā anusāsati yeva, sayaṁ pana na vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatîti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto araññe sakuṇayoniyaṁ nibbattitvā vayappatto sakuṇajeṭṭhako hutvā anekasakuṇasataparivāro Himavantaṁ pavisi. Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakuṇikā mahāvattanimaggaṁ gantvā gocaraṁ gaṇhati. Sā tattha sakaṭehi patitāni vīhimuggabījādīni labhitvā „yathā dāni imaṁ padesaṁ aññe sakuṇā nâgacchanti tathā karissāmîti“ cintetvā sakuṇasaṁghassa ovādaṁ deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappaṭibhayo, hatthiassādayo c' eva caṇḍagoṇayuttayānādīni ca sañcaranti[2], sahasā uppatituṁ na sakkā hoti, na tattha gantabban“ ti. Sakuṇasaṁgho tassā Anusāsikā t' eva nāmaṁ akāsi. Sā ekadivasaṁ vattanimahāmagge carantī[3] mahāmagge vegena āgacchantassa yānassa saddaṁ sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“ ti carati yeva. Atha naṁ yānaṁ vātavegena sīgham eva sampāpuṇi. Sā uṭṭhātuṁ nâsakkhi, cakkaṁ bhinditvā gataṁ[4]. Sakuṇajeṭṭhako sakuṇe samānento taṁ adisvā „Anusāsikā na dissati, upadhāretha nan“ ti āha. Sakuṇā upadhārentā taṁ mahāmagge dvedhā chinnaṁ[5] disvā sakuṇajeṭṭhakassa ārocesuṁ. Sakuṇajeṭṭhako „sā aññā[6] sakuṇikā vāretvā sayaṁ tattha caramānā dvedhā chinnā[7] kirā“ 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Yā-y-aññam anusāsati sayaṁ loluppacārinī
sâyaṁ vipakkhikā seti hatā cakkena sāḷikā ti. 111.

[1] K anusāsikaṁ corr. to -ka. [2] K sañcanti. [3] K -ti. [4] K gatā. [5] K cchinnaṁ. [6] K aññe. [7] K cchinnā.

Tattha yāyaññam anusāsatîti yakāro[1] padasandhikaro, yā aññe anusāsatîti attho, sayaṁ loluppacārinîti attanā loluppacārinī samānā, sāyaṁ vipakkhikā setîti sā eva savihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā cakkena sālikā ti yānacakkena hatā sālikā sakuṇikā ti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Anusāsikā sakuṇikā ayaṁ anusāsikabhikkhunī āhosi, sakuṇajeṭṭhako pana aham evā“ 'ti. Anusāsikajātakaṁ[2].

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ dubbacabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tassa vatthuṁ Navanipāte Gijjhajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhuṁ āmantetvā „bhikkhu na tvaṁ idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānaṁ ovādaṁ akaronto sattippahārena[3] jīvitakkhayaṁ patto sîti“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto laṁghananaṭaka yoniyaṁ[4] paṭisandhiṁ gahetvā vayappatto paññavā'upāyakusalo ahosi. So ekassa naṭassa santike sattiṁ laṁghanasippaṁ sikkhitvā ācariyena saddhiṁ sippaṁ dassento vicarati. Ācariyo pan' assa catunnaṁ ñeva sattīnaṁ laṁghanasippaṁ jānāti na pañcannaṁ. So ekadivasaṁ ekasmiṁ gāmake sippaṁ dassento surāmadamatto pañca sattiyo[5] „laṁghissāmîti“ paṭipāṭiyā ṭhapesi. Atha naṁ Bodhisatto āha: „ācariya tvaṁ pañca sattī laṁghanasippaṁ na jānāsi, ekaṁ sattiṁ hara, sace laṁghissasi pañcamāya sattiyā viddho marissasîti“. So sutthumattatāya „tvam pi mayhaṁ pamāṇaṁ na jānāsîti“ tassa vacanaṁ anādiyitvā catasso laṁghetvā pañcamāya sattiyā daṇḍake madhukapupphaṁ viya āvuto paridevamāno nipajji. Atha naṁ Bodhisatto „paṇḍitānaṁ vacanaṁ akatvā imaṁ vyasanaṁ patto sîti“ imaṁ gātham āha:

---

[1] K yākaro. [2] K anusāsiyā-. [3] K santippa-. [4] K laṁghanaṭaka-. [5] K santiye.

Atikaram akarâcariya, mayhaṁ p' etaṁ na ruccati,
catutthe laṁghayitvāna[1] pañcamāy' asi[2] āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvaṁ atikaraṁ akara, attano kāraṇato atirekakaraṇaṁ akarîti attho, mayhaṁ petaṁ na ruccatîti mayhaṁ antevāsikassa pi samānassa[3] etaṁ[4] tava karaṇaṁ na ruccati, tena te ahaṁ paṭhamam[5] eva kathesin ti dīpeti, catutthe laṁghayitvāna ti catutthe sattithale apatitvā attānam laṁghitvā, pañcamāyasi[2] āvuto ti paṇḍitānaṁ vacanaṁ agaṇhanto idāni pañcamāya sattiyā āvuto sîti.

Idaṁ vatvā ācariyaṁ sattito apanetvā kattabbayuttakaṁ akāsi.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā ācariyo ayaṁ dubbaco ahosi, antevāsiko pana aham evā" 'ti. Dubbacajātakaṁ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Kokālikaṁ ārabbha kathesi. Tassa vatthuṁ Terasanipāte Takkāriyajātake āvibhavissati. Satthâpi[6] „na bhikkhave Kokāliko idān' eva attano vācaṁ nissāya naṭṭho, pubbe pi nassi yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Takkasilāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcâbhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattesi. Himavantapadese sabbo isigaṇo sannipatitvā taṁ ovādācariyaṁ katvā parivāresi. So pañcannaṁ isisatānaṁ ovādācariyo hutvā jhānakīḷāya[7] kīḷanto[8] Himavante vasati. Tadā eko paṇḍurogatāpaso kuṭhāriṁ[9] gahetvā kaṭṭhaṁ phāleti. Ath' eko mukharatāpaso tassa santike nisīditvā „idha pahāraṁ dehi, idha pahāraṁ

[1] K laṁghitvā. [2] so Bp; K pañcamīyasmiṁ. [3] K samātassa pi. [4] K eka taṁ. [5] K paṭhaṁ. [6] K satthāpa. [7] K -kīlāya. [8] K kīl-. [9] K kuṭṭhāriṁ.

dehîti" taṁ tāpasaṁ rosesi. So kujjhitvā „na dāni[1] me tvaṁ dāruphālanakasippaṁ sikkhāpanakaācariyo" ti tiṇhaṁ kuṭhāriṁ ukkhipitvā ekappahāren' eva jīvitakkhayaṁ pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccaṁ kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmiṁ vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātaṁ vammikamatthake ṭhatvā mahāvassitaṁ vassi. Taṁ sutvā eko luddako „tittirena bhavitabban" ti saddasaññāya gantvā taṁ vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddaṁ asuṇanto „asukaṭṭhāne tittiro vasati, kin nu kho tassa saddo na sūyatîti"[2] tāpase pucchi. Te tassa tam atthaṁ ārocesuṁ. So ubho pi tāni kāraṇāni saṁsandetvā isigaṇamajjhe imaṁ gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativelaṁ pabhāsitā
vācā hanati dummedhaṁ tittiraṁ vâtivassitan ti. 113.

Tattha accuggatā ti atiuggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabhāvā, ativelaṁ pabhāsitā ti atikkantavelā pamāṇātikkamena[3] bhāsitā, tittiraṁ vātivassitan ti yathā tittiraṁ ativassitaṁ hani tathā evarūpā vācā dummedhaṁ bālapuggalaṁ hanatîti.

Evaṁ Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalokaparāyano[4] ahosi.

Satthâpi „na bhikkhave Kokāliko idān' eva attano vacanaṁ nissāya naṭṭho, pubbe pi nassi yevā" 'ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko ahosi. isigaṇo Buddhaparisā. gaṇasatthā pana aham evā" 'ti. Tittirajātakaṁ.

8. Vaṭṭakajātakaṁ.

Nācintayanto puriso ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Uttaraseṭṭhiputtaṁ ārabbha kathesi. Sāvatthiyaṁ kira Uttaraseṭṭhi nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyaṁ eko puññavā satto Brahmalokā cavitvā paṭisandhiṁ gahetvā vayappatto abhirūpo

---

[1] K dāti. [2] K sūyyatîti. [3] K pamāṇā-. [4] K -ṇo.

ahosi brahmavaṇṇī. Ath' ekadivasaṁ Sāvatthiyaṁ kattikachaṇe nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito[1] ahosi. Tassa sahāyakā aññe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesuṁ. Uttaraseṭṭhiputtassa pana dīgharattaṁ Brahmaloke vasitattā kilesesu cittaṁ na allīyati. Ath' assa sahāyakā „Uttaraseṭṭhiputtassâpi ekaṁ itthiṁ ānetvā nakkhattaṁ kīḷissāmā[2]" 'ti sammantayitvā taṁ upasaṁkamitvā „samma imasmiṁ nagare kattikarattivārachaṇo[3] ghuṭṭho, tuyham pi ekaṁ itthiṁ ānetvā nakkhattaṁ kīḷissāmā[4]" 'ti āhaṁsu, „na mam' attho itthiyā" ti ca vutte pi punappuna nibbandhitvā sampaṭicchāpetvā ekaṁ vaṇṇadāsiṁ sabbālaṁkārapatimaṇḍitaṁ katvā tassa gharaṁ netvā „tvaṁ seṭṭhiputtassa santikaṁ gacchā" 'ti sayanigharaṁ pesetvā nikkhamiṁsu. Taṁ sayanigharaṁ paviṭṭham pi seṭṭhi n' eva oloketi nâlapati. Sā cintesi: „ayaṁ evaṁ[5] rūpaggappattaṁ uttamavilāsasampannaṁ maṁ n' eva oloketi nâlapati, idāni naṁ attano itthikuttalīlāya olokāpessāmîti" itthilīḷhe dassentī[6] pahaṭṭhākārena aggadante vivaritvā sitaṁ akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā dantaṭṭhike nimittaṁ gaṇhi. Aṭṭhikasaññaṁ uppajji. Sakalam pi taṁ sarīraṁ aṭṭhikasaṁkhalikā viya paññāyi. So tassā paribbayaṁ datvā „gacchā" 'ti uyyojesi. Taṁ tassa gharā otiṇṇaṁ eko issaro antaravīthiyaṁ disvā paribbayaṁ datvā attano gharaṁ nesi. Sattāhe[7] vītivatte nakkhattaṁ ositaṁ. Vaṇṇadāsiyā mātā dhītu āgamanaṁ adisvā seṭṭhiputtānaṁ santikaṁ gantvā „kahaṁ sā" ti pucchi. Te Uttaraseṭṭhiputtassa gharaṁ gantva „kahaṁ sā" ti pucchiṁsu. „Taṁ khaṇaṁ yeva tassā paribbayaṁ datvā uyyojesin" ti. Ath' assa mātā āha: „dhītaraṁ na passāmi, dhītaram me samānethā" 'ti Uttaraseṭṭhiputtaṁ ādāya rañño santikaṁ agamāsi. Rājā aṭṭam vinicchinanto „ime te seṭṭhiputtā vaṇṇadāsiṁ ānetvā adaṁsū" 'ti pucchi. „Āma devā" 'ti. „Idāni sā kahan" ti. „Na jānāmi, taṁ khaṇaṁ ñeva naṁ uyyojesin" ti. „Idāni taṁ samānetuṁ sakkosîti". Na sakkomi devā" 'ti. Rājā „sace samānetuṁ na sakkoti rājāṇam assa karothā[8]" 'ti āha. Atha naṁ pacchā bāhaṁ bandhitvā „rājāṇaṁ[9] karissāmā" 'ti gahetvā pakkamiṁsu. „Seṭṭhiputtaṁ kira vaṇṇadāsiṁ samānetuṁ asakkontaṁ rājāṇaṁ kāretîti" sakalanagaraṁ ekakolāhalaṁ ahosi. Mahājano ure hatthe ṭhapetvā „kin nām' etaṁ sāmi, attano te ananucchavikaṁ laddhan" ti paridevati, seṭṭhiputtassa[10] pacchato pacchato paridevanto gacchati. Seṭṭhiputto cintesi: „idaṁ mayhaṁ

[1] K -nissīto. [2] K kīl-. [3] K -chano. [4] K kīl-. K [5] K eva. [6] K -ti. [7] K sattābhe. [8] K karethā. [9] K rājānaṁ. [10] Bp seṭṭhi pi puttassa.

evarūpaṁ dukkhaṁ agāre vasanabhāvena uppannaṁ, sace ito muñcissāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajissāmîti". Sâpi kho vaṇṇadāsī[1] taṁ kolāhalasaddaṁ sutvā „kiṁsaddo nām' eso" ti pucchitvā taṁ pavattiṁ sutvā vegena otaritvā „ussaratha ussaratha sāmī[2], maṁ rājapurisānaṁ daṭṭhuṁ dethā" 'ti attānaṁ dassesi. Rājapurisā naṁ disvā mātaraṁ paṭicchāpetva seṭṭhiputtaṁ muñcitvā pakkamiṁsu. So sahāyaparivuto nadiṁ gantvā sīsaṁ nahāyitvā gehaṁ gantvā bhuttapātarāso mātāpitāro pabbajjaṁ anujānāpetvā cīvarasāṭake ādāya mahantena parivārena Satthu santikaṁ gantvā vanditvā pabbajjaṁ yācitvā pabbajjañ ca upasampadañ ca labhitvā avissaṭṭhakakammaṭṭhāno vipassanaṁ vaḍḍhetvā nacirass' eva arahatte patiṭṭhāsi. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ sannipatitā bhikkhū „āvuso Uttaraseṭṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanassa guṇaṁ jānitvā 'imamhā dukkhā muccamāno pabbajīssāmîti' cintetvā tena sucintitena mutto c' eva pabbajito ca aggaphale ca patiṭṭhito" ti tassa guṇakathaṁ kathesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Uttaraseṭṭhiputto va attano bhaye uppanne 'iminā upāyena imamhā dukkhā muñcissāmîti' cintento maraṇabhayā mutto, atīte paṇḍitâpi attano bhaye uppanne 'iminā upāyena imamhā dukkhā muccissāmā' 'ti cintetvā maraṇabhayadukkhato mucciṁsu yevā" 'ti vatvā[3] atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto cutipaṭisandhivasena parivattento vaṭṭakayoniyaṁ nibbatti. Tadā eko vaṭṭakaluddako araññe bahū vaṭṭake āharitvā gehe ṭhapetvā gocaraṁ datvā mūle gahetvā āgatānaṁ hatthe vaṭṭake vikkiṇanto jīvikaṁ kappeti. So ekadivasaṁ bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam pi gahetvā ānesi[4]. Bodhisatto cintesi: „sac' āhaṁ iminā dinnagocaraṁ pānīyañ ca paribhuñjissāmi ayaṁ maṁ gahetvā āgatānaṁ manussānaṁ dassati, sace pana na paribhuñjissāmi ahaṁ milāyissāmi, atha maṁ milātaṁ disvā manussā na gaṇhissanti, evam me sotthi bhavissati, imaṁ upāyaṁ karissāmîti" so tathā karonto milāyitvā aṭṭhicammamatto ahosi. Manussā naṁ disvā na gaṇhiṁsu. Luddako Bodhisattaṁ

---

[1] K vantadāsī. [2] K sāmikaṁ corr. to sāmiṁ, Bp sāmi. [3] K omits vatvā. [4] K āṇesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīṇesu pacchiṁ nīharitvā dvāre ṭhapetvā Bodhisattaṁ hatthatale katvā „kiṁkato nu kho ayaṁ vaṭṭako[1]“ ti oloketuṁ āraddho. Ath' assa pamattabhāvaṁ ñatvā Bodhisatto pakkhe[2] pasāretvā uppatitvā araññam eva gato. Vaṭṭakā taṁ disvā „kin nu kho na paññāyasi, kahaṁ gato sîti“ pucchitvā „luddakena gahito 'mhîti“ vutte[3] „kin ti katvā mutto sîti“ pucchiṁsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaraṁ agahetvā[4] pāniyaṁ apivitvā upāyacintāya mutto“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Nâcintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalaṁ passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṁ piṇḍattho: puriso dukkhaṁ patvā iminā nāma upāyena imamhā dukkhā muccissāmîti acintayanto attano dukkhā mokkhasaṁkhātaṁ visesaṁ nâdhigacchati, idāni pana mayā cintitakammassa phalaṁ passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maraṇato ca bandhanato ca mutto ahan ti.

Evaṁ Bodhisatto attanā katakāraṇaṁ ācikkhi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā maraṇamuttavaṭṭako aham evā“ 'ti. Vaṭṭakajātakaṁ.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisaṁvaddho ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto akālarāviṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. So kira Sāvatthivāsikulaputto sāsane pabbajitvā vattaṁ vā sikkhaṁ vā na uggaṇhi. So „imasmiṁ kāle mayā vattaṁ kātabbaṁ imasmiṁ kāle upaṭṭhātabbaṁ imasmiṁ kāle sajjhāyitabban“ ti na jānāti, paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkhaṇe yeva mahāsaddaṁ karoti, bhikkhū niddaṁ na labhanti. Dhammasabhāyaṁ bhikkhū „āvuso asukabhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattaṁ vā sikkhaṁ vā kālaṁ vā akālaṁ vā na jānātîti“ tassa aguṇakathaṁ kathesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imaya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvī[5], pubbe pi akālarāvī yeva, kālākālaṁ ajānanabhāvena gīvāya valitāya jīvitakkhayaṁ patto“ ti vatvā atītaṁ āhari:

---

[1] K vaṭṭake. [2] K pakke. [3] K vutto. [4] K āgahetvā. [5] K -vi.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rājjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippe pāraṁ gantvā Bārāṇasiyaṁ disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave[1] sippaṁ vācesi. Tesaṁ māṇavānaṁ eko kālarāvikukkuṭo atthi. Te tassa vassitasaddena uṭṭhāya sippaṁ sikkhanti. So kālam akāsi. Te aññaṁ kukkuṭaṁ pariyesantā caranti. Ath' eko māṇavako[2] susānavane[3] dārūni uddharanto ekaṁ kukkuṭaṁ disvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vaḍḍhitattā „asukavelāya nāma vassitabban" ti ajānanto kadāci atirattiṁ vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattiṁ vassanakāle sippaṁ sikkhantā yāva aruṇuggamanā sikkhituṁ na sakkonti, niddāyamānā gahitaṭṭhānam pi na passanti, atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsam eva na labhanti. Māṇavā „ayaṁ atirattiṁ vā vassati atipabhāte vā, imaṁ nissāya amhākaṁ sippaṁ na niṭṭhāyissatîti" taṁ gahetvā gīvaṁ valetvā jīvitakkhayaṁ pāpetvā „akālarāvikukkuṭo amhehi ghātito[4]" ti ācariyassa kathesuṁ. Ācariyo ovādaṁ gahetvā „avaḍḍhitabhāvena maraṇaṁ patto" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Amātāpitarisaṁvaddho anācariyakule vasaṁ
nâyaṁ kālaṁ akālaṁ vā abhijānāti kukkuṭo ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṁvaddho ti mātāpitaro nissāya tesaṁ ovādaṁ agahetvā saṁvaddho, anācariyakule vasan ti. ācariyakule pi avasamāno ācariyasikkhāpakaṁ[5] kañci[6] nissāya avasitattā -ti attho, kālam akālaṁ vā ti imasmiṁ kāle vassitabbaṁ[7] imasmiṁ kāle na vassitabban ti evaṁ vassitabbayuttakālaṁ vā akālaṁ vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanabhāvena ca jīvitakkhayaṁ patto ti.

Idaṁ kāraṇaṁ dassetvā Bodhisatto yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā akālarāvikukkuṭo ayaṁ bhikkhu ahosi, antevāsikā Buddhaparisā, ācariyo pana aham evā" 'ti. Akālarāvijātakaṁ.

---

[1] K mānave. [2] K māna-. [3] K suyāna-. [4] K ghātino. [5] Bp -sikkhāpadaṁ. [6] both K and Bp kiñci. [7] K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Ciñcamāṇavikaṁ[1] ārabbha kathesi. Tassā vatthuṁ Dvādasanipāte Mahāpadumajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā „na bhikkhave Ciñcamāṇavikā idān' eva maṁ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass' eva purohito ahosi. Tena aggamahesiyā varo dinno: bhoti[2] bhadde yaṁ icchasi[3] taṁ vadeyyāsîti". Sā evam āha: mayhaṁ añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā[4] itthi[5] kilesavasena na oloketabbā" ti. So paṭikkhipitvā punappuna nippīḷiyamāno tassā vacanaṁ atikkamituṁ asakkonto sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nāṭakisahassesu kilesavasena ekitthim pi na olokesi. Ath' assa paccanto kuppi. Paccante ṭhitàyodhā corehi saddhiṁ dve tayo saṁgāme katvā „ito uttariṁ mayaṁ na sakkomā" 'ti paṇṇaṁ pesesuṁ. Rājā tattha gantukāmo balakāyaṁ saṁharitvā taṁ pakkositvā „bhadde ahaṁ paccantaṁ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi 'anibaddho, tādisesu ṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvaṁ idh' eva nivattāhîti" āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattituṁ" ti punappuna raññā paṭikkhittā āha: „tena hi ekekaṁ yojanaṁ gantvā mayhaṁ sukhadukkhaṁ jānanatthaṁ ekekaṁ manussaṁ peseyyāthā" 'ti. Rājā „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā Bodhisattaṁ nagare ṭhapetvā mahantena balakāyena nikkhamitvā gacchanto yojane yojane ekekaṁ purisaṁ „amhākaṁ ārogyaṁ ārocetvā deviyā sukhadukkhaṁ jānitvā āgacchā" 'ti pesesi. Sā āgataṁ purisaṁ „rājā taṁ kimatthaṁ pesesîti" pucchitvā „tumhākaṁ sukhadukkhaṁ jānanatthāyā" 'ti vutte „tena hi ehîti" tena saddhiṁ asaddhammaṁ paṭisevati. Rājā dvattiṁsayojanamaggaṁ[6] gacchanto dvattiṁsa jane[7] pesesi.

[1] K -na-. [2] K hoti. [3] K icchati. [4] K aññaṁ. [5] K itthiṁ. [6] so Bp; K dvattiṁsamayo-. [7] K janaṁ.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṁ tath' eva akāsi. Rājā paccantaṁ vūpasametvā janapadaṁ samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattiṁsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṁ vipaṭipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāraṭṭhāne ṭhatvā „nagaraṁ paṭijaggāpetū" 'ti Bodhisattassa paṇṇaṁ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṁ paṭijaggāpetvā rājanivesanaṁ[1] paṭijaggāpento deviyā vasanaṭṭhānaṁ agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggappattaṁ kāyaṁ disvā saṇṭhātuṁ asakkontī „ehi brāhmaṇa, sayanaṁ abhirūhā" 'ti āha. Bodhisatto „mā evaṁ avaca, rājâpi garu, akusalam[2] pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṁ kātun" ti āha. „Catusaṭṭhiyā pādamūlikānaṁ n' eva rājā garu na akusalaṁ bhāyanti, tav' eva rājā garu tvaṁ yeva ca akusalaṁ bhāyasîti". „Āma, sace tesam pi evaṁ bhaveyya na evarūpaṁ kareyyuṁ, ahaṁ pana jānamāno evarūpaṁ sāhasiyakammaṁ[3] na karissāmîti". „Kiṁ bahuṁ vippalapasi, sace me vacanaṁ na karosi sīsan te chindāpessāmîti". „Tiṭṭhatu, ekasmiṁ attabhāve sīsaṁ attabhāvasatasahasse pi sīse chindante[5], na sakkā mayā evarūpaṁ kātun" ti. Sā „hotu jānissāmîti" Bodhisattaṁ tajjetvā[6] attano gabbhaṁ pavisitvā sarīre nakhavalañjaṁ dassetvā telena gattāni abbhañjetvā kiliṭṭhadhātukaṁ[7] vatthaṁ nivāsetvā gilānālayaṁ katvā dāsiyo āṇapesi: „raññā 'kahaṁ devîti' vutte 'gilānā' ti katheyyāthā" 'ti āha. Bodhisatto pi rañño paṭipathaṁ agamāsi. Rājā nagaraṁ padakkhiṇaṁ katvā pāsādaṁ abhiruyha deviṁ apassanto „kahaṁ devîti" pucchi. „Gilānā devā" 'ti. So sirigabbhaṁ pavisitvā tassā piṭṭhiṁ parimajjanto „kiṁ te bhadde aphāsukan" ti pucchi. Sā tuṇhī ahosi, tatiyavāre rājānaṁ oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisâpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā" 'ti. „Kiṁ etaṁ bhadde" ti. „Tumhehi nagaraṁ rakkhanatthāya ṭhapito purohito 'nivesanaṁ paṭijaggāmîti' idhâgantvā attano vacanaṁ

[1] K rājā-. [2] K akulasam. [3] K sābhasiya-. [5] so both K and Bp instead of chindantu? [6] so Bp; K tajjetvāna. [7] K kilitthā-.

akarontiṁ maṁ paharitvā attano manaṁ pūretvā gato" ti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena taṭataṭāyanto sirigabbhā nikkhamitvā dovārikapādamūlikādayo pakkositvā „gacchatha bhaṇe, purohitaṁ pacchābāhaṁ bandhitvā vajjhabhāvappattaṁ katvā nagarā nīharitvā āghātanaṁ netvā sīsam assa chindathā" 'ti. Te vegena gantvā taṁ pacchābāhaṁ bandhitvā vajjhabheriṁ vādāpesuṁ. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya duṭṭhadeviyā rājā puretaraṁ paribhinno, ajja dān' āhaṁ attano balen' eva attānaṁ mocessāmîti" so te purise āha: „bho tumhe maṁ mārentā rañño dassetvā va mārethā" 'ti. „Kiṁkāraṇā" ti. „Ahaṁ rājakammiko, bahum me kammaṁ kataṁ, bahūni mahānidhānāni[1] jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritaṁ, sace maṁ rañño na dassessatha bahuṁ dhanaṁ nassissati, mayā rañño sāpateyye[2] ācikkhite pacchā kātabbaṁ karothā" 'ti. Te taṁ rañño dassayiṁsu. Rājā taṁ disvā ca[3] „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjaṁ na akāsi, kasmā te evarūpaṁ pāpakammaṁ katan" ti āha. „Mahārāja, ahaṁ sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇasalākamattam[4] pi adinnaṁ nâdinnapubbaṁ, lobhavasena paresaṁ itthī akkhīni ummīletvâpi na olokitapubbā, hassavasenâpi[5] musā na bhāsitapubbā, kusaggenâpi majjaṁ na pītapubbaṁ, ahaṁ tumhesu niraparādho, sā pana bālā lobhavasena maṁ hatthe gahetvā mayā paṭikhittā maṁ tajjetvā attanā katapāpaṁ uttānaṁ katvā mama ācikkhitvā antogabbhaṁ paviṭṭhā, ahaṁ niraparādho, paṇṇaṁ gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā[6] sāparādhā, te pakkositvā 'tassā vo vacanaṁ kataṁ na katan' ti puccha devā" ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā deviṁ pakkosāpetvā „tayā etehi saddhiṁ pāpaṁ kataṁ na katan" ti pucchi, „kataṁ devā" 'ti vutte taṁ pacchābāhaṁ bandhāpetvā „imesaṁ[7] catusaṭṭhijanānaṁ[8] sīsāni chindathā" 'ti āṇāpesi[9]. Atha

[1] K -niccānāni. [2] K sāpateyya. [3] Bp va. [4] K tina-. [5] Bp hasitabhāvenāpi. [6] K jānā. [7] K ime. [8] K -jānānaṁ. [9] K ānapesi.

naṁ Bodhisatto āha: „n' atthi mahārāja etesaṁ doso, devī attano ruciṁ kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesaṁ khamatha, tassâpi doso n' atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā, jātisabhāvo hi esa, etāsaṁ bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissâpi khamathā“ 'ti nānappakārena rājānaṁ saññāpetvā te catusaṭṭhi pi jane tañ ca bālaṁ mocāpetvā sabbesaṁ yathāsakāni ṭhānāni dāpesi. Evaṁ te sabbe mocetvā patiṭṭhāpetvā Bodhisatto rājānaṁ upasaṁkamitvā „mahārāja, andhabālānaṁ[1] nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchābāhaṁ baddhā, paṇḍitānaṁ kāraṇayuttena vacanena pacchābāhaṁ baddhâpi muttā, evaṁ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpenti[2] paṇḍitā baddhâpi[3] mocentîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhâpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsare ti pabbāsanti vadanti kathenti

Evaṁ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṁ desetvā „mayā imaṁ dukkhaṁ agāre vasanabhāvena laddhaṁ, idāni me agārena kiccaṁ n' atthi, pabbajjaṁ me anujāna devā“ 'ti pabbajjaṁ anujānāpetvā assumukhaṁ ñātijanaṁ mahantañ ca vibhavaṁ pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloka-parāyano ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā duṭṭhadevī Ciñcamāṇavikā ahosi, rājā Ānando, purohito pana aham evā“ 'ti. Bandhanamokkhajātakaṁ. Haṁsivaggo[4] dvādasamo.

[1] K balānaṁ [2] K baddhāpenti. [3] Bp bandhāpi. [4] Bp hasitavaggo.

13. KUSANĀḶIVAGGA.

1. Kusanāḷijātaka.

Kare sarikkho ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa nicchayamittaṁ ārabbha kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasuhajjañātibandhavā „mahāseṭṭhi, ayaṁ tayā jātigottadhanadhaññādīhi n' eva sadiso na uttaritaro, kasmā etena saddhiṁ santhavaṁ karosi, mā karohîti“ punappuna nivāresuṁ. Anāthapiṇḍiko pana „mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ 'ti tesaṁ vacanaṁ agahetvā bhogagāmaṁ gacchanto taṁ kuṭumbarakkhakaṁ[1] katvā agamāsîti sabbaṁ Kālakaṇṇivatthumhi vuttanayen' eva veditabbaṁ, idha pana Anāthapiṇḍikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammaṁ rakkhituṁ samatthabhāvo c' ettha pamāṇaṁ[2], mitto nāma attanā samo pi hīno pi visiṭṭho gahetabbo, sabbe pi hi te attano pattaṁ bhāraṁ[3] nittharanti yeva, idāni tāva tvaṁ attano nicchayamittaṁ nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porāṇā pana nicchayamittaṁ nissāya vimānasāmikā jātā“ 'ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāḷigacche devatā hutvā nibbatti. Tasmiṁ ñeva pana uyyāne maṁgalasilaṁ nissāya ujugatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭapasampanno[4] rañño santikā laddhasammāno rucarukkho[5] atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmiṁ eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhiṁ mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmiṁ ekatthambhake pāsāde vasati, tassa so thambho cali, ath' assa calitabhāvaṁ rañño ārocesuṁ. Rājā vaḍḍhakī[6] pakkosāpetvā „tātā[7], mama ekatthambhakassa[8] maṁgalapāsādassa thambho calito, ekaṁ sārathambhaṁ āharitvā taṁ niccalaṁ karothā“ 'ti āha. Te „sādhu devā“ 'ti rañño vacanaṁ sampaṭicchitvā tadanuc-

[1] K -rakkhaṁkaṁ. [2] K -naṁ. [3] Bp pattabhāraṁ. [4] K parimaṇḍasākhā-. [5] Bp maṅgalarukkho. [6] K vaddhakiṁ. [7] both K and Bp tāta. [8] Bp ekathambhassa.

chavikaṁ rukkhaṁ pariyesamāno aññattha adisvā uyyānaṁ pavisitvā taṁ mukkhakarukkhaṁ[1] disvā rañño santikaṁ āgantvā „kiṁ tāta diṭṭho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „diṭṭho deva, api ca kho naṁ chindituṁ na visahāmā“ 'ti āhaṁsu. „Kiṁkāraṇā“ ti. Mayaṁ hi aññattha rukkhaṁ apassantā uyyānaṁ pavisimhā, tatrâpi ṭhapetvā maṁgalarukkhaṁ aññaṁ na passāma, iti taṁ maṁgalarukkhatāya chindituṁ na visahāmā“ 'ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādaṁ thiraṁ karotha, mayaṁ aññaṁ maṁgalarukkhaṁ karissāmā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti balikammaṁ gahetvā uyyānaṁ gantvā „sve chindissāmā“ 'ti rukkhassa balikammaṁ katvā nikkhamiṁsu. Rukkhadevatā taṁ kāraṇaṁ ñatvā „sve mayhaṁ vimānaṁ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṁ gamissāmîti“ gantabbaṭṭhānaṁ apassantī[2] puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā vanadevatā[3] āgantvā „kiṁ etan“ ti pucchitvā taṁ kāraṇaṁ sutvā sayam pi vaḍḍhakīnaṁ paṭikkhipanaupāyaṁ apassantiyo[4] taṁ parissajitvā rodituṁ ārabhiṁsu. Tasmiṁ samaye Bodhisatto „rukkhadevataṁ[5] passissāmîti“ tattha gantvā taṁ kāraṇaṁ sutvā „hotu, mā cintayittha, ahaṁ rukkhaṁ chindituṁ na dassāmi, sve vaḍḍhakīnaṁ āgatakāle mama kāraṇaṁ passathā“ 'ti tāva devatā samassāsetvā punadivase vaḍḍhakīnaṁ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṁ gahetvā vaḍḍhakīnaṁ purato gantvā maṁgalarukkhassa mūlaṁtaraṁ pavisitvā taṁ rukkhaṁ susiraṁ viya katvā rukkhamajjhena abhirūhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā sīsaṁ kampayamāno[6] nipajji. Mahāvaḍḍhakī naṁ kakaṇṭakaṁ disvā rukkhaṁ hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvā va balikammaṁ karimhā“ 'ti ekaghanaṁ mahārukkhaṁ garahitvā pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattaṁ nissāya vimānassa sāminī jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

[1] K mukkharukkhaṁ, Bp sumukkhakaru-. [2] K -ti. [3] Bp rukkhadevatā, K rukkhadevatā vanadevatā. [4] K upasantiyo. [5] so Bp; K -devatā. [6] both K and Bp kampamāno.

diṭṭhasambhattā[1] bahū devatā sannipatiṁsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddhan“ ti tuṭṭhacittā tāsaṁ devatānaṁ majjhe Bodhisattassa guṇaṁ kathayamānā „bho devate, mayaṁ mahesakkhā hutvâpi dandhapaññatāya imaṁ upāyaṁ na jānimha, kusanāḷidevatā pana attano ñāṇasampattiyā amhe vimānasāmike akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṁ uppannaṁ dukkhaṁ nittharitvā sukhe patiṭṭhāpenti yevā“ 'ti mittadhammaṁ vaṇṇayitvā imaṁ gātham āha:

Kare sarikkho athavâpi seṭṭho
nihīnako câpi kareyya eko,
kareyyun te vyasane uttamatthaṁ
yathā ahaṁ[2] kusanāḷi[3] rucāyan ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṁ kareyya, athavâpi seṭṭho ti jātiādīhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nihīnako câpi kareyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṁ kareyy' eva, tasmā sabbe pi[4] ete mittā kātabbā yevā 'ti dīpeti, kiṁkāraṇā: kareyyuṁ te vyasane uttamatthaṁ sabbe p' ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano pattabhāraṁ[5] vahamānā uttamatthaṁ kareyyuṁ, kāyikacetasikadukkhato taṁ sahāyakaṁ moceyyum evā 'ti attho, tasmā hīno pi mitto kātabbo yeva pag eva itare, tatr' idaṁ opammaṁ: yathā ahaṁ kusanāḷi rucāyaṁ yathā ahaṁ rucāyaṁ nibbattadevatā ayañ ca kusanāḷidevatā appesakkhā mittasanthavaṁ karimhā, tatrâp' āhaṁ mahesakkhâpi samānā attano uppannaṁ dukkhaṁ bālatāya anupāyakusalatāya harituṁ nâsakkhim, imaṁ[6] pana appesakkham pi samānaṁ paṇḍitaṁ devataṁ nissāya dukkhato mutto 'mhîti.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavisiṭṭhabhāvaṁ[7] anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto kātabbo“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasaṁghassa dhammaṁ desetvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā saddhiṁ kusanāḷidevatāya yathākammaṁ gatā.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā rucādevatā Anando ahosi, kusanāḷidevatā pana aham evā“ 'ti. Kusanāḷijātakaṁ.

[1] so Bᵖ; K sandiṭṭhā-. [2] so both K and Bᵖ instead of ayaṁ? [3] K -nāli. [4] so Bᵖ; K hi. [5] K pannabhāraṁ. [6] so Bᵖ; K idaṁ. [7] so Bᵖ; K samaṁ-.

2. Dummedhajātaka.

Yasaṁ laddhāna dummedho ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Dhammasabhāyam hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa puṇṇacandasassirīkaṁ mukhaṁ asītianuvyañjanadvattiṁsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitaṁ byāmappabhāparikkhittaṁ āveḷāveḷāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentaṁ paramasobhaggappattaṁ attabhāvañ ca oloketvā cittaṁ pasādetuṁ na sakkoti, usūyam eva karoti, 'Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiñāṇadassanena samannāgatā' 'ti vuccamāne[1] vaṇṇaṁ sahituṁ na sakkoti, usūyam[2] eva karotîti" Devadattassa aguṇaṁ kathesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mama vaṇṇe bhaññamāne[3] usūyaṁ karoti, pubbe pi akāsi yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Magadharaṭṭhe Rājagahanagare ekasmiṁ Magadharāje rajjaṁ kārente Bodhisatto hatthiyoniyaṁ nibbattitvā sabbaseto ahosi heṭṭhā vaṇṇitasadisāya[4] rūpasampattiyā samannāgato. Atha naṁ „lakkhaṇasampanno[5] ayan" ti so rājā maṁgalahatthiṁ[6] akāsi. Ath' ekasmiṁ chaṇadivase sakalanagaraṁ devanagaraṁ viya alaṁkaritvā sabbālaṁkārapatimaṇḍitaṁ maṁgalahatthiṁ abhirūhitva mahantena rājānubhāvena nagaraṁ padakkhiṇaṁ akāsi. Mahājano tattha tattha ṭhatvā maṁgalahatthino rūpaggappattaṁ sarīraṁ disvā „aho rūpaṁ aho gati aho līlā[7] aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraṇo cakkavattiraññо anucchaviko" ti maṁgalahatthim eva vaṇṇeti. Rājā maṁgalahatthissa vaṇṇaṁ sutvā sahituṁ asakkonto usūyaṁ uppādetvā „ajj' eva taṁ pabbatapapātā pātetvā jīvitakkhayaṁ pāpessāmîti" hatthācariyaṁ pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayaṁ nāgo sikkhāpito" ti āha. „Susikkhāpito devā" 'ti. „Na susikkhito, dussikkhito" ti. „Susikkhito devā" 'ti. „Yadi

[1] K -ṇe. [2] K usuyyav. [3] K -ṇo. [4] K vannita-. [5] K lakkhanā- [6] K -hatthi. [7] K ḷīlā.

susikkhito sakkhissasi taṁ Vepullapabbatamatthakaṁ āropetun" ti. „Āma devā" 'ti. „Tena hi ehîti" sayaṁ[1] otaritvā hatthācariyaṁ āropetvā pabbatapādaṁ gantvā hatthācariyena hatthipiṭṭhe nisīditvā va hatthimhi[2] Vepullapabbatamatthakaṁ āropite[3], sayam pi amaccagaṇaparivuto pabbatamatthakaṁ abhirūhitvā hatthiṁ papātābhimukhaṁ kāretvā „tvaṁ 'mayā esa susikkhito' ti vadesi, tīhi yeva tāva naṁ pādehi ṭhapehîti" āha. Hatthācariyo piṭṭhiyaṁ nisīditvā va „bho. tīhi pādehi tiṭṭhā" 'ti hatthissa paṇṇikāya saññaṁ adāsi. Puna rājā „dvīhi purimapādehi ṭhapehîti" āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi aṭṭhāsi, „pacchimapādehi yevā" 'ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi aṭṭhāsi, „ekenā" 'ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken' eva aṭṭhāsi. Ath' assa apatanabhāvaṁ ñatvā „sace pahosi ākāsena ṭhapehîti" āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n' atthi, nissaṁsayaṁ pana naṁ esa papāte pātetvā māretukāmo bhavissatîti" so tassa kaṇṇamūle mantesi: „tāta, ayaṁ rājā taṁ pātetvā māretukāmo, na tvaṁ etassa anucchaviko, sace te ākāsena gantuṁ balaṁ atthi maṁ yathānisinnaṁ yeva ādāya vehāsaṁ abbhuggantvā Bārāṇasiṁ[4] gacchā" ti. Puññiddhiyā samannāgato Mahāsatto taṁ khaṇaṁ ñeva ākāse aṭṭhāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṁ hatthi puññiddhiyā samannāgato na tādisassa mandapuññassa dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puññasampannassa rañño anucchaviko, tādisā nāma mandapuññā evarūpaṁ vāhanaṁ labhitvā tassa guṇaṁ ajānantā tañ c' eva[5] vāhañaṁ avasesañ ca yasasampattiṁ nāsenti yevā" 'ti vatvā hatthikkhandhe nisinno va imaṁ gātham āha:

Yasaṁ laddhāna dummedho anatthaṁ carati attano,
attano ca paresañ ca hiṁsāya paṭipajjatîti. 118.

---

[1] so Bp: K yaṁ. [2] so Bp; K hatthimpi [3] K āropito. [4] K -nasīyaṁ. [5] K ce·

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippañño puggalo parivārasampattiṁ labhitvā attano anatthaṁ carati, kiṁkāraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṁ ajānanto attano paresañ ca hiṁsāya paṭipajjati, hiṁsā vuccati kilamanaṁ dukkhuppādanaṁ, tadatthāya evaṁ pajjatîti.

Evaṁ imāya gāthāya rañño dhammaṁ desetvā „tiṭṭha dāni tvan"ti[1] ākāse uppatitvā[2] Bārāṇasiṁ[3] gantvā rājaṁgaṇe ākāse aṭṭhāsi. Sakalanagaraṁ saṁkhubhitvā „amhākaṁ rañño ākāsena varavāraṇo āgantvā rājaṅgaṇe ṭhito" ti ekakolāhalaṁ ahosi. Vegena rañño pi ārocesuṁ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṁ upabhogatthāya āgato si bhūmiyaṁ patiṭṭhāhîti" āha. Bodhisatto bhūmiyaṁ patiṭṭhāsi. Ācariyo otaritvā rājānaṁ vanditvā „kuto āgato si tātā" 'ti vutte „Rājagahato" ti vatvā sabbaṁ pavattiṁ ārocesi. Rājā „manāpan te tāta kataṁ idhâgacchantenā" ti haṭṭhatuṭṭho nagaraṁ sajjāpetvā vāraṇaṁ maṁgalahatthiṭṭhāne ṭhapetvā sakalarajjaṁ tayo koṭṭhāse katvā ekaṁ Bodhisattassa adāsi ekaṁ ācariyassa, ekaṁ attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakālato paṭṭhāy' eva pana rañño sakala-Jambūdīpe rajjaṁ hatthagatam eva jātaṁ. So Jambudīpe aggarājā hutvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ agamāsi.

Satthā imaṁ dhammadesenaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahosi, Bārāṇasīrājā Sāriputto, hatthācariyo Ānando, hatthi pana aham evā" 'ti. Dummedhajātakaṁ.

3. Naṅgalīsajātaka.

Asabbatthagāmivācan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Lāḷudāyittheraṁ ārabbha kathesi. So kira dhammaṁ kathento „imasmiṁ ṭhāne idaṁ kathetabbaṁ, imasmiṁ ṭhāne idaṁ na kathetabban" ti yuttāyuttaṁ na jānāti, maṁgale avamaṁgalaṁ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṭhanti sandhisiṁghāṭakesu cā[4]" ti imaṁ avamaṁgalyaṁ anumodanaṁ kathesi, avamaṁgallesu anumodanaṁ karonto „bahū devā manussā ca maṁgalāni acintayun[5]" ti vatvā „evarūpānaṁ maṁgalānaṁ

[1] add: vutte? [2] K uppattitvā. [3] K -ṇasīyaṁ. [4] cfr. Childers' Khudd. Pāṭha p. 11. [5] cfr. Childers' Kh. P. p. 5.

satam pi sahassam pi kātuṁ samatthā hothā" 'ti vadati. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ bhikkhū „āvuso Lāḷudāyi yuttāyuttaṁ na jānāti, sabbattha abhāsitabbavācaṁ[1] bhāsatîti" kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Lāḷudāyi idān' eva dandhaparisakkano kathento yuttāyuttaṁ na jānāti, pubbe pi evarūpo ahosi, niccalāḷako yeva hi eso" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattitvā vayappatto Takkasilāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṁ disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni[2] sippaṁ vācesi. Tadā tesu māṇavesu eko dandhaparisakkano lāḷamāṇavo dhammantevāsiko hutvā sippaṁ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhituṁ na sakkoti, Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath' ekadivasaṁ Bodhisatto sāyamāsaṁ bhuñjitvā sayane sunipanno taṁ māṇavaṁ hatthapādapiṭṭhiparikammāni katvā gacchantaṁ āha: „tāta mañcapāde upatthambhetvā yāhîti". Māṇavo ekaṁ pādaṁ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṁ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattiṁ khepesi. Bodhisatto paccūsasamaye uṭṭhāya taṁ disvā „kiṁ tāta nisinno sîti" pucchi. „Ācariya mañcapādassa upatthambhanaṁ alabhitvā ūrumhi ṭhapetvā nisinno 'mhîti". Bodhisatto saṁviggamānaso hutva „ayaṁ ativiya mayhaṁ upakāro, ettakānaṁ pana māṇavakānaṁ[3] antare ayaṁ eva dandho, sippaṁ sikkhituṁ na sakkoti, kathaṁ nu kho ahaṁ imaṁ panditaṁ kareyyan" ti cintesi. Ath' assa etad ahosi: "atth' eko upāyo, ahaṁ imaṁ māṇavaṁ dāruatthāya[4] paṇṇatthāya gantvā āgataṁ 'ajja te kiṁ diṭṭhaṁ kiṁ katan' ti pucchissāmi, 'imaṁ nāma ajja mayā diṭṭhaṁ idaṁ katan' ti ācikkhissati, atha naṁ 'tayā diṭṭhañ ca katañ ca kīdisan' ti pucchissāmi, so 'evarūpaṁ

[1] K adds sabbattha. [2] K -māṇava-. [3] K māṇava-. [4] K dāruhatthāya.

nāmā' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti naṁ navaṁ navaṁ upamañ ca kāraṇañ ca kathāpetvā iminā upāyena paṇḍitaṁ karissāmîti[1]" so taṁ pakkositvā „tāta māṇava ito paṭṭhāya dāruatthāya paṇṇatthāya vā gataṭṭhāne yaṁ te tattha diṭṭhaṁ vā bhuttaṁ vā pītaṁ vā khāditaṁ vā hoti taṁ āgantvā mayhaṁ āroceyyāsîti" āha. So „sādhū" 'ti paṭisuṇitvā ekadivasaṁ māṇavehi saddhiṁ dāruatthāya araññaṁ gato tattha sappaṁ disvā āgantvā „ācariya sappo me diṭṭho" ti ārocesi. „Sappo nāma tāta kīdiso hotîti". „Seyyathâpi naṅgalīsā[2]" ti. So „sādhu tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma naṅgalīsasadisā[3] va honti". Atha Bodhisatto „māṇavakena manāpa upamā āhaṭā, sakkhissāmi naṁ paṇḍitaṁ kātun" ti cintesi. Māṇavo puna ekadivasaṁ araññe hatthiṁ disvā „hatthi me ācariya diṭṭho" ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso" ti. „Seyyathâpi naṅgalīsā" ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍā naṅgalīsasadisā hoti, dantādayo evarūpā, ayaṁ pana bālatāya vibhajitvā[4] kathetuṁ asakkonto soṇḍaṁ sandhāya kathesi, maññe" ti tuṇhī ahosi. Ath' ekadivasaṁ nimantane ucchuṁ labhitvā „ācariya ajja mayaṁ ucchuṁ khādimhā" ti, „ucchu[5] nāma kīdiso" ti vutte „seyyathâpi naṅgalīsā" ti āha. Ācariyo „thokaṁ patirūpakāraṇaṁ kāthesîti" tuṇhī jāto. Pun' ekadivasaṁ nimantane ekacce māṇavā[6] gulaṁ dadhinā bhuñjiṁsu ekacce khīrena. So āgantvā „ācariya ajja mayaṁ dadhinā khīrena ca bhuñjimhā" ti vatvā „dadhikhīraṁ nāma kīdisaṁ[7] hotîti" vutte „seyyathâpi naṅgalīsā" ti āha. Ācariyo „ayaṁ māṇavo[6] 'sappo naṅgalīsasadiso' ti kathento tāva sukathitaṁ kathesi, 'hatthī[8] naṅgalīsasadiso' ti kathentenâpi[9] soṇḍaṁ sandhāya lesena kathitaṁ, 'ucchuṁ naṅgalīsasadisan' ti kathane pi leso atthi, dadhikhīrāni pana niccaṁ paṇḍarāni pakkhittabhājanasaṇṭhānāni,

[1] so Bp; K -ssāmāti. [2] K naṅgalasīsasadiso. [3] K naṅgalīsīsadisā. [4] K vihajitvā. [5] K ucchū. [6] K māna-. [7] K kīdiso, Bp kiṁdisaṁ. [8] K hatthiṁ. [9] K kathento nāma pi corr. to kathentenāpi?

idha sabbena sabbaṁ upamaṁ na kathesi, na sakkā imaṁ lāḷakam sikkhāpetun" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Asabbatthagāmiṁ vācaṁ bālo sabbattha bhāsati,
nâyaṁ dadhiṁ vedi na naṅgalīsaṁ,
dadhim p' ayaṁ[1] maññati naṅgalīsan ti. 119.

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchati taṁ asabbatthagāmivācaṁ[2] bālo dandhapuggalo sabbattha bhāsati, „dadhi nāma kīdisan" ti puṭṭho „seyyathâpi naṅgalīsā" ti vadat' eva, evaṁ vadanto nâyaṁ[3] dadhiṁ vedi na naṅgalīsaṁ, kiṁkāraṇā: yasmā dadhim p' ayaṁ[4] maññati[5] naṅgalīsaṁ yasmā ayaṁ dadhim pi naṅgalīsam eva maññati[5], athavā dadhîti dadhim eva payan ti khīraṁ, dadhiñ ca payañ ca dadhipayaṁ[6], yasmā dadhikhīrāni pi ayaṁ naṅgalīsam eva maññati[5], tādiso câyaṁ[7] bālo kiṁ iminā ti antevāsīnaṁ gāthaṁ kathetvā paribbayaṁ datvā taṁ uyyojesi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā lāḷamāṇavo Lāḷudāyi ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā" 'ti. Naṅgalīsajātakaṁ.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ vattasampannaṁ brāhmaṇaṁ ārabbha kathesi. So kira Sāvatthivāsikulaputto sāsane uraṁ datvā pabbajitvā vattasampanno ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pānīyaparibhojanīyauposathāgārajantāgharādivattāni[8] ca sādhukaṁ karoti, cuddasasu mahāvattesu asītikhandhakavattesu ca paripūrakārī[9] yeva ahosi, vihāraṁ sammajjati, pariveṇaṁ[10] vikkamamālakaṁ[11] vihāramaggaṁ sammajjati, manussānaṁ pānīyaṁ deti. Manussā tassa vattasampattiyaṁ pasīditvā pañcasatamattāni dhuvabhattāni[12] adaṁsu. Mahālābhasakkāro uppajji. Taṁ nissāya bahunnaṁ phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ bhikkhū kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vattasampattiyā mahantaṁ lābhasakkāraṁ nibbattesi, taṁ ekaṁ nissāya bahunnaṁ phāsuvihāro jāto" ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha

---

[1] both K and Bp dadhippayaṁ. [2] so Bp; K -gāmīvāmīvācaṁ. [3] K tāyaṁ. [4] K dadhippayaṁ, Bp dadhipi. [5] K maññeti. [6] so Bp; K dadhippayaṁ. [7] K cāya. [8] K -janīyaṁuposathāgārajannāgharā-. [9] K -rī. [10] K -naṁ. [11] K vikkamālakaṁ, Bp vitikamālakaṁ. [12] Bp dhūva-; K dhura-.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' āyaṁ bhikkhu vattasampanno, pubbe p' etaṁ ekaṁ nissāya pañca isisatāni phalāphalatthāya āgantvā eten' eva ānītaphalāphalehi yāpesun" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto[1] isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pānīyāni[2] chijjiṁsu, tiracchānā pānīyam alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesaṁ pipāsādukkhaṁ disvā ekaṁ rukkhaṁ chinditvā doṇiṁ[3] katvā pānīyaṁ ussiñcitvā doṇiṁ[4] pūretvā tesaṁ pānīyaṁ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pānīyam pivantesu tāpasassa phalāphalatthāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pānīyaṁ deti yeva. Migagaṇā cintesuṁ: „ayaṁ amhākaṁ pānīyaṁ dento phalāphalatthāya gantuṁ okāsaṁ na labhati, nirāhāratāya ativiya kilamati, handa mayaṁ kathikaṁ[5] karomā" 'ti te kathikaṁ[5] akaṁsu: „ito paṭṭhāya pānīyaṁ pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalaṁ gahetvā va āgantabban" ti. Tato[6] paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādīni gahetvā āgacchati, ekassa atthāya ābhataṁ phalāphalaṁ aḍḍhateyyasakaṭabhārappamāṇaṁ ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva paribhuñjanti, atirekaṁ chaḍḍiyittha[7]. Bodhisatto taṁ disvā „ekaṁ nāma vattasampannaṁ nissāya ettakānaṁ tāpasānaṁ phalāphalatthāya āgantvā yāpanaṁ uppannaṁ, viriyaṁ nāma kātabbam evā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 268.)
vāyāmassa phalaṁ passa: bhuttā[8] ambā anītihan[9] ti. 120.

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: paṇḍito attano vattapūraṇādike kammamhi vāyameth' eva na ukkaṇṭheyya, kiṁkāraṇā: vāyāmassa nipphalatāya abhāvato iti

[1] K vayapatto. [2] K pānīyāti. [3] K doni. [4] K doniṁ. [5] K katikaṁ. [6] K tenato. [7] both K and Bp chaḍḍayittha. [8] K bhutta. [9] Bp anītihā.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hotîti“ isigaṇaṁ ālapanto vāyāmassa phalaṁ passā 'ti āha, kīdisaṁ: bhuttā ambā anītihaṁ[1] tattha ambā ti desanāmattaṁ[2], tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatāni, tesu sampannatarānaṁ ussannatarānaṁ vā vasena ambā ti vuttaṁ, imehi yeva[3] pañcahi isisatehi sayaṁ araññaṁ gantvā ekassa atthāya ānītā ambā bhuttā, idaṁ vāyāmassa phalaṁ, tañ ca kho pana anītihaṁ, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evaṁ itihītihena[4] gahetabbaṁ na hoti, paccakkham eva taṁ phalaṁ passā 'ti.

Evaṁ Mahāsatto isigaṇassa ovādaṁ adāsi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṁ bhikkhu ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Ambajātakaṁ.

5. Kaṭāhakajātaka.

Bahum pi so vikattheyyā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ vikatthikaṁ[5] bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tassa vatthuṁ heṭṭhākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa bhariyā puttaṁ vijāyi. Dāsī[6] pi 'ssa taṁ divasaṁ yeva puttaṁ vijāyi. Te ekato vaḍḍhiṁsu. Seṭṭhiputte[7] lekhaṁ sikkhante va[8] dāso pi 'ssa phalakaṁ vahamāno gantvā ten' eva saddhiṁ lekhaṁ sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahosi nāmena Kaṭāhako nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍāgārikakammaṁ karonto cintesi: „na maṁ ime sabbakālaṁ bhaṇḍāgārikakammaṁ[9] kāressanti, kiñcid eva dosaṁ disvā tāḷetvā[10] bandhitvā lakkhaṇena aṁketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjissanti, paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yan nūnâhaṁ seṭṭhissa vacanen' eva lekhaṁ ādāya tattha gantvā 'ahaṁ seṭṭhiputto' ti vatvā taṁ seṭṭhiṁ vañcetvā tassa dhītaraṁ gahetvā sukhaṁ vaseyyan“ ti so sayam eva paṇṇaṁ

---

[1] Bp; anitihā, K nītihaṁ. [2] K desanaṁmattaṁ, Bp desanāsīsamattaṁ. [3] so Bp; K ye ime. [4] so K; Bp anititaṁ iti ha āsā iti evaṁ itihena; read ...evaṁ itiho, itihena? [5] K vikatthakaṁ, Bp vikatthitaṁ. [6] K dāsi. [7] K -putto. [8] K ca. [9] K -gārikammaṁ. [10] K tāletvā.

gahetvā „ahaṁ asukaṁ nāma mama puttaṁ tava santikaṁ pahiṇiṁ, āvāhavivāhasambandho nāma mayhaṁ tayā tuyhañ ca mayā[1] saddhiṁ patirūpo, tasmā tvaṁ imassa dārakassa attano dhītaraṁ datvā etaṁ tatth' eva vasāpehi, aham pi okāsaṁ labhitvā āgamissāmîti" likhitvā seṭṭhiss' eva muddikāya lañjetvā yathāruciṁ paribbayañ c' eva gandhavatthādīni ca gahetvā paccantaṁ gantvā seṭṭhiṁ vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṁ seṭṭhi „kuto āgato si tātā" 'ti pucchi. „Bārāṇasito". „Kassa putto" ti[2]. „Bārāṇasīseṭṭhissā" 'ti. „Ken' atthenâgato sîti". Tasmiṁ khaṇe Kaṭāhako „idaṁ disvā jānissathā" 'ti paṇṇaṁ adāsi. Seṭṭhi paṇṇaṁ vācetvā „idān' āhaṁ jīvāmi nāmā" 'ti tuṭṭhacitto[3] dhītaraṁ datvā patiṭṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto ahosi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu „evam pi nāma yāguṁ pacanti[4] evaṁ khajjakaṁ evaṁ bhattaṁ, aho paccantavāsikā nāmā" 'ti yāguādīni garahati[5], „ime paccantavāsibhāven' eva sāṭake valetuṁ[6] na jānanti, gandhe piṁsituṁ pupphāni ganthituṁ[7] na jānantîti" vatthakammantikādayo garahati. Bodhisatto pi dāsaṁ apassanto „Kaṭāhako na dissati, kahaṁ gato, pariyesatha nan" ti samantā manusse payojesi. Tesu eko tattha gantvā taṁ disvā sañjānitvā attānam[8] ajānāpetvā[9] gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṁ pavattiṁ sutvā „ayuttaṁ[10] tena kataṁ, gantvā gahetvā āgacchissāmîti" rājānaṁ āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Seṭṭhi kira paccantaṁ gacchatîti" sabbattha pākaṭo jāto. Kaṭāhako „seṭṭhi kira āgacchatîti" sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena āgacchati, maṁ nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbaṁ, sace panâhaṁ palāyissāmi puna āgantuṁ na sakkā bhavissati, atthi pan' esa upāyo: sāmikassa pi[11] pathaṁ gantvā dāsakammaṁ katvā tam eva ārādhessāmîti". So tato paṭṭhāya parisamajjhe evaṁ bhāsati: „Aññe bālamanussā attano bālabhāvena mātā-

[1] K adds ca. [2] K tīti. [3] K tuṭṭhamitto. [4] K pavanti. [5] K garahāti. [6] Bp valañcetuṁ. [7] both K and Bp gandhituṁ. [8] K attā. [9] K ajanā-. [10] K āyuntaṁ. [11] K ppi.

pitunnaṁ guṇaṁ ajānantā tesaṁ bhojanavelāya apacitikammaṁ akatvā tehi saddhiṁ yeva bhuñjanti, mayaṁ pana mātāpitunnaṁ bhojanakāle paṭiggahaṁ upanema khelasarakaṁ upanema bhājanāni[1] upanema pānīyam pi vījanim[2] pi gahetvā upanitthāmā" 'ti yāva sarīravalañjanakāle udakakalasaṁ ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbaṁ dāsehi sāmikānaṁ kattabbakiccaṁ pakāsesi. So evaṁ parisaṁ uggaṇhāpetvā Bodhisattassa paccantasamīpaṁ āgatakāle sasuraṁ avoca: „tāta mama kira pitā tumhākaṁ dassanatthāya āgacchati, tumhe khādanīyabhojanīyaṁ paṭiyādāpetha, ahaṁ paṇṇākāraṁ gahetvā paṭipathaṁ gacchāmîti". So „sādhu tātā" 'ti sampaṭicchi. Kaṭāhako bahuṁ[3] paṇṇākāraṁ ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattaṁ vanditvā paṇṇākāraṁ adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāraṁ gahetvā tena saddhiṁ paṭisanthāraṁ katvā pātarāsakāle khandhāvāraṁ nivāsetvā sarīravalañjanatthāya paṭicchannaṭṭhānaṁ pāvisi. Kaṭāhako attano parivāraṁ nivattetvā kalasaṁ ādāya Bodhisattassa santikaṁ gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi ahaṁ tumhākaṁ yattakaṁ icchatha tattakaṁ dhanaṁ dassāmi, mā me yasaṁ antaradhāpayitthā" 'ti āha. Bodhisatto tassa vattasampadāya pasīditvā „mā bhāyi, n' atthi te mama santikā antarāyo" ti samassāsetvā paccantanagaraṁ pāvisi. Mahanto sakkāro ahosi. Kaṭāhako pi 'ssa nirantaraṁ dāsena kattabbakiccaṁ karoti. Atha naṁ ekāya velāya sukhanisinnaṁ paccantaseṭṭhi āha: „mahāseṭṭhi mayā tumhākaṁ paṇṇaṁ disvā tumhākaṁ puttassa dārikā dinnā" ti. Bodhisatto Kaṭāhakaṁ puttam eva katvā anucchavikaṁ piyavacanaṁ vatvā seṭṭhiṁ tosesi. Tato paṭṭhāya Kaṭāhakassa mukhaṁ ulloketuṁ samattho nāma nâhosi. Ath' ekadivasaṁ Mahāsatto seṭṭhidhītaraṁ pakkositvā „ehi amma, sīse me ūkā vicinā" 'ti vatvā taṁ āgantvā ūkā gahetvā ṭhitaṁ piyavacanaṁ vatvā kathesi: „kacci[4] te mama putto sukhadukkhe

[1] K hājanāni. [2] K bījanim. [3] K bahū. [4] so Bp; K acci.

appamatto, ubho janā sammodamānā samaggavāsaṁ vasathā“ 'ti pucchi. „Tāta, seṭṭhiputtassa añño doso n' atthi, kevalam āhāraṁ garahatîti“. „Amma, niccakāle p' esa dukkhasīlo va, api ca ahaṁ tassa mukhabandhanamantaṁ dassāmi, taṁ tvaṁ sādhukaṁ uggaṇhitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa uggahitaniyāmen' eva purato ṭhatvā vadeyyāsîti“ gātham uggaṇhāpetvā katipāhaṁ vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Kaṭāhako pi bahuṁ khādanīyabhojanīyaṁ[1] ādāya anumaggaṁ gantvā bahuṁ dhanaṁ datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakālato paṭṭhāya atirekamānī ahosi. So ekadivasaṁ seṭṭhidhītāya nānaggarasabhojanaṁ upanetvā kaṭacchuṁ[2] ādāya parivisantiyā bhattaṁ garahituṁ ārabhi. Seṭṭhidhītā Bodhisattassa santike uggahitaniyāmena imaṁ gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3,801.)
aññaṁ janapadaṁ gato,
anvāgantvāna[3] dūseyya[4],
bhuñja bhoge Kaṭāhakā 'ti. 121.

Tattha bahum pi so vikattheyya aññaṁ janapadaṁ gato ti yo attano jātibhūmito aññaṁ janapadaṁ gato hoti yatth' assa jātiṁ na jānanti so bahum pi vikattheyya vamhanavacanaṁ vañcanavacanaṁ vadeyya, anvāgantvāna[5] dūseyyā 'ti imaṁ tāva vāraṁ sāmikassa paṭipathaṁ gantvā dāsakiccassa katattā kasāhi paharitvā piṭṭhicammuppāṭanato ca lakkhaṇahananato ca mutto si, sace anācāraṁ karosi puna aññasmiṁ āgamanavāre[6] tava sāmiko anvāgantvāna dūseyya imaṁ gehaṁ anu āgantvā kasāhi ghotehi[7] c' eva[8] lakkhaṇahananena ca taṁ jātippakāsanena ca dūseyya upahaneyya, tasmā imaṁ anācāraṁ pahāya bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacchā attano dāsabhāvaṁ pākaṭaṁ kāretvā vippaṭisārī ahosîti, ayam ettha seṭṭhino adhippāyo, seṭṭhidhītā pana etaṃ atthaṁ ajānantī[9] uggahitaniyāmena vyañjanam eva payirudāhasi.

Kaṭāhako „addhā seṭṭhinā mama nāmaṁ ācikkhitvā etissā sabbaṁ kathitaṁ bhavissatîti“ tato paṭṭhāya puna bhattaṁ garahituṁ na visahi, nihīnamāno yathāladdhaṁ bhuñjitvā yathākammaṁ gato.

---

[1] K khādanibhojāniyaṁ. [2] K kaṭucchuṁ. [3] K anatvāganatvā. [4] K dusseyya. [5] K antvāgantvā. [6] K -vārena. [7] so K; Bp ghaṭṭehi. [8] K meva, B ca. [9] K -t'

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Kaṭāhako vikatthanabhikkhu ahosi, Bārāṇasi-seṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Kaṭāhakajātakaṁ.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevekassa kalyāṇan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Kosalarañño asilakkhaṇapāṭhakabrāhmaṇaṁ ārabbha kathesi. So kira kammārehi rañño asīnaṁ āhaṭakāle asiṁ upasiṁghitvā asilakkhaṇaṁ udāharati. So yesaṁ hatthato lābhaṁ labhati tesaṁ „asi lakkhaṇasampanno maṁgalasaṁyutto“ ti vadati, yesaṁ hatthato na labhati tesaṁ asiṁ „avalakkhaṇo“ ti garahati. Ath' eko kammāro asiṁ katvā kosiyaṁ sukhumaṁ maricacuṇṇaṁ pakkhipitvā rañño asiṁ āhari. Rājā brāhmaṇaṁ pakkosāpetvā „asiṁ vīmaṁsā“ 'ti āha. Brāhmaṇassa asiṁ ākaḍḍhitvā upasiṁghantassa maricacuṇṇāni nāsaṁ pavisitvā khipitukāmataṁ uppādesuṁ. Tassa khipantassa nāsikā asidhārāya paṭihatā dvidhā chijji[1]. Tass' eva nāsikāya chinnabhāvo bhikkhusaṁghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ dhammasabhāyaṁ bhikkhū kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso rañño kira asilakkhaṇapāṭhako asilakkhaṇaṁ paṭhanto nāsikaṁ chindāpesîti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva so brāhmaṇo asiṁ upasiṁghanto nāsikāchedaṁ[2] patto, pubbe pi patto yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahosi. Sabbam paccuppannavatthusadisam eva. Rājā pana tassa vejje datvā nāsikakoṭiṁ phāsukaṁ kārāpetvā lākhāya paṭināsikam kāretvā puna taṁ upaṭṭhākam eva akāsi. Bārāṇasīrañño pana putto n' atthi, ekā dhītā c' eva bhāgineyyo ca ahesuṁ. So pi ubho pi te attano santike yeva vaḍḍhāpesi. Te ekato vaḍḍhitā aññamaññaṁ paṭibaddhacittā ahesuṁ. Rājâpi amacce pakkositvā „mayhaṁ bhāgineyyo imassa rajjassa sāmiko va, dhītaraṁ etass' eva datvā abhisekam assa karomîti“ vatvā puna

[1] K cchijji. [2] K -cchedaṁ.

cintesi: „mayhaṁ bhāgineyyo sabbathâpi ñātako yeva, etassa aññaṁ rājadhītaraṁ ānetvā abhisekaṁ katvā dhītaraṁ aññassa rañño dassāmi, evaṁ no ñātakā bahū bhavissanti, dvinnam[1] pi rājūnaṁ[2] mayam eva sāmikā bhavissāmā“ ti so amaccehi saddhiṁ sammantetvā „ubho p' ete visuṁ kātuṁ vaṭṭatîti“ bhāgineyyaṁ aññasmiṁ nivesane dhītaraṁ aññasmiṁ vāsesi. Te soḷasikavassuddesikabhāvaṁ patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṁ. Rājakumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaraṁ rājagehā nīharāpetuṁ sakkā bhaveyyā“ 'ti cintento „atth' eso upāyo“ ti mahāikkhaṇikaṁ pakkosāpetvā tassā sahassabhaṇḍikaṁ datvā „kiṁ mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n' atthi, kiñcid eva kāraṇaṁ vatvā yathā mama mātulo rājadhītaraṁ antogehā nīharāpeti tathā karohîti“ āha. „Sādhu sāmi[3], ahaṁ rājānaṁ upasaṁkamitvā evaṁ vakkhāmi: 'deva rājadhītāya upari kāḷakaṇṇī[4] atthi, ettakaṁ[5] kālaṁ nivattitvā olokento pi n' atthi, ahaṁ rājadhītaraṁ asukadivase nāma rathaṁ āropetvā bahū[6] āvudhahatthe purise ādāya[7] mahantena parivārena susānaṁ gantvā maṇḍalapiṭṭhikāya heṭṭhāmañce matamanussaṁ nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaraṁ ṭhapetvā[8] gandhodakaghaṭānaṁ aṭṭhuttarasatena nahāpetvā kāḷakaṇṇiṁ pavāhessāmîti' evaṁ vatvā rājadhītaraṁ susānaṁ nessāmi, tvaṁ amhākaṁ tattha gamanadivase amhehi puretaram eva thokaṁ maricacuṇṇam ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto rathaṁ āruyha susānaṁ gantvā rathaṁ susānadvāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanaṁ pesetvā sayaṁ susāne maṇḍalapiṭṭhikaṁ gantvā matako[9] viya paṭikujjo hutvā nipajja, ahaṁ tattha āgantvā tava[10] upari mañcakaṁ attharitvā rājadhītaraṁ ukkhipitvā ṭhapessāmi, tvaṁ tasmiṁ khaṇe maricacuṇṇaṁ nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khipeyyāsi, tayā

[1] so Bp; K dinnam. [2] Bp rājānaṁ. [3] K sāmī. [4] K -ṇṇi. [5] so Bp; K etta. [6] K bahu. [7] K adāya. [8] K ṭhapetthā. [9] K matake. [10] K nava.

khipitakāle mayaṁ[1] rājadhītaraṁ pahāya palāyissāma[2], athāgantvā rājadhītaraṁ sīsaṁ nahāpetvā sayam pi sīsaṁ nahāyitvā taṁ ādāya attano nivesanaṁ gaccheyyāsîti". So „sādhu, sundaro upāyo" ti sampaṭicchi. Sâpi gantvā rañño tam atthaṁ ārocesi, rājā sampaṭicchi. Rājadhītāya pi taṁ antaraṁ ācikkhi, sâpi sampaṭicchi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññaṁ datvā mahantena parivārena susānaṁ gacchantī[3] ārakkhamanussānaṁ bhayajananatthaṁ[4] āha: „mayā rājadhītāya mañce ṭhapitakāle heṭṭhāmañce matapuriso khipissati khipitvā va heṭṭhāmañcā nikkhamitvā yaṁ paṭhamaṁ passissati tam eva gahessati, appamattā bhaveyyāthā" 'ti. Rājakumāro puretaraṁ gantvā vuttanayen' eva[5] tattha nipajji. Mahāikkhaṇikā rājadhītaraṁ ukkhipitvā maṇḍalapiṭṭhikaṭṭhānaṁ gacchantī[6] „mā bhāyîti" saññāpetvā mañce ṭhapesi. Tasmiṁ khāṇe kumāro maricacuṇṇaṁ nāsāya pakkhipitvā khipi. Tena khipitamatte yeva mahāikkhaṇikā rājadhītaraṁ pahāya mahāravaṁ ravamānā sabbapaṭhamaṁ palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi ṭhātuṁ[7] samattho nāma na hosi, gahitagahitāni āyudhāni chaḍḍetvā sabbe palāyiṁsu. Kumāro yathāsammantitaṁ[8] sabbaṁ katvā rājadhītaraṁ ādāya attano nivesānaṁ agamāsi. Ikkhaṇikā gantvā taṁ kāraṇaṁ rañño ārocesi. Rājā „pakatiyâpi sā mayā tass' ev' atthāya puṭṭhā, pāyāse chaḍḍitasappiṁ viya jātan" ti sampaṭicchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjaṁ datvā dhītaraṁ mahādeviṁ kāresi. So tāya saddhiṁ samaggavāsaṁ vasamāno dhammena rajjaṁ kāresi. Asilakkhaṇapāṭhako tass' eva upaṭṭhāko ahosi. Tass' ekadivasaṁ rājupaṭṭhānaṁ āgantvā paṭisuriyaṁ ṭhatvā upaṭṭhahantassa lākhā vilīyi, paṭināsikā bhūmiyaṁ pati, so lajjāya adhomukho aṭṭhāsi. Atha naṁ rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khipitaṁ nāma ekassa kalyāṇaṁ hoti ekassa pāpakaṁ, tumhehi khipitena

[1] so Bp; K mayā. [2] so Bp; K -ssāmi. [3] K -ti. [4] K -janana-. [5] K -nayeva. [6] K -ti. [7] K ṭṭhātuṁ. [8] so Bp; K -tikaṁ.

nāsā[1] chijjiyittha[2], mayaṁ pana mātuladhītaraṁ labhitvā rajjaṁ pāpuṇimhā" 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Tath' eva[3] kassa kalyāṇaṁ, tath' eva[3] kassa pāpakaṁ,
tasmā sabbaṁ na kalyānaṁ, sabbaṁ vâpi[4] na pāpakan ti. 122.

Tattha tatheva[3] kassā 'ti tad ev' ekassa, ayam eva vā pāṭho, dutiyapade es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya taṁ kāraṇaṁ āharitvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānaṁ kalyāṇapāpakānaṁ anekaṁsikabhāvaṁ pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā asilakkhaṇapāṭhako etarahi asilakkhaṇapāṭhako, bhāgineyyo rājā pana aham evā 'ti, Asilakkhaṇajātakaṁ.

7. Kalaṇḍukajātaka.

Te desā tāni vatthûnîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ vikatthikaṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tattha dve pi vatthūni Kaṭāhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasīseṭṭhino dāso Kalaṇḍuko nāma ahosi. Tassa palāyitvā paccantaseṭṭhino dhītaraṁ gahetvā mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasiseṭṭhi pariyesāpetvâpi tassa gataṭṭhānaṁ ajānanto „gaccha, Kalaṇḍukaṁ pāriyesā" 'ti attano puttaṁ sukapotakaṁ pesesi. Sukapotako ca ito c' ito caranto naṁ nagaraṁ sampāpuṇi. Tasmiṁ ca kāle Kalaṇḍuko nadīkīḷaṁ kīḷitukāmo bahuṁ mālāgandhavilepanañ c' eva khādanīyabhojanīyāni[5] ca gāhāpetvā nadiṁ gantvā seṭṭhidhītāya saddhiṁ nāvaṁ āruyha udake kīḷati, tasmiñ ca dese nadīkīḷaṁ[6] kīḷantā[6] issarajātikā tikhiṇabhesajjaparivāritaṁ khīraṁ pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi udake kīḷantānaṁ[6] sītaṁ

[1] both K and Bp nāsaṁ. [2] Bp chijjayittha. [3] Bp tad eva. [4] Bp sabbañcāpi.
[5] K -niyabhojaniyāni. [6] K -kīl-.

na bādhati. Ayaṁ pana Kalaṇḍuko khīragaṇḍūsaṁ[1] gahetvā mukhaṁ vikkhāletvā taṁ khīraṁ nuṭṭhubhati, nuṭṭhubhanto[2] pi udake anuṭṭhubitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhati[2]. Sukapotako pi nadītīraṁ gantvā ekissā udumbarasākhāya nisīditvā olokento Kalaṇḍukaṁ[3] sañjānitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhantaṁ disvā „are Kalaṇḍuka dāsa, attano jātiñ ca vasanaṭṭhānañ ca anussara, khīragaṇḍusaṁ[1] gahetvā mukhaṁ vikkhāletvā jātisampannāya sukhasaddhāya seṭṭhidhītāya sīse mā nuṭṭhubha, attano pamāṇaṁ jānāhîti[4]" vatvā imaṁ gāthaṁ āha:

Te desā tāni vatthūni, ahañ ca vanagocaro[5],
anuviccakho taṁ gaṇheyyuṁ, pipa[6] khīraṁ Kalaṇḍukā 'ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūnîti mātukucchiṁ sandhāya vadati, ayam ettha adhippāyo: yattha te vasitaṁ na te khattiyadhītādīnaṁ kucchidesā, yattha vasi patiṭṭhito tāni na khattiyadhītādīnaṁ kucchivatthūni, atha kho dāsikucchiyaṁ tvaṁ vasi c' eva patiṭṭhito cā ti, ahañ ca vanagocaro[7] tiracchānagato pi etam atthaṁ jānāmîti dīpeti, anuvicca kho taṁ gaṇheyyun ti evaṁ anācāraṁ caramānaṁ[8] mayā gantvā ārocite anuvicca jānitvā tava sāmikā tāḷetvā c' eva lakkhaṇahananañ[9] ca katvā taṁ gaṇheyyuṁ gahetvā gamissanti, tasmā attano pamāṇaṁ ñatvā seṭṭhidhītāya sīse anuṭṭhubhitvā[10] pipa[6] khīraṁ Kalaṇḍukā 'ti taṁ nāmena ālapati.

Kalaṇḍuko pi sukapotakaṁ sañjānitvā „imaṁ pākaṭaṁ kareyyā" 'ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sîti" āha[11]. Suko „na esa maṁ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṁ pana me valetvā māretukāmo" ti ñatvā va „na me tayā attho" ti tato uppatitvā Bārāṇasiṁ gantvā yathādiṭṭhaṁ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi[12] „Ayuttan tena katan" ti vatvā tassa āṇaṁ kāretvā Bārāṇasim eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Kalaṇḍuko ayaṁ bhikkhu ahosi. Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā" 'ti. Kalaṇḍukajātakaṁ.

[1] K -gaṇḍusaṁ, Bp -kaṇḍusaṁ. [2] K nuṭṭhū-. [3] K kal-. [4] K pamānaṁ na jānāhîti, Bp pamāṇanaṁ na jānāti and pamānaṁ jānāhi. [5] K pana-. [6] Bp piva. [7] add ti? [8] so Bp; K -nā. [9] K lakkhanahananañ. [10] K -tthuhitvā. [11] K āgatosîahaṁ. [12] K omits seṭṭhi.

8. Biḷārajātaka.

Yo ve dhammadhajaṁ katvā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ kuhakabhikkhuṁ ārabbha kathesi. Tadā hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esa kuhako yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikāyoniyaṁ paṭisandhiṁ gahetvā buddhim anvāya mahāsarīro sūkaracchāpakasadiso hutvā anekasatamūsikāparivāro araññe viharati. Ath' eko[1] sigālo ito c' ito ca vicaranto taṁ mūsikāyūthaṁ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissāmīti" cintetvā mūsikānaṁ āsayassa avidūre suriyābhimukho vātam pivanto ekena pādena aṭṭhāsi. Bodhisatto gocarāya[2] caramāno taṁ disvā „sīlavā eko bhavissatîti" tassa santikaṁ gantvā „bhante tvaṁ ko nāmā" 'ti pucchi. „Dhammiko nāmā" 'ti. „Cattāro pāde bhūmiyaṁ aṭṭhapetvā kasmā eken' eva ṭhito sîti". „Mayi[3] cattāro pāde paṭhaviyaṁ ṭhapente[4] paṭhavī[5] vahituṁ na sakkoti, tasmā eken' eva tiṭṭhāmîti". „Mukhaṁ vivaritvā kasmā ṭhito sîti". „Mayaṁ aññaṁ na bhakkhayāma, vātam eva bhakkhayāmā" 'ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭhasîti". „Suriyaṁ namassāmîti". Bodhisatto tassa vacanaṁ sutvā „sīlavā eko bhavissatîti" tato paṭṭhāya mūsikāgaṇena saddhiṁ sāyapātaṁ tassa upaṭṭhānaṁ gacchati. Ath' assa upaṭṭhānaṁ katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimaṁ mūsikaṁ gahetvā maṁsaṁ khāditvā ajjhoharitvā mukhaṁ puñchitvā[6] tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā „pubbe amhākaṁ ayaṁ āsayo na-ppahoti, nirantarā tiṭṭhāma, idāni sithilā, evam pi āsayo na pūrat' eva, kin nu kho etan" ti Bodhisattassa taṁ pavattiṁ ārocayiṁsu. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇena mūsikā tanuttaṁ gatā" ti cintento sigāle āsaṁkaṁ ṭhapetvā

[1] K atha gekā corr. to athakā. [2] so Bp; K go. [3] both K and Bp mayā. [4] Bp ṭhapento. [5] K -vi. [6] K pucchitvā.

„vīmaṁsissāmi nan“ ti upaṭṭhānakāle sesamūsikā purato katvā sayaṁ pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānaṁ na[1] dhammasudhammatāya, paresaṁ pana vihiṁsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūḷho pāpam ācare
vissāsayitvā bhūtāni biḷāraṁ nāma taṁ vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyādisu yo koci eva dhammadhajaṁ katvā[2] dasakusalakammapathadhammaṁ dhajaṁ karitvā taṁ karonto[3] viya ussāpetvā dassento pîti attho, vissāsayitvā ti sīlavā ayan ti saññāya sañjātavissāsāni katvā, biḷāraṁ nāma taṁ vatan ti taṁ evaṁ dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass' eva vataṁ[4] kerāṭikavataṁ nāma hotîti attho

Mūsikarājā kathento[5] yeva uppatitvā tassa[6] gīvāya patitvā hanukassa heṭṭhā antogalanāḷiyaṁ[7] ḍasitvā galanāḷiṁ phāletvā jīvitakkhayaṁ pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā sigālaṁ murumurā ti khāditvā agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir' assa maṁsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti. Biḷārajātakaṁ[8].

9. Aggikajātaka.

Nāyaṁ sikkhā puññahetū 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto kuhakaṁ ñeva ārabbha kathesi.

Atītasmiṁ hi Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araññe vasati. Ath' eko sigālo davaḍāhe uṭṭhite palāyitum asakkonto ekasmiṁ rukkhe

---

[1] K ta. [2] K karitvā corr. to katvā. [3] K kāronto corr. to karonto. [4] K taṁ
[5] K kathento kathento. [6] K tassatha [7] K -nāliyaṁ. [8] Bp biḷāravatajā-.

sīsaṁ āhacca aṭṭhāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyiṁsu. Rukkhe āhacca ṭhitaṭṭhāne pana matthake cūḷā[1] viya thokāni lomāni aṭṭhaṁsu. So ekadivasaṁ soṇḍiyaṁ pānīyaṁ pivanto chāyaṁ olokento cūḷaṁ disvā „uppannaṁ dāni me bhaṇḍamūlan ti“ araññe vicaranto taṁ musikādariṁ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissāmîti“ heṭṭhā vuttanayen' eva avidūre aṭṭhāsi. Atha naṁ Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saññāya upasaṁkamitvā „tvaṁ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Ahaṁ Aggika-Bhāradvājo nāmā“ 'ti. Atha „kasmā āgato sîti“. „Tumhākaṁ rakkhaṇatthāyā“ 'ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasîti“. „Ahaṁ aṅguṭṭhagaṇanaṁ jānāmi, tumhākaṁ pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇessāmi, evaṁ sāyaṁ pātaṁ gaṇento rakkhissāmîti“. „Tena hi rakkha mātulā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā nikkhamanakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath' eva gaṇetvā sabbapacchimaṁ gahetvā khādati. Sesaṁ purimasadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā ṭhito „bho Aggika-Bhāradvāja, nâyaṁ tava dhammasudhammatāya matthake cūḷā ṭhapitā, kucchikāraṇā pana ṭhapitā“ ti vatvā imaṁ gāthaṁ āha:

Nâyaṁ sikkhā puññahetu, ghāsahetu ayaṁ sikkhā,
n' aṅguṭṭhigaṇanaṁ[2] yāti, alan te hotu Aggikā 'ti. 125.

Tattha naṅguṭṭhigaṇanaṁ[3] yātîti, aṅguṭṭhigaṇanā[4] ti aṅguṭṭhagaṇanā[5] vuccati, ayaṁ mūsikagaṇo aṅguṭṭhagaṇanaṁ na gacchati na upeti na pūreti, parikkhayaṁ gacchatîti attho, alan te hotu Aggikā 'ti sigālaṁ nāmena ālapanto āha, ettāvatā[6] te alaṁ hotu, na itoparaṁ mūsikā khādissasi, amhehi vā tehi[7] vā saddhiṁ saṁvāso alaṁ hotu, na mayaṁ idāni tayā saddhiṁ vasissāmā 'ti attho, sesaṁ purimasadisaṁ eva.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadâpi sigālo ayaṁ bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti. Aggikajātakaṁ.

[1] K cūlā. [2] Bp naṅguṭṭha-. [3] Bp naṅguṭṭha-. [4] Bp naṅguṭṭhagaṇanaṁ, K naṅguṭṭhigaṇanā. [5] K aṅguṭṭhigaṇanā, Bp naṅguṭṭhagaṇanaṁ. [6] K ettovatā. [7] so Bp; K tayāhi.

10. Kosiyajātaka.

Yathā vācā va[1] bhuñjassū 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ Sāvatthiyaṁ mātugāmaṁ ārabbha kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇī dussīlā pāpadhammā rattiṁ aticaritvā[2] divā kiñci kammaṁ akatvā gilānālayaṁ dassetvā nitthanamānā[3] nipajjati. Atha naṁ brāhmaṇo „kin te bhadde aphāsukan" ti pucchi. „Vātā me vijjhantîti". „Atha kiṁ laddhuṁ vaṭṭatîti". Siniddhamadhurāni paṇītāni yāgubhattatelādīnîti". Brāhmaṇo yaṁ yaṁ sā icchati taṁ taṁ āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmaṇassa gehaṁ paviṭṭhakāle nipajjati, bahinikkhantakāle jārehi saddhiṁ vītināmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarīre vijjhanavātānaṁ pariyanto na paññāyatîti" ekadivasaṁ gandhamālādīni ādāya Jetavanaṁ gantvā Satthāraṁ pūjetvā ekamantaṁ nisīditvā „kiṁ brāhmaṇa na paññāyasîti" vutte „bhante brāhmaṇiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, sv-āhaṁ tassā sappitelādīni c' eva[4] paṇītabhojanāni ca pariyesāmi, sarīram assā[5] ghanaṁ vippasannacchavivaṇṇaṁ[6] jātaṁ, vātarogassa pana pariyanto na paññāyati, ahaṁ taṁ paṭijagganto va idhāgamassa okāsaṁ na labhāmîti". Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvaṁ ñatvā „brāhmaṇa 'evaṁ nipannassa[7] mātugāmassa roge avūpasante[8] idañ c' idañ ca bhesajjaṁ kātuṁ vaṭṭatîti' pubbe pi te paṇḍitehi kathitaṁ bhavasaṁkhepagatattā pana na sallakkhesîti" vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto brāhmaṇa mahāsārakule nibbattitvā Takkasilāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṁ disāpāmokkho ācariyo ahosi, rājadhānīsu[9] khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhuyyena[10] tass' eva santike sippaṁ uggaṇhanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaṇo Bodhisattassa santike tayo vede aṭṭhārasa[11] ca vijjaṭṭhānāni[12] uggahetvā Bārāṇasiyaṁ ñeva kuṭumbaṁ saṇṭhapetvā divase divase dvattikkhattuṁ Bodhisattassa santikaṁ

[1] K ya. [2] K ticaritvā. [3] K nitthanā- corr. to nitthana-. [4] K ce. [5] K -sarīrav. [6] K cippa-. [7] K nipp-. [8] K avūpasampanne. [9] K -dhānisate, B rājathānīsu. [10] K yebhujeyyena. [11] K -sā. [12] K adds ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇī dussīlā ahosi pāpadhammā. Sabbaṁ paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana[1] „iminā kāraṇena ovādagamanāya okāsaṁ na labhāmîti“ vutte „sāmikā[2] imaṁ vañcetvā nipajjatîti“ ñatvā „tassā rogānucchavikaṁ bhesajjaṁ ācikkhissāmîti“ cintetvā āha: „tāta, tvaṁ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrarasādīni mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni[3] phalādīni ca pakkhipitvā[4] navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandhaṁ gāhāpetvā rajjuṁ[5] vā yottaṁ vā rukkhalataṁ[6] vā gahetvā 'idaṁ te rogassa anucchavikaṁ bhesajjaṁ, idaṁ vā piva[7] upaṭṭhāya vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikaṁ kammaṁ karohîti' vatvā imaṁ gāthaṁ vadeyyāsi, sace bhesajjaṁ na pivati atha naṁ rajjuyā vā yottena[8] vā latāya vā katīhici pahārehi[9] paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsîti taṁ khaṇaṁ ñeva uṭṭhāya kammaṁ karissatîti[10]“. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā vuttaniyāmen' eva bhesajjaṁ katvā „bhadde imaṁ bhesajjaṁ pivā“ 'ti āha. „Kena idaṁ ācikkhitan“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi taṁ, na pivissāmîti“. Māṇavo „na tvaṁ attano ruciyā pivissasîti[11]“ rajjuṁ[5] gahetvā „attano rogassa anucchavikaṁ bhesajjaṁ vā piva yāgubhattānucchavikaṁ kammaṁ vā karohîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yathā vācā va[12] bhuñjassu, yathā bhuttañ ca vyāhara,
ubhayaṁ te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va[12] bhuñjassū 'ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu, vātā me vijjhantîti vācāya anucchavikam eva katvā bhuñjassū 'ti attho, yathāvācaṁ vā 'ti pi pāṭho yujjati, yathāvācāyā 'ti pi paṭhanti, sabbattha ayam ev' ettha attho, yathā bhuttañ ca vyāharā ti yan te bhuttaṁ tassa anuc-

[1] so Bp; K paṇṇaṁ. [2] Bp sā māṇavikā. [3] so Bp; K vaṇṇāni. [4] Bp adds koṭṭatvā va. [5] K rajju. [6] K rukkhatalaṁ. [7] K pi. [8] K yotenana. [9] Bp kaḍḍhitapahārehi, K kacitipahāre. [10] K karissatīti corr. to karissati. [11] K -ssāsīti. [12] Bp ca.

chavikam eva vyāhara, ārog' amhîti[1] vatvā gehe kattabbakammaṁ karohîti attho, yathābhūtañ[2] cā 'ti pi pāṭho, athavā ārog' amhîti[1] yathābhūtam eva vatvā kammaṁ karohîti attho, ubhayan te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayaṁ vācā[3] vātā maṁ vijjhantîti yañ ca te idaṁ paṇītabhojanaṁ[4] bhuttaṁ, idaṁ ubhayam pi tuyhaṁ na sameti, tasmā uṭṭhāya kammaṁ karohi, Kosiye ti naṁ gottena ālapati.

Evaṁ vutte Kosiyabrāhmaṇī bhītā ācariyena ussukkaṁ āpannakālato paṭṭhāya[5] „na sakkā mayā esa vañcetuṁ" ti uṭṭhāya kammaṁ akāsi. „Acariyena me dussīlabhāvo ñāto, na dāni[6] sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpaṁ kātun" ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramitvā[7] sīlavatī ahosi.

Sâpi brāhmaṇī „Sambuddhena kir' amhi ñātā[8]" ti Satthari gāravena na puna anācāraṁ[9] akāsi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā. ācariyo pana aham evā" 'ti. Kosiyajātakaṁ. Kusanāḷivaggo terasamo.

14. ASAMPADANAVAGGA.

1. Asampadānajātaka.

Asampadānenitarītarassā 'ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi kāle bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇaṁ na jānātîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā" ti vatvā atītaṁ āhari:

[1] K ārogambhīti. [2] K -bhuttañ. [3] K adds ti. [4] K adds idaṁ. [5] Bp ācariyena sutakālato paṭṭhāya. [6] K dāsini corr. to dāni. [7] K viracitvā. [8] K ñāto. [9] K -cāriṁ.

Atīte Magadharaṭṭhe Rājagahe ekasmiṁ Magadharañño rajjaṁ kārente Bodhisatto tass' eva seṭṭhi ahosi asītikoṭivibhavo Saṁkhaseṭṭhîti nāmena. Bārāṇasiyaṁ Piliyaseṭṭhi nāma asītikoṭivibhavo va ahosi. Te aññamaññaṁ sahāyā ahesuṁ. Tesu Bārāṇasiyaṁ Piliyaseṭṭhissa kenacid eva kāraṇena mahantaṁ bhayaṁ uppajji, sabbaṁ sāpateyyaṁ parihāyi. So daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyaṁ ādāya Saṁkhaseṭṭhiṁ paccayaṁ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagahaṁ patvā Saṁkhaseṭṭhissa nivesanaṁ agamāsi. So taṁ disvā va „sahāyo me āgato" ti parissajitvā sakkārasammānaṁ kāretvā katipāhaṁ vītināmetvā ekadivasaṁ „kiṁ samma ken' atthena āgato sîti" pucchi. „Bhayam me samma uppannaṁ, sabbaṁ dhanaṁ parikkhīṇaṁ, upatthambho me hohîti". „Sādhu samma, mā bhāyîti[1]" bhaṇḍāgāraṁ vivarāpetvā cattālīsa hiraññakoṭiyo dāpetvā sesaṁ pi paricchadaparivāraṁ sabbaṁ attano santakaṁ saviññāṇakaṁ aviññāṇakaṁ majjhe bhinditvā upaḍḍhaṁ[2] eva adāsi. So taṁ vibhavaṁ ādāya puna Bārāṇasiṁ gantvā nivāsaṁ kappesi. Aparabhāge Saṁkhaseṭṭhissâpi tādisaṁ bhayaṁ uppajji. So attano paṭisaraṇaṁ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro kato, upaḍḍhavibhavo[3] dinno, na so maṁ disvā pariccajissati, tassa santikaṁ gamissāmîti" cintetvā bhariyaṁ ādāya padasā va Bārāṇasiṁ gantvā bhariyaṁ āha: „bhadde tava mayā saddhiṁ antaravīthiyā gamanaṁ nāma na yuttaṁ, mayā pesitayānaṁ āruyha mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva yānaṁ pesemi tāva etth' eva hohîti" vatvā taṁ sālāyaṁ ṭhapetvā sayaṁ nagaraṁ pavisitvā seṭṭhissa gharaṁ gantvā „Rājagahanagarato tumhākaṁ sahāyo Saṁkhaseṭṭhi nāma āgato" ti ārocāpesi. So[4] „āgacchatū[5]" 'ti pakkosāpetvā taṁ disvā n' eva āsanā vuṭṭhāsi na paṭisanthāraṁ akāsi, kevalaṁ „kimatthaṁ āgato sîti" pucchi. „Tumhākaṁ dassanatthaṁ āgato 'mhîti".

[1] K bhāyi. [2] so Bp; K upaṭṭham. [3] so Bp; K upaṭṭha-. [4] Bp so pi, K yo. [5] so Bp; K agacchantū.

„Nivāso kahaṁ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanaṭṭhānaṁ atthi, seṭṭhigharaṇiṁ[1] pi sālāya ṭhapetvā va āgato 'mhîti“. „Tumhākaṁ idha nivāsanaṭṭhānaṁ n' atthi, nivāpaṁ[2] gahetvā ekasmiṁ ṭhāne pacāpetvā[3] bhuñjitvā gacchatha, puna amhe mā passitthā“ 'ti vatvā „mayhaṁ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṁ bahalapalāpatumbaṁ dehîti“ dāsaṁ āṇāpesi[4]. Tam divasaṁ kira so rattakasālīnaṁ sakaṭasahassamattaṁ opunāpetvā koṭṭhāgāraṁ[5] pūrāpesi, cattālīsakoṭidhanaṁ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṁ ekaṁ palāpatumbaṁ[6] pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikaṁ agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayaṁ asappuriso mama santikā cattālīsakoṭidhanavibhavaṁ labhitvā idāni palāpatumbaṁ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmîti“. Ath' assa etad ahosi: „ayaṁ tāva akataññū mittadūbhī[7] katavināsakabhāvena[8] mayā saddhiṁ mittabhāvaṁ bhindi, sac' āhaṁ[9] etena dinnaṁ palāpatumbaṁ lāmakattā na gaṇhissāmi aham pi mittabhāvaṁ bhindissāmi, andhabālā[10] parittakaṁ laddhaṁ agaṇhantā mittabhāvaṁ vināsenti, ahaṁ pana etena dinnaṁ palāpatumbaṁ mama vasena mittabhāvaṁ patiṭṭhāpessāmîti“ so palāpatumbaṁ dasante bandhitvā pāsādā oruyha sālaṁ agamāsi. Atha naṁ bhariyā „kin te ayya laddhan“ ti pucchi. „Bhadde amhākaṁ sahāyo Piliyaseṭṭhi palāpatumbaṁ datvā amhe ajj' eva vissajjesîti“. Sā „ayya, kimatthaṁ aggahesi, kiṁ etaṁ cattālīsakoṭidhanassa anucchavikan“ ti rodituṁ ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā[11] rodi, ahaṁ tena saddhiṁ mittabhāvabhedanabhayena mama vasena mittabhāvaṁ ṭhapetuṁ[12] gaṇhiṁ, tvaṁ kiṁkāraṇā socasîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Asampadānen' itarītarassa
bālassa mittāni kalībhavanti,

[1] K -ṇaṁ. [2] so Bp; K nivāsaṁ. [3] so Bp; K ekasmiṁ ṭhāpetvā. [4] K dānāpesi. [5] K koddhāgaran. [6] K palālatumbaṁ. [7] K -dubhi, Bp -dubbhi. [8] Bp kataṁvinā-. [9] K svāhaṁ. [10] K -la. [11] K na. [12] K -taṁ.

tasmā harāmi bhusaṁ aḍḍhamānaṁ,
mā me mitti[1] jīyittha[2], sassatâyan ti. 127.

Tattha asampadānenā 'ti asampadānena, saralopena saddhiṁ, agahaṇenā 'ti attho, itarītarassā 'ti yassa kassaci lāmakālamakassâpi, bālassa mittāni kalībhavantîti dandhassa apaññassa mittāni malināni[3] kālakaṇṇisadisāni honti, bhijjantîti attho, tasmā harāmi bhusaṁ aḍḍhamānan ti tena kāraṇenâhaṁ sahāyena dinnaṁ ekaṁ[4] palapatumbaṁ harāmi gaṇhāmîti dasseti, mānan[5] ti aṭṭhannaṁ[6] nāḷīnaṁ nāmaṁ, catunnaṁ aḍḍhamānaṁ, catasso nāḷiyo tumbo nāma[7], tena vuttaṁ palāpatumban ti, mā me mitti jīyittha[8] sassatāyan ti mama sahāyena saddhiṁ metti mā bhijjittha, sassatā va ayaṁ hotū 'ti attho.

Evaṁ vutte pi seṭṭhibhariyā rodat' eva. Tasmiṁ khaṇe Saṁkhaseṭṭhinā Piliyaseṭṭhissa dinno kammantadāso sāladvārena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa[9] saddaṁ[10] sutvā sālaṁ pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimatthaṁ idhâgat' attha sāmîti" pucchi. Seṭṭhi sabbaṁ ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmi, mā cintetthā[11]" 'ti ubho pi assāsetvā attano gehaṁ netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā" ti sesesan nipātetvā dassetvā katipāhaṁ vītināmetvā sabbe dāse gahetvā rājaṅgaṇaṁ gantvā uparavaṁ akaṁsu[12]. Rājā pakkosāpetvā „kiṁ etan" ti pucchi. Te sabbaṁ taṁ pavattiṁ rañño ārocesuṁ. Rājā tesaṁ vacanaṁ sutvā ubho pi seṭṭhī[13] pakkosāpetvā Saṁkhaseṭṭhiṁ pucchi: „saccaṁ kira tayā mahāseṭṭhi Piliyaseṭṭhissa cattālīsakoṭidhanaṁ dinnan" ti. „Mahārāja mama sahāyassa maṁ takketvā[14] Rājagahaṁ āgacchantassa na kevalaṁ dhanaṁ sabbaṁ vibhavajātaṁ saviññāṇakaṁ[15] aviññāṇakāṁ dve koṭṭhāse katvā samabhāgaṁ adāsin" ti. Rājā „saccam[16] etan" ti Piliyaseṭṭhiṁ pucchi. „Āma devā" 'ti. „Tayā pan' assa taṁ ñeva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato" ti. So tuṇhi ahosi. „Api pana te etassa palāpatumbamattaṁ dasante pakkhipāpetvā

[1] K mitta, Bp mitī (metri causa?). [2] K riyittha, Bp jiyyatha. [3] K malīnāni. [4] K eka. [5] K mānen. [6] K aṭṭhantaṁ. [7] K nā. [8] K citti jiyittha? Bp miti jiyyatha. [9] K rodatassa. [10] K dadaṁ. [11] K cintethā. [12] read akāsi? [13] K seṭṭhi. [14] K take katvā. [15] K -ka. [16] K paccam.

dāpitaṁ atthîti". Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahosi. Rājā „kiṁ kātabban" ti amaccehi saddhiṁ mantetvā taṁ paribhāsitvā „gacchatha, Piliyaseṭṭhissa ghare sabbaṁ vibhavaṁ Saṁkhaseṭṭhissa dethā" 'ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṁ parasantakena[1] attho n' atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā" 'ti. Rājā Bodhisatassa santakaṁ dāpeti. Bodhisatto sabbaṁ attanā dinnavibhavaṁ paṭilabhitvā dāsaparisaparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbaṁ saṇṭhapetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Piliyaseṭṭhi Devadatto ahosi, Saṁkhaseṭṭhi pana aham evā" 'ti. Asampadānajātakaṁ.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā daḷhāyā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Ajapālanigrodhe Māradhītānaṁ palobhanasuttantaṁ ārabbha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchuṁ[2] Taṇhā[3] ca Aratī Ragā,
tā tattha panūdī[4] Satthā tūlaṁ bhaṭṭhaṁ va māluto[5] ti,

evaṁ yāva pariyosānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyaṁ sannipatitā bhikkhū kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso, Sammāsambuddho Māradhītaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasaṁkamantā akkhīni pi ummīletvā na olokesi, aho Buddhabalan nāma acchariyan" ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā 'ti vutte „na bhikkhave idāni mayhaṁ sabbāsave khepetvā sabbaññūtaṁ pattassa Māradhītānaṁ anolokanaṁ nāma na[6] acchariyaṁ, ahaṁ hi pubbe bodhiṁ pariyesamāno saṁkilesakāle pi abhisaṁkhataṁ dibbarūpaṁ pi indriyāni bhinditvā kilesavasena anoloketvā va gantvā mahārajjaṁ pāpuṇin" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto bhātikasatassa kaniṭṭho ahosîti sabbaṁ heṭṭhā[7]

[1] K parasattakena [2] Bp āgacchuṁ. [3] so Bp; K taṇhāya. [4] Bp pānudī. [5] K māluko. [6] so both K and Bp. [7] see Jāt. 96.

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbam. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sāḷāya Bodhisattaṁ upasaṁkamitvā yācitvā rajjaṁ paṭicchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsino nagaraṁ devanagaraṁ viya rājabhavanañ ca Indabhavanaṁ viya alaṁkariṁsu. Tadā pana Bodhisatto nagaraṁ pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattaṁ[1] ratanavarapallaṁkaṁ āruyha devarājalīḷhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālaṁkārapatimaṇḍitā parivāretvā aṭṭhaṁsu, devaccharapaṭibhāgā soḷasasahassā nāṭakitthiyo naccagītavāditakusalā uttamavilāsasampannā naccagītavāditāni[2] payojesuṁ, gītavāditasaddena rājabhavanaṁ meghatthanitapūrito mahāsamuddakucchi[3] viya ekaninnādaṁ ahosi. Bodhisatto attano sirisobhaggaṁ olokayamāno cintesi: „sac' āhaṁ tāsaṁ yakkhinīnaṁ abhisaṁkhataṁ dibbarūpaṁ olokessaṁ jīvitakkhayaṁ patto abhavissaṁ, imaṁ sirisobhaggaṁ na olokessaṁ, Paccekabuddhānaṁ pana ovāde ṭhitabhāvena idaṁ mayā pattan" ti, evañ ca pana cintetvā udānaṁ udānento imaṁ gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā daḷhāya ca
avatthitattābhayabhīrutāya ca
na rakkhasīnaṁ vasam āgamimha,
sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti. 128.

Tattha kusalūpadese ti kusalānaṁ upadese Paccekabuddhānaṁ ovāde ti attho, dhitiyā daḷhāya ca ti daḷhāya dhitiyā yassthirena abbhocchinnanirantaraviriyena[4] cā 'ti attho, avatthitattābhayabhīrutāya cā 'ti abhayabhīrutāya avatthitattāya[5] ca, tattha bhayan ti cittuttāsamattaṁ parittabhayaṁ, bhīrutā ti sarīrakampanappattaṁ[6] mahābhayaṁ, idaṁ ubhayam pi Mahāsattassa yakkhiniyo nām' etā manussakhādikā ti bheravārammaṇaṁ disvā nâhosi, tenâha: avatthitattā bhayabhīrutāya cā 'ti, bhayabhīrutāya abhāven' eva bheravārammaṇaṁ disvâpi anivattanabhāvenā 'ti attho, na rakkhasīnaṁ vasam āgamimhā 'ti yakkhakantāre tāsaṁ rakkhasīnaṁ vasaṁ na āgamimhā, yasmā amhākaṁ kusalūpadese dhiti ca daḷhā ahosi bhayabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvā ahumhā tasmā rakkhasīnaṁ

[1] K -sesacchattaṁ. [2] K -vādināti? [3] K -kucchiṁ. [4] K abbhocch-. [5] K avattita-. [6] K sarīraṁkam-.

vasaṁ na agamimhā ti vuttaṁ hoti, sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti so me ayaṁ ajja mahatā bhayena rakkhasīnaṁ santikā pattabbena dukkhadomanassena sotthibhāvo khemabhāvo pītisomanassabhāvo yeva jāto ti attho[1].

Evaṁ Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṁ desetvā dhammena rajjaṁ kāretvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Ahan tena samayena Takkasilaṁ gantvā rajjaṁ pattakumāro ahosin‘, ti. Pañcagarujātakaṁ[2].

3. Ghatāsanajātaka.

Khemaṁ yahin ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto aññataraṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānaṁ gahetvā paccantaṁ gantvā ekaṁ gāmakaṁ upanissāya araññasenāsane vassaṁ upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya paviṭṭhassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasanaṭṭhānābhāvena kilamanto upaṭṭhākānaṁ[3] ācikkhi. Te „hotu bhante, paṇṇasālaṁ karissāma tāvā[4]“ ’ti ādīni vadantā temāsaṁ vītināmesuṁ. So senāsanasappāyābhāvena kammaṭṭhānaṁ matthakaṁ pāpetuṁ nâsakkhi. So nimittamattam pi anuppādetvā vutthavasso Jetavanaṁ gantvā Satthāraṁ vanditvā ekamantaṁ nisīdi. Satthā tena saddhiṁ paṭisanthāraṁ katvā „kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānaṁ sappāyaṁ jātan“ ti pucchi. So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyaṁ kathesi. Satthā[5] „pubbe pi kho bhikkhū tiracchānâpi attano sappāyāsappāyaṁ ñatvā sappāyakāle vasitvā asappāyakāle vasanaṭṭhānaṁ pahāya aññattha agamaṁsu, tvaṁ kasmā attano sappāyāsappāyaṁ na aññâsîti“ vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sakuṇayoniyaṁ nibbattitvā viññūtaṁ patvā sobhaggapatto sakuṇarājā hutvā ekasmiṁ araññāyatane jātassaratīre sākhāviṭapasampannaṁ bahalapattapalāsaṁ mahārukkhaṁ upanissāya saparivāro vāsaṁ kappesi. Bahū sakuṇā tassa

[1] so Bp; K omits attho. [2] Bp bhirukajātakaṁ dutiyaṁ. [3] so Bp; K upaṭṭhānānaṁ. [4] K tāvapāmatāvā. [5] so Bp; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake[1] patthaṭasākhāsu vasantā sarīravalañjaṁ udake pātenti. Tasmiñ ca jātassare Caṇḍo nāgarājā vasati, tassa etad ahosi: „ime sakuṇā mayhaṁ nivāse jātassare sarīravalañjaṁ pātenti, yan nūna udakato aggiṁ uṭṭhāpetvā rukkhaṁ jhāpetvā ete palāpeyyan“ ti so kuddhamānaso rattibhāge sabbesaṁ[2] sakuṇānaṁ sannipatitvā rukkhasākhāsu nipannakāle paṭhamaṁ tāva uddhanāropitaṁ[3] viya udakaṁ pakkaṭṭhāpetvā[4] dutiyavāre dhūmaṁ uṭṭhāpetvā tatiyavāre tālakkhandhappamāṇaṁ jālaṁ uṭṭhāpesi. Bodhisatto udakato jālaṁ uṭṭhahamānaṁ disvā „bho sakuṇā, agginā ādittaṁ nāma udakena nibbāpenti, idāni pana udakaṁ eva ādittaṁ, na sakkā amhehi idha vasituṁ, aññattha gamissāmā“ 'ti vatvā gātham āha:

Khemaṁ yahiṁ tattha arī udīrito:
udakassa majjhe jalate[5] ghatāsano,
na ajja vāso mahiyā mahīruhe,
disā bhajavho, saraṇ' ajja no bhayan ti. 129.

Tattha khemaṁ yahiṁ tattha arī udīrito ti yasmiṁ udakapiṭṭhe khemabhāvo nibbhayabhāvo tasmiṁ sattu paccatthiko sapatto[6] uṭṭhito, udakassā 'ti jalassa, ghatāsano ti aggi, so ghataṁ asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati, na ajja vāso ti ajja no vāso n'atthi, mahiyā mahīruhe ti[7] mahīruho vuccati rukkho tasmiṁ imissā mahiyā jāte[8] rukkhe[9] ti attho, disā bhajavho ti disā bhajatha gacchatha, saraṇ ajja no bhayan ti ajj' amhākaṁ saraṇato va bhayaṁ jātaṁ, paṭisaraṇaṭṭhānato[10] bhayaṁ uppannan ti attho.

Evaṁ vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakuṇe ādāya uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanaṁ agahetvā ṭhitasakuṇā jīvitakkhayaṁ pattā.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi) „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakuṇā Buddhaparisā, sakuṇarājā pana aham evā“ 'ti. Ghatāsanajātakaṁ.

[1] K adds mama. [2] K sabbe. [3] Bp uddhane ropitaṁ. [4] Bp pakkuṭṭhāpetvā. [5] K jalato. [6] K sampatto. [7] K omits mahīruhe ti. [8] K te, Bp jāto. [9] Bp ukkho. [10] K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Saṁkassanagaradvāre attanā saṁkhittena pucchitapañhassa Dhammasenāpatino vitthāravyākaraṇaṁ ārabbha kathesi. Tatr' idaṁ atītavatthuṁ:

Atīte kira Brahmadatte Bārāṇasiyaṁ -pe- Bodhisatto araññāyatane kālaṁ karonto „n' eva saññī- nâsaññîti[1]" āha -pe-. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa kathaṁ na gaṇhiṁsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse ṭhatvā imaṁ gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṁ ubhayam vivajjaya[2],
taṁ samāpattisukhaṁ anaṅgaṇan ti. 130.

Tattha ye saññino ti ṭhapetvā n' eva -saññī- nâsaññāyatanalābhino[3] avasese[4] sacittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiyā alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññabhave nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiyā alābhato duggatā yeva nāma, etaṁ ubhayam pi vivajjayā 'ti etaṁ ubhayam pi saññibhāvañ ca asaññibhāvañ ca vivajjaya pajahā ti antevāsikaṁ ovadi, taṁ samāpattisukhaṁ anaṅgaṇan ti taṁ n' eva -saññā- nâsaññāyatanalābhino sattaṭṭhena sukhan ti saṁkhaṁ gataṁ jhānasukhaṁ anaṅgaṇaṁ ti niddosaṁ, balavacittekaggatāsabhāvena pi taṁ anaṅgaṇaṁ nāma jātaṁ

Evaṁ Bodhisatto dhammaṁ desetvā antevāsikassa guṇaṁ kathetvā Brahmalokam eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jeṭṭhantevāsikassa saddahiṁsu.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā" 'ti. Jhānasodhanajātakaṁ.

[1] so Bp; K neva saññīti. [2] K vivajjiya. [3] K nevasaññi-. [4] so Bp; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhan ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Saṁkassanagaradvāre therassa pañhavyākaraṇaṁ ārabbha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto araññāyatane kālaṁ karonto antevāsikehi pucchito candābhaṁ suriyābhan ti vatvā Ābhassaresu nibbatto. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa na saddahiṁsu. Bodhisatto āgantvā ākāse ṭhito imaṁ gātham āha:

Candābhaṁ suriyābhañ ca yo dha paññāya bhāvati[1]
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhan ti odātakasiṇaṁ dasseti, suriyābhan ti pītakasiṇaṁ, yo dha paññāya bhāvatîti[2] yo puggalo idha sattaloke idaṁ kasiṇadvayaṁ paññāya bhāvati[1] ārammaṇaṁ katvā anupavisati tattha vā patiṭṭhahati, athavā candābhaṁ suriyābhañ ca yo'dha paññāya bhāvatîti[2] yattakaṁ ṭhānaṁ candābhā[3] ca suriyābhā[3] ca patthaṭā tattake ṭhāne[2] paṭibhāgaṁ kasiṇaṁ vaḍḍhetvā taṁ ārammaṇaṁ katvā jhānaṁ nibbattento ubhayam p' etaṁ paññāya bhāvati[1] nāma, tasmā ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarabrahmalokūpago[4] hotîti.

Evaṁ Bodhisatto tāpase bodhetvā jeṭṭhantevāsikassa guṇaṁ kathetvā Brahmalokam eva gato.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā pana aham evā" 'ti. Candābhajātakaṁ.

6. Suvaṇṇahaṁsajātaka.

Yaṁ laddhaṁ tena tuṭṭhabban ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Thullanandaṁ bhikkhuniṁ ārabbhā kathesi. Sāvatthiyaṁ hi aññataro upāsako bhikkhunisaṁghaṁ lasunena pavāretvā khettapālaṁ āṇāpesi[5]: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehîti". Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

[1] so K; Bp gādhati. [2] so K; Bp gādhatîti. [3] K -bhañ. [4] so Bp; K ābhassarūpabra-
[5] K āṇā-.

geham pi khettam pi lasunatthāya gacchanti. Ath' ekasmiṁ ussavadivase tassa gehe lasunaṁ parikkhayaṁ agamāsi. Thullanandā bhikkhunī saparivārā[1] gehaṁ gantvā „lasunenâvuso attho" ti vatvā „n' atth' ayye[2], yathābhataṁ lasunaṁ parikkhīṇaṁ, khettaṁ gacchathā" 'ti vuttā khettaṁ gantvā na mattaṁ jānitvā lasunaṁ āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „kathaṁ hi nāma bhikkhuniyo na mattaṁ jānitvā lasunaṁ harāpessantîti" tassa vacanaṁ[3] sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā[4] tâpi tāsaṁ vacanaṁ[3] sutvā bhikkhū pi ujjhāyiṁsu[5], ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etam atthaṁ ārocesuṁ. Bhagavā Thullanandaṁ bhikkhuniṁ garahitvā „bhikkhave mahiccho puggalo nāma vijātamātuyâpi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetuṁ pasannānaṁ[6] vā bhiyyosomattāya pasādaṁ janetuṁ anuppannaṁ lābhaṁ uppādetuṁ uppannaṁ vā pana thiraṁ kātuṁ na sakkoti, appiccho pana appasanne pasādetuṁ pasannānaṁ bhiyyosomattāya pasādaṁ janetuṁ anuppannaṁ lābhaṁ uppādetuṁ uppannaṁ vā pana thiraṁ kātuṁ sakkotîti" ādinā nayena bhikkhūnaṁ tadanucchavikaṁ dhammaṁ kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatiṁ āhariṁsu. Tassā Nandā[7] ti tisso dhītaro ahesuṁ. Tāsu parakulaṁ āgatāsu yeva Bodhisatto kālaṁ katvā suvaṇṇahaṁsayoniyaṁ nibbatti jātissaraṁ ñāṇañ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvaṇṇapattasañchannaṁ sobhaggappattaṁ mahantaṁ attabhāvaṁ disvā „kuto nu kho cavitvā ahaṁ idhūpapanno" ti āvajjento „manussalokato" ti ñatvā puna „kathan nu me brāhmaṇī ca dhītaro ca jīvantîti" upadhārento „paresaṁ bhatiṁ katvā kicchena jīvantîti" ñatvā cintesi: „mayhaṁ sarīre sovaṇṇamayāni pattāni koṭṭanaghaṭṭanasabhāvāni[8], ito ekekaṁ pattaṁ dassāmi, tena me pajāpatī ca dhītaro ca sukhaṁ jīvissantîti" so tattha gantvā piṭṭhavaṁsakoṭiyaṁ[9] nilīyi. Brāhmaṇī ca dhītaro ca Bodhisattaṁ disvā

[1] K -vāro. [2] K natthayye. [3] so Bp; K omits vacanaṁ. [4] K appiccha. [5] Bp ujjhāyantassa tassa vacanaṁ sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanaṁ sutvā bhikkhū pi u. [6] K pasannaṁ. [7] Bp adds Nandavatī Sundarīnandā. [8] K -bhāvāti. [9] so Bp; K piṭṭhiṁvaṁsa-.

„kuto āgato sāmîti“ pucchiṁsu. „Ahaṁ tumhākaṁ pitā, kālaṁ katvā suvaṇṇahaṁsayoniyaṁ nibbattiṁ, tumhe daṭṭhuṁ āgato, ito paṭṭhāya tumhākaṁ paresaṁ bhatiṁ katvā dukkhajīvikāya jīvanakiccaṁ n' atthi, ahaṁ vo ekekaṁ pattaṁ dassāmi, taṁ vikkiṇitvā sukhena jīvathā“ 'ti ekaṁ pattaṁ datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antarantarā āgantvā ekekaṁ pattaṁ deti. Brāhmaṇiyo aḍḍhā sukhitā[1] ahesuṁ. Ath' ekadivasaṁ sā brāhmaṇī dhītaro āmantesi: „ammā tiracchānānaṁ nāma cittaṁ dujjānaṁ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgatakāle sabbāni pattāni luñcitvā gaṇhāmā“ 'ti. Tā „evaṁ no pitā kilamissatîti“ na sampaṭicchiṁsu. Brāhmaṇī pana mahicchatāya puna ekadivasaṁ suvaṇṇarājahaṁsassa āgatakāle „ehi tāva sāmîti“ vatvā taṁ attano santikaṁ upagataṁ ubhohi hatthehi gahetvā sabbapattāni luñci. Tāni pana Bodhisattassa ruciṁ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuṁ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuṁ nâsakkhi. Atha naṁ sā mahācāṭiyā pakkhipitvā posesi. Tassa puna uṭṭhahantāni pattāni setāni sampajjiṁsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasanaṭṭhānam eva gantvā na puna āgamāsîti.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamhā[2] parihīnā, idāni pana attano mahicchatāya eva lasunamhâpi[3] parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasunaṁ khādituṁ na labhissati[4], yathā ca Thullanandā evaṁ taṁ nissāya sesabhikkhuniyo pi, tasmā bahuṁ[5] labhitvâpi pamāṇam eva jānitabbaṁ, appaṁ labhitvā pana yathāladdhen' eva santoso kātabbo, uttariṁ na patthetabban“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Yaṁ laddhaṁ tena tuṭṭhabbaṁ, atilobho hi pāpako,
haṁsarājaṁ gahetvāna suvaṇṇā parihāyathā 'ti. 132.

Tattha tuṭṭhabban ti tusitabbaṁ.

Idaṁ pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhunī lasunaṁ khādeyya pācittiyan“ ti sikkhāpadaṁ paññāpetvā

[1] K sukhinā. [2] K suvaṇṇamahā. [3] K lasuṇamahāpi. [4] so Bp; K labhati. [5] K bahu.

jātakaṁ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇī ayaṁ Thullanandā ahosi, tisso dhītaro idāni tisso yeva bhaginiyo, suvaṇṇarājahaṁso pana aham evā“ 'ti. Suvaṇṇahaṁsajātakaṁ.

7. Babbujātaka.

Yatth' eko labhate[1] babbū 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadaṁ ārabbha kathesi. Sāvatthiyaṁ hi Kāṇamātā nāma dhītuvasena pākaṭā[2] nāma upāsikā ahosi sotāpannā ariyasāvakā. Sā dhītaraṁ kāṇaṁ aññatarasmiṁ gāmake samānajātiyassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacid eva karaṇīyena mātu gharaṁ agamāsi. Ath' ssā sāmiko katipāhaccayena dūtam pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanan[3]“ ti. Kāṇā dūtassa vacanaṁ sutvā „amma gamissāmîti“ mātaraṁ pucchi. Kāṇamātā „ettakaṁ kālaṁ vasitvā kathaṁ tucchahatthā va gamissasîti“ pūvaṁ paci. Tasmiṁ khaṇe eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanaṁ agamāsi. Upāsikā taṁ nisīdāpetvā pattapūraṁ pūvaṁ dāpesi. So nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tath' eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassâpi tath' evā 'ti evaṁ catunnaṁ janānaṁ dāpesi. Yathāpaṭiyattaṁ pūvaṁ parikkhayaṁ agamāsi. Kāṇāya gamanaṁ na sampajji. Ath' assā sāmiko dutiyam pi tatiyam pi dūtam pāhesi. Tatiyaṁ pāhento va „sace kāṇā nâgacchati ahaṁ aññaṁ pajāpatiṁ ānessāmîti“ pāhesi. Tayo vāre ten' eva upāyena gamanaṁ na sampajji. Kāṇāya sāmiko aññaṁ pajāpatiṁ[4] ānesi. Kāṇā taṁ pavattiṁ sutvā rodamānā aṭṭhāsi. Satthā taṁ kāraṇaṁ ñatvā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaram ādāya Kāṇamātāya nivesanaṁ gantvā paññattāsane nisīditvā Kāṇamātaraṁ pucchi: „kissa kāṇâyaṁ[5] rodatîti“ „iminā nāma kāraṇenā“ 'ti ca sutvā Kāṇāmātaraṁ samassāsetvā dhammakathaṁ kathetvā uṭṭhāyâsanā vihāraṁ agamāsi. Atha tesaṁ catunnaṁ bhikkhūnaṁ tayo vāre yathāpaṭiyattaṁ pūvaṁ gahetvā kāṇāya[6] gamanassa upacchinnabhāvo[7] bhikkhusaṁghe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasaṁ bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso catuhi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvaṁ khāditvā kāṇāgamanantarāyaṁ katvā sāmikena pariccattaṁ dhītaraṁ nissāya mahāupasikāya domanassaṁ uppāditan“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi

[1] so Bp; K labhati. [2] K pāṭaka corr. to pākaṭa. [3] K āgan. [4] K patiṁ. [5] K kissā kāraṇāya, Bp kissa ayaṁ kāṇā. [6] K kāraṇāya. [7] so Bp; K ucchinna-.

kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva cattāro bhikkhū Kāṇamātāya santakaṁ khāditvā tassā domanassaṁ uppādesuṁ, pubbe pi uppādesuṁ yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto pāsāṇakoṭṭakakule[1] nibbattitvā vayappatto pariyodātasippo[2] ahosi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṁ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālīsa hiraññakoṭiyo ahesuṁ. Ath' assa bhariyā kālaṁ katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyaṁ mūsikā hutvā nibbatti. Evaṁ anukkamena sabbam pi taṁ kulaṁ abbhatthaṁ agamāsi. Evaṁ so ucchijji. So gāmo pi chaḍḍito apaṇṇattikabhāvaṁ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmiṁ purāṇagāmaṭṭhāne pāsāṇe uppāṭetvā koṭṭeti[3]. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattaṁ punappuna passantī uppannasinehā hutvā cintesi: „mayhaṁ dhanaṁ bahuṁ[4], nikkāraṇena nassissati[5], iminā saddhiṁ ekato hutvā imaṁ dhanaṁ khādissāmîtî" ekadivasaṁ ekaṁ kahāpaṇaṁ mukhena ḍasitvā Bodhisattassa santikaṁ agamāsi. So taṁ disvā piyavācāya samālapanto[6] „kin nu kho amma kahāpaṇaṁ gahetvā āgatâsîti" āha. „Tāta imaṁ gahetvā attanâpi paribhuñja, mayham pi maṁsaṁ āharā" 'ti. So „sādhū" 'ti sampaṭicchitvā kahāpaṇaṁ ādāya gharaṁ gantvā ekena māsakena maṁsaṁ kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā taṁ gahetvā attano nivāsanaṭṭhānaṁ gantvā yathāruciyā khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇaṁ deti. So pi 'ssā maṁsaṁ āharati. Ath' ekadivasaṁ taṁ mūsikaṁ biḷāro aggahesi. Atha naṁ sā evam āha: „samma mā maṁ māresîti". „Kiṁkāraṇā, ahaṁ hi chāto maṁsaṁ khāditukāmo, na sakkā mayā na māretun" ti. „Kiṁ pana ekadivasam eva maṁsaṁ khāditukāmo c' asi udāhu niccakālan" ti. „Labhamāno niccam pi khāditukāmo 'mhîti". „Yadi evaṁ ahan te niccakālaṁ maṁsaṁ dassāmîti[7]

[1] K -koddhaka-. [2] K -sippā. [3] K koddheti. [4] K bahū. [5] so Bp; K sati. [6] so Bp; K -pento. [7] so K; Bp dassāmi.

vissajjehi man" ti. Atha naṁ biḷāro „tena hi appamatto hohîti" vissajjesi. Tato paṭṭhāya attano ābhatamaṁsaṁ dve koṭṭhāse katvā ekaṁ biḷārassa deti ekaṁ sayaṁ khādati. Atha naṁ ekadivasaṁ añño biḷāro aggahesi, taṁ pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṁ mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamaṁ koṭṭhāsaṁ khādamānā appāhāratāya[1] kilantā kisā ahosi appamaṁsalohitā. Bodhisatto taṁ disvā „amma kasmā milātâsîti" vatvā „iminā nāma kāraṇenā" ti vutte „tvaṁ ettakaṁ kālaṁ kasmā mayhaṁ nâcikkhi, aham ettha kattabbaṁ jānissāmîti" taṁ samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṁ katvā āharitvā „amma tvaṁ imaṁ guhaṁ pavisitvā nipajjitvā āgatāgatānaṁ pharusāhi vācāhi santajjeyyāsîti" āha. Sā guhaṁ pavisitvā nipajji[2]. Ath' eko biḷāro āgantvā „dehi me maṁsan" ti āha. Atha naṁ mūsikā „are duṭṭha biḷāra, kin te ahaṁ maṁsahārikā[3], attano puttānaṁ maṁsaṁ khādā[4]" ti tajjesi. Biḷāro phalikaguhāya nipannabhāvaṁ ajānanto kopavasena „mūsikaṁ gaṇhissāmîti" sahasā pakkhanditvā hadayena phalikaguhāyaṁ[5] pahari[6], tāvad ev' assa[7] hadayaṁ bhijji, akkhīni nikkhamanākārappattāni jātāni. So tatth' eva jīvitakkhayaṁ patvā ekamantaṁ paṭicchannaṭṭhāne papati. Eten' upāyena aparo pi aparo pîti[8] cattāro pi janā jīvitakkhayaṁ pāpuṇiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhayā hutvā Bodhisattassa devasikaṁ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṁ anukkamena sabbam pi dhanaṁ Bodhisattass' eva adāsi. Te ubho pi yāvajīvaṁ mettiṁ abhinditvā yathākammaṁ gatā.

Satthā imaṁ atītaṁ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṁ gātham āha:

[1] K appahā-. [2] K nippajji. [3] K maṁsaṁhā-. [4] K khāda. [5] so Bp; K -ya [6] so Bp; K pahara. [7] K tāvassa, Bp tāvad eva assa. [8] K pi.

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyatī
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilan ti[1]. 133.

Tattha yatthā 'ti yasmiṁ ṭhāne, babbū 'ti biḷāro, dutiyo tattha jāyatīti yattha eko mūsikam vā maṁsaṁ vā labhati dutiyo pi tattha biḷāro jāyati uppajjati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro biḷāra ahesuṁ, hutvā ca pana divase divase maṁsaṁ khādantā te babbukā idaṁ phalikamayaṁ bilaṁ udarena paharitvā sabbe pi jīvitakkhayaṁ pattā ti.

Evaṁ Satthā dhammaṁ desetvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā cattāro biḷārā cattāro bhikkhū ahesuṁ, mūsikā Kāṇamātā, pāsāṇakoṭṭakamaṇikāro[2] aham evā" 'ti. Babbujātakaṁ.

8. Godhajātaka.

Kin te jaṭāhi dummedhā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ kuhakaṁ ārabbha kathesi. Paccuppannavatthuṁ heṭṭhākathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasiyaṁ Brāhmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto godhayoniyaṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Tadā eko pañcābhiñño uggatapo tāpaso ekaṁ paccantagāmaṁ nissāya araññāyatane paṇṇasālāya vasati. Gāmavāsino sakkaccaṁ tāpasaṁ upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa caṁkamanakoṭiyaṁ ekasmiṁ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve tayo vāre tāpasaṁ upasaṁkamitvā dhammūpasaṁhitaṁ atthūpasaṁhitañ ca vacanaṁ sutvā tāpasaṁ vanditvā vasanaṭṭhānam eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmavāsino āpucchitvā pakkāmi, pakkante ca pana tasmiṁ sīlavatasampanne tāpase añño kūṭatāpaso āgantvā tasmiṁ assamapade vāsaṁ kappesi. Bodhisatto „ayam pi sīlavā" ti sallakkhetvā purimanayen' eva tassa santikaṁ agamāsi. Ath' ekadivasaṁ nidāghasamaye akālasamaye meghavaṭṭe[3] vammikehi makkhikā nikkhamiṁsu. Tāsaṁ khādanatthaṁ godhā āhiṇḍiṁsu. Gāmavāsino nikkhamitvā bahū

[1] so both K and Bd. [2] K pāsāṇakoddhaka-. [3] K -vaddhe

godhā[1] gahetvā siniddhasambhārayuttaṁ[2] ambilānambilaṁ godhamaṁsaṁ sampādetvā tāpasassa adaṁsu. Tāpaso godhamaṁsaṁ khāditvā rasataṇhāya baddho „idaṁ maṁsaṁ atimadhuraṁ, kissa[3] maṁsaṁ nāma etan" ti pucchitvā „godhamaṁsaṁ" ti sutvā „mama santikaṁ mahāgodho āgacchati, taṁ māretvā maṁsaṁ khādissāmîti" cintetvā pacanabhājanañ ca sappiloṇādīni ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaraṁ ādāya kāsāyena paṭicchādetvā paṇṇasāladvāre Bodhisattassa āgamanaṁ olokayamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sāyaṇhasamaye tāpasassa santikaṁ gacchissāmîti" nikkhamitvā upasaṁkamanto va tassa indriyavikāraṁ disvā cintesi: „nâyaṁ tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena nisinno, ajj' esa maṁ olokento pi duṭṭhindriyo hutvā oloketi, pariganhissāmi nan" ti so tāpasassa heṭṭhā vāte ṭhatvā godhamaṁsagandhaṁ ghāyitvā „iminā kūṭatāpasena ajja godhamaṁsaṁ khāditaṁ bhavissati, tena rasataṇhāya baddho ajja maṁ attano santikaṁ upasaṁkamantaṁ muggarena paharitvā maṁsaṁ pacitvā khāditukāmo bhavissatîti" tassa santikaṁ anupagantvā ca[4] paṭikkamitvā vicarati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṁ ñatvā „iminā 'ayaṁ nāma māretukāmo' ti ñātaṁ bhavissati, tena kāraṇena nâgacchati, anāgacchantassâpi kuto muttîti" muggaraṁ nīharitvā khipi. So tassa agganaṅguṭṭham eva āsādesi. Bodhisatto vegena vammikaṁ[5] pavisitvā aññena chiddena sīsaṁ ukkhipitvā „ambho[6] kūṭajāṭila, ahaṁ tava santikaṁ upasaṁkamanto 'sīlavā' ti saññāya upasaṁkamiṁ, idāni pana te mayā kūṭabhāvo ñāto, tādisassa mahācorassa kiṁ iminā pabbajjāliṅgenā[7]" ti vatvā taṁ garahanto imaṁ gātham āha:

Kin te jaṭāhi dummedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 394.)
abbhantaran te gahanaṁ, bāhiraṁ parimajjasîti. 134.

[1] Bp godhe. [2] so Bp; K siniddhaṁ-. [3] Bp kassa. [4] Bp omits ca. [5] K vammikena, Bp dhammikaṁ. [6] K amho. [7] K -liṅgenānā.

Tattha kin te jaṭāhi dummedhā 'ti ambho[1] dummedha nippañña, etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjāguṇarahitassa kin te tāhi[2] jaṭāhîti attho, kin te ajinasāṭiyā ti ajinasāṭiyā[3] anucchavikassa[4] saṁvarassa abhāvakālato paṭṭhāya kin te ajinasāṭiyā, abbhantaran te gahanaṁ ti tava abbhantaraṁ hadayaṁ rāgadosamohagahanena gahanaṁ paṭicchannaṁ, bāhiraṁ parimajjasîti so tvaṁ abbhantare gahane[5] nahānādīhi[6] c' eva liṅgagahaṇena ca bāhiraṁ parimajjasi, taṁ parimajjanto kañjikapūritalābu viya visapūritacāṭī viya āsīvisapūritavammiko viya gūthapūritacittaghaṭo viya ca bahimaṭṭho[7] va hosi, kin tayā corena idha vasantena, sīghaṁ ito palāyāhi, no ce palāyasi gāmavāsīnaṁ te ācikkhitvā niggahaṁ kārāpessāmîti.

Evaṁ Bodhisatto kūṭatāpasaṁ tajjetvā vammikam eva pāvisi. Kūṭatāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso ayaṁ kuhako ahosi, purimo sīlavantatāpaso Sāriputto, godho pana aham evā" 'ti. Godhajātakaṁ.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī[8] bhinnā paṭo naṭṭho ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattaṁ ārabbha kathesi. Tadā kira dhammasabhāyaṁ bhikkhū kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso seyyathâpi 'nāma chavālātaṁ[9] ubhato padittaṁ majjhe gūthagataṁ n' evâraññe kaṭṭhatthaṁ pharati na gāme kaṭṭhatthaṁ pharati evam evaṁ Devadatto evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto gihiparibhogā ca parihīno sāmaññattañ[10] ca na paripūretîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān' eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atīte pi paribhaṭṭho ahosi yevā" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṁ gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko[11] balisaṁ[12] ādāya daharena puttena saddhiṁ yasmiṁ sobbhe pakatiyâpi bālisikā[11] macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisaṁ[12] khipi. Baliso[12]

[1] K amho. [2] K nāhi. [3] K -yāya. [4] K anacch-. [5] so K; Bp gahaṇaṁ. [6] K nagahā-, Bp nhā-. [7] so Bp; K bahiddho [8] K akkhi. [9] so K; Bp chalāvātaṁ. [10] so Bp; K sāmaññatthañ. [11] bāḷi-. [12] K baḷi-.

udakapaṭicchanne ekasmiṁ khāṇuke[1] laggi. Bālisiko taṁ ākaḍḍhituṁ asakkonto cintesi: „ayaṁ baliso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṁ mātu santikaṁ pesetvā paṭivissakehi saddhiṁ kalahaṁ kārāpemi, evaṁ ito na koci koṭṭhāsaṁ paccāsiṁsissatîti“ so puttaṁ āha: „gaccha tāta, mahāmacchaṁ no laddhabhāvaṁ mātu ācikkhā 'ti, paṭivissakehi saddhiṁ kalahaṁ karohîti“ so puttaṁ pesetvā balisaṁ ākaḍḍhituṁ asakkonto rajjuchedanabhayena uttarisāṭakaṁ thale ṭhapetvā udakaṁ otaritvā macchalobhena macchaṁ upadhārento khāṇukehi paharitvā dve akkhi bhindi. Thale ṭhapitasāṭakaṁ pi 'ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhīni uppīḷiyamāno gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sāṭakaṁ pariyesati. Sâpi 'ssa bhariyā kalahaṁ katvā „kassaci apaccāsiṁsanabhāvaṁ karissāmîti“ ekasmiṁ yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṁ pilandhitva ekaṁ akkhiṁ ukkhalimasiyā añjetvā kukkuraṁ aṁkenâdāya paṭivissakagharaṁ agamāsi. Atha naṁ ekā sahāyikā evam āha: „ekasmiṁ yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṁ pilandhanaṁ, ekaṁ akkhiṁ añjitaṁ, piyaputtaṁ viya kukkuraṁ aṁkenâdāya gharato gharaṁ gacchasi, kiṁ ummattikâsi[2] jātā“ ti. „Nâhaṁ ummattikā, tvaṁ pana maṁ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṁ gāmabhojakassa santikaṁ gantvā aṭṭha kahāpaṇe daṇḍāpessāmîti[3]“ evaṁ kalahaṁ katvā ubho pi gāmabhojakassa santikaṁ agamiṁsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṁ bandhitvā „daṇḍaṁ dehîti“ pothetuṁ[4] ārabhiṁsu. Rukkhadevatā gāme tassā imaṁ pavattiṁ araññe c' assā patino taṁ vyasanaṁ disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyhaṁ udake pi kammanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Akkhī[5] bhinnā[6] paṭo naṭṭho sakhigehe ca bhaṇḍanaṁ,
ubhato paduṭṭho kammanto[7] udakamhi thalamhi cā 'ti. 135.

[1] K khāṇuke. [2] K -kāyi. [3] K daṇḍapessāmīti, Bp daṇḍe karissāmi iti. [4] K poṭṭhetuṁ. [5] both K and Bp akkhi. [6] so K; Bp bhinno. [7] K paduṭṭhakammento, Bp padutthākammantā.

Tattha sakhigehe ca bhaṇḍanan ti, sakhī sahāyikā, tassā gehe tava bhariyāya bhaṇḍanaṁ kataṁ, bhaṇḍanaṁ katvā bandhitvā pothetvā daṇḍaṁ dāriyyati[1], ubhato paduṭṭho ti evaṁ tava dvīsu pi ṭhānesu kammantā paduṭṭhā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena patanāsena ca udake kammantā paduṭṭhā sakhigehe bhaṇḍanena thale kammantā paduṭṭhā ti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā bālisiko[2] Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā" 'ti. Ubhatobhaṭṭhajātakaṁ.

10. Kākajātaka.

Niccaṁ ubbiggahadayā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ñātatthacariyaṁ ārabbha kathesi. Paccuppannavatthuṁ Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto kākayoniyaṁ nibbatti. Ath' ekadivasaṁ rañño purohito bahinagare nadiyaṁ nahāyitvā gandhehi vilimpitvā[3] mālaṁ pilandhitvā[4] varavatthanivattho nagaraṁ pāvisi. Nagaradvāratoraṇe dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekaṁ āha: „samma ahaṁ imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalañjaṁ pātessāmîti". Itaro „mā te etaṁ rucci, ayaṁ brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhiṁ veran nāma pāpakaṁ, ayaṁ hi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā" 'ti. „Na sakkā mayā na kātun" ti. „Tena hi paññāyissatîti" vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa heṭṭhābhāgaṁ sampatte brāhmaṇe olambakaṁ cārento[5] viya tassa matthake vaccaṁ pātesi. Brāhmaṇo kujjhitvā kākesu veraṁ bandhi. Tasmiṁ kāle ekā bhatiyā vīhikoṭṭikadāsī[6] vīhiṁ gehadvāre ātape pattharitvā rakkhantī[7] nisinnā va niddaṁ okkami. Tassā pamādaṁ ñatvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vīhiṁ khādi. Sā pabujjhitvā taṁ disvā palāpesi. Eḷako dutiyam pi tatiyam pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vīhiṁ khādi.

[1] so K; Bp dāpessati and dāpiyati. [2] bāḷi-. [3] so Bp; K gandhe vilumpitvā. [4] K piḷ-. [5] so K; Bp olampanaṁ karonto. [6] K -koddhika-, Bp vihikoṭṭikā-. [7] K -ti.

Sâpi tikkhattuṁ palāpetvā cintesi: „ayaṁ punappuna khādanto upaḍḍhavīhiṁ khādissati, bahu[1] me chedo bhavissati, idāni 'ssa puna anāgamanakāraṇaṁ karissāmîti" sā alātaṁ gahetvā niddāyamānā viya nisīditvā vīhiṁ khādanatthāya eḷake sampatte uṭṭhāya alātena eḷakaṁ pahari. Lomāni aggiṁ agaṇhiṁsu[2]. So sarīre jhāyante „aggiṁ nibbāpessāmîti" vegena gantvā hatthisālāya samīpe ekissā tiṇakuṭiyā sarīraṁ ghaṁsi[3]. Sā pajjali, tato uṭṭhitajālā[4] hatthisālaṁ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantīsu[5] hatthipiṭṭhāni jhāyiṁsu, bahū hatthī vaṇitasarīrā ahesuṁ. Vejjā hatthī āroge kātuṁ asakkontā rañño ārocesuṁ. Rājā purohitaṁ āha: „ācariya hatthivejjā hatthī tikicchituṁ na sakkonti, api kiñci bhesajjaṁ na jānāsîti". „Jānāmi mahārājā" 'ti. „Kiṁ laddhuṁ vaṭṭatîti". „Kākavasā mahārājā" 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasaṁ āharathā" 'ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasaṁ alabhitvā tattha tatth' eva rāsiṁ karonti. Kākānaṁ mahābhayaṁ uppajji. Tadā Bodhisatto asītisahassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṁ uppannaṁ bhayaṁ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „ṭhapetvā maṁ añño mayhaṁ ñātakānaṁ uppannaṁ bhayaṁ harituṁ samattho nāma n' atthi, harissāmi nan" ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṁ purecārikaṁ katvā ekavegen' eva pakkhanditvā vivaṭamahāvātapānena pavisitvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṁ eko manusso gahetukāmo ahosi. Rājā[6] rājāsanaṁ paviṭṭho „mā gaṇhîti" vāresi. Mahāsatto thokam vissamitvā mettāpāramiṁ āvajjetvā[7] heṭṭhāsanā nikkhamitvā rājānaṁ āha: „mahārāja raññā nāma chandādivasena[8] agantvā[9] rajjaṁ kāretuṁ vaṭṭatîti, yaṁ yaṁ kammaṁ kattabbaṁ hoti sabbaṁ nisamma upadhāretvā kātuṁ vaṭṭati, yañ ca kayiramānaṁ nippajjati tad eva kātuṁ vaṭṭati na itaraṁ, sace rājāno yaṁ kayiramānaṁ na nippajjati taṁ karonti mahājanassa maraṇabhayapariyosānaṁ mahābhayaṁ

[1] so Bp; K bahum. [2] so K; Bp aggi gaṇhiṁsu. [3] so Bp; K ghāsi. [4] K -jāla. [5] K -tisu. [6] K omits rājā. [7] K āvajjitvā. [8] so Bp; K cchandādivasena. [9] K āgantvā, Bp āgantvā corr. to agantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādaṁ akāsi, kākānaṁ vasā nāma n' atthîti". Taṁ sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭhaṁ dāpetvā tattha nisinnassa pakkhantarāni satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanataṭṭake rājārahaṁ subhojanaṁ dāpetvā pānīyaṁ pāyetvā suhitaṁ vigatadarathaṁ Mahāsattaṁ etad avoca: „paṇḍita tvaṁ 'kākānaṁ vasā nāma n' atthîti' vadasi, kena kāraṇena nesaṁ vasā na hotîti". Bodhisatto „iminā va[1] kāraṇenā" 'ti sakalanivesanaṁ ekaravaṁ katvā dhammaṁ desento imaṁ gāthaṁ āha:

Niccaṁ ubbiggahadayā sabbalokavihesakā,
tasmā tesaṁ vasā n' atthi kākān' asmāka ñātinan ti. 136.

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccaṁ ubbiggamānasā bhayappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyādayo manusse pi itthipurise pi kumārakumārikādayo pi viheṭhentā kilamantā ca vicaranti, tasmā imehi dvīhi kāraṇehi nesaṁ amhākaṁ ñātīnaṁ kākānaṁ vasā nāma n' atthi, atīte pi abhūtapubbā, anāgate pi na bhavissantîti.

Evaṁ Mahāsatto imaṁ kāraṇaṁ uttānaṁ katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṁ na kātabban" ti rājānaṁ bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa[2] rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjaṁ rañño yeva paṭidatvā rājānaṁ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā sabbasattānam abhayaṁ yāci. Rājā dhammadesanaṁ sutvā sabbasattānaṁ abhayaṁ datvā kākānaṁ nibaddhaṁ dānaṁ paṭṭhapesi, divase divase taṇḍulammaṇassa[3] bhattaṁ pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānaṁ dānaṁ diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanam eva dīyittha.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā Bārāṇasīrājā Anando ahosi, kākarājā pana aham evā" 'ti. Kākajātakaṁ. Asampadānavaggo cuddasamo.

[1] K ca. [2] so both K and Bp. [3] K -nassa, Bp -ambaṇassa.

15. KAKANTAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasaṁsevîti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto vipakkhaseviṁ bhikkhuṁ ārabbha kathesi. Paccuppannavatthuṁ[1] Mahilāmukhajātake kathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto godhayoniyaṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. So vayappatto nadītīre mahābile anekagodhasataparivāro vāsaṁ kappesi. Tassa putto godhapilliko[2] ekena kakaṇṭakena saddhiṁ santhavaṁ katvā tena saddhiṁ sammodamāno viharanto kakaṇṭakaṁ „parissajissāmîti" avattharati. Tassa tena saddhiṁ vissāsaṁ godharājassa ārocesuṁ. Godharājā puttakaṁ pakkosāpetvā „tāta, tvaṁ aṭṭhāne vissāsaṁ karosi, kakaṇṭakā nāma nīcajātikā, tehi saddhiṁ vissāso na kattabbo, sace tvaṁ tena saddhiṁ vissāsaṁ karissasi taṁ kakaṇṭakaṁ nissāya sabbam p' etaṁ godhakulaṁ vināsaṁ pāpuṇissati, ito paṭṭhāya etena saddhiṁ vissāsaṁ mā kāsîti" āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappunaṁ kathento pi tassa tena saddhiṁ vissāsaṁ vāretuṁ asakkonto „ath' assa amhākaṁ etaṁ kakaṇṭakaṁ nissāya bhayaṁ uppajjissati, tasmiṁ uppanne palāyanamaggaṁ sampādetuṁ vaṭṭatîti" ekena passen' eva vātabilaṁ kārāpesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purimappamāṇo yeva. Itaro kakaṇṭakaṁ „parissajissāmîti" antarantarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūṭena avattharaṇakālo viya hoti. So kilamanto cintesi: „sace ayaṁ aññāni katipayāni divasāni maṁ evaṁ parissajissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhiṁ ekato hutvā imaṁ godhakulaṁ vināsessāmîti". Ath' ekadivasaṁ nidāghe[3] meghe vaṭṭe[4] vammikā[5] makkhikā uṭṭhahiṁsu. Tato tato

[1] K -vatthu. [2] so K; Bp godhakippilliko. [3] so Bp; K nidāgha. [4] K vaddhe, Bp vuṭṭhe. [5] so Bp; K -ka.

godhā nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābilaṁ[1] bhindanatthāya kuddālaṁ gahetvā sunakhehi saddhiṁ araññaṁ pāvisi. Kakaṇṭako taṁ disvā „ajja attano manorathaṁ pūressāmîti“ upasaṁkamitvā avidūre nipajjitvā[2] „bho purisa, kasmā araññe carasîti“ pucchi. So „godhānaṁ atthāyā“ 'ti. „Ahaṁ anekasatānaṁ godhānaṁ āsayaṁ jānāmi, aggiñ ca palālañ ca ādāya ehîti“ tattha netvā „imasmiṁ ṭhāne palālaṁ pakkhipitvā aggiṁ katvā dhūmaṁ katvā samantā sunakhe ṭhapetvā sayaṁ mahāmuggaraṁ gahetvā nikkhantanikkhantā godhā paharitvā māretvā rāsiṁ karohîti“ evañ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭṭhim passissāmîti“ ekasmiṁ ṭhāne sīsaṁ ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmaṁ akāsi. Dhūmo bilaṁ pāvisi[3]. Godhā dhūmandhā[4] mraṇabhayatajjitā nikkhantā palāyituṁ āraddhā. Luddako nikkhantanikkhantaṁ paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhiṁsu. Godhānaṁ mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakaṇṭakaṁ nissāya bhayaṁ uppannan“ ti ñatvā „pāpapurisasaṁsaggo nāma na kattabbo, pāpe nissāya hi sukhaṁ nāma n' atthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānam godhānaṁ vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imaṁ gātham āha:

Na pāpajanasaṁsevī accantasukham edhati,
godhākulaṁ kakaṇṭo[5] va kaliṁ pāpeti attānan ti. 137.

Tatrâyaṁ saṁkhepattho: pāpajanasaṁsevī puggalo accantasukhaṁ nirantaraṁ sukhaṁ nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kiṁ: godhākulaṁ kakaṇṭo[5] va yathā kakaṇṭato godhākulaṁ sukhaṁ na labhi evaṁ pāpajanasevī sukhaṁ na labhati, pāpajanaṁ sevanto ekanten' eva kaliṁ pāpeti attānaṁ, kali[6] vuccati vināso, ekanten' eva kaliṁ pāpasevī[7] attānañ ca aññe ca attanā saddhiṁ vasante vināsaṁ pāpetîti. Pāḷiyaṁ pana phalaṁ[8] pāpetîti likhanti, taṁ vyañjanaṁ Aṭṭhakathāya n' atthi, attho pi 'ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gahetabbaṁ[9].

[1] K gudhābilaṁ, Bp godhabilaṁ. [2] K nipajji, Bp nippajitvā. [3] K pāvisī, Bp pāvīsi. [4] K dhūmadhā, Bp dhūmantā. [5] so K instead of kakaṇṭā? Bp godhakūlaṁ kakaṇḍako [6] K kaliṁ. [7] K -vi. [8] Bp kuliṁ [9] -tabbā.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kakaṇṭako Devadatto ahosi, Bodhisattaputto anovādakagodhapillako[1] vipakkhasevī bhikkhu, godharājā pana aham evā“ 'ti. Godhajātakaṁ.

2. Sigālajātaka.

Etaṁ hi te[2] durājānan ti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanaṁ ārabbha kathesi. Dhammasabhāyaṁ bhikkhūnaṁ kathaṁ sutvā Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayhaṁ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca maṁ māretuṁ asakkhi, sayam[3] eva pana kilanto“ ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sigālayoniyaṁ nibbattitvā sigālarājā hutvā sigālagaṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussavo ahosi. Yebhuyyena manussā suraṁ pivanti, surāchaṇo yeva kira so. Ath' ettha sambahulā dhuttā bahuṁ surañ ca maṁsaṁ ca āharāpetvā maṇḍitapasādhitā gāyitvā suraṁ pivanti maṁsaṁ khādanti, tesaṁ paṭhamayāmāvasāne maṁsaṁ khīyi surā pana[4] bahukā va, ath' eko „maṁsakhaṇḍaṁ dehîti“ āha „maṁsaṁ khīṇan, n' atthîti[5]“ ca vutte „mayi ṭhite maṁsakkhayo nāma n' atthîti[6]“ vatvā „āmakasusāne matamanussamaṁsaṁ khādanatthāya āgatasigāle[7] māretvā maṁsaṁ āharissāmîti“ muggaraṁ gahetvā niddhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānaṁ gantvā muggaraṁ gahetvā matako viya uttāno va nipajji. Tasmiṁ khaṇe Bodhisatto sigālagaṇaparivuto tattha gato taṁ disvā „nâyaṁ matako“ ti ñatvâpi „suṭṭhutaraṁ upaparikkhissāmîti“ assa adhovāte gantvā sarīragandhaṁ ghāyitvā tattato c' assa[8] amatakabhāvaṁ ñatvā „lajjāpetvā[9] naṁ uyyojessāmîti“ gantvā muggarakoṭiyaṁ ḍasitvā ākaḍḍhi. Dhutto muggaraṁ na vijahi. Upasaṁkamantam[10]

---

[1] Bp -godhakippiliko. [2] K omits te. [3] K ssayam. [4] so Bp; K pāna. [5] Bp omits natthīti, K natthi. [6] so Bp; K atthīti. [7] Bp -sigālaṁ. [8] K vassa. [9] so Bp; K -pessāmi. [10] K -kamaṁtaṁ.

pi na olokento pana gāḷhataraṁ aggahesi. Bodhisatto paṭikkamitvā „bho purisa sace tvaṁ matako bhaveyyāsi na mayi[1] muggaraṁ ākaḍḍhante gāḷhataraṁ gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno[2]" ti vatvā imaṁ gātham āha:

Etaṁ hi te[3] durājānaṁ yaṁ sesi matasāyikaṁ[4]
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā[5] daṇḍo na muccatîti. 138.

Tattha **etaṁ hi te**[6] **durājānan** ti etaṁ kāraṇaṁ tava duviññeyyaṁ, **yaṁ sesi matasāyikan** ti yena kāraṇena tvaṁ matasāyikaṁ sesi matako viya hutvā sayasi, **yassa te**[7] **kaḍḍhamānassā** 'ti yassa tava daṇḍakoṭiyaṁ gahetvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so pana tvaṁ tattato matako[8] nāma na hosîti[9].

Evaṁ vutte so dhutto „ayaṁ mama amatakabhāvaṁ jānātîti" uṭṭhāya daṇḍaṁ khipi. Daṇḍo virajjhi. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā" ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, maṁ virajjhanto pi tvaṁ aṭṭha mahāniraye soḷasa ussadaniraye aviraddho yevâsîti" vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabhitvā susānā nikkhamitvā parikhāyaṁ nahāyitvā āgatamaggen' eva nagaraṁ pāvisi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto ahosi, sigālarājā pana aham evā" 'ti. **Sigālajātakaṁ.**

3. Virocanajātaka.

Lasī ca te nipphalitā[10] ti. Idaṁ **Satthā Veḷuvane** viharanto **Devadattassa** Gayāsīse Sugatālayadassitabhāvaṁ ārabbha kathesi. Devadatto hi antarahitajhāno lābhasakkāraparihīno „atth' esa upāyo" ti cintetvā Satthāraṁ pañca vatthūni yācitvā alabhamāno dvinnaṁ aggasāvakānaṁ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavinayamhi akovide pañcasate bhikkhū gahetvā Gayāsīsaṁ gantvā saṁghaṁ bhinditvā ekasīmāya āveṇisaṁghakammāni akāsi. Satthā tesaṁ bhikkhūnaṁ ñāṇaparipākakālaṁ ñatvā dve aggasāvake pesesi. Te disvā

[1] K ta masi. [2] so both K and Bp. [3] K omits te. [4] K -sāyitaṁ. [5] K hattha. [6] K omits te. [7] K ne. [8] so Bp; K matāmatako. [9] Bp hoti iti attho. [10] K -ḷitā.

Devadatto uṭṭhamano rattim dhammaṁ desayamāno „Buddhalīḷhaṁ karissāmîti“ Sugatālayaṁ dassento „vigatathīnamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṁgho, paṭibhātu naṁ bhikkhūnaṁ dhammīkathā[1], piṭṭhī[2] me āgilāyati[3], tam ahaṁ āyamissāmîti“ vatvā niddaṁ upagato. Dve aggasāvakā tesaṁ bhikkhūnaṁ dhammaṁ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Veḷuvanam eva paccāgamiṁsu. Kokāliko vihāraṁ tucchaṁ disvā Devadattassa santikaṁ gantvā „āvuso Devadatta parisan te bhinditvā dve aggasāvakā vihāraṁ tucchaṁ katvā gatā, tvaṁ pana niddāyasi[4] yevā“ 'ti vatvā uttarāsaṁgam assa apanetvā bhittiyaṁ piṭṭhikaṇṭakaṁ passanto[5] viya paṇhikāya naṁ hadaye pahari, tāvad ev' assa mukhato lohitaṁ uggañchi, tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā theraṁ pucchi: „Sāriputta tumhākaṁ gatakāle Devadatto kiṁ akāsîti“. „Bhante Devadatto amhe disvā ‚Buddhalīḷhaṁ karissāmîti' Sugatālayaṁ dassetvā mahāvināsaṁ patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idān' eva mama anukaronto vināsam patto, pubbe pi patto yevā“ 'ti vatvā therena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto kesarasiṁho hutvā Himavantapadese Kañcanaguhāyaṁ vāsaṁ kappesi. So ekadivasaṁ Kañcanaguhāya[6] nikkhamitvā vijambhitvā[7] catuddisaṁ oloketvā sīhanādaṁ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahisaṁ vadhitvā varamaṁsaṁ khāditvā ekaṁ saraṁ otaritvā maṇivaṇṇassa udakassa kucchiṁ puretvā guhaṁ sandhāya pāyāsi. Ath' eko sigālo gocarapasuto sahasā va sīhaṁ disvā palāyituṁ asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji „kiṁ jambukā“ 'ti ca vutte „ahaṁ sāmi pāde upaṭṭhātukāmo“ ti āha. Sīho „sādhu, ehi maṁ upaṭṭhaha, varamaṁsāni khādāpessāmîti“ vatvā sigālaṁ ādāya Kañcanaguhaṁ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sīhavighāsaṁ[8] khādati. So katipāhass' eva thullasarīro ahosi. Atha naṁ ekadivasaṁ guhāyaṁ nipannako va sīho āha: „gaccha jambuka, pabbatasikhare ṭhatvā pabbatapāde[9] sañcarantesu hatthiassamahisādīsu

[1] so K; Bp paṭibhātu tvaṁ bhikkhunaṁ dhammakatāya paṭibhāti; read: paṭibhātu tesaṁ bhikkhūnaṁ dhammakathā? [2] K piṭṭhim, Bp piṭṭhi. [3] K āgilāyāti. Bp gilānāti. [4] K -sī. [5] so K; Bp bhittiyaṁ vikaṇḍakaṁ pissanto. [6] K -hāyaṁ, [7] K vijamhitvā. [8] so Bp; K -ghāsādaṁ. [9] K -pādesu.

yassa maṁsaṁ[1] khāditukāmo si taṁ oloketvā āgantvā 'asukamaṁsaṁ khāditukāmo 'mhîti' vatvā maṁ vanditvā 'viroca sāmîti' vada, ahaṁ taṁ vadhitvā maṁsaṁ khāditvā tuyham pi dassāmîti". Sigālo pabbatasikharaṁ abhirūhitvā nānappakāre mige oloketvā yass' eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kañcanaguhaṁ pavisitvā tam eva sīhassa ārocetvā pādesu patitvā „viroca sāmîti" vadati. Sīho vegena pakkhanditvā sace pi mattavaravāraṇo hoti tatth' eva naṁ jīvitakkhāyaṁ pāpetvā sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassâpi deti. Sigālo kucchipūraṁ maṁsaṁ khāditvā guham pavisitvā niddāyati. So gacchante gacchante kāle mānaṁ vaḍḍhesi: „aham pi catuppādo va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito paṭṭhāya aham pi hatthiādayo paharitvā maṁsaṁ khādissāmîti, sīho pi migarājā 'viroca sāmîti' vuttam eva padaṁ nissāya vāraṇe vadheti, aham pi sīhena 'viroca jambukā' 'ti maṁ vadāpetvā ekaṁ varavāraṇaṁ vadhitvā maṁsaṁ khādissāmîti" so sīhaṁ upasaṁkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattaṁ tumhehi vadhitavaravāraṇānaṁ[2] maṁsaṁ khāditaṁ, aham pi ekaṁ vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipannaṭṭhāne Kañcanaguhāyaṁ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde vicarantaṁ varavāraṇaṁ oloketvā mama santikaṁ āgantvā 'viroca jambukā' 'ti vadetha, ettakamattam pi maccheraṁ mā karitthā" ti. Atha naṁ sīho āha: „jambuka vāraṇe vadhituṁ samattho sīhakule uppanno, vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khādanasamattho sigālo nāma loke n' atthi, mā te etaṁ rucci, mayā vadhitavaravāraṇānaṁ ñeva maṁsaṁ khāditvā vasassū" 'ti. So evaṁ vutte pi oramituṁ na icchi, punappuna yāci yeva. Sīho taṁ nivāretuṁ asakkonto sampaṭicchitvā „tena hi mama vasanaṭṭhānaṁ pavisitvā nipajjā" 'ti jambukaṁ Kañcanaguhāyaṁ nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇaṁ oloketvā guhādvāraṁ gantvā „viroca jambukā" 'ti āha. Sigālo Kañcanaguhāya[3]

[1] K maṁsā. [2] K vadhitvāvara-. [3] K -guhāyaṁ.

nikkhamitvā vijambhitvā[1] catuddisaṁ oloketvā tikkhattuṁ vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmîti“ virajjhitvā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṁ ukkhipitvā tassa sīsaṁ akkami, sīsaṭṭhīni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṁ. Ath' assa sarīraṁ vāraṇo pādena saṁgharitvā rāsiṁ katvā upari laṇḍaṁ[2] pātetvā koñcanādaṁ nadanto araññaṁ pāvisi. Bodhisatto imaṁ pavattiṁ disvā „idāni viroca jambukā“ 'ti vatvā imaṁ gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā[3] matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṁ virocasîti. 139.

Tattha lasîti matthaluṅgā, nipphalitā[3] ti nikkhantā.

Bodhisatto imaṁ gāthaṁ vatvā yāvatāyukaṁ ṭhatvā yathākammaṁ gato.

Satthā imaṁ desanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahosi, sīho pana aham evā“ 'ti. Virocanajātakaṁ.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Bahum petaṁ asabbhi jātavedā 'ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ājīvikānaṁ[4] micchātapaṁ ārabbha kathesi. Tadā kira ājīvikā[4] Jetavanapiṭṭhiyaṁ nānappakāraṁ micchātapaṁ caranti. Sambahulā bhikkhū tesaṁ ukkuṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakappassayapañcatapanādibhedamicchātapaṁ[5] disvā Bhagavantaṁ pucchiṁsu: „atthi nu kho bhante imaṁ micchātapaṁ nissāya kāci vaḍḍhîti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpaṁ micchātapaṁ nissāya kusalaṁ vā vaḍḍhi[6] vā atthi, pubbe paṇḍitā 'evarūpaṁ tapaṁ nissāya kusalaṁ vā vaḍḍhi[6] vā bhavissatîti' saññāya jātaggiṁ gahetvā araññaṁ pavisitvā aggijuhanādivasena kiñci[7] vaḍḍhiṁ apassantā aggiṁ udakena nibbāpetvā kasiṇaparikammaṁ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca[8] nibbattetvā Brahmaloka-parāyanā ahesun“ ti vatvā atītaṁ āhari:

---

[1] K vijamhitvā [2] soBP; K laddhaṁ. [3] K -ḷitā. [4] BP ājīva-. [5] K -ppadhānaṁvaggulivatakaṇṭakāppasayapañcatapanappānādi-; BP -ppaṭṭhānavaggulivatakaṇḍakappasayanapañcatapanādibhedaṁ-. [6] K vaḍḍhiṁ. [7] so both K og BP. [8] K omits ca.

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitaro jātaggiṁ gahetvā ṭhapesuṁ. Atha naṁ soḷasavassakāle etad avocuṁ: „mayaṁ te putta jātadivase[1] aggiṁ gaṇhimha, sace si agāraṁ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha Brahmalokaṁ gantukāmo aggiṁ gahetvā araññaṁ pavisitvā aggiṁ paricaranto Mahābrahmānaṁ ārādhetvā Brahmaloka-parāyano hohîti". So „na mayhaṁ agārena attho" ti aggiṁ gahetvā araññaṁ pavisitvā assamapadaṁ māpetvā aggiṁ paricaranto araññe vihāsi. So ekadivasaṁ paccantagāmake godakkhiṇaṁ labhitvā taṁ goṇaṁ assamapadaṁ netvā cintesi: „Aggiṁ[2] Bhagavantaṁ gomaṁsaṁ khādāpessāmîti". Ath' assa etad ahosi: „idha loṇaṁ n' atthi, Aggi Bhagavā aloṇaṁ khādituṁ na sakkhissati, gāmato loṇaṁ āharitvā Aggiṁ[2] Bhagavantaṁ saloṇakaṁ khādāpessāmîti". So taṁ tatth' eva bandhitvā loṇatthāya gāmaṁ agamāsi. Tasmiṁ gate sambahulā luddakā taṁ ṭhānaṁ āgatā goṇaṁ disvā vadhitvā maṁsaṁ pacitvā khāditvā naṅguṭṭhañ ca jaṁghañ[3] ca cammañ ca tatth' eva chaḍḍetvā avasesamaṁsaṁ ādāya agamaṁsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimattañ ca disvā cintesi: „ayaṁ Aggi Bhagavā attano santakam pi rakkhituṁ na sakkoti, maṁ kadā rakkhissati, iminā Agginā pariharaṇena niratthakena bhavitabbaṁ, n' atthi itonidānaṁ kusalaṁ vā vaḍḍhi[4] vā" ti so aggiparicariyāya vigatacchando „hambho[5] Aggi Bhagavā, tvaṁ attano pi santakaṁ rakkhituṁ asakkonto maṁ kadā rakkhissasi, maṁsaṁ n' atthi, ettakena pi tussāhîti naṅguṭṭhādīni aggimhi pakkhipanto imaṁ gātham āha:

Bahum p' etaṁ asabbhi Jātaveda
yan taṁ vāladhinâbhipūjayāma,

[1] K puta- [2] K aggi. [3] so both K and Bp. [4] K vaḍḍhiṁ. [5] K hambo.

maṁsārahassa n' atth'[1] ajja maṁsaṁ,
naṅguṭṭham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etan ti ettakam pi bahuṁ, asabbhîti asappurisa asādhujātika, jātavedā 'ti aggi hi jātamatto va vediyati ñāyati pākaṭo hoti tasmā jātavedo ti vuccati, yan taṁ vāladhinâbhipūjayāmā ti yaṁ ajja mayaṁ attano pi santakaṁ rakkhituṁ asamatthaṁ Bhagavantaṁ vāladhinā abhipūjayāma etam[2] pi te bahum evā 'ti dasseti, maṁsārahassā 'ti maṁsārahassa tuyhaṁ n' atthi ajja maṁsaṁ, naṅguṭṭham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti attano santakaṁ rakkhituṁ asakkonto bhavaṁ iminā sajaṁghacammaṁ naṅguṭṭham pi paṭigaṇhatū 'ti.

Evaṁ vatvā Mahāsatto aggiṁ udakena nibbāpetvā isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloka-parāyano ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „nibbutaggi tāpaso aham eva tena samayenā" 'ti. Naṅguṭṭhajātakaṁ.

5. Rādhajātaka.

Na tvaṁ Rādha vijānāsîti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṁ[3] ārabbha kathesi. Paccuppannavatthuṁ Indriyajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhuṁ āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkhaṁ ṭhapetvā rakkhantâpi naṁ rakkhituṁ na sakkonti, tvam pi pubbe etaṁ ārakkhaṁ ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhituṁ nâsakkhi, idāni kathaṁ rakkhissasîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sukayoniyaṁ nibbatti. Kāsiraṭṭhe eko brāhmaṇo Bodhisattañ ca kaniṭṭhabhātaraṁ c' assa puttaṭṭhāne ṭhapetvā posesi. Tesu Bodhisattassa Poṭṭhapādo ti nāmaṁ ahosi, itarassa Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dussīlā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā sace vo mātā brāhmaṇī anācāraṁ ācarati vāreyyātha nan" ti. Bodhisatto āha: „sādhu tāta, vāretuṁ sakkontā vāreyyāma,

[1] so both K and Bp; read n' atthi? [2] K evam. [3] K -dūtikāpalobhanaṁ.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā“ ’ti. Evaṁ brāhmaṇo brāhmaṇiṁ[1] sukānaṁ niyyādetvā vohāratthāya gato. Tassa gatadivasato paṭṭhāya brāhmaṇī aticarituṁ āraddhā, pavisantānañ ca nikkhamantānañ ca anto n’ atthi. Tassā kiriyaṁ disvā Rādho Bodhisattaṁ āha: „bhātika, amhākaṁ pitā ‘sace vo mātā anācāraṁ ācarati vāreyyāthā’ ’ti vatvā gato, idāni c’ esā[2] anācāraṁ ācarati, vārema nan“ ti. Bodhisatto „tāta, tvaṁ attano avyattatāya bālabhāven’ evaṁ vadesi, mātugāmaṁ nāma ukkhipitvā carantâpi rakkhituṁ na sakkonti, yaṁ kammaṁ kātuṁ na sakkā ṅa taṁ[3] kātuṁ vaṭṭatîti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Na tvaṁ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate,
avyāyataṁ vilapasi, virattā Kosiyāyane ti. 141.

Tattha na tvaṁ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvaṁ na jānāsi aḍḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kittakâpi āgamissanti, avyāyataṁ vilapasîti tvaṁ avyattavilāpaṁ vilapasi, virattā kosiyāyane ti mātā no kosiyāyanī brāhmaṇī virattā amhākaṁ pitari nippemā jātā, sac’ assā tasmiṁ sineho vā pemaṁ vā bhaveyya na evarūpaṁ anācāraṁ kareyyā ’ti imam atthaṁ etehi vyañjanehi pakāsesi.

Evaṁ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhiṁ Rādhassa vattuṁ nâdāsi. Sâpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciyā vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādaṁ pucchi: „tāta kīdisī te mātā“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbaṁ yathābhūtaṁ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussīlāyā“ ’ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato paṭṭhāya na sakkā idha vasitun“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṁ Rādhena uppatitvā araññaṁ agamāsi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇī ca ete yeva dve janā ahesuṁ, Rādho pan-Ânando, Poṭṭhapādo pana aham evā“ ’ti. Rādhajātakaṁ.

[1] K -ṇī. [2] K vesa. [3] K kataṁ.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabbha kathesi. Te kira gihikāle[1] Sāvatthiyaṁ kuṭumbikā aḍḍhā mahaddhanā aññamaññaṁ sahāyakā ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammadesanaṁ sutvā „mayaṁ[2] mahallakā, kin no gharāvāsena, Satthu santike ramaṇīye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass' antaṁ karissāmā" ti sabbaṁ sāpateyyaṁ puttadhītādīnaṁ datvā assumukhaṁ ñātisaṁghaṁ pahāya Satthāraṁ pabbajjaṁ yācitvā pabbajiṁsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpaṁ samaṇadhammaṁ na kariṁsu, mahallakabhāvena dhammam pi na pariyāpuṇiṁsu, gihikāle viya[3] pabbajitakāle pi vihārapariyante paṇṇasālā kāretvā ekako[4] va vasiṁsu, piṇḍāya carantâpi aññattha āgantvā yebhuyyena attano puttadārass' eva gehaṁ gantvā bhuñjiṁsu. Tesu ekassa purāṇadutiyikā sabbesam pi mahallakatherānaṁ upakārā ahosi, tasmā sesâpi attanā laddhaṁ āhāraṁ gahetvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti, sâpi tesaṁ yathāsannihitaṁ sūpavyañjanaṁ deti. Sā aññatarena ābādhena phuṭṭhā[5] kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāraṁ gantvā aññamaññaṁ gīvāsu gahetvā „madhurahattharasā upāsikā kālakatā" ti vihārapaccante rodantā vicariṁsu. Tesaṁ saddaṁ sutvā ito c' ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā" 'ti pucchiṁsu. Te „amhākaṁ sahāyassa purāṇadutiyikā madhurahattharasā kālakatā, amhākaṁ ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpaṁ labhissāma, iminā kāraṇena rodimhā" 'ti āhaṁsu. Tesaṁ taṁ vippakāraṁ disvā bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesum: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakattherā aññamaññaṁ gīvāya gahetvā vihārapaccante rodantā vicarantîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva te tassā kālakiriyāya rodantā vicaranti, pubbe p' ete imaṁ kākayoniyaṁ nibbattitvā samudde mataṁ nissāya 'samuddaudakaṁ ussiñcitvā[6] etaṁ nīharissāmā' 'ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitaṁ labhiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath' eko kāko attano bhariyaṁ kākiṁ ādāya gocaraṁ pariyesamāno samuddatīraṁ

---

[1] K gihī-. [2] K mayhaṁ. [3] so Bp; K gihīkāle pi. [4] so both K and Bp instead of ekato? [5] so Bp; K puṭṭhā. [6] K ussilitvā.

agamāsi. Tasmiṁ kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamaṁsasurādīhi nāgabalikammaṁ katvā pakkamiṁsu. Kāko balikammaṭṭhānaṁ gantvā khīrādīni[1] disvā saddhiṁ kākiyā khīrapāyāsamacchamaṁsādīni paribhuñjitvā bahuṁ suraṁ pivi. Te ubho pi surāmadamattā[2] „samuddakīḷaṁ kīḷissāmā" ti velante nisīditvā nahāyituṁ ārabhiṁsu. Ath' ekā ūmi āgantvā kākiṁ gahetvā samuddaṁ pavesesi. Tam eko maccho maṁsaṁ khāditvā ajjhohari. Kāko „bhariyā me matā" ti rodi paridevi. Ath' assa paridevanasaddaṁ sutvā bahū[3] kākā sannipatitvā „kiṁkāraṇā rodasîti" pucchiṁsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭā" ti te sabbe pi ekarāvaṁ ravantā rodiṁsu. Atha nesaṁ etad ahosi: „imaṁ samuddūdakaṁ nāma amhākaṁ kiṁ pahoti, udakaṁ ussiñcitvā samuddaṁ tucchaṁ katvā sahāyikaṁ nīharissāmā" 'ti te mukhaṁ pūretvā pūretvā udakaṁ bahi chaḍḍenti, loṇūdakena ca gale sussamāne uṭṭhāy' utthāya thalaṁ gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu niddākilantā[4] hutvā aññamaññaṁ āmantetvā „ambho[5] mayaṁ samuddaudakaṁ gahetvā bahi pātema, gahitagahitaṭṭhānaṁ puna udakena pūrati[6], samuddaṁ tucchaṁ kātuṁ na sakkhissāmā" 'ti vatvā imaṁ gātham āhaṁsu:

Api nū hanukā santā, mukhañ ca parisussati,
oramāma na pārema[7], pūrat' eva mahodadhîti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api no hanukā santā ti, api amhākaṁ hanukā kilantā, oramāma na pāremā[8] 'ti mayaṁ attano balena mahāsamuddaudakaṁ ākaḍḍhema osārema, tucchaṁ pana naṁ kātuṁ na sakkoma, ayaṁ hi pūrat' eva[9] mahodadhi.

Evañ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākiyā evarūpaṁ nāma tuṇḍaṁ ahosi evarūpāni vaṭṭakkhīni[10] evarūpaṁ chavisaṇṭhānaṁ evarūpo madhurasaddo, sā no imaṁ corasamuddaṁ nissāya naṭṭhā" ti bahuṁ vippalapiṁsu[11]. Te evaṁ

---

[1] K bīrādīni. [2] so Bp; K surāmandamattā. [3] K bahu. [4] so Bp; K dinakilantā. [5] so Bp; K amho. [6] K pūreti. [7] Bp harema. [8] Bp haremā. [9] K pūreteva. [10] K vaddhakkhīni. [11] K -laviṁsu.

vippalapamāne samudde[1] devatā bheravarūpaṁ dassetvā palāpesi. Evaṁ tesaṁ sotthi ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kākī ayaṁ purāṇadutiyikā ahosi, kāko mahallakatthero, sesakākā mahallakattherā, samuddadevatā pana aham evā" 'ti. Kākajātakaṁ.

7. Puppharattajātaka.

Na idaṁ dukkhaṁ aduṁ dukkhan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ ukkaṇṭhitabhikkhuṁ ārabbha kathesi. So hi Bhagavatā „saccaṁ kira tvaṁ bhikkhu ukkaṇṭhito" ti vutte „saccan" ti vatvā „kena ukkaṇṭhāpito sîti" ca puṭṭho „purāṇadutiyikāyā" 'ti vatvā „madhurahattharasikā bhante sā itthī, na sakkomi taṁ vinā vasitun" ti āha. Atha naṁ Satthā „esā te bhikkhu anatthakārikā, pubbe pi tvaṁ etaṁ nissāya sūle uttāsito, etaṁ ñeva paridevamāno kālaṁ katvā niraye nibbatto, idāni taṁ kasmā puna patthesîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasiyaṁ kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṁ devanagaraṁ viya alaṁkariṁsu, sabbo jano chaṇakīḷānissito ahosi. Ekassa pana duggatamanussassa ekam eva ghanasāṭakayugaṁ ahosi, so taṁ sudhotaṁ[2] dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaṁ sahassavalikaṁ kāretvā ṭhapesi. Atha naṁ bhariyā evam āha: „icchām' ahaṁ sāmi kusumbharattaṁ nivāsetvā ekaṁ pārupitvā tava kaṇṭhe laggā kattikarattivāraṁ caritun" ti. „Bhadde, kuto amhākaṁ daliddānaṁ kusumbhaṁ, suddhavatthaṁ nivāsetvā kīḷāhîti". „Kusumbharattaṁ alabhamānā chaṇakīḷaṁ na kīḷissāma, tvaṁ aññaṁ itthiṁ gahetvā kīḷassū" 'ti. „Bhadde, kiṁ maṁ pīḷesi, kuto amhākaṁ kusumbhan" ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṁ nāma n' atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṁ bahuṁ kusumbhan" ti.

---

[1] Bp samudda. [2] Bp suṭṭhuṁ and sudhotaṁ; K suddhotaṁ.

„Bhadde, taṁ ṭhānaṁ rakkhasapariggahītapokkharaṇīsadisaṁ, balavā rakkhā, na sakkā upasaṁkamituṁ, mā te etaṁ rucci, yathāladdhen' eva tussassū“ 'ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamanīyaṭṭhānaṁ nāma n' atthîti“. Iti so tāya punappuna kathentiyā kilesavasena vacanaṁ gahetvā „hotu bhadde, mā cintayitthā“ 'ti taṁ samassāsetvā rattibhāge jīvitaṁ pariccajitvā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthuṁ gantvā vatiṁ madditvā antovatthuṁ pāvisi. Ārakkhamanussā vatisaddaṁ sutvā „coro“ ti parivāretvā gahetvā paribhāsitvā koṭṭetvā[1] bandhi. Pabhātāya rattiyā rañño dassesuṁ, rājā „gacchatha, naṁ sūle uttāsethā“ 'ti āha. Atha naṁ pacchābāhaṁ bandhitvā vajjabheriyā vajjamānāya nagarā nikkhamitvā sūle uttāsesuṁ. Balavavedanā vattanti, kākā sīse nilīyitvā kaṇayaggasadisehi tuṇḍehi akkhīni vijjhanti. So tathārūpam pi dukkhaṁ amanasikaritvā tam eva itthiṁ anussaritvā „tāya nāmâpi[2] ghanapuppharattanivatthāya kaṇṭhe āsattabāhuyugalāya saddhiṁ kattikarattivārato parihīno[3]“ ti cintetvā imaṁ gātham āha:

Na idaṁ dukkhaṁ aduṁ dukkhaṁ yaṁ maṁ tudati vāyaso
yaṁ sāmā puppharattena kattikaṁ nânubhossatîti. 143.

Tattha na idaṁ dukkhaṁ aduṁ dukkhaṁ yaṁ maṁ tudati vāyaso ti yañ ca idaṁ sūle laggaṇapaccayaṁ kāyikacetasikadukkhaṁ yañ ca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudati idaṁ sabbaṁ pi mayhaṁ na dukkhaṁ, aduṁ dukkhaṁ, etaṁ yeva pana me dukkhan ti attho, kataraṁ: yaṁ sāmā puppharattena kattikaṁ nânubhossati yaṁ sā piyaṅgusāmā mama bhariyā ekaṁ kusumbharattaṁ nivāsetvā ekaṁ pārupitvā evaṁ ghanapuppharattena vatthayugena acchannā maṁ kaṇṭhe gahetvā kattikarattivāraṁ nânubhavissati imaṁ mayhaṁ dukkhaṁ, etad eva hi maṁ bādhatîti.

So evaṁ mātugāmaṁ ārabbha vippalapanto yeva kālaṁ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā jayampatikā idāni jayampatikā, taṁ kāraṇaṁ paccakkhaṁ katvā ṭhitaākāsaṭṭhadevatā pana aham evā“ 'ti. Puppharattajātakaṁ.

---

[1] K koddhetvā. [2] K nāmam pi. [3] K parihīnā, Bp parihīnno.

8. Sigālajātaka.

Nāhaṁ punaṁ na ca punan ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto kilesaniggahaṁ ārabbha kathesi. Sāvatthīyaṁ kira pañcasatamattā sahāyakā mahāvibhavā seṭṭhiputtā Satthu dhammadesanaṁ sutvā sāsane uraṁ datvā pabbajitva Jetavane antokoṭisanthāre vihariṁsu. Ath' ekadivasaṁ tesaṁ aḍḍharattasamaye kilesanissito saṁkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇhituṁ cittaṁ uppādayiṁsu. Atha Satthā aḍḍharattasamanantare sabbaññūtañāṇadaṇḍadīpikaṁ ukkhipitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantîti" ajjhāsayaṁ olokento tesaṁ bhikkhūnaṁ abbhantare kāmarāgasaṁkappassa uppannabhāvaṁ aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthī attano puttaṁ viya ekacakkhuko puriso cakkhuṁ viya attano sāvake rakkhati, pubbaṇhādisu yasmiṁ yasmiṁ samaye tesaṁ kilesā uppajjanti te tesaṁ kilese tatoparaṁ vaḍḍhituṁ adatvā tasmiṁ tasmiṁ yeva samaye niggaṇhāti, ten' assa etad ahosi: „ayaṁ cakkavattirañño antonagare yeva corānaṁ uppannakālo viya vattati, idān' eva nesaṁ dhammadesanaṁ kathetvā[1] te kilese niggaṇhitvā arahattaṁ dassāmîti" so surabhigandhakuṭito nikkhamitvā madhurassarena „Ānandā" 'ti āyasmantaṁ dhammabhaṇḍāgārikaṁ Ānandattheraṁ āmantesi. Thero „kiṁ bhante" ti āgantvā vanditvā aṭṭhāsi. „Ananda yattakā bhikkhū antokoṭisanthāre viharanti sabbe va gandhakuṭipariveṇe sannipātehîti". Evaṁ kir' assa ahosi: „sac' āhaṁ te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosāpessāmi 'Satthārā no abbhantare kilesānaṁ uppannabhāvo ñāto' ti saṁviggamānasā dhammadesanaṁ paṭicchituṁ na sakkhissantîti", tasmā „sabbe sannipātehîti" āha. Thero „sādhu bhante" ti avāpuraṇaṁ ādāya pariveṇena pariveṇaṁ āhiṇḍitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipātetvā Buddhāsanaṁ paññāpesi. Satthā pallaṁke ābhujitvā[2] ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya silāpaṭhaviyaṁ patiṭṭhahamāno Sineru viya paññattabuddhāsane nisīdi āvelāvelāyamakayamakā chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento, tâpi rasmiyo pātimattā chattamattā kūṭāgārakucchimattā chijjitvā chijjitvā gaganatalaṁ vijjullatā viya saṁcariṁsu. Aṇṇavakucchiṁ khobhetvā bālasuriyuggamanakālo viya ahosi. Bhikkhusaṁgho pi Satthāraṁ vanditvā garucittaṁ paccupaṭṭhapetvā rattakambalasāṇiṁ parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahmassaraṁ nicchārento bhikkhū

[1] so Bp; K katvā. [2] K ābhuñjitvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkaṁ vyāpādavitakkaṁ vihiṁsāvitakkan ti ime tayo akusalavitakke vitakketuṁ vaṭṭati, antouppannakileso hi parittako ti ñātuṁ na vaṭṭati, kileso nāma paccāmittasadiso, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi, okāsaṁ labhitvā vināsam eva pāpeti, evam evaṁ appamattako pi kileso uppajjitvā vaḍḍhituṁ labhanto mahāvināsam pāpeti, kileso nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikaṇḍunibho[1] āsīvisapaṭibhāgo asaniaggisadiso allīyituṁ na yutto, āsaṁkitabbo, uppannupannakkhaṇe yeva paṭisaṁkhānabalena bhāvanabalena yathā muhuttam pi hadaye aṭhatvā paduminipattā udabindūni viya vivaṭṭati evaṁ pajahitabbo, porāṇakapaṇḍitâpi appamattakam pi kilesaṁ garahitvā yathā puna abbhantare n' uppajjati evaṁ niggaṇhiṁsū" 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto sigālayoniyaṁ paṭisandhiṁ gahetvā araññe nadītīre nivāsaṁ kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṅgatīre kālam akāsi. Sigālo gocarapasuto taṁ sarīraṁ disvā „mahā me gocaro uppanno" ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalīsāya daṭṭhakālo viya ahosi. So „n' atth' ettha khāditabbayuttakan" ti dante ḍasi, aṭṭhimhi daṭṭhakālo viya ahosi. Kaṇṇe ḍasi, suppakoṭiyaṁ daṭṭhakālo viya ahosi. Udare ḍasi, kusūle daṭṭhakālo viya ahosi. Pāde ḍasi, udukkhale daṭṭhakālo viya ahosi. Naṅguṭṭhe ḍasi, musale daṭṭhakālo viya ahosi. „Etthâpi n' atthi khāditabbayuttakan" ti sabbattha assādaṁ alabhanto vaccamagge ḍasi, mudupūve daṭṭhakālo viya ahosi. So „laddhaṁ dāni me imasmiṁ sarīre muduṁ khāditabbayuttaṭṭhānan" ti tato patthāya khādanto antokucchiṁ pavisitvā vakkahadayādīni khāditvā pipāsitakāle lohitaṁ pivitvā nipajjitakāle udaraṁ pattharitvā nipajjati. Ath' assa etad ahosi: „idaṁ hatthisarīraṁ mayhaṁ nivāsasukhatāya gehasadisaṁ, khāditukāmatāya sati pahūtamaṁsaṁ, kiṁ dāni me aññattha kamman" ti so aññattha agantvā hatthikucchiyam yeva maṁsaṁ khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasamphassena[2] c' eva suriyarasmisantāpena ca taṁ kuṇapaṁ

---

[1] Bp uppāditacchavikaṇḍusadiso, K uppāṭinataccchavigaṇḍanibho. [2] K -phasse.

sussitvā valiyo ganhi. Sigālassa pavitthadvāraṁ pihitaṁ. Antokucchi andhakāro ahosi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante maṁsam pi sussi. Lohitam pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṁ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṁ pariyesamāno vicarati. Evaṁ tasmiṁ ukkhaliyaṁ piṭṭhapiṇḍī viya antokucchiyaṁ sijjamāne[1] katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṁ kuṇapaṁ temitvā uṭṭhāya pakatisaṇṭhānena aṭṭhāsi. Vaccamaggo vivaṭo hutvā tārakā viya paññāyi. Sigālo taṁ chiddaṁ disvā „idāni me jīvitaṁ laddhan" ti yāva hatthisīsā paṭikkamitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṁ sīsena paharitvā nikkhami. Tassa sambhinnasarīrattā[2] sabbalomāni vaccamagge allīyiṁsu. So tālakkhandhasadisena nillomena sarīrena ubbiggacitto muhuttaṁ dhāvitvā nivattitvā nisinno sarīraṁ oloketvā „idaṁ dukkhaṁ mayhaṁ na aññena kataṁ, lobhahetu lobhakāraṇā[3] lobhaṁ nissāya mayā etaṁ kataṁ, ito dāni paṭṭhāya na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṁ nāma na pavisissāmîti" saṁviggahadayo hutvā imaṁ gātham āha:

Nâhaṁ punaṁ na ca punaṁ na câpi apunappunaṁ
hatthibondiṁ pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na câpi apunappunan ti akāro nipātamatto. Ayam pan' etissā sakalāya pi gāthāy' attho: ahaṁ hi ito puna tato ca punan ti vuttavārato puna tato pi ca[4] punappunaṁ vāraṇasarīrasaṁkhātaṁ hatthibondiṁ na pavekkhāmi, kiṁkāraṇā: tathā hi bhayatajjito tathā hi ahaṁ imasmiṁ yeva pavesane bhayatajjito, maraṇabhayena santāsaṁ saṁvegaṁ āpādito ti.

Evañ ca pana vatvā tato ca palāyitvā puna taṁ vā aññaṁ vā hatthisarīram pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā „bhikkhave[5] antouppannakilesassa nāma vaḍḍhituṁ adatvā tattha tatth' eva niggaṇhituṁ

---

[1] K sijjamāno. [2] K saṁsinna- corr. to saṁjinna- over the line and to saṁbhinna- under the line, B saṁbhinna- and sañchinna-. [3] so B_p; K pāṇalo-. [4] so K; B^p iti vuttam tato puna tato pi ca. [5] K na bhikkhave.

vaṭṭatîti" vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne pañcasatâpi te bhikkhū arahatte patiṭṭhahiṁsu, avasesesu keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṁ) „Tadā sigālo aham eva ahosin" ti. Sigālajātakaṁ.

9. Ekapaṇṇajātaka.

Ekapaṇṇo ayaṁ rukkho ti. Idaṁ Satthā Vesāliyaṁ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṁ viharanto vesālikaṁ duṭṭha-Licchavikumārakaṁ ārabbha kathesi. Tasmiṁ hi kāle Vesālinagaraṁ gāvutagāvutantare tīhi pākārehi parikkhittaṁ tīsu ṭhānesu gopuraṭṭālakayuttaṁ[1] paramasobhaggappattaṁ. Tattha niccakālaṁ rajjaṁ kāretvā vasantānaṁ yeva rājūnaṁ sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhaṇḍāgārikā. Tesaṁ rājakumārānaṁ antare eko duṭṭha-Licchavikumāro nāma ahosi kodhano caṇḍo pharuso daṇḍena saddhiṁ nāsīviso viya niccaṁ pajjalito. Kodhena tassa purato dve tīṇi vacanāni kathetuṁ samattho nāma n' atthi, taṁ n' eva mātāpitaro na ñātayo na mittasuhajjā sikkhāpetuṁ nâsakkhiṁsu[2]. Ath' assa mātāpitunnaṁ etad ahosi: „ayaṁ kumāro atipharuso sāhasiko, ṭhapetvā Sammāsambuddhaṁ añño imaṁ vinetuṁ samattho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabban" ti te naṁ ādāya Satthu santikaṁ gantvā vanditvā „bhante ayaṁ kumāro caṇḍo pharuso kodhena pajjalati, imassa ovādaṁ dethā" 'ti. Satthā taṁ kumāraṁ ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sāhasikena viheṭhakajātikena na bhavitabbaṁ, pharusavāco nāma vijātamātuyâpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnam pi pajāpatiyâpi mittabandhavānaṁ appiyo hoti amanāpo, ḍasituṁ āgacchanto sappo viya aṭaviyaṁ uṭṭhitacoro viya khādituṁ āgacchanto yakkho viya ca ubbejanīyo[3] hutvā dutiyakacittavāre[4] nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito[5] pi dubbaṇṇo va hoti, puṇṇacandasassirīkam pi 'ssa mukhaṁ jālābhihatapadumaṁ viya malaggahītakañcanādāsamaṇḍalaṁ viya virūpaṁ hoti, duddasikaṁ kodhaṁ nissāya hi sattā satthaṁ ādāya attanā va attānaṁ paharanti visaṁ khādanti rajjuyā ubbandhanti papātā patanti, evaṁ kodhavasena kālaṁ katvā nirayādisu uppajjanti, viheṭhakajātiyâpi diṭṭhe yeva dhamme

[1] K gopuraddhālaka-. [2] Bp na sakkh-. [3] K -niyo. [4] so K; Bp dutiyacittavāre. [5] K -pāsādhito.

garahaṁ patvā kāyassa bhedā nirayādisu uppajjanti, puna manussattaṁ labhitvā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti[1], cakkhurogo sotarogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmiṁ patanti, rogena aparimuttā va hutvā niccadukkhitā va honti, tasmā sabbasattesu mettacittena hitacittena bhavitabbaṁ, evarūpo hi puggalo nirayādibhayena parimuccatîti[2]". So kumāro ovādaṁ labhitvā ekovāden' eva nihatamāno danto nibbisevano mettacitto muducitto ahosi, akkosantam pi paharantam pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭadāṭho viya sappo alacchinno viya kakkaṭako[3] chinnavisāṇo viya ca usabho ahosi. Tassa taṁ pavattiṁ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso duṭṭha-Licchavikumāraṁ suciram pi ovaditvā n' eva mātāpitaro na ñātimittādayo dametuṁ sakkhiṁsu, Sammāsambuddho pana ekovāden' eva dametvā nibbisevanaṁ katvā mattavaravāraṇaṁ viya samuggahitānañ cha[4] kāraṇaṁ akāsi, yāva subhāsitaṁ idaṁ 'hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārito, ekaṁ yeva disaṁ dhāvati puratthimaṁ vā pacchimaṁ vā uttaraṁ vā dakkhiṇaṁ vā, assadamakena -pe-, godamakena -pe- dakkhiṇaṁ vā, Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammāsambuddhena purisadammo sārito, aṭṭha disā vidhāvati, rūpī rūpāni passati, ayam eva tādiso[5] -pe-, so vuccati yoggācariyānaṁ[6] anuttaro purisadammasārathîti', na hi āvuso Sammāsambuddhena sadiso purisadammasārathi[7] nāma atthîti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa mayā ekovāden' eva damito, pubbe p' ahaṁ imaṁ ekovāden' eva damesin" ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkasilāyaṁ tayo vede sabbasippāni ca uggaṇhitvā kañci kālaṁ gharāvāsaṁ vasitvā mātāpitunnaṁ accayena isipabbajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca[8] nibbattetvā Himavante vāsaṁ kappesi. Tattha ciraṁ vasitvā loṇambilasevanatthāya janapadaṁ āgantvā Bārāṇasiṁ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagaraṁ

[1] K vā hoti, Bp ca honti. [2] K na parimuccantīti, Bp muccati iti. [3] so Bp; K kakaṇṭako. [4] so K; Bp samuggahitānaṁ. [5] K kādisā. [6] Bp yogāvacarācari-. [7] K -thī [8] K omits ca.

pavisitvā rājadvāraṁ pāpuṇi. Rājā sīhapañjarena[1] olokento taṁ disvā iriyāpathe pasīditvā „ayaṁ tāpaso santindriyo santamānaso yugamattadaso[2] padavāre padavāre sahassatthavikaṁ ṭhapento viya sīhavijambhitena āgacchati, sace santadhammo nām' eko atthi imassa ten' abbhantarena bhavitabban" ti cintetvā ekaṁ amaccaṁ olokesi. So „kiṁ karomi devā" 'ti āha. „Etaṁ tāpasaṁ ānehîti". So „sādhu devā 'ti Bodhisattaṁ upasaṁkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanaṁ gahetvā „kiṁ mahāpuññā" 'ti vutte „bhante rājā pakkosatîti" āha. Bodhisatto „na mayaṁ rājakulūpagā, hemavatakā nām' amhā" 'ti āha. Amacco gantvā tam atthaṁ rañño ārocesi. Rājā „añño amhākaṁ kulūpako n' atthi, ānehi nan" ti āha. Amacco gantvā Bodhisattaṁ vanditvā yācitvā rājanivesanaṁ pavesesi. Rājā Bodhisattaṁ vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallaṁke nisīdāpetvā attano paṭiyattaṁ nānaggarasabhojanaṁ bhojetvā „bhante kuhiṁ vasathā" 'ti pucchi. „Hemavatakā mayaṁ mahārājā" ti. „Idāni kahaṁ gacchathā" 'ti. „Vassārattānurūpaṁ senāsanaṁ upadhārema mahārājā" 'ti. „Tena hi bhante amhākaṁ ñeva uyyāne vasathā" 'ti paṭiññaṁ gahetvā sayam pi bhuñjitvā Bodhisattaṁ ādāya uyyānaṁ gantvā paṇṇasālaṁ māpetvā rattiṭṭhānadivāṭhānāni[3] kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālaṁ paṭicchāpetvā nagaraṁ pāvisi. Tato paṭṭhāya Bodhisatto uyyāne vasati. Rājâpi 'ssa divase divase dvatikkhattuṁ upaṭṭhānaṁ gacchati. Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto ahosi caṇḍo pharuso, n' eva rājā dametuṁ asakkhi na sesañātakā. Amaccâpi brāhmaṇagahapatikâpi ekato hutvā „sāmi, mā evaṁ kari, evaṁ kātuṁ na labbhā" ti kujjhitvā kathentâpi kathaṁ gāhāpetum na sakkhiṁsu. Rājā cintesi: „ṭhapetvā mama ayyaṁ sīlavantaṁ tāpasaṁ añño imaṁ kumāraṁ dametuṁ samattho nāma n' atthi, so yeva naṁ damessatîti" so kumāraṁ ādāya Bodhisattassa santikaṁ gantvā „bhante ayaṁ kumāro caṇḍo

---

[1] K siṁhapañjareṇa. [2] Bp -dasso. [3] both K and Bp -divāṭṭhā-.

pharuso, mayaṁ imaṁ dametuṁ na sakkoma, tumhe taṁ ekena upāyena sikkhāpethā" 'ti kumāraṁ Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāraṁ gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pattehi ekaṁ nimbapotakaṁ disvā kumāraṁ āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa paṇṇaṁ khāditvā rasaṁ jānāhîti". So tassa ekaṁ paṇṇaṁ saṁkhāditvā rasaṁ ñatvā dhîti saha kheḷena bhūmiyaṁ nuṭṭhubhi[1], „kiṁ etaṁ kumārā" 'ti vutte „bhante idān' ev' esa rukkho halāhalavisūpamo, vaḍḍhanto pana bahū manusse māressatîti" nimbapotakaṁ uppāṭetvā hatthehi parimadditvā imaṁ gātham āha:

Ekapaṇṇo ayaṁ rukkho na bhumyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahâyaṁ kim bhavissatîti. 145.

Tattha ekapaṇṇo ti ubhosu passesu ekekapaṇṇo, na bhumyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vaḍḍhito, phalenā ti palāsena, visakappenā ti halāhalavisasadisena, evaṁ khuddako[2] pi samāno evarūpena tittakena paṇṇena samannāgato ti attho, mahāyaṁ kiṁ bhavissatîti yadā panâyaṁ vuddhippatto mahā bhavissati tadā kiṁ nāma bhavissati, addhā manussamāraṇako[3] bhavissatîti evaṁ uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi[4] ti āha.

Atha naṁ Bodhisatto etad avoca: „kumāra tvaṁ imaṁ nimbapotakaṁ 'idān' eva evaṁ tittako, mahallakakāle kuto imaṁ nissāya vaḍḍhîti' uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi[5], yathā tvaṁ etasmiṁ paṭipajji evam eva tvaṁ[6] raṭṭhavāsino pi 'ayaṁ kumāro daharakāle yeva evaṁ caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjaṁ patvā kiṁ nāma karissati, kuto amhākaṁ etaṁ nissāya vaḍḍhîti' tava kulasantakaṁ rajjaṁ adatvā nimbapotakaṁ viya taṁ[6] uppāṭetvā raṭṭhā pabbājaniyakammaṁ[6] karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṁ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohîti". So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde ṭhatvā

[1] K nuṭṭhabhi, B niṭṭhubhi. [2] so Bp; K khuddakena. [3] K manussā-. [4] K chaḍḍhesin, Bp chaṭṭesi. [5] K chaḍḍhesi, Bp chaṭṭesi. [6] so both K and Bp.

pitu accayena rajjaṁ patvā dānādīni puññakammāni katvā yathākammaṁ agamāsi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā „na bhikkhave idān' ev' esa duṭṭha-Licchavikumāro mayā damito, pubbe pi ahaṁ etaṁ damesi yevā" 'ti vatvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā duṭṭhakumāro ayaṁ Licchavikumāro ahosi, rājā Ānando, ovādadāyakatāpaso pana aham evā" 'ti. Ekapaṇṇajātakaṁ.

10. Sañjīvajātaka.

Asantaṁ yo paggaṇhātîti. Idaṁ Satthā Veḷuvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggahaṁ ārabbha kathesi. So hi Buddhānaṁ paṭikaṇṭakabhūte dussīle pāpadhamme Devadatte pasīditvā taṁ asantaṁ asappurisaṁ paggayha „tassa sakkāraṁ karissāmîti" bahuṁ dhanam pariccajitvā Gayāsīse vihāraṁ kāretvā tass' eva vacanaṁ gahetvā pitaraṁ dhammarājānaṁ sotāpannaṁ ariyasāvakaṁ ghātetvā attano sotāpattimaggassa upanissayaṁ chinditvā mahāvināsam patto. So hi „Devadatto paṭhavipaviṭṭho" ti sutva „kacci nu kho mam pi paṭhavi gileyyā" 'ti bhītatasito rajjasukhaṁ na labhati, sayane assādaṁ na vindati, tibbakāraṇābhitunno[1] hatthipoto viya kampamāno vicarati. So paṭhaviṁ phalamānaṁ viya avīcijālaṁ nikkhamantaṁ viya paṭhaviyā attānaṁ giliyamānaṁ viya ādittāya lohapaṭhaviyā uttānakaṁ nippajjāpetvā ayasūlehi koṭṭiyamānaṁ viya ca samanupassi. Ten' etassa[2] pahaṭakukkuṭassêva muhuttam pi kampamānassa avatthānaṁ nāma na hosi. Sammāsambuddhaṁ passitukāmo khamāpetukāmo pañhaṁ pucchitukāmo ahosi, attano aparādhamahantatāya upasaṁkamituṁ na sakkoti. Ath' assa Rājagahanagare[3] kattikarattivāre sampatte devanagaraṁ viya nagare alaṁkate mahātale amaccagaṇaparivutassa kañcanāsane nisinnassa Jīvakaṁ[4] Komārabhaccaṁ[5] avidūre nisinnaṁ disvā etad ahosi: „Jīvakaṁ[4] gahetvā Sammāsambuddhaṁ passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam eva vattuṁ: 'ahaṁ samma Jīvaka sayaṁ gantuṁ na sakkomi, ehi maṁ Satthu santikaṁ nehîti' pariyāyena pana rattisampadaṁ vaṇṇetvā[6] 'kan[7] nu kho ajja

[1] K -tunno. [2] K tetetassa. [3] K -naṅgare. [4] K jīvikaṁ. [5] K -bhaṇḍaṁ. [6] K vannetvā. [7] K kin.

mayaṁ samaṇaṁ vā brāhmaṇaṁ vā payirupāseyyāma yan no payirupāsantānaṁ[1] cittaṁ pasīdeyyā' 'ti vakkhāmi, taṁ sutvā amaccā attano Satthārānaṁ vaṇṇaṁ kathessanti, Jīvako pi Sammāsambuddhassa vaṇṇaṁ kathessati, atha naṁ gahetvā Satthu santikaṁ gacchissāmîti" so pañcahi padehi rattiṁ vaṇṇesi:

„Lakkhaññā vata bho dosinā ratti,
abhirūpā vata bho dosinā ratti,
dassanīyā[2] vata bho dosinā ratti,
pāsādikā vata bho dosinā ratti,
ramaṇīyā[2] vata bho dosinā ratti,

kaṁ nu khv-ajja mayhaṁ[3] samaṇaṁ vā brāhmaṇaṁ vā payirupāsato cittaṁ pasīdeyyā" 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vaṇṇaṁ kathesi eko Makkhaligosālassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudhakaccāyanassa eko Sañjayabelaṭṭhiputtassa eko Nāthaputtaniganṭhassā 'ti. Rājā tesaṁ kathaṁ sutvā tuṇhī ahosi. So hi Jīvakass' eva mahāamaccassa kathaṁ paccāsiṁsati. Jīvako pi „rañño maṁ ārabbha kathite yeva jānissāmîti" avidūre tuṇhī nisīdi. Atha naṁ rājā āha: „tvaṁ pana samma Jīvaka kiṁ tuṇhîti". Tasmiṁ khaṇe Jīvako uṭṭhāyâsanā yena Bhagavā ten' añjaliṁ panāmetvā „eso deva arahaṁ Sammāsambuddho amhākaṁ ambavane viharati saddhiṁ aḍḍhateḷasehi bhikkhusatehi, tañ ca pana Bhagavantaṁ evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato" ti nava arahādiguṇe vatvā jātito paṭṭhāya pubbanimittādibhedaṁ Bhagavato ānubhāvaṁ pakāsetvā „taṁ Bhagavantaṁ devo payirupāsatu, dhammaṁ suṇātu, pañhaṁ pucchatū" 'ti āha. Rājā sampuṇṇamanoratho hutvā „tena hi samma Jīvaka hatthiyānāni kappāpehîti" yānāni kappāpetvā mahantena rājānubhāvena Jīvakambavanaṁ gantvā gandhamaṇḍalamālehi[4] bhikkhusaṁghaparivutaṁ Tathāgataṁ disvā santavīcimajjhe mahaṇṇavaṁ viya niccalaṁ bhikkhusaṁghaṁ ito c' ito ca anuviloketvā „evarūpā nāma me parisā na diṭṭhapubbā" ti iriyāpathe yeva pasīditvā saṁghassa añjalim paggaṇhitvā thutiṁ katvā Bhagavantaṁ vanditvā ekamantaṁ nisinno sāmaññaphalapañhaṁ pucchi. Ath' assa Bhagavā dvīhi bhāṇavārehi patimaṇḍetvā Sāmaññaphalasuttantaṁ kathesi. So suttapariyosāne attamano Bhagavantaṁ khamāpetvā uṭṭhāyâsanā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi. Satthā acirapakkantassa rañño bhikkhū āmantetvā „khat' āyaṁ bhikkhave rājā,

---

[1] so Bp; K -pāsento. [2] K -niyyā. [3] K mayaṁ. [4] K -māḷehi.

sac' āyaṁ bhikkhave rājā issariyakāraṇā pitaraṁ dhammikaṁ dhammarājānaṁ jīvitā na voropessatha imasmiṁ yeva āsane virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ uppajjissatha, Devadattam pana nissāya asantam paggahaṁ katvā sotāpattiphalā parihīno" ti āha. Punadivase bhikkhū dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: „āvuso Ajātasattu kira asantaṁ[1] paggahaṁ katvā dussīlaṁ pāpakammaṁ Devadattaṁ nissāya pitughātakammassa katattā sotāpattiphalā parihīno Devadattena nāsito rājā" ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Ajātasattu idān' eva asantaṁ[1] paggahaṁ katvā mahāvināsam patto, pubbe p' esa asantapaggahen' eva attānaṁ nāsesîti" vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Takkasilaṁ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṁ disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṁ vāceti. Tesu māṇavesu Sañjīvo nāma māṇavo atthi. Bodhisatto tassa matakuṭṭhāpanamantaṁ adāsi. So uṭṭhāpanamantam eva gahetvā paṭibāhanamantaṁ pana agahetvā[2] ekadivasaṁ māṇavehi saddhiṁ dāruatthāya araññaṁ gantvā ekaṁ matavyagghaṁ disvā māṇave āha: „bho imaṁ matavyagghaṁ uṭṭhāpessāmîti". Māṇavā „na sakkhissasîti" āhaṁsu. „Passantānaṁ ñeva vo uṭṭhāpessāmîti". „Sace māṇava[3] sakkosi uṭṭhāpehîti" evañ ca pana vatvā te māṇavā rukkhaṁ abhirūhiṁsu. Sañjīvo mantaṁ parivattetvā matavyagghaṁ sakkharāya pahari. Vyaggho uṭṭhāya vegenâgantvā Sañjīvaṁ galanāliyaṁ ḍasitvā jīvitakkhayaṁ pāpetvā tatth' eva pati. Sañjīvo pi tatth' eva pati. Ubho pi ekaṭṭhāne yeva matā nipajjiṁsu. Māṇavā dāruṁ[4] ādāya gantvā taṁ pavattiṁ ācariyassa ārocesuṁ[5]. Ācariyo māṇave āmantetvā „tātā asantapaggahakāraṇā nāma ayuttaṭṭhāne sakkārasammānaṁ karonto evarūpaṁ dukkhaṁ paṭilabhati[6] yevā" 'ti vatvā imam gātham āha:

[1] so Bp; K asanta. [2] so Bp; K gahetvā. [3] K -vā. [4] K dārū, Bp dārūni. [5] K ārocesi. [6] K -labhanti.

Asantaṁ yo paggaṇhāti asantaṁ c' ūpasevati[1]
tam eva ghāsaṁ kurute vyaggho Sañjīviko yathā ti. 146.

Tattha asantan ti tīhi duccaritehi samannāgataṁ dussīlaṁ pāpadhammaṁ, yo paggaṇhātîti yaṁ khattiyādisu yo koci evarūpaṁ dussīlaṁ pabbajitaṁ vā cīvarādisampadānena gahaṭṭhaṁ vā uparajjasenāpatiṭṭhānādisampadānena paggaṇhāti sakkārasammānaṁ karotîti attho, asantaṁ c' ūpasevatîti[1] yo ca evarūpaṁ asantaṁ dussīlaṁ upasevati bhajati payirupāsati, tam eva ghāsaṁ kurute ti tam eva asantaṁ sampaggahantaṁ yo dussīlo pāpapuggalo ghasati saṁkhādati vināsaṁ pāpeti, kathaṁ: vyaggho Sañjīviko yathā ti yathā Sañjīvena māṇavena mantaṁ parivattetvā matavyaggho Sañjīviko[2] jīvitasampadānena sampaggahito attano jīvitadāyakaṁ[3] Sañjīvam eva jīvitā voropetvā tatth' eva pātesi evam añño pi yo asantasampaggahaṁ karoti so dussīlo taṁ attano sampaggahaṁ eva vināseti, evaṁ asantasampaggāhikā vināsaṁ pāpuṇantîti.

Bodhisatto imāya gāthāya māṇavānaṁ dhammaṁ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthâpi imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā matavyagghupaṭṭhāko māṇavo Ajātasattu ahosi, disāpāmokkho ācariyo pana aham evā" 'ti. Sañjīvajātakaṁ. Kakaṇṭakavaggo pannarasamo. Ekanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

[1] so Bp; K vūpa-. [2] K jīviko. [3] K jitadāyakaṁ.